

Amie

2358

2358
XXX = 6

3.324

DIES ANGELICI
AUGUSTINIANI,

SIVE

EXPLICATIO DIERUM CREATIONIS

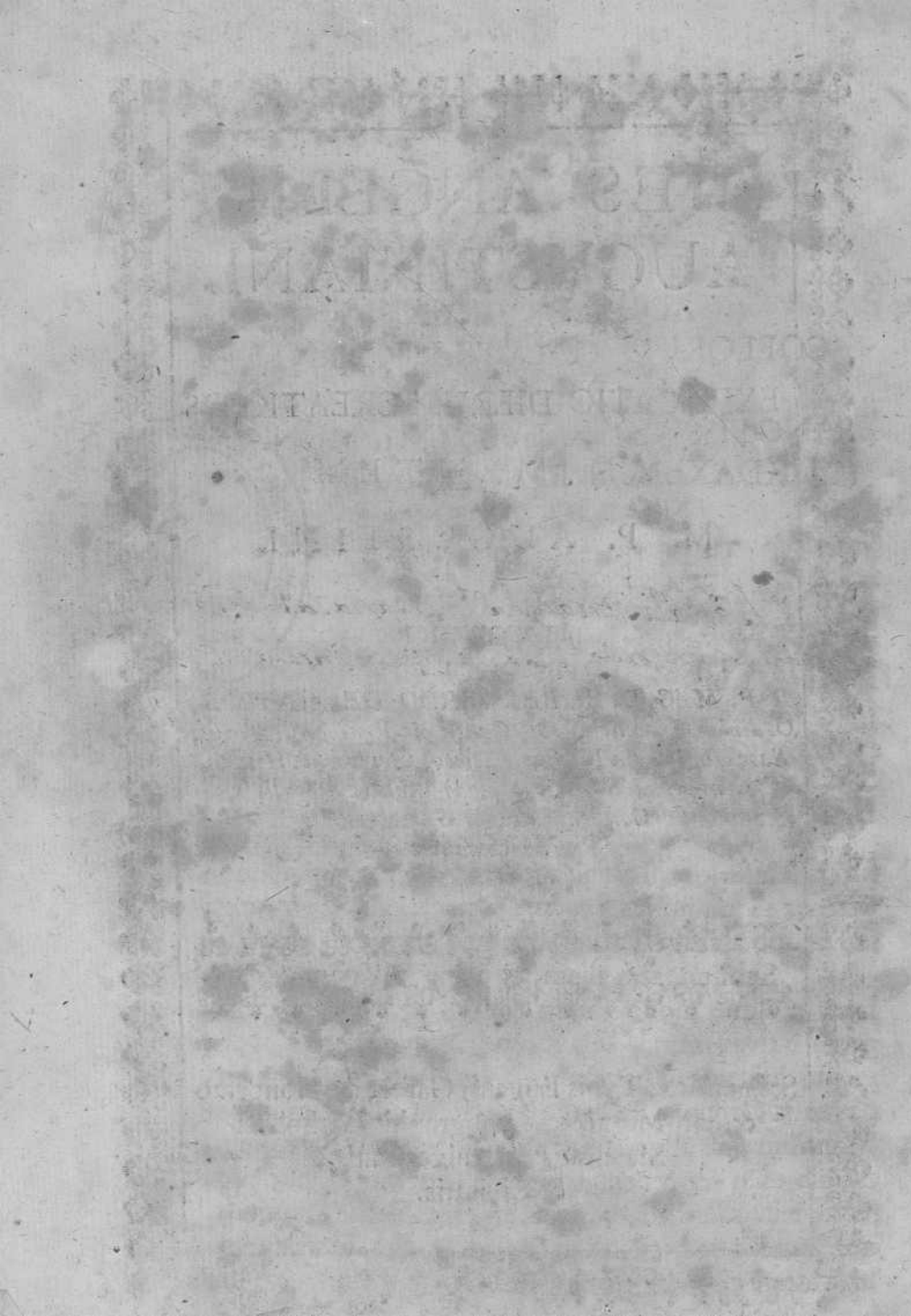
AD MENTEM

M. P. AUGUSTINI.

*Es de la libreria de S.ª Maria la Real de P.
de campo orde de Premonstratenses*
AUCTORE

R. P. MAG. D. Fr. BERNARDO DE AGUIRRE,
Ordinis Candidi, & Canonici Premonstratensis,
Sacrae Theologiae Lectore emerito, Congregat. Hispan.
nuper à Secretis, modò Abbate Regalis
Conventus Sancti Salvatoris
de Urdax,

Salmanticæ: Typis Eugenij Garcia de Honorato
& San Miguèl, Typographi Catholicæ
Majestatis, Universitatis,
& Civitatis.

VERBO ÆTERNO

PER QUOD FACTA SUNT OMNIA;

SINE QUO

FACTUM EST NIHIL.

AQUILÆ GRANDI

COELORUM CULMINA PETENTI,

ET PENETRANTI.

SANCTISSIMO SALVATORI MUNDI,

URDAXENSIS REGALIS ABBATIÆ

NORBERTINÆ

TITULARI PATRONO.

QUILA sublime fertur, sursum; que in cœlesti loco volans, maximè procul ab alto æthere inferiora videt: inquit ex Aristotele Ælianus. Hinc apud Gentiles divinam haberi, familiare fuit. Et reverà divinum quid præferre credidisse, mirum non

foret; si inferiora, si ab alto æthere videret humilia, non ut savis ea unguibus raperet, discerperet, devoraret; sed ut sub alarum suarum benigno tegmine foveret.

Sublimiorem aliam, & planè Divinam, appellare, ejusque modò fotum ambire gestio; Sanctissimum Salvatorem, sub ascendentis in cœlum typo, in pulcherrima Thaumaturga Imagine, in nostræ Urdaxensis Canonice Ecclesia, ad radices Pyræneorum Montium, ab aliquot sæculis, Titularem Patronum, eximio cum beneficentiæ fœnore veneratum. Hic profectò, secundùm Psalmistam, est excelsus ille Dominus, qui humilia respicit; at ut foveat: & alta, idest, superba, à longè cognoscit, ut prosternat.

Hoc fotu, hic foetus. Tanta videlicet Aquila generosa Proles, legitimus Pullus, in tuto positus, Augustinus, inquam, qui meritò audit Doctorum Aquila, vindicatus. Sed quisnam ego, ferè ullius nominis homuncio, vix alicujus notæ Theologus, qui Summi Doctoris, Magni Parentis Augustini partes suscipiam, & mentem ejus in expositione illa subtilissima primi Capitis Geneseos exploraturus, litteræque textus consonam ipsius etiam de diebus Angelicis sententiam propugnaturus, in arenam è suggestu descendam? Qui campum, à nemine usquam, quem viderim, ex professo calcatum, viam, vix ab ullo pro Augustino tritam, currere ausim?

At, ut facerem, dedit umbra vigorem. Sub umbra alarum tuarum, Salvator optime, speravi: sub qua à suscepti Candidi nostri Instituti incunabulis adscribi obtinui; & si nondum merui. Video, Domine, quòd de summo Coelo in terram benignus aspicias, & humilia, & abjecta non deseris, ut fortia quæque confundas. O! si, qui linguas infantium facis esse disertas, linguam meam erudisses, ut pro servo tuo Augustino, Magistro nostro, Parente nostro, Legislatore nostro, pro dignitate, & sine cujusquam offensione, vindicias agerem.

Ad Te confugio, spes nostra, salus nostra, refugium nostrum, & virtus, errantem corrige, deviantem dirige, intellectum illumina, affectum inflamma: ut, solo veritatis amore ductus, profundissimam, vel in ipso limine Scripturarum, eloquii tui abyssum, prælucente Augustini face, securus penetrem. Et quem nuper, nullis suffragantibus meritis, Ecclesiæ tuæ Urdaxensi præfici permisisti, custodi, protege, rege, & guberna. Sic optat: sic orat:

Ad tuas Aras provolutus,
Urdaxensium infimus

Fr. BERNARDUS DE AGUIRRE.

HUJUS OPERIS

SAPIENTISSIMO AUTHORI

CONVENTUS AUGUSTINIANUS

SALMANTICENSIS

EX VOTO, DEBITO, ET ANIMO

GRATULATUR.

MNES qui legimus, nitimur hoc indagare, atque comprehendere quod valuit ille, quem legimus: aiebat M. P. Aug. lib. 12. Conf. cap. 18. Ergo etiam quando Augustinum legimus, hoc nitimur indagare, atque comprehendere, quod valuit nos ipse docere. Ita sane. Sed numquid ab omnibus comprehenditur? Numquid omnis lectio est ejus comprehensio? Utinam. Non quidem omnes qui Augustinum legunt, ipsum intelligunt. Nec mirum: est enim Aquila, qua nisi ab aquilinis oculis intueri clarè non finitur. Aquila quidem semper, sed præcipuè in quibusdam Sacræ Scripturæ Mysterijs, quorum Augustiniana expositio quasi per montium cacumina volans, ipsum Parentem inter alios Doctores, Aquilam grandem demonstrat.

Inter alia divinæ Scripturæ profundissima Mysteria, illud nobis, Sapientiss. Mag. in præsentis sui Opusculo, intendendum proponit, quod à Moyse de Creatione Mundi describitur. Narrat Propheta sex dies, quibus totam hujus Mundi machinam Supremus formavit Artifex. Narrat septimum, in quo requievit Deus ab universo opere, quod patrarat. Dies isti quales fuerint? indagare contendit. Difficilis sane, & alta Disputatio. Profundum Mysterium. Quis illud declarabit? In promptu est responsio: Aug. Par. cui Deus, ut canit Ecclesia, abditiore sapientiæ suæ arcana revelavit. Non enim dies illi, ait S. Par. naturales fuerunt: non sicut isti,

Gen. cap. 1.
& 2.

Eccles. in
Orac. S. P.

qui

qui vigintiquatuor horarum spatio peraguntur. Neque opera, quæ tunc Deus fecit, facta fuerunt secundum temporum intervalla; cum tantum deberent fieri in instanti ab eo, qui in operando nunquam indiget aliquo temporis spatio. Fuerunt itaque dies illi, dicit Aug. spirituales, & angelici. Sed ubi sensus literalis, qui secundum eundem Aug. in verbis Sacræ Scripturæ semper servari debet, si alioquin absurdum aliquod non sequatur?

Jam incipis (Reverendiss. Pat.) jam incipis difficultatem istam gravissimam enodare. Jam in hoc tuo Sapientissimo Opusculo ad oculum demonstras, hanc Aug. expositionem non figuratam esse, sed literalem: Quod gravissimis ostendis fundamentis, præcipue Aug. Par. & Ang. Doct. Legisti Aug: legisti & D. Th. & in isto, tamquam in vero, & legitimo Augustiniana doctrinæ Interprete invenisti, quod doceres. Invenisti quod desiderabas, ut sententiam Aug. nobis conspicuam, & luce clariorem redderes. Dicit D. Thom. quod Aug. Expositio circa dies Creationis mundi est subtilior. Dicit, quod magis ab irrisione infidelium Scripturam defendit. Dicit, quod est rationabilior. Dicit, quod est literalis. Quid plura? Dicit tandem: *Hæc opinio plus mihi placet.* Porrò quantum sit D. Th. Aug. explicanti credendum, altissimè suadet commune effatum, quò circumfertur, Aug. animam videri migrasse in Thomam.

Fatemur quidem, hanc Aug. sententiam subtilissimam esse: fatemur esse partem illius intellectus, quem D. Th. à Villanova prope divinum vocat. Sed quia alta, quia profunda, quia subtilis deferenda non erit. Si ad tantam celsitudinem, tanquam parvuli, & infirmi pervenire non valeamus, legamus Aug. Interpretes: legamus D. Fundam. B. Ægid. Rom. qui pro hac expositione, & alijs Augustinianis sententijs semper exitit, & verus filius, & strenuus propugnator. Legamus D. Th. & ab eo postulemus, ut nobiscum faciat, quod aliquando aliquis ex Apostolis fecit cum Eunuchò Candacis Reginae Æthiopyum. Legebat Eunuchus, ut refert S. Lucas, Isaia prophetiam; sed quam legebat, non intelligebat. Accessit Philippus divino spiritu plenus, & secreta prophetiæ, quæ noverat, Eunuchò revelavit. Aug. legentibus, & non intelligentibus accedat D. Thom. ut veluti alter Philippus, divina scientia illustratus, secreta Aug. quæ novit, nobis revelet.

In Disp. q. 3.
art. 2.

In 2. Sent.
dist. 12. ar. 2.

Serm. 2. Par.
Aug.

Actorus 8.

Scimus nihilominus, D. Th. venerari etiam aliorum PP. sententiam, tamen Augustinianam contrariam. Scimus S. Doct. neutrae sententiae voluisse praedjudicare. Sed non ideo dissentit ab Aug. immo judicamus, magnum in hoc ipsi praestitisse obsequium, & ad genium illius mirifice fuisse locutum. Ingenium Aug. Par. etsi sublime, & altum, non tamen elatum. Tanta quippe fuit ejus humilitas, ut fateatur ingenuè non esse impossibile inveniri aliam sententiam praefendam. Unde de sua, lib. 4. de Gen. dicit: *Neque enim ita hanc confirmo, ut aliam, quae praeposenda sit, inveniri non posse contendam.* Hinc Sapiientiss. Scriptor hujus Opusculi, tanquam verus Aug. filius, sui, & nostri Par. exemplum sequens, protestatur, quod sine praedjudicio alterius sententiae Augustinianam suscipit defendendam. Initio enim Operis pag. 3. ita dicit de sententia ab ipso propugnanda: *In qua sic procedere curabo, ut licet dubium ad mentem N. Aug. resolvam, nullum tamen aliorum sententiae praedjudicium inferre praesumam.* Cum hac cautela, quam non semel in hoc Opusculo repetit, procedit iste Sapiientiss. & Prudentiss. Mag. Fecit quod promisserat: loquitur quidem cum illa modestia, & veneratione, quam aliorum PP. & gravissimorum DD. sententia meretur, & quam Augustiniani non immeritò postulare possumus ab aliquibus AA. qui in hac controversia minus modeste, quam par erat, de Aug. loquuntur.

Quicumque autem illi sint, audiant D. Hieronym. de Aug. Par. dicentem: *Augustinus Episcopus volans per montium cacumina quasi Aquila, & ea quae in montium radicibus fiant, non considerans, multa Coelorum spatia, terrarumque situs, & aquarum circulum, claro sermone pronuntiat. Qui enim in lignum fructuosum ascendere vult, paulatim superiora, & majora carpere poma festinat: proximos autem ramos parvulis relinquit. Et nos qui parvuli sumus, infirmi, atque minores, si inferiora congregare volumus, nobiscum bene agatur.* Hæc Doct. Max. Ergo qui hanc Aug. expositionem (quæ parus legitimus est intellectus propè divini) comprehendere non valent, illam tamen ut sublimem venerentur, & ad alias faciliores convertantur, quibus contenti sint.

Ad te redimus, Sapiientiss. Mag. ut tandem dicamus, quod de tuo Opusculo sentimus. Sed quid de volumine isto sentire possumus; nisi quod est praestantissimum opus, omnibus

Lib. de re:
DD. apud N.
Urbanat in
Prologo.

Milleloq. P.
Aug.

bus numeris absolutum, acutè, solideque concinnatum? Quid nisi quod est non tantum eruditione, sed etiam summa prudentia plenum? Quid nisi quod non perfunctorie, ut ab alijs frequenter, sed abundè, & pro dignitate, ut materia poscit, est elaboratum? Quid nisi quod totum est plenum affectu, & amore erga Aug. Par.? Hæc & alia, qui opus istud pacato, & non contentioso animo legerit, & vera probabit, atque summa cum jucunditate experietur. Unde ad ejus lectionem Augustinianos mittimus, ut videant, & simul mirentur, quanta Author iste emolliat facilitate præsentem difficultatem, alias apud plures satis asperam, & intrinsecam. Ut videant quantum rei obscuræ lucis affundat: & quanta fœlicitate, quod ex Aug. Præcept. & Par. didicit, nobis, summa eruditione plenum legendum proponat.

Legamus omnes, & gratulemur, atque debitas gratias Authori referamus. Nec tantum Auth. sed ejus etiam Sacratissimæ & Graviss. Religioni, & Matri, quæ talem nobis Augustinjanis dedit Alumnum, ut pro Aug. Par. sententia, & defensione nostræ causæ certaret. Nostræ dicamus, an suæ? Sed ut fateamur verius, & suæ, & nostræ dicamus, Causa enim Aug. causa est utriusque Religionis; communis est ad Præmonstratenses, & Augustinianos. Omnes enim eundem Aug. Patrem, & Præcept. habemus: Omnes sub ejus Sanctissima Regula militamus. Ergo si ad omnes pertinet, omnes gaudeamus, omnes lætemur, & simul omnes Auth. gratulemur. Salmantica. Ex hoc N. Augustiniano Conventu. Die 12. mensis Novembris. Anno Domini 1735.

Mag. Fr. Franciscus Borja,
Prior.

Mag. Fr. Emmanuel Vidal,
Philosophiæ Cath. olim
Moderator.

Fr. Martinus Vidal,
Sacrae Theologiæ
Lector.

Mag. Fr. Mathias Teran,
Primar. Sacrae Script.
Moderator.

Mag. Fr. Josephus Cabriada,
Philosophiæ Cath. olim
Moderator.

Fr. Franciscus Gomez,
Sacrae Theologiæ
Lector.

Fr. Petrus Velasco,
Magister Studen-
tium.

CENSURA

R. P. M. Fr. ILDEPHONSI GONZALEZ
de Apodaca, Ordinis Præmonstratensis, in Alma Universitate
Salmantina Doctoris Theologi, & Regentia Cathedra
moderatoris, Collegij S. P. Norberti S. Theologie
Lectoris, & Studiorum Praefecti.

E mandato N. R. mi P. M. D. Fr. Jo-
sephi Stephani de Noriega, Lecto-
ris Jubilati, Catholicae Majestatis
pro immaculatæ Conceptionis Ma-
rianae Regali Congressu Theolo-
gi, Congregationis Hispanicae Præ-
monstratensis Generalis Reforma-
toris, Abbatis Monasterij S. Ma-
riae de Retuerta, &c. Opusculum,

cui titulus: *Dies Angelici Augustiniani, sive, Explicatio die-
rum creationis ad mentem M. P. Augustini*, in hoc S. P. N.
Norberti Collegio è suggestu dictatum à R. P. M. Fr. Ber-
nardo ab Aguirre, emerito Lectore, & nostræ Congreg. Se-
cretario Generali, attentè vidi, sedulò inspexi, & non exi-
gua voluptate lustravi; nec tantùm lectitavi, sed immò vol-
vi, & revolvì pellucidam hoc, & planè mirabile, non sine la-
borioso pervigilio, indefessa quæ lucubratione elaboratum
opus; altissima quidem, & nisi Aquileis, non spurjis, oculis
inaccessa, Phœbeæ lampadis luce ditatum; sed quod tanti Solis
micantes radios familiariter pertractat, dulciter temperat,
suaviter disponit: cibum quidem sapientiæ solidissimum
propinans; sed felici genio, ingenio mirabili, dispositione
rara sic conditum, ut lac potum dare nobis videatur: tanta
subtilitate enucleatum, tanta claritate pertractatum, tanta
specierum concinna varietate dispositum, ut vel fastidio-
siori stomacho tradio esse non possit, sed sanè gratissimum.

Sex natales dies, quibus initio Genesis, nascentis
mundi primordia nobis revelantur, & prima hujus Univer-
sitaris structura, omniumque partium ejus distinctio, forma-
tio.

tio, exornatio, vènuſtas deſcribitur, nova, & veteri Auguſtiniana luce in hoc Opuſculo perfunduntur, & Omnipotentis dextera dignum opus, inſeparabile opificium (ſi fas ſit ita loqui) menſurantes, indiviſibili Angelicæ cogitationis ictu, ſucceſſionis temporaneæ neſcio, dumtaxat menſurabiles commendantur. De inacceſſa illa, præſplendoris magnitudine, caligine Auſtor perſpicaciſſimus in apertum prodire facit ſublimem illam explicationem, & ſolidiſſimam ſubtilitatem, qua magnum illud ingeniorum monſtrum Aug. P. in arduis, tamquam generoſa inter Doctores Aquila, ponens nidum ſuum, quaſi piguerit in terra ambulare, ſenarium dierum creationis numerum uſque ad Sanctorum, & ſublimium Spirituum perfectiſſimam contemplationem evexit; & evacuata ſuccedanea, & moroſa dierum materialium multiplicatione, ad ſpiritualis dici unitatem conſugiens, in unica Angeli cognitione matutina, & vespertina altiſſimè collocavit: unum ſolummodo diem aſſignans, ſed ſexies in ordine ad ſex rerum creatarum genera repetitum; ut ſic Moyſi, ſex genera rerum ſenaria dierum repetitione deſcribenti, concordaret; & pariter Scripturæ alteri, ſimul (a) omnia Deum creaffe aſſirmanti, conſentiret.

(a) Eccl. 18.
Qui vivit in
æternum
creavit
omnia ſi
mul.

(b) Iſaię
29. v. 11.
(c) Ibidem

Hæc ſententia ſic abſcondita, & non intellecta hucusque permansit, ut forſan in illa Iſaiæ vaticinium impletum exiſtames: (b) *Erit vobis viſſo, ſicut verba libri ſignati.* Ita enim altè, atque ſtylo angelico Angelicos dies explicat Auguſtinus, ut ſi ſacrarum ſcientiarum profeſſori legendum porrigas, prudenter, & ſincerè reſpondeat: (c) *Non poſſum; ſignatus eſt enim.* Ita hujus expoſitionis ſublimitas occulta, & abſtruſa exitit, ac ſi eſſent verba libri obſignati, complicati, & clauſi. Signatus erat Auguſtini liber, quaſi per arcanas notas, characteres, & ſigna ſcriptus foret: ita ut ſicut horum ſcriptorum ſenſus percipi nequit, niſi ab eo, qui arcanam notarum, & ciphrarum autem calleat, ita in Auguſtini de diebus creationis ſcriptis verba quidem videre omnibus faciliſſimum, ſed verborum ſenſum callere, & intimiùs rimari, nulli datum eſt, quin ipſius magiſterio fuerit edoctus. Unde ipſis decantare libet, quod Martialis, ajebar: (d)

(d) Mar-
tialis 14.
epigram
179.

*Currant verba licet, manus eſt velocior illis:
vandum lingua ſuma, dextra peregit opus.*

Lamentabatur sanè Candida Præmonstratensis Familia, hinc sui SS. Legislatoris ingeniosam sententiam sensuum altitudine omnibus venerabilem videns; inde immanium difficultatum nebulis, & caligine obductam, & sacrorum velaminum involacris circumseptam. Amare flebar, quia nemo hucusque dignus inventus est aperire librum, & solvere signacula ejus. Sed ne fleveris, meritò dixerim: ecce adest de Familia tua Candida, de Augustiniana tribu, alumnus dignus aperire librum, & solvere septem signacula ejus. Si enim, teste Alapide, *(e) aperire librum idem est, quod cum alijs legendum proponere, hoc est, mysteria eo contenta alijs enarrare;* ecce Auctor N. Augustini de diebus creationis librum, *septem*, hoc est, *innumeris*, ut exponit idem Cornelius, *sigillis signatum*, id est, difficultatibus circumvolutum, aperit, solvit, & intricatissimas & nodosissimas objectiones discriminat, & eliminat. Librum signatum sigillis septem meritò aperire crediderim Auctorem N. cum unam in se matutinam, & vespertinam cognitionem, unicumque Angelicum diem, relatè ad septem objecta (sex videlicet opera creationis, & septimam requiem Dei) septies numeratum, ex Augustiniana doctrina nobis pandit, manifestat, & explicat. Non novam lucem affert, sed illam eandem Augustiniani Solis micantissimam, tanto fulgore radiantem, ut debilis agrive oculi aciem superet, sic temperat, & mitigat, ut quisvis eam fixo obtutu valeat contemplari. Opusculum N. Auct. Augustiniana luce fulget, ut Sole Luna; ita ut nec vel minutissimum doctrinæ radium in ipso aspicere queas, qui non à tanto Sole originem habeat. Tunc Luna incipit apparere, cum à Sole primùm incipit illuminari: quo fit, ut in ipsa non tam ipsius decor, quàm Solis splendor ostendatur. Non ab simili modo Opusculum nostri Auct. inspicias. Totum, quod in ipso apparet, Augustini lumine fulget.

(e) Cornelius in Apocal. s. v. 2.

At hæsitabit forsitan non nemo, & dicet: Nonne plures, & præcipuè difficultates, quæ in hoc Opusculo versantur, Angelici Præcept. doctrinâ enodantur? Nonne ferè omnia asserta, D. Thomæ humeris sustentantur, & firmissimis ejus principijs innituntur? Planè quidem fateor. Qui ergo fieri potest, ut unica Augustini luce Opusculum fulgeat? Qui Thomisticam lucem aliam ab Augustiniana putat, profectò

fœdè D. Thomam *Augustinum esse contractum* nescit. Augustinus lux est, lucerna Thomas: tantùm in mundo Thomas luxit, quantum ab Augustino lucis accepit. Nisi mavis, Thomam contemplari purissimum speculum splendorem reflectens Augustinianum: simillimam imaginem prototypon referentem Augustinum; non quidem turpiter dirutum, crudeliter lacerum, fœdè maculosum, (ut in nonnullis cernere est, qui immeritò se jactant Augustini splendore perfusos) sed robustum, integrum, pulchrum, sine rima, sine macula, sine ruga. Unico ergo splendore micat Auctor Noster in hoc Opusculo, velut speculo, dum Augustini lucem, alioqui inaccessibilem, Thomæ assumptâ lucernâ, quarit, invenit, detegit. Ipsi sunt Patroni sententiæ, quæ in hoc Opusculo explicatur. Hi Atlantes fortissimi, quorum infatigabilibus humeris sublimis hujus doctrinæ machina, nulla unquam oppugnatione tuitura, quiescit: quibus alios si conferas, futuros alioqui procerâ magnitudine montes, miris statim modis videas decrevisse.

Hæc cum ita sint, quis non miretur, quòd in tantum processerit aliquorum AA. audacia, ut Augustini de diebus Angelicis sublimem sententiam, potentissimis, ineluctabilibus, & irrefragabilibus argumentis prostratam dictitantes, quasi pro parva victoria triumphum decantantes, miserè dilacerent; insuper que in judicium adducentes, tanquam mortis ream, velut ex tripode, aut censorio subsellio, in malè olentium opinionum, atque errorum catalogum buccis crepantibus adscribant? Res fœda profectò, & excrucians: que quamvis eo solùm titulo contemnenda foret, quòd Sapientum Oraculum, & Doctorum Magister erroris redarguatur; eò magis adhuc est, aut compassione summa, aut effuso risu excipienda, vel magis publicè exhibilanda, quòd tota hæc Augustinianæ sententiæ censorum caterva ita debilibus fundamentis innixa, ita parvis armis parvi stipati procedunt, ut non tela ex verâ theosophiæ similissimo armamentatio, sed spicula ex arundinero accepisse videas: & nihilo minus gladio linguæ accincti, declamantes, & subfannatione substantantes, Pygmæi isti contra Gigantem, vel sola eximie proceritatis fama formidandum, in palæstram & certamen procedunt, sententiam ejus inexpugnabili sustentatam vigore

evertere, & prostrare conantes. Quis autem hæc videns à risu se contineat? Nunquam appositiùs illud Juvenalis:

(f)

*Ad subitas Tracum volucres, nubemque sonorans
Pygmaeus parvis currit bellator in armis:
mox impar hosti, raptusque per aera curvis
unguibus à fava fertur græcæ. Si videas hoc
gentibus in nostris, risu quatere.*

(f) Ju-
venalis
Sat. 13.

Cæterùm ne ultrò videar pugnare cum larvis, & ne quis hucusque dicta vana omninò ingentis hostem tela existimet; opera pretium duxi exhibere ob oculos convitia, & censura; quibus Neoterici aliqui Augustinianam sententiam incurrunt, tantique Solis micantem hanc lucem obnubilare conantur, dicentes, quòd sententia de diebus Angelicis est nimis subtilis, parabolica, & nullo fundamento Scriptura innixa: Quòd rejicitur à Doctoribus Catholicis: Quòd rejicitur ab omnibus ut improbabili: Quòd damnata fuisset ut heretica, si Augustinum Patrum non haberet: Quòd auctoritatem Scriptura energet, & eam fortè coram infidelibus ludibrio exponit. Sed fortè hæc levia sunt; paulò majora luceamus. Non desuit Auctor, alioqui gravis auctoritatis, qui sententiam Augustini ita strictim pertractans, ut in ejus enarratione, & fundamenti præcipui, quo innititur, solutione, nec mediani paginam impleat; & nihilominus ex tanta chartæ angustia spatiosum campum sibi delegerit, quo dumosum hoc, & spinis insitum de Augustini sententia locaret clogium: Contrarium docent alij Patres, id que omninò convincit simplex, & historica narratio Moysis. Et quasi non ei ista sufficiant, Augustinianam sententiam hac audaciori taxat censura: Quare jam erroneus est dicere omnia uno die esse producta.

Hæc & alia, M.P. Augustine, contra tuam sententiam proclamant Adversarij. Nihil ad ea, quæ tibi obijciunt, respondes? Quantùm ad dicta omninò nihil: (g) Abstineamus nos à conatibus, ne tempus inutiliter impendamus, & ad id, quòd agitur, potius advertamus. Sed de tua sententia quid dicis? (h) Quisquis non eam, quam pro nostro modulo vel indagare, vel putare potuimus, sed aliam requirit in illorum

(g) Aug.
Epistola
179.

(h)
4. c.
ad Hebr.
cap. 8.

dierum enumeratione sententiam, quæ non in prophetia figuratè, sed in hac creaturarum conditione propriè, meliusque possit intelligi, querat, & divinitus adjutus inveniat:: Neque enim hanc ita confirmo, ut aliam, quæ præponenda sit, inveniri non posse contendam. Hæc Augustini humillima sententia, tantisper meditata, sat est ad totam Adversariorum veluti pavonum rotam dissipandam, atque ut ad bonam tandem mentem redeant, quicumque sibi nimum plumarum fulgore blandiuntur. Quamobrem Adversariorum convicia reverentii silentio obvolverem, nisi me aliundè honor Patris, & Legislatoris N. malè imperitus accenderet, atque in D. Thom. scriptam legerem, quòd (i) *contemptus fame ratione sui ipsius humilitatis est, ratione verò proximi ignavia, & crudelitas.* Has ut vitarem, quæ odi verba. invitus usurpo; si enim proximum, quantò magis Parentem & Magistrum ab injustè impositis calumnijs vindicare debet discipulus, & filius?

Ecquis enim, non dico filius, non discipulus tanti Parentis, & Magistri, sed qui religiosam pietatem, & in SS. PP. debitam reverentiam vel à limine salutaverit, tolerare poterit, quòd improbabilis dicatur sententia tot tantisque fundamentis innixa, & à Magistro tradita, qui est (k) *saluberrima Evangelicæ doctrine intelligentia?* Quis æquo animo ferat dicere audentes, quòd à Doctoribus Catholicis, insuper quæ ab omnibus rejicitur ut improbabilis, sententia à pluribus SS. & Expositoribus amplexata, (Vide in hoc Opusculo art. 3. à num. 121. insuper totum art. 5.) quæ D. Thomæ (l) *plus placet, & de qua Albertus Magn. dicit, quòd (m) sine præjudicio melioris sententiæ videtur Augustino consentiendum?* Nunquid isti aut homines non sunt, aut Doctores Catholici non sunt? Ergo vos soli estis homines, & vobiscum morietur sapientia? Quis audiat temerè proferentem, quòd auctoritatem Scripturæ enervat, & eam fortè ludibrio hæreticorum exponit, sententia ab Augustino firmata (n) *omnium difficultatum Ecclesiæ pax, & quiete, & quæ est (o) rationabilior, magisque ab irrisione infidelium Scripturam defendens?* Quis non stupeat, dum damnabilem censeri audit sententiam Doctoris, qui & (p) *illustrator fidei, & (q) fidei magister censetur, quique (r) omnia, quæ fidem perturbare poterant, hæreticorum venena evacuat?*

(i) Div. Thomas quodlibet 20. art. 83.

(k) Div. Prosper lib. 2. dist. 5.

(l) Div. Thomas in 2. dist. 2. q. 1. art. 2.

(m) Albertus Mag. 1. p. summa, q. 12.

(n) Sic Leo X.

(o) Div. Thomas ubi sup.

(p) Alexander VI.

(q) I.

(r) Vener. Bed.

Duo denique ultimus ex productis Censoribus inculcabat: Primum forsàn non ab cruditissimo Scriptore pronuntiatum legerem, si ipse quod scripsit Augustinus vel per transfennam legisset: (f) *De obscuris naturalium rerum, quæ Omnipotente Deo artifice facta sentimus, non affirmando, sed querendo tractandum est, in libris maxime, quas nobis commendat auctoritas; in quibus temeritas asserendæ incertæ dubiæque opinionis difficile sacrilegij crimen evitat.* Porro, quòd contrarium Augustiniana opiniononi non omninò convincat simplex, & historica narratio Moysis, ignorare non poterit, qui hoc Opusculum legerit; in ipso siquidem probabilitas Augustiniana sententiæ evidenter demonstratur. Nec secundum dictum, profectò injuriosus, novus ille Augustini Encomiastes protulisset, si faniori, antiquiori que crederet Volufiano: (t) *Legi Dei (inquit) deest quidquid Augustinum contigerit ignorare: Si Tudeus horreret judicium: (u) Qui audet (ait) dicere: Malè dixit Augustinus, blasphemias profert.* Verum tamen est, quòd harum censurarum Auctor, ut illarum rigorem temperet, & mitiget, iammediatè subjungit: *Augustinus ergo dubiè, & disputanter loquitur in questione, ut ipse ait, tunc difficillima: nec satis se ipsum explicat, an hæc adferat pro mystico, an pro literali sensu.* Sed utrumque infelicitè in dubium adducitur; ni dicatur, quòd Augustinus dubiè, & disputanter procedit, quia non ita tenaciter suæ sententiæ adhaeret, ut aliam, quæ præponenda sit, inveniri non posse contendat: sed sic procedendam esse in his adhuc quæ ut magis probabilia amplectimur, jam nos docuerat ipse modestissimus Docteur verbis nuper ex ipso laudatis. Dicere autem, quòd Aug. propriè disputativè processerit, solus ille ignoraret poterit, qui ipsius scripta nec oscitanter legerit; cum luce clariùs videre liceat lib. 4. super Gen. ad lit. cap. 21. & 22. & alibi passim, cujus verba, ne lectorem gravem, omittenda duxi. Sufficiat dicere, quòd hanc Augustinus P. *sententiam suam* frequentissimè vocat. Quòd autem in sensu literali procedat, præterquamquod vel ipse titulus libri, in quo hanc sententiam uberrimè pertractat, qui *de Genesi ad litteram* inscribitur, aperte convincit; ita manifestè docet 4. de Gen. ad lit. cap. 28. ut persuasum habeam, quòd hic Auctor vel hæc M. Augustini opera non

(f) M. P. Aug. de Gen. ad lit. Imperfecto cap. 1.

(t) Volufianus ep. 2.

(u) Lucas Tert. de sensu

(x) Aug.
lib. 1. d.
Gen. ad
lit. cap.
47.

legit, vel ea intelligere noluit. Sed ut hoc evidentius demonstretur, addendum duxi, quod ipse M. P. Augustinus, (x) ex eo impugnat quandam expositionem circa illa verba *dies unus*, quod sit allegorica, & non literalis interpretatio: *Sed hec*, inquit, *allegoria prophetica disputatio est, quam non isto sermone suscepimus: instituimus enim de Scripturis nunc loqui secundum proprietatem rerum gestarum, non secundum enigmata figurarum.* Nota, quod hæc verba ponit Augustinus, quando totus est in explicando lucem illam spiritualem, & divisionem inter lucem, & tenebras. Cum ergo P. N. Augustinus adeo aperte sensum, sententiam que tuam, conceptis verbis, exponat: quis de sensu, in quo procedebat, nisi sensa invertere, aut pervertere velit, deinceps ambigat?

(y) Eccl.
Elesiast.
p. 7. 7.

Ab his abstinuisse filialis necessitudo passa non est, ne in dies inuira crescens audacia iteratis latratibus, vel etiam morsibus Augustinum P. impetat, aliove ad idem facinus patranda exciret. (y) *Tempus tacendi, & tempus loquendi.* Si aliquando, Basilio M. consentiendo, silentium pro defensione, & depulsione calumniæ subrogare licuit: nonnunquam etiam, tanti Doctoris exemplo, nec sine laude, ut muta fiant labia dolosa, vindicias parare opportunum est, tunc potissimum cum eadem utrobique causa filere vetat: (z)

(z) Basilius M.
Orat. 73.

Quoniam verò multos (inquit Basilius) jam silentium nostrum esse rapuisse video, ut ex illo intentatas calumnias confirmarent, nosque non lenitatis ac patientiæ gratia, sed quod ad exprimendam veritatem os aperire nequiquam ausim, eoque filere me arbitrantur, ob eam vobis causam scribere conatus sum. In hoc quippe cautione, & circumspectione maxima opus est; ne forsitan aliqui inani terriculamento consternati, panico terrore percussi, & latratibus, criminationibus que Augustiniana sententiæ adversantium conturbati, ibi trepidantes timore ubi non erat timor, dulcis aquæ scaturiginem derelinquant, & cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas, incaute sodiant, ignoranter bibant, misera pereant: si, quod absit Deus, eorum animus, fortassè nimiam credulus, levitate magis quam ratione ductus, his Oraculis fidem adjungat.

Ut ergo lapis hic offensionis, & petra scandali erga parvulos omnino conteratur, criminationes accusatorum in

Examèn adduxi: non quòd M. P. Augustini verè deturpatum honorem sentiam. Nec enim me latet, quòd quæ adversarij spicula vibrant in Augustini P. pupillam, in ipsius dico ingeniosam sententiam, tanti Patris honorem tantum vel in minimo labefactant; quantavis quippè virtute & impulsu ejaculetur, quantocumque conatu in ipsum emittatur, ad excelsum Augustini solium jaculam non pertingit; Cælum namque nulla sagitta ferit. Non ergo angatur animus tuus, Augustini filius, quasi deplorans, quòd adversantium acuta lingua secum abduxit captivam Augustini auctoritatem: labilis sanè foret tanti Patris honos, si à tantillorum hostium penderet injuria. Haud quia ventus fiat in ignem, extinguit; immò accendit. Occulitur Augustinianus splendor, sicut lux in lagenis Gedeonis: frangat licet collisione adversarius, minimè fulgorem minuit; quin potius ictu gravi, quo extinguere cogitavit, splendor ipsius auctoritatis magis illuxit.

Infirmata sunt ergo contra adversantes M. P. Augustino inter Doctorum omnium luminosam turmam, diademate redimita, & coronata Aquila, linguæ eorum. Sagitta, qua configere volebat, in ipsum recidit sagittarium. Simul peccat, & plectitur, quem miserè hæc pestis invasit. Quare parcatur illi, & oretur pro eo. (a) *Siquis modestiæ nescius, & putatoris ignarus, improbo, petulantique animo, maledicto nomina nostra crediderit laceßenda, & temulentia turbulentus, obtreçtator temporum nostrorum fuerit, eum pœnis nollimus subjugari, neque durum aliquod, nec asperum volumus sustinere. Quontiam si id ex levitate proceßerit, contemnendum est: si ex insania, miseratione dignissimum: si ab injuria, remittendum.* Ecce immunis ab omni pœna Imperatorum edicto judicatur, qui flagitium flagitiosissimum fecit, primam in dignitate personam injuriosè obtreçtando & maledicendo. Sed quid hoc? Specie quidem, nulla; re vera tamen atrocissima pœna mulsetur hoc scelere genus gravissimum. Nulla siquidem offendentis major pœna, quam benefica remissio culpæ. Sufficit sanè in vindictam offensæ, & quidem molestiorem, ipsius offensæ remissio, unde supervacuus est gladius. Vindicatur aptius injuria remissionis favore, quam gladio. Peregit ictum indulgens remissio acrius, quam posset vel crudelis ultio. Siquis ergo in N. P. Augustinum ex

(a) Lege
unica c.
Siquis.

injuriam animo convicia, & maledicta effutierit, omnino illi parcatur. Sed cum viros Sapientes, & Religiosos vel ex infamia, vel ex injuria animo prafatas censuras in Augustinum intulisse nefas sit vel suspicari, ex animi levitate processisse persuasum habeo, ob idque ejusmodi convicia, & diceria prorsus contemnenda sunt.

Sed, quod admiratione ac stupore dignum est, adhuc in Augustini castris strenue pro suis dimicans, & de tanti Magistri discipulatu gloriosum sese ostentans, dum ad hanc de diebus Angelicis questionem ventum est, non solum pro Augustino non militat; sed, quod lachrymabile dictu, contra tanti Patris sententiam tantam accinctus hostis, toto contendit conatu, totas exerit vires pro Augustiniana sententia eliminanda. Quod irremediabilibus lachrymis ploratu

(b) Cicerone pro L. Murenna.

dignum merito existimes cum Cicerone dicente: (b) *Adversarius est enim (Dij immortales! sine gemitu hoc dici non potest) in illo sacrario Reip. in ipsa inquam Curia nonnemo adversarius est.* Hoc si in una vel altera per transfennam a S. Doct. pertractata sententia experiremur, esset tolerabile malum: sed in re tanta, tanta latitudine, tanto rationum pondere, tanta diligentia examinata sententia, quis ab Aug. ipsius discipulum recessurum suspicaretur? Maxime cum hoc mirabile de diebus Angelicis inventum, jure optimo *opus Augustini* antonomastice, sive per excellentiam nuncupari debeat; quia inter maxima tanti Doctoris opera hoc unum fuit maximum, & excellentissimum. Quodque de Bruto dixit Poeta: *Et magnum magni Caesaris illud opus*; illud longè verius dicas de hoc Angelicorum dierum invento: *Et magnum Magni Præsulis illud opus.* Quid namque præ isto admirabili opere curiosius quæsit Augustinus? Quid invenit doctius? Quid consideravit attentius? Quid distinxit acutius? Quid diligentius, pleniusque conscripsit? Quod si venustate, suavitate, & eloquij elegantia satis fulget; doctrina tamen, atque sententijs. ita refertus est, ut plus avidum rerum doceat, quam verborum studiosum delectet.

Hac de causa, & quia in Candida Præmonstratensi Familia non exaruit vividus ille affectus, & filialis amor, quo Norbertus Parens, & Majores nostri SS. sui Legislatoris & legem, & doctrinam sunt amplexati, (Merito quidem;

nam

nam ut ait V. N. Philippus Abbas: (c) *Non mediocriter arguendus est culpe, qui Clericum profitetur, nisi Augustinum Præceptorem suum tenerè diligit, devotè recolat, sedulò veneretur; ipse quippe est decus, & forma hujus nostræ professionis: ipse est speculum, & regula nostræ Religionis.*) sed in discipulos, & filios latè, vernanter, & fœcundè cum Norbertino candore est propagatus: feracissimæ hujus vineæ propago nobilis surrexit Auctor N. & ad vindicandam solidissimam Augustini subtilitatem, qua dies creationis explicat, generosus athleta sese accinxit. Et licèt ejus oculis obversaretur arduitas, & difficultas in tam profundæ doctrinæ intelligentia; licèt offusam tenebris viam, qua iter agendam, inspiceret: præ magnitudine tamen amoris, & pietatis aculeato zelo percitus, timorem excurit, & impavidus sese ad tam procellosi pelagi tranandas aquas immittit, illo fretus Augustiniano documento: (d) *Nil tam durum, & ferreum, quod non igne amoris vincatur.* Nec mirum; qui enim ardentius diligunt, profundius conspiciunt, subtilius discernunt, evidentius cognoscunt. Quanto majori benevolentix affectu, & pietatis studio procedit Lector, tantò perfectius cognoscit, penetrat, & comprehendit: (e) *Ille tenet, inquit M. P. Augustinus, & quod patet, & quod latet in divinis sermonibus, qui charitatem tenet in moribus: amorè petitur, amore quaritur, amore pulsatur, amore revelatur, amore denique in eo quod revelatum fuerit permanetur.* Ardens igitur N. Auctoris amor, & pietas in M. Augustinum discretionem multiplicavit inquisitionis, illius omni superioris eloquio de diebus Angelicis sententiæ; ipsi namque verè (f) *amanti semel aspexisse non sufficit.* Non satiatur oculus visu perfunctoriè, & transcursum amati bona, artes, doctrinam prætervolante. Sed quid inde? (g) *Contigit, ut inveniret.* Hic fructus veræ pietatis, rectæ intentionis, & sedulæ considerationis. Inspexit lynceis oculis Augustini doctrinam, & eam avidè fixa acie contemplatus, è literæ cortice omnium aspectibus pervio profundissimum, & latentem spiritum usque pertingens, nucleam veritatis eruere lucratus est. Quod desiderabat, invenit, & ecce

(c) Philippus Abb. Bonæ sp. in vita Par. August. cap. 31.

(d) M. P. Aug. lib. de Moribus Eccles. cap. 22.

(e) Aug. Sermon. 139. de temp.

(f) M. Gregor. Homil. 26. in Evang.

(g) Greg. ibi. em.

(b) *Obstupet, obtutuque beret defixus in uno.*

(b) Virg. i. Æneid

Ergo ex hoc Augustini amœnissimo viridario opimos decerpens fructus Auctor N. instar argumentosa apis ex melligeris hisce floribus plura nectaris illicidia gutatim decerpens, favum mellis ingeniosè construxit; omnibus que veris Augustini discipulis de Augustini verbis dulcem panem conficit, & de ipsorum nectare suavissimum, delicatissimum, & dulci veritate plenum potum propinat in hoc Opusculo; quod non tantùm sanam, puram, & claram Augustini doctrinam continet, sed etiam tantæ Patris modestiam redolet; utpote in quo omnis dicacitatis, disterij, scommatis, conviciij, vel aculei ipsa umbra procul amandatur. Nec enim aliud satagit, quam sententiam de diebus Angelicis, nulla satis commendabilem laude, à M. Aug. adinventam, sed à nonnullis oppugnatam, vindicare, sincerè intelligere, omnibus impensè amandam proponere, devotè revereri, constantè animosèque defendere. Hoc optavit, hoc apprimè gloriosèque est assecutus.

Et licèt ex ferventiore, quo æstuat, amoris ardore in Augustinum, intolerabile sibi fieret, quidquid contra ipsum effutiri videbat; non idèò tamen aspero, hispido, & aculeato stylo in adversarios invehitur; sed leni, miti, & suavi eloquio fundamenta proponit, objectionibus satisfacit: non asperitate sentium, sed ubertate doctrinæ, qua omnis erumpentis hinc inde nugæ fucata argumentorum structura solo æquata est, omnia adversantium tela confracta, & funditus sunt comminuta. Hoc, non illud pertinet ad doctos, pios, & morigeratos Theologos, solius veritatis amantes; at enim scriptum legimus: (i) *Quæ desursum est sapientia primum quidem publica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordiæ, & fructibus bonis.* Nec ulla disciplina alienior à garrulitate sit oportet, quàm ista divina; nam ut divinum Verbum corde, (k) non ore Paterno pronuntiarî dicitur: ad hunc ferè modum scientia divina magis debet esse cordis, quàm oris: eaque maxime in arbore Persico adumbratur, de qua Pierius ita loquitur: (l) *Inter picturas omninò multas, quibus Agyptijs silentium significabant, Persicum etiam bis admiscuere, eaque de causa arborem eam Harpocrati dedicarunt; fructum enim habet cordi, folium lingue simile: quasi sermone, qui fructus est intel-*

(i) Jacobi 3.

(k) Psal. 44. *Brucitavit cor meum Verbum bonum.*

(l) Pier. Val. lib. 54.

intelligentia, sedem in corde, non in lingua habere deceat. Sic ergo Theologi in pretio aliquo lingua, sed ut folium; mens sola æstimetur ut fructus. Sic se gerit Auctor N. qui non gladio linguæ, sed rationum fortissimis armis debellatur us hostes progreditur: verè cygnus, sicut in Norbertini habitus candore, sic & in Theologico munere exequendo: (m) Cygnus ore non canit hirundinum, luscinarum que more: sed modulatione, motuque alarum per ventorum afflatus extensarum, admirandum illud carmen efficitur.

Mitto plura alia, quorum insinuationem brevitatis hujus scripti non patitur, & ad injuncti muneris executionem venio. Sed quis sum ego ut iudex super hoc opus constituar? Sanè, uti jam dixi, doctrina in toto Opusculo contenta, ipsa tota Augustiniana est: & ego censor Augustini, cujus non sum dignus solvere corrigiam calzeamenti? Si ad explicationem, & explanationem ejus oculos vërto, ipsa nomèn N. Auctoris est, cujus magisterio nobilitatus oblector, cujus honor gloria mea, quo & luce, & Duce, siquid in me est, ab ipso est? Non ergo mei muneris est de ipsa iudicium ferre, sed eam magnopere revereri. Cur ergo præceptum urget, ut de hoc opere iudicium meum proferam? Sed, ut reor, aliud præcipit Superior, aliud ducit Superioris præceptum. Duo inspicit præcipientis intentio, (n) & id ad quod per præceptum inducere intendit, & id de quo intendit præceptum ferre. Alius est præcepti finis, alius finis præcipientis. Præceptum censuram inspicit, Præceptor censurantis profectum. Prudenter igitur mihi occasio proficiendi proponitur ipsius magisterio, a quo primum edoceri cœpi. Quàm accuratè, & religiosè per hoc præceptum meus Superior monito Sapientis obtemperat! utpote qui, teste Alapide, per illa verba: (o) *Da Sapienti occasionem &c. significat Parentes, Magistros, & Superiores debere subinde filiis, discipulis, & subditis dare occasionem proficiendi in sapientia, & virtute, ejus exercendæ occasiones suggerendo, & obijciendo.* Ergo occasio profectus mihi proponitur: utinam præcipientis sineat essem affectus. Ut autem ad præcepti finem, & rei præceptæ debitam observantiam accedam, sincerè dicendum censeo, quòd in toto hoc Opusculo nihil Lector offendere poterit, quòd vel leviter sanam doctrinam fidei, & morum

(m) Elias
Cret. in
Nazian.
Orat. 2.
de Theo-
logia.

(n) Div.
Thomas
1. 2. q.
100. art.
9. ad 9.

(o) Cor-
nelius in
Prover.
cap. 9. v.
9.

offen-

Ex
epistol.
Henrici.
8. Inter
opera
August.
Tom. 5.
in princ.

offendat: quinimò P. N. Aug. doctrinam in ipso maximè illustrari assero; quod concedere non renuet quisquis judicij face ductus, non odij, vel invidiæ fumo cacutiens, ad hujus Opusculi lectionem accesserit. Liceat ergo (usurpatis verbis ex epist. Henrici VIII. ad Joann. Ludov. Vives) quem non sine rubore Censorem, Auctoris, Magistrique mei agere tandem Encomiastem: (p) *Augustinus de Genesi ad literam tua illustratus expositione simul atque ad manus nostras pervenit, nobis gratus, effecit ut prorsus dubitemus, cui in primis gratulari debeamus: tibiñe, cujus tam erudito labore tam egregium opus absolutum est; an Augustino, qui diu mutilus, & obscurus ex densissimis tandem tenebris luci datus, & pristinae restitutus est integritati; an toti posteritati, cui ista tua expositio ingenti erit fructui.* Datum in hoc S. P. N. Norberti Salmantino Collegio die 24. Aprilis, anni Domini 1735.

M. Fr. Ildephonsus Gonzalez
de Apodaca.

LICENTIA ORDINIS.

NOS MAG. D. Fr. JOSEPHUS STEPHANUS DE Noriega, Lector Jubilatus, Catholica Majestatis pro Immaculata Conceptionis Mariana Regali Congressu Theologus, Congreg. Hispan. Præmonstratensis, Generalis Reformator, Abbas Monasterij Sanctæ Mariæ de Retorta &c.

Præsentium vigore facultatem impertimur R. P. Mag. Fr. Bernardo de Aguirre, Lectori Jubilato, & eisdem nostræ Congregationis à Secretis, ut in lucem edere possit, ac valeat Opusculum Theologico-expositivum, ab ipso elaboratum, cujus titulus: *Dies Angelici Augustiniani, sive Explicatio dierum creationis ad mentem M. P. Augustini*; quandoquidem ex commissione nostra à R. P. Mag. Fr. Ildephonso Gonzalez de Apodaca, Universitatis Salmanticensis Doctore Theologo, & Cathedratico Regente, Collegij SS. P. N. Norberti S. Theologiæ Lectore, & studiorum Præfecto, approbatum est, & utile judicatum ad enucleandam subtilem mentem, ac SS. P. & Legislatoris Augustini vindicandam autoritatem: dummodo serventur aliàs servanda. In quorum fidem dari jussimus præsentis literas, nostro nomine subscriptas, sigilli nostri impressione munitas, & Secretarij nostri subscriptione roboratas, in præfato nostro Monasterio Sanctæ Mariæ de Retorta die prima Maij. Anno Domini millesimo septingentesimo trigésimo quinto.

*Mag. Fr. Josephus Stephanus
de Noriega,*

Generalis Reformator Ordinis
Præmonstratensis, &
Abbas de Retorta.

De mandato Rmi P. nostri
Generalis.

Fr. Bernardus de Aguirre,
Secretarius Generalis.

CENSURA

RR. P. M. Fr. **BENEDICTI MARIN**,
Sacri Ordinis Benedictini Congregationis Hispanica
Emeriti Lectoris, & Magistri Generalis, insignis Div.
Vincentij Conventus infulati quondam Presulis, & Stu-
diorum Praefecti, in Salmanticensi Academia Laureati
Doctores, & Vespertinae Theologiae Cathedrae
dignissimi moderatoris, &c.

ILLUSTRISSIMI D. D. JOSE-
phi Sancho & Granados, Epif-
copi Salmantini, Regique Con-
siliarij mandato, librum, cui ti-
tulus *Dies Angelici Augustiniani*,
sive *Explicatio dierum crea-
tionis juxta mentem Augustini*,
mira facilitate, & dexteritate
compositum à RR. P. M. Fr. Ber-

nardo de Aguirre ex Candida Canonico-
rum Regularium Præmonstratensi
Familia, non semel evolvi, sed *vi-
di, ce-
pti, legi, & quidem omnia simul ad-
eo cupide, ut prius pene
ad calcem præ studio pervenisse,
quam ex carceribus pro-
movisse me senserim*; siquidem in
eo cuncta ita exquisita,
eruditæque resolutione ad am-
plissim Augustini disputata
inveni, quod dignior illo

Interpres, mundo judice, nullus erit.

Jam pridem optatum qui verteret
ingens de diebus creationis opus
nemo repertus. Tali enim & tanta
Geneseos historia videbatur tene-
brarum caligine obrecta, ut olim
in Synagoga nulli ejus maxime in
initio dissertatio permitteretur,
nisi hominibus proventæ atatis,
qui haberent notitiam legis. Et
estò haud longævus, sane sine
discrimine doctus

*Desperatam alijs sumis tu viribus
aquis Materiam, numeris condecorasque suis.*

Nec

Ang. Polit.
lib. 3. epist.
ad Ludov.

Barnab.
Pramp. ad
Nat. Com.

Idem ibid.

Nec mirum. *A cespite suo virgulta non discrepant: propago vitis propriae servit origini, & discrepabo ego à mee fultus initio?* Studio doctrinæ Patris & Magistri Augustini à teneris addictus Premonstratensis simulque Augustinianus Auctor adeo in eo scientiæ genere excelluit, ut *Scriba velox*, sicut alter Esdras, appellari merito debeat, nomine indito, *non tam ex facilitate scribendi, sed ex intima patrie doctrinæ cognitione*; quippè minime discrepans ab initio, propriæ servit origini vera propago, succum trahit cæspitis, & resonant avibus virgulta canoris,

Casiod. lib. 2
var. ep. 14.

Esd. 1. 7. 6.

Calm. præfat. in 1. lib.
Esd.

Ipsa enim, quæ sedulo pertractatur materia, multis quidem involuta difficultatum tenebris, aliquid sibi luminis aliunde sperare non poterat, nisi ex perenni illa radiorum copia, quam divinus capacissimæ Augustini menti Spiritus fuit impertitus. Illuxit equidem S. Parens, dividensque lucem à tenebris, exposuit mire creationis opera, quin ulla luci appareret opposita nebula. Sed cum ex oriente Sole pinguem nebulam soleant movere lucernæ, claram expositionem Augustini obnubilare judicantes Neoterici, illam *parabolicam, allegoricam, peregrinam, & intentioni Moysis minime consentaneam* dixerunt. In hos invehitur RR. Author. Ille sapit solus, alijque volitant velut umbræ: nam pro artis, focusque propugnans, surrexit filius pro Patre, & ab ejus radiorum copia lumen accipiens, Theseus alter in labyrintho viarum ambagibus inflexo iter pervium & facile sternit, quo clarissime percipiatur Patris doctrina litteræ consentanea, rationi consona, & apud omnes vera. *Quid vim justius* (ajebat Claud. Mamil.) *quam ut ipse sit Paterni interpres eloquij.*

Claud. Mam
lib. 2. cap. 17

Visio ergo vespere & mane, quæ dicta est, vera est. Sed unde apparebit vera, si omnibus visio signata, seu sub signaculo posita? *Tu ergo visionem signa*, dixit Danieli Gabriel, *quis post multos dies erit*, signata quidem, sed non semper. Præstabit filio intelligentiam Pater. *Intellige fili, quoniam in tempore finis complebitur visio.* Nondum advenerat tempus expositioni statutum, quousque Pater filio difficile explicaret argumentum, Filio

Dan. 8. 26.

Ibid.

Ibid. v. 17.

Vincent. Ly-
rinenf. cap.
27. Adverf.
prophan. He-
ret. novit.

Isai. 8. r.

Calmet sup.
Isai. ib.

Lactant. Fir-
min.

Calmet Pref.
in Ecclef.

designatus dies, ut clare explicaret opus, quod fecit si-
mul ab initio Deus: appareatque visio vera, quæ prius
jam fuerat dicta; siquidem post multos dies venit tem-
pus, in quo filius explicans ad amussim Patrem, comple-
ri facit exacte occultam ejus visionem. *O tractator. O
Doctor. Adjice splendorem, gratiam, venustatem: adorna
sapienter: intelligatur te exponente illustrius, quod antea
obscurius credebatur: per te posteritas intellectum gratu-
letur quod antea vetustas non intellectum venerabatur.*

Siccine judico Auctori dicendum jure, quod olim
Dominus dixerat Isaia. *Sume tibi librum grandem, &
scribe in eo stylo hominis.* Ea nempe ratione (addit eru-
ditissimus meus Calmet) quæ facile legi atque intelli-
gipossit. Enuntia pæspicue ac distincte quidquid contige-
rit eo pacto quo vulgatæ rei narrationem contextis sig-
nificantibus verbis, ac ab omni æquivoco procul. Stylus
namque nitidus & candidus, & quodammodo præseferens
nobilitatem suam in dicendo, mirandum se se præstat,
præberque Auctorem videnti.

Tantus ibi decor est, tantus abundat honor.

Ut igitur indicium meum de opere absolvam, unico
verbo concludam. *Viri sapientis personam gerit (RR.
Magister) in utramque partem disputantis, qui post expo-
sitas varias sententias omnia penderat, omnia discutit, &
aqua judicij lance ut riusque partis momentis librans, tan-
dem in saniozem inclinat. Sic sentio salvo meliori judicio,
cui libenter subscribam. Salmanticæ in hoc Benedictino-
rum Collegio D. Vincentio sacro, 10. Augusti, 1735.*

M. Fr. BENEDICTUS MARIN.

LICENCIA DEL ORDINARIO.

NOS el Licenciado D. Gregorio Ortiz Cabeza, Abogado de los Reales Consejos, Proto-Notario Apostolico, Juez in Curia, y del Numero de el Tribunal de la Nunciatura de su Santidad en estos Reynos de España, Provisor, y Vicario General de esta Ciudad, y Obispado,

POR la presente damos licencia à qualquiera Impresor de esta Ciudad, para que pueda imprimir, e imprima un Libro intitulado: *Dies Angelici Augustiniani, sive Explicatio dierum creationis juxta mentem Augustini*, sacado à luz por el R. P. M. Fr. Bernardo Aguirre, Orden de Premonstratenses, mediante, à que de orden del Ilustrissimo Señor Obispo de esta Ciudad, y nuestra, està visto, y examinado, y no tiene cosa contra nuestra Santa Fè, y buenas costumbres, sin por ello incurrir en pena. Salamanca, y Septiembre primero de mil setecientos y treinta y cinco años.

Lic. Don Gregorio Ortiz
Cabeza,
VIC. GEN.

Por mandado del señor
Provisor

Pedro Vicente,
Not.

CENSURA

R. P. MAG. Fr. FRANCISCI ECHEVERRIA,
Congregationis Hispanicae, Sacri, & Canonici Ordinis
Præmonstratensis, Lectoris emeriti, Collegij Sancto Nor-
berto Sacri olim Abbatis, litteraliq; exercitamento Prae-
fecti, Generalis Magisterij primum, Vicarij postmodum,
Diffinitoris tandem munere decorati, in Salmanticensi
Academia ad doctoratus lauream evecti, in eadem
quondam Philosophiae Cathedram
moderantis.

EX Supremo Senatus decreto disputatio-
nem de diebus Angelicis Augustinianis,
cui annexa est capituli primi Genesios
ad mentem August. P. expositio, Auc-
tore R. admodum Pat. Mag. D. Frat.
Bernardo de Aguirre, Congregationis
Hispanicae Sacri, & Canonici Ordinis Præmonstratensis
Sacrae Theologiae Lectore jam emerito, mox ejusdem
Congregationis Secretario, nunc autem Regij Cœnobij
Sancti Salvatoris de Urdax vigilantissimo Abbate, ac-
curatè perlegi.

Nihil profecto in hoc opere offendi, quod pla-
cere non possit, nisi quod cito legerim. Quo namque
pacto legisse placeat, quod legere delectabat? Delectabar
equidem argumenti sublimitate, soliditate doctrinae, eru-
ditionis copia, eloquij venustate. Nimia tamen legendi
voluptas à voluptate cessare compellit, dum opus uni-
versum festinanter percurrit. Rapit namque animum
operis elegantia, nec invitum quidem à sui contempla-
tione discedere sinit. Inveni itaque contractius, quam
cuperet animus, volumen. Quid autem, si longius inve-
nissim protensum? proculdubio avidus nihilominus re-
mansissim. Quisquis enim opus hoc mentis acie perspe-
xerit, experietur sane veritatem Sacri eloquij: *non saturatur oculus visu,*

Porro argumentum operis Auctoris pium votum commendat, & ingenij extollit acumen. Nam id sibi operis, atque negotij præscribit, ut Præexcelsi Augusti doctrinam in diebus Angelicis constituendis evolvat, eandemque ab argumentis vindicaram exhibeat: Quod certe nemo potest studium non laudare, qui parentum non detrahat meritis, filiorumque debitum agnoscat. Non modo pium, sed sublime etiam argumentum operis invenitur. Quid enim excelsius, aut sublimius via aquilæ in cælo, quam Sapiens investigabilem proponit, aut certe inter difficilia nimis numerat? Numquid facilius fuerit Doctorum Aquilæ Augustini sublimes cogitatus, altissimas vias contemplari, insequi, explorare? Nonne arduum prorsus argumentum? Ita quidem. Verum quid non sublime, arduumve ingenium pateretur Auctoris? *Neminem, si Senecæ credas, excelsi ingenij virum humilia delectant: magnarum rerum species ad se vocat, & extollit.*

Prov. 30

Sen. Epist.
19.

Vocat ergo, non arceat rerum magnitudo generosum animum: alliciunt potius, quam terreat ardua quæque. Sicut enim flama in rectum surgit, nec jacere, aut deprimi sustinet; sic, prosequitur Stoicus, *animus noster in motu est, eo mobilior & actuosior, quo vehementior fuerit.* Quod ergo sublimiorem in scopum tendit, eo eminentius, vividius que probatur ingenium. *Sed felix, inquit, qui ad meliora hunc impetum dedit.* Egregie itaque Auctor ingenij sui operam locat, in vindicando Augustino, enucleanda solida doctrina, scripturarum veritate duplicato vallo cingenda. Huc totus ingenij impetus collimat, eam certe animi præferens indolem, qua nihil virtuti arbitretur inaccessum: qualem videlicet ostendebat Magnanimus Alexander, dicens: *Nihil tam alte natura constituit, quod virtus non possit eriti.*

Curtius lib.
7. de rebus
Alex.

Hanc vero ingenij celsitudinem argumenti vicissim exposcit eminentia, Angelicis duntaxat obrutibus pervia. *Sublimes materia, scribebat Cyprianus, sublimium ingeniorum exigunt tractatores.* Si enim, testante Sacerdo eloquio, *Cunctæ res difficiles, nec potest homo eas explicare sermone; vividissimum prorsus acumen exigit*

Cyprian. in
præf. ad
serm. de op.
Cardin.

pro-

Ecclesiast.
cap. 1.

Basil. hom.
2. in exam.

Naziancen.
orat. in laud.
Basil.

Plato in Ti-
mæo.

Plato epist.
2. ad Dio-
nyf.

propositi argumenti discussio. Primum eas complectitur res, quæ humanæ mentis captum penè effugiunt: deinde magni negocij opus est, illa etiã exprimerè, quæ mente percepisse contigerit. Unde Magnus Basiliius textam Genesis exponens, *talium*, inquit, *vel prospectus vix ulli peruius est: atque adeo eorum prorsus, quæ intellexeris, non nisi magna animi contentione interpretatio elici potest.* Hoc magum Ecclesiæ lumen, hoc egregius profiteretur Doctor, cuius facundiam merito Naziancenus extollit. *Quis porro*, ait, *dictionem habuit animi sensa melius interpretantem? ita ut neutro, multorum instar, claudicaret, nempe vel mente sermonis experte, vel sermone mentis inope,*

Cernitur in opere isto maximum argumentum pro rei dignitate discussam, sententia Augustini dilucide proposita, auctoritatis pondere, eruditionis copia, rationum denique momentis roborata. In rebus arduis probabilia Plato sufficere putabat argumenta, *Satis quippe putare debetis*, inquit, *si non minus probabiles, quam quibus alius, rationes attulerim.* At quisquis opus hoc diligenter evolvat, illico sententiam Augustini, non probabilem modo, verum & probabilissimam reputabit; inveniet siquidem validissima fundamenta, Sacræ paginæ testimonijs, illustrium Interpretum calculis, solidiorisque Philosophiæ assertis innixa. Poterit proinde de Aug. sententia dicere, quod olim de Platonis positione illius affirmabant discipuli; *Hi tamen affirmant, quæ auditu quondam incredibilia maxime videbantur, ea sibi nunc primum valde credibilia videri, atque perspicua.*

Quia vero P. Aug. in expositione Genesis à literalis sensu recessisse, & in allegoricos sensus declinasse plerisque persuasum est, qui sententiam tanti Doctoris Sacri textus auctoritate oppugnare nituntur; ex opposito contendit Auctor Aug. à literalis sensus proprietate nec latam quidem unguem discedere; imo eo arctius literalem sensum tenere, quo profundius literæ medullam capit. Quamquam autem objecta omnia contra sententiam Aug. undecumque perantur, discutiat, atque dissolvat; accuratius tamen universa Scripturæ loca, quæ Aug.

videntur sententiæ refragari, examinat, illaque, non pro arbitrio, sed juxta regulas interpretandi Scripturas, expendit, & explicat. Unde sic agit P. Aug. causam, ut legenti subinde liqueat, quam recte censuerit Casiodorus de libris Aug. in Genesim, dum scripsit: *Nam & Pater August. contra Manichæos duobus libris disputans, ita textum Genesis diligenter exposuit, ut pene nihil relinquere probaretur ambiguum.* Quis hæc legat, & Augustini sententiam eo carpendam nomine putet, quod à literali sensu declinet?

Casiod. lib.
de instit. di-
vin. Script.
cap. 1.

Eloquij denique venustas à rerum dignitate minime degenerat, styllicque vis, & elegancia opus hoc summo opere commendat. Nam sublimes abditissimisque Augustiniani acuminis cogitatus tanta cum claritate proponit, ut fere capientem faciat, quem lectorem habuerit. Ea nimirum est in verbis proprietas, ea in sententijs significandi virtus, ut mentem, ingeniumque Augustini aspectabilia reddere videatur. Jure itaque optimo verba Senecæ ad Auctorem convertam: *Ingenium Patris tui in visus hominum reduxi st. & à vera vindicasti morte.* Egregium hoc Augustiniani ingenij monumentum ab Schollis exul in oblivionis jacebat confinio, & longa vetustate tabescens diem agebat extremum; imo jam egerat: quippe nullo, nisi honore atque fama ingenium vivit.

Sen. de con-
sol. ad Mar-
ciam.

Modo autem ingenij tui beneficio, legitur, floret, in manus hominum in pectora receptus vetustatem nullam timet. Quid enim aliud legendum exhibes præter Augustinum? hic disputat, hic resolvit, hic Sacri textus pandit oracula, hic dubiorum dissipat nebulas, proterit argumenta. *Optime sane meruisti de Romanis studijs, (de Orbis universi studijs) optime de posteris, ad quos veniet incorrupta rerum fides auctori suo magno imputata: optime de ipso cujus viget, vigebitque memoria.* Emulatus es utique paterni ingenij generosam indolem, ostendisti que exemplo, quod magnus verecundia stimulus est laus parentum: dum illis non patimur esse impares, quos gaudemus Auctores. Quin & paternæ gloriæ te superasse fastidium Enodius crederet, qui dicebat: *plus est occasum repellere, quam dedisse principia.* Hæc tamen & hujus generis alia, vel

Senec. ibid

Casiod. lib.
9. variar.
epist. 22.
Enod. in
panegyric.
Theodorici.

Prov. cap.

23.

Casiod. lib.

3. var. epist.

26c

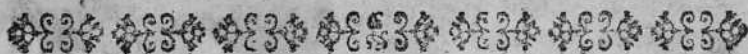
arrogantia jactaverit, vel induxerit adulatio; tibi satis laudis fuerit paterni ingenij monumentum in literariam palæstram nova luce conspicuum immisisse.

Gaudeat, igitur, Pater tuus, & Mater tua. Gaudeat Aug. talem genuisse filium, cui tantam posset provinciam committere. Cara est principi gloria: & necesse est de illis amplius esse sollicitum, unde sibi triumphorum venisse sentit augmentum. Quidni ergo gaudeat P. Aug. in filio, qui suam in Genesim expositionem illustrandam assumit, pariter & vindicandam, cum adversus Manichæos illam scripserit, ex ipsisque triumphum reportarit? Unde contigit, ait Casiod. ut nolens prestaret heresis confutata, quatenus, dum illa fortiter vincitur, catholici diligentius instruuntur. Gaudeat & mater tua Candida Præmonstratenensis Religio, quod filium emisserit paternæ gloriæ zelatorem strenuum, yindicem egregium. Gaudeat de tanto facta fecunda Mater, opusque istud in pristini decoris argumentum ostendat. Opus in quo nihil à recta fide abhorret, nihil à morum honestate recedit, sed omnia tuta, solida, pulchra. Sic censeo in hoc S. P. Norb. Salmantino Collegio. Die 16. Novemb. Anno Dñi, 1735.

M. Fr. FRANCISCUS ECHEVERRIA.

SUMA DE LA LICENCIA.

Tiene licencia de los Señores del Real Consejo de Castilla el R.P.Fr. Bernardo de Aguirre, del Orden Premonstratense, para poder imprimir, y vender un Libro intitulado: *Expositio dierum creationis ad mentem M. P. Aug.* como consta de Certificacion de Don Miguel Fernandez Munilla, Secretario del Rey Nuestro Señor, y Escrivano de Camara mas antiguo, y de Gobierno del Consejo, Dada en Madrid en 29. de Octubre de 1735.

MENDA SIC EMENDA.

FOL. 3. ad fin. *additum*, lege *aditum*. fol. 5. lin. 4. *cap.* lege *corp.* fol. 11. lin. 32. *viginter*, lege *viginti*. fol. 16. lin. ult. *quod*, lege *quoad*. fol. 20. n. 28. lin. ult. *spiritualibus*, lege *spiritualis*. fol. 30. lin. 2. post primam dictionem *quod*, adde *nullum*. fol. 33. lin. 33. *loco*, lege *lib.* fol. 54. lin. 10. *confermiter*, lege *conformiter*. fol. 55. lin. 20. *Augustinus Parens*, lege *juxta Augustinum P.* fol. 56. lin. 24. *quolibet*, lege *quodlibet*. fol. 62. lin. 36. *compulsus*, lege *compulsa* fol. 66. lin. 28 *feminine*, lege *femina*. fol. 74. lin. 26. *Horatianum*, lege *Horatianum*. fol. 75. n. 110. in lin. 2. *deruisse*, lege *deseruisse*, fol. 79. n. 116. lin. 3. *Oceanum*, lege *Oceanum*. & ibi *rudus*, lege *rudis*, & ibi n. 117. lin. 1. *ad longe*, adde *aliter*. fol. 87. lin. ultima *artificium*, lege *artificum*. fol. 90. n. 132. in medio, *subaudimus*, lege *subaudiamus*. fol. 104. lin. 12. 55. *Patribus*, lege *Ps. Parens*. fol. 110. lin. 35. *priusquam*, lege *plusquam*. fol. 119. lin. 31. *Parentis*, lege *Parentis*. fol. 122. lin. 3. *faciam*, lege *faciem*. fol. 123. n. 188. lin. 9. *opera*, lege *opere*. & ibi lin. 22. *designat*, lege *designant*. fol. 120. lin. 26. *vocant*, lege *vocant*. fol. 132. lin. 20. *quatoribus*, lege *quatuor*. & ibi lin. 32. *affectione*, lege *afflictione*. fol. 137. lin. 15. *attemperare*, lege *attemperaret*. fol. 145. lin. 7. *Isidorus*, lege *Isidoro*. fol. 147. lin. 13. *caeti*, lege *cœti*. fol. 151. n. 230. lin. 3. *inqualibus*, lege *inqualibus*. fol. 158. lin. 2. *incipere*, lege *inciperet*. fol. 182. lin. 18. *Univerfum*, lege *Verbum*. fol. 193. n. 316. lin. 9. *scrutatur*, lege *scrutator*. fol. 200. lin. 34. *genere*, lege *genera*. fol. 203. lin. 6. post *ly* quinq; adde, *et quinta*, scilicet *duo*. *Ibidem* lin. 7. *dele vel quinta*, & lin. 19. *numere*, lege *numeri*. fol. 206. lin. 17. *diei*, lege *Dei*. fol. 215. lin. 12. *causa*, lege *cura*. fol. 217. lin. 22. *aggravant*, lege *aggenerant*. fol. 274. lin. 31. *Augustinus*, lege *Augustinum*. fol. 273. lin. 2. post *sanctis*, adde *Angelis*. fol. 292. lin. 20. *geniali*, lege *genialis*. fol. 309. lin. 17. *semper*, lege *semen*. fol. 315. lin. 13. *qua*, lege *quia*. f. 317. lin. 32. *negantes*, lege *dicentes*. fol. 318. lin. 19. *suspirari*, lege *suspicari*. fol. 329. lin. 14. *interpretationem*, lege *interpre-*

rationum, fol. 336. lin. 17. *efficientis*, lege *efficientis*. fol. 337. lin. penult. *quod est*, lege *quod est*. fol. 337. n. 44. lio. 3. *commemorantur*, lege *commemoratur*. fol. 338. lin. 3. *à rebus*, lege *rebus*. lio. 359 n. 47. lin. 5. *Domine*, lege *Domini*. fol. 368. n. 62. lin. 7. *de*, lege *die*. fol. 379. lin. 7. *remota*, lege *remouitur*. fol. 384. n. 86. lin. 16. *sensus abhorret*, lege *non abhorret*. fol. 385. lin. 7. *germinavit*, lege *germinabit*. fol. 396. lin. 25. *non facit*, lege *facit*. fol. 429. lin. 32. *Factum*, lege *factum*.

Lib. r hic de *Diebus Creationis Mundi*, juxta mentem *D. Augustini*, nunc primum in lucem editus ab a lmodum R. P. Fr. Bernardo de Aguirre, Ordinis Pramonstratensis, Lectore Jubilato, his mendis exceptus correspondet originali. Matrui pridie idus Octobris anni Domini MDCC. XXXV.

Lic. D. Emmanuel Garcia Aleffon,
C.M. Generalis Corrector.

T A S S A.

DON Miguel Fernandez Munilla, Secretario del Rey nuestro Señor, su Escrivano de Camara mas antiguo, y de Gobierno del Consejo.

Certifico, que aviendo se visto por los Señores de él, un Libro intitulado: *de Diebus Creationis Mundi*, juxta mentem *Divi Augustini*, su Author el Maestro Fr. Bernardo de Aguirre, del Orden Premonstratense, y Secretario General de su Religion, que con licencia de dichos Señores, concedió al susodicho, ha sido impresso, tassaron à seis maravedis cada pliego; y dicho Libro parece tiene cinquenta y quatro, sin principios, ni tablas, que à este respecto importa trecientos y veinte y quatro maravedis; y al dicho precio, y no mas, mandaron se venda; y que esta Certificacion se ponga al principio de cada Libro, para que se sepa el à que se ha de vender; y para que confite lo firmé en Madrid à cinco de Noviembre de mil setecientos y treinta y cinco.

Don Miguel Fernandez Munilla.

PRÆ-

ENEVOLUM Lectorem alloquutus, nihilo
 apertius, quam verbis N. Philippi Abb. in
 Lib. de obedient. Cleric. fol. 485. ipsi ma-
 nifestabo impulsus, & motus valde sibi ad-
 versantes, quos in negotio hujus opusculi
 presens: *Ad quartum* (inquit ille ibi) *iti-*
neris propositi gradum deveniens, & ad-
cessum ejus obscurum pariter, & preruptum nimis inveniens,
aliquanto, fateor, tempore filii, & impar viribus, in silentio,
& in spe sustinui, qui animam meam novo gratie levaret ad-
jumento, que infirmitatis sue pondere adhaesit pavimento.
 (Quid rogo, obscurius, periculosisque anfractibus plenius,
 quam caput 1. Genesios, cujus expositionem secundum Aug.
 P. enucleandam assumo? Jure ergo aliquandiu filii, gratia
 sperans adjumento, qua animam meam, pra infirmitate,
 pavimento inhaerentem, erigeret, ut altissimum historiae
 Moysis sensum, secundum subtilem Aug. P. interpretatio-
 nem, quodammodo pertingeret) *Pulsant me hinc inde diver-*
sa consilia diversorum, & utinam non sibi invicem adverfo-
rum, ut cum uni cedo, alterum non offendam, & pace alterius,
alteri satisfacere me offendam. (Nec defuerunt consilia, qua
 me ad aggrediendum difficultatem arduam pulsarent, quo-
 rum unum, quia Pralati, quia Magistri, vim proinde habe-
 ret praeccepti) *Timor, & spes mihi, quasi medio, a lateribus*
conjungitur, qui diversa satis ad invicem obloquuntur, dum
ille ingerit, ne, quod ferre non valeo, assumam, & ista sug-
gerit, ut confisus in Domino, humiliter hoc praesumam. Ille,
 Fortiora te, inquit, ne scrutatus fueris: *Ista: Beati, ait, qui*
scrutantur testimonia ejus. Ille: Antequam loqueris, disce:
Ista: Aperi os tuum, & implebo illud. Ille: Tempus, ait, ta-
cendi. Ista: Tempus, ait, loquendi. Sic plerumque agilitate sua
timoris molestias spes evadit, plerumque autem, magni victa
timore, cadit. Sed quoniam spes, ut Scriptura dicit, non con-
fundit, cum in nostris cordibus charitas se diffundit, tandem
aggrediar, non terrona cujusquam utilitatis, sed intuitu fra-
ternae charitatis, (& praecipue Paternae pietatis, & honoris)
Aggrediar, inquam, praecedente gratia, sic timere, ut ad in-
qui-

*quisita ultra non differam respondere (hoc est , objectionēs
 contra Augustinianam positionem diluere) Per augustum , &
 lubricum iter pede gemino sic incedam , ut altero innicuis spei,
 altero à timoris modestia non recedam ; ut si fortè spes tenta-
 verit ulterius debito proflire , timor eam compellat paulò citius
 reslire ; & si timor mergi ceperit in abyssum , & foveam des-
 penandi , spes revocans , & confortans , infundat ei fiduciam
 transfretandi , Et hoc mihi sua Deus gratia dignabitur imper-
 tire , cum in hoc opusculo tam suæ , quam suorum voluntati de-
 siderem obedire . Hæc , inquam , eleganter à N. Philippo dic-
 ta sunt , quæ animo voluebam , cum Augustinianam de die-
 bus Angelicis subtilem , solidamque doctrinam , à plerisque
 despectam , ab alijs nimia censura taxatam , debito honori,
 filiali obligatione , restitutam , in lucem prodere conabar ;
 quod tandem , urgentibus præallegatis motivis , præstiti ; gra-
 tum fore sperans veris Augustinianæ doctrinæ solidissimæ
 amatoribus hoc meum , in gratiam Augustini , aliquale stu-
 dium . Aliquorum tamen contradicentium murmur præsen-
 tio , siue quibus nulla elucubratio . Verum his cum N. Flo-
 rentio Cocq in præfatione suæ Theologiæ , respondè , quod
 legant hoc opusculam , qui volunt : qui nolunt , adjiciant : Even-
 tulent apices , libras calumniantur : Magis sincèri Lectoris ju-
 dicio (quod , ut mihi renuntiant in charitate , fideles Amicos
 præmonui , & rogavi) provocabor ad studium , quàm illorum
 detractione , & otio deternebor . Nec enim affeço laudes ho-
 minum , nec vituperationes expavescò , sed veritatem quæri-
 mus , & prout fragilitati humane conceditur , in veritate am-
 bulare nitimur . Hinc reprehensores non audio , sed sequor Ma-
 gistros : (intellige Augustinum) Carpere enim , & detrahere ,
 vel imperiti possunt , docere non item . Quare tu , benevole
 Lector , labore nostro utere , & si quid proficuum inveneris ,
 illud bonorum omnium largitori , & veritatis studio mecum
 adscribe , & vale .*

PROEMIUM,

ET DIVISIO OPERIS.

VIDI AFFLICTIONEM, QUAM DEDIT Deus filijs hominum, ut distendantur in ea: cuncta fecit Deus bona in tempore suo, & mundum tradidit disputationi eorum, ut non inveniatur homo opus, quod operatus est Deus ab initio usque ad finem, dicitur Ecclesiastes 3. Hanc afflictionem experti sunt Sancti Patres, & S. Expositores, qui primam mundi institutionem à Moyse initio Gen. insinuatam, explicare aggressi sunt. Hinc M. P. Aug. lib. 10. de Civit. Dei, cap. 12: *Quemadmodum, inquit, ipse, qui mundum fecit, ita & modus, quo fecit, occultus est, & incomprehensibilis.* Et Orig. hom. 4. super 6. cap. Isaia, fatetur, se scire, quod in principio creavit Deus Cœlum, & terram, & cætera, quæ narrantur Gen. 1.: *Quomodo vero ista, inquit, facta sint, nescio; velantur enim à Seraphin priora operum Dei.* Et teste Doct. Max. in prologo in Ezech. apud Hebræos nemini permittebatur ante trigesimum annum legere primum caput Genes. utique quia sensus ejus profundissimus est, & ab humano captu remotissimus: cujus non leve inditium est, quod Sancti Patres (alioqui Aquilæ perspicacissimæ, & Spiritu Sancto illustrati) plerumque in intelligentia plurium locorum hujus 1. cap. caligant. Sic M. P. Aug. lib. 11. de Civit. Dei, cap. 7. inquit de luce primi diei: *Qualis illa sit lux, & quo alternante*

motu, qualemque vesperam, & mane fecerit, remotum est à sensibus nostris, nec ita, ut est, à nobis intelligi potest, quod tamen sine ulla hæsitatione credendum est. Et S. Chrysoft. hom. 4. in Gen. Sed quid tandem, inquit, esse dicemus hoc firmamentum? Aquam ne densatam, vel aerem quendam convolutum, vel contractum, vel aliam aliquam essentiam? Haud quis prudentum hoc temere asseveraverit. Oportet enim magna modestia, & gratitudine ea, que dicuntur, à nobis accipi, & non ultra naturam nostram progredi, & scrutari, que supra nos sunt: sed hoc solum scire, & tenere apud nos, quod præcepto Domini factum est firmamentum. Intelligentia ergo, & scrutatio naturæ firmamenti, quod est opus 2. diei, est aliquid excedens acumen subtilissimum Chrysofomi. Hæc ad disputationem prælibare utile duxi, quoniam legi quosdam hujus materiæ tractatores, contententes; quod litera Moyfis, quippe historica, debet adstrui, cuique, etiam rudi, pervia, & utens verbis in communi hominum usu & acceptione ad explicandum rem accommodatis: hoc autem quo pacto concedendum erit, cum Augustinum lateat, quid nomine lucis 1. diei intelligendum venit? Aut cur asseremus, nomen firmamenti in 2. die, adeo vulgari usu apud homines usurpari, quod cuique in promptu sit, rem voce significatam, illicò designare, quod Chrysofomi desuper illustrata vivacitas non audet determinare? Aut (ut pro nunc alia omittam) quomodo vera erit sententia Eccles. 3. consultò in opusculi frontispicio posita, quod, nimirum, universi hujus prima opera disputationi hominum sunt tradita? Sane hæc omnia minùs recte coherent cum recensita maxima; quoniam cum litera utitur verbis in vulgi usu acceptis, nulla prorsus est contentio, nullaque disputatio, præcipuè apud Sapientes, quid sibi velit in illis historia, aut quam sit natura, vel rei essentia illis nominibus significata. Altiori ergo stylo, proprio quidem, sed non ad humanum imbecillum captum adeo accommodato, & obvio, usus est Moytes in historia creationis mundi. Hinc fit, quòd diversimodè illam SS. PP. intellexerint: *Sciebant enim* (inquit N. Philippus Abbas episc. ad Vvedericum, ubi hanc rem veritè) *quod divina Scriptura plenisque in locis parit varios intellectus, quorum nullus dignus est reprobari, quamvis alter altero possit amplius approbari :: sic quippe di-*

vini tractatores eloquij sensum suum nituntur approbare, ut tamen non presumant alterius improbare: nisi forte illum à fide sana cognoverint deviare, vel ei circumstantiam lectionis manifestius obviare. Et ideo plerique sic alterum eorum eligunt, & commendant, ut tamen eos, qui aliter senserint, errare non contendunt. Hunc morem secutus est M. P. Aug. in materia, quam tractandam proposui; ait enim 4. de Gen. ad lit. cap. 28: *Quisquis ergo non eam, quam pro nostro modulo vel indagare, vel putare potuimus, sed aliam requirit in illorum dierum enumeratione sententiam, quæ non in prophetia figurate, sed in hac creaturarum conditione proprie, meliusque possit intelligi, querat, & divinitus adjutus inveniat. Fieri enim potest, ut etiam ego aliam his divinæ Scripturæ verbis congruentem fortassis inveniam: neque enim ita hanc confirmo, ut aliam, quæ præponenda sit, inveniri non posse contendam: sicut confirmo, requiem Dei Scripturam S., non quasi post lassitudinem, vel curæ molestiam nobis insinuare voluisse. Ut enim ipse alibi ait: In rebus difficillimis Scripturæ S. magis debemus præstare diligentiam inquirendi, quam temeritatem affirmandi.* Ex his ergo quæstionibus, quæ circa opus 6. dierum occurrunt, difficillima sane est, quam ad mentem M. P. enucleandam proponimus; num, videlicet, dies creationis mundi sint spirituales, & Angelici, an potius naturales, qui cursu solis spatio 24. horarum peraguntur? In qua sic procedere curabo, ut licet dubium ad mentem N. Aug. resolvam, nullam tamen aliorum Patrum sententiæ præjudicium inferre præsumam, nec eorum placita ab Scripturæ S. vero sensu aliena reputem, vel literæ minus consentanea; quippe, ut infra latius expendam, fieri potest, ut omnium sensus verus sit, literæque circumstantiæ conformis: quoniam hic modus impræsentiarum nobis præscribitur à SS. N. Legislatore Aug., ut ex ipso dictum est. Quia tamen plena expeditio quæstionis propositæ plurium difficultatum examen requirit, ut commodius, & clarius mentem Aug. aperiám, hoc opusculum in varios articulos secabo, in quibus diversas objectiones ex multiplici capite scaturientes enodare curabo. Primò itaque additum principali intento præparabo disquirendo: quo sensu intelligenda, vel accipienda sit narratio Moysis Gen. 1., præcipuè à Theologis? 2. examinabo, num lux propriè in spiritualibus

dicatur? 3. utrum opificium mundi, ut ex omnibus sui partibus constat, sit à Deo in principio simul conditum, & ordine, quo nunc extat, dispositum? 4. num dies creationis mundi à Moyse descripti, fuerint naturales, & successivi? 5. principale assertum de diebus Angelicis, & spiritualibus statuam. Et demum literam Gen. 1. cap. ad mentem Aug. exponam. Hæc omnia, fateor, majori ingenio, & studio, quam quod tenuitas mea præstare quibit, ad plenam, dignamque sui expeditionem exigebant. Enimverò, opitulante gratia Dei, & patrocinio M. P. suffragante, in gratiam ejusdem, qualem qualem laborem meum curamque impendam: donec Dominus, ut sæliciter progressu, quod promitto, assequar, in cujus nomine fit.

* * *

A R T. I.

* * *

*QUO SENSU LITERA MOYSIS GENES. 1. CAP.
Sic intelligenda, maxime à Theologis?*

CONSULTO in titulo ultimam particulam addidi: aliter enim Theologi pro suis positionibus Scripturam S. usurpant, aliter alij: Theologi namque præcipuè Scholastici firmant suas conclusiones ex locis Scripturæ S. literaliter acceptis; quoniam ipsis incumbit catholicas veritates contra Judaicam perfidiam, & hæreticam pravitatem tueri, eorumque versutias ex principijs revelatis in Scriptura S. profligare, penitusque falsitatis arguere; hoc autem juxta M. P. Aug. contra Vincen- tium Donatistam, & alibi, non nisi ex sensu literali, ex quo firmum sumitur argumentum, elicitor. At aliarum scientiarum, & artium professores ad alios Scripturæ sensus plerumque divertunt, Concionatores, v. g., seu S. Oratores, prout materia illis proponitur, diversos sensus in litera excogitant; moralem, nimirum, si ad mores corrigendos orationem convertant: allegoricum vero, vel anagogicum, si mysteriorum vel Sanctorum Encomiastem agunt, vel mortuos parentant; quamvis in his omnibus etiam literalis sensus sit laudabilior, si modo secundum illam suo muneri rectè, & congruè satisfaciant.

2. *Ut ergo propositam quæst. resolvam, breviter*
sen

sensuum Scripturæ notitiam præmittam ex Ang. P. 1. p. q. r. s. art. 10. ubi quatuor enumerat S. D., literalem, videlicet, vel historicum, allegoricum, moralem, & anagogicum. Literalis, inquit S. D. in fine cap., est, quem Auctor intendit. Allegoricus sensus sumitur, secundum quod ea, quæ sunt veteris legis, significant ea, quæ sunt novæ legis. Moralis attenditur, secundum quod ea, quæ in Christo sunt facta, vel in his quæ Christum significant, sunt signa eorum, quæ nos agere debemus. Anagogicus denique consideratur, secundum quod significant ea, quæ sunt in æterna gloria. In his tribus, quæ sensum spirituales Scripturæ S. dividunt, non oportet immorari; quippe nostra non interest in aliquo eorum Moysis caput primum tractare.

3 Literalem autem congruens erit, pro dicendum luce, amplius expendere. Pro quo sciendum 1., quod ad rigorem, majoremque proprietatem hujus sensus pertinet, quod id, quod Auctor Scripturæ S., nempe Deus, in litera intendit, per voces Scripturæ significetur, ut ait Ang. Præc. in principio corp. art. hæc autem vocum significatio propria debet esse, & non metaphorica, ut sensus pariter sit proprie literalis, sin autem duntaxat reductivè erit literalis. At propria vocis significatio non semper debet censeri illa, quæ magis in usu est apud Grammaticos, v. g., vel apud vulgus. Contingit namque, inquit Ang. Præc. ibi in corp., ex Ang. P. 12. confess., *Quod etiam secundum literalem sensum in una litera Scripturæ plures sint sensus.* Unde necesse est, quod tunc una illa litera, & vox non restringatur ad unicam, & communem vulgi significationem, & usurpationem; plures namque illas expositiones oportet fieri secundum plures nominis acceptiones: alioquin non plures essent sensus, sed duntaxat unus. Et licet quandoque voces etiam apud vulgus, & Grammaticos plures habeant significationes, secundum quas possint literæ aptari plures expositiones literales; enimverò multoties vocis propria significatio, secundum quam fit Grammaticalis constructio, omnino impertinens erit ad intelligendum Scripturam literaliter. Exempli gratia, illud Psalm. 109.: *Dixit Dominus Domino meo*, apud vulgus, & Grammaticos locutionem quandam inter duos significat, utique captui ipsorum proportionatam, videlicet, vocalem; at
apud

apud Doctores S. ad litteram exprimit æternam verbi generationem, qua Pater Æternus interna mentis locutione dicit, & generat Verbum. Unde propria vocis usurpatio, secundum quam tribuitur literalis sensus, debet esse illa, quam habet ex usu Sapientum cum proprietate, ad quam ipsi voces extendunt, vel ex ipsorum placito cum fundamento in re, vel ex literæ exigentia, ut infra latius patebit.

4 Differentia autem hæc inde ortum ducit, quod Grammaticus, & rudis attendit, & considerat duntaxat litteram secundum corticem ejus, in quo sensu plerumque littera noxia est, & occidit: at Sapientes, præcipue Theologi Scholastici, & Expositivi cautiores procedunt ad determinandum Scripturæ S. sensum; nimirum, profunda investigatione scrutando, an littera superficialiter accepta intentioni Auctoris conveniat? Num cohæreat, & sibi constet Scriptura cum alijs ejusdem locis collata? Et demum examinando utrum principijs fidei, alibi manifestè traditis prædictus sensus, vel expressè, vel illativè obstat? Quod si diligenti examine præmissis, aliquid horum viderint alicui intelligentiæ obviare, ipsis incurbit, omnibus bene pensatis, sensum cohærentem Scripturæ assignare, omniaque vero sensui obviantia enervare. Hinc pulchrè Doct. Max. in comment. sup. i. cap. Epist. ad Galat.: *Nec putemus, inquit, in verbis Scripturarum esse Evangelium, sed in sensu: non in superficie sed in medulla: non in sermonum folijs, sed in radice rationis.* Non ergo in verbis Scripturæ utcumque sumptis, nec in superficie textus, nec denique in sermonum folijs quærendus est verus Scripturæ sensus, sed in radice rationis: hoc est, in intentione Auctoris, introspectis omnibus literæ circumstantijs, adhibitoque diligenti scrutinio omnium, quæ nuper recensuimus.

5 Unde Christus Dominus Judæos ad profundam scrutationem Scripturarum amandabat, ut de se dicta in eis manifestè intelligerent, hæc dicens Joan. 5.: *Scrutaminis Scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere, & ille sunt, quæ testimonium perhibent de me.* Quæ verba reflectens Burgensis in proemio sui scrutinijs, hæc, vel similia habet: quod videlicet per scrutinium Scripturarum contra Judæos non est querendus sensus mysticus, sed literalis, à quo solo, secundum Aug. contra Vincensium Donatistam, efficax sumi-

mitur argumentum; & ideo postquam Joan. 5. dicitur: *Scrutamini Scripturas*, &c. subditur: *Illæ sunt, quæ testimonium perhibent de me*. Testimonium autem probationem dicit manifestam, quæ ex solo sensu literali habetur.

6 Statim objicit contra hoc dicens: quod sensus literalis, qui ex primariè significatis per vocem accipitur, non indiget scrutinio, cum talis sensus se offerat intellectui; & ideo de tali sensu impropriè diceretur: *Scrutamini Scripturas*; sufficeret enim dicere: legite, seu intelligite Scripturas. Respondet: dicendum, quod licet sensus literalis S. Scripturæ ex significatis primariè per vocem accipiatur; non tamen ex hoc sequitur, quod scrutinio non indigeat ad verum literæ sensum requirendum. Sunt enim in Scriptura multe dictiones equivoce, significantes diversa, quæ ad hoc, ut sciatur, sub quo sensu accipi debent, requiritur rationis scrutinium. Similiter sunt in Scriptura aliqua parabolicè tradita, in quibus aliquid propriè, aliquid significantivè traditur. Unde ad sciendum, quomodo debeant accipi, requiritur scrutinium. Similiter cum veritas alicujus Scripturæ literaliter intellecta veritati alterius repugnare videtur; quod sæpe contingit in Sacris Scripturis ad literam intellectis, oportet recurrere ad rationis indaginem, ut repugnantia inter S. auctoritates tollatur, quæ & similia occurrunt contra Judaicam cæcitatem disputando, ut infra patebit. Quorum respectu, & similibus ratione Christus dicit: *Scrutamini Scripturas*. Unde Chrysol. sup. hoc verbum ita dicit: *Non autem ad lectionem simplicem Scripturarum, sed ad scrutationem exquisitam eos mittebat; quia ea, quæ de eo dicebantur in scripturis, desuper obumbrabantur, nec in superficie exprimebantur, sed velut quidam thesaurus recondebatur*. Quæ quidem obumbrationes per æquivocationes, & apparentes contradictiones, & hujusmodi in mysterijs Christi, præsertim in antiquo testamento traditis, sæpe occurrunt. Proptereaque propriè Christus eis præcipiebat: *Scrutamini Scripturas*.

7 Hæc Burgensis, quibus fatis elucidantur à nobis superius dicta, & robur accipient inferius dicenda; quoniam in materia, quam disputandam proponimus, similes æquivocationes, & apparentes contradictiones occurrunt.

8 Cum ergo hæc ita manifesta sint ex doctrina PP.
alle-

allegatorum, & Burgenſis, rectaque rationi conſona, miror, Benedictum Pererium, virum eruditum, in Gen. fol. mihi 5. n. 16. ſequentia proferre, pro regulaque in exponenda Genetiſ litera præfigere: *Ex his, inquit, perſpicuè intelligitur, ſi narratio Moysiſ hiſtorica eſt, conſequens eſſe, ut iſ proprius, & germanus, atque, ut vocant, literalis ſenſus ſit verborum Moysiſ, quem reddunt verba ejuſ, ſecundum propriam, & vulgo uſitatam eorum ſignificationem accepta.* Quoniam vel per ſignificationem verborum vulgo uſitatam intelligit prælaudatus Pater uſum verborum communem apud Sapientes; & ſic idem nos dicimus, & in nullo diſſentimus; vel vult, quod expoſitio literalis debet fieri penes vocum ſignificationem, quæ eſt in uſu rudium, & imperitorum, qui intentionem Auctoriſ penetrare neſciunt; & in hoc ſenſu plane contradicit Max. Doct., qui non in verbis Scripturarum, ſed in ſenſu, non in ſermonum folijs, & ſuperficie textus, ſed in medulla, & radice rationiſ præcipit ſenſum Scripturæ, & veritatem ejuſ quærere; rudes autem, & illiterati ſolummodo valent aciem in cortice, & ſuperficie literæ. minimè autem in profundo medullæ figere, minusque poſſunt radicem rationiſ artiſticioſo, ſuprà præſcripto, modo, & mutando inveſtigare: non ergo intelligentia literalis textus uſurpanda eſt ex ſignificatione verborum in uſu communi vulgi.

9 Præterea, ſi verba in vulgi uſu ſunt accipienda ad literalem ſenſum, undenam oritur inter PP., & S. Expoſitores tanta varietas ad determinandum literalem ſenſum i. Geneſeos cap. 1. Quoniam cum vulgaris ſignificatio vocum omnibus ſit apertiſſima, ſecundum eam, necdum PP. deſuper illuſtratiſ, verum cuiilibet, etiam rudi, facilis, & pervia erit hiſtoriæ Geneſeos literalis intelligentia. Quorſum ergo prohibitio Hebræiſ, apud Hieron., facta, donec proveſtam 30. annorum ætatem pertingerent, ne cap. 1. Gen. legerent? Aut quomodo verificabitur afflictio hominum, quin & Heroum, ſcilicet, PP., in diſputando fabricam mundi, quam ſtatuit Eccleſiaſtes, & in ſe experitur quicumque ſaxum hoc volvere tentat?

10 Sed reſtat, ut examinemus principium, ex quo laudatus Auctoriſ deduxit illam ſequelam. Præmiſſerat Pererius eum, anteced. 1. regul. ad dignoſcendum, quamnam ſit Expoſi-

rio doctrinæ Moysis de mundi generatione vera, vel falsa, magis, minusve probabilis, quam sic statuit: *Doctrina Moysis, que de creatione mundi traditur, est planè historica.* Fundat suam regulam auctoritate M. P. Aug. initio lib. 8. de Gen. ad lit. per hæc verba: *Narratio Moysis in lib. Geneleos non est genus locutionis figuratarum rerum, sicut in Cant. Canticorum, sed est expositio rerum omninò gestarum, sicut in regnorum libris, & cæteris ejusmodi. Sed quia in his ea dicuntur, que vita humane usus notissimus habet: non difficile, immò promptissime primitùs accipiuntur ad literam: in libro autem Geneleos, quòd ea dicuntur, quæ usitatum nature cursum intuentibus non occurrunt, propterea nollunt ea quidam propriè, sed figuratè dicta intelligi; atque ex illo loco incipere ponunt historicam narrationem hujus libri, ex quo dimissi de Paradiso Adam, & Eva convenerunt, atque genuerunt; quasi verò usitatù nobis sit, vel quòd tot annos illi vixerunt, vel quòd Enoch translatus est, vel quòd grandæva, & sterilis Sara filium peperit, & cætera hujusmodi.* Hæc ex Aug. Pererius. Verùm in illis nullam invenio causam conclusionis à Pererio illatæ, nisi fortè ut talis assumatur illa clausula: *Sed est expositio rerum omninò gestarum, sicut in regnorum libris:* at hæc verba unicè concludunt quòd Moysis narratio historica est, & literalis; minimè verò præscribunt, quomodo voces sint accipiendæ, ut secundùm eas historia literalitèr exponatur; expositio namque rerum gestarum, præsertim quæ fit instinctu, & impulsu Spiritus S., uti est præsens à Moysè tradita, fieri tenendum est, secundùm placitum dictantis, qui ad nostram exercitationem disponere consuevit, ut ejus intentio in verbis latens, profundissima sit: *quod provisum est,* inquit M. P. Aug. lib. 2. de Doctrina Christiana cap. 7., *ad edomandam labore superbiã, & intellectum à fastidio revocandum, cui facilè investigata, plerùmque viluerunt.*

II In cæteris verbis M. P. unicè designatur causa, cur aliqui non propriè, sed figuratè volunt accipere initium Gen., & horum impugnatio ad hominem; quia nimirum si primum cap. Gen. non debet propriè exponi, quoniam ibi ea dicuntur, quæ usitatum nature cursum intuentibus non occurrunt, similia occurrunt in ea parte Gen., quam propriè contendunt accipere: videlicet, quod tot annos vixerunt

Adam, & Eva, quot nunc non intuentur homines vivere &c.

12 Nec alia Aug. P. verba, ab ipso n. 16. jam cit. adducta, ipsi favent; quoniam Aug. verba lib. 8. de Gen. ad lit. cap. 2. hæc sunt: *Scripti ego contra Manicheos duos libros super Genesim recenti tempore conversionis meae: & quia non occurrerant mihi tunc omnia quemadmodum proprie possent accipi, quid figuratè significarent ea, quæ ad literam non potui invenire, quanta valui brevitate, & perspicuitate explicavi, memor tamen quid maximè voluerim, nec potuerim, ut non figuratè, sed proprie primitus cuncta intelligerentur: nec omninò desperans etiam sic posse intelligi, id ipsum in 1. p. 2. libri, hoc est in cap. 2., ita posui: quisquis voluerit omnia, quæ dicta sunt à Moyse, secundum literam accipere, nec aliter intelligere, quàm litera sonat; idque citra omnem fidei injuriam faciat, non solum ei non est invidendum, sed præcipuus, multumque laudabilis intellectus habendus est. Hæc tunc dixi. Nunc autem, quia voluit Dominus, ut ea diligentius intuens, atque considerans, non frustra, quantum opinor, existimarem etiam per me posse secundam propriam, non autem secundum allegoricam locutionem hæc dicta esse à Moyse demonstrari; sicut ea quæ superius voluimus ostendere; sic etiam quæ sequuntur de Paradiso perscrutemur.*

13 Sed neque in his verbis aliud ostendit Augustinus P., quam quòd literaliter proponit perscrutandum Paradisum, & quæ de illo in Scriptura S. dicuntur, cum recenti tempore conversionis suæ, adhuc modicum lumen habens, hoc non potuerit assequi. Unicè potest aliqua vis detegi ad intentum in illis verbis: *Nec aliter intelligere, quàm litera sonat.* Sed tamen hoc non amplius denotat ad intentum Aug. P., quàm quòd proprietate significationis accipienda sunt verba, & non figuratè, ut colligitur ex his, quæ in fine auctoritatis habet S. Doctor.

14 Et sanè, si in his libris de Genesi ad lit. Augustinus P. contendit textum ad literam exponere, ut verbis allegatis fatetur SS. D., & operis inscriptio præferat, cur non habebitur, & literalis reputabitur intelligentia ejus de diebus spiritualibus, & Angelicis in mundi creatione? Quippè sicut hic proponit Paradisum literaliter perscrutandum, sic 4. de Gen. ad literam pariter intelligentiam lucis 1. diei, & reli-

quorum accipit proprie, & non figuratè, diesque creationis mundi in ordine ad cognitionem matutinam, & vespertinam Angelorum constituit. Cur ergo magis credendum Augustino ibi, scilicet, lib. 8. quàm hic lib. 4. ubique enim, præcipuè in his libris, quos jam in senectute scripsisse creditur, eadem est Augustini auctoritas. Vel ergo hic debet fidem facere ejus doctrina, vel nullibi. Immeritò ergo Augustinus communiter respicitur, cum docet, dies creationis mundi spirituales fuisse, præcipuè ab his, qui ejus doctrinis in his lib. de Gen. ad lit. utuntur. Demùm dicta auctoritas tunc contra nos urget, cum circa propositum de diebus creationis mundi aliquid designaretur docuisse Augustinus, in lib. de Gen. contra Manichæos, quod nunc retractasset, secus si hic ad litteram Genesim exponens id ipsum iteratò confirmet, ut contingit in difficultate proposita.

15 Quod autem Pererius addit n. 17. & 18. ibi ex Basilio, & Beda, solum probat, non esse recurrendum ad allegorias, relinquendo sensum literalem; sed ita sensibus allegoricis studium debere impendi, quatenus aperta historia fides allegorizando non relinquatur: de quo vitio communiter reprehendunt SS. PP. Originem. Unde Basilius hom. 3. super Gen. citans opinionem Orig. suppresso ejus nomine, quod intellexerit per aquas supercœlestes Angelos bonos, per sublunares verò malos spiritus, subdit: *Et quidem isti, prætextu anagogici sensus, & sublimioris intelligentiæ, ad allegorias transferunt omnia: nos verò hisce interpretationibus, ut quæ somnijs, & anilibus fabulis similes sunt, relegatis, nomine aquæ intelligimus veram aquam, & ceteras res similiter.* Doct. Max. lib. 5. comment. in Isaiam cap. 13. similiter eundem reprehendit, dicens: *Spiritualis interpretatio sequi debet ordinem historiæ, quod plerique ignorantes, lymphatico in Scripturis vaganter errore.* Idem monet M. P. Aug. lib. 83. qq. q. 65. dicens: *Res factæ, cum allegorizantur, rei gestæ fidem non amittunt, sicut duorum filiorum Abrahamæ allegoriam Paulus exponit, duo esse testamenta; nunquid ideò aut Abraham non fuit, aut illos non habuit?* Similia apud alios PP. passim offendes.

16 Quod autem ibi n. 18. Pererius contendit, Quod, scilicet, videtur, inquit, etiam Aug. censura hæc sane verissima, quodammodo attingere, siquidem in verba Moysis, quæ pro-

priè significant res corporeas, ut cœlum, lux, tenebræ, dies, nox, manè, & vespèra, à propria earum significatione, ad expositionem, & intelligentiam rerum spiritualium, quasi figuratè accipi debeant, sæpè traducit, impræsentiarum investigandum non est; de hoc quippè infra latior redibit sermo. Interim hoc unum præmitto, quòd hac censura plures Aug. P. inurunt; at verbo tenus asserunt, lucem, tenebras, diem, noctem, vespèram, & manè non dici propriè in spiritualibus; Aug. autem oppositum, & dicit, & gravissimis Script. S. testimonijs ostendit; & similiter Ang. Præc., quorum testimonia inferius proferam.

17 Ad propositum ergo redux, ulteriùs noto ex Ang. Præc. art. cit. ad 3. quòd sensus Parabolicus sub literali continetur. Et rationem reddit S. Doct., *Nam per voces significatur aliquid propriè, & aliquid figuratvè: nec est literalis sensus ipsa figura, sed id, quod est figuratum. Non enim cum Scriptura nominat Dei brachium, est literalis sensus, quòd in Deo sit hujusmodi membrum corporale; sed id, quod per hoc membrum significatur, scilicet, virtus operativa; in quo patet, quod sensui literali Scripturæ numquam potest subesse falsum.* In exponendis parabolis hic modus procedendi præscribitur à S. Chrysofomo, hom. 65. in Math.: *In parabolis, inquit, non oportet nimia in singulis cura angì, sed cum quod per parabolam intendit didicerimus, inde utilitate collecta, nihil ulteriùs anxio est conatu investigandum.* Unde solum oportet attendere, ad quem scopum illæ dirigantur, & in illo immorari convenit, & reliqua, quæ assumpta sunt ad eam texendam, relinquere. Nam si univèrsa, quæ de Job dicuntur, Christo tribuamus, plurima absurda fateri cogemur. Ut autem mentem, & scopum parabolæ valeas attingere, memento verborum Hieron. Math. 22. *Omnes, inquit, parabolas brevi sermone Dominus comprehendit; quòd in opere vineæ, & ædificatione domus, & in convivio nuptiali fit palàm, quia in illis non initia, sed finis quæritur.* Parabola quidem nuptialis hac clausula finitur. *Multi sunt vocati, pauci vero electi.* Vineæ vero hac: *Malos malè perdet, & vineam suam locabit alijs agricolis.* At quantum ad nostrum institutum Moyses non scripsit hoc genere locutionis; quippè historialis communiter censeatur ejus narratio.

P. Aug. non esse inconueniens in una S. Scripturæ litera plures sensus adhuc literales contineri, quia, videlicet, sensus literalis est, quem Auctor intendit; Auctor autem Scripturarum Deus est, qui omnia simul suo intellectu comprehendit, uberiorius docet q. 4. de pot. art. 1. in corp. dicens: *Cavendum est, ne aliquis ita Scripturam ad unum sensum cogere velit, quod alios sensus, qui in se veritatem continent, & possunt, salva circumstantia literæ, Scripturæ aptari, penitus excludantur: hoc enim ad dignitatem Scripturæ pertinet, ut sub una litera plures sensus contineat, ut sic & diversis intellectibus hominum conveniat, & unusquisque miretur, se in divina Scriptura posse invenire veritatem, quam mente conceperit, & per hoc etiam contra infideles, facilius defendatur, dum si aliquid, quod quisque ex S. Scriptura velit intelligere, falsum apparuerit, ad alium ejus sensum possit haberi recursus: unde non est incredibile Moysi, & alijs S. Script. Auctoribus hoc divinitus esse concessum, ut diversa vera, que homines possent intelligere, ipsi cognoscerent, & ea sub una serie literæ designarent, ut sic quilibet illorum sit sensus Auctoris. Unde si etiam aliqua vera ab Expositoribus S. Scripturæ literæ aptentur, que Auctor non intelligit, non est dubium, quin Spiritus S. intellexerit, qui est principalis Auctor. Unde omnis veritas, que salva literæ circumstantia potest divinæ Scripturæ aptari, est sensus ejus. Hæc præclarissima ad nostrum intentum Ang. Prac.*

Quapropter D. Thomas vera SS. PP. mens, pius que ipsorum cultor, quod bene noverat, literæ circumstantiam, & P. Aug. & aliorum PP. expositionem admittere Genes. 1., utramque diligentè curavit Scripturæ S. secundum veritatem ejus aptare. Nec ullum offendiculum in significatione harum vocum *lux, tenebra, dies, nox, vespere, & mane* invenit S. D., cum illas literæ secundum placitum Aug. P., accommodavit. Eandem numero antecedenti ex D. Th. datam doctrinam tradiderat antè N. Philip. Abb. epist. ad Vvedericum dicens: *Potest enim idem Spiritus, qui famulo suo Moysi ad scribendum verba sua dictavit, qui eorundem verborum sensum ei congruam inspiravit: potest, inquam, & alij in eisdem verbis intellectum alterum demonstrare, & utrumque tamen à cognitione veri minime defraudare. Est autem verosi-*

milius, ut in his, quæ Moyses scripsit, quidquid posterius ejus videre veraciter potuerunt, qui nimirum diversi diversis modis ea intellexerunt, ipse quoque Moyses ad liquidum intellexerit, & hanc ei dignatus sit Deus gratiam impertire, ut verbis suis non adversos, sed diversos intellectus widerit convenire. Hæc N. Philippus Doct. D. Bernardo synchronus, styli venustate sibi familiare, qui cum ad eam conformis doctrinæ D. Thomæ inveniatur, non dubitaverim, quin uterque eam ex eodem limpidiſſimo fonte Augustini hauserit.

20 At dices: si sensus literalis Scripturæ S. potest multiplicari, nulla erit certitudo, quis eorum sit intentus ad litteram ab Authore; quilibet enim præferet expositionem suam alterius expositioni; cum autem de intentione Dei non aliter constet, oportebit, omnes litteræ expositiones, ut literales acceptare, aut certè nullam. Respondeo conformiter ad doctrinam N. Philippi & D. Thomæ nuper datam; quòd cum litteræ circumstantia aliquem sensum, ut literalem admittit, licet alia expositio diversa, pariter intentioni Auctoris consentanea, conformior alicui appareat, non propterea debet altera excludi; omnis quippè expositio, quæ salva litteræ circumstantia ad intentionem Auctoris potest S. Scripturæ aptari, ille est sensus ejus literalis: unde omnes hujusmodi expositiones admitti debent. Ad dignoscendum autem, quæ interpretatio circumstantiæ litteræ est accommodata, sciendum ex Cayetano in exposit. illius art. 10. D. Thom.: *Quòd littera habens multas expositiones dupliciter potest se habere ad illas: primò compatiens illas tam absolute, quam in ordine ad reliqua, quæ sunt fidei; & tunc multitudo expositionum literalium ad exercitationem nostram, confert, dignitatiq; Auctoris attestatur, ut Aug. ibidem vult. (hoc est 2. confess.)* Secundò ut compatiens illas in se, non tamen collata cum alijs literis S. Scripturæ (ecce quomodo in literalis sensu attendenda est maxime collatio locorum Scripturæ S.) & tunc ex tali collatione excludi possunt omnes illæ expositiones repugnantes, non repugnantes, verò admitti; sicut enim in responsione ad 1. in lit. dicitur, nihil necessarium ad salutem continetur in Script., quòd non per literalem sensum alicubi manifestè tradatur, quamvis in aliqua littera obscure inveniatur, propter multitudinem expositionum, Et si deficeret collatio litteræ obscura ad manifestam

tandum, nunquam deficeret collatio ad Sancta Ecclesia auctoritatem, à qua non solum certificari possumus de literali sensu Scripturae, sed certificati sumus de Script. ipsa. Evangelio, inquit Augustinus Epist. contra fundam., non crederem, nisi me Ecclesiae auctoritas admoneret. Hec Cayetanus, ex quibus patet solutio ad argumentum. Ad id quod additur, nimirum, quòd quilibet preferet expositionem suam alterius expositioni, respondeo ex Augustino P. lib. 1. super Gen. ad lit. cap. 18. dicente: *In rebus obscuris, & à nostris sensibus remotissimis, si quae inde scripta, etiam diversa legerimus, quae possint, salva fide, qua imbuimur, alias, atque alias parere sententias, in nullam earum nos praecipiti affirmatione ita projiciamus, ut si fortè diligentius discussa veritas, eam rectè labefactaverit, corruamus, non pro sententia divinarum Scripturarum, sed pro nostra ita dimicantes, ut eam velimus Scripturarum esse, quae nostra est; cum potius eam, quae Scripturarum est, nostram esse velle debeamus.* Ergo secundum Aug. P. illa praelatio cuiuscumque expositionis, relatè ad alteram, quam circumstantia litera patitur, noxia est. His praemisissis, sit.

* * *

CONCLUSIO.

* * *

21 *Litera Moysis in 1. cap. Gen. in sensu literali, & proprio exponenda est.* Non contendo in conclusione, quòd sensus spiritualis locum non habeat in 1. cap. Genesis, immò, ut inquit Aug. P. lib. 1. de Gen. ad lit. *Non esse accipiendam figuratè nullus Christianus dicere audebit, attendens Apostolum dicentem: omnia autem haec in figura contingebant illis. Et illud quod cap. 2. scriptum est: erunt duo in carne una, magnum Sacramentum commendantem in Christo, & in Ecclesia.* Dico ergo, quòd praecipuè scrutanda est in primo cap. Genesis intelligentia literalis. In quo sensu, probatur 1. conclusio ex regula Tyconij explicata ab Augustino P., quòd verba S. Scripturae strictè, & rigorosè sunt intelligenda, salva fide, qua imbuimur, & modò grave inconveniens ex illis sic acceptis non resultet; sed fidei non obest, nec grave inconveniens resultat ex literali intelligentia verborum Moysis Gen. 1. ergò. Maj. est communiter à Theologis recepta. Et insuper probatur ex auct. Basilij, & Hieronymi n. 15. *Originem carpentium,*

tium, quòd hoc caput allegoricè duntaxat intellexerit. Minus etiam est nota, & conseq. inferitur.

22 Probatur ulterius conclusio: quia ad fidem creationis mundi pertinet narratio Moyſis Gen. 1.; sed ea, quæ ad fidem pertinent ex sensu literali suadenda sunt, ut supra ex Aug., & Burgenſi dictum est: ergò. Maj. est perspicua; quippe in Script. S. in hoc loco habetur primò creationis rerum notitia. Min. præterquam quod ex dictis constat, probatur ex eodem Aug. Math. 13. dicente: *Nunquam parabole, & dubia & Enigmatum intelligentia, possunt ad auctoritatem dogmatum proficere.* Et Greg. Mag. hom. 4. in Evang. ait: *In verbis S. Scriptura prius servanda est veritas historie, & postmodum requirenda spiritualis intelligentia allegoria; tunc namque allegoria fructus suaviter capitur, cum prius post historiam in veritatis radice solidatur.* Ergo radix veritatis est sensus literalis, aut historialis. Confirmatur ex Beato Hieron. comment. in Habacuc cap. 1.: *Historia, inquit, stricta est, & evagandi non habet facultatem. Tropologia libera, & his tantum legibus circumscripita, ut pietatem sequatur intelligentie, sermoneque contextum; nec in rebus multum in se contrarijs copulandis violenta sit.*

23 Hinc Augustinus P. lib. 1. de Gen. ad lit. cap. 17. ait: *Instituimus de Scripturis nunc loqui secundum proprietatem rerum gestarum, non secundum enigmata figurarum.* Et eodem lib. cap. 7. ait: *In narratione rerum gestarum, res ipsa prius intelligendæ sunt, ut narrantur; tunc demum si quid aliud significant, oportet perscrutari.* (An ne quod promissit Augustinus, impleſſe putandus est? ita sanè.) Literalis ergo sensus, utpote ex quo firmus habetur de intentione Auctoris assensus, & firmum contra Judæos, & Hæreticos argumentum, & in quo non est hinc inde evagandi libertas, & est nobis veritatis assequendæ firma radix, debet esse in litera Moyſis principalis scopus; sic enim PP., ut ex præmissis constat, literalem sensum, veluti aliorum fundamentum, primò stabiliebant, & demum ad spiritualem gradum faciebant. Nec contra hoc assertum, & adjectam explicationem quidquam solidè fundatum obijci posse arbitror; nisi fortè cuiquam videatur, obesse illud Apostoli: *Litera occidit.* At hoc intelligendum de ipsa quod superficiem, & corticem accepta, nec bene quo-

ad intentionem Auctoris, & secundum circumstantiam literę,
& collationem ejus cum alijs Scripturę locis, & principijs
fidei introspecta. Unde ad secundum, quod promissi in proe-
mio gradum facio.

* * *

A R T. II.

* * *

UTRUM LUX PROPRIE IN SPIRITUALIBUS
D I C A T U R ?

Promissi num. 3. quod ut Scriptura S. propriè lite-
ralitèr accipiatur, opus est, ut verba ejus paritèr
in propria significatione usurpentur, quapropter
cùm lux primo die memoretur, & similiter quar-
to, opere pretium est examinare significationem hujus vocis,
ut inde liquidò demonstraretur, nùm Augustinus P. lucem ad
spiritualia significanda secundum proprietatem extendens,
propriè illam accipiat, an figuratè? Ad hoc autem discernen-
dum sciri oportet ex Cayet. in exposit. art. 3. q. 13. primæ
partis, quod ly propriè sumi potest dupliciter. *Uno modo, ut
distinguitur contra communiter, & sic hoc nomen animal non
dicitur propriè de hominè, quia dicitur de alijs. Alio modo, ut
distinguitur contra metaphoricè, & sic animal dicitur propriè
de homine, florere autem non. Propriè enim dici est, significa-
tum nominis inveniri in eo, de quo dicitur secundum se. Meta-
phoricè autem est significatum nominis inveniri in eo, de quo
dicitur secundum suam similitudinem tantum.* Hinc deducitur,
quod tunc aliquod nomen propriè, & non figuratè, seu meta-
phoricè dicitur de aliquo subjecto, cùm significatum nomi-
nis secundum se verè in subjecto invenitur; quod si non se-
cundum se, sed secundum suam similitudinem subjecto con-
veniat, metaphoricè de illo predicabitur nomen. Unde ut
lux propriè de spiritualibus dicatur, oportet, ut significatum
ejus secundum se rebus spiritualibus verè conveniat. Quod
ita evenire contendit M. P. Augustinus locis infrà citandis;
secus autem communiter alij SS. PP., & Doctores Scholasti-
ci, & Expositivi, paucis, licet primæ notę, aliquibus demp-
tis. Augustini tamen sententiã tuendam assumo, cum quo
sit.

**

CONCLUSIO.

**

25 *Lux propriè in spiritualibus dicitur, & non metaphoricè. Hanc tenet Augustinus P. 4. de Gen. ad lit. cap. 28. dicens: Nec quisquam arbitretur, illud, quod dixi de luce spirituali, & de condito die spiritali, & Angelica creatura, & contemplatione quam habet in Verbo Dei::: non jam propriè, sed quasi figuratè, atque allegoricè convenire ad intelligendum diem, & vesperam, & mane. Sed aliter quidè quàm in hac consuetudine quotidiane lucis hujus, & corporalis; non tamquam hic propriè, ibi figuratè. Ubi enim melior, & certior lux, ibi verior etiam dies: cur ergo non tam verior vespera, & verius mane::: Neque enim & Christus sic dicitur lux, quomodo dicitur lapis, sed illud propriè, hoc utique figuratè. Sentit ergo Augustinus P., quòd necdum verè, & propriè est lux in spiritualibus, verùm melior, & certior, quàm in corporalibus; quod fundat in eo, quòd Christus Dominus aliter dicitur lux, aliter lapis: illud propriè; erat, enim, lux vera, que illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, ut dicitur Joan. 1. Non quidè corporalis, quæ se conspiciendam daret carnalibus oculis, sine ope lucis materialis: hoc enim referente Augustino P. in Joan. cap. 34., deliramentum fuit Manichæorum, qui solem istum corporeum Christum esse dicebant: sed de spiritali intelligendum est. Hunc locum Augustini P. duntaxat produco, ibi enim S. Parens suam mentem expressius aperuit. Idem docet ibi à cap. 21. & ubicumque propositam de diebus creationis mundi difficultatem versat, ut videre est 11. de Civit. Dei, cap. 70. & lib. 12. cap. 7. 19. & 20. & de Gen. imperfecto cap. 5. & ad lit. lib. 1. à cap. 10. usque ad 20. & contra Faustum 12. cap. 10. & contra adversarium legis & prophetarum libro 1. capite 11. & 12. & pluribus alijs locis, ubi per lucem primi diei intelligit Angelum.*

26 *Sequitur suum & communem Mag. Ang. Præc. pluribus in locis. Prima parte q. 67. art. 1. pulchra hac præmissa distinctione, solvit quæst. De aliquo, inquit, nomine, dupliciter convenit loqui: uno modo secundùm 1. ejus impositionem. Alio modo secundùm usum nominis, sicut patet in nomine vi-*

tionis, quod 1. *impositum est ad significandum actum sensus visus: sed propter dignitatem, & certitudinem hujus sensus, extensum est hoc nomen secundum usum loquentium, ad omnem cognitionem aliorum sensuum; dicimus enim, vide quomodo sapit, vel quomodo redolet, vel quomodo est calidum; & ulterius etiam ad cognitionem intellectus secundum illud Matthæi 5.: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Et similiter dicendum de nomine lucis; nam 1. quidem est institutum ad significandum id, quod facit manifestationem in sensu visus: postmodum autem extensum est ad significandum omne illud, quod facit manifestationem secundum quancumque cognitionem. Si ergo accipiatur nomen luminis secundum suam primam impositionem, metaphorice in spiritualibus dicitur, ut Ambrosius dicit. Si autem accipiatur secundum quod est in usu loquentium ad omnem manifestationem extensum, sic proprie in spiritualibus dicitur. Ex quibus patet, quod licet lux secundum primam hominum impositionem (quam non attendunt Sapientes principaliter) manifestationem in corporibus factam significet; enimvero considerato usu loquentium (non quidem vulgi, & imperitorum, sed S. Scripturæ, & doctissimorum Virorum) extensum est ad significandum manifestationem secundum cognitionem.*

27 Ex quibus sic in forma: D. Thomas æquè philosophatur de significatione hujus nominis visio, vel videre, ac lucis; sed hoc nomen videre proprie dicitur in phrasi Scripturæ, & Theologorum de cognitione spirituali, & intellectuali: ergo idem dicendum de luce, vel lumine. Maj. est litera D. Thomæ. Min. est Scripturæ, tum Mathæi 5. citato. Tum in Psalmo 35. *Quoniam apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen.* Et item 1. Joan. 3. *Similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est.* In quibus locis literalis intelligentia (quam nullum vitat inconueniens, aut aliquid sanæ fidei obsistens) haberi non potest, quin videre proprie intellectualem cognitionem, & spirituales summi boni contemplationem significet. Neque enim corporalis visus coaptari aliquomodo potest, quippe in infimo corporali ordine, & gradu consistens, ad altissimam spirituales summi boni vitalem attingentiam: ergo. Eadem min. quantum ad Theologorum usum manifesta est; quoniam passim apud eos hujusmodi vo-

cis usum offendes: Unde ultimam hominis felicitatem, & beatitudinem in visione clara Dei statuunt. Et scientiam visionis in Deo contradistinctam à scientia simplicis intelligentie adseruunt: ergo.

28 Ut conclusionem ulterius probemus, recolenda est doctrina Cayet. num. 24. posita. Ex qua, & Scriptura S. sic argumentor: Propriè enim dici est, significatum nominis inveniri in eo, de quo dicitur, secundum se; sed significatum hujus nominis lux secundum se invenitur in spiritualibus: ergo lux propriè dicitur in spiritualibus. Maj. est ipsa notio propriè predicationis nominis de aliquo subjecto. Min. prob. ex illo ad Ephes. 5. *Omne, quod manifestatur, lumen est.* (intellige, quod manifestatur per se, & ratione sui; nam ratione alterius etiam corpora opaca manifestantur) Ergo significatum ut sic, vel secundum se hujus nominis lumen, est manifestatio: ergo ubicumque est propria manifestatio, ibi est proprium significatum hujus nominis lux. Nunc sic; sed manifestatio propriè invenitur in spiritualibus: ergo significatum hujus nominis lux secundum se propriè invenitur in spiritualibus: ergo & nomen propriè in illis dicitur. Antecedens est Apost. consequentia inferuntur. Subsumptam probó: in intellectu enim activa, & formalis manifestatio propriè invenitur; activa quidem, in ipsa vi, & efficacia ad productionem verbi, seu speciei expresse, quæ est manifestativa objecti, quæ vis inest intellectui ratione sui respectu objecti sibi proportionati: & dum ad aliquid, quod vires & facultates naturales ejus excedit, intelligendum ordinatur, ut ad videndum Deum, sicuti est in se clarè, & intuitivè, infunditur ipsi aliqua qualitas supernaturalis, confortans ipsum, disponens, atque simul vim conferens ad videndum, quæ vocatur à Theologis *lumen gloria*, de quo Psalmista: *In lumine tuo videbimus lumen.* Formalis manifestatio consistit in specie expressa, notitia, seu verbo, quod intentionaliter est ipsum objectum, quoniam ipsum palam facit, & expressè representat intellectui; proptereaque in ipso verbo, quod est spiritualibus lux, videt, & detegit objectum: ergo.

29 Idem docet Dionysius 4. cap. de divinis nominibus lect. 4. dicens: *Dicendum, quod lumen intelligibile Bonus dicitur.* Et ibi Aug. Præc. subdit: *Non enim est intentio*
bu.

hujus libri tractare de nominibus sensibilibus translatis in Deum, scilicet de nominibus intelligibilibus. Cum ergo nomina intelligibilia propriè dicantur de Deo, & non metaphoricè, & rursus juxta D. Thom. non sit intentio hujus libri tractare de nominibus sensibilibus translatis in Deum, Dionysiusque asserat, quod bonus, vel Deus lumen intelligibile dicitur; consequens est, quòd lumen propriè de spiritualibus prædicetur. Unde Joannis 8. dicitur: *Ego sum lux mundi.* Et 1. Joan. 1.: *Quoniam Deus lux est, & tenebræ in eo non sunt ullæ.* Et prætereà 2. ad Corinth. 4.: *Deus, qui dixit de tenebris lumen splendescere, illuxit in cordibus nostris.* Sanè in his locis literalitèr acceptis, nisi locutio parabolica asseratur, aut metaphoricæ, nescio quo pacto sensus literalis adstruetur, qui primò, tanquam fundamentum allegoriæ, investigandus est, ut ex Patribus num. 22. dictum est.

30 Ex quibus sic argumentor: in prædictis locis sensus literalis, juxta dicta conclusione præcedenti, quoad fieri potest, tanquam fundamentum aliorum sensuum statuendus est; sed in illis nequit hujusmodi sensus verificari, nisi lux manifestationem spiritualem significet: ergo. Maj. est doctrina PP. ibi, qui docent, veritatem ex rigore literalis sensus Scripturæ sumendam esse: & hunc sensum ad allegoriam præire debere; quippè in allegoria est evagandi libertas, & in illa, prout quisque solertia abundat, sic multiplicem sensum, exigua tamen firmitate constantem, excogitat. E contra autem literalis sensus strictus est, & soliditatem habet ad arguendum ex Scriptura S. Unde Hieron. apud Martinum Martini Caputpret. in hipotiposeon lib. 7. sic ait: Prima expositio historica debet esse, velut fundamentum quoddam in inferioribus positum. Secunda mystica, quæ superior, & excelsior est, mysterium magnum, quòd est in Christo, & Ecclesia continens: ergo. Min. patet. ex dictis in notabilibus præcedentis articuli. Rursus: illæ locutiones non sunt parabolicæ; tum, quia, ut probavimus hucusque non verificantur secundum similitudinem: tum etiam colligitur ex M. P. Aug. de Doctrina Christiana, cap. 10., ubi SS. Patres statuit regulam ad cognoscendam figuratam locutionem dicens: *Quidquid in sermone divino, neque ad morum honestatem, neque ad fidei veritatem propriè referri potest, figuratum esse cognosce. Morum honestas ad dili-*

gen.

gaudium Deum, & proximum; fidei veritas ad cognoscendum Deum pertinet. Ex quibus sic: quod ergo ad cognoscendum Deum in Divinis Scripturis confert, non figuratè, sed propriè accipi debet. Nunc sic, illæ locutiones ordinantur ad hoc, ut Deus innotescat hominibus, per hoc, quod in se est lux per essentiam, & ab ipsa lux gratiæ infunditur in cordibus nostris; ac per consequens etiam ut innotescat, quid fiat creatura ex participatione illius lucis, nimirum, Deiformis, divini naturæ consors, & Deus per participationem: ergo non debent figuratè, & secundum ænigmata figurarum, vel parabolarum accipi, sed propriè; atque in illis, sic sumptis, lux manifestationem spiritualem significat. Videatur etiam Rupertus in comment. in Gen. lib. 1. cap. 10. & 11. in quorum 1., impugnata priùs sententia illorum, qui lucem primigeniam quandam æris illustrationem esse dicebant; approbat expositionem, dicentium, naturam Angelicam lucis nomine fuisse significatam. Et in 11. asserit, non pro similitudine, sed pro re vera lucem fuisse appellatam.

31 His fundamentis, satis, ut opinor, probabilibus munitur sententia M. P., de eo, quod lux propriè in spiritualibus dicatur. Neque in Auctoribus ipsi adversantibus aliquid invenio, vim specialem faciens, contra hujusmodi lucis acceptionem: quæ enim objiciunt, ad probandum, lucem primi diei fuisse corporalem, pro nunc ad rem non spectant; quoniam in præsentia duntaxat defendimus abstractè conclusionem asserentem, lucem propriè dici in spiritualibus, contracturi illam postmodum ad lucem primi diei. Verùm quia in probatione illam acceptionem M. P. Augustinus ad Christum Dominum determinavit, placet contra ipsum ex eodem arguere.

OBJECTIO PROPONITUR, ET SOLVITUR.

32 Eatenus potuit dicere M. P., quod Christus Dominus verè, & non figuratè dicitur lux, quatenus Joan. 1. dicitur de illo: *Erat lux vera, qua illuminat omnem hominem venturum in hunc mundum;* sed etiam Christus de se dixit, Joan. 15: *Ego sum vitis vera, & nihilominus secundum Aug. Vitis dicitur per similitudinem, non per proprietatem, quemadmodum dicitur agnus, leo, petra, &c.* Ergo ex quo dicatur
Joan;

Joan. 1.: *Lux vera*, non verè, & propriè dicitur lux, sed metaphoricè. Maj. videtur certa; licèt enim M. P. non alleget locum Joannis, nullus apertior ad intentum ejus apparet. Min. autem à paritate constat; utrobique enim iisdem verbis, & eodem tenore loquitur Scriptura: ergo sicut Christus Dominus cùm vitis vera dicitur, non verè, & propriè vitis intelligitur, sed figuratè; ita cùm lux vera nuncupatur, non verè, & propriè lux de illo prædicatur; sed ut inquit Maldonatus ad hunc versiculum, dicitur lux vera metonymicè, quia, quod facit lux ista vera in corporalibus, id veriùs, & perfectius ille in animis facit; magis enim, & veriùs ille animum, quàm sol corpora illuminat. Eodem prorsus modo, quo vitis vera dicitur est Joan. 15. Non quòd verè & propriè vitis sit, sed quòd veriùs eos, qui in se credunt, quàm vitis palmites nutriat, atque sustentet. Et cibus verus, non quòd sit verè cibus, cùm non panem, sed verum corpus suum nobis cibum dederit: sed quòd veriùs, & meliùs animos nostros, quàm verus iste cibus, quo utimur, corpora nutriat. Joan. 6. V. 55.

33 Respondeo distinguendo maj. quatenùs lux vera dicitur Christus Joan. 1. ita quòd lucis significatum secundum se verè, & propriè inveniatur in Christo Domino, còcedo maj. Quatenùs lux vera præcisè dicitur, citra examen, an lucis significatum propriè in Christo reperiat, nego maj. Et dist. min. Joan. 15. Christus *vitis vera* dicitur, & vitis significatum secundum se propriè in Christo Domino invenitur, nego; translative, concedo; & nego conseq. Certè uterque locus allegatus eundem verborum stylum servat; at *Evangelium*, ut num. 4. ex Hieron. diximus, *non est in verbis Scripturarum, sed in sensu, non in superficie, sed in medulla, non in sermone folijs, sed in radice rationis*. Inspecta autem, & scrutata radice rationis, quantum ad præsens, diversus est utrobique verborum Joannis sensus, & Evangelium: quoniam radix, & ratio dignoscendi, utrùm aliquod nomen verè, & propriè de subjecto dicatur est, quòd significatum ejus secundum se illi verè, & propriè competat. In Christo autem Domino, & in spiritualibus verè, & propriè esse manifestationem, quæ est significatum lucis, immò veriùs, quàm in corporalibus, abundè ostensum est, necdum ex Aug. & D. Thom., verùm etiam ex Dionysio, qui eadem proprietate attribuit lumen Deo, ac

bonitatem, vitam, sapientiam, & alia hujusmodi. Vide ipsum loco cit. At contra accidit in altero paritatis extremo: *Vitis* namque illius generis est nomen, quod in ipso significato importat conditionem corporalem, sicut *lapis*, *leo*, &c. Quoniam significat quandam plantam, quæ secundum communem rationem aliarum plantarum, ex terra, cui per radices. est affixa, fugit succum, quo nutrit, & alit palmites. Manifestum autem est, hanc significationem, quippe convenientem propriè omni generi plantarum, ut contradistinguitur ab alijs viventibus corporalibus in modo sumendi alimentum ad sui augmentum, & ad palmitum, qui sunt quasi ejus filij, alimentum, esse corporalium rerum propriam. Unde solum figuratè dicitur de Christo Domino, modo in argumento assignato. Pater ergo disparitas, & solutio ad argumentum. Augustinus enim cum *lucem* de Christo Domino prædicari vult propriè, & *vitem* figuratè, benè noverat discrimen magnum inter utrumque adesse.

34 Solutio fundatur amplius in D. Thom. 1. p. q. 13. art. 3. ad 1. ubi: *Dicendum*, inquit, *quod quedam nomina significant hujusmodi perfectiones à Deo procedentes in res creatas, hoc modo, quod ipse modus imperfectus, quo à creatura participatur divina perfectio, in ipso significato nominis includitur: sicut lapis significat aliquid materialiter ens: & hujusmodi nomina non possunt attribui Deo, nisi metaphoricè. Quedam verò nomina significant ipsas perfectiones absolutè, absque hoc, quod aliquis modus participandi claudatur in eorum significatione: ut ens, bonum, vivens, & hujusmodi, & talia propriè dicuntur de Deo: ergo juxta Ang. P. nomina significantia perfectiones absolutè absque hoc, quod aliquis modus participandi claudatur in eorum significatione, propriè dicuntur de Deo; sed hujusmodi est lumen: absolutè enim, & præcisivè ab aliqua participatione, perfectionem in exprimendo, & manifestando significat, ut dicitur ad Eph. 5.: ergo propriè dicitur de Deo. Hinc Verbum Divinum à D. Thom. 1. p. q. 34. art. 3. in corp. *Expressivum Patris, & creaturarum nuncupatur. Et ad 5. expressivum, & factivum entium, non entium autem expressivum, & manifestativum.* Et ad Hebr. 1. *Splendor glorie.**

Audiendus insuper est pro pleniore luce solutio-

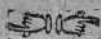
nis Ang. P. in cap. 1. Joan. lect. 5. Ubi versans illam clausulam Joan. *Erat lux vera*, hæc ad incertum præclarissima habet: *Notandum ergo*, inquit, *ad huiusmodi evidentiam, quod verum in Scriptura tribus opponitur: aliquando enim dividitur contra falsum, sicut illud ad Eph. 4. deponentes mendacium, loquimini veritatem: aliquando autem dividitur contra figurale, sicut illud Joan. 1. lex per Moysen data est &c. quia veritas figurarum legis, facta est per Christum. Aliquando vero dividitur contra participans, sicut illud 1. Joan. ultimo, ut simus in vero filio eius, qui scilicet, non est filius per participationem: fuit autem ante adventum verbi in mundo quedam lux, quam scilicet, Philosophi se habere jactabant. Sed hæc quidem falsa fuit, quia ut dicitur Rom. 1. Evanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum, dicentes enim se esse sapientes &c. Hierem. 10., stultus factus est omnis homo à scientia sua. Fuit etiam quedam alia lux, quam gloriabantur se habere Judei ex doctrina legis. Sed hæc quidem lux erat lux figuralis, Hebr. 10. umbram habens lex futurorum honorum, non ipsam imaginem rerum. Erat etiam in Angelis, & sanctis hominibus quedam lux, in quantum specialiori modo per gratiam Deum cognoscebant. Sed hæc lux participata erat. Job. 35. super quem non resplendet lumen illius? Quasi dicat: Quicumque lucidi sunt in tantum lucent, in quantum participant lumen illius, id est Dei. Sed Verbum Dei non erat lux falsa, non figuralis, non participata, sed lux vera, id est, per essentiam suam. Et ideo dicit, erat lux vera. In quo quidem verbo excluditur duplex error, scilicet, Photini, qui Christum opinatus est, ex virgine initium sumpsisse, & ideo ne aliquis hoc suspicari posset, Evangelista loquens de Incarnatione Verbi, dicit, erat lux vera, scilicet, ab æterno, non solum ante Virginem, sed ante omnem creaturam. Excluditur etiam error Arii, & Origenis, dicentium, Christum non fuisse verum Deum, sed per participationem tantum; quod si verum esset, non esset lux vera, ut Evangelista dicit. Sicut enim dicitur 1. Joan. 1. Deus lux est, non per participationem, sed lux vera. Si ergo Verbum erat lux vera, manifestum est illud esse verum Deum.*

En qua ratione Christus Dominus dicitur lux vera, quia, scilicet, non falsa, non figuralis est: ergo hæc locutio erat lux vera non est figurativa, ut Maldonatus contendit, sed

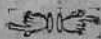
propria, quia li *vera* ibi fumitur contrapositivè ad *figuralem*. Rursus erat lux vera, hoc est per essentiam suam, & non participata, ita ut per hoc Evangelista præoccupaverit errorem Photini, & Arij: ergo propriè erat lux. Patet consequentia: ut enim suprâ ex Augustino Parente, & alijs determinavi, argumentum contra Hæreticos ad probandam veritatem Catholicam ex literali sensu desumitur, qui ex significatione propria verborum fit. Præterea: illa doctrina Evangelistæ ad ostendendam Verbi divinitatem, ejusque æternam à Patre generationem dirigitur; sed juxta Aug. n. 30. citatum, quod ad cognoscendum Deum in divinis Scripturis confert, non est figuratum, vel figuratè accipiendum: ergo idem quod prius. Unde Christus Dominus in symbolo *lumen de lumine, Deus verus de Deo vero* dicitur: ergo non metonymicè tantum, sed propriè. Hinc fit, quòd immeritò dixerunt P. Pererius & alij, quòd Augustinus has voces dies, lux, &c. non in propria significatione accepit.

35 Rursus: docuerat Ang. Præc. ibi lect. 3., satis ad intentum opportuna, sequentia: *Considerandum est, inquit, quòd secundum Aug., & plures alios, nomen lucis magis propriè dicitur in spiritualibus, quàm in sensibilibus. Ambrosius tamen vult, quòd splendor metaphoricè dicatur de Deo. Sed in hoc non est magna vis facienda. Nam de quocumque nomen lucis dicatur, ad manifestationem refertur; sive illa manifestatio sit in intellectualibus, sive in sensibilibus. Si ergo comparentur manifestatio intelligibilis, & sensibilis, secundum naturam prius intelligitur lux in spiritualibus, sed quoad nos, qui nomina rebus imponimus secundum proprietates earum nobis notas, prius invenitur in sensibilibus, quia prius impositum est à nobis hoc nomen ad significandum lucem sensibilem, quàm intelligibilem: quàmvis secundum virtutem prius, & verius conveniat spiritualibus, quàm sensibilibus. Ergo licèt quantum ad id, à quo nomen est impositum, & in ejus significatio nobis est notius, prius dicatur lux in sensibilibus; tamen respectivè ad id, ad quod significandum est impositum, nempe ad manifestationem designandam, per prius, principalius, & verius dicitur in spiritualibus; in Theologica autem consideratione, & expositiva nomina considerantur, & accipiuntur penes id, ad quod significandum sunt imposita: ergo idem quod prius.*

UTRUM OPIFICIUM MUNDI, UT EX OMNIBUS
*suis partibus constat, sit à Deo simul conditum, & ordine,
 quo nunc extat, dispositum?*

S. I.

Aliquibus premisis, prima conclusio stabilitur.

36 **T**ERTIUM, quod examinandum promisi, est pro-
 posita difficultas; circa quam supponendum est
 1., & est articulus fidei, mundum esse creatum,
 seu ex nihilo à Deo productum. Quod clarè
 constat ex symbolo fidei, in quo Deum Patrem Omnipoten-
 tem Creatorem Cœli, & terræ, visibillum omnium, scilicèt,
 corporalium, & invisibillum (nimirùm spiritualium) profite-
 mur; & quidem non ab æterno, sed in tempore: dicitur enim
 Joan. 17.: *Clarifica me Pater apud te ipsum, claritate, quam
 habui priùs, quam mundus esset, apud te.* Et Proverb. 8.: *Do-
 minus possedit me in initio viarum suarum, antequàm quidquàm
 faceret à principio.* Neque ex necessitate nature, sed volunta-
 riè, & liberè: *Dixit enim ipse, & facta sunt, mandavit, &
 creata sunt.* Et omnia quecumque voluit, fecit in Cœlo, & in
 terra. Item fecit omnia Deus valdè bona, quippè emanantia
 à summo bono. Undè Aug. P. 11. de Civit. Dei, cap. 21.: *Sì
 querimus, inquit, quis fecerit? Deus est. Si per quid? Dixit,
 fiat, & facta sunt. Si quare fecerit? Quia bonum est. Neque
 enim Auctor est excellentior Deo, nec ars efficacior Dei Verbo,
 nec causa melior, quàm ut bonum crearetur à Deo bono.*

37 Quia ergo opus primæ institutionis rerum est to-
 tus hic mundus, valdè perfectus, & omnibus numeris absolu-
 tus, quem Auctore Ecclesiast., tradidit Deus disputationi
 nostræ, non abs re erit in presenti ejus pulchritudinem, per-
 fectionem, & bonitatem tantisper ex nostro Joanne Zanh
 describere. Igitur ille tom. 1. mirab. mundi œconomia sic ait:
*Celebratur potissimè tam apud veteres, quàm novos Philoso-
 phos, & Theologos acceptio mundi quintuplex, ac dicitur alius
 archetypus, alius Angelicus, alius elementaris, alius mundus*

magnus, sive Megacosmus, & tandem alius mundus parvus, sive Microcosmus, qui est homo. Idco autem hic parvus mundus nominatur, quod omnium in unum conflentium naturarum possessionem, & totius universitatis summam in se contineat. Magnus vero mundus vocatur proprie Universum, estque tota creaturarum omnium collectio. Per mundum Archetypum, sive intelligibilem, ac idealem intelligitur mens Divina, in qua sunt omnes formae, & exemplaria rerum faciendarum. Vel ut rectius diffinit Aug. P. 1. retract. cap. 1. dum ait: Mundum istum alium non esse, quam rationem sempiternam, & incommutabilem, qua fecit Deus Mundum. Angelicus mundus multiplici Angelorum Hierarchia constat. Elementaris seu potius corporeus, qui componitur ex corpore caelesti, & quatuor elementis. Alij tamen caeleste corpus distinguere ab elementari, & Hyleo mundo, ac sydereum mundum vocare placet, ita ut sydereus vocetur illa compages superior, quae ex lucidissimis quarumvis stellarum facibus coordinatur aptissimè. Hyleus vero sit compages illa inferior, quae ex quatuor elementorum, & alijs quibusdam mixtorum classibus construitur. Unde sextuplex potius mundi acceptio adnotanda est.

38 Tria potissimum mundi perfectionem commendare, & mirè illustrare videntur, singularum, nempe, rerum, ex quibus constat, perfecta absolutio, naturarum absoluta varietas, & distinctio, & omnium partium distinctarum ordo perfectissimus. Mira imprimis creaturarum rerum varietas. Aliae enim sunt incorporeae, ut Angeli, ijque in varias species, Hierarchias, & choros distributi; suntque plurimi, & penè innumeri. Aliae sunt corporeae, quarum rursus aliae incorruptibiles, ut caeli, & sydera: aliae corruptibiles, eaque denuò duplices, scilicet, inanimes, & animatae. Harum rursus quaedam sunt vegetabiles, ut plantae diversarum specierum, quae mira planè gaudent varietate, ac differentia. Quaedam animales, quae innumerorum, ac diversorum animalium cœtum constituunt. Horum denique in serie, quaedam sunt corporeae per totum, eaque vel perfecta, vel imperfecta; aliae partim corporeae, ac partim incorporeae, veluti homines. Quis porro hominum varias differentias in corporis habitu, in vultu, seu facie, in gressu, voce, ingenio, moribus, lingua, studijs, legibus, institutis, ac religionibus enumeret? Mira igitur varietas ista Megacosmo etiam mi-

ram dignitatem, & excellentiam meritò conferre debet.

39 Admirandus planè rerum omnium mundanarum cernitur ordo, & aptissima dispositio. Unde licet mundus talis, ac tantus sit, tanta, inquam, rerum varietate, & copia instructus, eo nihilominus ordine, & situ omnia ordinata, & disposita sunt, ut suum qualibet locum perfectè teneat: ita res nobiliores summum obtinent locum, ignobiliores infimum, mediè medium, eaque per superiores servantur, & reguntur. Sic etiam Deus ordinavit Universum, ut in superiori ejus loco, sive caelo sint mera gaudia sine luctu, & dolore ullo, ac perpetua latitia sine ulla tristitia; in mundo medio omnia misla, cum nempe, docente Salomone Proverb. 14.: Risus dolore misceatur, & extrema gaudij luctus occupet; in infimo porrò loco, sive inferno, velut sentina malorum, sint meri dolores, luctus, ac gemitus, sine ullo gaudio, ac consolatione, atque ibidem nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitet. Ut dicitur Job 10. Et quàmvis omnia mundi corpora invicem planè diversa sint, in unum tamen perfectè conspirant: ac licet innumeri alij globi, nobis ignoti, in caeli expansi tractibus haereant extra omnium sensuum comprehensionem remotissimi: ita nihilominus aptè tamen per naturam connectuntur, ut unus sine altero, absque totius dissolutione, esse non possit.

40 Arcta porrò etiam connexio omnium in mundo partium est, eaque valdè eximìa, non modò secundum quantitatem, ut nihil sit uspiàm inane, & vacuum, sed etiam in serie contextuque naturalium specierum. Sic nulla est ullibi interruptio, sed omnia aptissimè sibi invicè obstrieta, & devincta conjunguntur. Quocirca talis est inferioris, & superioris naturae connexio, ut tamen in medio coincidant: talis etiam inter diversas species combinationis ordo, ut suprema generis species cum infima mediatione superioris conveniat, non alia de causa, nisi ut sit unum continuum perfectissimumque Universum.

41 „ Admiranda valdè quoque est rerum mundanarum discors concordia, qua, nempe, res disconvenientes, in natura, ac specie, in aliquo tamen conveniunt, & concordant. Quocirca & Thriasmegistus Harmoniam quandam perfectissimam in mundo cognoscebat, & Pythagoras Universum dicebat ad modum lyre esse compositum. Et profectò, si res omnes in mundo benè consideremus, videbimus,

22 quòd

quòd sit corpus tam exile , quòd unum ad aliud , & omnia
ad singula perfecta quadam unione , & absolutissima con-
cordent , ac consonent.

42 „ Illud planè consideratione , haud minùs admi-
ratione dignissimum est , quòd licèt tantus sit rerum om-
nium in mundo apparatus , tanta omnium copia , & varie-
tas , eę tamen omnes , & singula in hominis bonum , & uti-
litatem à Max. conditore sint ordinata ; nam alia pertinent
ad vitę humanę necessitates , & commoditates ; alię ad va-
rias hominum oblectationes , alia sunt morborum remedia ,
& sanitatis præsidia , multę ad exemplum , & imitationem
propositę ; omnes conducunt ad scientiam rerum , & maxi-
mè ad Dei notitiam , amorem , & religionem ; à magnitu-
dine enim speciei , & creatura cognoscibiliter poterit creator
horum videri , ut ait Sapiens cap. 13.

43 „ Nihil in mundo reperitur , quod sit independens
ab alio ; sed si rectè perpendatur , unum semper ab alio , &
omnia à prima causa creativa , velut principio dependent ;
quæ & erit causa determinata , à qua cætera omnia ema-
nant. Sicut itaque in humano corpore , sive Microcosmo ,
unum membrum fovet aliud , & reciproco quodam motu om-
nia singula , & singula omnia afficiunt ; ita in Megacosmo ,
sive majori mundo ejus corpora , veluti membra quædam ,
influxibus reciprocis , viribusque unicuique proprijs se af-
ficiunt , ac sive immediato vicinorum , sive mediante inter-
mediorum influxu , se invicem fovent , alunt , roborant , &
denuò hoc mutuo unionis fœdere colligata , perpetuò con-
servant. Unde commune est apud Philosophos , conserva-
tionem à creatione non nisi ratione distinguere ; cum ejus-
dem agentis sit effectum primò producere , & eundem dein-
de influxu perpetuo conservare , ac velut manutenere. Nul-
la igitur res in mundo à seipsa conservari , multò minùs
produci , aut creari potest , sed omnes res , miro inter se
nexu , ab invicem dependent ; atque hoc in bonam Univer-
si , ut omnes , dum ad sui conservationem naturali quadam
propensione tendunt , & etiam totum in suo esse conservent.
Quocirca etiam certum est omnium Philosophorum ora-
culo , inferiora supernis lationibus subistere , tantam que
esse inter hæc connexionem , ut impossibile sit inferiorem

„ mundum sine perenni superiorum corporum influxu posse
 „ subsistere; sicuti fieri non potest, ut principium passivum de
 „ se sine activo quicquam producat. Ut igitur terra germinet,
 „ animalia procreentur, & vivant, ut metalla sub terra exco-
 „ quantur, necessario aliquid ab activa superioris mundi par-
 „ te delabi debet, quod spermaticas rationes, unicuique mix-
 „ to inditas, ad generationem sollicitet, quod generatum est
 „ foveat, ac in propagationis vigore, quod factum est, con-
 „ servet. Itaque haud secus ac in mundo Angelico, eo ordine
 „ dispositi sunt Angeli, ut unus alteri necessario subdatur, &
 „ superiores illuminent, & perficiant inferiores; ita & in
 „ mundo sensibili summus quidam, & admirandus in ejus cor-
 „ poribus etiam est nexus, ut etiam remotissima corpora in
 „ sibi subdita influant, virtutibusque varijs impleant.

44 „ Ex his itaque concludere licet, omnes mundi
 „ partes, omnes cœlorum ambitus, omnes quorumlibet cœ-
 „ lestium globorum magnitudines, distantias, motus, elon-
 „ gationes ab invicem, aut approximationes, omnia denique
 „ mundana corpora ita ab omnipotenti manu Dei in admi-
 „ randa quadam symetria, & proportionatissima unius cor-
 „ poris ad aliud intercedunt, tum etiam in quantitatis, si-
 „ ve magnitudinis unicuique ad finem suum appropriatæ mè-
 „ sura exactissima constituta esse, ut absolutæ perfectioni in
 „ tali rerum mundanarum statu nec quicquam deesse possit.
 „ Benè itaque omnia fecit Universitatis Opifex Deus ter op-
 „ timus; omnia enim in sapientia fecit. Omnia, ut loqui-
 „ tur Sap. cap. 11.: *In numero, pondere, & mensura dis-*
 „ *posuit.*

45 Hæc insignis noster Mathematico-Philosophus,
 quæ propterea sic ad longum transcripsi, quia & terminum
 primæ productionis rerum mirificè explicant, & describunt;
 & ordinem, & sapientiam, quam effudit Deus super opera
 sua, elegantè notificant; & demùm infrâ dicenda non modi-
 cam lucem ex eis accipient.

46 Sciendum præterea, quòd partes mundi sunt in
 duplici differentia. Aliæ sunt principales, & per veram crea-
 tionem productæ, quasque statuit Deus in æternam duratu-
 ras; hujusmodi sunt Angeli, omnia corpora cœlestia, & ele-
 mentaria. Alię sunt minùs principales, & quæ sunt veluti
 quod-

quoddam ornamentum partium principalium mundi, quod ex varijs speciebus mixtorum, mundum mira varietate decorantium, confurgit. Unde Univerſum ad hæc comparatur veluti quadam magna Regia, ex multiplici plantarum, avium, piſcium, animalium terreſtrium ſpecie, repleri apta. Has ſpecies, mundum ſua varietate venuſtantes, non computari inter principales partes Univerſi, ex eo fit maniſeſtum; quòd partes conſtituentes aliquod totum durant, & permanent in ipſo donec totum diſſolvatur; mixta autem in finali iudicio, Univerſo quoad principalia integro petmanente, creduntur diſſolvenda: ergo non debent inter partes principales univerſi computari. Dixi, partes principales Univerſi, & per veram creationem productas, in æternum eſſe duraturas, quod ſufficienter indicat Regius Vates Pfalm. 148., ubi, poſtquam illas excitat ad laudem Dei, dicens: *Laudate Dominum de Cœlis, laudate eum in excelsis. Laudate eum omnes Angeli ejus. Laudate eum omnes virtutes ejus. Laudate eum Sol, & Luna, laudate eum omnes ſtelle & lumen. Laudate eum Cœli Cœlorum, & aqua omnes, quæ ſuper Cœlos ſunt, laudent nomen Domini. Quia ipſe dixit, & facta ſunt; ipe mandavit, & creata ſunt.* Statim ſubdit: *Statuit ea in æternum, & in ſæculum ſæculi.* Et mox enumerat mixta, ipſaque ſimiliter ad laudandum creatorem ſolicitat ſinè tali addito, quaſi inveniens, ipſa non ita permanſura in ſæculum ſæculi.

47 Aliter autem ſentit M. P. Aug. de mundi principalibus partibus in ſui prima inſtitutione; aliter de mixtis, & corruptibilibus. De primis dicit, quòd in prima rerum inſtitutione fuerunt actu, & in propria natura producta, & per ſpecies proprias diſtincta. De mixtis autem ait, fuiſſe in ſeminalibus rationibus producta, ut animalia, plantæ, & homines, quæ omnia poſtmodum in naturis proprijs producta ſunt illo opere, quo poſt ſenarium illorum numerum, Deus naturam prius conditam adminiſtrat; de quo opere dicitur in 5. : *Pater meus uſque modò operatur, & ego operor.* Ergo operatione ex virtute, ſeu ſeminali ratione, quam creatoris in ſui creatione indidit, poſt opus ſex dierum ſecundum ſpecies proprias mixta corruptibilia pro-

cap. 4. ubi postquam de plantarum productione in tertio die, latè diseruerat, facta collatione verborum, quæ de hac die cap. 1. habet Moyses, & eorum, quæ cap. 2. iterum de eisdem profert, sic concludit: *Causaliter ergo tunc* (idest 3. die) *dictum est, produxisse terram herbam, & lignum, idest, producendi accepisse virtutem. In ea quippe jam tamquam in radicibus, ut ita dixerim, temporum facta erant, quæ per tempora futura erant; nam utique postea plantavit Deus Paradisum juxta Orientem, & ejecit ibi de terra omne lignum speciosum ad aspectum, & bonum ad escam.*

Et capite 5. sequenti expressè enuntiat, quæ creaturæ simul sint factæ, quænam actu in prima rerum institutione, quænam potèntialitè, & quo ordine; ordine, inquam, non successione, & temporum, sed causalitatis, & naturarum, dicens: *Quapropter curæ primam conditionem creaturarum cogitamus, à quibus operibus suis Deus in die septimo re-*
quievit; nec illos dies, sicut istos solares, nec ipsam operationem ita cogitare debemus, quemadmodum nunc aliquid Deus operatur in tempore, sed quemadmodum operatus est, undè inciperent tempora, quemadmodum operatus est omnia simul, præstans eis etiam ordinem, non intervallis temporum, sed connexionem causarum: ut ea, quæ simul facta sunt, senario quoque illius diei numero præsentato perficerentur. Non itaque temporali, sed causali ordine prius facta est informis, formabilisque materies, & spiritalis, & corporalis, de qua fieret, quod faciendum esset, cum & ipsa, priusquam instituta est, non fuisset: nec instituta est, nisi ab illo utique summo Deo, & vero, ex quo omnia. Quæ sive Cæli, & terræ nomine significata est, quæ in principio fecit Deus ante illum unum diem, quem condidit, propterea jam sic appellata, quia indè facta sunt Cælum, & terra; sive nomine terræ invisibilis, & incompositæ, atque abyssi tenebrosæ, ut jam in primo loco tractatum est. In his verò, quæ jam ex in formitate formata sunt, evidentiusque appellantur creata, vel facta, vel condita, primùm factus est dies. Oportebat enim, ut primatum creaturæ obtineret illa natura, quæ creaturam per creatorem, non creatorem per creaturam posset agnoscere. Secundò firmamentum, undè corporeus incipit mundus. Tertio species maris, & terræ, atque

„ in terra potentialitèr, ut ita dicam, naturam herbarum, at-
 „ que lignorum. Sic enim terra ad Dei verbum ea produxit,
 „ antequàm exorta essent, accipiens omnes numeros eorum,
 „ quos per tempora exereret secundùm suum genus. Deinde
 „ postquàm hæc velut habitatio rerum condita est, quarto
 „ die luminaria, & sidera creata sunt, ut priùs pars mundi su-
 „ perior rebus, quæ intra mundum moventur, visibilibus or-
 „ naretur. Quintò aquarum natura, quia cælo, aërique con-
 „ jungitur, produxit ad Dei verbum indigenas suos, omnia,
 „ scilicèt, natatilia, & volatilia, & hæc potentialitèr in nume-
 „ ris, qui per congruos temporum motus exercerentur. Sex-
 „ tò terrestria similiter animalia, tanquàm ex ultimo elemen-
 „ to mundi, ultima, nihilominùs potentialitèr, quorum nu-
 „ meros postea tempus visibilitèr explicaret:: hic est ergo li-
 „ ber creaturæ Cæli, & terræ, quia in principio fecit Deus
 „ Cælum, & terram, secundùm materiæ quandam, ut ita di-
 „ cam, formabilitatem, quæ consequenter verbo ejus forman-
 „ da fuerat, præcedens formationem suam non tempore, sed
 „ origine.

49 Plura in his nos docet Augustinus P., quæ seor-
 sim determinare placet, & aliqua pro præsentì controversia
 assumere, alia vero ad infrà dicenda remittere. Primò igitur
 asserit S. Doct., dies creationis mundi non fuisse Solares, seu
 materiales. De hoc art. 4. & 5. Deinde, quòd in prima rerum
 institutione simul duratione omnia sunt producta, cum ordi-
 ne tamen, & connexionè causarum, qua ratione ad sex classes,
 & ordines rerum, connexionem in se nupèr ex N. Zanh expli-
 catam habentium, senarioque primo perfectò numero com-
 prehensorum, reducit Universum. Et in hoc causali ordine
 rerum primò commemorat informem materiam spiritualis,
 & corporalis creaturæ, nomine Cæli, & terræ significatam, quæ
 priùs natura fuit, quàm formaretur. Undè Sap. 11. dicitur:
Manus tua creavit orbem terræ ex materia invisâ. Postmodùm
 formationem utriusque materiæ hoc ordine cum Scriptura
 designat, primò formationem supremæ, perfectissimæque crea-
 turæ per productionem lucis, & diei; in quo intelligit Augus-
 tinus P. conversionem Angelorum ad Deum, per quod illumi-
 nantur ut adhæreant Verbo, & ab ipso accipiant notitiam
 creaturarum, quæ post ipsos factæ sunt, & in ipsomet Verbo

tanquam in arte, & sapientia, qua facta sunt, cognoscere; & hoc vocat Augustinus creaturam per creatorem cognoscere. Sed de hoc latè articulis citatis. Secundò intelligit formationem creaturæ corporalis supremæ per opus secundi diei, scilicet, productionem firmamenti. Tertio elementorum formationem per congregationem aquarum, & apparitionem aridæ, & in terra simul productionem plantarum seminaliter, causaliter, & potentialiter. Et in hoc opere intellexit jam mundum fabricatum, quantum ad ejus formationem substantialem, & secundum quod, ut loquitur Augustinus P., *habitatio quedam rerum est*. Et exindè incipit ornatus hujus Universi; & primò Cælum ornatur luminaribus, & hoc opus actu est productum cum Cælis, quoniam, ut inquit Augustinus P. 5. de Gen. ad lit. cap. 5.: *Cæli non habent virtutem productivam luminariam, sicut terra habet plantarum*; & item, quia luminaria per veram creationem fuerunt producta, & *qui vivit in æternum creavit omnia simul*, ut dicitur Eccl. 18. Quintò ponitur ornatus aquarum, aërisque potentialiter: & similiter 6. die ornatus terræ causaliter, potentialiter, & seminaliter; & in hoc absolvitur fabrica mundi hujus.

50 Idem docet S. P. ibi cap. 11. in fine, & cap. 20. & 23. & lib. 6. cap. 2. signanter hoc docet de homine; & clariùs adhuc cap. 6. dicens: *Quamquam enim precedentibus sermonibus, quantum potuerim lectorem præstruxerim, plures tamen arbitror caligare in his locis, & putare, ita fuisse prius hominem illo Dei opere, quo cuncta simul creata sunt, ut aliquam vitam duceret, & ut Dei locutionem ad se directam, cum dixit Deus, ecce dedi vobis omne pabulum seminale, discerneret, crederet, intelligeret. Noverit ergo qui hoc putat, non hoc modo me sensisse, nec dixisse. Sed si rursus dixero, non ita fuisse hominem in illa prima conditione, qua creavit omnia simul, sicuti est, non tantum perfectæ ætatis homo, sed nec infans quidem, nec tantum infans, sed ne puerperium quidem in utero Matris, nec tantum hoc, sed ne semen quidem visibile hominis, putabit omnino non fuisse. Hæc ibi; & mox determinat quomodò fuerit homo sexto die, & quomodò extra opus 6. dierum dicens: *Aliter tunc, aliter postea: tunc invisibiliter, potentialiter, causaliter, quomodò sunt futura non facta; postea visibiliter, sicut species humana constitutionis nota nobis est, non tamen Paren-**

tibus generantibus, sed ille (scilicet Adam) de limo, illa (nempe Eva) de costa ejus.

51 His satis apparet sensus M. P. de prima rerum institutione, quantum ad omnes mundi partes, nempe cum discrimine assignato à numero 47., in quo sensu nullum inveniri Augustini sectatorem, præter Ang. P. locis infra citandis, qui problematicè versat Sanctorum Patrum in hoc puncto sententias: licet enim aliquibus placuerit sententia de mundi productione sine temporum mora, quos inferius allegabo, tamen de singulis ejus partibus idem ferunt judicium, & indiscriminatim loquuntur: Mihi tamen, qui literè, & menti M. P. Augustini assequenda operam dedi, opus est cum distinctione præmissa ipsum defendere. Quod ut clariùs fiat, duplici conclusione sententiam ejus proponam, & ex ipso probare conabor. Sit ergo.

PRIMA CONCLUSIO.

52 *Mundus, quantum ad mixta, non fuit in opere sex dierum actu, & secundum proprias species, & naturas eorum, productus; sed causaliter, potentialiter, & seminaliter. Præcipuum fundamentum hujus assertionis sumit Augustinus Par. ex littera textus tertij, quinti, & sexti diei, collata cum littera secundi capituli; in tertio enim die memorantur plantæ productæ, & similiter in quinto pisces, & aves, & demùm in sexto animalia terrestria, & homo. Et in cap. 2. loquens de plantis Moyses innuere videtur, eas nondum actu fuisse ex terra ortas; sic enim habet ibi sacer textus: *Istæ sunt generationes Cæli, & terræ, quando creatæ sunt, in die, quo fecit Dominus Deus Cælum, & terram: & omne virgultum agri, antequàm oriretur in terra, omnemque herbam regionis, priùs quàm germinaret: non enim pluerat Dominus Deus super terram, & homo non erat, qui operaretur terram.* En ubi virgultum agri nondum asserit in terra exortum, cum tamen die tertio dixisset Moyses: *Et protulit terra herbam virentem, & facientem semen juxta genus suum, lignumque faciens fructum, &c.* Antylogia ergo apparet inter hæc Scripturæ S. loca, quæ non nisi profunda literæ scrutatione, & recurriendo ad rationis indaginem, secundum præmissa art. 1., vitanda est. Vidimus*

suprà num. 48. & 50. in fine, illis verbis: *Aliter tunc, aliter nunc &c.* quomodo Augustinus P. conciliat hæc loca; quod, nimirum tertio die plantæ productæ sunt potentialiter, causaliter, & seminaliter. Unde textum tertij diei dicentem: *Germinet terra herbam virentem*, sic exponit: *Germinandi accipiat virtutem.* Et postea cum cap. 2. litera dicit: *Omne virgultum agri, antequam oriretur in terra*, sic glossat: nunc extra opus 6. dierum, cum mundum a se productum administrat, producit per temporum moras, & successivè, species mixtorum in se, quæ antè erant in terra seminaliter.

53. Sublimem hanc, & literæ consentaneam intelligentiam sic probat lib. 5. de Gen. ad lit. cap. 4.: *Quid ergo sibi vult etiam quod sequitur, nam ita sermo contextitur: cum factus est dies, fecit Deus Cælum, & terram, & omne viride agri, antequam esset super terram, & omne fenum agri, antequam exortum esset. Quid est ergo? Nonne querendum est ubi ea fecerit, antequam essent super terram, & antequam exorta sunt? Quis enim non proclivius crederet, tunc ea Deus fecisse, cum exorta sunt, nisi admoneretur divino eloquio, ista Deum fecisse, antequam exorirentur: ut si, ubi facta sint, invenire non possit, credat tamen antè facta, quam exorta, quisquis huic Scripturæ piè credit: Quid ergo dicemus? An quod nonnulli putaverunt, in ipso Verbo Dei facta omnia, antequam exorirentur in terra? (sic sentit Philo in de mundi opificio) sed si hoc modo facta sunt, non cum factus est dies, sed antequam fieret dies, facta sunt: apertè autem Scriptura dicit, cum factus est dies, fecit Deus Cælum, & terram, & omne viride agri, antequam esset super terram, & omne fenum, antequam exoriretur. Si ergo cum factus est dies, non utique antequam fieret dies; ac per hoc, non in Verbo, quod Patri coeternum est, antequam dies, antequam omnino aliquid fieret... (ecce impugnationem validam Philonis) Ubi ergo? An in ipsa terra causaliter, sicut in seminibus jam sunt omnia, antequam evolvant quodammodo, atque explicent incrementa, & species suas per nmeros temporum? Sed ista semina, quæ videmus, jam super terram sunt, jam exorta sunt. An non erant super terram, sed infra terram: & ideò, antequam exorta sunt, facta sunt, quia tunc exorta sunt, cum semina germinarunt, & accessu incrementorum in auras eruperunt, quod per moras temporum nunc fieri videmus suo cuique generi distributas?*

54 Num ergo semina tunc facta sunt, cum factus est dies, & in ipsis erat omne viride agri, & omne fenum, nondum ea specie, qua sunt super terram jam exorta, sed ea, in qua sunt in ratione seminum? Semina ergo primo produxit. Sed non ita Scriptura loquebatur, cum diceret: & produxit terra herbam pabuli, vel herbam feni seminantem semen secundum genus secum, & secundum similitudinem, & lignum fructuosum faciens fructum, cujus semen in se super terram. His enim verbis magis apparet, semina esse exorta ex herbis, & lignis, non autem illa ex seminibus, sed ex terra, praesertim quia & ipsa verba Dei sic se habent. Non enim ait: germinet semina in terra herbam feni, & lignum fructuosum; sed ait: germinet terra herbam feni seminantem semen, ut semen ex herba, non herbam insinuaret ex semine. Et sic est factum, & produxit terra: id est, prius sic est factum in cognitione illius diei, & produxit terra jam, ut hoc fieret etiam in ipsa creatura, quae condita est. Quomodo ergo antequam essent super terram, & antequam exorirentur; quasi aliud fuerit eis fieri cum Caelo, & terra, quando factus est dies ille inuistatus, atque incognitus nobis, quem primum Deus fecit: aliud autem exoriri super terram, quod non fit, nisi per hos dies, quos circuitus Solis facit per temporum moras suo cuique generi accommodatas? Quod si ita est, diesque illa societas, atque unitas supercaelestium Angelorum, atque virtutum est, proculdubio longe aliter nota est Angelis creatura Dei, aliter nobis: excepto quod eam in Verbo Dei noverunt, per quod facta sunt omnia, etiam in seipso dico, longe aliter notam eis esse, quam nobis. Illis enim primordialiter, ut ita dicam, & originaliter, sicut eam Deus primitus condidit, & post eam conditionem a suis operibus requieuit, non condendo aliquid amplius: nobis autem secundam rerum antea conditarum administrationem jam per ordines temporum, secundum quam Deus jam illis rebus per senariam perfectionem consummatis, usque modo operatur. Et statim concludit S. Doct. verbis num. 47. relatis: Causaliter ergo tunc dictum est &c.

55 Hanc Augustini P. latam disputationem sic breviter ad sequens ratiocinium reduco: in 2. cap. Moyfes recapitulando opera sex dierum, dicit, tunc plantas productas fuisse, antequam exorirentur in terra: ergo in operibus 6.

dierum, & plantæ sunt productæ, & illarum productio ante ipsarum ortum in terra accipienda est. Nunc sic; sed antequam orientur in terra, non aliter possunt intelligi producta, quam causaliter, & in femine; neque enim, ut ex Augustino vidimus, hujusmodi productio in Verbo Dei est accipienda, cum Scriptura de productione in die facta loquatur, in Verbo autem Dei non sunt in die facta, sed æterna ipsius à Patre generatione in idæalibus rationibus præsupposita: ergo productio plantarum in prima rerum institutione, tertio, nimirum, die, causaliter, potentialiter, & feminaliter est accipienda. Antecedens discursus est litera textus. Consequètia inferitur. Min. subsumpta satis est manifesta; res enim antequam fiat in se, nullum aliud habet esse, quam in virtute causæ: cum ergo terra sit causa plantarum, ipsæ priusquam in auras lucis erumperent, & secundum suas species manifestè apparent, unicè poterant habere aliquod esse in virtute feminali plantarum terræ à sui conditione insita.

56 Sed dices 1. Augustinum P. hinc disputativè procedere, nihilque tandem ex propria mente determinare; loquitur enim sub conditionali, *quod si ita est &c.* Respondeo, quòd profectò in omnibus his libris de Gen. ad lit. frequenter omnia potius disputativè, quam assertivè tractat Augustinus P. Veruntamen semper in eam propendet sententiam, quòd omnia in principio simul fuerunt creata, cum limitatione tamen, & distinctione suprâ ex ipso proposita; & quòd illi dies Gen. 1. non sunt temporales, & usuales, sed Angelici, & spirituales: & quantum ad præsens idem omninò tenet, ut suprâ num. 47. 48. & 50. dictum est. Præterquam quòd si aliter procederet Augustinus P., sibi ipsi minùs confidens deprehenderetur, cum ipse moneat, quòd *in rebus difficillimis Script. S.* (uti est præsens, quam versamus) *magis debemus præstare diligentiam inquirendi, quam temeritatem affirmandi.* Nec oppositum evincunt verba Augustini ab Eximio Doctore lib. 3. de opere 6. dierum cap. 4. adducta, quòd videlicet S. Doct. lib. 6. de Gen. ad lit. cap. 2. sequentiã dixerit: *Sexto die etiam Paradisus plantatus est, & ibi homo collocatus est, & soporatus est, ut Eva formaretur, & ea formata evigilavit, eique nomen imposuit.* Manifestum enim est, quòd Augustinus P. hoc loco non loquitur adhuc ex pro-

propria mente, sed disputativè; quod non obscure indicant ejus verba initio cap. illius, ubi sic ait: *Accipiamus ergo eum sexto ipso die in hac perspicua, visibilibus forma de limo factum, sed tunc non commemoratum, quod nunc recapitulando insinuat, & videamus utrum nobiscum ipsa Scriptura concordet.* Hæc sanè apertissimè denotant, ipsum Augustinum hanc positionem ad eum finem præmittere, ut examinet: an sit consentanea Scripturæ Sacræ? quod ibi ex propria mente non determinat, sed potius ibi cap. 3. in oppositum declinat, probans ex Gen. 2. & Eccl. 18., & omnia simul fuisse condita, & quantum ad mixta in opere, à quo requievit Deus, non fuisse actu producta, sed eorum productionem pertinere ad illam operationem, qua Pater usquemodò operatur. Undè concludit ibi dicens: *Satis nos admonent hæc non ad illam operationem Dei pertinere, undè requievit in die septimo, sed ad istam potius, qua per temporum cursus, usque nunc operatur.* Cum enim paradysus plantaretur, ita narrat: *& plantavit Deus Paradysum in Edem ad Orientem, & posuit ibi hominem, quem finxerat; & ejecit Deus adhuc de terra omne lignum pulchrum ad aspectum, & bonum ad escam.* Cum dicit ergo: *ejecit adhuc de terra omne lignum pulchrum ad aspectum, manifestat utique, quòd aliter nunc ejecerit de terra lignum, aliter tunc: tunc utique potentialiter & causaliter &c.*, vide amplius pro hoc ipsum num. 50., ubi preme illa verba: *Non hoc modo me sensisse &c.*

57 Sed dices, quòd minùs rectè coherent cum Augustini sententia illa verba Scripturæ S. in tertio die, ubi dicit: *Germinet terra herbam virentem, & facientem semen.* Si enim, ut Augustinus vult, terræ inessent semina ad plantarum productionem, potius diceret: *Germinent semina in terra herbam virentem*; atqui non sic, sed longè aliter dicit Scriptura, quòd nimirum, potius semen sit ex plantis, quàm plantæ ex semine: ergo. Respondeo, quòd si semel terræ insunt semina a summo conditore in creatione Cœli, & terræ indita ad plantarum productionem, ut asserit Augustinus P., perindè est dicere: *Germinent semina in terra herbam virentem*; ac: *Germinet terra herbam virentem*; non minùs atque in hoc loquendi modo: *Ignis calefaciat*: aut, *calor in igne calefaciat.* Immo magis propria est prima locutio, quàm se-

secunda; quoniam virtus, vel semen non nisi in subiecto operatur, proinde que operatio non abstractè, sed concretivè ad subiectum competit ipsi. Quòd autem prædictus loquendi modus Scripturæ S. supponere debeat, terræ inesse semina ad plantarum productionem, ex eo sit verosimile, quòd nisi ita esset, frustra, & inaniter ipsi præciperetur, quòd ex ea producerent plantæ, & fructices; incongruè enim unum ex alio cruidiceretur, quod in illo saltim causaliter, & virtualiter non contineretur. Ut ergo terra ex se plantas emittat, opus est, quòd ipsas in se seminaliter præhabeat. Quòd rursus ex eo solidatur, quòd Cælis non præcipitur, ut producant luminaria, sicut terræ respectu plantarum; non utique alia ratione, ut ait Augustinus P., nisi quia Cæli non habent virtutem ad productionem luminarium, sicut terra ad germinationem plantarum.

58 Angelicus P. 1. p. q. 69. art. 2. in corp. sic sententiam Augustini P. confirmat: *Quia, inquit, in illis diebus condidit Deus creaturam originaliter, vel causaliter, à quo opere postmodum requievit: qui tamen postmodum secundum administrationem rerum conditarum per opus propagationis usque modò operatur. Producere autem plantas ex terra ad opus propagationis pertinet. Non ergo in tertio die producta sunt plantæ in actu, sed causaliter tantum.* D. Thomæ ex Augustino Parente confirmatio ad hoc devolvitur, quòd aliud est, mundum primò creari, aliud ex ipso jam creato Universum propagari: primum pertinet ad primam mundi institutionem; at secundum ad Universi primitus producti temporalem administrationem, & gubernationem. Manifestum autem est, quòd plantæ, & mixta omnia non habuerunt esse per creationem, sed ex præjacente materia per generationem.

59 Legendus insuper est Augustinus P. in hoc lib. 5. cap. 23., ubi pulchrè explicat doctrinam de productione seminali plantarum, quam his verbis concludit: *Quæ cum ita sint, hic est liber creature Cæli, terræ: Cum factus est dies, fecit Deus Cælum & terram, & omne viride agri, antequàm esset super terram, & omne fenum agri antequàm exortum est: non sic quomodo facit opere, quo nunc usque operatur per pluviam, & hominum agriculturam; ad hoc enim adiunctum est: non enim pluerat Deus super terram, nec erat homo,*

qui operaretur terram : sed illo modo, quo creavit omnia simul, senario que dierum numero consummavit; cum diem, quem fecit, eis, que fecit, sexies presentavit, non alternante spatio temporaliter, sed ordinata cognitione causaliter :: Unde nullam ulterius creaturam instituens, sed ea, que omnia simul fecit, administratorio actu gubernans, & movens, sine cessatione operatur, simul & requiescens, & operans, sicut jam ista tractata sunt. His sufficienter, ut reor, probata manet Augustini positio. Unde oportet, ut argumenta contra illam examinemus.

ARGUMENTA SOLVUNTUR.

60 Argues 1. Nostra conclusio non coheret cum dictis art. 1. : ergo. Prob. antecedens: ibi diximus, narrationem Moyſis historicam esse, & in literali sensu accipiendam; sed conclusio his non coheret: ergo. Prob. minorem: si namque litera Moyſis narratio historica primę institutionis rerum est, utique ad illam pertinet, rerum primitus factarum enuntiatio, non autem prophetica futurorum prænantio; sed hoc, & nihil aliud ponimus in conclusione respectu mixtorum; non enim illa ponimus in opere sex dierum actu producta, sed feminaliter pro tunc, postmodum decursu temporis extra sex dies actu, & secundum proprias species in lucem proditura: ergo. Respondeo negando antec. ad probationem, nego minorem. Ad hujus probationem distingo majorem: ad historicam narrationem pertinet rerum factarum enuntiatio, eo modo quo facta sunt, concedo; aliter nego. Bene verum est, quod litera gesta docet, & nos ad literam sumimus explicandam primam rerum institutionem; neque alia est intentio Augustini P. in libris de Gen. ad lit., ut præfert operis titulus, & inscriptio. At Augustinus P., licet asserat mixta actu, & secundum proprias naturas extra opus sex dierum fuisse condita, non tamen negat in opere sex dierum esse producta, immo docet, quod & tunc, & nunc; aliter tamen tunc, aliter nunc; tunc enim potentialiter, causaliter, & feminaliter; at postea secundum visibiles species formaliter. Unde utrobique res gesta designatur in Scriptura S.: sed Gen. 1. adhuc in feminali ratione; & Gen. 2. secundum propriam naturam. Solu-
tio

tio patet ex doctrina Augustini P. in probatione conclusionis.

61 Neque prophetica prænuntiatio à literali sensu aliena censenda est, modò rem fiendam vocibus propriè illam significantibus tradat. Undè Prophetæ passim literaliter accipiuntur, cùm enuntiant eventum, qui, ut in litera exprimitur, effectum fortitur; cujus rei obvia sunt in Scriptura S. in libris Prophetarum exempla. Cæterùm in præsentì nulla admittenda est prophetica eventuum futurorum anuntiatio, licèt quandoque interveniat aliqua anticipata locutio, quam communiter admittunt, vel afferere tenentur, quicumque Evam extra sextum diem formatam tuentur, ut infrà cum Ang. Præcept. dicemus; & consentit Pererius ad cap. 2. §. 2. num. 171.; quoniam 6. die dicitur: *Masculum, & feminam creavit eos*; cùm tamen Eva postmodùm esset formanda; enimverò, quia jam existerat in costa Adæ, ex qua erat edificanda, propterea Scriptura de illa loquitur, ac si esset in propria natura. Sic M. Greg. 32. moral. cap. 9. alias 10., dicens: *Necdum Eva facta describitur, & jam homo masculus, & femina perhibetur; sed quia ex costa Adæ proculdubio erat processura, in illo jam computatur per substantiam, ex quo erat producenda per formam.* Ecce de Eva, ut jam facta, loquitur Scriptura, cùm adhuc esset potentialiter, & materialiter in costa Adæ contenta. An hoc propheticè? minimè; sed per anticipatam locutionem, & quia modo dicto jam præcontinebatur in costa Adæ. Similiter discurret Augustinus P. de mixtis omnibus, quæ quia erant in elementis potentialiter, & feminaliter contenta, propterea de illis, quasi jam existentibus in propria natura loquitur Scriptura S. in opere 6. dierum.

62 Rursus necdum in Scriptura S. sexto die Eva facta narratur, verùm etiam Dei locutio ad Adam, & Evam directa memoratur, ibi: *Benedixitque illis Deus, & ait: crescite, & multiplicamini, & replete terram, & subjicite eam, & dominamini piscibus maris, & volatilibus Cæli, & universis animantibus, que moventur super terram. Et: ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram, & universa ligna: ut sint vobis in escam.* En quomodo locutio Dei ad Evam 6. die nondùm existentem, sed postmodùm extituram,

dirigitur; cur ergo non ita in opere 6. dierum, cum de mixtis Scriptura S. loquitur, ipsa intelligemus tunc potentialiter, feminaliter, & causaliter duntaxat producta? quippe magis urget Scriptura S. in 2. cap. cum primo collato antylogia ad hoc secundum, quam ad primum, ut considerationes Augustini P. supra relatas contemplanti patebit.

63 Argues præterea: quoniam 2. cap. Gen. in principio, sic dicitur: *Igitur perfecti sunt Cæli, & terra, & omnis ornatuſ eorum: complevitque Deus die 7. opus suum, quod fecerat, & requievit die septimo ab universo opere, quod patrarat.* Nunc sic: sed mixta omnia vel sunt partes adhaerentes alicui parti principali Universi, vel ornatuſ ejusdem: ergo intra opus sex dierum perfecta sunt. Sed perfecta esse non possunt, cum in sui feminali ratione continentur: ergo. Rursus: completum esse non habet opus, cum adhuc est in virtute suæ causæ, immò valdè diminutum esse habet pro illo statu; sed Deus complevit opus suum septimo die: ergo. Præterea: cessavit Deus, vel requievit die septimo ab universo opere; sed si adhuc mixta restabant producenda, hoc non verificatur; mixta enim aliquod opus sunt: ergo. Confirmatur: quoniam omne opus pertinens ad completam naturæ institutionem, pertinet etiam ad completum ornatum mundi; sed hujusmodi sunt mixta omnia: ergo.

64 Respondeo explicando textum; & 1. quantum ad primam clausulam dicendum pro nunc, quod opus creationis intelligitur perfectum, cum dicitur: *Perfecti sunt Cæli, & terra;* his enim duobus clauditur frequenter opus creationis in Scriptura S., extremis media comprehendendo; ut cum dicitur Exodi 20.: *Sex diebus fecit Deus Cælum, & terram.* Et Psalm. 101.: *Initio tu Domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt Cæli.* Et Matthæi 11.: *Confiteor tibi Domine Cæli, & terra.* Opus autem creationis certè iatra 6. dies perfectum est quantum ad omnia, immò in primo, & unico creationis rerum instanti; ut enim dicitur Ecclesiast. 18.: *Qui vivit in æternum creavit omnia simul.* At quantum ad ornatum, de quo loquitur textus objectus, cum distinctione loquendum est; & quidem quoad luminaria, quæ sunt ornamenta Cælorum, concedimus, quod simul a Deo cum corporibus Cælestibus creata sunt; quoniam

ad veram creationem pertinent; neque enim sunt generabilia, sicut mixta, neque, ut dictum est ex Augustino P., Cœli habent virtutem productivam luminarium, sicut terra plantarum: simul ergo cum Cœlis fuerunt concreata. Cœtera verò mixta in opere 6. dierum fuerunt perfecta, modo quò ad opus creationis pertinebant, scilicet, potentialiter, seminaliter, & causaliter, non verò secundum proprias species actualiter, & formaliter; sic enim non ad opus creationis, sed ad opus propagationis, & administrationis mundi spectant, & ad illam operationem, qua Pater usque modò operatur, ut ex Augustino P. dictum est.

65. Quod amplius confirmant sequentià verba textus objecti, ubi consideratione dignum est, quòd non dicit Sacer textus absolute, & simpliciter, quòd *complevit Deus omnia omnino opera*, sed sic: *Complevitque Deus die septimo opus suum, quòd fecerat, & requievit die septimo ab universo opere, quòd patrarat*. Magnum autem interest discrimen inter hæc dicta; ampliorem enim significationem habet prima propositio, quàm reliquæ Sacræ Scripturæ; quippè in istis *li opus suum, quòd fecerat, & quòd patrarat* aliquant restrictionem important. At nunquid limitatio hæc erit a nobis intenta? An congruum apparebit, quòd Deus *opus suum* vocet determinatè opus creationis? Utrique; quippè creatio est modus operandi soli Deo competens: undè illud, quòd adjicitur, *quòd fecerat*, designat eum restrictione opera per creationem facta, quæ sunt partes principales Universi, & luminaria.

66. Et quia hanc considerationem futilem imaginationem meam facillè quis reputabit, placet eam ex modo loquendi Scripturæ S., & ratione confirmare. Ex Scriptura quidè: quoniam loquens Sacer textus de quocumque opere creationis hunc stylum servat: *In principio creavit Deus Cœlum, & terram. Dixit Deus, fiat lux: fiat firmamentum. Congregentur aque, & appareat arida: fiant luminaria in firmamento Cœli*. Quo loquendi more innuere videtur Scriptura S., Deum se solo, & per veram creationem ex nihilo, ac per consequens modo sibi proprio hæc creationis opera condidisse. At cum de mixtorum productione sermonem instituit, longè aliter loquitur Scriptura, sic nimirum: *Germinet terra*

herbam virentem : producant aque reptile animæ viventis , & volatile super terram : producat terra animam viventem in genere suo , iumenta , & reptibilia , & bestias terre. In hoc autem loquendi genere admittere videtur Deus aliqualem concursum elementorum ad productionem mixtorum ; qui operandi modus non est maximè proprius Dei ; quippè ex præjacente materia effectum ad esse suum perducens. Congruenter ergo cùm Sacer textus dicit cap. 2. Gen. , quòd *complevit Deus die septimo opus suum , quòd fecerat* , nos per opus Dei intelligimus opus maximè proprium ipsius , scilicèt , opus creationis , & opus in cujus productione se solo agit , nullumque prorsus creaturæ concursum admittit. Et simul insinuata manet ratio , quam supra pro hoc stabiliendo promissimus , quia nempe opus proprium Dei , ut in modo operandi ab agente creato distinguitur , est opus creationis , & ex nihilo ; dum è contrà agens secundum semper agat ex præsupposito subjecto , & præjacente materia , ut inductione notum est.

67 Pro quo ampliùs firmando , observatione dignum est , quòd cùm 6. die Scriptura ad productionem hominis sermonem convertit , postquam ad bestiarum effectorem dixerat : *Producat terra animam viventem* ; ad hominis conditionem narrandam Dei solius concursum memoravit , dicens : *Faciamus hominem ad imaginem , & similitudinem nostram* ; licet enim hominem , qua corporeus est , de terra plasnaverit , quia tamen simul spiritualis est , & anima rationali , solùm creabili , constat , propterea ad ejus productionem , ad differentiam cæterorum mixtorum , solus Deus agens , & conditor ejus à Moyse manifestatur : ergo idem quod priùs. Benè verum est , quòd mixta etiam opus Dei sunt ; *quis enim* , inquit Augustinus P. 5. de Gen. ad lit. cap. 11. , *operatur hæc omnia , nisi Deus etiam sine ullo tali suo motu ?* Auctor ergo , & conditor universorum est Deus , veruntamen specialiori modo respectu operum , quæ per veram creationem , & ex nihilo facta sunt : ut propterea hoc opus jure optimo vocet Scriptura *opus suum*. Hinc patet ad totum argumentum solutio : cùm enim mixta in opere creationis seminaliter sunt contenta , perfecta , & completa sunt , prout ad opus creationis spectant , licet postmodum ad

huc sint perficienda secundum quod ad opus propagationis pertinent. Aliter ergo, inquit Aug. P. tunc, aliter nunc producuntur.

68 Quomodo autem mundus perfectus, & completus sit intelligendus in opere sex dierum cum sola præcipientia mixtorum in seminali ratione eorum, docet Augustinus P. 5. de Genes. ad lit. cap. 23. ubi ait: *Consideremus ergo cujuslibet arboris pulchritudinem in robore, ramis, frondibus, pomis: hæc species non utique repente tanta, ac talis est exorta, sed quo etiam ordine novimus. Surrexit à radice, quam terræ primum germen infixit, atque inde omnia illa formata, & distincta creverunt. Porro illud germen ex semine: in semine ergo illa omnia fuerant primitus, non mole corporeæ magnitudinis, sed vi, potentiaque causaliter. Nam illa magnitudo copia terræ humoris congesta est. Sed illa in exiguo grano mirabilior, præstantiorque vis est, qua valuit adiacens humor commixtus terræ, tanquam materies verti in ligni illius qualitatem, in ramorum diffusionem, in foliorum viriditatem, ac figuram, in fructuum formam, & opulentiam, omniumque ordinatissimam distinctionem. Quid enim ex arbore illa surgit, aut pendet, quod non ex quodam occulto thesauro seminis illius extractum, atque depromptum est: sicut autem in ipso grano invisibiliter erant omnia simul, quæ per tempora in arborem surgerent: ita & ipse mundus cogitandus est, cum Deus simul omnia creavit, habuisse simul omnia, quæ in illo cum illo facta sunt, quando factus est dies: non solum Cælum cum Sole &c., sed etiam illa, quæ aqua, & terra produxit potentialiter, atque causaliter, priusquam per temporum moras ita exorirentur, quomodo nobis jam nota sunt in eis operibus, quæ Deus usque nunc operatur. Ecce mundus in principio, cum Deus simul omnia fecit, cogitandus est, habuisse simul omnia, quæ in illo cum illo facta sunt, non solum opera creationis, sed etiam propagationis; verum illa actu, ista potentialiter; sicut in grano seminis, v. g., continentur omnia, quæ postmodum sive in robore arboris, sive in ramorum diffusionem, in foliorum viriditate, in fructuum forma, & opulentia apparent; quin & mirabiliori modo velut in occulto thesauro granali illius latent, quam post in propria specie apparent. Sic mixta in elementis contineri censenda sunt.*

69 Argues præterea ex Suario, & à Sancto Thoma: quia tertio die non solum dictum est: *Germinet terra herbam viventem*: sed etiam additum est; & *factum est ita*. Quid autem fuerit factum declaratur, cum subditur: *Et protulit terra herbam viventem, & facientem semen juxta genus suum, lignumque faciens fructum* &c. Ubi in his, inquit Suarez, non video, quomodo possit verbum illud: *protulit terra* de productione in semine verificari; quia terra, si prius habuit semen, quàm plantam, non protulit illa semen, sed potius à Deo recepit: ergo si protulit herbam, ut Scriptura dicit, oportet, quòd herbam in actu, non in semine, seu virtute produxerit. Accedit, quòd Scriptura statim declarat, qualis illa herba fuerit, scilicet, *herba vivens, & faciens semen, & lignum faciens fructum, & habens sementens*; ubi distinguendo herbam, & lignum à semente, manifestè declaratur, non produxisse terram herbam in semine, vel lignum in semine, sed potius produxisse herbam, & lignum, à quibus semina similium rerum procedunt. Præterea: in aliquibus fructus, & semen idem sunt: ergo non potuerunt prius in semine, quàm in fructu fieri, ut in tritico, & pomo videre licet: ergo illa non potuerunt fieri in primo instanti creationis in virtute, seu in semine magis quàm in actu, cum utroque modo sint ejusdem naturæ: ergo facta sunt tertio die, non ut semina, sed ut fructus, vel saltim in herba, sicut ad literam narrantur facta. In lignis autem, seu arboribus, licet semen soleat à fructu distingui, etiam ipsum semen est quoddam mixtum, quod non magis potuit in principio creari, quàm cetera mixta; post instans autem creationis, prius dicendum est, talia semina esse facta in ipsis lignis, & arboribus, ut Scriptura sonat, quàm & converso.

70 Confirmantur hæc omnia ex M. à Sancto Th. hic num. 2. dicente: Non enim solum dicitur in Scripturæ: *Producant aque volatiles, & reptile*, sed additur, quòd *creavit Deus Cete grandia, & omnem animam viventem*. Nec solum dicitur; *producat terra animam viventem*; sed etiam additur; & *fecit Deus bestias terre juxta species suas*. Nec solum dicitur, creasse cete grandia, & omnem animam viventem; sed etiam, quòd *benedixit eis, & dixit: Crescite, &*

multiplicamini, & replete aquas maris. Ex quibus inferunt: Si Deus creavit pisces, & aves, si fecit bestias terre, si benedixit eis, & dixit: *Crescite, & multiplicamini*, & additur semper, *& factum est ita* intra illam quintam diem, & intra illam sextam, quomodo potest intelligi, quod in illa die non fuerint facta in actu, sed solum in potentia ista viventia? Quid enim fecit Deus, & quid factum est, si non fecit res istas in actu, & ipse in actu factæ sunt? Et quid benedixit, & iussit, ut multiplicarentur, & crescerent, si nondum erant in actu pisces, & aves, quibus benediceret? Certè negari non potest, hominem sexto die factum esse in actu, & non solum in potentia, cum dicitur, quod Deus creavit illum in hac die, quod dederit ei omnem herbam, & lignum in escam, quod tulerit eum in Paradisum, quod vocaverit Adam unumquodque animal secundum nomen suum, quod dormierit, quod ex ejus costa formata sit Eva. Omnia hæc quomodo possunt convenire homini in potentia, qui nondum est homo? Ergo homini vero, & verè existenti conveniunt, ac proinde etiam animalia sunt in actu producta. Hæc uterque gravissimus Mag. quæ maximum pondus, extrinseca objicientium probabilitate fulcitum, habent. Cæterum onus, quo argumentum gravat, & premit, tale non est, cui succumbere sit necesse.

71 Respondeo ergo ad illud per partes, & ordine, quo objicitur. Et ad primum Exim. D. dico: quod si *factum est ita*, in phrasi Moysis in præsentem vim non habet ad intentum argumenti; quoniam sexto etiam die post plurima, quæ ibi narrantur, illud idem additum subditur, nec tamen determinat omnium illorum positionem in actu, & formaliter, & secundum species proprias in rerum natura. Dicitur enim est ibi: *Masculum & feminam creavit eos.* Item: *benedixitque illis Deus.* Rursus: *crescite, & multiplicamini, & replete terram.* Præterea: *Dominamini piscibus maris &c.* Deinde esca illis, bestiisque designatur ad sui alimentum in plantis. Et demum post hæc omnia subditur: *Et factum est ita.* En idem additum objectionis. At nunquid determinat omnium, quæ si *& factum est ita* afficit, positionem in actu? Minimè. Vidi-mus namque supra num. 61. ex B. Greg. Magn. quod, cum nondum Eva produceretur, jam homo masculus & femina perhibebatur; quia nimirum jam Eva in Adam materialiter

præcontinebatur: ergo li *factum est ita* in 1. Gen. non denotat rei, quam afficit, actualem in se existentiam præcisè, sed virtualem, & potentialem, secundùm quòd exigat contextus literæ; vel actualem, modò non occurrat antylogia in oppositum cogens.

72 Scio P. Suarez lib. 3. de opere 6. dierum cap. 4. num. 12. sentire, Evam sexto die, post aliquam durationem subsequenter ad productionem Adæ, fuisse ex ejus costâ ædificatam: unde redargutio facta, quantum ad Evam, ipsum non comprehendit; at aliam ex eodem textu factam effugere non valebit, quam sic formo: Secundùm argumentum Exim. Doct. quodcumque Gen. 1. determinat li *factum est ita*, debet intelligi executioni mandatum quoad actualem existentiam: ergo illud *crecite, & multiplicamini*, quod afficit li *factum est ita*, sexto die fuit impletum. Atqui hoc negat laudatus Doctor, lib. 4. de amissione status innocentia cap. 8. numero 13. ubi cum Hieronymo, & Augustino tenet Adam, & Evam in Paradiso virgines permansisse; & ibidem cum Abulensi probabilius judicat, altero die creationis suæ peccasse, & eodem è Paradiso fuisse ejectos: ergo li *factum est ita* non determinat actualem positionem in re cujuscumque rei, quam afficit: ergo quòd postquam Scriptura S. dixit, *germinet terra herbam virentem, &c.* subdatur: *& factum est ita*, in causa non est, ut illud actu credatur extra causas positum. Omnia ergo illa in Scriptura in opere 6. dierum de mixtis dicta, prænuntiantur à Moysè per anticipatam locutionem mox futura, & à Deo móvente, ex seminali ratione terræ in principio indita, statim in aspectabiles corporales species proditura.

73 Undè ad secundam partem argumenti, ubi non capit Eximius Doctor quomodo possit verbum illud: *protulit terra*, de productione in femine verificari; quia, nimirum, terra, si prius habuit semen, quàm plantam, non protulit ipsa semen, sed à Deo recepit; respondeo, quòd li *protulit terra*, denotat (sic ait Augustinus) *producendi accepisse virtutem*, quod satis ostensum est in probatione, & rursus vide dicta num. 56. Nec probatio contrarium evincit; quoniam verum est, quòd terra semen, vel virtutem, qua primò plantam produxit, à Deo accepit: illa tamen supposita, produxit plantam, in se vim, vel semen habentem ad alterius ejusdem speciei

generationem. Sensus ergo illorum verborum est, quod terra habuit virtutem productivam plantarum, in quibus similiter esset semen ad propagationem, & continuationem speciei decursu temporis fiendæ. Nec quod Scriptura declarat (& sumus in 3. parte argumenti) qualitatem herbarum, scilicet, quod esset *virens*, & *faciem semen*, &c. distinguendo herbam à semine, quidquam dictis obest; quoniam ibi anticipatè declaratur, quales futuræ erant plantæ, ut dictum est.

74 Ad quartam partem argumenti, qua dicitur, quod in aliquibus plantis fructus, & semen idem sunt: ergo non potuerunt priùs in semine fieri, quàm in fructu; respondo, negando antecedens. Aliud namque est, semen quandoque in fructu esse, aliud autem cum fructu identificari; primum verissimum est, ut in exemplis argumenti manifestum est; at secundum falsum; quoniam semen formaliter sumptum, consistit in qualitate quadam activa in aliquo subjecto occulta. Ex hoc autem duntaxat infertur, quod illa qualitas respectu tritici, v. g., in opere sex dierum non resideret in grano tritici, sed in terra. Nec per hoc in prima rerum institutione contra præceptum Aug. P. miraculum introducimus, (ut tacitæ replicæ satisfiat) ex eo nimirum, quod dicta qualitas tunc non existeret in subjecto connaturali. Non, inquam, in hoc miraculum intervenit; quoniam licet respectu ordinariæ, & communis generationis tritici, v. g. subjectum connaturale feminis sit granum ejusdem, nihilominus cum primò, Deo solùm ipsum efficienter producente, virtus seminalis ad ejus generationem concurrat, illud dicendum est subjectum connaturale virtutis, quod Domino placuerit ad hoc assumere; quippè, ut ait M. P. 6. de Gen. ad lit. cap. 13. *Deo hoc est natura, quod fecerit*, intellige, cum naturam instituit, & cum ipse solus operatur. Hinc pro hominis productione libere elegit limum terre, ut materiam, cum ad nutum voluntatis suæ posset assumere aliam; & pro edificanda Eva non assumpsit semen virile, quod in ordinaria prolis humanæ generatione, ut virtus instrumentaria, semper concurrat, sed costam Adæ; & hoc non alia ratione, nisi quia Deus cum absque creaturæ consortio agit, non ligatur legibus naturæ ordinarijs; ut etiam cernere licet in eo, quod mixta omnia, illicò in primo sui à Deo processu suum ultimum complementum

tum substantiale, tum quantitativum, & accidentale attingunt, quippè Dei perfecta sunt opera, & nescit tarda molimina virtutis ejus omnipotentissima efficacia; oppositum autem experimur in mixtorum generatione ordinaria, quæ gradatim, & decursu temporis paulatim suam perfectionem acquirunt.

75. Sic expedita difficultate argumenti Suarj, ad confirmationem ex Joanne à Sancto Thoma patet solutio; quoniam quòd *creavit Deus cate grandia, & omnem animam viventem, &c. & factum est ita*, accipienda sunt secundum anticipatam locutionem dicta, propter fundamenta Augustini P. sæpè in articulo inculcata. Et instantiæ nuper factæ manifestè convincunt, infirmas esse omnes illas ponderationes; quoniam eodem fundamento retorquentur omnes illæ in Eva. Si enim sexto die dicit Scriptura Sacra: *Masculum, & foeminam creavit eos; Si benedixit eis, & dixit: crescite & multiplicamini*, & additur, quòd *factum est ita* intra illum sextum diem, quomodò potest intelligi, quòd in illo die non fuerit facta Eva in actu, sed solum materialiter in costa Adæ? Quid enim fecit Deus, & quid factum est, cum dicitur, *masculum, & foeminam creavit eos*, si Eva nondum actu est producta? Et quid benedixit Deus, & jussit, ut multiplicarentur, si adhuc restabat Eva ex costa Adæ ædificanda? Ecce instantiam eisdem terminis contra hunc Auctorem factam. Solutio ergo nostra erit ejus doctrina ad fugiendam retorsionem danda.

76. Nec urget, quod de homine addit à S. Thoma; quod enim ipse negari non posse dicit, hominem sexto die actu fuisse productum, inficiatur disertis verbis Augustinus P. num. 50. citatus, ubi nec vitam duxisse Adam 6. die, nec locutionem Dei ad se directam audisse; nec infans quidem fuisse, nec puerperium in ventre Matris; nec demùm visibile semen hominis fuisse docet. Et quæ ad probandum oppositum adducit Sapientissimus Magister instantur manifestè in Eva, de qua magis innegabile mihi apparet, stando literæ D. Thoma, quòd non fuerit sexto die producta actu; Angelicus enim Doctor 1. p. quæst. 73. art. 1. ad 3. dicit, quòd *nihil postmodum à Deo factum est totaliter novum, quin aliquantulum in operibus sèc. dierum præcesserit. Quædam enim præextiterunt materialiter: sicut quòd Deus de costa Adæ formavit mulierem. In*

his Divus Thomas manifestè docet, quòd Eva materialiter præxitit in operibus sex dierum.

77 Negat tamen Joannes à Sancto Thoma in opere sextæ diei num. 30., quòd Eva 6. die non fuerit formata, & asserit, quòd oppositum minimè docet D. Thomas. At, ut opinor, in hoc recedit Joan. à Sancto Thoma à sententia Ang. P., ut consideranti ejus verba patebit; quoniam S. Thomas ibi clarè docet, quòd quædam in opere sex dierum *aliqua- liter præcesserunt*; quam aliqualem, vel diminutam existentiam eorum, quæ post sex dies actu & completè producta sunt, determinans, & singulatim de omnibus explicans, de Eva dicit, quòd connumeratur inter ea, quæ materialiter præxititerunt; fuit enim in costa Adæ, tamquam in causa materiali fuit ergo negari non potest, quòd Eva non fuit materialiter tantum in 6. die; quod amplius patebit ex intentione argumenti, quod ibi solvit D. Thomas, quæ erat ostendere, quòd quædam extra opera 6. dierum producta fuerunt, ut exinde sequeretur, quòd non compleverit Deus die septimo opus suum. Si ergo Eva actu & in se in 6. die fuisset producta, ut quid, rogo, solutio recurreret ad præcontinentiam ipsius in costa Adæ, & materialiter? Sanè otiosum videretur hujusmodi effugium; sufficeret namque dicere, quòd Eva fuit intra 6. dies actu producta; vel potius non erat necessarium de ipsa verbum facere, sicut non meminit D. Thomas in solutione illa eorum, quæ actu in opere 6. dierum fuerunt producta. Cum ergo Angelicus Præceptor recurrat ad præexistentiam Evæ in costa Adæ, manifestum est, quòd ipsa duntaxat hoc modo fuit 6. die.

78 Dices ex Joanne à Sancto Thoma ibi, solutionem D. Thomæ esse adæquatissimam, & superabundantem, quia voluit complecti, non solum ea, quæ post septimum diem facta, sunt in quo ponebat vim argumentum, sed etiam ea, quæ in ipso sexto die facta sunt, post species, & genera rerum producta. Quare non negamus, inquit, quòd *li postmodum* referat post septimum diem, ut petebat argumentum; sed dicimus, quòd non solum refert post septimum diem, sed etiam refert ea, quæ sexto die post facta animantia, & hominem, formata sunt à Deo; ergo non solum solvit argumentum, sed etiam abundantius solvit. Sed hæc solutio, pace tanti Mag.

voluntaria est; extendit enim doctrinam D. Thomæ ultra id, quod de præsentī tractat, præter morem suū, qui ea mirabili distinctione, & dearticulatione quamlibet difficultatem seorsim versat, quòd nullam alteri immisceat; si autem ibi loquitur, tum de his, quæ extra 6. dies formata sunt, & simul de his, quæ intra sextum diem, licet duratione aliqua post facta animantia, tamen actu illo die facta sunt, non ita distinctè, immò extra propositum procedit D. Thomas; quia, ut nuper arguebamus, argumentum loquitur de his, quæ actu extra sex dies facta sunt, & solutio confirmiter ad doctrinam corporis articuli, salvare debet aliqualem existentiam intra sex dies, eorum, quæ extra 6. dies facta sunt; neque enim ad rem pertinet præexistentia, tamquam in causa materiali, eorum quæ actu intra 6. dies fuerunt; quippè ex his argumentum contra conclusionem fieri non potest: ergo loquitur de Eva ex suppositione, quòd extra 6. dies fuerit in se ex costa Adæ ædificata. Præterea, si Eva, quia post animantia, & Adam fuit producta, dicitur quòd intra sex dies fuit materialiter in costa Adæ præcontenta, similiter de Adam posset dici, quòd intra sex dies materialiter præexistit in limo terræ, quia duratione aliqua post animantia fuit productus; sed hoc non dicent adversarij; ergo. Et quidem Magister Bañez, & Eximius Doctor senserunt, quòd Angelicus Præceptor docuit, Evam fuisse actu extra 6. dies ædificatam.

79 Sed adhuc contra solutionem principalis argumenti insistes: Non enim apparet, quomodò potuit verificari, quòd Deus benedixerit primis Parentibus, & sexto die illos allocutus fuerit, dicens: *crescite, & multiplicamini*, cum nondum existerent. Quid enim dicebat, aut ad quem dirigebatur sermo Dei, cum nondum esset, qui audiret, aut intelligeret? Hanc replicam sibi objicit Augustinus P. 6. de Gen. ad lit. cap. 28., & solvit ibi dicens: *Possẽm respondere, sic eos allocutum Deum, quemadmodum Christus nos nondum natos, etiam longè post futuros, nec tantum nos, sed etiam eos omnes, qui futuri sunt post nos, Omnibus enim dicebat, quos suas futuros videbat; ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem seculi; sicut Deo notus erat Propheta, cui dixit: priusquam te formarem in utero, novi te; sicut designatus est Levi, cum esset in lumbis Abrabæ; Cur enim*

non ita & ipse Abraham in Adam, & ipse Adam in primis operibus mundi, quæ Deus creavit omnia simul? Et post pauca explicat, quid faciebat ille sermo, & ad quem dirigebatur, dicens: *Ipse sermo ejus ante omnem aeris sonum, ante omnem carnis, & nubis vocem, in illa summa ejus Sapientia, per quam facta sunt omnia, non quasi humanis auribus instrepebat, sed rebus factis rerum faciendarum causas inferebat, & omnipotenti potentia futura faciebat, hominemque suo tempore formandum, in temporum tamquam semine, vel radice condebat, quando condebat omne, undè inciperent sæcula, ab illo condita, qui est ante sæcula.*

80 Sic ergo juxta Augustinum P. Deus loquebatur primos Parentes, quemadmodum Christus Dominus allocutus est omnes, quos suos futuros videbat, quando dixit: *Eecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi; & rursus in allegatis illis locutionibus sermo Domini non humanis auribus instrepebat, sed rebus factis (scilicet per veram creationem) rerum faciendarum (nempe mixtorum) causas inferebat, & futura in eorum seminali ratione faciebat, hominemque, postmodum in se faciendum, prius in temporum radice (idest in opere creationis) condebat: illa ergo divina locutio non dirigebatur ad hominem existentem, sed erat ipsummet Verbum Divinum, quod est vivus sermo Dei, & efficax, inferens rebus in principio creatis virtutes seminales, & rationes causales mixtorum, ex quibus postmodum suo tempore, scilicet, cum Deus Universum à se conditum administraret, & varijs rerum speciebus propagaret, & ipsæ in auras lucis visibiles prodirent.*

81 At contra hanc M. P. doctrinam militare videtur alia ejusdem infra latius tractanda. Quoniam Augustinus Parens per illam trinam repetitionem Scripturæ S., nimirum: *Dixit Deus fiat :: & factum est ita :: & fecit Deus*, denotatur triplex processus rei; primus in Verbo Dei, secundus in mente Angeli, tertius denique in propria natura: cum ergo in opere tertij, quinti, & sexti diei in mixtorum productione trina illa repetitio ponatur, in aliqua earum productio mixtorum in propria natura designatur: ergo non seminalis rationis in opere creationis præcontinentia: ergo M. P. Augustinus non sibi constat. Et præterea, explicandum restat, quid

veniat intelligendum nomine illius feminalis, & causalis rationis, quam Deus primis operibus juxta Augustinum inferbat.

82 Respondeo; quòd profecto Augustinus illam trinam verbi *facere* repetitionem sic intelligendam profundissime, & subtilissime meditatur: at ex hoc non inferitur, quòd propterea ad sensum ejusdem cogamur dicere, quòd mixta actu in opere 6. dierum fuerunt producta secundum suas visibiles species; aliud namque est, mixta designari secundum propriam naturam, vel in propria natura creata in aliqua ex dictis repetitione illius verbi; aliud autem longè diversum, ipsa actu, modo dicto, esse producta. Primum concedimus, secundum verò negamus; quoniam ad primum sufficit, quòd mixta feminaliter insint primis operibus Dei; hoc enim dato, jam natura mixtorum verè in operibus Dei existit, immò, ut ex M. P. vidimus num. 68., mirabiliori, præstantiorique modo existunt in plantarum semine, quàm actu, & in se, omnia, quæ sunt in arboribus post actualem earum productionem, sive in ramorum diffusionem, in foliorum viriditate, ac figura, in fructuum forma, & opulentia, omnium que ordinatissima distinctione; omnia quippè ex occulto feminis thesauro sunt extracta, atque deprompta. Et rursus, quodcumque semen ex his, quæ primitus elementis sunt indita, talis indolis, & naturæ est cogitandum, quòd non sit indifferens, ut quolibet mixtum ex illo fiat, sicut ens ratione potentiæ obediens indifferens est per ordinem ad omnipotentiam Dei, ut quod ipse maluerit ex illo, cum illo, vel in illo faciat: sed ita est ad hanc speciem rerum determinatum, ut ordinaria providentiâ hæc species præ aliâ ex illo oriatur. Ex quo patet, quòd determinata hæc natura sit in illo, ac proinde in illis feminalibus rationibus propria natura mixtorum jam existit extra Verbum, & mentem Angelicam. Unde verificatur illa tria repetitio, prima per hoc, quòd mixta sint in mente Artificis; secunda per hoc, quòd sint in mente Angeli media specie rei; & tertia per hoc, quòd sint in feminali mixtorum ratione.

83 Potest etiam doctrina hæc confirmari, ex V. N. Philippo Abbate Bonæ spei Epist. in præmio citata, ubi hæc habet non longè post medium: *Aliquoties enim dicitur esse fac-*

tum, quod tamen nondum penitus est peractum, habens quantum rei convenit inchoata, nondum habens quidquid habendum est consummatè. Sic nimirum cum nascitur germen de semine, & profertur arbor de germine, statim ut educta de tenebris ad auras luminis evocatur, cunctis intuentibus species arboris demonstratur. Dicit qui inspicit, non hoc est terra, non lapis, sed arbor: dicit & fortè cujus generis arbor, & tamen nondum est illè florum varietas speciosa, non denique pomorum suavitas fructuosa. Hec autem omnia etsi nondum ex illa, vel cum illa nova arbore videntur exoriri; possunt tamen in illa non realiter, sed causaliter, & potentialiter inveniri: qua quamvis ex illa non eliciat manus curiosa cultoris, elicit tamen vis naturaliter insita per potentiam creatoris. Quamvis ergo res adhuc sit inchoata, & nondum plenariè consummata; nihilominus jam potest designari multo- ties ejus natura; quoniam ibi causaliter, & potentialiter continetur, sicut flores, & fructus in arbore. Similiter ergo in prima rerum institutione, licèt mixta in seminalibus rationibus duntaxat essent contenta, non est dubitandum, quin Angelis saltim, res plenè & comprehensivè cognoscentibus, essent manifesta, ut innuit Augustinus P. num. 54. citatus; & hoc sufficit, ut dies in ordine ad cognitionem Angelicam constituantur, ut infrà art. 5. dicemus.

84 Ad id, quod in replica additur de seminali ratione, quòd, videlicèt, difficile est assignare, in quo consistat, fateor non facilè hoc investigari posse, & fortitàn hæc gravis difficultas à Sapiente insinuat, cum Proverb. 25. dicit: *Cælum sursum, & terra deorsum, & cor Regis inscrutabile.* Enimverò respondeo imprimis, hoc ad Philosophos pertinere, qui communiter in aliqua qualitate occulta illam statuunt. Quod autem nostra interest, dicendum cen- seo; quòd rationes seminales nihil aliud sunt, quàm virtutes activè, & passivè ad mixtorum productionem; & hæc quidè- m virtus ad plantarum generationem terræ elemento inest, & etiam ad bestiarum, seu animalium productionem; respectu verò natatiliùm, & volatiliùm in aquis residet; vel tandè- m respectu omnium animantium in terra prædictam virtutem collocabis, secundùm illud Gen. 2. : *Formatis igitur de humo cunctis animantibus terre, & universis volatilibus Cæli.*

Hæc doctrina satis apertè colligitur ex modo loquendi Scripturæ S. : de plantis enim dicit tertio die : *Germinet terra herbam virentem* :: & *lignum pomiferum* &c. Et subditur : & *protulit terra herbam virentem* &c. Similiter 5. die : *producant aqua reptile* :: & *volatile*. Et demùm 6. die : *producat terra animam viventem* &c. Qui modus loquendi manifestè indicat , elementis inesse virtutem productivam mixtorum ; neque enim alicui imperari potest productio effectus , cujus præcontentiva virtus non præsupponatur in ipso ; quia nemo dat , quod non habet : ergo ad hujusmodi imperium Dei exequendum debet ab ipso accipere terra fecunditatem ad plantarum productionem. Et idem dicendum de aqua respectu volatilium , & natatilium. Patet hoc ampliùs ab opposito ; propterea enim , ut ex August. P. dictum est , non dicitur quarto die : producant Cœli luminaria , quia , scilicet , non habent Cœli virtutem ad ipsorum luminarium productionem : ergo eatenùs dicitur : *germinet terra herbam virentem* , quia est feminialis ratio ad hujusmodi effectum in terra. Et demùm quidquid sit , an nos possimus cognoscere hujusmodi virtutem feminalem , præcudubiò Angeli illam comprehendunt , quod sufficit ad intentum Augustini P.

85 At solutio opponitur , inquires , communi Auctorum sensui , dicentium , quòd in prima rerum institutione solus Deus fuit Auctor , & conditor naturæ , solusque ille fuit effectiva causa omnium , quæ à Moysè narrantur producta. Sicque licet mixta fiant ex præsupposito subjecto , tunc ad modum creationis fuerunt producta ; quoniam Deus sine prævijs dispositionibus statim illa in unico instanti ad suam ultimam perfectionem perduxit. Si autem in terra præcessissent virtutes feminales , illæ influxum activum haberent erga productionem mixtorum ; quod opponi videtur Scripturæ S. dicenti : *Terra autem erat inanis* , & *vacua* : si ergo vacua , non utique feminibus plena , neque virtute illorum mixtorum effectiva. Respondeo , quòd certè Univerſi , & omnium , quæ in illo continentur , Auctor est Deus , *ex quo omnia , per quem omnia , in quo omnia* ; diversimodè tamen , quoniam respectu operis creationis ipse solus operabatur ; nec certè aliter fieri poterat ; quippè in creatione fit transitus ex non ente ad ens : ratio ergo , sub qua agens per creationem attingit effectum , est

est ens, cujus universalissima, atque vastissima amplitudo non potest sub finita, & limitata agentis creati activitatis sphaera contineri. Quapropter agens creatum supponere debet in agendo rationem entis, qua supposita, agit in determinata linea immutando ens: igitur cum Deus creando agit, nullum causarum secundarum consortium, & cooperationem admittit; undè Angelos, Caelos cum luminaribus, & elementa solus Deus ex nihilo produxit.

86 At verò respectu mixtorum aliter se gessit Deus in prima eorum productione; quoniam imprimis non per creationem, & ex nihilo illa condidit, sed ex præjacente materia. Undè in cap. 2. Gen. dicitur: *Produxitque Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum visu, & ad vescendum suave.* Et ibidem: *formatis igitur Dominus Deus de humo cunctis animantibus terræ, & universis volatilibus Cæli.* Terra ergo, vel aliquod elementum concursum, saltem in genere causæ materialis, exhibuit erga productionem mixtorum. Ulterius etiam alium influxum effectivum elementa præstitisse, non obscure docet Augustinus P. 13. de Trinit., dicens: *Omniū rerum, quæ corporaliter nascuntur, occulta quedam semina in istis corporeis mundi elementis latent.* Et rursus 3. de Trinit. ait, quòd *sicut Matres gravidae sunt foetibus, sic ipse mundus gravidus est causis nascentium.* Manifestum autem est, quòd hæc locutiones Aug. P. vim, & concursum plusquam materiale important in elementis respectu mixtorum, ratione feminis elementa gravidantis, & fecundantis ad productionem eorum.

87 Hujusmodi autem semina, ut docet Angelicus Præceptor 1. p. q. 115. art. 2. in corp. ex Augustino P. 6. de Gen. ad lit.: *Sunt virtutes activæ, & passivæ, quæ sunt principia generationum, & motuum naturalium.* Et in multiplici ordine considerari possunt. Nam primò quidem sunt principaliter, & originaliter in ipso Verbo Dei secundum rationes seminales. Secundò verò sunt in elementis mundi, ubi simul à principio mundi productæ sunt, sicut in universalibus causis. Tertio verò modo sunt in his, quæ ex universalibus causis secundum successiones temporum producuntur, sicut in hac planta, & in hoc homine, tamquam particularibus causis. Quarto modo sunt in seminibus, quæ ex animalibus, & plantis

producuntur; quæ iterum comparantur ad alios effectus particulares sicut primordiales causæ universales ad primos effectus producendos. Ex his autem diversis modis, quibus illæ virtutes, seu rationes feminales considerari possunt, solus secundus facit ad nostrum intentum, & examinare oportet, quomodo se habuerint elementa cum illis rationibus feminalibus ad primam productionem plantarum, & cæterorum mixtorum, quod exigebat argumentum.

88 Et respondeo ex D. Thoma loco citato, ubi tertium argumentum sic proponit: *Semen est principium activum; sed in materia corporali non est principium activum, cum materia non competat agere: ergo in materia corporali non sunt feminales rationes.* Ecce argumentum, quod idem inconveniens deducere conatur, ac supra à nobis propositum; respondet ergo Angelicus Præceptor: *Ad tertium dicendum, quod semen maris est principium activum in generatione animalis: sed potest etiam dici semen id, quod est ex parte feminae, quod est principium passivum. Et sic sub semine comprehendi possunt vires activæ, & passivæ.* Ubi inauere videtur S. Doctor, quod illæ virtutes feminales sunt virtutes passivæ in elementis, ad modum seminis feminae; qua ratione intelligitur dictum M. P. *Quod, nimirum, sicut Matres gravidae sunt fetibus, sic ipse mundus est gravidus causis nascentium.* Virtutes autem feminales feminarum quamvis passivè concurrant ad prolis generationem, sunt nihilominus aliquid à materia distinctum.

89 Enimverò, ut in corp. art. præmiserat ibi Ang. P., hujusmodi semina sunt virtutes activæ, & passivæ in elementis, & ad mentem Augustini P. hic adstruit D. Thomas feminales rationes in materia corporali, & elementa ratione illarum se habent ut universales causæ respectu mixtorum, ut etiam dixerat S. Doctor in corp. art. Causæ autem universales non producunt mixta saltè perfectæ, & quæ non fiunt ex putrefactione; ad hoc enim, ut sæpè docet Angelicus Præceptor, & Albertus M. lib. de 4. coævis tract. 4. q. 70. art. 2. in cap., *necessè est efficientia esse in simili actu cum effectis, ut homo hominem, & Leo Leonem producit.* Undè cum in prima rerum institutione respectu mixtorum perfectorum non præcesserint efficiencia in simili actu, fit inde, quod illæ vir-

ART. III. AN OPIIFICIUM MUNDI, &c. 81

tutes feminales in elementis non sufficiebant ad eorum productionem, nec activè concurrebant ad ipsorum generationem. Undè solus Deus illa formavit, non defectu rationis feminalis, sed defectu agentis determinati, & ejusdem rationis cum effectu. Vide etiam D. Thomam 1. p. q. 91. art. 2. ad 2. & 4. & q. 71. art. unico ad 1.

90 Mixta verò imperfecta, tametsi ad sui productionem non requirant agentis homogenei concursum, sed ex elementorum commixtione, & virtute activa cœlorum possint generari; nihilominus non præcessit in principio creationis ad productionem eorum in materia debita dispositio. Et propterea fortassis Script. S., quasi causam assignans, cur plantæ non fuissent ex terra ortæ, dicit cap. 2. Genesis: *Non enim pluerat Dominus Deus super terram, & homo non erat, qui operaretur eam.* Ac si diceret: licèt tertio die accepisset terra à Deo virtutem feminalem ad emittendum ex se plantas, ipsam tamen tunc non potuit explicare defectu dispositionis materiæ; manifestum est enim, quòd humiditas, & hominum cultura coaptant, & disponunt terram ad generationem plantarum. Ex quibus patet, cur in principio Deus fuerit unicum efficiens omniam omninò entiam Universam constituentium, & perficientium, licèt in elementis præcesserint virtutes feminales, & illæ activæ, & productivæ sint plantarum; quod minùs rectè negare videtur Joan. à Sancto Thoma in opere tertij dici num. 5. Nec probatio ejus ibi, quòd nimirum, *terra erat innanis & vacua*, quidquam obest, quoniam his verbis Augustinus P. informitatem materiæ explicari docet. Et præterea, ut nuper ex Augustino P. dictum est, illa vacuitas, vel innanitas terræ non excludit virtutes feminales activas, & passivas à terra. In aliorum autem PP. sententia significatur, quòd terra nondam erat herbis, & plantis vestita, sed omninò quoad superficiem nuda, & arida.

91 Illud tandem difficilimum restat examinandum, quomodò, nempe, homo in feminalibus rationibus in primarum conditione præcontineri potuerit? Dubitandi rationem, eamque gravissimam movet Augustinus P. septimo de Gen. ad lit. cap. 22. dicens: *Nunc si omninò non fuit, quaerendum est, quomodò possit intelligi, quòd casualis ejus ratio fuisse dicebatur in primis 6. dierum operibus Dei, quando fecit Deus*

hominem ad imaginem suam, quod nisi secundum animam, non rectè intelligatur: Quæ sunt autem istæ causales rationes secundum quas posset jam dici Deus fecisse hominem ad imaginem suam, cujus corpus nondum de limo fixerat, cui nondum animam afflando fecerat? Ecce difficultatem, quæ plurimum vexat Augustini ingenium, & quam tandem indecisam reliquit, postquam diversimodè de illa in 6. capitulis disse-ruit.

92 Indecisam, inquam, reliquit; quoniam quatuor solutiones, quas diseredo potius, quam asserendo exhibuit, insufficientes denique judicavit, cum in fine libri ita ait: *Nunc tamen de anima, quam Deus inspiravit homini sufflando in ejus faciem, nihil confirmo.* Prima igitur solutione sic disserit Sanctissimus P.: An nimirum in aliqua creatura spiritali, destinata ad continentiam animæ primi hominis, vel etiam aliarum, præextiterit ratio feminalis ejusdem? At hujusmodi recursum merito respuit ibi Augustinus P., dicens: *Sed nescio quemadmodum possit intelligi ad hoc tantum creatam; illam, videlicet, creaturam spiritalem.* Et rursus illam rejicit ex eo, quod Scriptura S. in operibus sex dierum ipsam non memoravit, cum potius illam, quæ actu esset, quam animam, quæ futura erat, debuisset commemorare. In secunda disputat S. P., utrum in Angelo possit verificari hujusmodi præconscientia animæ? Negat tamen Sanctissimus Doctor ita fieri potuisse; alioqui enim Angelus rectè diceretur animæ Parens, quod durum reputat; & durius adhuc, quod corpus celeste, vel aliquod elementale sit præcontentivum animæ. Tertia solutio recurrit ad hoc, quod anima 6. die actu in se fuerit producta. At hoc gravissimum præfert inconveniens, infra ex D. Thomæ assignandam. Et præterea inde non spernenda dicitur questio, inquit Augustinus P.: *Quid enim fuit cause, ut anima innocenter vivens, insereretur vitæ hujus carnis, in qua peccando, ipsum, qui eam creavit, offenderet, unde eam merito sequeretur laboris erumina, damnationisque cruciatus?* An dicendum, quod voluntarie ad corpus administrandum se inclinavit, an quod à Deo ad hoc officium compulsus fuit? Hinc non satis solidam reputavit Augustinus P. hanc doctrinam, quam solummodo credendam ibi ait, *si nulla Scripturarum auctoritas, seu veritatis ratio contradicit.*

93 Quarta denique Augustini P. solutio in fine cap. 27. recurrit ad hoc, quòd anima ex spiritali materia educatur, dicens: *Et quid nisi de spiritali materia facta anima congruentius creditur?* Hæc solutio tangit punctum de traductione animæ his temporibus jam ab Ecclesiâ inter decreta Lateranensis Concilij damnatum, tamen Augustini P. sæculo satis probabiliter à PP. pro utraque contradictionis parte controversum, teste B. Gregorio M. epist. 53. ad Secundinum dicente: *Sed hac de re dulcissima tua Charitas sciat, quia de origine anime inter SS. PP. requisitio non parva versata est: sed utrum ipsa ab Adam descenderit, an certè singulis detur, incertum remansit, eamque in hac vita indissolubilem fassi sunt esse questionem; gravis enim questio est, nec valet ab homine comprehendi.* Ecce questio de animæ traductione ab Ecclesiæ Oraculo asseritur inter SS. PP. gravissima, hominibusque incomprehensibilis in hac vita. Quid ergo mirum, quòd ab Augustino P., salvo erroris nevo, adstruatur animæ ex materia spiritali traductio? Præterquamquòd ipse ad finem hujus libri magis inclinat in sententiam de creatione animæ, dum ait: *Nunc tamen de anima, quam Deus inspiravit homini, sufflundo in ejus faciem, nihil confirmo, nisi quia ex Deo sic est, ut non sit substantia Dei, & sic incorporea, ut non sit corpus, sed spiritus, non de substantia Dei genitus, nec de substantia Dei procedens, sed factus à Deo. Nec ita factus, ut in ejus naturam natura ulla corporis, vel irrationalis anime verteretur, ac per hoc de nihilo.* Licet ergo Augustinus P. probabilem judicaverit sententiam de origine animæ ex traduce, prætulit tamen illi sententiam, que nunc vera fides est, de ejus productione ex nihilo, & vera creatione, quod satis clarè innunt ejus verba in fine auctoritatis posita.

94 Quia igitur Augustinus P. recensitas solutiones non satis solidas existimavit, propterea argumentum, ut dixi, reliquit in suo robore. Sed tamen Ang. P. satis congruentem, sana que fidei de creatione animæ coherentem, & rectè rationi consonam solutionem exhibuit. Itaque 1. p. q. 91. art. 4. in corp. postquam præmiserat Augustini doctrinam 7. de Gen. ad lit. de creatione animæ ante corporis productionem 6. die, non asserendo, ut nuper notavi, sed inquirendo, sic ait: *Sustinendo ergo opinionem Augustini de operibus 6. dierum, dici*

poterit, quòd anima humana præcessit in operibus 6. dierum secundum quandam similitudinem generis, prout convenit cum Angelis in intellectuali natura; ipsa enim fuit creata simul cum corpore. Et q. 4. de pot. art. 2. ad 22. Primò assignat rationem, cur non dicatur convenienter anima sexto die ante corpus creata, dicens: *Posito secundum veritatem, quòd anima non habet per se speciem completam, sed uniatur corpori, ut forma, & sit naturaliter pars humane nature, sicut vult Aristoteles, oportet dicere, quòd anima primi hominis non sit producta actu ante formationem corporis, sed simul cum formatione corporis sit creata, & corpori infusa, sicut de alijs animabus Augustinus expressè tenet; nam Deus primas res instituit in perfecto statu sue nature, secundum quòd species uniuscujusque rei exigebat. Anima autem rationalis, cum sit pars humane nature, non habet naturalem perfectionem, nisi secundum quòd est corpori unita. Undè naturaliter habet esse in corpore, & esse extra corpus est ei præter naturam; idèd non fuisset conveniens, animam sine corpore creari.*

95 Et statim subdit S. Doctor: *Sustinendo ergo opinionem Augustini de operibus 6. dierum, dici potest, quòd sicut in illis 6. diebus corpus primi hominis non fuit formatum, & productum in actu, sed in potentia tantum secundum rationes causales; ita & anima ejus non fuit producta tunc in actu, & in se ipsa, sed in suo simili secundum genus; & sic præcessit in illis 6. diebus, non in actu & in se ipsa, sed secundum quandam similitudinem generis, prout convenit cum Angelis in intellectuali natura. Postèd autem opere, quo Deus creaturam primò conditam administrat, fuit simul anima in actu cum corpore formato producta. Vide etiam ibi ipsum ad 23. Et nota, quòd hæc doctrina eadem ipsa est, nec in verbis distinguitur ab illa, quam ex q. 91. primæ partis dedimus. Et etiam vide B. Albertum M. in 2. dist. 12. art. 1. ad 5. Ex quibus ad argumentum respondeo, quòd corpus quidem hominis in operibus 6. dierum præcessit seminaliter & causaliter, sicut corpora aliorum mixtorum; at anima duntaxat secundum similitudinem sui cum Angelo, cum quo convenit in natura intellectuali, & in ratione imaginis Dei. Unde 6. die dicitur homo ad imaginem Dei creatus; non quia extitit in se 6. die, sed quia in Angelo ejus similitudo præcessit, & respectu corporis in terra seminalis ratio præxitit. At*

96 At, inquis, per hoc non salvatur, quòd homo quantum ad animam, in qua est imago Dei, sexto die fuerit creatus, sed solum quòd in opere sex dierum aliqua creatura, quæ sit animæ similis secundum genus, sit producta; sed Scriptura S. dicit sexta die esse productum hominem ad imaginem Dei: ergo loquitur de homine, & non de illa creatura, cum qua homo similitudinem habet, proindeque 6. die homo in se fuit productus, & non in aliquo simili; quippè aliter de ipso 6. die in Scriptura S. dicta, non possunt verificari.

97 Respondeo, quòd sicut Angelicus Præceptor 1. p. q. 73. art. 1. ad 3. ad mentem aliorum PP. salvat Scripturæ verba, quòd, nimirum, *septimo die requievit Deus ab omni opere suo*; ita ut deinceps nullum opus novum fecerit, per hoc præcisè, quòd omnia nova opera extra 6. dies condita, aliquomodo in operibus 6. dierum præcesserunt vel in se, vel materialiter, ut Eva in costa Adæ, vel potentialiter, & causaliter, ut individua cujuscumque nature; & species etiam novæ, si quæ apparent, præextiterunt in quibusdam activis virtutibus: sicut & animalia ex putrefactione generata producuntur ex virtutibus stellarum, & elementorum, quam à principio acceperant, etiam si novæ species talium animalium producantur::: quedam vero præcesserunt secundum similitudinem, sicut anime, quæ nunc creantur; & similiter Incarnationis opus; quia, ut dicitur ad Philip. 2. Filius Dei est ad similitudinem hominum factus; gloria etiam spiritualis secundum similitudinem præcessit in Angelis; corporalis verò in cælo, præcipuè Empyreo: undè dicitur Eccles. 1. nihil sub sole novum; jam enim præcessit in sæculis, quæ fuerunt ante nos. Sicut, inquam, de his omnibus in Scriptura S. septimo die verificatur, quòd fuerunt consummata, dum adhuc vel potentialiter, vel causaliter, & seminaliter, vel in aliquo simili fuerunt duntaxat producta; ita nos salvamus ad mentem Augustini P., quòd primus homo 6. die factus sit ad imaginem Dei, cum nondum esset in se, sed solum in suo simili, nempe Angelo.

98 Rursus, sicut homo secundum animam, & cum est in se, dicitur ad imaginem Dei creatus, sic distinctio penes masculum, & fœminam secundum sexum, & cum revera Eva ex costa Adæ fuerat jam ædificata, potest verificari; at hoc non obstante, 6. die, cum adhuc non esset in humana natura actu

distinctio secundum sexum, dicitur in Scriptura S. : *Masculum, & feminam creavit eos*: ergo idem quod prius. Præterea : non minus, immò magis distat gloria corporalis beatorum à fulgore, & splendore Empyreï, cum sit diversi generis, & ordinis, quam anima rationalis ab Angelis ; sed nihilominus quia gloria corporalis beatorum habet similitudinem cum Empyreico in claritate, septimo die intelligitur consummata: ergo. Tandem sicut hæc omnia . A literam textui accommodant Adversarij, per hoc quòd, quia in aliquo simili præextirunt in operibus 6. dierum, de illis per anticipatam locutionem, quasi jam factis loquatur Scriptura S.; sic nos pariter de homine 6. die dicta, eodem sensu accipimus, quia secundum similitudinem cum Angelis in intellectuali natura præcessit homo in operibus 6. dierum.

99 Aliter potest ad argumentum, & dubium ab Augustino P. motum responderi, & forsitàm melius ; pro quo recolenda est doctrina ex ipsomet 13. de Trinit. num. 86. data, quòd *omnium rerum, quæ corporaliter, visibiliter quæ nascuntur, occulta quadam semina in istis corporeis mundi elementis latent* : quare, ut idem 3. de Trinit. dixerat, *sicut Matres gravide sunt foetibus, sic ipse mundus gravidus est causis nascentium*. Undè cum homo corporaliter nascatur in mundo, necessarium est, quòd seminalis ejus ratio occulta insit alicui elemento. Hæc autem semina, ut etiam num. 87. ex D. Thoma diximus, sunt virtutes activæ, & passivæ, quæ sunt principia generationum naturalium. Et licet se habeant ex parte materiæ, possunt tamen semina generationum nuncupari, ut docet Angelicus Præceptor ibi ad 3. *potest, inquit, etiam dici semen id, quòd est ex parte femine*. Nec obest, quòd hominis pars principalis, nempe anima, non contineatur in potentia materiæ, nec sit producibilis vi agentis naturalis creati; quoniam, ut bene notat Cajet. 1. p. q. 118. art. 2. super solutionem ad 4., ut agens creatum producat aliquod totum, non exigitur, quòd omnes ejus partes producat, immò nec aliquam ; non quidem primum, quoniam sequeretur, quòd nullum compositum substantiale posset ab agente creato produci, eo quòd aliqua ejus pars, nempe materia prima, solùm à Deo per creationem potest produci. Nec secundum requiritur, ut patet in dealbante artificialiter parietem, qui nec pariet-

riectem, nec albedinem facit, cùm tamen faciat parietem album. Undè agens naturale, v. g., homo potest alium hominem producere, & de facto producit: hinc in proverbium abiit, quòd *Deus, sol, & homo generant hominem*. Sciendum est etiam ex eodem Cajet. ibi, quòd in generatione hominis sunt duę actiones, & duo termini intrinseci earum. Una est simplex emanatio, & creatio à prima causa. Altera est feminis, ut est instrumentum animæ intellectivæ, seu hominis generantis in quantum homo. Termini autem sunt, respectu actionis creantis *esse absolutè*, respectu autem hominis generantis *in-esse*. Hoc autem *in-esse* potest sumi dupliciter, vel prout unio materiæ & animæ rationalis se habet ex parte formæ, seu animæ, & sic concomitanter causatur à Deo animam creante; vel potest accipi, ut se tenet ex parte materiæ, & corporis; & sic est proprius terminus actionis feminis humani. Undè anima ipsa est terminus creationis; unio verò animæ, & corporis, terminus generationis. Et quia homo vel humanitas, nec ex materia solum, nec ex anima tantum, vel ex utraque seorsim, sed ex unione utriusque simul resultat, & homo mediante feminis actione conjunctionem utriusque causat; propterea homo verè generat hominem, quamvis neutram partem illius causet. Undè generatio hominis ab altero homine habet terminum formalem *quoad in-esse*, licet non producat aliquam illius partem *quoad esse*.

100 Doctrina hæc Angelici Præcept. est pluribus in
 ,, locis; quia in 2. dist. 18. q. 2. art. 1. ad 4. sic ait: *Hoc quod*
 ,, agens agit sibi simile, contingit dupliciter; aut quia forma,
 ,, secundum quam similitudo attenditur, per actionem de po-
 ,, tentia in actum educitur; aut quia per actionem disponitur
 ,, materia, ut sit necessitas ad receptionem formæ:: anima au-
 ,, tem rationalis pertinet ad secundum modum, & hic modus
 ,, sufficit ad hoc, quòd agens agat sibi simile, quia non pro-
 ,, priè forma generatur, *sed compositum*. Idem docet 1. p. q.
 118. art. 2. ad 4. dicens, quòd *homo generat sibi simile, in*
quantum per virtutem seminis ejus disponitur materia ad
susceptionem talis formæ. Et quæst. 3. de pot. art. 9. ad 2. *Di-*
 ,, *cendum*, inquit, *quod totus homo egreditur de femore ge-*
 3, *nerantis, propter hoc quòd virtus seminis de femore egre-*
 2, *dientis operatur ad unionem corporis, & animæ disponen-*

do materiam ultima dispositione, quæ est necessitas ad formam, ex qua unione homo habet, quod sit homo: Non autem ita, quod quælibet pars hominis per virtutem feminis *causetur*. Vide in toto hoc art. doctrinam ad propositum satis opportunam. In his omnibus, si premas illa verba: *Aut quia per actionem disponitur materia, ut sit necessitas ad receptionem formæ; & illa: & hic modus sufficit, &c. et: non propriè generatur forma, sed compositum; et: per virtutem seminis disponitur materia ad susceptionem talis formæ; et: ex qua unione homo habet, quod sit homo, &c.* clarè perspicies, præmissam doctrinam in illis ad literam contineri. Hinc gravissimi Doctores apud M. Prado in Metaphysica dixerunt, quod anima quoad unionem, seu inesse educitur de potentia materiæ; & Magister Bañez 1. p. q. 76. art. 1. §. *sed tunc insurgit*, latè probat, quod anima intellectiva non existit in corpore, *ut quod*, sed *ut quo*, licet à corpore separata existat, *ut quod*. Et ibidem §. *dubitatur 2.* dicit, quod anima rationalis, non solum qua parte sensitiva est, sed etiam qua intellectiva, est forma corporis; quod sapè docet Ang. P., dicens, quod licet intellectus non sit actus corporis, ipsa tamen anima secundum suam essentiam est forma corporis; anima enim non solum est essentialiter sensitiva, ut quo, sed etiam, & principaliter, intellectiva, sive rationalis; quippè hæc est essentialis ejus differentia. Undè in Lateranensi dicitur, quod anima intellectiva secundum naturam suam, & essentialiter est forma corporis; quia propria essentia animæ est, quod sit intellectiva.

101 Ex quibus ad argumentum num. 91. à P. Aug. propositum, respondeo, hominem in seminalibus rationibus in prima rerum institutione præexistisse; quoniam, ut ex Augustino P. num. 99. dictum est, omnium rerum, quæ corporaliter, visibiliter que in mundo nascuntur, occulta quædam semina in istis corporeis elementis latent; manifestum autem est, quod homo visibiliter, & corporaliter nascitur in Universo: ergo à principio latuit in materia corporali seminalis ejus ratio. Et quidem licet homo constet anima rationali, tanquam parte principali sui, quæ, sicut & alia pars ejusdem hominis, nempe materia prima, solum à Deo per creationem potest produci, hoc non obest juxta præmissa ex Angelico Præc., ut

ho.

homo verè alium hominem producat, verè que fit in uno homine respectu alterius ratio seminalis activè concurrens ad generationem alterius, licet nec ejus materiam, nec formam producat; & hoc propterea, quia activè concurrit disponendo materiam, ponendoque in illa necessitatem ad unionem cum tali forma, nempe anima rationali, ex qua unione homo habet, quòd fit homo. Si ergo contingit, quòd in homine non producente materiam, nec formam alterius hominis, sed duntaxat extrema illa uniente, fit seminalis ratio alterius hominis præcontentiva, efficienterque ipsius productiva, verè & propriè alium hominem generando; cur inconvenit, quòd in elementis fit ratio seminalis hominis gravidans, & fœcundans elementum, ut sicut in ratione principij passivi continet in occultis rationibus alia mixta, ab agente naturali per naturalem generationem producibilia, sic in ipso lateat prædicta seminalis ratio hominis, qua fit fœcunda terra ad concurrendum in ratione principij passivi ad generationem hominis? Neque, ut verum fatear, disparitatem invenio; quòd enim huic obesse poterat, erat inconveniens insinuatum, nempe, quòd hominis principalis pars est anima, quæ in materia corporali contineri non potest; atqui hoc non officit, quominus, stante eadem ratione, in unius hominis corporali semine fit ratio principij activi respectu productionis alterius: ergo. Præterquamquòd licet anima non contineatur in potentia materiz *quoad esse*, continetur nihilominus *quoad inesse*; ut supra ex D. Thoma, Cajet. Bañez &c. ostensum est; quòd sufficit, ut terminet ex parte unionis cum materia actionem generativam alterius hominis: cur ergo hoc ipsum sufficiens non erit ad hoc, ut anima quoad inesse, vel inexistenciam in corpore, licet non quoad suum esse absolute, in rationibus casualibus, vel feminalibus elementorum virtutibus originaliter, & potentialiter contineatur?

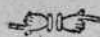
102 Tandem, ut hæc doctrina verosimilior appareat, distinguendus venit duplex conceptus in anima rationali; quæ quidem primò considerari potest secundum quòd est forma quedam spiritualis, & per se subsistens, & sic est supra omnem ordinem corporalium rerum elevata, à materia que omninò independens. Secundò, ut naturaliter est forma corporis, & habet naturalem exigentiam, ut uniatuꝛ corpori, si-

cut & naturalem ordinem, ut simul cum corpore unum totum substantiale constituat; quod quidem animæ convenit non solum quatenus vegetativa, & sensitiva est, sed etiam quia rationalis, & intellectiva; quia sic etiam est vera, & propria hominis forma, non habens integram speciem, ita quod secundum se creetur, sed solum in corpore, à quo separata, non habet debitam, & naturalem perfectionem; ex quo principio dedavit Ang. Doct. 1. p. q. 90. art. 4. in corp. quod anima humana non fuit producta ante corpus, per hæc verba: *Manifestum est, quod Deus primas res instituit in perfecto statu suæ nature, secundum quod uniuscujusque rei species exigebat; anima autem, cum sit pars humane nature, non habet naturalem perfectionem, nisi secundum quod est corpori unita: unde non fuisset conveniens animam sine corpore creari.* Anima autem rationalis licet utroque gaudeat conceptu, primus tamen non ita proprius, & peculiaris est, ac secundus; primus siquidem est quasi conceptus genericus, ratione cujus convenit cum substantijs spiritualibus completis; secundus verò se habet tanquam differentialis ratio, qua ab Angelis fecernitur, & secundum hanc ad genus animalium reductivè pertinet. Hanc doctrinam tradit etiam D. Th. loco citato in solutione ad secundum, quod intendebat probare animam productam esse, non sexto die quando formatum est corpus, & producta sunt bruta animalia, sed statim à principio, quando creati sunt Angeli, quia magis cum istis, quam cum animalibus convenit; cui argumento respondet, quod *anima si per se speciem haberet, magis conveniret cum Angelis; sed in quantum est forma corporis, pertinet ad genus animalium, ut formale principium.* Licet ergo anima rationalis, quatenus substantia spiritualis est, cum Angelis conveniat, quia tamen conceptus iste non est peculiaris ipsius animæ, sed quasi genericus, magis pertinet ad genus animalium, quatenus forma corporis est, qui conceptus magis intraneus, & proprius est ipsius animæ. Cum ergo sub hac consideratione potentiam illius receptivam, & ad ipsius cum corpore unionem dispositivam, in corpore præsupponat, liquido constat, ex parte corporis intervenire causalem rationem, & virtutem feminalem ipsius animæ secundum suum proprium, intraneum, & peculiarem conceptum. Ex quo ulterius inferitur, quod, cum homo animam includat,

in quantum formalissimè dicit conceptum partis formalis hominis constitutivæ, possit absolute, & absque restrictione ulla affirmari, quòd ex parte corporis, ac proinde in elementis ipsis detur ratio seminalis, & causalis virtus hominis præcontentiva, ratione cujus homo potentialiter, causaliter, & originaliter in elementis contineatur. Habemus ergo ex doctrina D. Thomæ quidquid ad expeditionem illius gravissimæ difficultatis desiderari poterat.

§. II.

ALIIQUIBUS PRÆNOTATIS, SECUNDA
conclusio statuitur.

103 **U**T rem gravissimam, atque difficillimam, in cujus decisione PP. & Ecclesiæ Doctores disidentes invenio, jam plenè resolvam, sciendum est primò: quòd Deus optimus Max. pro sua omnipotenti virtute, & infinita sapientia, quàm citissimè, & in ictu oculi, in instanti, & momento poterat fabricam mundi hujus, quantum ad omnes partes absolvere, nimirum, ut amplectitur omnes Angelorum Hierarchias, Cælorum vastissimos orbis, elementorum que ingentem molem; necdum quantum ad eorum substantiam adhuc informem, verum quantum ad formationem, dispositionem, situationem eorum, omnem que accidentalem formationem penès quantitatem, qualitatem, & cætera accidentia, & demum quantum ad ornatum, decorem, & ultimam eorum complementum; quod certum, & inconcussum debet esse apud omnes, & eleganter docent S. Ambrosius, & Chrysoströmus, quorum ille lib. 2. de Cain, & Abel: *Utique simul, inquit, omnia fieri jubere potuit Deus, sed distinctionem servare maluit, quam nos in omnibus negotijs imitemur.* Chrysostr. autem in primum cap. Gen. hom. 3. ad illa verba: *Factum est vespere, & mane dies unus,* ait: *Neque enim inops erat omnipotens illius manus, & infinita sapientia, ut non posset uno die producere omnia; quid, inquam, uno die? Et simplici momento poterat.* Ratio etiam pro hac suppositione apertissima est, quippè hujusmodi simultanea rerum Universi productio nullam ex parte facti

contradictionem præfert: ergo omnipotentię Dei nullomodo denegandum est.

104 Præmissa ergo possibilitate simultaneæ productionis partium principalium Universi, examinandum restat: An ita placuerit omnipotenti ejus conditori mundum construere, secundum quod nobis innotescit de ejus voluntate, quam hominibus non nisi per S. Scripturam revelavit Deus? In hoc puncto sic decet Theologos procedere, quod non implicentur varijs gentiliū Philosophorum opinamentis: quidam enim senserunt, plures mundos exiltere. Alij unum, eum que infinitum. Quidam verò finitum. Alij ingenitum, ac æternum somniarunt. Alij verò genitum. Horum autem nonnulli unicum principium ejus assignarunt, materiam, scilicet, ingenitam, ac æternam, quam diversi diversimodè explicabant. Alij, tribus principijs statutis, Deo, materia, & idæis, Divina mente quod confusum erat dirimente, provenisse mundum existimant. At Catholici Philosophi, & Theologi, Moyse Auctore, rejectis similibus deliramentis, unicum mundum ab unico ejus principio Deo, ex nihilo, cum ipsi placuit, liberè, & sapientissimè conditum, debent statuere; & de illius conditione, secundum quod à Moyse mortalibus referatur, & à Patribus narratio ejus explicatur, disserere.

105 Inter PP. autem, & Ecclesię oracula non una, & concors est sententia de serie, qua Deus mundum effuderit: alij etenim, Deum unico momento, vel unica die mundum omnibus numeris absolutum, hoc est, Angelos, Cælum cum astris ornatum, & elementa in locis sibi competentibus disposita, varijsque rerum speciebus, vel ipsis adherentibus, vel eadem tanquàm ipsorum ornamenta decorantibus, effecisse tradunt. Alij Deum chaos tantum quoddam primò edidisse autumant, quod postea tribus diebus distinxerit, ac perfecit, & tribus sequentibus ornaverit, atque venustaverit. Præterea alij hujusmodi chaos unam fuisse rudem naturam, quæ neque esset Cælum, nec elementa, sed una quedam incongesta massa sub exile quadam forma, arbitrati sunt. Alij illud chaos constare cælis, & elementis cum suis substantialibus formis, indigesto tamen, & indistincto ordine, dixere. Rursus de hujusmodi chaos alij opinaverunt, sic primitus fuisse effectum, quod constaret cunctis orbibus cælestibus, se mutuo

concludentibus sub uno supremo, ac primo orbe, ac deinde igne, rursus aëre, ac tandem aqua, undique terram ambiente. Alij, nullo posito Cœlo præter Empyreum, igne autem, & aëre in terra antris occlusis, aquas usque ad Empyreum inundasse existimarunt. Alij demùm supra terram, aquam, aërem, ignemque cômixtim ad modum cujusdam nebule spatium inter terram, & Empyreum explevisse judicarunt. Ecce mundum disputationi hominum cum ingenti afflictione eorum traditum, quorum diversis placitis non minor confusio, & chaos ad expediendam difficultatem propositam oritur.

106 Ut è labyrintho hoc maximo egredi possim, graviorum PP. sententias cum aliquibus ipsorum dictis duntaxat referam, & tandem modum dicendi ab Augustino P. excogitatum præferam. Igitur Gregorius Naz. Orat. in novam domin. ait: *Ita procreato lumine primum quiddam inter dies numeratur, & secundum, & tertium, ac sic deinceps usque ad septimum diem, & cessationem operibus afferentem, quibus ea, que creata sunt, dividuntur, ac distinguuntur, arcanis rationibus ordinata, & constituta, nec confestim in rerum naturam ab omnipotenti illo Verbo producta, cujus sola etiam cogitatio, vel solus sermo confectum opus representat. Quæ S. D. verba sic interpretatur Nicetas: Ita producto lumine primus dies, & secundus numeratur, ac sic deinceps usque ad septimum, quæ Deus requievit ab omnibus operibus, que fecerat, quomodo testatur Scriptura; diebus enim opificium mundi dividitur. Primo enim lux facta est, que & diffusa, & collecta, tres dies ante solis creationem fecit. Secundo firmamentum; tertio aquarum collectio, terreque germinatio; quarto luminaria; quinto animalia ex aquis producta; sexto animalia terrestria, & homo. Quod autem hec opera eo ordine constituta sint, ut aliud sit primum, aliud secundum, ac sic deinceps, non temere, ac frustra dictum est, sed propter rationes quasdam arcanas, & ineffabiles; rebus enim creatis ordine opus erat: ordinè porrò familiaris, & accommodus est numerus; ut Philo Hebræus scripsit; proinde haud subito, atque confestim Opifex Verbum, Deique filius omnia in rerum natura extulit; licet alioqui omnia facere possit, non modò jussu, & imperio, sed sola etiam cogitatione, ipse enim dixit, & facta sunt: ipse mandavit, & creata sunt. Quid autem dico, dixit, & facta sunt,*

cum cogitatio sola perfectum opus Deo sistat, ac representet. Horum autem verborum sententiam Theologus à lib. Fudit accepit, Deum his verbis alloquentis: Cogitasti, ac preesto fuerunt tibi omnia, que fecisti.

107 S. Ambros. exam. lib. 1. cap. 7. hæc habet: Et fortasè dicent: cur enim Deus sicut dixit, & facta sunt, non simul ornatus congruos rebus. Turgentibus donavit elementis, quasi non potuerit Cælum insignitum stellis, subito ut creatum est, resfulgere, & floribus, ac fructibus terra vestiri? Potuit utique; sed ideò prius facta postea composita declarantur, ne vere increata, & sine principio crederentur, si species rerum veluti ingenerate ab initio, non postea addite viderentur. Incomposita terra legitur, & iisdem à Philosophis eternitatis, quibus Deus, privilegijs honoratur: quid dicerent, si ab initio ejus pulchritudo vernasset? Demersa aquis describitur, velut euidam principiorum suorum addicta naufragio, & adhuc à nonnullis facta non creditur: quid si decorem primogenitum vendicarent? Accedit illud, quòd imitatores nos sui esse voluit Deus, ut primò faciamus aliqua, postea venustemus; ne dum simul utrumque adorimur, neutrum possimus implere. Fides autem nostra quadam gradu crescit, ideò primùm fecit Deus, postea venustavit, ut eundem credamus ornasse, qui fecit, & fecisse qui ornaverit: ne alterum putemus ornasse, alterum creavisse: sed eundem utrumque esse operaturum, ut primò faceret, postea componeret, ne alterum sine altero crederetur. Idem docet S. Doctor loco num. 103. allegato, & lib. 6. epistolarum epist. 9. ad Horantianum, ordinem rerum pro causa successivæ productionis assignans.

108 S. Chrysost. ubi supra num. 103. ait: Verùm scire, & discere debemus à Spiritu S. per linguam hujus Prophetæ, que 1. die condita sunt, & que in alijs. Nam & illud ipsum misericordis Dei condescensionem declarat. Neque enim inops erat omnipotens illius manus, & infinita sapientia, ut non posset uno die producere omnia. Quid, inquam, uno die? & simplici momento poterat. Sed quandoquidem res non ob sui utilitatem produxit (nullius enim rei indigus est, qui sufficientissimus) sed ob suam benignitatem, & bonitatem fabricavit omnia; idcirco non simul, sed successivè, & per partes condidit, & doctrinam nobis manifestam de rebus conditis per linguam

Beati hujus Propheta tradidit, ut hæc exactè discentes, non accedamus eorum sententiæ, qui humanis rationibus moventur.

109 Greg. Magn. lib. 32. moral. cap. 9. ait: Rursum querendum est, quomodo Deus cuncta simul condidit, cum Moyses 6. dierum mutatione variantè distincta creata describat? Quod tamen citius agnoscimus, si ipsas causas originum subtiliter indagamus. Rerum quippè substantia simul creata est: sed simul species formata non est. Quod simul extitit per substantiam materie, non simul apparuit per speciem formæ. Cum enim simul factum Cælum, terraque describitur, simul spiritualia, & corporalia, simul quidquid de cælo oritur, simul factum quidquid de terra producitur, indicatur. Sol quippè, luna, & sidera quarto die in cælo facta perhibentur; sed quod 4. die processit in specie, primo die in cæli substantia extitit per conditionem. Primo die creata terra dicitur, & tertio arbuta condita, & cuncta terra virentia describuntur; sed hoc, quod die tertio se in specie protulit, nimirum primo die in ipsa, de qua ortum est, terræ substantia conditum fuit. Hinc est, quod Moyses, & distinctè per dies singulos condita omnia retulit, & tamen simul omnia creata subjunxit, dicens: Ista sunt generationes Cæli, & terræ, quando creata sunt, in die quo Dominus fecit Cælum, & terram, & omne virgultum agri, antequam oriretur in terra, omnemque herbam regionis. Qui enim diversis diebus creatum Cælum, & terram, virgultum, herbamque narraverat, nunc uno die facta manifestat, ut liquidò ostenderet, quod creatura omnis simul per substantiam extitit, quamvis non simul per speciem procedit. Idem docet Athanasius serm. 8. contra Arrian. & de Virginit.

110 S. Anselmus Augustini P. sectator acerrimus, & alij ejusdem M. P. sequaces strenui, ipsum deruisse in hoc puncto videntur. Igitur S. Anselm. de imagine mundi lib. 1. cap. 2. ait: Creatio mundi quinque modis scribitur. Primo, quæ ante sæcula temporalia universitas mundi in mente divina concipitur; quæ conceptio Archetypus dicitur mundus: undè scribitur: Quod factum est, in ipso vita erat. Joan. 1. Secundo, quæ ad exemplar Archetypi hic sensibilis mundus in materia, vel forma creatur, sicut legitur: Qui manet in æternum, creavit omnia simul. Eccl. 18. In materia, ut ex quatuor elementis crearentur omnia corporalia; in forma, ut ad similitudinem Ange-

lorum anime essent rationales. Tertio, cum per species, & formas sex diebus hic mundus formatur, sicut scribitur: Sex diebus fecit Deus opera sua bona valde. Gen. 1. Quarto, cum unum ab alio, utpote homo ab homine, pecus à pecude, arbor ab arbore, unumquodque de semine sui generis nascitur, sicut dicitur: Pater meus usque modò operatur. Joan. 3. Quinto, cum adhuc mundus innovabitur; sicut scribitur: Ecce nova facio omnia. Apocal. 21.

III Hugo etiam de Sancto Victore, qui professione, & doctrina in omnibus Augustinianus, adnotationibus in Gen. difficultatem presentem versans, ait: De modo creandi magna quaestio est. Quidam enim dicunt, Deum omnia simul fecisse quaecumque. Alij distinguunt per sex dierum operationem, & dicunt, illam distinctionem figurativam esse, & propter mysterium tantum, & non ad literam. Et hoc volunt probare illa auctoritate: Qui vivit in aeternum, creavit omnia simul; & alia etiam de hoc eodem libro sumpta, ubi recapitulando post opera sex dierum: iste sunt, inquit, generationes Caeli, & terrae, quando creatae sunt in die, quo fecit Deus Caelum, & terram, & omne virgultum agri. Dicunt etiam hanc rationem, quia Deo non convenit, ad modum hominis aliquid imperfectum facere, aut inordinatum, aut deforme. Sed facile est illas auctoritates solvere. Contra hanc quoque rationem possumus dicere, quòd Deus, qui in momento poterat omnia facere, sex diebus distinxit opera sua; non propter suam (quae nulla est) impotentiam, sed propter rationabilium creaturarum instructionem, & exemplum. Sicut enim priùs rebus dedit esse, & postea pulchritudinem; ita & Angelo, & homini, quibus dederat rationales esse, dedisset & beatos esse; & hoc esset pulchrum esse. Quod exemplum quia neglexit Angelus, respiciens ad esse suum, quod rationale erat, nimium de se presumens, cecidit irrecuperabiliter, sicut alij immobiliter sunt confirmati. Ad hominis verò reparationem sex diebus voluit distinguere opus suum, ut in hoc haberet homo animum occupatum ad sui institutionem. Quod autem Deus dicitur creasse aliquid imperfectum, aut informe, non nocet, nec est inconveniens; quia ad comparationem majoris perfectionis, aut pulchritudinis, quas ipsemet per se, quando oportuit, addidit, dici debet; sicut quotidie facit pueros imperfectos, quantum ad augmentum, quod

sequitur, sed tamen perfectos, ad numerum partium, manusum scilicet, pedum, & ceterorum membrorum. Et hac sententia probabilior videtur. Vide ipsum de Sacram. fidei part. 1. cap. 2. 3. & 6.

112 Rupertus Augustini P. perpetuus a secula comment. in Gen. lib. 1. cap. 37. ab ipsius vexillo defecit, dum dicit: *Jam nunc tamen querendum est ab eis, qui omnem creationem repentinarum, & commixtım fuisse volunt, quomodo accipiant illud, quod dictum est; plantaverat Paradisum voluptatis à principio; nam propter illud, quod alibi scriptum est: qui vivit in aeternum creavit omnia simul; volunt repente, & absque ullis profectibus, herbam maturam, & ligna robusta cum pomis, & seminibus suis constitisse; simul luminaria in firmamento, simul reptilia maris, & volatilia caeli efferbuisse; simul nihilominus animantia terra, & ipsum hominem subito obambulare in pedes. Hoc planè à ratione dissentit, nec hujusmodi sensum praesentis lectionis sensus admittit. Nam à principio iam dictum est, quòd plantaverat Dominus Deus paradisum voluptatis, & homo non erat, qui operaretur terram, sed sors ascendeat de terra, irrigans universam superficiem terrae.*

113 „ Magister Sentent. in 2. dist. 12. ait: *Res non*
 „ simul, ut quibusdam SS. PP. placuit, sed per intervalla
 „ temporum, ac sex volumina dierum, ut alijs visum est, for-
 „ mavit. Quidam namque Sanctorum Patrum, qui verba Dei,
 „ atque arcana excellenter scrutati sunt, super hoc quasi ad-
 „ versa scripserunt. Alij quidem tradiderunt, omnia
 „ simul in materia, & forma fuisse creata; quod Augustinus
 „ sensisse videtur. Alij verò, ac magis probaverunt, ac sense-
 „ runt, ut prima materia rudis, atque informis quatuor ele-
 „ mentorum commixtionem, atque confusionem tenens, crea-
 „ ta sit; postmodum verò per intervalla 6. dierum ex illa ma-
 „ teria rerum corporalium genera sint formata secundum
 „ species proprias. Quam sententiam Gregorius, Hieronym.
 „ & Beda, alijsque plures commendant, ac praefereunt. Quae
 „ etiam Scripturae Geneseos (undè prima hujus rei manavit
 „ ad nos cognitio) *magis congruere videtur.*

114 D. Bonavent. in 2. dist. 12. quæst. 2. ait: *Qui-*
 „ *dam SS. in hac quæst. magis secuti sunt viam Theologicam,*
 „ *trahentes rationem ad ea, quae sunt fidei. Quidam verò, in-*

ter quos præcipuus fuit Augustinus, magis secuti sunt viam
 Philosophicam, quæ illa ponit, quæ magis sunt rationi con-
 sona: undè & intellectum Scripturæ trahit ad rationis con-
 firmationem, & attestationem. Undè cum videatur ratio-
 nabilius, à summa potentia omnia fieri simul, & inora tem-
 poris interjacentis nullius videatur esse utilitatis, vel neces-
 sitatis; possuit omnia simul esse producta; suam positionem
 confirmans per auctoritates S. Scripturæ, & exponens illud,
 quod videtur sibi contradicere, videlicet, de dierum dis-
 tinctione: ostendens, quòd illi dies non fuerunt dies natura-
 les, sed potius spirituales, qui omnes simul potuerunt esse.
 Et hæc positio multum fuit rationalis, & valde subtilis.
 Veruntamen quia ad hanc positionem videtur intellectus
 Scripturæ distrahi, & securius est, & magis meritorium in-
 tellectum nostrum, & rationem magis Scripturæ suppose-
 re, quàm ipsam aliquo modo distrahere, idè aliqui Doc-
 tores, & qui præcesserunt Augustinum, & qui sequuti sunt,
 sic intellexerunt, & posuerunt, sicut textus in litera S.
 Scripturæ Genesis sonare videtur. Undè posuerunt, omnia
 materialia, & corporalia simul fuisse creata in materia, sed
 per senarium dierum esse distincta *in forma*. Et statim pro-
 sequitur: *Dicendum*, quòd Scriptura facit vim inter crea-
 re, & facere. Nam creationem vocat productionem ex ni-
 hilo; factionem verò ipsam distinctionem; & hoc benè sig-
 natur Gen. 2. ubi dicitur, quòd cessavit ab omni opere suo,
 quod creavit, ut faceret. Omnes igitur SS. in hoc concor-
 dant, quòd omnia sint simul producta in materia: & idè
 omnia concedunt simul esse creata, sed tamen non simul
facta.

115 Alexander de Hales, postquam problematice
 locutus fuerat circa nostrum quæsitum in 2. p. q. 9. memb. 7.
 q. 44. memb. 3. magis inclinare videtur in communem sen-
 tentiam dicens: *Dicendum*, quòd non est simile de creatio-
 ne, & factione; factio enim respicit formas distinctas, ubi
 ordo designatur, & ita potest designari dies, secundum quòd
 dies est ex revolutione luminosi: creatio verò, ut distingui-
 tur à facere, respicit materiam, & ita non dicitur ibi prius,
 & posterius, quòd respicit formam, sed simul. Nec oportet,
 si mensurata sunt in natura ordinata, quòd propter hoc

fit ordo ex parte mensurę : ad prius enim, & posterius in natura, non sequitur prius, & posterius *in duratione*. Et mox docet, quod creatio fuit simul dicens : *Concedimus*, quod omnia creata sunt in unico nunc; & illud nunc non est nunc æternitatis, nec nunc temporis, sed nunc ævi; & hoc dicimus, tum quia magis manifestatur potentia Dei, creando in uno nunc multa; tum quia creata hoc modo plus conveniunt *cum primo*.

116 Coronent PP. & DD. Augustino P. adversarium cœtum celeberrimorum PP. Basilij & Hieronymi testimonia. Hic itaque Epist. ad Occanum ait : *Rudus mundus* necdam sole rutilante, nec pallente luna, nec astris micantibus, incompositam, & invisibilem materiam abyssorum magnitudine, & deformibus tenebris opprimebat. Solus Spiritus Dei in aurige modum ferebatur super aquas, & nascentem mundum in figura *baptismi parturiebat*. Ergo juxta Max. Doct. fuit duratio, & tempus, quando mundus hic nondum fulgoribus solis illustrabatur, sed potius abyssorum deformibus tenebris opprimebatur. Magn. Basilius, hom. 2. exam. ait : *Restat ergo* ut intelligamus, undas super telluris superficiem inundasse, antequam proprijs in locis humoris substantia segregaretur, atque ex eo terram, tunc non solum invisibilem, sed inconditam etiam fuisse; quippè cum humoris exuperatio nunc in gignendis, ferendisque fructibus impedimento terrę *soleat esse*. Ergo aliqua duratione juxta hunc insignem P. terra fuit aquis undique cooperata, ac per consequens invisibilis, & in composita, atque incondita; hoc est, innanis, & nondum fructibus plena: quippè quia eorum generationi obstrabat aquarum immensa moles, & copia.

117 Magn. Parens Augustinus longè sentit de mundi prima institutione, ut videre est supra num. 48. Posuit enim præclarissimus, ac SS. P. N., Deum in primo momento Angelos, Cœlum fulgentibus astris splendidum, elementa in suis spheris disposita, & rerum cunctarum species in seminaria vi in elementis præcontentas; de qua virtuali, ac causali præexistentia specierum mundi, seu mixtorum in aliquo elemento in operibus sex dierum, fusè ad mentem Augustini P. tractavimus concl. precedenti; nunc tandem de

partibus principalibus Universi ex ipsomet Augustino P. determinandum restat. Itaque S. Parens num. citato Angelos, Cælum, & elementa, quantum ad eorum productionem informem, simul sentit esse creata, eorumque informitatem nominibus Cœli, & terræ significatam fuisse; formationem verò Angeli lucis productione; & nomine firmamenti impressionem formarum corporum cœlestium; & deinde per opus tertij diei formationem elementorum, & in illis feminalium rationum plantarum impressione; quarto die luminarium productionem actus; quinto avium, & piscium generationem feminaliter; sexto denique animalium terrestrium, atque hominis productionem pariter in feminalibus, & causalibus eorum rationibus. Atque inter hæc omnia sic primitus producta, duntaxat agnoscit ordinem naturæ, seclusa duratione successiva inter illa omnia. Sicque materia informis corporum cœlestium, & elementalium solum ordine naturæ præcedit eorum formationem, & similiter formatio unius alterius formationem. Et hunc ordinem naturæ explicat I. de Gen. ad lit. cap. 15. exemplo vocis, & verbi: *Sicut enim*, inquit, *vox*
 ,, materia est verborum, verba verò formatam vocem indi-
 ,, cant: non autem qui loquitur, prius informem emittit vo-
 ,, cem, quam possit postea colligere, atque in verba formare:
 ,, ita Creator Deus non priorem tempore fecit informem ma-
 ,, teriã, & eam postea per ordinem quarumcumque naturarũ,
 ,, quasi secunda consideratione formavit; formatam quippè
 ,, creavit materiam. Sed quia illud, undè fit aliquid, etiam
 ,, non tempore, tamen quadam origine prius est, quam illud,
 ,, quod inde fit, poruit dividere Scriptura loquendi tempo-
 ,, ribus, quod Deus faciendi *temporibus non divisit.*

118 Quòd autem Angeli simul cum corporibus cœlestibus sint creati, licet prius natura, & dignitate, (*prior quippè omnium creata est sapientia*, hoc est, intellectualis, & Angelica natura: prior, inquam, *non temporis antiquitate*, ut exponit N. Philippus Epist. sæpè citata, *sed causa potius, & dignitate*) docuerat M. P. II. de Civit. Dei cap. 9.
 ,, dicens: *Ubi de mundi constitutione Sacræ literæ loquuntur,*
 ,, non evidenter dicitur, utrum, vel quo ordine creati sunt
 ,, Angeli: sed si prætermissi non sunt, vel Cœli nomine, ubi
 ,, dictum est: *In principio fecit Deus Cælum, & terram; vel*

10 potius lucis hujus, de qua loquor, nomine significati sunt.
 11 Non autem prætermittos esse, hinc existimo, quòd scriptum
 12 est: quiescisse Deum septimo die ab omnibus operibus
 13 suis, quæ fecit, cum liber ipse sit exorsus: In principio fe-
 14 cit Deus Cælum, & terram: ut ante Cælum, & terram ni-
 15 hil fecisse aliud videatur. Cum ergo à Cælo, & terra cepe-
 16 rit, atque ipsa terra, quam primitus fecit, sicut Scripturæ
 17 consequenter eloquitur, invisibilis, & incomposita, non-
 18 dumque luce facta, utique tenebræ fuerint super abyssum,
 19 idest, super quandam terræ, & aquæ indistinctam confusio-
 20 nem; ubi enim lux non est, tenebræ sint necesse est. Deinde
 21 cum omnia creando disposita sint, quæ per sex dies consum-
 22 mata narrantur, quomodo Angeli prætermitterentur, tam-
 23 quam non essent in operibus Dei, à quibus die septimo re-
 24 quievit? Opus autem Dei esse Angelos, hic quidem, etsi
 25 non prætermittitur, non tamen evidenter expressum est: sed
 26 alibi hoc S. Scriptura evidentissimè testatur; nam & in
 27 hymno trium puerorum, cum prædictum esset: benedicite
 28 omnia opera Domini Domino, in executione eorundem
 29 operum, etiam Angeli nominati sunt. Et in Psalmo canit-
 30 tur: laudate eum omnes Angeli ejus:: quoniam ipse dixit,
 31 & facta sunt; ipse mandavit, & creata sunt. Etiam hic aper-
 32 tissimè à Deo factos esse Angelos, divinitus dictum est, cum
 33 eis inter cætera cælestia commemoratis, infertur ad om-
 34 nia: ipse dixit, & facta sunt. Quis porro audebit opinari
 35 post communia omnia ista, quæ sex diebus enumerata sunt,
 36 Angelos factos? Sed etsi quisquam ita desipit, redarguit is-
 37 tam vanitatem illa Scriptura pari auctoritate, ubi Deus di-
 38 cit: Quando facta sunt sydera laudaverunt me voce magna
 39 omnes Angeli mei: Jam ergo erant Angeli, quando facta
 40 sunt sydera; facta sunt autem quarto die. Nunquid ergo
 41 tertio die factos esse dicemus? Absit; in prompta est enim,
 42 quid in illo die factum sit: ab aquis utique terra discreta,
 43 & distinctas sui generis species duo ista elementa sumpse-
 44 runt, & produxit terra quidquid ei radicibus inhæret. Nun-
 45 quidnam secundo? Nec hoc quidem; tunc enim firmamen-
 46 tum factum est inter aquas superiores, & inferiores, cælum-
 47 que appellatum est; in quo firmamento facta sunt sydera
 48 quarto die. Nimirum ergo si ad istorum dierum opera Dei

33 pertinent Angeli, ipsi sunt lux illa, quæ diei nomen accepit, cujus unitas, ut commendaretur, non est dictus dies primus, *sed unus.*

119 Et in universum omnia opera primæ institutionis rerum (distinctione tamen servata, & num. 48. ex Aug. P. explicata) simul à Deo prodijisse docet S. Doct. 4. de Gen. ad lit. cap. 33. dicens: *De quo enim creatore Scriptura ista narravit, quod sex diebus consummaverit omnia opera sua; de illo alibi, non utique dissonanter scriptum est, quod creaverit omnia simul. Ac per hoc, & istos dies sex, vel septem, vel potius unum fecit, septiesve repetitum, simul fecit, qui fecit omnia simul. Quid ergo opus erat 6. dies tam distinctè, dispositèque narrare? Quia scilicet, hi qui non possunt videre, quod dictum est: creavit omnia simul; nisi cum eis sermo tardius incedat, ad id, quod eos ducit, pervenire non possunt. Vide etiam ibi S. Parentem cap. sequenti; & lib. 5. cap. 1. & 3. & frequentissimè in libris de Gen. ad lit. & in imperfecto de Gen. Et hunc quidem sensum literalem esse contendit. Vide dicta num. 25.*

120 Audiatur denique S. Doctor lib. 1. contra adversarium legis, & Prophet. cap. 28. dicens: *Quamquàm qui munere Dei potuerit perspicacius ista rimari, inveniet fortasse in creatura, que ita facta narratur, sine intervallis temporaliùm morarum, distinctum mirabiliter ordinem rerum. Neque enim materies omninò nihil est, de qua in lib. Sap. legitur: Qui feci sti mundum de materia informi. Non ergo quia informis dicta est, omninò nihil est. Et post subjungit: Nec putandus est Deus informem prius fecisse materiam, & intervallo aliquo interposito temporis formasse, quod prius fecerat. Sed sicut à loquente fiunt verba sonantia, ubi non prius vox informis, post accipit formam, sed formata profertur: ita intelligendus est Deus, de materia quidem informi fecisse mundum, sed simul eam concreasse mundo. Non tamen inutiliter prius narratur undè aliquid fit, & postea quod inde fit: quia etsi potest utrumque simul fieri, non potest simul utrumque narrari. Hæc testimonia manifestè declarant mentem Augustini P. circa propositum.*

121 Augustinum P. in hoc puncto secutus est Procopius in cap. 1. Gen. dicens: *Moyfes enim in describendo mundum,*

mundi opificium 6. dierum distinctione usus est, docendi gratia, videlicet, ob ruditatem Judaeorum, quibus hoc scribebat, quique ea, quae Deus simul fecerat, ob tantam earum multitudinem, & varietatem simul, & conjunctim capere, & comprehendere, ut erant angustiissimi ingenij, nequaquam potuissent. Et immediatè subjungit, numerum dierum assumptum esse ordinis gratia, & ob intellectus nostri imbecillitatem, dicens: Nam alioquin non quovissemus ordinem rerum creatarum ob multitudinem assequi. Quemadmodum rerum naturalium corpora vel primum in essentiam progressa fuerunt, simul colorem, & magnitudinem continent; quorum alterum prius intellectui, alterum secundum est; sic & mundus ordine conditus, non tempore, sed decenti, & debita harmonia undique absolutus est; haud enim pars mundi una formata est, deinde altera defuit.

122

In eadem sententia fuit Rabbi Moyses lib. 2. ductoris ubi ait: Quod debes scire est, quod illud, quod dictum est: In principio creavit Deus Caelum, & terram, Sapientes dixerunt multis locis, quod ejus expositio est, cum Caelis, & cum terra; hoc est, quod Creator creavit cum Caelis quidquid est in Caelo; & cum terra quidquid est in terra. Tu verò scis, quia dixerunt, quod Caeli & terra simul creati sunt, eò quod Prophetæ dixit: ego vocans eos stantes simul. Omnia verò simul creata sunt, & omnia primò apparuerunt. Et assimilaverunt hanc rationem Agricole seminanti diversa genera seminum simul in terra: pars autem oritur post unum diem, alia verò pars post duos dies, &c. Secundum igitur hanc opinionem sine dubio poterit solvi dubitatio illa, quomodo fuerit primus dies, 2. & 3.: & subjunxit Hamero: Hæc Rabbinorum interpretatio, non solum veritati consona est; sed etiam veritas ipsa, & Deus omnia simul creavit verbo suo, & imperij sui dicto, quod S. Scriptura attestatur: qui vivit in æternum creavit omnia simul.

123

Philo Judæus lib. de Allegorijs legis Mosaycæ ait: Sed gentis rusticanae est putare, sex diebus, aut utique certò tempore mundum conditum; quia totus mundus vicissitudo est dierum, ac noctium, quam Solis motus super terram, sub terraque meantis, necessariò conficit. Sol autem pars cœli censetur, ut fatendum sit, tempus posterius mundo esse; quippè quod mundi est effectus: nam cœli mo-

„ tus indicavit naturam temporis: ergo cùm audis: completus
 „ vit sexto die opera, intelligere non debes de diebus ali-
 „ quot, sed de senario *perfecto numero*. Verùm notandum;
 quòd præallegati Auctores non loquuntur de simultanea re-
 rum productione cum distinctione, ac moderatione à M. P.
 Augustino adjecta, nimirùm, quòd licèt partes principales
 mundi simul actu fuerint productæ in proprijs naturis, secus
 autem mixta, quæ in operibus sex dierum seminaliter dunta-
 xat habuerunt esse secundùm Augustinum P. Doctores au-
 tem allegati suam mentem non ad hunc sensum aperuerunt.

124 Quid tandèm Ang. Præceptor, B. Albertus
 Magn. alijque Doctores Scholastici de hac re senserint, sciscita-
 taris? Et profectò quantum ad D. Thomam licèt S. Doctor
 in summa Theologiæ diversas SS. PP. sententias problema-
 ticè solùm tractaverit, argumenta que utriusque partis pro-
 babiliter solverit, pro sua erga Patres admirabili modestia,
 & reverentia; siquandò tamen crismam expositionum in hoc
 puncto fecit, Augustini P. positionem alijs sententijs prætu-
 lit; ut videre est q. 4. de pot. art. 2. in corp. ubi sic conclu-
 dit: *Harum igitur expositionum prima, scilicèt Augustini, est
 subtilior, magis ab irrisione infidelium Scripturam defendens.
 Secunda verò, scilicèt aliorum Sanctorum, est planior, & ma-
 gis literæ quantum ad superficiem consona; quia tamen neutra
 earum à veritate fidei discordat, & utrumque sensum circums-
 tantia literæ patitur; ideò ut neutri harum expositionum præ-
 judicetur, utramque opinionem sustinentes, utriusque rationi-
 bus respondendum est.* Et in 2. dist. 12. q. 1. art. 2. in fine
 corp. sic ait: *Hac enim positio (nimirum aliorum Patrum)
 est communior, & magis consona videtur litteræ, quantum ad
 superficiem: Sed prior (nempè Aug.) est rationabilior, & ma-
 gis ab irrisione infidelium Scripturam S. defendens, quod val-
 dè observandum docet Augustinus super Gen. lib. 1. cap. 19.,
 ut sic Scripturæ exponantur, ut ab infidelibus non irrideantur.
 Et hac opinio plus mihi placet; tamen utramque sustinendo,
 &c.* Et ibidèm art. 3. prope finem sic ait: *Et hæc quidèm ex-
 positio subtilis, & congrua est, dummodò lux, & dies propriè
 in spiritualibus dicantur, & non metaphoricè, ut Augustinus
 vult 4. super Gen. ad lit. Aliter enim esset expositio mystica,
 & non literalis.*

125 Habemus ergo ex gravissima censura, & iudicio Angelici Præcept. sententiam Augustini P. subtiliorem esse, magisque ab irrisione infidelium Scripturam S. defendere. Poterant quidem infideles ex successivo, & moroso rerum in principio à Deo effluxu, vel impotentiam aliquam in ipso conditore arguere, vel lassitudinem à labore, factò primo opere, ipsi tribuere, quasi aliqua refectione, & quiete eguerit, ut opera sua continuaret, præsertim cum, consummatis operibus Dei, legerent ipsum requievisse ab omni opere, quod pararat. Hanc autem calumniam subtilissimè præcavet Augustinus P. sua expositione; & profectò ad intentionem Auctoris, ut fateatur D. Thomas, dicens: *Et utrumque sensum circumstantia literæ patitur*, & infra ampliùs patebit. At in positione aliorum Patrum, licet possit prædicta calumnia vindicari, non tamen adeò perspicuè infidelibus potest demonstrari, quòd Deus nec cum creavit, fuit defessus, nec cum cessavit, refectus. Habemus ulterius, quòd Expositio aliorum Patrum duntaxat est literæ magis consona quantum ad superficiem ejus; ut autem art. 1. num. 4. ex Hieronymo dictum est, sensus Scripturæ non est in superficie literæ, sed in medulla, non in sermonum folijs, sed in radice rationis. Augustinus autè P. profundissimè scrutata radice rationis, & facta diligenti collatione locorum S. Scripturæ, suam positionem literæ consentaneam, & varia ejusdem loca apparenter opposita fœderantem, statuit. Undè Angelicus P. secundo loco allegato eam *rationabiliorem* reputavit; proptereaque ipsi magis placuit. An ne & Præmonstratensibus, verè Augustinianis, magis arridebit ipsius tam subtilis, adeòque rationalis sententia? Utique; tot quippè titulis sumus Augustino devincti, quot homines ad gratitudinem solent moveri. Unum inter omnia præcipuum non tacebo: Quod, nimirum, SS. Patriarchæ N. Norberto, de instituto eligendo nutanti, Deumque, ut ipsum in tanto negotio illustraret, oranti, apparuit Sanctissimus Legislator Augustinus, suamque aureis literis exaratam regulam porrexit, & Patrocinium suum, atque in tremendo Dei iudicio tutelam, suis filijs, sub ejusdem regula benè militantibus, præstiturum benignissimè obtulit. Age ergo, ut in gratitudinis specimen, rationabilem hanc, & solidam subtilitatem Augustini perscrutemur, ipsamque va-

xij's Auctorum dicitur, atque minus modestis censuris irritam, vindicemus.

126 Eandem præferentiam meruit positio Augustini P. apud Albertum Magn. in 2. dist. 12. art. 1. in corp. dicentem: *Sine præiudicio loquendo, nihil videtur mihi verius, quam id quod Augustinus dicit.* Et in 2. p. summa Theologie tract. 11. q. 46. post explicationem sententiæ Augustini P. subdit: *Et hæc sententia mihi probabilior videtur.* Et in lib. de 4. coevis tract. 4. q. 71. art. 1. in corp. ait: *Sine præiudicio sententia melioris, videtur Augustino consentiendum.* Ergo B. Alberto Magn. nihil verius visum est, quam sententia Augustini P., ipsaque probabilior ei apparuit, Augustino, que consentiendam censuit, licet ob reverentiam Sanctorum locis citatis problematicè procedat, magis tamen inclinans ad placitum Augustini. Nunquid ergo sententia Augustini P. à Theologorum Scholasticorum Principibus adeò exaltata, habenda est veluti expositio *parabolica, allegorica, peregrina, & intentioni Moysis minus consentanea*, ut Recentiores Theologi & Expositores censent? Absit.

127 Nec minus Augustino P. videtur favere S. Bonaventura nuper citatus, dum ait: *Et hæc positio multum fuit rationabilis, & valde subtilis*; causamque præmiserat S. Doctor, dicens: *Quidam, inter quos præcipuus fuit Augustinus, magis secuti sunt viam Philosophicam, quæ illa ponit, quæ magis sunt rationi consona: Unde & intellectum Scripturæ trahit ad rationis confirmationem, & attestationem: Unde cum videatur rationabilis, à summa potentia omnia produci simul, & in mora temporis interjacentis nullius videatur utilitatis, vel necessitatis, posuit omnia simul esse producta: suam positionem confirmans per auctoritates S. Scripturæ, & exponens illud, quod videtur sibi contradicere, videlicet, de distinctione dierum: ostendens, quod illi dies non fuerunt dies materiales, sed potius spirituales, qui omnes potuerunt simul esse.* Hæc Seraphicus Doctor, ex quibus sic: ergo eatenus censet S. Bonaventura multum rationabilem, & valde subtilem Augustini P. positionem, quatenus hic in ea sic procedit, quod ea, quæ magis rationi sunt consona, statuit, & ad ejus confirmationem, & attestationem testimonia S. Scripturæ adducit, & quod in ea sibi contradicere videtur, exponit; atqui hoc, & nihil

amplius videtur desiderari, ut expositio aliqua vera, rationalis, & literalis habeatur: immò magis literalis habenda est illa, quam literè circumstantia patitur, & simul rationi consona demonstratur; quippè ut ex Max. Hieronym. art. 1. dictum est, *veritas Scripturae est in radice rationis*: ergo expositio Augustini P. quæ magis sunt consona attendens, & se ipsam testimonijs Scripturæ muniens, & quæ ipsi videntur contradicere solvens, rationalis, quinimò & rationabilior existimanda est. Nec viam Philosophicam duntaxat secutus est Augustinus P. in sua expositione dicto modo procedens, quam particulam exclusivam consultò Bonavent. fortassis non posuit, sed simpliciter dixit, *viam Philosophicam magis secuti sunt*. Quoniam modus dicendi, qui testimonijs S. Scripturæ innititur, & quod ipsi in Scriptura contradicere videtur, solvit; & insuper rationes ex vera Philosophia petitas adjungit, est modus dicendi via Theologica, hoc est, argumentis ex locis Theologicis, scilicet Scripturæ testimonijs, petitis, & simul via philosophica, idest, ex his quæ ratio naturalis persuadet, procedens: ergo Augustinus P. in sua expositione Theologum, & non præcisè Philosophum agit. Infero denique, quòd Augustini sententia utriusque Scholar, scilicet, Angelicæ, & Seraphicæ alumnis grata debet esse.

128. Cajetanus dixit, quòd Deus omnia simul creavit; in hoc ab Augustino P. discrepans, quòd mixta actu simul cum Cælis, & elementis posuit creata: & insuper quantum ad hoc, quòd dies, quos Augustinus ad cognitionem Angelicam retulit, hic eundem numero diem materialem sex gradibus rerum aptavit; ita ut opera Dei in 6. gradus distributa, ita se habeant inter se, atque si gradus singuli facti essent singulis diebus. Undè unus dies naturalis sexies repetitus, representavit 6. gradus, & ordines rerum, quas Deus primitus creavit. Melchior Canus apud Mag. Bañez sic in præsentem Theologizavit. Dixit enim, Deum omnia simplicia in primo instanti simul produxisse; mixta verò eodem die, quo mundus cepit. Deinde admittit, dies creationis mundi esse naturales; asserit nihilominus, quòd licet sint unus dies, tamen referuntur ut multi; cò quòd ibi usus est Moyses locutione absoluta pro conditionali: quasi Moyses dixisset: Si Deus instar humanorum artificum perfecisset: opus

Opus suum successivè, utique sex diebus naturalibus condidisset omnia, quæ narrantur Gen. 1. Vide motiva hujus Auctoris apud citatum M.

129 Frequentius verò Recentiorum opinio distinguit inter opus creationis, distinctionis, & ornatus, & asserit, opere creationis simul produxisse Deum Angelos, Cælos, & elementa; at opere distinctionis tribus primis diebus partes principales mundi fuisse distinctas successivè opere lucis materialis, firmamenti, & congregationis aquarum. Et demum ultimo triduo, etiam successivè easdem partes congruis suis ornamentis fuisse decoratas; quarto die Cælum luminaribus; quinto aqua, & aër natatilibus, & volatilibus; sexto autem die terra animalibus terrestribus, & homine. Quem modum dicendi, & Scripturæ S. conformiorem judicant, & à SS. PP. communiter traditum, ut videre est apud Scholasticos, & Expositores nuperiores.

130 Angelicus Præceptor SS. Patrum tam adversas, ut videtur, sententias conciliare nititur 1. p. q. 66. art. 1. & q. 74. art. 2. Igitur S. Thomas hoc 2. loco, ubi clariùs se explicat, sequentia habet: *Sed si istæ duæ opiniones referantur ad modum productionis rerum, non invenitur magna differentia. Et hoc propter duo, in quibus exponendis diversificatur Augustinus ab alijs :: Primò quidem, quia Augustinus per terram, & aquam priùs creatam, intelligit materiam totaliter informem. Per factionem autem firmamenti, & congregationem aquarum, & apparitionem arida, intelligit impressionem formarum in materiam corporalem. Alij verò SS. per terram, & aquam primò creatam intelligunt ipsa elementa mundi sub proprijs formis existentia; per sequentia autem opera aliquam distinctionem in operibus priùs existentibus, ut supra dictum est. Secundò autem differunt quantum ad productionem plantarum, & animalium, quæ alijs ponunt in opere 6. dierum producta in actu, Augustinus verò potentialiter tantum. In hoc ergo, quòd Augustinus ponit, opera sex dierum esse simul facta, sequitur idem modus productionis rerum. Nam secundum utrosque in prima rerum productione materia erat sub formis substantiabilibus elementorum, & secundum utrosque in prima rerum institutione non fuerunt animalia, & planta in actu. Sed remanet differentia quantum ad quatuor. Quia secundum alios SS.*

post primam productionem creaturæ fuit aliquod tempus, in quo non erat lux. Item in quo non erat firmamentum formatum. Item in quo non erat terra discooperta aquis. Et in quo non erant formata Cæli luminaria, quod est quantum. Que non oportet ponere secundum expositionem Augustini. Ecce convenientiam, & differentiam inter Augustinum P., & alios PP., quantum ad præsentem controversiam, luculenter à D. Thoma traditam. Sit ergo juxta illam.

SECUNDA CONCLUSIO.

131 *Mundus, ut ambit Angelos, cælos omnes cum luce, luminariibusque, & elementa omnia cum proprijs qualitatibus, locatione, & situatione, quam nunc habent, simul in principio, eodemque momento conditus est à supremo ejus Opifice Deo.* Conclusionem primò in universum, & generaliter fundamentis Augustini P. ostendam, & deinde ipsam per partes suadebo. Sit ergo primum argumentum, quod sæpè repetit Augustinus P. ex illo Ecclesiast. 18.: *Qui vivit in æternum creavit omnia simul.* Ergo quæ ad veram, & propriam creationem, seu productionem ex nihilo spectant simul à Deo condita sunt. Atqui omnia in conclusione recensita, ad veram creationem pertinent: ergo simul in principio à Deo producta sunt. Antecedens est litera textus, quæ in rigorosa significatione verbi *creare* accepta, necessariò infert deductam consequentiam. Minor subsumpta quantum ad Angelos est manifesta, aliter quippè quàm per creationem producibiles non sunt, cum sint substantiæ spirituales, & immateriales. Patet etiam quantum ad Cælos, qui in omnium Peripateticorum sententia ingenerabiles sunt, & incorruptibiles. Constat itidem quantum ad elementa, quæ secundum veriore Philoſophiam, nec inficiantur Adversarij, non ex materiæ potentialitate educta, sed per veram, & propriam creationem de facto producta sunt; & quidem nec de potentia Dei absoluta aliter produci potuisse in prima sui productione nobilissimi Philoſophi sentiunt. Lux etiam, & qualitates nativæ Cælorum, & elementorum, cum ipsorum sint naturales quædam emanationes, & sequelæ, simul cum eorum substantia concreatæ sunt, ut communiter recepta tenet Philoſophia; & licet dissidium

fit, an eadem, an diversa actione, qua essentia, ponantur in esse; omnes tamen conveniunt in eo, quòd simul duratione sub existentia ponuntur. Et rursus manifestè suadetur ex illo Deuteron. 32. *Dei perfecta sunt opera*; sed Cœlum, & elementa sinè luce, alijsque qualitatibus elementorum proprijs, non perfecta, sed potiùs trunca, & mutila evaderent: ergo. Solùm quantum ad situationem & locationem elementorum restat probanda conclusio: & patet ex eodem Deuteron. testimonio; quoniam res extra proprium locum, & situm non est perfecta quantum ad propriam inclinationem, sed potiùs violenta, anxia, desideransque proprium suum centrum, & locum: vel ergo nunc Cœli, & elementa sunt in propria sua situatione, & locatione, vel non? Si primum: ergo cum Deus in prima rerum institutione se accommodaverit naturis rerum, nec ad miraculum suæ potentia mundum instituerit, ut sæpè ex Augustino P. docent D. Thomas & Theologi, atque Expositores, consequens est, quòd Deus illa in ea, quam nunc habent, dispositione condiderit. Si secundum: ergo nunc mundus quantum ad aliquas partes est violentus. Quomodo ergo perpetuus?

132 Sed dices: textus allegatus non est modo à nobis prætenso intelligendus, quippè sic non congruit historiae, & narrationi Moysis; sed vel sic: *Quòd rerum substantia simul creata est, sed simul species formata non est: & quòd simul existit per substantiam materiae, non simul apparuit per speciem formae*, ut vult B. Greg. Magn. 32. moral. cap. 9. Vel ita: *Ut subaudimus, antequàm faceret:: omnia simul in sua Sapientia*, ut interpretatur Rupertus comment. in Gen. lib. 2. cap. 18. Vel ita: *quia in eodem momento simul, & visibilia materia essentialiter creata est, & invisibilia natura: nihilque postea factum, cujus in ipso primordio, aut materia, ut in corporibus: aut similitudo ut in spiritibus, non præcesserit*. Sic Hugo de Sacram. lib. 1. p. 1. cap. 5.

133 Lusitanus apud Afcian. in comment. sic interpretatur: *Stmul, quòd videlicèt opus suum non interposuit, sed continuit, donec absolvit*. Vielmius apud eundem lect. 7. sic exponit: Ea communi hominum usu tunc dici simul facta, quando vel nulla, vel admodùm parva mora intercesserit, dum efficerentur: citatque Cyrilum dicentem: simul quando-
que

que capi pro repente, ac statim; & S. Thomam tertiam partem q. 52. art. 2. ubi adnotavit, quod fieri statim potest dici, quæ brevi, aut certe non interposito longiori tempore conficiuntur: sic dicitur domus tota simul extrui, ac statim, quæ successivè sine temporis interpolatione ædificatur. Pererius in Gen. duas interpretationes adducit. Prima sic se habet: omnia creata sunt simul, ea nempe, quæ sunt, propriè loquendo, creata, idest, ex nihilo facta: hæc autem omnia, inquit, simul uno instanti sunt condita, cælos dico, Angelos, & quatuor elementa. Secundam interpretationem eruit ex Græca dictione, cui latinè correspondet *simul*; & significat idem, quod *pariter*, seu *communiter*, & *universaliter*. Quo præmissis, sensus erit: Deum omnia pariter, vel sinè ullius rei exceptione creasse. Sicut dicitur Joannis 1. *Omnia per ipsum facta sunt, & sinè ipso factum est nihil.*

134 His interpretationibus argumentum Augustini enervare contendunt Adv. sarij. Cæterum vel cum sensu Augustini P. illæ interpretationes fœderantur; vel quæ ipsi opponuntur, non cogunt, ut necessariò admittantur. Certè expositio prima B. Gregorij, ipsamet sententia Augustini P. mihi videtur; quoniam ibi S. Doctor subdit: *Cum enim simul factum Cælum, terraque describitur; simul spiritualia, atque corporalia, simulque quidquid de Cælo oritur, simul factum quidquid de terra producitur, indicatur.* Hæc autem est opinio Augustini P. duabus conclusionibus præcedentibus stabilita; quoniam in illis primis operibus Dei intelligit M. P. omnia omninò Universi opera contineri; cum hoc tamen discrimine, quòd Angeli, Cæli, & elementa actu intelligantur à Deo condita: alia autem, quæ ex elementis producuntur, nempe mixta, duntaxat causaliter, potentialiter, & seminaliter. Quæ eadem Augustinus asserit post opus 6. dierum actu, & in se ipsis apparuisse per speciem formæ. Gregorius autem hæc eadem, quæ simul cum Cælo, & terra adstruit originaliter fuisse condita, docet deinde per spatium 6. dierum secundum propriam speciem in lucem prodijisse. Unde quantum ad præsens nulla apparet inter Augustini positionem, & Gregorij expositionem differentia; rectèque conciliatur expositio textus Ecclesiast. à M. Greg. data, cum nostra assertione.

135 Interpretatio autem Ruperti minimè admitten-

da convincitur ex doctrina M. P. suprâ num. 53. tradita; ibi enim versans textum Gen. 2. qui ita se habet: *Cum factus est dies, fecit Deus Cœlum, & terram, & omne viride agri, antequàm esset super terram &c.* & examinans, ubi fecerit omne viride, & fœnum agri, antequàm exortum esset, respuit, & impugnat, quod nonnulli putaverunt, nimirum, in ipso Verbo Dei facta omnia, antequàm exorirentur in terra, dicens: *Sed si hoc modo facta sunt, non cùm factus est dies, sed antequàm fieret dies, facta sunt: aperte autem Scriptura dicit: Cùm factus est dies, fecit Deus Cœlum, & terram, & omne viride agri :: Si ergo cùm factus est dies, non utique antequàm fieret dies; ac per hoc non in Verbo, quod Patri coeternum est, antequàm dies, antequàm omninò aliquid fieret.* Ex quibus sic argumentor: Textus Ecclesiastici correspondet literæ Moysis in narratione Genesis Mundi; sed litera Moysis loquitur de creatione operum Dei in se, & non præcisè in Verbo: immò in Verbo non dicuntur propriè res creatæ, sed cum ipso per aternam generationem congenitæ; & omnia in ipso dicuntur à Joanne necdum viventia, verùm & vita ipsa, quàmvis in se non sint vitam habitura: & quod factum est, in ipso vita erat; & rursus Moyses loquitur de productione facta, cùm factus est dies; in Verbo autem ante omnem diem, & ab aeterno erant, ut Augustinus dicit: ergo. Major ex contextu Ecclesiastici clarè deducitur; ibi enim V. 3. sic subditur: *Quis sufficiet enarrare opera illius? Opera utique ab eo facta, nimirum, illa, quæ cap. præcedenti exproferat, dicens: Quid lucidius Sole? Virtutem altitudinis Cœli ipse conspiciat.* Non ergo de creatione rerum Universi in Sapiencia genita Dei, intelligendus est locus Ecclesiastici, sed de creatione facta, *cùm factus est dies.*

136 Nec Hugonis de Sancto Victore interpretatio omninò dissona est positioni Augustini: concedit enim Hugo, quòd eodem momento simul, & visibilibus materia essentialiter creata est, & invisibilibus natura. Materia autem visibilibus juxta ipsum in præfationibus in Gen. non est accipienda omninò nuda forma, sed informis dicenda est in comparatione sequentis pulchritudinis; aitque ibi: *Creata autem est informis, non ex toto carens forma; sed ad comparationem sequentis pulchritudinis, & ordinis, informis potest dici.* Unde materiam visibilibus ponit simul creatam, formisque substantialibus

bus determinatam, quod est assertum M. P. Benè verum est, quòd si ulterior illa pulchritudo, & ordo, quem spectat, & respectu cuius informis est materia primò creata, juxta hunc Doctorem sit pulchritudo, à proprijs qualitibus Cælorum, & elementorum ipsis proveniens, & ordo locationis, & situationis eorundem; ab Augustino deviare manifestè invenietur. Sed nos in hoc ipsi consentire, nec ratio, nec textus necessitas cogit. Illa autem præcontinentia fiendorum operum in primis operibus Dei, vel materialiter, vel tanquàm in suo simili, doctrina est in præsentī art. sapè à nobis ex Augustino & Thoma data.

137 Lusitani, & Vielmij expositio coincidunt; propterea unica responsione dicimus, quòd certè illa acceptio particule *simul*, pro his, quæ continuò, & sine interruptione, successivè tamen fiunt, quandoque verum tenet; sed alia usurpatio ejusdem, pro eodem, ac in momento, & instanti, etiam communis est, quin & communior, & prior; ex subjecta autem materia, & ex ejusdem exigentia venandum est, quo ex dictis modis sumenda est dicta particula. In dicto autem testimonio, ut inquit N. Philippus, eò videtur Ecclesiasticum collimare, ut Omnipotentiam Dei velit in creatione mundi collaudare: magis autem commendat Omnipotentiam Dei instantanea rerum Universi productio, quàm morosa, serotina, & successiva: ergo magis accedit ad intentionem Auctoris, Augustini expositio, & intelligentia in prædicto loco, quàm Vielmij, & Lusitani interpretatio.

138 Denique ad primam Pererij responsionem, quæ desumpta est ex Ang. P. 1. p. q. 74. art. 2. ad 2., ubi reddit interpretationis rationem, dicens: *Unde signanter utitur Scriptura verbo creationis*, dicimus, quòd consultò in probatione conclusionis ex illo testimonio simultaneam productionem rerum ad veram creationem spectantium intulimus; & hujusmodi sunt omnia, quæ Augustinus P. simul adstruit producta, ut ibi ostensum est. Unde hæc interpretatio potius est pro sententia Augustini P., quàm contra ipsum.

139 Ad secundam solutionem dico, quòd estò vox græca latinè versâ, significet *pariter, communiter, seu universaliter*, nihil contra Augustini P. sententiam inde evincitur; quòd enim omnia dicantur *pariter creata*, non infert: ex-

go fuerunt successivè producta; sed hujusmodi locutio admittit utrumque sensum, nimirum, quòd illa successivè sint creata, vel in instanti; quis enim neget ea, quæ in instanti sunt producta, propriè dici, pariter esse producta? Cùm ergo in Vulgata simul asserantur in principio omnia creata, & particula *simul* in strictiori acceptione, instans, & momentum in eo, cui adjungitur, designet; consequens est, quòd prædictæ significationi standum est.

140 Probatur secundò conclusio ex illo textu Gen. 2. ex quo sic arguit Augustinus P. 5. de Gen. ad literam cap. 1. dicens: *Nunc autem firmior fit illa sententia, qua intelligitur unum diem fecisse Deum, unde jam illi sex, vel septem dies unius repetitione numerari potuerunt, quandoquidem apertius S. Scriptura jam dicit, concludens quodam modò cuncta, quæ ab initio usque ad hunc locum dixerat, atque infert: hic est liber creature Cæli, & terræ, cùm factus est dies.* Et infrà cap. 3. ait: *An fortè hoc illud est, quod in libro superiore moliebamur ostendere, simul Deum fecisse omnia, quandoquidem narrationis illa contextio, cùm sex dierum ordine cuncta creata, & consummata numerasset, nunc ad unam diem omnia rediguntur nomine Cæli, & terræ, adjuncto etiam fruticum genere?* Ex quibus sic: ergo, cùm factus est dies, fecit Deus Cælum & terram, & omne virgultum agri: ergo non diversis diebus, seu successivè facti sunt, nunc Cæli, post viride agri, antequàm esset in terra exortum. Nunc sic: sed ad productionem plantarum tertia dies deputatur: ergo hæc eadem est cum duratione, vel die, cum quo factum est Cælum & terra; sed hæc in principio, & simul fuerunt creata: ergo. Præterea, Cæli & terræ nomine multoties in Scriptura omnis creatura consuevit comprehendì, juxta illud: *initio tu Domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt Cæli;* sed Cælum, & terra simul & unico instanti à Deo emanarunt: ergo.

141 Dices ex Ascanio in Glossa M. tom. 1. fol. 162.; textum allegatum ex Gen. 2. peritorum in Sacris literis iudicio ad Augustini sententiam comprobendam, inefficacem, imbecillum, & nullius esse ponderis agnoscitur; cùm dies singulari numero pro plurali, hoc est, pro diebus, & pro eo, quod est in tempore, sapius ex phrasi Hæbræa in S. literis accipiat; ut eo loco apud Prophetam: *Sicut in die Machian.*

iterumque apud eundem: *Et erit in die illa, dicit Dominus.* Isaïa 9. & 24. Unde sicut hic dies pro certo tempore plures dies ambiente, accipitur, sic in litera Moysis, maxime cum antea 6. vel 7. dies prolixè distinxerit. Fateor; quòd hunc sensum, utpotè naturalissimum, in Scriptura S. sapiùs usitatum, & circumstantiæ literæ non omninò oppositum, patitur quidem Moysis narratiò. Enimverò sensus in illo textu ab Augustino P. intentus non minùs accòmodatur circumstantiæ literæ; & hæc integrè accepta, & cum textu cap. 1. collata, manifestiùs prædictam Augustini P. interpretationem admittit, & exigit; quod sic perluadeo ad hominem: quoniam Auctores solutionis contendunt, quòd ille dies cap. 2. à Moyse positus complectitur 6. dies narrationis cap. primi successivos, temporalesque, & in quibus plantæ, & mixta omnia fuissent in proprijs naturis, & secundùm species eorum actu condita; hoc autem palàm opponitur his, quæ ibi Moyses adjungit; apertissimè enim ait, quòd in die illa, de qua loquitur, plantæ nondum erant in terra ortæ: ergo dies ille non complectitur sex dierum naturalium successivum decursum, sed duntaxat primum instans creationis Cœli, & terræ, in quo plantæ erant in terra originaliter in phrasi B. Gregorij, & causaliter, potentialiter, & feminaliter juxta placitum Augustini P., & juxta literam, *antequam exorirentur in terra;* quo modo solum juxta duplicem proximè explicatam locutionem possunt salvari: ergo potius in litera est exigentia ad intelligentiam Augustini Parentis, quàm ut dies pro certo tempore, 6. dies illos naturales comprehendente, accipiatur: ergo Augustinus P. ad sensum literæ congruentiorem confugit, cum diem pro primo temporis momento, in quo Cœlum, & terra creata sunt, accipit: ergo ille textus ad Augustini sententiam comprobendam necdum non est imbecillis, debilis, & nullius ponderis, sed potius gravissimus, & efficacissimus; & recursus Adversariorum futilis omninò, & impertinens. Quid enim prodest, quòd in latissima Scripturæ S. provincia in aliquo ejusdem loco accipiatur dies in singulari pro certo tempore, & pluribus diebus, ut exinde inferatur, quòd Gen. 2. sic est usurpandus; nisi ultra addatur, quòd similis est ratio in præsentī, ut ita accipiatur, quòd non præstat, nec præstare potest solutio?

142 Sed dices, quòd li *antequam orientur in terra* de plantis Gen. 2. dictum, debet intelligi, non de primo ortu plantarum, sed *antequam* ex similibus similia orientur in terra, hoc est, *antequam* ex plantis tertia die actu creatis in terra, alia in ea per generationem naturalem orientur. Sed contra: quoniam litera illa cap. 2. Moysis, est recapitulatio primorum operum Dei, seu de prima absoluta rerum positione in rerum natura; atqui generatio illa, & ortus plantarum, cum ex similibus similia oriuntur in terra, non est prima plantarum institutio, proindeque nec ad opera 6. dierum spectat, sed ad rerum propagationem, vel, ut ait Augustinus Parens, ad mundi propagationem: ergo Moyses recapitulando primam rerum institutionem, minus recte introduceret prædictum modum generationis, non pertinentem ad opus 6. dierum, sed ad mundi propagationem: recursus ergo Adversariorum debilis est, & nullius subsistentiæ.

143 Probatur 3. nostra conclusio quantum ad ejus partes singulatim; & quoad Angelos quidem efficacissimè manet probata ex Augustino P. num. 118., qui inter PP. Dux & Princeps fuit hujus assertionis, ut Auctor est Ascanus tom. II. fol. 187.; & nunc jam vel fides Catholica est, definita in Lateran. sub Innoc. III. cap. firmiter de summa Trinitate his verbis: *Deus sua omnipotenti virtute simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam, spirituales, & corporales, Angelicam, & mundanam;* vel si hujusmodi verba vim definitionis non habent, ut Angelicus Præceptor vult, præcipuè ob reverentiam Nazianzeni, saltim probabiliorem reddunt Augustini P., & aliorum Patrum sententiam, cujus rationes reflectes loco citato.

144 Probatur etiam efficacissimè conclusio ratione D. Thomæ 1. p. q. 61. art. 3. in corp. dicente: *Angeli sunt quedam pars Universi, non enim constituunt per se unum Universum, sed tam ipsi, quam creatura corporalis in constitutionem Universi conveniunt. Quod apparet ex ordine unius creatura ad aliam. Ordo enim rerum ad invicem est bonum Universi; nulla autem pars perfecta est à toto separata: non est igitur probabile, quòd Deus, cujus perfecta sunt opera, ut dicitur Deuter. 32. creaturam Angelicam seorsim ab alijs creaturis creaverit.* Hanc rationem D. Thomæ sic breviter ad formam

nam reduco : Angelus est pars Universi; sed partes simul cum toto producuntur, nec ab illo separatae ab agente procedunt: ergo. Major probatur; quia Angeli per se non constituunt unum aliquod Universum, sed tam ipsi, quam creaturae corporales constituunt Universum: ergo. Probatur antecedens; quia inter Angelos, & creaturam corporalem est ordo: ergo conveniunt in aliquo uno constituendo; ubi enim est ordo unius ad aliud ibi est unum tantum, ut dicitur 2. topic. Probatur antecedens ex D. Thoma 1. p. q. 47. art. 3. ubi unitatem mundi probat ex eo, *quod quaecumque sunt à Deo, ordinem habent ad invicem, & ad ipsum Deum: quae namque à Deo sunt ordinata sunt*: ergo. Vide ipsum 1. p. q. 65. art. 2., ubi probat, quod ex omnibus creaturis constituitur Universum, & omnes partes sunt propter bonum Universi, & omnia denique propter Dei bonitatem. Minor principalis syllogismi probatur; quia nulla pars perfecta est separata à toto; sed Dei perfecta sunt opera, ut dicitur Deutor. 32. ergo nulla pars separata ab alia à Deo producitur: ergo Angeli, qui sunt partes principales Universi, simul cum eo fuerunt producti.

145 Hinc deduces, quod etiam aliae partes principales Universi in conclusione recensitae, fuerunt etiam simul à Deo conditae; quippe ratio D. Thomae aequè de omnibus convincit. Insuper à contrario sensu inferes, quod mixta omnia, quia non sunt partes principales Universi, non debuerunt simul cum illis produci: unde nec ab Augustino P. nec ab alijs PP. ponuntur simul à Deo cum Caelo & terra actu producta. Colliges denique ex hac ratione confirmari conjecturam supra num. 46. ex Psalmo 148. factam.

146 Confirmatur ratio D. Thomae ex ipsomet q. 4. de pot. art. 2. ad 29. per hæc verba: *Dicendum, quod ad sapientiam Dei, cujus omnia opera sunt perfecta, pertinet, ut nec totum à parte principali, nec partes à toto separatas producat: quia nec totum separatum à principali parte, nec partes à toto separate, perfectum esse habent. Cum igitur Angeli secundum species suas, & corpora caelestia, & quatuor elementa sint partes principales constituentes unum Universum, cum habeant ordinem ad invicem, & sibi ipsi deserviant: ideo ad sapientiam Dei pertinet, quod totum Universum simul, & non successivè, cum omnibus partibus produxerit. Unius enim*

totius, & partium ejus debet esse unica productio, & unum non producitur ante alterum, nisi propter defectum agentis. Deus autem est infinita potentia nullum habens defectum, cujus effectus principalis est totum Universum. Igitur totum Universum cum omnibus suis partibus principalibus simul unica productione creavit Deus. Hæc Ang. P. quæ præclarissimè explicant, & probant Augustinianum nostrum assertum, quantum ad omnes ejus partes.

147 Infirmam putavit P. Pererius rationem D. Thomæ, in Gen. lib. 1. num. 196. dicens: *Quæ argumentatio fortassis apud Doctos viros non multum haberet ponderis: licet enim juxta ipsum ibi, foret, ut valeret ratio D. Thomæ, si Angelus esset pars mundi integralis, vel essentialis; neutrum tamen cenferet verum, eo ductus fundamento, quòd Angelus duntaxat est pars mundi ratione ordinis, seu coordinationis omnium rerum, nec est pars mundi, tamquam pendens à mundo, sed quæ ipsum movet, & regit: hujusmodi autem partes cum hoc munere tantum, habent esse perfectum extra totum; sicut Consules, Tribuni, Prætores, & Censores, partes erant Republicæ Romanæ, & extra totum habebant esse perfectum: sicut extra navem Gubernator, extra exercitum Centurio. Ex quo concludit; quòd non ob aliam causam pars mundi existimatur Angelus, quàm quia cum eo cohæret quodammodo, & conjunctionem habet. At quam? Non aliam certè, quàm quia movet, administrat, & quodammodo gubernat mundum: hujus autem muneris functio non est Angelo naturalis, sed voluntariè suscepta, & ad tempus imposita à Deo, quippè cessatura post diem judicij.*

148 Hæc Pererius, quæ diligenter examinare oportet, ut rationis D. Thomæ firmitas, & soliditas demonstratur, & ex ea nostra positio amplius illustretur. Et quidem censura illa, quòd nimirum argumentatio Angelici Præcepti apud Doctos viros non multum ponderis habet, licet particulæ *fortassis* condimento lenita, nimium videtur auctoritatis Angelici Præcepti jure Theologorum Principis, depressiva, proptereaquæ nimis rigida, & injuriosa. Nec video, qua ratione inter Doctos viros non sit gravis ponderis existimanda ratio D. Thomæ, ut motiva hujus Doct. expendendo apparebit. Itaque mittens cætera excutere, fundat suam censuram in eo, quòd

quòd Major propositio D. Thomæ, nimirum, Angelus est pars Universi, non est apta ad inferendam intentam conclusionem; quoniam licet foret, ut valeret ad assumptum, si quidem Angelus esset pars Universi integralis, aut essentialis, tamen Angelus non sic est pars mundi. Hoc autem imprimis inconsequenter asseritur à Pererio, ipse namque eodem lib. 1. ad versiculum illum: *Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valdè bona*, num. 160. ait: *Sciendum est, res à Deo conditas duobus modis considerari posse: vel unamquamlibet per se, ac proprie, vel communiter, & conjunctè cum reliquis, prout videlicet mundum integrent, & consummant, vel prout ad usus, & commoditates hominum pertinent, vel prout ad immensam Dei, cunctorum Opificis, potentiam, bonitatem, & sapientiam exprimentam, & quodammodo representandam mortalibus referuntur.*

149 Ex qua Pererij doctrina quis non videat manifeste inferri, Angelos mundum, tamquam partes ejus, integrare, nisi nolit ipsos inter res à Deo conditas computare. Aut quomodo inficiabitur, Angelos ad illa omnia munera, nimirum, ad exprimentam Dei cunctorum Opificis potentiam, bonitatem, & sapientiam pertinere? Igitur cum inter res à Deo conditas primum, & supremum gradum (prior enim omnium creata est Sapientia, hoc est Angelica natura) obtineant Angeli, & juxta Pererium res à Deo conditæ mundum integrent, & consummant, consequens est, ut Angeli sint partes integrantes Universum. Quo dato, valet ratio D. Thomæ, ut ipse fatetur: ergo tenetur rationis D. Thomæ efficaciam concedere, ne sibi inconstans, & contrarius aperte deprehendatur Pererius. Præterea ipse Auctor num. sequenti, res omnes in communi, & ea ratione, ut ex illarum complexionem, contextuque, rerum universitas efficitur, recensens, varietatisque bonitatem declarans, Angelos imprimis jure optimo enumerat, inter eosque multipliciter pene infinitam constituit: ergo bonitatem Universi penes varietatem conficiunt Angeli: ergo integrent mundum, ut quoddam bonum est: ergo à summo Opifice, cujus principalis effectus est Universum hoc bonum, & pulchrum, & integrum, non producitur mundus, nisi cum Angelis ipsum integran-
tibus.

150 At inquit Pererius, *Angelus quidem pars mundi est, sed non talis, quæ à mundo pendeat, sed quæ mundum movet, & regit.* Optima sanè, & vera doctrina, verum minimè ad intentum Auctoris faciens; quòd enim Angelus à mundo corporali non pendeat, sed ipsum moveat, & regat, non obest, ut inter integrantes Universi partes computetur; cuius exemplum clarissimum habes in anima rationali; ipsa enim non est pars hominis, ut ab alia ejusdem hominis comparte dependens quoad esse; sed quæ corpus movet, & regit; atqui nihilominus est pars essentialis hominis: igitur infeliciter recurrit Pererius ad probandam, quòd Angelus non est pars integralis mundi, ad hoc quòd ab alia comparte non pendeat, sed ipsam moveat, & regat. Sicut igitur anima extra corpus non habet statum perfectum, licet per se extra ipsum existat; sic nec Angelus extra Univerſum, estò mundum corporalem duntaxat moveat, & regat. Unde Pererius lib. 4. super Gen. disp. de creatione animæ rationalis, q. 1. hac ratione probat, animam rationalem non esse creatam ante corpus, sed simul cum corpore, dicens: *Anima rationalis est pars essentialis hominis: ergo extra hominem statum habet imperfectum; sicut omnes partes, cum à toto, cujus sunt partes, separate sunt.* (Ecce propositionem universalem, ut medium probationis, assumptam à Pererio, quam inconsequenter in D. Thoma restringit, & coarctat.) *Non est autem credibile, Deum in prima rerum institutione, rem aliquam fecisse in statu imperfecto.* Ergo tenetur Pererius fateri vim, & efficaciam rationis D. Thomæ.

151 Restat denique, ut ratio D. Thomæ à Pererio admittenda ostendatur, qua parte probat, Angelum esse partem Universi, ex eo quòd ordinem habent ad invicem creaturæ omnes, ex quo bonum Universi confurgit; & propter hoc res principales Universi sint partes integrantes ejusdem. Hoc autem manifestè docet eruditus Pater ibi num. 161. dicens: *Ordo autem mundi in eo cernitur, quòd omnes ejus partes aptum ibi, congruentemque locum tenent, & servant, quòd pro ratione nobilitatis, & dignitatis rerum, aliæ res sunt inferiores, aliæ superiores, quedam inter has mediæ, & aliæ per alias aguntur, servantur, ac reguntur.* Hunc ordinem tanti aestimavit Arist., ut extremo metaphysicæ lib. 12. maximum,

mun, & supremum Univerſi bonum in ordine, & diſpoſitione collocaverit. Hæc Pererius, ex quibus ſic: Ergo bonum Univerſi, quod in ejus integritate conſiſtit, conturgit ex ordine partium, & ordo earundem in hoc conſiſtit, quòd aliæ pro nobilitate ſint ſuperiores, aliæ inferiores, aliæ mediæ, & aliæ denique per alias agantur, regantur, & ſerventur; atqui Angeli agunt, ſervant, regunt, & movent mundum corporalem: ergo ordinem, in quo bonum Univerſi conſiſtit, & ex quo mundus integratur, principaliffimè conſtituunt Angeli: ergo ſunt partes principales mundum integrantes.

152 *Integrantes, inquam, ſicut humani corporis membra hominem ipſum integrant; quo exemplo utitur Pererius ibi num. 162., ubi ait: Sextum bonum eſt pulchritudo Mundi ex mirabili proportione rerum omnium, tum inter ſe, tum cum ipſo mûdo eſſoreſcens, nec aliter inter ſe habens, quàm pulchritudo humani corporis, quæ ex concinna, decedentique membrorum omnium compoſitione, & ratione exiſtit. Ergo ſic pulchritudinem Univerſi res omnes in illo exiſtentes conſtituunt, & integrant, ſicut membra humani corporis pulchrum reddunt hominem; atqui hæc inregaliter hominem complet: ergo pariter Angeli Univerſum. Et hæc doctrina necdum eſt Ariſtotelis à Pererio citati, verùm D. Thomæ 1. p. q. 103. in ſolutione ad 3. quam ex Auguſtino P. 19. de Civit. Dei, cap. 13. deſumpſit; ejus verba ibi ſunt: *Bonum multitudinis videtur eſſe ordo, & pax, quæ eſt tranquillitas ordinis.* Rogo nunc: ratio D. Thomæ ex Auguſtino & Ariſt. eruta, & à Pererio approbata & edocæta, habebit ne aliquod ponderis? utique.*

153 *Probatur deinde conſuſio quantum ad primam differentiam, quam Angelicus P. num. 130. citatus, ſtatuit inter Auguſtinum P. & alios Patres, quòd, videlicet, ſecundùm communem Patrum ſententiam, fuerit aliquod tempus, in quo poſt primam productionem creatura, non fuerit lux; cujus oppoſitum ſic probo ex D. Thomæ 1. p. q. 67. art. 3. in corp. dicente: *Sicut calor eſt qualitas activa, conſequens formam ſubſtantialem ignis, ita lux eſt qualitas activa, conſequens formam ſubſtantialem Solis, vel cujuſcumque alterius corporis à ſe lucentis, ſi aliquod aliud tale eſt.* Ex quibus ſic: Ergo ſic comparatur lux ad Solem, ſicut calor ad ignem: & ſic*

sequitur lux Solem, sicut calor ignem; sed calor comparatur ad ignem, veluti ejus proprietas, & sequitur ad formam substantialem ignis sic, quod inter ejus productionem, & caloris ab ipso emanationem, non mediet tempus, sed duntaxat ordo naturæ, & causalitatis: ergo pariter lux ad Solem. Nunc sic; sed corpus Solare, & omnia corpora cœlestia simul fuerunt ab initio producta, ut ostensum est, & communiter tenent Adversarij: ergo non fuit interposita duratio successiva, & temporalis inter Solis productionem, & lucis ab eo emanationem. Unde rectè probat Eximius Suarez lib. 1. de opere 6. dierum cap. 10. num. 17. quod, quia Deus res non mancas, & imperfectas produxit, cœli, & elementa, omnes & solas illas proprietates in primo instanti cōcreatas habuerunt, quæ ita sunt ipsis connaturales, ut vel ab intrinsecâ natura, & essentia dimanent, vel ita sint illis necessariæ, ut absque illis monstruosa, & in sua propria natura imperfecta existerent. Ex quò infert, quod Angelos cum intellectu, & voluntate creavit Deus; cœlos cum quantitate, figura, & alijs intrinsecis qualitatibus; nam is, qui dat formam, dat consequentia ad formam. Denique, quia unumquodque Dei opus in suo ordine perfectum est: & ita condens naturam, non fecit illam mancam, nec monstruosam. Neque in illa naturæ constitutione fingenda sunt miracula, nisi sint revelata, ut sæpè ex Augustino diximus: talis autem esset hujusmodi corporum productio sine proprijs qualitatibus. Hæc in substantia ibi Suarez. Quis autem neget lucem esse propriam qualitatem Solis, aut Solem sine luce monstruosum non esse?

154 Huic rationi diversimodè juxta diversas de luce primi diei opiniones potest responderi. Primò ex Basilio Magn. hom. 6. in Gen. dices, quod lux primo die facta est, quarto autem die factum est ejus vehiculum Sol: *Primo die, inquit ibi, ipsa natura lucis producta est, quarto autem die Solis corpus, ut esset illi primogenita luci vehiculum, est conditum. Nam ut alia, diversaque sunt, & non eadem, ignis, atque lucerna: & ignis quidem illuminandi vim obtinet; lucerna autem idcirco facta est, ut moderatam lucem subministraret egentibus; sic & illi purissime, sincere, immaterialique luci, seu vehiculum nunc ipsa luminaria sunt extracta. Unde ut Apostolus quosdam asserit fuisse luminaria in mundo: cum*

in-

Interim alia sit vera lux mundi, cujus participatione Sancti animarum facta sunt luminaria, quas erudiebant, eas eximentes ignorantia tenebris: ad eum quoque modum, vel nunc post conditam lucem illam micantissimam, hunc Solem, quem creavit ipse Opifex, ad illustrandum mundi ambitum sua luce perfudit. Hæc S. Doctor, in quibus plura difficillima docet. Primò enim lucem ponit à Sole separatam usque ad quartum diem, quo Sol est conditus, tamquam subjectum, & vehiculum lucis. Deinde lucem illam adstruit purissimam, immaterialem que. Et tandem ipsam sic se gefisse ad illuminandum orbem, sicut Sancti ad erudiendas animas ante adventum veræ lucis Christi Domini, autumat.

155 Hæc autem omnia agrè percipiuntur in primæ rerum institutione; neque enim credibile est, lucem primigeniam à subjecto connaturali, nempe Sole, creatam fuisse separatam; quippè accidentia sine subjecto existere, pertinet ad miraculum Omnipotentia, ut contingit in Mysterio ineffabili Eucharistia. *In prima autem rerum institutione, ut ait M. P. Augustinus 2. de Gen. ad lit. cap. 1. & cum eo D. Thomas, & communiter Theologi, & Expositores, quemadmodum Deus instituerit naturam rerum, secundum Scripturas ejus nos convenit querere; non autem quid ipse in eis, vel ex eis ad miraculum potentia sua velit operari. Ergo quid in naturis rerum, & circa eas, ad primum agens comparatas, fuerit in principio factum, secundum Scripturam S. oportet in presenti indagare, non autem ad extraordinariam providentiam, & miracula confugere. Cum ergo accidentia sine subjecto non nisi miraculosè possint existere, lux, quæ accidens quoddam est, non à subjecto proprio, nempe Sole, separata, producta est.*

156 Deinde modus, quo lux illa separata primum triduum faciebat, nempe per emissionem, & contractionem lucis, & non per motum: ut D. Thomas 1. p. q. 67. art. 4. ad 2. ex Basilio dicit, non videtur naturis rerum consentaneus; quoniam, ut ibidem ex Augustino arguit Angelicus P., *nulla ratio est hujus vicissitudinis emittendi, & retrahendi lumen; cum homines, & animalia non essent, quorum uestibus hoc deserviret. Et præterea hoc non habet natura corporis lucidi, ut retrahat lucem in sui presentia, sed miraculosè*

hoc potest fieri. In prima autem institutione natura non queritur miraculum, sed quid natura rerum habeat, ut Augustinus dicit loco citato. Quod autem lux illa fuerit immaterialis, cujus vehiculum esset corpus Solare, non congruit naturæ Solis; quippe non est subjectum proportionatum ad recipientes spirituales formas accidentales. Et rursus, illa luce, & motu agit Sol in hæc inferiora illuminando, & ex elementis mixta generando; ad quod munus magis proportionata est lux materialis. Illa denique comparatio lucis ad lucem spirituales, & illustrationem in animabus factam, ope doctrinæ Sanctorum, usque ad Christi advenum, qui est lux vera, licet sit ingeniosè à SS. Patribus excogitata, non tamen est utilis ad literalem expositionem; sed ad mysticum sensum declinat. Alia obstant prædictæ expositioni, quæ videri possunt apud Auctores.

157 Occurres præterea rationi ex Angelico P. factæ ex Joan. à Sancto Thoma, qui hic num. 28. ait, quod cum dicitur, quod lux est propria passio Solis, distinguendum est; & negandum, quod sit propria passio ejus absolute, & pro omni statu, etiam informi; & concedendum pro aliquo statu, in quo est formatus. Et ibi num. 29. explicans statum, in quo Sol est perfectus, dicit: quod tunc consideratur in statu perfecto, cum non solum entitative, & ut quoddam corpus cœlestis est, attenditur; sed secundum quod est principium varietatis istorum inferiorum quoad generationem, & corruptionem, & distinctionem rerum. Et similiter lux consideratur, non ut præcisè est illuminativa, sicut etiam invenietur post diem judicij in cœlo; sed ut est alterativa, & generativa horum inferiorum, & vivificativa eorum, ac distinctiva diei, ac noctis; sic enim data est Soli primo illo die: & Sol hujusmodi influentiam in hæc inferiora habet, supposito motu. Ex quo infert, quod lux, ut influxiva, non fuit debita Soli in primo instanti; quia tunc non erat adhuc motus. Et hanc opinionem tribuit Basiliensis, & Ferrariensis, & sine dubio, eam esse D. Thomæ asserit: & probat cum Ferrara, quia nimirum in hac q. art. 4. ad 2. dicit: D. Th. illam primam lucem fuisse in Sole: & aliunde docet infra q. 74. art. 2. in corp. post primam productionem creaturæ fuisse aliquod tempus, in quo non erat lux: & supra q. 66. art. 1. dicit,

quòd deerat à toto corpore diaphano, quod dicitur cœlum, pulchritudo lucis. Ergo in sententia D. Thomæ (infert) aliquando fuit Sol sine luce.

158 At solutio omninò voluntaria, & litera D.Th. opposita videtur. Et imprimis considerata natura lucis secundum se, & ut est manifestativa respectu visus, absque ullo profus fundamento asseritur dilata, & ad productionem Solis tempore subsecuta. Quoniam Soli naturaliter, & veluti ejus inseparabilis proprietas, convenit lux, secundum quòd est quoddam corpus cœleste, & præcisivè ab influentia in hæc inferiora; quod ex eo fit perspicuum, quia post finale judicium, quando neque erit motus cœli, nec influentia cœlorum in hæc inferiora, erit Sol cum luce: & quidem ampliori, quàm nunc habet, quippè erit lux Lune, sicut lux Solis, & lux Solis septemplex. Ergo, saltim sub hac ratione, luce non privabitur Sol pro aliqua duratione, cum cætera entia cum suis proprietatibus asserantur producta. Consequentia patet: quoniam catenus dicitur, Soli non competere lucem, ut propriam ejus passionem pro primo instanti, quatenus ipsi datur, ut influat in hæc inferiora, & ad influendum dependet à motu, qui Soli non competeat in primo instanti; atqui apertissimè falsum est, lucem præcisè ad influendum in hæc inferiora Soli communicari; cum uberiolem lucem habiturus sit Sol, quando nullomodo in hæc inferiora infuset quoad generationem: ergo quidquid sit, an lux ut influxiva, debeat Soli in primo instanti, tamen ut manifestativa præcisè, & illuminativa, ipsi pro quocumque statu propria est: ergo inaniter recurrit Joan. à Sancto Thoma ad illam distinctionem, ut argumentum factum evadat.

159 Præterea: cum ratio lucis, & illuminationis præcisivè ab influentia in generationem mixtorum inveniantur in Sole, ut fateatur solutio, quamoptimè intelligitur sub hoc conceptu lux corpori Solari à primo instanti competens, cum illoque concreata, licet postmodum supposito motu, ipsi superaccrescat illa virtus ad influendum: sicut in principiis hujus, & plurium aliorum Auctorum ipsamet lux primo die, quoad substantiam, & aliquam influentiam intelligitur producta, & postmodum quarto die de novo additur Soli, & luci aliqua specialis virtus ad particulares effectus, ut Ange-

licus Præcept. asserit ad mentem D. Dionysij: & Magister à S. Thoma hanc additionem novæ virtutis ad particulares effectus, ut nimirum dies sit die calidior, tempus tempore &c, docet fieri sine additione alicujus novæ qualitatis, vel novæ intensiōis lucis, sed ratione diversi aspectus, & congressus astrorum, & luminarium cum diversis motibus: pariter ergo sine nova qualitate superaddita, sed luce Soli congenita, poterit à principio Sol adstrui, & statim motu ipsi addito, cum virtute influxiva, sine nova qualitate superveniente, intelligi: ergo frustra, & sine fundamento differtur productio lucis, donec Sol perveniat ad statum influxivum in hæc inferiora; sicut frustra suspenderetur emanatio intellectus, & voluntatis ab anima, quousque homo perveniret ad statum, & ætatem usus rationis.

160 Rursus; ex eo quòd motus requiratur ad influendum actu in hæc inferiora, non inferitur, quòd ante motum Sol non habeat vim influxivam in hæc inferiora: quoniam motus in corporibus cœlestibus est conditio quadam ad influendum; vis autem influxiva, licet ad influendum in actu secundo conditionis existentiam requirat, non tamen ut possit influere. Præterquamquòd motus cœli uniformis, quem duntaxat habuit usque ad quartum diem in principijs hujus Auctoris, statim incepit, modo sibi proprio, scilicet, extrinsecè; unde tempus, quod est numerus, & mensura motus, est unum ex quatuor coavis: ergo aderant omnia requisita, ut cœlum à principio intelligeretur cum vi influiva. Neque actualis influxus fuit in cœlis respectu inferiorum in operibus 6. dierum; quoniam, ut Recentiores communiter censent, solus Deus fuit Auctor mixtorum in prima rerum institutione. De quo vide M. à Sancto Thoma in opere tertix, quientæ, & sexte dici; & manifestum videtur in Scriptura, ubi dicitur semper: *Dixit Deus, fiat lux :: firmamentum &c.* & additur: *Factum est ita.* Ad hujusmodi autem instantaneam productionem mixtorum dicto, & imperio Dei factam, non est vis, & efficacia in causis secundis: ergo distinctio illa status Solis in solutione posita, prorsus commentitia apparet, & contra principia hujus Auctoris. Denique inconveniens apparet gravissimum, quòd Soli jam existenti superaccreseat nova qualitas lucis; corpus enim Solare

in illius receptione alteraretur : hoc autem dici non potest ; cum corpora cœlestia sint incorruptibilia , ac per consequens inalterabilia ; quippè alteratio est via ad corruptionem : ergo.

161 Ad loca allegata ex Angelico P. dico , quòd q. 74. art. 2. non loquitur verbis objectis ex mente propria, sed ad mentem Sanctorum, prout August. Parenti opponitur. Loco autem probationis conclusionis , rejectis Philosophorum opinionibus de luce , suam statuit verbis ibi allegatis. Similiter q. 66. art. 1. versat problematicè opiniones PP. & etiam q. 67. art. 4. ad 2. Et certè hanc propositionem : *Si Sol esset æternus , illuminatio ejus , & splendor esset æternus* , memini me passim in operibus D. Thomæ legisse : hæc autem propositio vera esse non potest, quin lux sit proprietas Solis pro omni statu.

162 Denique contra solutionem facit , quòd Deus plantas , aves , pisces , animalia terrestria , hominemque in statu perfectò , necdum substantiali , verùm accidentali, quantum ad accidentia communia , & propria, & denique in eo statu, in quo ad influendum in proprios effectus essent apta , produxit ; quia dicto & imperio suo omnipotentissimo illa condidit ; & quia Dei perfectà sunt opera. Cur ergo non sic gereret se Deus in condendis corporibus cœlestibus, quibus titulo suæ superioritatis ad hæc infima miscibilia, debebatur influxus in illa ? An quia natura rei productæ exigebat successivum à Deo effluxum , proptereà primò emanavit à Deo Sol , & post decursu temporis addita est illi lux ? Sed hoc non : quippè in rebus ad veram creationem pertinentibus , non datur hujusmodi successivus progressus , ut videre est in Angelis, tum ad species intelligibiles comparatis, tum etiam in ordine supernaturali. Et rursus videre est in homine, cui in primo instanti communicavit Deus quidquid ad integrum , & perfectum fratum ipsius pertinebat , & quoad propagationem naturæ , & gubernationem generis humani. Unde juxta D. Th. 1. p. q. 91. art. 3. dedit illi scientiam omnium rerum , ut genus humanum instrueret , & gubernaret , & ad proprium finem dirigeret , animalibusque nomina , naturis eorum congruentia , imponeret. Si ergo hominem, cui naturaliter via generationis naturalis competit successivus

progressus, illicò ad culmen dictæ perfectionis euenit, cur hoc idem corpori Solari denegavit? Sanè hujus non alia ratio potest exhiberi, nisi voluntas Dei, cui *hoc est natura, quod ipse voluerit*, ut ex Augustino P. supra dictum est. At voluntas Dei solum per ejus Scripturas mortalibus innotescit; in Scriptura autem S. Gen. 1. nulla successio in operibus Dei declaratur, nisi ea, quæ in narratione primæ institutionis rerum consumitur. Unde Augustinus Parens inquit, quòd *Scriptura S. diuisit loquendi temporibus, quòd Deus facienti temporibus non diuisit*. Et aliunde tum Gen. 2. tum Eccles. 18. habemus satis aperta testimonia, simultatem productionis primorum operum Dei demonstrantia; & ut infra art. 5. dicam, & ratio etiam persuadet, ubi in Scriptura S. sensus verborum Dei obscurus est, ex alijs ejusdem apertioribus testimonijs circa subjectam materiam loquentibus, intelligentia venanda est. Cum ergo litera Gen. 1. obscura sit, ut ex dictis art. 1. patet, & alibi Scriptura genesim mundi simul factam describat, consequens est, quòd Scripturæ Sacræ scriptam exponenti standum sit.

163 Secunda differentia inter Augustinum P. & alios SS. à D. Thoma supra assignata est, quantum ad firmamentum, quod ab alijs PP. secundo die statuitur successu temporis factum, ab Augustino autem impressio formarum cœlestium in materia informi intelligitur, ac per consequens in principio productum. Et priùtquam ad mentem Augustini P. hanc partem conclusionis suadeam, recolenda sunt verba Chrysostomi in proemio præmissa, ex quibus inferes, ingentissimam difficultatem occurrere in determinanda natura firmamenti, sine cujus notitia, non facile potest intelligi, quid in Scriptura S. in opere secundi diei veniat intelligendum. Satis indicavit gravissimam hanc difficultatem Sapiens Proverb. 25. V. 3. cum dixit: *Cœlum sursum, & terra deorsum, & cor Regis inscrutabile*. Rem hanc diligenter examinare, singulorumque opiniones in medium adducere, & de illis judicium ferre, opus est, integrum volumen exigens, quapropter sufficiat pro hoc gravissimo negotio Lectorem ad Africanum remittere, qui tom. 1. Glossæ M. in Gen. quætionem pro dignitate vertat; aliqua tamen breviter pro expeditione præsentis dubij afferam.

164 Communior itaque hujus vocis *firmamentum* acceptio apud Sanctos Patres est, vel pro corpore quodam, non gravi, spisso, & crasso, sed tenui, & raro, solido tamen, ac firmo ad coercendas aquas. Sic Basilius Exam. hom. 3. Rupertus comment. in Gen. lib. 1. cap. 22. & Chrysostomus hom. 4. in Gen. vocat firmamentum *parietem, ac interstitium in medio dividens, & separationem aquarum faciens*. Et Ambrosius Exam. lib. 2. cap. 4. *Firmamentum, inquit, est nuncupatum, vel quod Divina virtute firmatum sit, sicut Script. nos docet dicens: Laudate eum in firmamento virtutis ejus*. Et Orig. hom. 1. in Gen. ait: *Cum jam antea Deus fecisset Caelum, nunc firmamentum facit: fecit enim Caelum prius, de quo dicit: Caelum mihi sedes est. Post illud autem firmamentum facit, id est corporeum Caelum; omne enim corpus firmum est sine dubio, & solidum, & hoc est, quod dividit aquam, qua est super Caelum, & aquam, qua est sub Caelo*. Eucherius in Gen. lib. 1. dicit: *Firmamenti nomine Caelum significavit: pro eo quod fortiter, & firme compositum est*. Vell alij firmamentum dictum esse censent, non quia stet, sed quia intransgressibilis sit terminus aquarum. Sic Augustinus P. lib. 2. de Gen. ad lit. cap. 10. dicens: *Hoc sane noverint, nec nomen firmamenti cogere, ut stare Caelum putemus. Firmamentum enim non propter stationem, sed propter firmitatem, aut propter intransgressibilem terminum superiorum, & inferiorum aquarum vocatum intelligere licet*. Beda lib. de 6. dierum creatione idem docere videtur: & etiam glossa ordin. ex Augustino, & interlinearis: Magister Scholasticæ historice in Gen. cap. 4. Mag. Sent. in 2. dist. 14. ex Augustino P. & B. Albertus Magn. lib. de 4. coævis q. 4. art. 10.

165 Ubi autem facta sit hæc soliditas, & firmitas, intransgressibilisque terminus, seu interstitium aquarum superiorum, & inferiorum, ut exinde opus secundi diei determinetur, non omnium una est sententia. Quidam dicunt, in spatio aeris facta esse omnia recensita, ut aquæ vaporabiles ab elementalibus discernerentur, illæque, ne citò dilaberentur, detinerentur. Hanc sententiam memorat Augustinus P. lib. 2. de Gen. ad lit. cap. 4. illamque his verbis commendat: *Hanc considerationem laude dignissimam judico. Quod enim dixit, neque contra fidem est; & statim posito documento*

ore di potest. Admittit Glossa hanc expositionem, & etiam Beda, & Eucherius; rejicit tamen illam Tostatus in postillis dicens: *Sed ista positio nulla est, quia infra dicitur, quod Sol, & Luna sunt in firmamento; sed non sunt in aere: ergo.* Quod fundamentum semper mihi gravissimum visum est, proptereaque non omninò adhaerendum predictæ opinioni, alioqui ab Augustino P. laudatæ, & à D. Th. 1. p. q. 68. art. 10. approbatæ.

166 Ex Recentioribus quidam per firmamentum octavam spheram intelligunt. Hamerus hanc sententiam memorat, & tenet postilla, quæ nomine D. Thomæ scripta est (an tamen D. Thomæ sentenda sit, penes Lectorem sit judicium) Catherinus illam affirmat. Alij intelligunt qualitatem aliquam adventitiam, cælis secundo die superadditam: Ita Lyranus in postillis, Rabbi Samuel sic exponit; *Fiat firmamentum, id est soliditas in corporibus cælestibus*, fundans suam sententiam in illo Job 37. ubi de cælis dicitur, quod *solidissimi quasi ære fusi sunt*. Egidius Exam. p. 2. cap. 16. per opus secundi diei intelligit cælorum peculiarem motum retrogradum contra motum primi mobilis. Quidam verò dixerunt, quod firmamenti nomine cuncta inter primum orbem, & aquam interposita corpora intelligenda sunt. Unde si *fiat firmamentum*, sic interpretantur: vel quod dispositio omnium corporum simplicium ab aqua usque ad supremum cælum facta sit, ut Cayetanus; vel quod soliditas illis corporibus impressa sit, ut Vielmus. Pererius autem hic ait, quod secundo die factus est aër, non simpliciter, sed ut rationem haberet firmamenti, & munus dividendi aquas ab aquis; & addit, quod hoc die destinatus est aër, ut esset locus naturalis aquarum, & divideret aquas ab aquis. In hanc sententiam inclinat Exim. Doct. lib. 2. de Opere sex dierum cap. 9. num. 11. Joan. à Sancto Thoma dixit, firmamentum secundi diei esse spatium aëris, ubi condensantur nubes.

167 Plausibilior denique apud PP. expositio sic habet: *Fiat firmamentum*; hoc est: *Fiant corpora cælestia*. Pro hac enumerat Ascanias priusquam quadraginta ex celebrioribus Ecclesiæ Patribus, & ex S. Expositoribus, inter quos recenset D. Thomam. Cæterum licet Angelicus Præceptor in Summa Theologiæ inter diversas Patrum Sententias anceps

luserit, & neutram alteri prætulit; tamen in 2. dist. 14. q. 1. art. 1. postquam aliquas opiniones circa firmamentum rejecerat, ex propria mente sic opus secundi diei determinavit, dicens: *Sed tamen melius possumus dicere, quòd intelligatur de firmamento, quod est cælum sydereum, supra quod sunt aque, non quidem de natura hujus aque, quæ apud nos est, sed de natura quintæ essentie, habentis similitudinem cum hac aqua; scilicet, propter diaphaneitatem, quæ est in Cælo crystallino.* Idem docet S. Doctor ibi art. 2. in corp.

168 Jam denique, quia Augustinum N. pro ingenioli viribus, sectari proposui, mentem ejus circa propositum indagare oportet. Et certè ipsum approbasse opinionem num. 165. insinuatam, manifestum est. Nomine item firmamenti firmitatem, & intransgressibilem terminum aquarum superiorum, & inferiorum significari, ex ipso num. 164. dictum est. Rursus idem S. Doctor lib. 2. de Gen. ad lit. postquam disceptasset pluribus, ex pondere elementorum, aquam supereminere terræ, aërem aquæ, & ignem aëri; proptereaque ægrè percipi posse, aquas super cælum sydereum considerare; tamen concludit ibi cap. 5. dicens: *Quoquomodo autem, & qualeslibet aque ibi sint, esse eas ibi minime dubitamus: Major est quippè Scripturæ hujus auctoritas, quam omnis humani ingenij capacitas.* Ex hoc autem inferri videtur, quòd ex mente Augustini P. nomine firmamenti cælum sydereum venit intelligendum; alioqui difficultas tam magna non occurreret in credendo, aquas esse super cælum sydereum, quam auctoritas Scripturæ S. vinceret, & captum humanum ad id, quod ratio non pertingit, intelligendum, captivaret.

169 Enimverò sciendum est, quòd Augustinus P. cum has, & alias expositiones in libris de Gen. ad lit. Scripturæ S. tribuit, non semper ex propria mente procedit, licet illas probabiles judicet. At rogas: ubinam ad propositum ex propria mente locutus est, & quid de opere firmamenti sensit Augustinus P.? Respondeo, quòd Augustinus P. per opus firmamenti intelligit impressionem formarum in corporibus cælestibus. Verùm ne me justè judices literæ Augustini minus idoneum interpretem, accipe testimonium Angelici P. dignè, & fideliter ipsum exponentis, qui 1. p. q. 69. art. 1.

in corpore ait: *Augustinus in his operibus non ponit durationis ordinem, sed solum originis, & natura. Dicit enim creatam naturam spiritualem informem, & naturam corporalem absque omni forma; quam dicit, primò significari nomine terre, & aque: non quia hac informitas formationem præceserit tempore, sed origine tantum. Neque una formatio secundum eam præcesit aliam duratione, sed solum natura ordine. Secundum quem ordinem necesse fuit, ut primò poneretur formatio supremae naturæ, scilicet, spiritualis, per hoc quòd legitur primò die lux facta. Sicut autem spiritualis natura præeminet corporali, ita superiora corpora præminent inferioribus. Unde secundo loco tangitur formatio superiorum corporum, cum dicitur, fiat firmamentum; per quòd intelligitur impressio formæ cœlestis in materiam informem, non prius existentem tempore, sed origine tantum. Ecce opus secundo die factum juxta veram mentem Augustini P. D. Thomam, cujus vera intelligentia colligitur ex testimonio M. P. num. 48.posito.*

170 At inquis, secundum hanc expositionem quomodo potest intelligi divisio aquarum facta per firmamentum? Si namque hoc opere accipitur impressio formarum omnium corporum cœlestium in materiam informem; cum supra cuncta corpora cœlestia non sint aquæ, consequenter firmamentum non poterit aquas ab aquis dividere, quòd est contra Scripturam S. Respondeo, quòd difficultas hæc, alioqui gravissima, stando positioni Augustini P. nullius est ponderis; quoniam Augustinus P. per aquas, & terram in principio Gen. memoratis, intelligit materiam primam, ut docet D. Thomas 1. p. q. 66. art. 1. ad 1. Augustinus vult, inquit, quòd nomine terre, & aque significetur materia prima: Non enim poterat Moyses rudi populo materiam primam exprimere, nisi sub similitudine rerum eis notarum. Unde sub multiplici similitudine eam exprimit, non vocans eam tantum aquam, vel tantum terram; ne videatur secundum rei veritatem materia prima esse vel terra, vel aqua; habet tamen similitudinem cum terra, in quantum subsidet diversis formis, & cum aqua, in quantum est apta formari diversis formis. Secundum hoc ergo dicitur terra inanis, vel vacua, vel invisibilis, & incomposita, quia materia per formam cognoscitur. Unde in se considerata dicitur invisibilis, vel inanis, & ejus potentia

ria per formam repletur. Hæc Angelicus Præceptor; ex quibus manifestè inferitur, quòd materia prima per aquam à Moysè significata, per impressionem formarum cœlestium ad esse cœlorum determinata, & contracta, per ipsammet impressionem intelligitur ab omnibus, quæ supra cœlos, & infra sunt, sufficienter distincta, divisa, & separata. Et quidem firmiter, & tamquam per intransgressibilem terminum (ut per hoc aptemus intelligentiæ Augustini P. firmamenti significationem) Quoniam adeò firmiter, permanenter, stabiliter, & intransgressibiliter impressæ sunt formæ cœlorum materiæ informi, ut inamissibiliter illi adhæreant; quippè statuit Deus cœlos in æternum, & in sæculum sæculi. Et rursus cum illis formis cœli constituantur inalterabiles, & incorruptibiles. En ergo firmamenti opus ad mentem Augustini P. cum omnibus muneribus à Moysè secundo die ipsi attributis, explicatum, & in rationabili conjectura fundatum.

171 Secundùm hanc ergo intelligentiam manet probata conclusio quantum ad secundam differentiam ab Angelico P. inter Augustinum, & alios PP. Quoniam nulla duratio intervenit, neque absolutè potest intercedere inter informitatem materiæ, & impressionem formarum cœlestium in eam: ergo firmamentum simul ab initio cum Angelis fuit productum. Si autem opus firmamenti, ut existimant alij PP. designet productionem omnium corporum cœlestium, præter Empyreum, quod significatum volunt per cœlum in principio creatum; Contra arguit Exim. Suarez lib. 1. de Op. 6. dierum cap. 3. num. 7. supposito prius, quòd nomine cœli, cum dicitur: *In principio creavit Deus cœlum, & terram,* non significatur solùm elementum ignis, vel aëris; sive illa etiam sub cœli nomine comprehendantur, sive non: quo supposito, inquit, non apparet verisimile, Moysen de solo Empyreo cœlo fuisse locutum: ergo maximè locutus est cœlo Æthereo, etiamsi aliud non excluserit. Prob. antecedens, quia, ut Sancti illa verba exponentes dicunt, Moyses, cum creationis Mundi exordia rudi populo vellet proponere, debuit uti verbis significatione omnibus nota, & familiari: at verò nomine cœli communiter omnes intelligunt hæc corpora superiora visibilia, & omnium cognitioni exposita: ergo credendum est, illa maximè nomine cœli significasse; non tantum

cælum Empyreum invisibile nobis, & sive per motum, sive per alios effectus, valde ignotum. Accedit, quòd de illo cælo Empyreò vel nulla, vel certè valde rara mentio in Scriptura fit; alij verò cæli, qui moventur, & in hæc inferiora influunt, passim nomine cæli, vel cælorum significantur: ergo maxime probabile est, non fuisse exclusos à significatione nominis cæli in illis primis verbis: *In principio creavit Deus cælum.*

172 Rursus redit hîc argumentum supra ex Eccl. 18. factum: *Qui vivit in æternum creavit omnia simul.* Omnia, inquam, quæ per veram creationem facta sunt; sed cæli omnes per veram creationem facti sunt: ergo. Scio, plures ex Patribus sentire, quòd cæli, infra Empyreum, ex elementis facti sunt, sive ex aqua, sive igne. At contra hoc apparet inconveniens gravissimum; quòd nempe elementa, cælis inferiora, priùs illis sint facta: hoc autem videtur esse contra ordinem Divinæ Sapientiæ, priùs enim natura, & dignitate sunt corpora superiora, quàm inferiora; & hæc illis subjiciuntur, ab ipsisque reguntur, & aguntur: ergo.

173 Contra asserentes, nomine firmamenti significari duntaxat aliquam immutationem accidentalem, sive in corporibus cælestibus, sive in regione aëris factam, non autem productionem alicujus substantiæ, hoc, mihi gravissimum, argumentum occurrit: Quoniam Moyfes hîc tradit historiam primæ productionis rerum: ergo tunc primò absolute, & quoad substantiam fuit aliquid à Deo productum, cum primò Moyfes numeravit in sua narratione factum; atqui usque ad secundum diem non meminit Moyfes firmamenti: ergo tunc à Deo est producta substantia, & primum esse firmamenti. Sed apud hos Auctores substantia firmamenti, sive sit cælum sydereum, sive aereum, fuit in principio cum Angelis, & Empyreò producta: ergo. Hoc argumentum fundo in illa maxima ab Auctoribus prædictæ positionis recepta, quòd, scilicèt, Moyfes rudi populo condescendens, in sua historia usus est verbis in significatione vulgari, & ad intelligentiam imperitorum, rudiumque, accommodatis; rudibus autem, cum prima productio alicujus rei primò, & absolute proponitur, non qualificatio ejusdem, sed quoad substantiam positio rei sub esse declaratur. Si enim rustico

di-

dicas, factus est homo, utique intelliget, substantia hominis in rerum natura posita est; non autem quòd mutatio aliqua accidentalis in ipso facta est, puta per acquisitionem scientiæ, virtutis &c. ergo pariter in præsentì.

174 Quòd autem per opus firmamenti non debeat intelligi soliditas aliqua facta in regione aëris ad detinendum aquas vaporabiles, cum exclusione cœli superioris, congruentissimè probat argumentum nuper factum, quòd, nempe, quarto die stellæ asseruntur in firmamento collocatæ; manifestum autem est, stellæ in cœlo aëreo non subsistere. Unde Ascanius in præsentì prædictam sententiam erroneam, & Scripturæ, & Patribus dissonam reputavit. Ego autem censuram omitto, rationem autem hujus Auctoris, jam insinuatam, validissimam reputo. Neque enim ante quartum diem aliquod firmamentum, præter opus secundi diei, memoravit Moyses: si ergo stellæ in firmamento positæ sunt, ut negari non potest, utique firmamentum hoc non est spatium aëreum.

175 Ascanius denique Augustinum, & reliquos PP. conciliare nititur sequenti dicendi modo: Quòd, nempe, firmamenti nomine illud mundi spatium intelligatur, quo astrigeri cœli concluduntur, atque ignis, & aeris suprema pars illa, quæ statibus à Sole attractis nunquam obruitur, nec ventis jactatur, sed firma semper, & inconcussa consistit. Cæterum hic modus dicendi procedit juxta positionem illius Auctoris, quæ supponit, quòd in principio inter Empyreum, & terram fuerit aliquod chaos aquarum, vel alterius elementi, & confusio alicujus materiæ absque nullo prorsus ordine; & tunc agrè percipitur, quomodo, vel ubi fuerit lux, quidve illuminaret, cum nullibi esset ordo, sed maximus horror, & resistentia aquarum à luce insuperabilis. Et rursus contra hanc positionem militant validissima argumenta suprâ insinuata; & est contra communioem Philosophiam de cœlorum ingenerabilitate, & incorruptibilitate.

176 Jam ad tertiam differentiam inter Augustinum P. & alios Patres à D. Thoma assignatam accedentes, quæ erat, quòd Augustinus P. aquas non ponit aliqua duratione subsequenti ipsarum productionem congregatas, sic primò illam probò ex Angelico P. 1. p. q. 69. art. 1. in corp. ubi

post verba n. 169, allegata, sic ad mentem Augustini P. prosequitur: *Tertio verò loco ponitur impressio formarum elementarium in materiam informem, non tempore, sed origine præcedentem. Unde per hoc, quod dicitur: congregentur aquæ, & appareat arida, intelligitur, quod materia corporali impressa est forma substantialis aquæ, per quam competit sibi talis motus, & forma substantialis terræ, per quam competit sibi sic videri. Et in solutione ad primum ait, quod per congregationem aquarum, & apparitionem aridæ, impressio talium formarum designatur; aqua enim est labiliter fluxa; terra autem stabiliter fixa, ut dicit Augustinus 2. de Gen. ad lit. cap. 11. Unde similiter opus tertij diei simul cum cælis, & Angelis est factum. Rursus pro hac parte instauranda sunt omnia argumenta hucusque pro conclusione facta. Et denique quantum ad aliud opus hujus diei, nempe productionem plantarum, abundè dictum est hoc art. conclusione prima.*

177 Quarta denique differentia, quod, scilicet, non fuerit tempus à printa cæli, & terræ productione usque ad luminarium creationem, ex dictis quantum ad primam differentiam sufficienter ostenditur; luminaria enim, seu vasa, & vehiculum lucis, & lucem ipsam, veluti Solis proprietatem, simul ab initio creavit Deus perfecta, necdum quoad esse entitativum, & in se, verum in eo statu, ut possent in hæc inferiora influere: ergo cum luce, & motu; his enim movent, & immutant corpora sibi subdita. Unde Petorius lib. 1. in Gen. num. 161. ait: *Deus in exordio mundi res omnes fecit, non bonas modò, sed etiam optimas, quippè condidit eas in statu perfecto, & in omnibus accidentibus, & proprietatibus perfectis: denique tales, ut essent perquam idoneæ ad omnes suas actiones, & munera perfectè obeunda, & explenda.* Et idem lib. 4. num. 97. ex eo probat, hominem perfecta ritate fuisse conditum, quod prima illa Dei opera, que in mundi molitione proximè ab eo facta sunt, perfecta esse decuit. Cur ergo non ita luminaria cum propria sua luce à Deo non evaderent in prima sui productione perfecta?

178 Neque audiendi sunt Recentiores, dicentes, quod quarto die luminaribus duntaxat addita est nova, & spe-

Specialis virtus ad particulares effectus: unde juxta ipsos luminaria fuerunt cum Angelis, cœlis, & elementis simul producta; quarto autem die solum accidentalem aliquam mutationem acceperunt. Contrà enim militant validissimæ argumenta superius facta. Non enim adstruit hic modus dicendi, Dei opera ab ipso immediatè producta cum ea perfectione, quæ decet eorum Auctorem. Deinde: juxta Recentiores, ut videre est in Magistro à Sancto Thoma, illa nova virtus quarto die luminaribus addita, non consistit in additione alicujus novæ qualitatis; sed in hoc, quòd ratione motus contrarij, cœlis hoc die additi, astra diversos ad invicem congressus, & aspectus acquirant; ex quo resultat, quòd diversimodè in hæc inferiora insinuant. Hic autem modus dicendi valdè contrarius est principio, quod ipsi ad arguendum contra Augustinum P. assumunt. Ex eo enim frequentissimè Augustini P. positionem impugnant, quòd illa, Scripturæ Sacræ narrationem, intelligentiæ rudium Hebræorum accommodatam, ad peregrinum sensum, imperitorum captivè inaccessibilem, divertit. Rogo nunc: estne hæc locutio Scripturæ S: *Fiant luminaria in firmamento cœli*, accommodata ad significandum rudibus, quòd ex tunc accipiant cœli prædictos contrarios motus, & ratione illorum diversos aspectus, ex quibus resultent in his inferioribus diversa immutationes, & varij effectus? Quis hoc affirmet? Ergo & positio illa inconsequenter ab his Auctoribus defenditur, & ruit maxima illa, quam contra Augustinum assumunt.

179 Probatur denique conclusio ex aliquibus dictis adversariorum. Magister Bañez ad art. 2. quæstionis 74. D. Thomæ S. *Fateor certè*, postquam modestia sibi familiari aliorum placita discusserat, & rejecerat, suam sententiam prolaturus, præmittit: *Ego verò illud fundamentum ob oculos haberem, quòd Deus in creatione Universi Omnipotentiam suam maximè voluit ostendere, & quantum se non pendeat à creaturis, ut homines ad Divinum cultum induceret, voluit palam facere.* Hæc Sapientissimus Magister, cujus fundamentum mihi etiam firmissimum, & gratissimum apparet. Verùm ex illo potius infertur Augustini P. sententia, quam opposita. Quippè Dei Omnipotentiam, &

Majestatem magis amplificat simultanea rerum productio, quàm morosa, & successiva; quoniam eò magis commendatur Divinæ virtutis efficacia infinita, quò plùs elongatur à modo finito operandi creaturæ, quæ non statim à principio, sed decursu temporis, effectum ad suam ultimam perfectionem perducit: ergo Deus in momento suum effectum omnibus numeris absolutum produciens, magis ostendit suam Omnipotentiam, quàm si per temporum moras illum ultimò compleret. Unde Scriptura S. quasi ponderans virtutem Dei in resurrectione mortuorum, *in ic̄tu oculi* fiendam esse describit, ut observat Augustinus P. 4. de Gen. ad literam, cap. 32.

180 Eximius D. Suarez lib. I. de opere sex dierum cap. 10. hanc positionem statuit: *In primo instanti creationis nihil est simul factum, præter cælos, & elementa, cum locis, & proprietatibus suis; ut Angelos omittam, quos sub cælis semper comprehendendo.* Probat illam ibi num. 8. sequenti congruentia: Quia cæli, & elementa sunt corpora simplicia per se primò pertinentia ad constitutionem Universi, & idè voluit Deus ea creare priùsq̄uam cætera. Et confirmat ex eo, quòd solis simplicibus corporibus quasi connaturale est, ut per propriam creationem ex nihilo fiant, quia unum per se loquendo, non est materia alterius; & idè quodlibet illorum, & omnia simul ex nihilo facta sunt; at mixtis connaturale est fieri ex simplicibus, eorumque mixtione, & idè non ita sunt cum simplicibus producta. Hæc Eximius Doctor ex quibus sic: Omnia, quæ connaturaliter petunt per creationem fieri, & non ex miscibilium conjunctione, simul in principio, & in primo instanti à Deo condita sunt; atqui omnia in conclusione recensita, ad veram creationem, vel concreationem pertinent, ut suprà fusè ostensum est; neque enim cæli, elementa, & luminaria cum luce, ex præjacente materia fuerunt producta, neque unum horum est alterius materia, ita ut per veram transmutationem fiat ex illa; lux item juxta hunc D. est proprietas corporis Solaris: ergo simul omnia, quæ mandum principaliter constituunt, à Deo prodire. Unde cum M. P. Augustino lib. 4. de Gen. ad lit. cap. 33. concludimus: *Nòn tardè institutum est, ut essent tarda, quæ tarda sunt, nec ea mora condita sunt sæcula, quæ transcurrunt;*
bos

hos enim numeros tempora peragant, quos, cum crearentur, non temporaliter acceperunt.

**

§. III.

**

ARGUMENTIS EX SCRIPTURA SACRA
deductis occurritur.

181 **P**RIUSQUAM objectionibus cōtra secundam conclusionem respondeam, sciendum est, quòd non omnia argumenta, quæ Adversarij in præsentì opponunt, contra August. P. militant; ea nimirum, quæ successivum temporum decursum inter opus creationis, & productionem mixtorum persuadent: fatetur enim Augustinus Parens, temporis intervallum mediasse inter creationem cœlorum, & partium principalium Universi, & opus propagationis, & administrationis rerum, quòd fit per hoc, quòd ex elementis variæ species mixtorum, Universum suæ varietate venustantium, adu, & in propria specie generentur. Unde unicè contra Augustinum P. procedunt argumenta illa, quæ successione inter illa quatuor à D. Thoma supra posita, persuadent; nempe, inter cœlos, & lucem, item, inter lucem, & firmamentum; rursus, inter hoc, & congregationem aquarum; & denique inter congregationem aquarum, & productionem luminarium. Quo præmissis, primò proponam argumenta ex ordine narrationis Moyſis petita, & ex varijs Scripturæ S. locis deprompta. Secundò ex SS. Patribus, eorumque rationibus deducta. Tertiò demum varias reflexiones, quæ conclusioni obstare videntur, enodare curabo.

182 Arguitur I. Plura enim in narratione Moyſis Gen. 1. quæ repugnant positioni Augustini Parens; ibi namque post cœli, & terræ creationem, dicitur, quòd *tenebræ erant super faciem Abyssis*, post additur lucis productio, & divisio ipsius à tenebris describitur; atqui lux, & tenebræ nequeunt in eadem duratione coexistere: *Quæ enim conventio lucis ad tenebras*, ut inquit Apostolus: ergo lux non est simul cum cœlo, & terra facta. Confirmatur: In opere tertij diei sic dicitur: *Congregentur aquæ, quæ sub cœlo sunt, in locum unum; & appareat arida.* Ergo prius erant aquæ, terram

undique cooperientes, & post, ad præceptum Domini, in proprios aiveos sunt congregatæ. Atqui in hoc necessariò intervenit successiva, & temporalis duratio; neque enim in eodem instanti, & momento possunt aquæ terram quaquaversum inundare, & ad proprium locum simul congregari: ergo. Præterea: Illud *appareat arida*, denotat, post productionem lucis aliquod impedimentum fuisse, obstans apparitioni aridæ, aquæ utique terram cooperientes; sed terra nequit simul esse aquis cooperta, atque simul apparere: ergo.

183 Argumentum hoc est unum ex præcipuis fundamentis Adversariorum, non tamen est adedò firmum, sicut primo aspectui apparet; procedit enim in falso apud Augustinum P. supposito, quòd nempe, tenebræ illæ lucem primigeniam prævenientes fuerint materiales, lucique corporali privativè oppositæ. Quoniam August. P. per tenebras, informitatem materiæ significari docet, & per lucem primi diei, formationem primæ, supremæque creaturæ, intelligit; pro quo vide ipsum num. 48. & alibi citatum. Oportuit enim, quòd creatio, & formatio Angeli non fuerit à Moysè in narratione primorum operum Dei prætermittenda, ut satis indicant illa verba in consummatione operum primæ institutionis rerum posita: *Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant, valdè bona.* Ubi, ut supra ex Pererio dictum est, plenitudo, & perfectio Univerſi, in ordine partium ejusdem consistens, designatur: Angelos autem ad hanc plenariam mundi perfectionem integrandam pertinere, nuper abundè ostensum est.

184 Si autem Angeli in primis operibus Dei sunt commemorati; cum primò sint creati, *prior enim omnium creata est sapientia*, utique cæli nomine sunt significati; quippe hoc asseritur à Moysè primò fuisse creatum. Congruè autem cæli nomine Angelus à Moysè significatur; quoniam *cælum*, juxta D. Thomam 1. p. q. 68. art. 4. in corp. *quandoque dicitur aliquid, per participationem alicujus proprietatis cælestis corporis, scilicet, sublimitatis, & luminositatis actus, vel potentia.* Cum ergo Angeli sint sublimes quidam spiritus super omnem ordinem rerum corporalium collocati, convenienter à Moysè, cæli nomine sunt nuncupati. Nec inconvenit, quòd Angelicus P. ibi dicat, quòd cæli nomine metaphoricè significatur Sancta Trinitas, propter ejus sublimitatem.

tem, spiritualitatem, & lucem, de quo cælo exponitur Diabolus dixisse: *In cælum conscendam*, idest, *ad aequalitatem Dei*; ex quo etiam inferitur, quòd cælum metaphoricè dicitur de Angelo. Non, inquam, obest, quoniam imprimis juxta Augustinum Tornielum in Sacris Annal. num. 13. & Suarium num. 180. citatum, Angeli cæli nomine in principio Gen. comprehenduntur. Et præterea conveniens fuit, quòd Moyses, rudi populo condescendens, uteretur vocibus, per aliquam similitudinem cum rebus maxime notis, Angelum significantibus; quippè excelsum illam, immaterialem, & spirituaalem naturam Angelorum non aliter valent intelligere Hebræi. Neque alienum omninò est ab historico stylo, quòd quandoque, licet rarò, utatur verbis in metaphorica significatione, ut in præsentì fateri tenentur, qui per opus firmamenti cælum stelligerum accipiunt, supra quod aquas esse Scriptura testatur, per quas intelligunt cælum cristallinum, quod aqueum dicitur, propter similitudinem in diaphaneitate cum veris aquis, ac per consequens metaphoricè.

185 Stabilito ergo, quòd Moyses cæli nomine in exordio Genesis Angelum indicavit, quid per terram significaverit, ad mentem Augustini investigandum restat. Et ex suprà dictis secundùm D. Thomam, manifestè constat, terræ nomine ibi materiam primam designari, ut etiam apertè docet Augustinus P. loco num. 48. citato, & alibi sæpè; vide dicta num. 120. Fundatque M. P. Augustinus prædictam intelligentiam in illis verbis Sap. 11. ubi dicitur: *Omnipotens manus tua creavit orbem terrarum de materia informi*. Vel, ut legit Augustinus P. loco citato: *Qui fecisti mundum de materia informi*. Cùm ergo mundus de materia informi conditus, à Sapiente manifestè asseratur, & priùs sit, saltim naturæ, & originis ordine, ex quo aliquid fit, quàm quod inde fit: hinc Moyses immediatè ad Angeli productionem, subjunxit materiæ informis, ex qua omnia corporalia fiunt, creationem. Hanc ergo materiam primam, quia Moyses non poterat rudi populo exprimere, nisi sub similitudine rerum eis notarum; propterea, inquit D. Thomas num. 170. citatus, *sub multiplici similitudine eam exprimit, non vocans eam tantùm aquam, vel tantùm terram, ne videatur secundùm rei veritatem materia prima esse vel terra, vel aqua*. Et

rursus vilitatem, & indecorem materiae primae describens, prosequitur Moyses, dicens: *Terra autem erat inanis, & vacua, & tenebrae erant super faciem abyssi.* Hoc est, materia prima, terrae nomine significata, erat inanis, & vacua; vel ut alij legunt, *invisibilis, & incomposita*, seu incognoscibilis, & ignota, carensque omni decore, & pulchritudine; materia quippe ex se non habet speciem, neque potens est consequenter, parere notitiam sui; quoniam *nec est quid, nec quantum, nec quale, nec aliquid eorum, per quod ens determinatur*, ut inquit Philosophus. Ergo ex se materia prima congruè tenebrarum nomine significatur, quia tenebrosa, & obscura est. Unde à Philosophis hyle, chaos, & abyssus nuncupatur; quia sicut caret actualitate essendi, sic & nomine proprio.

186 Hinc jam ad argumentum patet solutio; licet enim verum sit, quod tenebrae, & lux materialis eis opposita in eadem duratione coexistere nequeant in eodem subjecto; tamen negamus, quod tenebrae, de quibus in argumento, sint privatio lucis materialis, & quod lux post eas facta, sit pariter corporalis, & materialis; quoniam ut dictum est, caeli & terrae nomine in principio Gen. denotatur creatio spiritualis creaturae informis, & materiae invisibilis, seu informis, de qua, vel ex qua Deus creavit orbem terrarum, post autem per productionem lucis designatur formatio creaturae spiritualis, quae sicut primò creata est, ita etiam formata est primò, per conversionem ad incommutabile bonum, & adhaesionem ad lucem creantem, seu divinum Verbum, ut latius art. 15. dicemus; deinde ordine etiam significatur formatio creaturarum corporalium modo dicto ex Augustino P. num. 48. Inter informitatem autem, & formationem creaturarum nulla intercessit temporalis mora, quia Angelus creatus est in gratia; *erat enim Deus simul condens naturam, & largiens gratiam*, secundum August. P. & Angelos casto amore ipsi adhaerentes creavit. Et similiter materia prima solum origine, & ordine naturae formam praecessit, sicut vox cantum, & verba. Unde inter lucem & tenebras, de quibus Moyses, nulla fuit duratio successiva, sed potius simultas, & conventio.

trina Augustini P. à D. Thoma num. 176. explicata, quòd per congregationem aquarum, & apparitionem aridæ, intelligenda est impressio formæ substantialis terræ, & aquæ in materiam informem, per quam formam competit aquæ talis motus, & terræ sic videri, seu apparere. Per motum ergo congregationis, qui est in aqua notissimus; *est enim aqua labiliter fluxa*, ut inquit Augustinus P. notificavit Moyfes rudibus Hebræis impressionem formæ aquæ: convenientissimè quidem, & philosophico more, familiare enim est Philosophis, formas substantiales, quæ valde à cognitione nostra sunt remotæ, per earum qualitates, & operationes proprias, & motus notissimos, manifestare: unde hominis formam in ordine ad discursum, & ignis per ordinem ad calefactionem &c. consueverunt explicare.

188 Similiter ad secundam confirmationem dicimus, quòd per apparitionem aridæ, impressio formæ elementi terræ convenienter designatur; sicut enim congregationis motus aquis est naturalis, ita ariditas, & siccitas est propria passio terræ: congruenter ergo Moyfes per apparitionem aridæ impressionem formæ terræ determinavit. Pro hujus subtilis, rationabilis, & in Scriptura S. fundatæ interpretationis Augustinianæ confirmatione, reflexione digna mihi visa sunt in opera secundi, & tertij diei illa verba: *Et vocavit Deus firmamentum, Cælum :: Et vocavit Deus aridam, Terram: congregationesque aquarum appellavit Mária.* Ubi ponderandum est, quòd Deus nomina imposuit firmamento, aridæ, & congregationibus aquarum secundo, & tertio die. Firmamentum vocavit, Cælum; aridam, Terram: congregationesque aquarum appellavit Mária. Nomina autem, seu *vocabula*, ut observat Augustinus P. in Imperfecto de Gen. ad lit. cap. 6. *ad distinctionem valent. Unde etiam nomen, quòd rem notet, appellatum est, quasi notamen. Notet autem, id est, distinguat, & doctitanter ad discernendum adjuvat.* Nunc sic: nomina, & rerum vocabula ad distinctionem valent: ergo nomina recensitis operibus secundo, & tertio die imposita, distinctionem illorum operum designat. Atqui distinctio potissimè fit per impressionem formæ determinatæ speciei in materia informi: unde & nomina proprius, & frequentius à principali, id est, à forma contra-

hente rem ad tale esse, vel aliqua proprietate eidem inseparabiliter annexa, imponuntur: ergo propterea convenienter nomina recensitis operibus secundo, & tertio die imponuntur, ut formatio cœli secundo die, & in tertio elementorum terræ, & aquarum, facta intelligatur. Accedit, quòd cum Moyse à principio cœlum, terram & aquas memoraverit, frustranea videretur prædictorum nominum impositio, ipsorumque tam signata iteratio in secundo, & tertio die, si idem significasset Sacer Historiographus prædictis nominibus in opere creationis in primo instanti; ac in sequentibus diebus: hoc autem inconueniens apparet: aliquid ergo aliud dictis nominibus notificavit Moyse in primis illis operibus creationis, ac nunc sequentibus diebus; atqui nihil aliud convenientius designatum fuisse excogitari potest, præter Angelos, & materiam primam; hæc enim primò omnium fuisse creata, euidenter alibi exprimitur in Scriptura Sac. ut ostensum ab initio solutionis relinquimus: ergo.

189 Sed dices: quòd ibi tenebrarum nomine non debet intelligi informitas, invisibilitas, & incognoscibilitas materiæ primæ, sed carentia lucis materialis; quoniam ibi Scriptura S. designat, ubi fuerint tenebræ, scilicet, *super faciem abyssi*; sed nomine abyssi juxta D. Thom. 1. p. q. 69. art. 1. in corp. ex D. Augustino, significatur quædam immensitas inordinata aquarum: ergo tenebræ illæ erant super vastam molem aquarum; sed tenebræ ad superficiem aquarum pertinentes, sunt materiales, quippè in subiecto materiali existentes, & aquam formatam supponentes: ergo.

190 Respondeo: quòd certè secundum Augustinum nomine abyssi immensa aquarum profunditas quandoque significatur; at etiam juxta ipsum materia informis congruenter designatur, & in præfenti ita contingit: *Deus enim creavit orbem terrarum ex materia inuisa*, ut expressè asserit Sapiens. Oportebat ergo, quòd Moyse in mundi Genesi meminerit materiæ primæ. Hoc autem fecit nominibus terræ, aquæ, tenebrarum, & abyssi: terræ quidem, quia est aliquid rudibus maximè notum, habensque similitudinem cum materia prima, inquantum subsidet diversis formis;

nomiae item aquae, inquantum est apta formari diversis formis; tenebrarum vocabulo, inquantum est ex se invisibilis, & incognoscibilis; & denique abyssi nomine, propter immensam vastitatem, & inexhaustibilem potentialitatem. Unde ibi, tenebras fuisse super faciem abyssi, significat, in materia prima esse vastissimam capacitatem ad suscipiendam successivè omnium formarum pulchritudinem, & decorem.

191 Objicies deinde potentissimum, ut vocat Pererius, argumentum: Quia Moyses Exodi 20. cum daret Judaeis præceptum observandi diem sabbati, causam cur Judaei tam sancte, ac religiosè Deum colere deberent, hanc unam reddit: quod sicut Deus mundum, & omnia, quæ sunt in mundo, sex diebus creavit, septimo autem die vacavit, & requievit ab omni opere, quod pararat; ita quoque Hebræos debere per sex dies hebdomada operando, & laborando versari, die autem septimo ad exemplum, & imitationem Dei, ab omni opere servili, laboreque feriari. Hæc autem ratio Moysis, ait Pererius, quis non videat, quàm sit infirma, inutilis, & frivola, si Deus non per sex dies, sed simul, & uno temporis momento, res omnes fecisset? Mitto cætera, quæ ibi objicit Pererius, quippè ad art. 5. pertinentia, de quibus ibi. Et confirmo argumentum ex Aug. Tornielo, ubi supra, num. 33. dicente: quod fortè eadem de causa creditur Dominus præcepisse Exodi 23. & Levitici 25. Hebræis, ut sex annis terram colerent, & in septimo incultam relinquerent: & pari ratione, ut Hebraici generis servi, sex annis duntaxat Dominis deservirent; Hebræis, in septimo autem ab eisdem liberè dimitterentur; ut patet Exod. 21. & Deuter. 15. Ex quibus infert: Ad quid, obsecro, hujusmodi præcepta, si Mundus re vera unico instanti, non autem sex diebus factus esset?

192 Potentissimum hoc argumentum sibi objicit D. Thomas q. 4. de pot. art. 2. & solvit dicens: *Ad 5. dicendum, quod per sex dies, in quibus dicitur Deus creasse cælum, & terram, mare, & omnia, quæ in eis sunt, intelligitur, non aliqua temporalis successio, sed cognitio Angelica, relata ad sex genera rerum Divinitus producta; septima verò dies est ipsa cognitio Angeli ad quietem Artificis rela-*

ta. Dicitur enim secundum Augustinum 4. de Gen. ad lit. cap. 15. Deus septima die quievit, in quantum quietem propriam, qua in se ipso à rebus conditis quiescit, & beatus existit, creaturis non indigens, menti Angelicæ monstravit, cujus cognitionem diem appellat. Et dicitur ab opere septimo die cessare, quia postea nihil novum fecit, quod aliquomodo in operibus sex dierum non præcesserit, vel materialiter, vel causaliter, vel secundum aliquam similitudinem speciei, vel generis. Et quia post omnia opera condita, Deus septima die in seipso quievit; propter hoc Scriptura, & lex præcepit, septimam diem sanctificari. Nam sanctificatio cujuslibet rei in hoc maxime consistit, quod in Deo requiescit. Unde res Deo dicata, ut tabernaculum, vasa, & ministri, sanctæ dicuntur. Dies autem septimus est ad Dei cultum dedicatus: idem sanctificatus dicitur; ut scilicet, sicut Deus, qui sex genera rerum condidit, & menti Angelicæ monstravit, non in ipsis rebus conditis, quasi in fine quievit, sed à rebus conditis in seipso, in quo sua beatitudo consistit, permansit; cum non sit beatus ex eo, quod res fecerit, sed ex hoc, quod in seipso sufficientiam habens, rebus factis non indiget: ita etiam & nos, non in ejus operibus, aut nostris discamus, sicut in fine quiescere: sed ab operibus in ipso Deo, in quo nostra beatitudo consistit, quiescamus. Propter hoc enim institutum est, ut homo sex diebus laborans in operibus proprijs, septima die quiesceret, cultui Divino, & quieti Divinae contemplationis vocans, in qua sanctificatio hominis maxime consistit. Novitas etiam mundi maxime demonstrat, Deum esse, & creaturis non indigere; & idem statutum est in lege, ut septima die quiescerent, & festum ducerent, in qua mundus consummatus est; ut per novitatem mundi simul producti, & per sex genera rerum distincta, homo semper in Dei cognitione maneret, & de tam universali, & præcipuo creationis beneficio, Deo gratias exhiberet, & in ipso, tamquam in fine, quietem suæ mentis poneret, in presenti per gratiam, & in futuro per gloriam.

193 Hæc Angelicus P. in quibus causam sabbatismi, Judæis à Moyse promulgati, eleganter explicat ad mentem Augustini; primo ab exemplo, per hoc quod quia Deus post opera condita, septimo die in seipso quievit (hoc est quic-

quietem, & fœlicitatem suam ab aeterno ex summâ suâ bonitatis possessione habitam, menti Angelicâ presentavit) *propter hoc Scriptura, & lex præcipit septimam diem sanctificari.* Ut discamus, sanctificationem nostram non esse querendam in operibus Dei, aut nostris, nec in illis quietem nostram consistere; neque item illis ita frui, & inharere debere, (hoc enim esset frui utendis) ut in ipsis sistamus; sed ab ipsis in Deo, in quo est beatitudo nostra. En primam causam sabbatismi, de qua amplius, cum de diebus Angelicis tractemus.

194 Subjungit deinde D. Thomas aliam causam observationis sabbati ex hoc, quod *novitas mundi maxime demonstrat Deum esse, & creaturis non indigere: ut propterea per novitatem mundi simul producti, & per sex genera rerum distincta, homo semper in Dei cognitione maneret, & de tam universali, & præcipuo creationis beneficio, Deo gratias exhiberet, & in ipso, tamquam in fine, quietem suæ mentis poneret.* Ergo juxta D. Thomam sex dierum opera tantum assignantur pro motivo, & causa sabbatismi, in quantum illa sufficienter ducunt ad cognitionem Dei in se, & quod creaturis non indiget; *invisibilia enim Dei à creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque ejus virtus, & divinitas,* ut inquit Apostolus ad Rom. 1. & ex hac cognitione Creatoris per creaturam, possent homines in laudem Creatoris assurgere; quare merito subdit ibi Apost: *Ita ut sint inexcusabiles* (idest mundi Sapientes) *quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt.* Ergo creaturæ ex eo, quod sunt medium cognoscendi Creatorem, movent consequenter ad laudem, & glorificationem sui conditoris.

195 Præterea, sex genera rerum primitus à Deo producta, in causa sunt, ut homines excitentur, & moveantur ad laudandum Deum, ipsumque glorificandum, quod in omnibus illis, & singulis cernere est speciale beneficium Creatoris erga homines: cum ergo in allegato Exodi loco motivum sabbatismi Judæis à Moysè intimati, & nihil præterea importetur, & hoc in beneficio, hominem ad agendum gratias alliciente, præcipue consistat, consequens est, quod id, in

quo est assignare hominis utilitatem in primis operibus Dei, ipsum sit causa sabbatissimi: atqui hoc non in eo, quod dies creationis mundi fuerint naturales, vel spirituales, sed in eo, quod sex rerum genera, primitus à Deo producta, in hominis utilitatem cedant, consistit: ergo.

196 Quod autem omnia opera primæ institutionis rerum in hominis beneficium, & utilitatem ordinentur, pulchrè explicat Aug. Torniellus ubi suprâ fol. 80. n. 35. dicens: *Altero modo dicitur Deus fecisse mundum propter hominem, quem in eo plasmare disposuerat, quia, videlicet, ad ejus commodum, ususque, omnia sensibilia facta esse, certum est, ut quotidiana docet experientia. Videmus enim cuncta, non solum animalia, & plantas; sed etiam petras, terram, metalla, mineralia, & quidquid aliud in mundo est, sive magnum, sive parvum, omnia, inquam, & singula in gradu suo eidem homini deservire, vel ad cibum, vestitum, morbos curandos, vel ad varia oblectamenta; quàm etiam ad ipsum in multis erudiendum, & cum opus est, castigandum: adde insuper, ut dictum est, & ad manifestandum hominibus infinitam Dei potentiam, & virtutem, que non minus in minutissimis quibusdam animalibus, quàm in magnis elucet: Nam etsi grandia quedam animalium corpora, puta cetorum, & elephatorum, & hujusmodi, cunctis admirabilia videantur, & Divinam creatoris potentiam valdè admodùm commendent: attamen si & alia quedam, usque adeò minima quorundam animalium corpora, ut vix sensu percipi queant, attentius considerentur; & quomodo in tam exiguo corpusculo tot reperiri organa possint, quot varij eorum motus, & facultates necessario requirunt, & ostendunt; procul dubio non minus admirabilem in ipsis, quàm in magnis, Deum esse, comperiemus. Quin potius minima hæc (quippe que de cætero prorsus homini inutilia esse videantur) hæc potissimum de causa condita esse videntur, ut in his præsertim admirabilem Dei potentiam, sapientiam, & bonitatem, que etiam ad hæc adeò minima, & contemptibilia tantopere se extendat, non sine stupore consideremus. Ceterùm si ipsimet cæli, qui, ut ait Psalmista, enarrant gloriam Dei, multis quoque alijs humane vite usibus inserviunt; si, inquam, Solem, & Lunam, & omnia astra cæli creavit Dominus Deus in ministerium cunctis gentibus, que sub cælo sunt, ut dicitur Deuter.*

ter. 4. Et quod majus est, si etiam Angeli sunt administratorij spiritus, in ministerium missi, propter eos, qui hereditatem capiunt salutis, ut aperte testatur Apost. ad Hebraeos 1. quis dubitet, cetera quoque minus perfecta, & consequenter totum hanc mundum, propter hominem esse factum, & cuncta, quæ in eo sunt, eidem ex divina dispensatione famulari?

197 En mundum, quantum ad omnia, in hominis beneficium, utilitatem, doctrinam, eruditionem, oblectamentum, & ministerium, cum magna nostra admiratione, & stupore ordinatum. Unde Apost. inquit: *Omnia vestra sunt, vos autem Christi, Christus autem Dei.* Admirabilis ergo hæc dispensatio Dei, qua cuncta in hominis commodum disposuit, est causa ipsum excitans, movens, & alliciens ad gratiarum actionem, sabbati cultum, & quietis Divinæ contemplationem. Neque enim hujusmodi conducentia apparet in eo, quod Deus successivè, vel simul opera sua primitus condiderit: licet namque foret, ut in morosa & successiva rerum productione, causa, & motivum divini cultus splenderet, si diurnitas in operando, labore, & lassitudine Opificis fieret; quippè in hoc eventu tempus, & labor in utilitatem hominum consumptus, ipsorum beneficium præferret; tamen, cum Deo optimo Maximo, dicto, & imperio competat agere, & ipsi idem sit velle, ac benefacere: propterea, quod Deus beneficium hominibus in tempore, vel in momento conferat, non involvit respectu hominum speciale gratitudinis motivum, bene verò, quod omnia opera in utilitatem hominum sint à Deo ordinata. Ex his, ut opinor, manet potentissimum illud argumentum penitus contractum, & simul constat, quod ratio Moysis Exodi 20. pro sabbato observando, est beneficium creationis; quod, nimirum, omnia opera, scilicet, cælum, terra, maria, & omnia quæ in eis sunt, propter hominem condiderit Deus, ipsique famulentur, ut ex Torniello dictum est. Quod autem per sex dies protracta, dilata, & procrastinata rerum productio, nihil conferat ad cultum Dei, & sabbatissimum, constat ex dictis. Unde ad finem Moysis, successivam rerum productionem prorsus ineptam, infirmam, frivolam, & futilem reputo; quippè nullum Dei erga homines beneficium demonstrantem. Unde ratio sabbatissimi à Moyse Exodi 20. indicata, non consistit in sex diebus ibi memora-

tis, sed in sex operibus, & generibus rerum in illis comprehensis, & ad hominis commodum ordinatis.

198. Hinc jam ad confirmationem patet solutio, & quidem ex doctrina Tornielli deducta. Dicimus enim, quod eadem causa assignatur pro colenda terra sex annis, septimo autem otio relinquenda: & pro dimittendo fervo, & ad suam libertatem restituendo, septimo anno, ac pro sabbato colendo: Quippè hæc omnia recolunt, & in memoriam revocant beneficium creationis suprâ explicatum, quod, ut dictum est, non consistit in momentanea, vel successiva rerum productione, & morosa beneficij collatione, sed in utilitate hominibus ex rebus creatis proveniente. Quod autem hujusmodi utilitas, commoditas, & beneficium hominis, ex quo ad ipsam omnia ordinentur, sit causa movens ipsum ad Divinum cultum, confirmatur ex contextu Deut. 5. ubi ad objectum testimonium additur: *Memento, quod & ipse servieris in Egypto, & eduxerit te inde Dominus Deus tuus in manu forti, & brachio extento. Idcirco præcepit tibi, ut observares diem sabbati.* En beneficium educationis, & redemptionis Hebræorum ex captivitate Egypti redditum à Moyse pro causa observationis sabbati. Ergo ubi assignatur sex dierum opus pro causa sabbatismi, non dies, sed opera in illis comprehensa, atque in hominis utilitatem creata, sunt ratio formalis motiva: ibi enim est assignanda ratio motiva cultus, ubi invenitur beneficium, quod non in diebus, sed in operibus in illis factis, relucet.

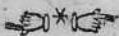
199. Argues 3. ex illo Judith 2. *Tu fecisti priora, & illa post illa cogitasti.* Ergo in operibus Dei fuit ordo prioris, & posterioris ex parte rerum factarum; neque enim ex parte actus Divinæ cogitationis potuit esse talis ordo: ergo non simul creavit Deus omnia. Præterea: in Psalm. 103. dicitur: *Omnia in sapientia fecisti*; sed Sapientis est ordinare, ut dicitur 1. metaph. ergo videtur, quod non omnia simul creata sunt, sed secundum ordinem temporis successivè.

200. Respondeo ad 1. ex D. Thoma q. 4. de pot. art. 2. ad 1. *Quod in productione Divinorum operum, ordo natura, & originis, non autem durationis, servatus est. Nam prius natura, & origine producta est natura spiritualis,*

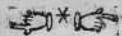
& corporalis informis, & postea formata est. Et licet simul
 tempore utraque natura sit formata; quia tamen natura
 spiritualis est dignior corporali: ideo ejus formatio, natura
 corporalis formationem debuit precedere. Rursus, quia natura
 corporalis incorruptibilis dignior est natura corruptibili, de-
 buit & ordine natura ipsa prius formari. Et ita prima die de-
 signatur formatio natura spiritualis in productione lucis,
 qua mens spiritualis creatura illuminata est per conversionem
 ad Verbum: secunda vero die designatur formatio natura
 corporalis caelestis per productionem firmamenti: tertia vero
 die designatur formatio natura corporalis quatuor elemento-
 rum: Quarta autem designatur ornatus caeli pro productionem
 luminarium, qui ordine natura debet precedere orna-
 tum aquae, & terrae, qui factus est in sequentibus diebus. Et
 sic Divina opera quodam ordine, scilicet, natura, &
 non durationis, sunt facta. Haec Angelicus Praeceptor, quae
 clarissima sunt pro argumenti solutione.

201 Ad textum Psalmistae respondet D. Thomas
 doctrina in probatione conclusionis supra num. 146. data,
 subjungitque ordinem num. precedenti explicatum. Et sane
 argumentum patitur manifestam instantiam in omnium sen-
 tentia admittendam. Ut enim supra num. 103. prae-
 notavi, innegabile est, Deum, ad nutum voluntatis suae, simul
 omnia creare potuisse. Essent ne, rogo, in hac hypothesi or-
 dinata opera Dei, ordineque & in sapientia producta, & dis-
 posita? Utique; neque enim aliter, quam in sapientia
 posset Deus condere universa, quippe Verbo, quod est sa-
 pientia genita, producit Deus omnia. Ergo ad ordinem Sa-
 pientis, cujus est infinita potentia, non pertinet successivè
 producere sua opera; immò hic modus, quantum est ex se,
 arguit infirmam potentiam, ut cernere est in creaturis,
 sed simul; nescit enim tarda molimina Divinae virtutis effica-
 cia; nisi fortè ad morum instructionem, vel nostram exerci-
 tationem, quandoque opus suum per temporum moras exe-
 quatur, ut in resurrectione Lazari factum credimus. Ve-
 rum in prima rerum institutione non est querendum miracu-
 lum, nec ad extraordinariam providentiam recurendum;
 sed duntaxat, quid exigat natura rerum ad infinitam Dei po-
 tentiam, & modum operandi ipsius comparata. Ostensum est

autem, quòd in his terminis conveniens, & rationabile fuit, ut omnia simul producerentur, nec tamen sine ordine: ordine, inquam, nuper ex D. Thoma, & supra initio art. ex N. Zanh explicato.

§. IV.

*ARGUMENTIS EX SS. PP. DEDUCTIS
occurritur.*

202 **C**onsultò supra testimonia PP. fusè allegavi, ut, scilicèt, examinarem, an fundamenta ipsorum pro opposita sententia, Augustini P. positionem infirmant. Et certè ratio, & motivum Nazianzeni, ordinem rerum pro causa successivæ emanationis earum à Deo assignantis, soluta manet ex nuper dictis. Et nota, quòd textus Judith ibi à Nizeta allegatus, potius stat pro Augustino P. illud enim: *Praesto fuerunt tibi omnia*, instantaneam rerum productionem designat.

203 S. Ambrosius num. 107. allegatus, duplicem rationem insinuat pro sua positione, & contra Augustinianam. Prima est, ne dum res simul facta, atque suo ornatu venustata appareret, verè increata, & sine principio crederetur. Secunda, quòd imitatores nos sui esse voluit Deus, ut priùs aliqua faciamus, postea venustemus. Et quòd fides nostra quodam gradu crescit. Hæc ibi S. Doctor. Sed licèt doctrina hæc sit tanto P. digna, & Sacra Scriptura consentanea, & circumstantia literæ ipsam admittat; quod notatum habere volo, tum pro his, quæ circa motiva Ambrosij, tum aliorum Patrum, dixerò; neque enim mea intentio est, eorum expositiones explodere, sed potius assero, ipsas S. Scripturæ rectè aptari posse; & quod unicè contendo, est, Augustini P. positionem, S. Scripturæ literaliter acceptæ congruere, & fundamenta aliorum PP. ad illius desertionem non cogere; immò rationabiliter posse solvi stando positioni Augustini P. istamque validioribus argumentis inniti; licèt, inquam, hæc doctrina satis congruenter intentioni Moysis aptari possit, non tamen ita validis argumentis munitur, ut ab Augustini castris nos discedere cogat. Di-

204 Dico igitur, quòd prima D. Ambrosij ratio non urget, ad adstruendam successivam, temporeaneamque rerum institutionem; neque enim magis conducit ad fidem temporalis creationis mundi, quòd successivè partes ejus asserantur productæ, quàm quòd simul mundus quoad omnes partes ipsum constituentes, adstruatur factus. Cum enim motivum nostræ fidei, & ratio formalis credendi, sit Divina revelatio, vel veritas Divina ut revelans, id tantum per se conducit ad mundi in tempore creationem fide credendam, quòd Deus nobis in Scriptura S. revelet mundi in tempore productionem; quòd sufficientissimè nobis notificat, cum dicit: *In principio creavit Deus cælum, & terram.* Quòd autem cæli prius creati asserantur, postea stellis insigniti dicantur; quòd terra prius incomposita, & invisibilis declaretur, postea floribus, & fructibus venusta, composita, & ornata describatur, nihil profectò ad fidem creationis cæli, & terræ conducere videtur; hoc enim omninò de materiali se habet ad cæli, & terræ veram in tempore productionem. Qui ergo credere renuit cæli, & terræ temporeaneam creationem, licet scriptum legat, in principio creasse Deum cælum, & terram; nec profectò hoc credit, licet postea legat, cælum à Deo stellis esse insignitum, & terram fructibus, & floribus vestitam. Et certè D. Ambrosij ratio instantiam patitur in Angelis, & primis Parentibus, quos Deus simul, & quoad substantiam perfectos, & tum in naturalibus, tum in supernaturalibus venustatos produxit; nec tamen per hoc vel Angeli temporeaneam creationem, vel hominis in tempore productionem, credere renuimus.

205 Secunda ratio P. Ambrosij introducit causam moralem pro literali expositione; proptereaque non cogit. Si autem admittenda censeatur, cur non poterit similiter cæli nomine Angelus, vel rationalis natura designari, ut contendit N. Philippus ubi suprà, dicens: *Idèò creaturam spiritualem cæli nomine voluit nuncupare, quia celestibus eam desiderijs voluit inhiare?* Utriusque enim par apparet ratio. Hoc autem non admittent Adversarij, & merito, quia pro literali expositione textus, exigentia ejusdem, contextusque coherentia conformiter ad intentionem Auctoris, est at-

tendenda, non autem moralis, aut mystica causa assignanda. Unde secunda ratio Ambrosij minus apta videtur pro literali expositione, licet valde apta sit ad sensum spirituales.

206 S. Chrysostomus suae positionis causam num. 108. relata, ad hoc videtur reducere, quod Deus sua bonitate, motus, mundum non simul, sed successivè produxit, & hoc nobis per Moysen insinuavit, cujus narrationi, & non humanis rationibus standum est. Caterùm, quod Deus propter suam bonitatem universa condiderit, non debet reputari urgens ratio, ut omnia successivè produxerit; quippe si simul voluisset omnipotens ejus manus omnia facere, quivisset utique, secundum hunc præclarissimum P. Demus autem Deo simul mundum creare placuisse. Esset ne mundus propter Dei bonitatem factus? Ita sanè: neque enim propter sui utilitatem, aut necessitatem (nullius enim indigus est, qui sibi sufficientissimus) mundum produxisset: ergo ratio illa non est efficax ad statuendum successivum rerum à Deo processum. Benè verum est, quod litera, & non rationi standum est, ut inquit Chrysostomus; at hoc verum est, cum litera aliquid expressè tradit, & intentio Auctoribus manifesta est; caterùm Moyses non adeò expressè primam rerum institutionem nobis tradidit, quod in ejus intelligentia non multùm hæsitent Patrum sublimia ingenia. Vidimus namque in præmio, ipsum Chrysostomum expressè fateri, se non intelligere naturam firmamenti, vel quod sit opus secundi diei. Similiter Augustinum P. Originem, & alios in intelligentia priorum operum Dei disidere cernimus. Cur ergo litera Moysis adeò clara existimabitur, cum tam diversos sensus pariat apud SS. Patres? Certè hoc unicum ibi manifestissimum judico, quod Deus est Auctor, & Conditor universorum; cetera namque disputationi hominum cum affectione eorum tradita invenio: ita ut ausim dicere, quod nec verbum, præter dogma jam dictum, sit Genesis primo in cap. quod eodem sensu ab omnibus accipiatur. Quia ergo tot occurrunt in præsentis literæ discussione difficultates, M. P. Augustinus recurrit pro ejus expositione ad rationis indaginem, qua probat suam positionem, & esse Scripturæ S. consentaneam, quippe in contextu, & alijs ejusdem

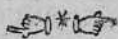
locis fundatam, & intentioni Moysis, creationis mundi, historiographi, congruentem. Hæ autem non sunt humane rationes, hoc est, ex Philosophia naturali petitæ; sed rationes Theologicæ, & in Scriptura S. fundatæ. Sed de hoc latius adhuc infra.

207 In verbis B. Gregorij Magni num. 109. positis, aliqua inveniuntur, quæ doctrinæ Augustinianæ consonant: ea autem in quibus ab Augustino P. discrepat, satis suprâ manent discussa. Hugonis autem ratio coincidit cum secunda Ambrosij, de qua jam dictum est. Ruperti ratio procedit contra asserentes, plantas, mixtaque omnia simul fuisse à Deo producta. Quid autem senserit Augustinus P. de mixtorum productione declaratum est conclusione præcedenti. Et quantum ad luminaria, satis suprâ ostensum est, debuisse simul cum cœlis creari. Quod verò ait Magister, magis videlicet congruere Scripturæ Geneseos, opinionem Hieronymi, aliorumque PP. intelligendum est secundum distinctionem à D. Thoma suprâ num. 124. datam, nempe, magis congruere literæ, quantum ad superficiem. Augustini autem positio & circumstantiæ literæ congruit, & rationabilior, subtiliorque est, & magis vindicans Scripturam S. ab irrisione infidelium.

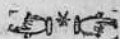
208 D. Bonaventura partim videtur Augustini expositionem extollere, ut num. 127. dictum est; & partim ipsi displicuisse, ut denotant illa verba: *Veruntamen quia ad hanc positionem videtur intellectus Scripture distrabi &c.* Dico autem ad hoc pro nunc, quòd nulla fit Scripturæ S. distractio, nec violentia in hoc, quòd juxta expositionem Augustini P. accipiatur; quòd non aliter probari potest, quam ostendendo, expositionem Augustini P. ad intentionem Moysis procedere, verbaque ejus in propria significatione usurpare, contextum, & seriè literæ optimè conciliare: quæ omnia in disputationis discursu ostendimus, & infra amplius declarabimus. Ad illud denique, quòd ex propria mente asserit S. Bonaventura, estque Alensis observatio, scilicet, quòd distinguendum est inter *creare*, & *facere*: & quæ ad creationem pertinent, simul sunt condita; quæ verò ad factiorem, hoc est, distinctionem, non simul: quòd fundat in illis verbis Gen. 2. ubi dicitur, quòd *cessavit Deus ab omni*

ni opere suo, quod creavit, ut faceret; Dico, quod certe placet pulchra hæc distinctio; cæterum ex illa nihil contra Augustinum P. sed potius pro illo infero sic: ergo omnia, quæ ad veram creationem pertinet, simul fuerunt à Deo in principio producta; sed Angeli, cæli cum luminari- bus, & luce, & elementa omnia, ad veram creationem expectant: ergo simul creata sunt; quod, & non amplius vult Augustinus P. Et rursus hæc præcisio confirmat considerationem à nobis suprâ num. 65. factam. Vide ibi dicta.

209 In verbis P. Anselmi nihil invenio, quod obsit sententiæ Augustini P. præter illum textum: *Sex diebus fecit Dominus Deus. opera sua bona valdè*; ubi si intelligatur, loqui textum de diebus naturalibus, utique obest; ac infra probabo, illos dies non fuisse naturales, sed Angelicos. Auctoritas Alensis eandem doctrinam habet, ac Seraphicus Doctor, proptereaque idem est utrobique ferendum iudicium; & quæ in ultimis verbis habet Alensis, manifestè faciunt pro Augustiniana positione. Verba Magni Basilij, & Doctoris Maximi, causam successivæ productionis non assignant; sed neque necessaria videretur ratio, ut his gravissimis Patribus tribueretur assensus; cum pondus auctoritatis eorum facillè extorqueret consensum, nisi pro opposita haberemus Augustini P. suffragium, solidissimis in Scriptura S. & ratione naturali fundatis reflexionibus munitum. Augustino ergo standum est, sine exclusione tamen laudabilis expositionis aliorum PP. quoniam circumstantia literæ utrumque sensum patitur.

S. V.

ARGUMENTA RECENTIORUM
solvantur.

210

A

RGUES I. ex Pererio lib. 1. in Gen. num. 1821. ubi sequentia opponit: Hæc, inquit, doctrina Moysis de creatione mundi est quadam historica narratio, tradita populo rudi Judæorum, simplici narratione docens, quæ à Deo facta sunt in

opi-

opificio mundi; quare quæ in ea traduntur, sic accipienda sunt, ut verba ipsa sonant: & illa existimanda est melior expositio, quæ verbis Moysis secundum propriam, & vulgo usitatam significationem eorum, sumptis, magis congruere, & consonare reperitur. Moyses autem explicatissimè, & distinctissimè percenset sex dies, in fabricando mundo transactos; quin particulatim edocet, quid quoquo illorum dierum factum fuerit. Nec si cogitatè Moyses, & ex professo ostendere voluisset, mundum non simul, sed per sex dies esse creatum, id, quàm nunc docet, apertius, & enucleatius docere potuisset. Quòd si voluit significare mundum factum simul, non potuit uti oratione, & verbis proposito suo magis alienis, dissentaneis, atque contrarijs. Nec illud probandum est, quod respondent quidam, Moysen sic esse locutum, ut Scripturam suam attemperare, & accommodaret ad captum rudium Hebræorum, quorum intelligentia, & memoria confusa, & perturbata fuisset, si eis Moyses simul à Deo facta omnia proposuisset: nec potuisse Moysen simul dicere, quæ potuit Deus simul facere; Hoc inquam minimè probandum est; potuit enim Moyses distinctè, ac separatim tradere genera omnium rerum, quas Deus condidit, sine ulla distinctione, & commemoratione dierum. Potuit docere, licèt partes hujus mundi multæ, ac diversæ essent, simul tamen omnes ex nihilo à Deo esse conditas. Potuit, immò verò debuit, occasionem omnem erroris præcidere Judæis, qui verba Moysis, ut per se sonant intelligentes, haud dubiè credituri erant, non simul, sed per diversa dierum intervalla, mundum esse à Deo fabricatum. Hæc Pererius, quæ diligenter examinanda sunt, & dearticulatim excutienda.

211 Et primò quantum ad maximam illam, quòd, nempe, narratio Moysis historica est, atque ideò verba ejus, ut sonant, accipienda sunt, & secundum significationem vulgò usitatam, jam supra art. 1. à num. 8. dictum est; ibi dicta vide. Et quidem historiam Moysis in præsentibus, rudi Hebræorum intelligentiæ in omnibus non esse accommodatam, apertissimè evincit SS. PP. tam discors in expositione illius sententia. Et rursus, si maxima illa vera est, quorundam illa prohibitio, teste Hieronymo ibi citato, He-

brais facta, ne legerent cap. i. Genesis usque ad trigesimum suæ ætatis annum? Quoniam si plana, & aperta est Moyses de mundi genesi historia S. necdum non prohiberetur Judæis ejus lectio, verum prudentissimo consilio ipsi admonerentur, ad sui ædificationem, ut frequenter legerent historiam Moyses, ubi continentur prima Dei opera ad hominum utilitatem, & beneficium à Deo benignissimè ordinata. Non ergo admittenda est illa maxima Pererij, sed moderatius accipienda. Quòd autem Moyses explicatissimè percenseat, sex dies in fabricando mundo fuisse transactos, in causa non est, ut asseramus mundum successivè à Deo emanasse, licet particulatim describat Moyses, quid quoquo die fuerit productum; quoniam opus erat ad hoc, quòd vel Scriptura manifestaret, illos dies fuisse naturales, & successivos, vel quòd id ipsum recta ratio, vel contextus Scripturæ S. convinceret: Neutrum autem verum est; non quidem primum, ut infra ostendam. Neque secundum, quoniam nec verbum habet narratio Moyses, successione, vel temporalem decursum indicans, ex quo possit inferri successivus rerum à Deo processus. Quid ergo, ex quo particulatim edoceat Moyses, quid quoquo die à Deo fuerit productum? Sane nihil aliud, quàm quòd Moyses ordinem inter res à Deo in sapientia conditas, per ordinem ad manifestationem in mente Angelorum factam, indicaverit.

212 Deinde, quod Pererius ait, nempe, quòd Moyses apertius explicare non potuisset, quàm nunc docet, mundum successivè fuisse conditum; unde, rogo, hoc colligit? Non aliundè profectò, quàm quòd in fabricando mundum sex dies transactos Moyses docuit. Verùm ulterius restabat Pererio ad suum intentum, ostendere, illos dies fuisse successivos; quod constanter cum Augustino P. negamus. Rursus, voluntariè asseritur à Pererio, Moyses narrationem undequaque esse contrariam simultanea rerum productioni; nos autem cum fundamentis Augustini P. contrarium tenemus, & firmiter sentimus. Neque hujusmodi repugnantiam positionis Augustini P. cum litera Moyses, Angelicus Præceptor adnotavit; quinimò utrumque sensum circumstantiæ literæ consentaneum asseruit. locis in relatione sententiarum citatis. An quod Augustinum, & Thomam

in litera Moysis latuit, P. Pererio, alioqui viro erudito, patuisse dicimus? Absit. Illud autem, quod, supresso Auctoris nomine, improbat, seu non esse probandum iudicat prælaudatus P. quòd nempe, Scripturam S. accommodavit Moyse rudium Hebræorum captui; certè Augustini P. doctrina est 4. de Gen. ad lit. cap. 33. in fine dicentis: *Quia, scilicet, ij, qui non possunt videre quod dictum est: Creavit omnia simul; nisi cum eis sermo tardius incedat, ad id, quòd eos ducit, pervenire non possunt.* Et alibi ipse dixit, quòd *Scriptura S. divisit loquendi temporibus, quòd Deus faciendi temporibus non divisit.* Neque huiusmodi successiva narratio eorum, quæ simul facta sunt, cum ordo rerum explicatur, aliena est à communi usu; compositum enim naturale colorum &c. simul factum est: nihilominus Philosophus illud explicans, per partes ejus successivè procedit, & primò materiam primam ejusdem declarat; post, formam: deinde, compositum: rursus, subsistentiam &c. Similiter Moyse opera primæ institutionis rerum, à Deo simul producta, populo rudi successivè manifestat, & ordinem originis, naturæ, & dignitatis inter illa ordinatissimè narrat modo supra ex utroque SS. Doctore explicato.

213 Neque probandum est motivum Pererij ad improbandam Augustini P. doctrinam, quòd nempe potuit Moyse sine commemoratione dierum sex genera rerum, quas Deus condidit, distinctè, ac separatim tradere, & dicere, quòd simul eas produxit Deus, immò debuit, ut errorem Judæorum præcaveret. Non, inquam, probandum est: Quoniam potuit quidem Moyse narrationem suam distinctè sine commemoratione dierum disponere, & sex genera rerum simul fuisse à Deo condita, docere: immò verò non potuit; solum enim quòd afflante Spiritu S. audivit, hoc eructare, hoc scribere potuit; alioqui nec verus Propheta esset dicendus. Sed demus, quòd potuit; non tamen sic facere voluit, ut factum demonstrat. At si potuit, debuit, inquit Pererij; ut occasionem erroris præcideret Judæis. Verùm, pace Pererij, hæc est mala consequentia; quoniam plurima sunt in Scripturis S. obscurissima loca, quæ si cautè, & diligenter à doctissimis viris non exponantur, errori sunt obnoxia, & imperitis inaccessibilia; quæ

140 DISP. DE DIEBUS ANGELICIS AUGUSTIN,
tamen ab Auctoribus Scripturarum potuerunt clarissimè
proponi, ut sic error in eorum intelligentia vitaretur. In his
ergo idem argumentum Pererij fieri posset, verùm infeli-
citer: quoniam, ut dictum est, id solum potuit, & debuit
Moyfes in historia Genesis præstare, quod ab Auctore
principali Scripturarum, nempe Spiritu S. accipiebat, qui
ubi vult, quando vult, & quomodo vult, spirat, ob suos
inscrutabiles fines. Et similiter dicendum de quolibet Scrip-
tore Sacro.

214 Restat ergo, quòd id potuit, & debuit Moy-
ses in sua historia apertissimè tradere, quod agnoverimus ad
intencum principalem ejus in sua narratione pertinere. Fi-
nis autem, & scopus Moysis in sua historia Genesis mundi,
teste Augustino P. lib. de quæstionibus ex utroque testa-
mento mixtim, q. 106. in principio, est instructio Hebræo-
rum contra errores de creatione mundi, illis temporibus
grassantes, qui communiter erant circa tempus creationis,
& Auctorem creaturarum. Utrumque autem hoc manifestis-
simè declaravit Moyfes: tempus quidem, cum docet, in
principio mundum esse creatum: Auctorem autem, cum
in quolibet opere dicit: *Creavit Deus*: vel *Dixit Deus*, *fiat*
hoc, vel illud; & adjicit. *Et fecit Deus &c.* Satis ergo
apertè locutus est Moyfes quantum ad instructionem He-
bræorum. At quantum ad reliqua, scilicèt, modum pro-
ductionis rerum, hoc, ut in proemio ex Ecclesiast. diximus,
disputationi hominum tradidit Deus, ac per consequens,
obscure; atque ideò sine dubio Hebræis non permittebatur
usque ad provectam ætatem, hujus cap. 1. Geneleos lectio.
Absit tamen ex hoc erroris occasio, quoniam Deus sem-
per benignissimè providet, ut in Ecclesia sint legis Docto-
res, qui Scripturas S. in rebus difficilibus, & obscuris expo-
nere possint rudibus, humiliter sua dubia consulentibus,
his, quos Deus, veluti luminaria, in sua Ecclesia præposue-
rit. Omnibus ergo Moyfes in sua historia, quantum cui-
libet satis erat, consuluit, sapientibus nempe, & insipientibus;
ut eleganter docet Aug. Tornicellus ubi supra: *At,*
inquit, Sacer Historiographus Moyfes, quia optimè sciebat,
se propter datam sibi à Deo primordiorum mundi notitiam,
sapientibus, & insipientibus fore debitorem, ex quo his-
to-

toriam creationis mundi divino nutu scribendam suscepit, prudentissimè ita stylum suæ narrationis temperare studuit, ut equè omnibus prodesse, & satisfacere posset: & quæ de totius mundi opificio scriberet, sic ab imperita multitudine, quatenus ei opus esse videretur, commodè capi valerent, ut pariter elevatiora quoque ingenia primam rerum productionem, tum naturali, tum etiam divino lumine altius contemplandam promoveret. Hæc Torniellus satis opportuna ad præsentem difficultatem solvendam.

215 Objicies 2. Nam juxta dicta in conclusione, omnes partes mundi in suo loco naturali fuerunt à principio simul productæ: ergo non in situatione, quam nunc habent. Antecedens ex dictis constat. Probo consequentiam: Quoniam naturalis situs aquarum est superficies terræ, undique illis circumvoluta: ergo sic fuerunt aquæ primivis productæ: ergo post aliquam durationem sunt congregatæ: ergo fuit successio inter illarum productionem, & congregationem. Atqui congregatio aquarum est aliquod opus primæ productionis rerum: ergo non omnia, quæ ad primam mundi constitutionem pertinent, fuerunt simul in primo instanti facta. Antecedens patet à simili aliorum elementorum, quæ invicem se undique ambiunt. Consequentia inferuntur. Respondeo ex D. Thoma q. 4. de pot. art. 1. ad 20., quòd elementa dupliciter possunt considerari; vel absolutè, & sic naturale est aquis, quòd terram undique circumdant: vel in ordine ad generationem mixtorum: & sic naturaliter convenit aquis situs, quem nunc habent. Disposuit enim Deus, quòd terra esset habitatio commoda hominum, aliorum que animalium, congruaque illorum sustentatio ex illa oriretur; ad quòd oportuit, quòd aquæ in suis alveis essent congregatæ: unde sic illas Deus constituit. Sicut quia in primo homine est duplex consideratio; una, qua ut quoddam individuum naturæ humanæ accipitur: alia, qua ut caput, & radix humani generis consideratur; propterea licet ipsi non competeret, ut particularis homo erat, costa, ex qua fuit Eva ædificata; tamen sub secunda consideratione, naturalis sibi erat prædicta costa. Similiter in præsentibus; & utrobique eadem est ratio; quoniam naturalior est unicuique inclinatio in bonum commune, & ad finem Auctoris naturæ, quam propensio ad bonum particulare: ergo hæc

illi cedit, ubicumque contingerit, vel bono communi confulere, vel intentioni Auctoris naturæ obtemperare.

216 Objicies 3. ex Ascanio tom. 1. in Gen. Ille modus productionis in prima rerum institutione adstruendus est, in quo magis splendet divina sapientia, & libertas, modò consonet narrationi Moysis; sed rerum per sex dies protracta productio, & consonat literæ Moysis, & magis ostendit sapientiam Dei, & libertatem; sapientiam quidem, cum triplicem mundi statum representet, creationis videlicet, sejunctionis, atque exornationis; & mirificè quantum sapientia in discretione, & venustatione chaos effulserit, enarratur; adeò ut de se ipsa prodat sapientia: *Cum eo eram cuncta componens, & delectabar per singulos dies, ludens coram eo omni tempore, ludens in orbe terrarum, & delicia mea esse cum filijs hominum*: Oblectationem ergo maximam, & quasi ludentis, accepit Sapientia æterna, quando universa constituens, ordinem naturæ & dignitatis, ordinem successions, pulchritudini pulchritudinem, decori decorem semper adjungebat. Eminentius insuper divinæ voluntatis libertas: noluit enim Deus orbem in instanti venustare, sed sensim, ac gradatim, ut suam libertatem patefaceret: ergo,

217 Respondeo, quòd profectò si Deus voluisset priùs mundum creare, duratione sequenti ejus partes discernere, ac tandem congruis ornamentis venustare, ordinem successions sequeretur. Verùm in hoc ordine, ut verum fatear, nihil invenio, quod divinam sapientiam specialiter commendet; quippè, ut dictum est supra, successiva rerum, & effectuum ad suam ultimam perfectionem, & complementum perductio, quantum est ex se, est modus agenti creato, ut contradistinguitur à prima causa, infinitæque virtutis, competens. Quomodo ergo hujusmodi processus in agendo, exaltare, & commendare poterit divinam Sapientiam, quæ attingit à fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter? Ordo ergo successions non est aptus ad magnificandam ex illo divinam Sapientiam. Quod vel ipse Ascanius fateri tenetur, cum inter ea, in quibus maximè enitet ordo, scilicet Angelos, non statuatur successions, cum ipsorum ordinem explicat tom. 1. fol. 435. dicens: *Ordinis autem non expertes esse maximos illos, ac fortissimos Angelorum*

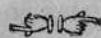
rum exercitus, omnes concessere; nil siquidem à Deo, qui cuncta fecit in numero, pondere, & mensura, inordinatum proflijt. Deinde si ordo pulchritudinis ratio est, uti nil Regia Dei pulchrius, ita nil ea ordinatius (nota ex maximo ordine maximam pulchritudinem rectè deductam) Rursus, si mundo eum Deus immiscuit ordinem, ut cuncta per gradus in ipsum, ut principium, scandant: igitur, & acies Angelice secundum gradus in Deum conscendunt. Sed (ut plura in unum colligam) Angelos dispersitos esse in ordines, ac Hierarchias, ex quibus superiores illuminent, purgent, & perficiant inferiores, universa S. Theologia, duce D. Dionysio, edocet. Edocet pariter horum ordinum semina in natura, in natura, inquam, prestantia, & perspicacitate ingenij, ac voluntatis candore, atque in latitantibus eorum differentijs fuisse collocata: ex impertitis verò eis per gratiam donis, & glorie gradibus, munerumque diversitatibus absoluta. Tradidere id Scholasticorum Principes Magister, D. Thomas, & Bonaventura, quos deinceps reliqui ferè omnes Scholastici sequuntur.

218 Ergo secundum Ascanium, & rei veritatem, ordo rerum Universi consistit in eo, quòd Deus omnia in numero, pondere, & mensura disposuerit; & sicut Regia Dei nil pulchrius, ita nil ea ordinatius: Ergo nil in Universo ordinatius, quàm aula Dei, Angelorum innumerabilium ministrantium, & assistentium Deo, constans exercitu. Sed in hac pene innumerabili multitudine nullus fuit à principio successione ordo in sui à Deo emanatione; cum tamen nulli in creaturis inveniatur adeò excellens Sapientia ordo, ut in Angelis, qui immediatius, & perfectius participant æternam Dei Sapientiam, ut infrà ex D. Dionysio dicam: ergo successione ordo nil præfert, quo specialiter divinam sapientiam commendet. Præterea: mundi ordo in eo cernitur, ut cuncta per gradus in Deum, tamquam omnium principium, scandant; sed in hoc nullus est successione ordo: ergo. Insuper, licet Angeli sint in ordines, & Hierarchias dispersi, ex quibus superiores illuminent, & perficiant inferiores; licet natura unius sit alterius natura præstantior; quamvis unus alterum ingenij perspicacitate, voluntatis candore, & occultis differentijs naturæ, ac varijs donis supernatu-

ralibus præcellat; nulla tamen successio temporalis intercessit in his omnibus: Cur ergo in reliquis operibus Dei, ut magis effulgeat sapientia ipsius, successio ordinem introducemus, nisi hoc exposcat narrationis Moysis series, & contextus? Non esse autem necessitatem in litera Moysis ad concedendam prædictam successionem, satis verosimiliter ostensum est. Nec valet dicere, quod quia Angeli ad veram creationem pertinent, & qui vivit in æternum creavit omnia simul, propterea non fuit successiva duratio inter ipsorum productionem, cæteraque nuper recensita; at disparem esse rationem in alijs rebus, quæ naturaliter exigant successionem. Nam contra est, quod in plantis, homine, cæterisque mixtis, naturaliter successio exigentibus per ordinem ad agens naturale, in prima rerum institutione non fuit successio ordinis in ipsorum perfecta productione, quantum ad omnia, quæ naturaliter ipsis in esse completo competere possunt. Ad ultimum, quod in argumento additur, respondeo, quod sufficienter Deus suam voluntatem, & libertatem manifestavit in prima rerum conditione, in eo, quod in tempore, & non ab æterno mundum produxit; si namque ex necessitate naturæ illum fabricasset, sicut ipse Deus est æternus, ita pariter mundus esset ipsi coæternus.

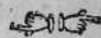
ART. IV.

*UTRUM DIES CREATIONIS MUNDI FUERINT
naturales & successivi?*

§. I.

*Aliqua prælibantur circa diei naturalis etymologiam,
& ejusdem variam acceptionem.*

219 **M**ISSIS nominum Hebraicorum, & Græcorum diei, & noctis etymologijs, quæ videri possunt in Ascanio tom. 1. fol. 526. & 527. placet hic ex eodem ibi, latinarum vocum diei, & noctis notitiam præmittere. Igitur Varro diem a Deo diei putavit; quoniam antiqui Gentiles cælum putabant

bant Deum quendam esse, cujus motu dies conficitur. Vel quia Divina res est, ut dixit Festus; sive quia à Jove fectore fiebat; sive quòd aër diurnus dehiscat in candorem. Alij diem à Dio descedunt; diem autem sub cælo lumen vocant; quia & sub Dio, vel, ut alij loquuntur, sub Divo, aliquid esse dicimus, cùm in aperto, atque sub cælo est. Vel, ut S. Isidorus lib. 5. etym. cap. 30. placuit: *Dies dicti à Dijs, quorum nomina Romani quibusdam syderibus sacraverunt.* Et cap. 31. *Nox ab eo dicta, quòd oculis noceat.* Bedæ diei nomen à dividendo dictum censet; eò quòd dividat lucem à tenebris: noctis verò, quòd noceat negotijs gerendis. Petrus Comestor in Gen. cap. 3. diem à claritate; noctem verò à nocendo oculis; uti lux à lucere, tenebræ à tenere, dictum existimavit. Ex his attento officio diei, & lucis in Scriptura S. designato, Bedæ etymologia probabilior apparet; quoniam quarto die luminaria ad dividendam diem, ac noctem, facta fuisse narrantur.

220 Sciendum etiam est, quòd duplex est dies, naturalis, scilicet, & artificialis. Naturalis dicitur tempus viginquatuor horarum, quo primi orbis revolutio, & conversio conficitur, cujus partes sunt dies, & nox, & inter has, dies est præcipua pars, proindeque ex illa totam vindicat suam denominationem. Artificialis verò dicitur latio Solis super Orizontem, vel præsentia Solis. Dies etiam quandoque accipitur pro certo tempore, sub se plures dies naturales ambiente. Sic Joan. 8. *Abraham exultavit, ut videret diem meum;* idest, tempus adventus mei. Et 2. ad Corinth. 6. *Tempore accepto exaudi vi te, & in die salutis adjuvi te.* Frequens enim est in Scriptura S. ut singulare pro plurali accipiatur; quod etiam contingit in vulgari loquendi modo, ut cùm dicitur: in die Natalis Christi Domini, B. Virginis, & Joan. Baptistæ, fit hoc, vel illud, non intelligitur unus dies naturalis, sed subauditur virtualis repetitio diei.

221 Cùm autem partes diei naturalis sint præsentia lucis, & ejus absentia, vel tarentia, à quo horum dies naturalis exordiat, non omnium una est sententia. Venerab. Bedæ de creatione temporum, apud Alcanium, sic

supputationem dierum, secundum diversas nationes, tradit; quod Hebraei, Caldæi, & Persæ inter duos ortus, dies numerabant; Egyptij inter duos occasus; Romani à medio noctis in medium: Umbri, & Athenienses à meridie in meridiem. Alfonsi Regis tabulæ, apud Card. Bona de causis instit. psalmod. cap. 3. à meridie diei antecedentis incipiunt, ut primam diem Januarij, à meridie postremæ diei Decembris: Alij sic, ut primam diem Januarij, à meridie, quæ ipsas Kalendas incurrit. Inter hos modos computationis dierum, præstantiorem judico illum, qui ab ortu usque ad ortum numerat; quia, ut infra ostendam, dies naturales ab ortu Solis in prima rerum origine ceperunt: &, ut supra probavi, Sol cum sua proprietate naturali lucis, à primo instanti creationis mundi cum motu uniformi primi mobilis exiit; proindeque Solis lux, & ortus, tenebras, & noctem præcessit.

222 Quod insuper multis argumentis probat Africanus tom. 1. Glossæ M. fol. 542. *Primò, inquit, duo hæc, dies, & nox eùm in utero rudi temporis illius ante primarium diem, veluti Phares & Zaran in utero Thamar gestarentur; fortius proculdubid, præstantiusque prodire debuit, & præire: quis verò diem nocte præstantiorem, tenebrisque lucem præclariorem audebit unquam inficiari? Quòd si Thales Millestius seiscitatus, an nox diem præcessisset, noctem præisse definiuit: certè ad tenebrosum illud chaos, quo mundus obruebatur, priusquam jucundissima per funderetur luce, respexit. Deinde nox, & tenebre, cum nil aliud, quam diei, lucisque privatio, aut carentia censeantur, & sint; habitus autem ex philosophicis institutis necessariò privationem antecedit: quis tam insanus, & excors invenietur, ut diei noctem, luci tenebras, anteisse præsumat arbitrari. Rursus, dies ad laborem, nox autem ad quietem à Deo præinstituta est: at labor præcedit quietem, cum quies sit virium ex diurno labore afflictarum restauratio. Gentiles etiam vera mundi originis ignaros, indita sibi rerum ratione idipsum novisse, duobus tantùm testibus comprobabo. Plato in 7. de repub. ita loquitur: Ordo temporis liberis hominibus ab ortu Solis perpetuus ad alterum ortum Solis est habendus. Et Quintilianus lib. 9. instit. orat. hæc fortè respexit, cum de ordine in sin-*

gulis verbis observando, ait: Est & alius naturalis ordo, ut viros, & feminas, diem, & noctem, ortum, & occasum dicas potius, quàm retrorsum.

223 Prosequitur deinde idem assumptum, & ait: Verùm ut ad SS. PP. deveniam, D. Basilius hanc alteram innuit rationem: Mos est, ait, Scripturarum, dies, non autem noctes, recensere, ut ijs locis: Factum est vespere, & mane dies unus: Requievit Deus die septimo, ab omni opere, quod patrarat: In die illa, qua creavit Deus cælum & terram: Sicut etiam in supputando Israelitarum numero, viri, prætermisissis fœminis, pluries memorantur. Quòd si quandoque dies noctesque pagina S. percenset, quemadmodum de Jona scriptum conspicimus: Fuit Jona in ventre cœli tribus diebus, & tribus noctibus: & de Moyse. Jejunavit Moyses quadraginta diebus, & quadraginta noctibus; dies semper noctibus præferre consuevit. Planum igitur fit, atque conspicuum, dies in S. pagina noctibus semper fuisse, & dignitate præstantiores, & tempore seniores existimatos ::: Procopius altero haud infirmo argumento causam nititur, atque elaborat obtinere: Divinam, inquit, Majestatem decebat, ut in structura mundi ab his, que splendida sunt, initium duceret, cum ipse lux perennis, atque indeficiens existat.

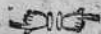
224 Quid autem nominibus istis vespere, & mane accipiendum sit in diebus naturalibus, variant etiam Auctores. Alij enim pro noctis, & diei initijs: Alij pro nocte ipsa, & die: Nonnulli vespere pro sex horis, quibus mundus in tenebris jacuit à mane usque ad meridiem, quando Sol ceu lampas fulgentissima apparuit; vel pro 12. horis, quibus mundus obscuritate primævæ noctis obruebatur; mane verò pro luce irradiante: Quidam verò vespere pro illa diei parte, qua Sol à meridie in occasum præcipiti cursu descendit, & mane pro altera, qua Sol ab ortu ad meridiem ascendit: Alij denique vespere, & mane pro fine diei, ac noctis capi censuerunt. Inter has tam dissitas sententias cum distinctione resolvendum censeo; quòd nempe, quandoque vespere, & mane stricto sensu crepuscula tantùm, sive lucem dubiam expriment. Quandoque latiori acceptione, mane significat auroram, quæ Solem spatio unius horæ præcedit; vespere autem alborem illum, qui cadente jam in occasum die,

paulatim evanescit. Quandoque autem mane in amplissima significatione accipitur pro diei illa parte, qua Sol ab ortu ad centrum meridianum, per intervalla 6. horarum in diebus æquinoctialibus, in alijs verò per plures, vel pauciores, ascendit; vespere verò, quando Sol properat, & à medio cœli desluit in occasum.

225 Quandoque verò, Hebræorum more, vespere nomine, matutinus splendor, seu aurora prisca accipitur. Unde Marci 16. legitur: *Vespere autem sabbati, quæ lucefcit in prima sabbati.* Quandoque vespere duo in sero eodem includuntur, alterum quidem, ut diei finis, alterum verò, ut initium noctis: sicut Exodi 12. jubentur Hebræi, agnum inter duas vespere, hoc est inter crepusculum, & noctem, seu noctis initium mactare. Ex omnibus ergo istis acceptionibus magis propria videtur ea, quæ vespere, & mane pro aurora, & ferotino splendore, seu albore usurpat. Vespere enim appellatum est à Latinis à stella illa, quæ *Vesper*, cùm Solem subsequitur, cùm verò antecedit, *Lucifer* nuncupatur, teste Cicerone 2. de nat. Deorum. At quomodo à Moyse accipiantur illa nomina in 1. Genesis, art. sequenti determinabo. Et ut positio ibi statuenda faciliùs expediatur, hanc conclusionem præmitto.

§. V.

CONCLUSIO STATUITUR, ET PROBATUR.

226 **D**IES creationis mundi, initio Genesis memorati, non fuerunt naturales, sive in aliquo sensu ex præmissis in principio articuli. Conclusio probatur ex Præexcelso N. Augustino pluribus locis illam stabiliente, ex quibus clariora allegabo testimonia. Igitur 11. de Civit. Dei cap. 7. hæc habet: *Videmus quippè istos dies notos non habere vesperam, nisi de Solis occasu, nec mane nisi de Solis exortu, illorum autem priores tres dies sine Sole peracti sunt, qui quarto die factus refertur.* Et in Imperfecto de Gen. ad lit. cap. 5. postquam ostenderat, quòd per lucem primi diei, non venit intelligenda Sapientia divina, Patrique consubstantialis, quæ est nata
de

de Deo lux, & ipsa Sapientia, non autem lux, quam fecit Deus; de hac sic inquit, & solvit: *Movere autem solet, quomodo lux corporea esse potuerit, antequam cœlum esset, & cœli luminaria, que post istam exponuntur: quasi verò facile hoc ab homine percipi potest, aut omnino ulla modo potest, utrum sit aliqua lux præter cœlum, que tam spatij locorum distincta, atque diffusa sit, mundumque amplectatur. Sed cum liceat hic, & incorpoream lucem intelligere, si non visibilem tantum creaturam in hoc libro, sed omnem creaturam expositam dicimus; quid opus est in hac controversia immorari? Et fortassè quod querant homines, quando Angeli facti sunt, ipsi significantur hac luce; brevissimè quidem, sed tamen convenientissimè, & decentissimè. Pro-baverat autem Augustinus P. loc. num. 118. citato, Moysem non prætermisisse Angelorum productionem.*

227 Rursus Augustinus P. 1. de Gen. ad lit. cap. 10. 11. 12. & 16. latè probat, lucem illam primi diei non fuisse corpoream, nec dies, noctesque materiales gignere potuisse; quoniam nondum erat firmamentum, quod cœlum appellatum est, & in quo quarto die luminaria condita sunt, & collocata; nec ponendum esse, aliquam lucem factam esse ante quartum diem ad faciendum diem, & noctem: *Ut quid enim, ait ibi cap. 11. factus est Sol in potestatem diei, qui luceret super terram, si lux illa diei faciendo suffecerat, que dies etiam vocata est? Nec item dici posse, aut facile intelligi, auctum esse fulgorem diei, facto Sole; quoniam quò transierit lux primò facta, difficile percipitur. Prætereà lib. 4. cap. 21. easdem dubitandi rationes reassumit P. Augustinus, & cap. 22. resolvit, se non invenire ante quartum diem causam diei naturalis, dicens: *Sed quoniam lux corporalis, antequam fieret cœlum, quod firmamentum vocatur, in quo etiam luminaria facta sunt, quo circuitu, vel quo processu, & recessu vices diei, & noctis exhibere potuerit, non invenimus; istam questionem relinquere non debemus sine aliquali nostre prolatione sententiæ. Hæc Augustinus P. ex quibus sequentem probationem conficio.**

228 Dies naturalis esse non potest sine causa diei naturalis; sed ante quartum diem non memoratur Gen. primo

mo causa diei naturalis, cum tamen triduum præcessisse legatur: ergo dies creationis Genesis 1. memorati, non fuerunt naturales. Major est per se nota. Minor probatur ex litera textus; quoniam quarto die dicitur: *Fiant luminaria in firmamento cæli, & dividant dies, ac noctes, & sint in signa, & tempora, & dies, & annos; ut luceant in firmamento cæli, & illuminent terram. Fecitque Deus duo luminaria magna: luminare majus, ut præset diei: & luminare minus, ut præset nocti, & stellas: & posuit eas in firmamento cæli, ut lucerent super terram, & præset diei, ac nocti, & dividerent lucem, ac tenebras.* Ubi ponderandum est, S. Historiographum Moysen hic prolixè narrasse omnia munera diei naturalis, eaque tribuisse luminaribus quarto die productis, & in firmamento collocatis; manifestissimè innuens, tunc primò causam diei naturalis fuisse conditam: proindeque triduum præcedens alterius fuisse conditionis, & naturæ.

229 Ponderandum, inquam, est, quòd quasi ad æquivocationem tollendam inter lucem primi diei, & quarti, tam signanter describat Moyses officia luminarium quarti diei ad constituendum diem materialem, & usua-lem: Primò quantum ad rationem communissimam diei, supra ex Venerab. Beda assignatam, nimirum, ad dividendum diem, ac noctem, lucem, & tenebras, ibi: *Et dividant dies, & noctes.* Secundò, ut deserviant ad prænotandas aliquas diversitates temporum pro opportunitate negotiorum, & operam, quæ vitæ humanæ sunt necessaria, ibi: *Et sint in signa.* Tertiò, quantum ad vicissitudines temporum, quòd nimirum in una parte anni sit ver, in alia æstas &c. quòd dies sit die calidior, alius alio temporatior &c. ut sic & fastidium tollatur, & valetudo hominum conservetur, & victui necessaria in terra oriantur, ibi: *Et tempora, & dies, & annos.* Quarto, ut deserviant hominibus, quantum ad visum, qui est directivus in operibus, & maximè utilis ad cognoscendas res, ibi: *Ut luceant in firmamento cæli, & illuminent terram.* (De his tribus ultimis causis vide D. Thomam 1. p. q. 70. art. 2. in corp.) Quintò, quantum ad divisionem diei artificialis, & noctis, ibi: *Luminare majus, ut præset diei: & luminare minus,*
ut

ut præfset nocti, & stellas. Sextò denique designatur, quòd hoc munus dividendi diem, ac noctem, illuminandi terram, & præsidendi diei, ac nocti, convenit Soli, Lunæ, atque stellis, licet his minùs principaliter, ibi: *Et posuit eas in firmamento cæli, ut lucerent super terram, & præfset diei, ac nocti, & dividerent lucem ac tenebras.* De quo vide Augustinum P. in Imperfecto de Gen. cap. 13. & Chrysof. hom. 6. in Gen. Et nota, quòd cum dicitur, ut stellæ præfent diei, ac nocti, intelligendum est, præfse tamquam Duces sub Imperatoribus, ut pulchrè advertit Vielmus.

230 Cum ergo ita manifestè se habeant in litera Moyfis quarto die, & tam dearticulatim exprimantur omnia munera causæ diei naturalis, omniumque, quæ in vitualibus diebus materialibus experimur; & Adversarij contra Augustinum P. contendant, quòd planiori, quoad fieri possit, sensu, accipienda sunt Moyfis verba Gen. 1. fundati in verbis Magni Basilij hom. 9. in Gen. illis verbis: *Ego verò, cum fœnum audio, fœnum intelligo, & stirpem, & piscem, & feram, & jumentum, & omnia, ut dicta sunt, ita accipio:* Cur hic, cum primò audiunt, causam diei naturalis, & usualis cum tanta distinctione, & claritate, quantum ad omnes effectus illius quarto die factam, non sic, ut sonat, accipiunt? Cur ad novam qualificationem diei, antea factæ, Scripturam S. distrahunt, & divertunt, cum absolute, & primò omnium litera pronuntiet substantialem rationem, & causam diei quarto die factam, mox additura qualificationem diversitatis dierum, temporum, & annorum &c., quæ nuper recensuimus? Nunquid communior hominum, & planior usus habet, quòd ubi causa diei naturalis quantum ad omnia facta legitur, altera, ubi similes effectus non afsignantur, diei faciendo excogitetur? Hoc sanè alienum est à communi hominum sensu. Quid ergo in causa est, ut non obstante tam aperta causæ diei naturalis quantum ad omnia manifestatione, quarto die à Moyse descripta, ad aliam priorem confugere debeamus?

231 Causa est, inquiunt, quòd lucem prima die factam, divisionemque inter illam, & tenebras primo die legimus, Deumque lucem appellasse diem, & tenebras noctem;

prop-

proptereaque ut nulla inveniatur in litera antylogia, ad novam qualificationem primigenia lucis, quarto die factam, confugimus cum Angelico P. qui 1. p. q. 70. art. 1. ad 2. ex D. Dionysio dicente: *Si autem lux primo die facta, intelligatur lux corporalis, oportet dicere, quod lux primo die fuit producta secundum communem lucis naturam: quarto autem die attributa est luminaribus determinata virtus ad determinatos effectus: secundum quod videmus, alios effectus habere radium Solis, & alios radium Lune, & sic de alijs. Et propter hanc determinationem virtutis dicit Dionysius 4. cap. de divinis nominibus, quod lumen Solis, quod primo erat informe, quarto die formatum est. Et art. 2. ad 3: Dicendum, inquit, quod primo die facta est communis distinctio temporis per diem, & noctem, secundum motum diurnum, qui est communis totius cæli, qui potest intelligi cæpisse primo die. Sed speciales distinctiones dierum, & temporum, secundum quod dies est calidior die, & tempus tempore, & annus anno, fiunt secundum speciales motus stellarum, qui possunt intelligi quarto die incepisse.* Hæc Ang. P. ad mentem Dionysij; & est plausibilior argumenti solutio, & literæ Moysis satis congruens expositio.

232 Caterum licet hæc expositio sit literæ circumstantiæ satis accommodata, & videatur secundum illam convenienter vitari antylogia inter textum primi diei, & quarti; at, ut opinor, vel non omnino fœderantur prædicti textus juxta illam, vel factim aptius, & convenientius salvatur coherencia divinarum eloquiorum, secundum positionem Augustini P. Moveor ad primum ex reflexione consulto facta in probatione conclusionis super textum quarti diei; ubi Soli, luminaribusque signanter primò omnium tribuitur, quod sint causa diei naturalis quantum ad substantiam ejus; cetera enim, num. 229. dicta, munera luminarium indicaturus Moyses, hoc primo loco præmissit, dicens: *Et dividunt diem, ac noctem.* Nunc sic: solutio intantum salvare nititur coherenciam textus, inquantum diversa causa diei naturalis assignatur, vel potius diversa munera diei naturalis indicantur quarto die, ac in primo, quia, nimirum, in primo significatur munus constituendi diem quantum ad substantiam, in quarto autem, secundum diversam qualitatem dierum, annorum &c: atqui hæc disparitas omnino non subsistit, cum etiam quarto die,

die, munus constituendi diem quoad substantiam, luminariibus primò omnium adscribatur: ergo idem præstant luminaria quarto die, ac primo, licet simul etiam ampliùs: ergo in quarto die actum agitur, proindeque antylogia textus, quantum ad omnia non vitatur.

233 Secundum, quod pro evertenda solutione proposui, est, aptiùs conciliari textus primi, & quarti diei, secundum positionem Augustini P. quod ex eo firmissimum apparet: Quia Augustinus P. aliam omninò lucem primo die factam intelligit, ac quarto die in firmamento collocatam: primam, videlicet, spirituales, & Angelicam; secundam verò corporalem, materialem, & usualem, & humano sensui accommodatam: ergo alia est lux primi diei, alia quarti: ergo aliud est opus primi diei, ac quarti: ergo secundum Augustinum P. est summa coherentia in utraque litera, eò quòd aliud est actum primo die, aliud quarto.

234 At, inquis, hæc intelligentia, alioqui ad vitandam antylogiam aptissima, rudi Hebræorum captui est inaccessa, quippè subtilis, nimis sublimis, & à sensu imperitorum remota. Verùm, rogo: tam planus est sensus Magni Basilij, supra memoratus art. antecedenti, alioqui laudabilissimus? Adeò ne rudibus accommodata est intelligentia novæ qualificationis lucis, cum quarto die tam asseveranter à Moyse narratur productio luminarium, quoad omnes effectus notissimos in laminaribus? An ne idem sonat imperitorum auribus hoc quòd dicitur: *Fiant luminaria in caelo* &c. ac si diceretur: Luminaria acquirant diversos motus, & ratione horum, diversos aspectus, quibus resultent in sublunaribus diversi effectus? Minimè.

235 Restat ergo, quòd regula illa Basilij Magni supra memorata, in qua fundatur replica, moderatè sit intelligenda; quippè secundum eam, sic strictè, & rigidè acceptam, nullum sensum possumus aptare præsentì literæ, neque omninò juxta illam fit intelligentia illius textus ex Magno Basilio art. præcedenti relata. Dicendum ergo, quòd Magnus Basilius in illis verbis unicè contendit, quòd non est recurrendum ad allegoricas interpretationes, relicta literali, uti Origenes in præsentì recurrit, contra quem PP. similes expressiones habent. Vide dicta de hoc

236 Deinde contra solutionem facit, quòd illa pauperrimum constituit quartum diem, ut arguit Rupertus contra constituentes primum triduum luce quadam accidentaria. Quoniam juxta Doctores solutionis, quarto die solùm addita est luminaribus determinata virtus ad particulares effectus, quæ non est facta per additionem qualitatis, sed ex accretione novi motus, modo dicto. Quis autem credat, quarto die ad cœli venustationem dedicato, Opificem divinum, quod summum erat, & præstantissimum, Solem videlicet, lucis fontem, & mundi decus, Lunam, & Stellas nullatenus condidisse, sed motum, qui cœlis ab extrinseco principio activo convenit? Sanè cum in cæteris diebus vel aliqua substantia sit creata, vel nova speciositas rebus conditis addita, durissimum apparet, quòd nihil sit quarto die hoc modo factum.

237 Dices, quòd Scriptura S. multoties rem aliquam absolutè factam consuevit enuntiare, cum tamen ipsa de novo aliquam duntaxat dispositionem acquirit. Sic Christus Dominus discipulos ad prædicandum misurus, dixit: *Data est mihi omnis potestas*, hoc est, potestatem ab initio acceptam manifestare incipio. Et iterum de ipso met dicitur: *Jesus autem proficiebat sapientia, & ætate*, hoc est, sapientiam habitam hominibus communicabat. Rursus, de Nabucodonosor legitur, ædificasse Babylonem; hoc est, de novo disposuit civitatem, quam jamdiu fabricaverat Nembrod. Similiter ergo in præsentì dicuntur luminaria quarto die facta, quia licet antea fuissent producta, tunc erant de novo disposita ad particulares effectus. Respondeo, quòd licet in alijs Scripturæ S. locis habeat locum prædicta intelligentia, tamen in præsentì nimis apparet violenta; agitur enim hic de prima rerum institutione: ubi ergo de novo fit de conditione naturæ alicujus mentio, tunc primò illa natura absolutè, & quoad primum esse creata intelligenda est: alioqui nil firmum de prima rei productione haberemus in Scriptura S. Atqui usque ad quartum diem nulla fit luminarium mentio Gen. 1. neque enim idem est dicere; *fiat lux*, ac, *fiant luminaria*; cum hæc sint vasa luminis, illa autem, vel lux spiritualis, vel qualitas quadam luminosa: ergo.

238 Præterea: quia priùsq̃am in exemplis adductis diceretur de Christo Domino, *data est mihi omnis potestas; & quòd proficiebat sapientia*; jam in Scriptura S. dictum fuerat: *Vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti à Patre, plenum gratiæ, & veritatis*: Ergo Christus Dominus jam antea Joannis 1. Unigenitus Patris fuerit declaratus, proindeque cum plenitudine potestatis, sapientiæ, & perfectionis. At in præsentì Moyse nullam mentionem Solis, luminariumque præmiserat, sed duntaxat lucis; cujus nomine, potest accipi propriè manifestatio spiritualis, ut art. 2. dictum est, immò debet, juxta dicta, & inferiùs addenda: ergo luminarium productio quarto die, quoad substantiam facta accipienda est.

239 Nec dicas, lucis nomine satis congruè indicatam esse à Moyse primo die luminarium productionem; quippè lux est proprietas Solis, ut dictum est ex D. Thoma, proprietas autem naturaliter existere non potest sine proprio subjecto: & supra etiam dictum est, quòd natura rei convenienter per proprietatem ejusdem significatur: unde impressionem formarum elementalium per propriam passionem earum in tertio die indicasse Moysen, diximus art. præcedenti ex Augustino P. & D. Thoma: Cur ergo pariter primo die lucis nomine non accipiemus, significatam fuisse luminarium, lucem deferentium, productionem? Respondeo, quòd certè convenienter productio alicujus naturæ potest significari per productionem propriæ passionis ejusdem, cæterùm quando hujusmodi sensu, & intelligentia utendum sit in Scriptura S. ex circumstantia literæ venandum est. Augustinus autem fundat prædictam intelligentiam in litera; eò quòd Moyses Genesis 1. sufficienter insinuat se universæ creaturæ genesim suscepisse narrandam; dicit enim ibi: *Vidit Deus cuncta, quæ fecerat; & erant valde bona*. Inter hæc autem omnia à Deo primitus creata, proculdubio Angeli intelliguntur connumerati; nam & ipsi creaturæ sunt Dei, simul cum cælis, & elementis creati, ut art. præcedenti ex Augustino P. & D. Thoma ostensum est. Oportuit ergo, quòd horum meminerit Moyses; & quidem primò omnium; quia *prior omnium creata est sapientia*, hoc est, Angelica natura. Unde censet Augustinus P. quòd Moyses creatione cæli &

terra in principio, Angelos, & materiam corporalem omnium creaturarum indicavit, quam postmodum ordine convenienti formatam significavit, modo dicto articulo præcedenti. Et hæc est ratio, quæ movet Augustinum P. ad prædictam intelligentiam.

240 At in Scriptura S. nedum non est fundamentum simile, ut pariter die primo per lucis productionem luminaria intelligantur creata, verum maxima apparet repugnantia; quippè systema Adversariorum quartum diem constituit omni opere destitutum, vel saltem quod ibi ponit, est valde exiguum, & nomine luminarium minus congruè significatum. Destitutum quidem omni opere; quod enim ibi insinuatur factum, scilicet, luminaria, jam à primo die statuit productum. Quid ergo dicemus quarto die à Deo conditum? Motum, inquit. Verum minus rectè, ut opinor; quoniam motus, & tempus simul cum cœlis extrinsece inceperunt: unde tempus, quod est numerus, & mensura motus, inter quatuor cœquava computatur. Verum, inquit, hic motus communis est toti cœlo, & motus diurnus, qui profectò cum ipsis cœlis à principio cœpit: quarto autem die cœlis sub primo mobili existentibus additus est specialis motus retrogradus, motuique primi mobilis contrarius, ex quo resultant astrorum varij congressus, coitionesque ad causandum diversos effectus. Hoc in summa est opus quarti diei juxta solutionis Auctores. Verum imprimis quis credat, his locutionibus: *Fiant luminaria in firmamento cœli: & fecit Deus duo luminaria magna, &c.* prædictos speciales cœlorum motus, latiusque significari? Profectò hujusmodi intelligentia non est communi, & vulgari hominum usui accommodata, quod valde observandum esse docent Adversarij in historia Moysis. Rursus, incredibile apparet, quòd pro ornatu cœlorum, quod est opus quarti diei, hujusmodi specialis motus, qui nihil decoris aspectabilis cœlis addit, fuerit duntaxat cœlis ipsis communicatus: ornamenta enim partium Universi important in mundo corporali visibilem pulchritudinem ipsarum, ut patet in cæteris partibus, terra, nempe, aqua, & aère. Non ergo luminaria statuenda sunt primo die producta, sed quarto. Unde patet disparitas per hoc, quòd lux primo die producta non est materialis, ut propterea illius productione veniat intelli-

genda productio luminarium quoad substantiam; immò neque si materialis esset, deberet accipi illius nomine productio luminarium; quippè hæc sunt corpora cœlestia, quæ simul in principio, & ante lucem fuerunt à Deo creata secundum præmissa ex D. Thoma ad mentem aliorum PP. art. præcedenti.

241 Dices, ex probatione nostra ad summum inferri, quòd primum triduum non fuerit naturale, non autem quòd reliqui tres subsequentes non fuerint materiales; quoniam à quarto die jam erat causa diei usualis per productionem luminarium: ergo saltim ultimum triduum fuit materiale. Respondeo, quòd semel statuto, & admissio, primos tres dies non fuisse naturales, consequens est, quòd idem sit dicendum de tribus sequentibus; eodem enim tenore enumerat Moyses hos ultimos, ac primos. Præterea, si à Solis productione numerandi sunt dies naturales in narratione Moyse, dies productionis luminarium non quartus, sed primus foret nuncupandus; neque enim rectè quartus dies naturalis diceretur, quem nullus dies ejusdem rationis, & natura præceferat; cum hæc nomina primus, secundus &c. sint ordinalia, hoc est, ordinem inter res numeratas designantia, & inter dies diversæ rationis, scilicet, spirituales, & materiales, nullus sit ordo: unde si tres primi dies non fuerunt naturales, neque tres ultimi. Benè verum est, quòd factò Sole, dies naturales ejus motu ab Oriente in Occidentem esse ceperunt: & Sol, cæteraque luminaria, secundum positionem Augustini P. in primo creationis instanti fuerunt producta; ac proinde à primo instanti dies naturales re vera esse ceperunt. Cæterùm aliud est dies naturales ab initio creationis mundi existisse; aliud longè diversum, Moysem illos Gen. 1. memorasse. Primum est verum: at secundum Augustinus P. reputat falsum.

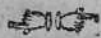
242 Secundò probatur conclusio ex serie narrationis Moyse, qui dies à vespere incipit numerare; sed dies naturales non à vespere, sed à mane initium habent, & exordiuntur: ergo. Major constat ex litera Moyse, dicentis: *Factum est vespere, & mane dies unus*: & sic secundus &c. Minor probatur: quoniam dies naturalis fit naturali motu Solis, & lucis; sed Solis motus naturalis est ab Oriente: unde

de Philosophus apud M. Bañez ad q. 69. primæ part. art. 2. dixit, quòd si Sol incipere moveri, ab Oriente inciperet: ergo.

243 Deinde, ut Ascanius argumentatur ex Philosopho, Orbis animal quoddam est, dexteraque ejus pars, Oriens, lava autem, Occidens; superior, Antarticus Pòlus; inferior, Arcticus est. Cùm autem omne animal motionem suam à dextera ad lavam accipiat; consequens est, quòd lux, vel Sol, ad faciendum diem, ab Oriente, vel à mane incipiat moveri; atqui Moyses dies creationis mundi non à mane, sed à vespera exorditur: ergo dies creationis non naturales, & materiales censendi sunt.

§. III.

ARGUMENTA SOLVUNTUR.

244 **P**RÆCIPUUM argumentum, quod fieri poterat ex Scriptura S. ubi prima dies productione lucis facta memoratur, & divisio lucis à tenebris describitur, luxque dies, ac tenebræ nox appellentur, præclusum manet ex dictis contra evasionem primæ rationis, & art. præcedenti in solutione primi argumenti ex Scriptura S. ubi quid lucis primi diei nomine sit intelligendum ex Augustino P. ostensum est; & similiter quæ fuerint tenebræ lucem prævenientes. Item solutum manet ibi argumentum, quod fieri poterat ex eo, quòd si non accipiantur dies creationis mundi ad communem hominum usum, qui non nisi dies naturales percipit, distrahitur, & divertitur ad extraneum sensum literæ Moysis. Præoccupatum, inquam, manet in disputationis discursu ab art. 1. Quoniam intelligentia literæ Moysis non debet in omnibus censi accommodata imperitorum infirmo captui, quinimò plurimum vexat SS. PP. & Doctorum ingenia, ut sæpè dictum est. Et præterea sufficienter consuluit Moyses rudium Hebræorum instructioni; quoniam, ut supra ex Augustino P. dictum est, intentio Moysis in historia creationis mundi erat, errores, qui tunc temporis circa Auctorem, & tempus primæ creationis rerum, circumferebantur, propulsare: hoc autem

aper-

apertissimè præstitit Moyses, asserendo Deum Optimum Max. esse creatorem omnium, dictoque, & imperio suo cuncta creasse initio temporis, atque ordinatissimè formasse.

245 Rursus, nedum non distrahit, & perturbat Augustinus P. Scripturæ sensum, verùm magis adhæret, & se accommodat exigentiæ literæ, quin & communi intelligentiæ, hominumque usui; quoniam diem naturalem non nisi Solis circuitu peragi statuit: eò quòd in Scriptura S. solum luminaribus, quarto die productis, substantia diei naturalis, omniumque effectuum, quos ad sensum experimur, causa, & ratio tribuitur. Unde cum hi dies duntaxat sint in usu vulgi, consequenter Scripturam S. ad hominum communem usum explicat. At quantum ad reliqua, quia benè novèrat Moyses, quòd omnibus debitor esset factus, sapientibus, nempe, & insipientibus, historiam suam profundissimè (Deo utique ad nostram exercitationem sic disponente) tradidit. Unde Augustinus P. subtili scrutatione illam versat; tum ad intentionem Moysis, universorum productionem, proindeque Angelorum, describens; tum etiam profundissimè Scripturæ S. antylogiam concilians. Et licet sensus Augustini P. rudibus, & imperitis sit inaccessus, tamen D. Thomæ, Alberto Magno, Alensi, & alijs fuit gratissimus: Cur ergo non & omnibus veris Augustinianis?

246 Objicies præterea hymnum Ecclesiæ, qui Dominica die cantatur, & sic se habet:

*Lucis Creator optime,
lucem dierum proferens,
primordijs lucis novæ
mundi parans originem.*

Deinde quarto die sic canitur:

*Cœli Deus Sanctissime,
qui lucidas mundi plagas
candore pingis igneo,
augens decore lumine:
Quarto die qui flameam
dum Solis accendis rotam;
Lunæ ministras ordinem,
vagosque cursus syderum.*

Ex quibus sic infert Afcanius tom. 1. in Gen. fol. 492 : Scitiffimè certè tradit Ecclefia à Patribus edoãta, & à Spiritu S. afflata, die primo lucem dici Deum protuliffe, ut primordijs lucis novæ mundi pararet originem ; quarto autem Solis rotam conflituiffe, Lunæ ordinem, curfusque fyderum vagos miniftraffe, aucto decoro lumine, ut cœlum exornaret, coloreque pingeret igneo.

247 Refpondeo, quòd certè S. Mater Ecclefia in fuis hymnis magis in ufu habere videtur aliorum Patrum fententiam ; at quid mirum, fi allegati hymni, & fere omnes feriales, funt Ambrofiani, & Gregoriani, telle Gavanto? Vide ipfum tom. 2. fol. 61. Neque Ecclefia quiddquam circa doctrinam in illis contentam definit, ut patet ; fed duntaxat approbat fententias PP. in his quæ continentur prædictis hymnis. Et forfitan etiam approbaffet Auguftini P. fententiam, fi ipfe hymnos, & laudes composuiffet, doctrinam de fimultanea rerum productione, & de diebus Angelicis concernentes; quippè mirabiliorem modum primæ inftitutionis rerum importantes, atque adeò ad laudandum Deum valdè excitantes.

248 Nec mirum, quòd Ecclefia: hymnis adverfari appareat Auguftini P. fententia; neque in fuper propterea deferenda eft. Non primum, quia SS. PP. eorum Auctores, fecundùm fuam opinionem, circa proceffum creaturarum à Deo, illos composuerunt, & S. Mater Ecclefia illos duntaxat ad laudandum Deum aptiffimos, fanamque doctrinam includentes, amplexata eft. Unde nihil aliud quantum ad modum proceffus creaturarum à Deo iudicavit Ecclefia. Quòd autem ex hoc non fit deferenda Auguftini P. doctrina, patet ; quoniam alioqui plurimæ expositiones S. Scripturæ, quæ opponuntur expositionibus aliquorum PP. quibus Ecclefia pro divinis officijs utitur, effent deferendæ. Quis autem hoc concedat?

249 Præterea : hymnus quarti diei in objectione allegatus manifèfte opponitur doctrinæ D. Thomæ ex S. Dionyfio, communiter à Recentioribus admiffæ, quòd, nimirum, quarto die folum addita eft luminaribus nova, & fpecialis virtus ad particulares effectus ; quæ confiftit in hoc, quòd illo die cœlis additi funt novi motus contrarij, & ratione ho-

rum resultant in ipsis astris varij aspectus, & ex illis diversi effectus; minime autem de novo accrevit cœlis aliqua lux, ut probat Joan. à Sancto Thoma de Opere 6. dictum, in opere quarti diei num. 7. dicens, quòd lux naturalis, & debita Soli, est lux in summo, & talis, qualem nunc videmus, & quæ possit diem facere, effugando tenebras: & mox addit, quòd lux est connaturalis Soli, tamquam ejus proprietatis: cum ergo Sol, & cœlum suas perfectiones exigat habere immutabiliter, ita quòd in eo instanti, quo ei debentur, & dantur, perfectè, & immutabiliter dantur, quia hæc est connaturalitas rerum incorruptilium, ut id, quod sunt, & quòd eis debetur, & datur, in statu perfectò, & immutabili datur; consequens est ergo, quòd quarto die, secundum hanc positionem, non sit addita luminaribus lux aliqua.

250 Ex his infero sic: Ergo cum lux data sit luminaribus primo die, secundum Recentiores, in statu perfectò, & immutabiliter data est, & in summo: Ergo quarto die non est addita lux aliqua luminaribus; neque enim lux in summo potest lux accrescere. Atqui lux aucta cœlis legitur in hymno quarti diei, & similiter accensam fuisse Solis rotam, ibi: *Augens decoro lumine: & iterum: Dum Solis accendis rotam*: ergo Ecclesiæ hymnus nedum Augustino P. opponitur, verum & Recentiorum positioni. Cur ergo doctrinæ ab Ecclesia acceptæ isti Auctores non acquiescunt, illamque suæ opinioni non præferunt? Non utique alia ratione, nisi quia Ecclesia nihil in suis hymnis definit, nec aliquid fide tenendum in illis tradit, sicut nec in expositionibus, & homilijs Evangeliorum, quas ex Patribus assumit; & aliundè opposita sententia Recentiorum à D. Thoma ex Dionysio docetur. Benè sic: Sed etiam ab Augustino P. docetur opinio, quam ruemur; & à D. Thoma, & B. Alberto Magno, aliorum PP. sententiæ præfertur, & nondum ab Ecclesia est proscripta, sed neque, ut spero, proscribetur: Cur ergo à nobis deseretur Augustinus P. quem Sanct. Thomas, & Albertus Magnus tantopere commendant?

251 Argues deinde ex Exim. D. & Ascanio; quorum ille objicit textum Esdræ lib. 4. cap. 6. ubi ita habetur: *Et erat tunc spiritus, & tenebræ circumferebantur, & silentium, fo-*

nus vocis hominis nondum erat abs te, tunc dixisti, de thesauris tuis proferri lumen luminosum, quò appareret opus suum. Ex quibus infertur, lucem, quam post tenebras Deus de thesauris suis protulit, fuisse materialem; hoc enim gentibus apparere facit opus Dei. Ascanius autem tom. 1. in Gen. fol. 418. octo causas assignat, cur Deus primò omnium lucem materialem condiderit, dicens: Expetebat hoc siquidem lucis excellentia. Deinde, lucis ipsius superexcellenssimus Auctor, qui cum lux sit inaccessibilis, non nisi lucem primò proferre poterat. Amplius, quoniam ipsa specimen erat Universi. Deinde, quòd cœlum, uti nobilius, celsiusque, primò foret exornandum. Rursum, quia lux efficacissimum est secundarum causarum instrumentum. Insuper, quia sine luce, creanda conspici non potuissent, atque etiam, quia sine luce dies consistere nequisset. Tandem, ut momentum nobis esset, opera in luce esse perficienda.

252 Ad primum respondeo librum illum Esdræ non esse Canonicum, proptereaque nec gravis auctoritatis. Et præterea, ibi etiam legitur: *Quarta autem die imperasti fieri Solis splendorem, Luna lumen, & stellarum dispositionem.* Quæ verba manifestè refutant sententiam hujus Doct., qui Solis splendorem non adstruit quarto die factum. Vide ipsum lib. 2. de opere 6. dierum cap. 8. à num. 16. ubi quarto die corporibus cœlestibus solum motum ab Occidente in Oriens fuisse additum docet: & num. 18. quòd ex his motibus contrarijs motui primi nobilis resultant astrorum diversi aspectus, & distantia, ex quo astra quodammodo invicem confortentur, & juventur, seu determinentur ad hos vel illos effectus producendos; & hinc oriuntur varia influentia astrorum in hæc inferiora. Sicut ergo Suarez non tenetur evadere difficultatem horum verborum, sic nec nos, illorum, quæ ipse objicit.

253 Ad motiva Ascanij, quæ certè ex diversis SS. PP. dictis sunt eruta, respondeo: quòd illa duo prima pro Augustino P. potius faciunt, quàm ipsi adverfentur. Quid enim congruentius apparet, quàm quòd à Verbo Patri coæterno, quod *candor est lucis aeternæ*, lux ipsi magis accedens, & proxima, similiorque, nempe Angelus, primò omnium prodiret? Quid convenientius, quàm quòd à Sapientia

genita, Angelus, qui est sapientia creata, primò procederet, quippè omnia in sapientia facta sunt: & prior omnium creata est sapientia, seu Angelica natura. Quòd autem Angelus propriè dicatur lux, art. 2. ostensum est. Quòd verò sit proximior suo principio, ipsa ejus spiritualitas, & immaterialitas, qua ad similitudinem Dei creatus est, manifestè demonstrant. Unde ex majori approximatione, & accessu Angeli ad Deum, apertissimè deducitur, quòd excellentia ejus, ut primò omnium crearetur, expectebat. Unde S. Dionysius 4. cap. de Divinis nominibus ait: *Imago Dei est Angelus, manifestatio occulti luminis, speculum purum, splendidissimum, immaculatum, incontaminatum, incoinquinatum, recipiens totam (si justum est dicere) speciositatem bene formatae deformitatis, & purè declarans in seipso, sicut possibile est, bonitatem, quæ est in abditis.* Anne decens erat, quòd Angelus, præclarissimè hæc omnia præferens, primò omnium crearetur, & ante omnia opera Dei à Moysè describeretur?

254 Ad aliud motivum, quòd nempe, lux specimen est Universi; dicimus, quòd, ut verificetur hoc, sufficit, ut à principio simul cum cælis crearetur, ut docet Augustinus Prens. Per quòd patet ad aliud, quòd, scilicet, sine luce creanda conspici non possent. Aliud autem, quòd, nimirum, lux efficacissimum sit causarum secundarum principium, libenter concedimus; quoniam certè lux est virtus instrumentaria in cælis, qua, mediante motu, corpora cælestia influunt in hæc inferiora. At verò motum accipiunt cæli ab Angelo: unde debent præcedere cælos. Quòd autem cæli, quippè nobiliores, debuerunt prius ornari, certum est, comparativè ad alias creaturas corporales; ceterùm Angeli, absolutè priores sunt in ordine Universi; proindeque prius debuerunt per formationem lucis, hoc est, per conversionem ad Deum, ornari. Ultima causa Ascanij ad sensum spiritualem declinat: unde non premit pro literalis expositione.

255 Argumentum nuper positum confirmat Suerius ex illa regula, quòd, scilicet, verba S. Scripturæ, quoad fieri potest, in proprietate sunt accipienda, præsertim in narratione historica; sed lux in significatione propria, & maxime usitata, hanc sensibilem lucem significat: ergo de hac intelli-

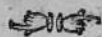
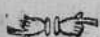
genda sunt verba Moysis. Neque satisfacit, inquit, ratio, quam Augustinus in suo fundamento indicat, quod etiam de spirituali lumine lux proprie dicitur; nam licet hoc verum sit secundum quandam significationem, alioquin quidem ex parte rei significata; nihilominus absolute illa est secundaria significatio ex Sapientum usu derivata, spectata primava illius vocis impositione, ut probat S. Th. 1. p. q. 67. art. 1. Et quod loco Gen. 1. sumenda sit illa vox in proprietate prima significationis suae, ratio facta ostendit, quia Moyses expressè describere voluit ornatum hujus mundi visibilis. Juvant etiam omnes aliae circumstantiae, ut est illa de tenebris, quam ponderavimus. Item quod illa verba dies, nox, mane, & vespere, non nisi per metaphoram ad spiritualia transferuntur: ergo in illo loco non nisi sensibilibiter accipiuntur: ergo eodem modo intelligenda est lux, quae illius diei, & noctis, initium, & origo fuit.

256 Respondeo ad argumentum, singulas ejus propositiones examinando. Et profectò illa regula, & maxima, in principio praefixa, est Tyconij, ab Augustino P. explicata; proindeque, ut jacet est à nobis, amplectenda. Ceterum Eximius D. in prima Minori nimis illam restringit illo addito: *Et maxime usitata*. Aliud enim est vocis propria significatio, aliud autem maxime usitata. Primum verificatur de luce ad significanda spiritualia extensa, ut art. 2. ostensum est, nec amplius exigit, aut exprimit Tyconij regula. Secundum autem negandum judicamus; neque enim Moyses usque adeo attemperavit, & accommodavit suam narrationem captivi Hebraeorum obfessu ingenij, ut ab imperitis posset facile sensus percipi, ut saepe dictum, & ostensum est. Et ulterius inquit à P. Suarez: Intelligentia textus quarti diei ab ipso n. 252. relata, estne secundum vocem literae quarti diei maxime usitatum significationem? Quis hoc concedat? Quippe significatio horum verborum: *Fiant luminaria in firmamento caeli*, praesertim cum historia antecedenter luminarium non meminerit, in maxime usitata significatione, non novi motus luminarium acquisitionem praefert, sed substantiae ipsorum primam productionem indicat.

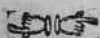
257 Neganda est ergo minor primi syllogismi propositio, si sensum exclusivum importet, & innuat, propriam

zationem, & conceptum lucis tantum convenire luci sensibili, & materiali. Licet enim hac lucis acceptio magis in usu habeatur, & attenda prima nominis impositione, ad lucem spirituales significandam non perveniat; proprie tamen, & strictè acceptum lucis nomen, spirituales, & immaterialem lucem significat; quia secundum quod nunc est in usu loquentium, extensum est ad significandum omne illud, quod facit manifestationem, sive secundum cognitionem sensibilem, sive immaterialem, & intelligibilem, ut expressè asserit Ang. Praecept. loco in argumento allegato. Neque hinc licet inferre, quod lucis nomen tantum secundariè, & in minus stricta acceptioe spiritualia significet; licet enim hoc forsàn verum teneat, si prima nominis impositio solummodò inspiciatur, nunc verò ex sapientum usu proprie, primariè, & principaliter lucem intelligibilem significat; hac quippe propriè, verius, & principalius manifestationem facit, quæ in immediato, & proprio luminis significato clauditur; ut innuit illud Apostoli: *Omne, quod manifestatur, lumen est*. Sed de hoc fusiùs tractatum est art. 2.

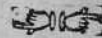
258 Deinde negamus, quod hinc Doctor addit in argumento, quod, scilicet, lux in illo loco Genesis accipienda sit in proprietate primæ significationis; quoniam falsum est, quod Moyses præcisè ornatum hujus mundi corporalis expressè tradere voluerit, ut patet ex dictis ex Aug. P. in probatione secundæ conclusionis articuli tertij, & sæpè in hoc opusculo. Illæ denique duæ circumstantiæ, ex quibus roborat argumentum Exam. Doctor, supra manent examinata in solutione argumentorum contra secundam conclusionem art. 3. Nam tenebrarum, & abyssi nomine, ibi informitas materiæ, vel carentia lucis spiritualis, vel utrumque significatur. Pro quo ampliùs vide D. Thomam super caput primæ Joannis lect. 3. in illud: *Et lux in tenebris lucet*; quod de irradiatione à Verbo in mentibus nostris facta, quæ tenebræ sunt, sicut aër sine luce, intelligit S. Thomas: vel etiam pro naturali insipientia hominum, quæ tenebræ dicitur tam in ordine naturæ, tum gratiæ: procedit autem ibi ad litteram S. Thomas. Illud autem, quod dies, nox, mane, & vespere metaphorice transferuntur ad spiritualia, falsum est, ut ostendimus art. 2. & infra ampliùs declarabitur.

UTRUM DIES CREATIONIS MUNDI FUERINT
Spirituales, & Angelici?

S. I.

Aliqua pro expeditione dubij prenotantur.

259 **T**ITULUS bimembris est. Primum membrum est, num dies creationis mundi sint spirituales? Secundum, dato primo, an Angelici? Primum membrum supponit, esse quidem dies spirituales, & rogat, an hujusmodi sint dies creationis mundi? Et profectò esse spirituales, & immateriales dies, frequenter nos admonent Scripturæ S. legitur enim Psalm. 76. *Ps. 6. Cogitavi dies antiquos, & annos æternos in mente habui. Ubi dies antiqui non possunt materiales intelligi, qui non constituunt annos æternos, qui mox diebus illis annectuntur. Similiter psalm. 33. *Ps. 13. dicitur: Diligit dies videre bonos. Et ad Roman. 13. Nox præcessit, dies autem appropinquavit. Et 2. Petri 1. Donec dies clucescat. Quæ testimonia apertissime indicant, esse dies spirituales; & meritò quidem; dies enim luce constituitur: ergo ubi verior, & certior lux, ibi verior etiam dies, ut arguit Augustinus P. 4. de Gen. ad lit. cap. 28. Atqui in spiritalibus verè, & propriè est lux, immò verior, & certior; dicitur enim 1. Joan. 1. Deus lux est, & tenebre in eo non sunt ulla. Et Joan. 1. Verbum dicitur lux vera, & ibi exponit S. Thomas: Lux vera dicitur, quia non falsa, ut lux gentium, non figuralis, non per participationem, sed per essentiam: Et ita vera, ut contra Arium, & Origenem, ex quo Verbum erat lux vera, demonstreretur ejus divinitas: ergo suppositio vera est. Unde Apocalypsis 21. dicitur, quòd civitas non eget Sole, neque Luna; quoniam lucerna ejus est Agnus.**

260 Dies autem creationis mundi spirituales esse, inferitur ex dictis art. præcedenti; ibi enim ostendimus, non fuisse materiales: cum autem dies adquatè dividatur in spi-
 ri-

ritualem, & materialem, & dies in creatione Univerſi Gen. 1. memorentur; conſequens eſt, quòd ſint ſpirituales. Spiritu-
 tualis verò dies, cùm luce, & manifeſtatione ſpiritu-
 ali fieri debeat, & manifeſtatio ſpiritu-
 alis ſolùm inveniatur, vel in
 Deo per eſſentiam, ut nuper ex D. Thoma dictum eſt; vel in
 Angelo, & homine per participationem; ſuper-
 eſt, ut illi dies, per ordinem ad manifeſtationem,
 ab aliquo ex tribus memoratis factam, ſint explicandi.

261 Et profectò dies creationis mundi non eſſe luce
 increata, & per eſſentiam conſtituendos, patet ex litera Moy-
 ſis dicentis: *Fiat lux, & facta eſt lux &c.* & probat Au-
 guſtinus P. in Imperfecto de Gen. ad lit. cap. 5. dicens:
*Quamlibet enim lucem ſignificet, factam tamen & creatam
 debemus accipere, non illam, qua fulget ipſa Dei Sapientia,
 qua non creata, ſed nata eſt; ne ſine luce Deus fuiſſe putetur,
 priùſquam iſtam, de qua nunc agitur, condidiſſet. De hac enim
 ſicut ipſa verba ſatis docent, hoc commendatur, quòd facta ſit:
 Et dixit, inquit, fiat lux, & facta eſt lux. Alia eſt lux de
 Deo natura, & alia lux, quam Deus fecit: Natura de Deo
 lux, eſt ipſa Dei Sapientia; facta verò eſt qualibet mutabilis,
 ſive corporea, ſive incorporea. Ergo lux faciens dies, de qui-
 bus Gen. 1. non eſt lux divina, & increata, ſed creata, & à
 Deo facta. Rurſus, dies illi habent vesp̄eram, & mane,
 hoc eſt, lucem in ſummo, & decrementum ejuſdem; ſed lux
 divina ſemper eſt in ſummo: ergo. Tertio, quia dies crea-
 tionis mundi fuerunt temporales, vel æviterni; ſed dies à Ver-
 bo, quod eſt candor lucis æternæ, conſtitutus, eſt æternus:
 ergo.*

262 Reſtat ergo, quòd dies creationis mundi vel
 ſint Angelici, vel humani. Non eſſe autem humanæ mentis
 manifeſtatione conſtitutos dies illos, certiffimum eſt ex eo,
 quòd ante hominis productionem quinque numeraverit Moy-
 ſes: ergo non fuerunt illuſtratione, & manifeſtatione mentis
 humanæ facti dies creationis mundi. Patet ergo inductione,
 quòd debuerint eſſe Angelici. Sed priùſquam hoc ex profeſſo
 oſtendamus, quia dies ex vesp̄ere, & mane conſtant, & Au-
 guſtinus P. de vesp̄ertina, & matutina cognitione in mente
 Angeli illos explicat, oportet ipſam ex Auguſtino P. & D.
 Thoma enucleare; pro quo ſit.

* * * §. II. * * *
EXPLICANTUR COGNITIO MATUTINA,
& vespertina ex M. P. Augustino, & Angelico
Præceptore.

263 **C**ELEBERRIMA est ab Augustino P. inventa cognitionis Angelicæ in matutinam, & vespertinam divisio, quam ad mentem ejus dilucidandam assumo. Diversimodè autem Doctores Augustino P. posteriores, illas cognitiones explicarunt. Quidam enim per matutinam naturalem Angeli cognitionem Augustinum intellexisse autamant: Alij supernaturalem. Quidam ex his visionem beatam esse matutinam cognitionem, asseruisse Augustinum senserunt: Alij cognitionem viæ. Alij matutinam in relatione in laudem creatoris statuunt: meridianam in summi boni contemplatione; & vespertinam in naturali cognitione creaturarum. Et similiter de vespertina non unica est omnium sententia. At priùsquàm de his omnibus differam, aliqua ad dicendorum pleniorè intelligentiam necessaria, præmittenda sunt ex Augustino P. D. Thoma, & alijs probatissimis Doctõribus.

264 Sciendum est ergo primò, seu potiùs recolendum, quod art. 3. ex Augustino P. dictum est: Angelos simul ab initio cum mundo corporeo, licèt priùs natura, à Deo prosiliisse. Decuisse item, quod à supremo Opifice, qui lux est inaccessibilis, candor lucis æternæ, splendorque Paternæ gloriæ, Angelus primò omnium, ut splendor creatus, suoque principio proximior, prodiret. Quod etiam eleganter docet Nazianzenus oratione in Christi Domini Nativitate, dicens: *Atque ita secundi splendores procreati sunt primi splendoris administri.* Præmiserat autem ibi S. Doctor: *Primum Angelicas, & cælestes virtutes cogitavit.* Ergo Angeli primò omnium prodigere, tamquam radij à Sole.

265 Sciendum insuper, quod Angeli à primo creationis instanti in gratia sunt constituti, ut docet Augustinus P. 12. de Civit. Dei cap. 9. *Bonam voluntatem inquit, quis fecit in Angelis, nisi ille, qui eos cum sua voluntate, id est, cum amore casto, quo illi adhaerent, creavit, simul in eis condens na-*

turam, & largiens gratiam. S. Thomas hoc ipsum ratione ex ipfomet Augustino P. deducta confirmat 1. p. q. 62. art. 3. in corp. dicens: Sic enim videmus, quod omnia, quae processu temporis per opus divinae providentiae creata, à Deo operante sunt producta, in prima rerum conditione producta sunt secundum quasdam seminales rationes, ut Augustinus dicit 5. super Gen. sicut arbores, & animalia, &c. Manifestum est autem, quod gratia gratum faciens hoc modo comparatur ad beatitudinem, sicut ratio seminalis in natura ad effectum naturalem. Unde 1. Joan. 3. gratia semen Dei nominatur. Sicut igitur secundum opinionem Augustini ponitur, quod statim in prima creatione corporalis creaturae, indite sunt ei seminales rationes omnium naturalium effectuum, ita statim à principio Angeli sunt creati in gratia. Hæc Angelicus Præceptor, ubi obiter nota, ipsum ad suam sententiam firmendam uti doctrina Augustini P. de productione mixtorum in seminali ratione in prima rerum institutione; ut scias, qua ratione plures ex Recentioribus, inter quos Joan. à Sancto Thoma, dicant, quod licet S. Thomas problematicè verset Patrum sententias, tamen in Summa Theologiæ magis in usu habet contrariam Augustino opinionem; cujus oppositum videre est in præfenti, & frequentissimè cum agit de Angelorum cognitione.

266 Sed dices: Augustinus P. 2. sup. Gen. ad lit. docet; quod Angelus primò fuit creatus informis, ut nomine cœli significatur Gen. 1. & postmodum lucis creatione formatus: Respondet Angelicus P. loco proximè citato ad 1. quod informitas illa potest accipi, vel per comparisonem ad formationem gloriæ: & sic informitas, temporis duratione præcessit formationem; vel per comparisonem ad formationem gratiæ, & sic ordine duntaxat naturæ antecessit, sicut de formatione creaturæ corporalis supra art. 3. dictum est. Vide Augustini P. verba num. 48. Angeli ergo ex puritate, & naturæ præstantia, quam supra num. 253. ex Dion. 4. cap. de divinis nominibus determinavimus, donis item supernaturalibus gratiæ, amoris casti, cararumque virtutum cumulatisimè in primo suæ creationis instanti sunt decorati; ut sub typo Regis Tyri elegantissimè declaratur Ezech. 28. his verbis: *Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia, & perfectus*

decore, in delicijs paradysi Dei fuisti: omnis lapis pretiosus operimentum tuum: sardius, topazius, & jaspis, chrysolitus, & onyx, & berillus, saphirus, & carbunculus, & smaragdus: aurum opus decoris tui: & foramina tua in die, qua conditus es, preparata sunt. Tu Cherub extentus: perfectus in visis tuis à die conditionis tue, donec inventa est iniquitas in te. Ecce Angelus à principio sua conditionis omni ornatu venustatus à supremo omnium bonorum largitore profiliit, etiam ille, qui post peccavit: Quanto magis ergo qui in veritate stetit

267

Licet autem Angeli in gratia, & casto amore Deo adherentes, sint creati, non tamen cum ultima sua felicitate supernaturali, à qua discedere, & cadere nullo modo potuissent. Quod egregie probat Augustinus P. 11. de Gen. ad lit. cap. 23: *At Angelus, inquit, Diabolus factus, continuo se à luce veritatis avertit, superbia tumidus, & proprie potestatis delectatione corruptus. Unde beate, atque Angelice vite dulcedinem non gustavit, quam non utique acceptam fastidivit; sed nolendo accipere, deseruit, & amisit. Proinde nec sui casus praescius esse potuit, quæ sapientia pietatis est fructus. Ille autem continuo impius, consequenter & mente cæcus, non ex eo quod acceperat, cecidit; sed ex eo quod acciperet, si subdi voluisset Deo; quod profecto quia noluit, & ab eo, quod accepturus erat, cecidit, & potestatem illius, sub quo esse noluit, non evasit: factumque in illo est pondere meritorum, ut nec iustitie posset lumine delectari, nec ab ejus sententia liberari.* Non ergo Angelus in beatitudine supernaturali fuit creatus.

268

Probatur deinde hoc ipsum ex Angelico P. 1. p. 9. 62. art. 1. ubi in argum. *Sed contra* hanc rationem proponit: *De ratione beatitudinis est stabilitas, sive confirmatio in bono; sed Angeli non statim ut creati sunt, fuerunt confirmati in bono: quod casus quorundam ostendit: Non ergo Angeli in sua creatione fuerunt beati.* Et in corpore duplicem beatitudinem, naturalem videlicet, & supernaturalem distinguit & primam Angelis in sua creatione concedit, secundam autem negat, dicens: *Non in beatitudinis intelligitur ultima perfectio rationalis, seu intellectualis nature, & inde est, quod naturaliter desideratur: quia unumquodque naturaliter desiderat suam ultimam perfectionem. Ultima autem perfectio rationalis, seu intellectualis nature est duplex. Una quidem, quam*
pos-

possunt assequi virtute sue nature: & hac quodammodo beatitudo, & felicitas dicitur. Unde & Arist. 10. Ethic. cap. 7. perfectissimam hominis perfectionem, qua optimum intelligibile, quod est Deus, contemplari potest in hac vita, dicit esse ultimam hominis felicitatem. Sed super hanc felicitatem est alia felicitas, quam in futuro expectamus: quia videbimus Deum sicuti est. Quod quidem est supra cujuslibet intellectus creati naturam, ut supra ostensum est. Sic igitur dicendum est, quod quantum ad primam beatitudinem, quam Angelus aff. qui virtute sue nature potuit, fuit creatus beatus. Quia perfectionem hujusmodi non acquirit per aliquem motum discursivum, sicut homo, sed statim ei adest, propter sue nature dignitatem, ut supra dictum est. Sed ultimam beatitudinem, que nature dignitatem excedit, Angeli non statim à principio sue creationis habuerunt. Quia hac beatitudo non est aliquid nature, sed nature finis: & idè non statim eam à principio debuerunt habere.

269 Hæc uterque SS. Doct. ex quibus conciliantur quædam loca Augustini P. ubi docuisse videtur, Angelos fuisse in sua beatitudine, & felicitate creatos. Licet enim Augustinus P. 12. de Civit. Dei cap. 11. dixerit: Nullo quidem modo secundum aliquod temporis spatium, prius erant illi spiritus tenebre, quos Angelos dicimus. Sed simul ut facti sunt, lux facti sunt: non tamen ita tantum creati, ut quocumodo essent, & quocumodo viverent, sed etiam illuminati, ut sapienter, & beatè viderent. Hanc tamen beatam vitam, quam simul ab initio Angeli habuerunt, non fuisse ultimam supernaturalèm felicitatem, mox explicat S. Doctor dicens: Ad hac illuminatione aversi quidam Angeli, non obtinuerunt excellentiam sapientis, beatæque vite, que proculdubio non nisi æterna, eternitatisque sue certa est, atque segura. (Ecce primam rationem D. Thomæ in arg. sed contra.) Ergo Augustinus P. illam Angeli à principio beatitudinem non fuisse perfectam docet, & duplici ratione confirmat; quia, nimirum, nec illa beata vita erat æterna; nec iterum mens Angelorum de illius æternitate erat præscia, & segura. Et rursum, ut ex ipso num. 267. dictum est, Angelus malus non beatitudinem acceptam fastidivit; sed nollendo accipere deseruit, & amisit. Non utique acceptam fastidivit; quippe in fumo

bono, clarè visso, nullum motivum fastidij, nec displicentiæ detegitur, sed summum, & plenum satiativum, complens undique omne desiderium. Nec quòd Angeli crearentur illuminati, ut sapienter, beatèque viverent, probat, fuisse in beata vita creatos; sed quòd si vellent illam acquirere, beatèque vivere, utique, accepta à Deo gratia, possent, si meritum beatitudinis eliciissent; & ut ipsam fœlicitatem assequerentur, sunt creati, & ordinati.

270 Difficiliora apparent alia Augustini P. verba 2. de Gen. ad literam cap. 8. ubi ait: *Neque enim sicut nos ad percipiendam sapientiam proficiebant Angeli, ut invisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta conspicerent, qui ex quo facti sunt, ipsa Verbi aternitate, sancta, & pia contemplatione perfruuntur: atque inde ista despicientes, secundùm id, quod intus vident, rectè facta approbant, vel peccata improbant. Nec mirum est, quòd sanctis Angelis in prima lucis productione formatis, prius Deus ostendebat, quod erat deinceps creaturus.* Cæterùm duplici solutione solvi potest difficultas ex D. Th. Primò, dicèdo quòd loquitur de beatitudine naturali, quam à principio habuerunt Angeli. Secundò, quòd si loquatur Augustinus P. de fœlicitate supernaturali, non est intelligendum, à primo instanti ipsam habuisse Angelos. Primum fundo in Angelico P. loco nuper citato ad tertium, ubi ait: *Angelus duplicem habet Verbi cognitionem; unam naturalem, & aliam gloria. Naturalem quidem, qua cognoscit Verbum per ejus similitudinem in sua natura relucentem. Cognitionem verò gloria, qua cognoscit Verbum per suam essentiam. Et utrâque cognoscit res in verbo. Sed naturali quidem cognitione imperfectè; cognitione verò gloria perfectè. Prima ergo cognitio rerum in Verbo affuit Angelo à principio creationis sue: Secunda verò non, sed quando facti sunt beati per conversionem ad bonum. Et hæc propriè dicitur cognitio matutina.*

271 Hæc Angelicus P. ex quibus habemus, quòd si accipiatur Augustinus P. de Verbi contemplatione naturali perfectà, utique Angeli in primo instanti illam habuerunt; neque enim sicut nos motu discursivo proficiunt ad acquirendam sapientiam: & ista cognitione, fienda à Verbo prius natura cognoscebant, sicut ipsi inter creaturas prius natura

facti sunt; sed tamen imperfectè. Cognitionem autem perfectam in primo instanti actu quidem non habuerunt Angeli, bene verò seminaliter in gratia, quæ est semen vitæ: sicut terra habuit plantas à principio seminaliter.

272 Si autem contendas, quòd Augustinus P. loquitur de contemplatione gloriæ perfectæ, ut innuere videntur illa verba: *Ipsa Verbi aternitate, sancta, & pia contemplatione*: & illa alia: *Sanctis Angelis*, ubi contrapositivè ad malos videtur loqui; præmiserat enim sermonem de rectè facta approbantibus, & peccata improbantibus: Tunc duo præcipuè ingerunt difficultatem. Primum, *ly ex quo facti sunt*. Secundò, illud, *prius Deus ostendebat Angelis, quòd erat deinceps creaturus*. Sed primum satis probabiliter ex ipsomet Augustino à simili solvitur. Augustinus enim illud Joan: *Diabolus ab initio peccat*, sic exponit: ab initio, non ex quo factus est, peccare putandus est, sed ex quo peccavit, non destitit, & ab ejus superbia peccatum esse cœpit. Similiter ergo nos intelligimus illud Augustini: *Ex quo facti sunt*, hoc est, ex quo beati facti sunt, non ex quo creati sunt; & quòd ab ejus beatitudine felicitas creaturæ sumpsit exordium. Movent ad hanc intelligentiam verba manifesta Augustini P. num. 264. 267. & 269. allegata. Secundum dubium infrà latius est examinandum, & ex D. Thoma solvendum. Pro nunc dico, quòd licet Angelus simul fuerit cum cœlis, & elementis creatus, ac per consequens simul facta illa omnia cognoverit ab initio; tamen cum in Verbo videt creaturas, illas ut fiendas cognoscit; quia sic pertinent ad Verbum, in quo exemplaria, & rationes idæales rerum, tanquam in primordiâli principio, resident.

273 Quòd autem nunquam Augustinus P. in ea fuerit sententia, quòd Angeli in supernaturali beatitudine fuerint creati, præterquam quòd satis patet ex allegatis illius verbis, & D. Thoma; ampliùs confirmatur ex B. Alberto M. lib. de quatuor coarqvavis q. 6. art. 2. his verbis: *Dicimus, quòd meritum illorum est in hoc solo, quòd Verbo adhaeserunt, cum possent ab illo descedi. Et si quærat, utrum hoc ipsum fuit eis actus gloriæ? Dicendum, quòd gloria vitæ aeternæ, & beatitudo dicuntur per confirmationem cum fruitione Verbi, & illam confirmationem nondum habuerunt Angeli. Unde si*

aliquando invenitur beatitudo, & vita aeterna dicta de Angelis in primo statu, intelligitur de beatitudine secundum quid, scilicet, quae non habet confirmationem conjunctam sibi; & hoc videtur sentire Augustinus, & Anselmus, qui dicunt, quod Angelus in primo statu habuit unde proficeret ad confirmationem, & beatitudinem. Ecce veram mentem Augustini P. ex B. Alb. M. & D. Thoma. Et ad hunc sensum etiam accipendi sunt varij Scripturae S. textus; ut illud Isaia 14: *Quomodo cecidisti de caelo Lucifer, qui mane oriebaris.* Et illud Ezech. 28: *In delicijs paradisi Dei fuisti.* Quoniam Lucifer quidem in suo mane, & ortu, luce certè coruscavit, at non beatifica, & supernaturali; sed naturali, ut dictum est. Et similiter in delicijs fuit donorum supernaturalium, & naturalium; at non in ultima, & consummata deliciarum fruitione.

274 His praemissis jam ad propositam difficultatem expediendam dicimus, quòd cognitio matutina dicitur ab Augustino P. illa, qua Angelus creaturas in Verbo, tamquam in arte factiva earum, cognoscit. Vespertina verò, qua in se ipsis, vel per proprias species easdem contemplatur. Sic docet Augustinus P. pluribus in locis. Undecimo de Civit. Dei cap. 29. hæc habet: *Ipsam quoque creaturam melius ibi, hoc est in sapientia Dei, tamquam in arte, qua facta est, quam in ea ipsa sciunt, ac per hoc & seipsos ibi melius, quam in seipsis, quamvis etiam in seipsis, facti sunt enim, & aliud sunt, quam ille qui fecit. Ibi ergo tamquam in cognitione diurna, in seipsis autem tamquam in vespertina, sicut supra diximus, (scilicet, cap. 7.) & lib. 4. de Gen. ad literam cap. 23. ait: Multum interest inter cognitionem rei cujuscumque in Verbo, & cognitionem in natura ejus; ut illud merito ad diem pertineat, hoc ad vesperam.* Et eodem lib. cap. 22. cognitionem rei in seipsa vespertinam appellat S. P. & visionem ejusdem in Verbo matutinam, ut infra videbimus, cum dies angelicos formemus. Ergo cognitio matutina, vel diurna (indifferenter enim utitur Augustinus P. his vocibus) est creatura in Verbo contemplatio: vespertina verò, ejusdem extra Verbum, seu in seipsa cognitio.

275 Idem docet Ang. P. 1. p. q. 58. art. 6. in corp. ad mentem Augustini P. dicens: *Sicut in die consueto mane est principium diei, vespere autem terminus: ita cognitio ipsius*
pri-

primordialis esse rerum dicitur cognitio matutina: & hoc est secundum quod res sunt in Verbo. Cognitio autem ipsius esse rei create secundum quod in propria natura consistit, dicitur cognitio vespertina: Nam esse rerum fuit à Verbo sicut à quodam primordiali principio. Et hic effectus terminatur ad esse rerum, quod in propria natura habet. Clariſſima est Aug. P. doctrina. Et ampliùs Aug. P. explicat similitudinè dierum naturalium penes hoc, quod sicut in illis mane est principium diei, vespere autem terminus; ita cognitio matutina dicitur per ordinem ad primordiale esse rei, idest, esse rei in prima causa, & secundum quod in illa cognoscitur. Vespertina verò secundum ultimum esse rei, idest, in seipsa. Ceterum sciendum, quod in hoc, quod dicitur vespertina cognitio esse rei in seipsa, non debet intelligi, quod terminetur ad esse rei, ut est sub propria existentia præcisè; sed sufficit, quod extra Verbum attingatur. Unde esse rerum in intelligentia Angelica, ut ait Aug. P. ibi ad 3. comprehenditur sub vespertina cognitione, sicut & esse rerum in propria natura; eò quod etiam ipsi Angeli creature sunt.

276 Sciendum est etiam, quod cum vespertina cognitio dicitur esse, qua res cognoscitur in propria natura, particula in, ut advertit Angelicus P. ibi art. 7. in corp. non denotat rationem cause; quia Angeli non accipiunt cognitionem à rebus; sed accipitur secundum rationem cogniti, secundum quod subest cognitioni; ut scilicet, cognitio vespertina in Angelis dicatur, secundum quod cognoscunt esse rerum, quod habent res in propria natura. Quod quidem per duplex medium cognoscunt, scilicet, per species innatas, & per rationes rerum in Verbo existentes. Non enim videndo Verbum cognoscunt solum illud esse rerum, quod habent in Verbo, sed illud esse, quod habent in propria natura. Sicut Deus per hoc quod videt se, cognoscit esse rerum, quod habent in propria natura. Si ergo dicatur cognitio vespertina, secundum quod cognoscunt esse rerum, quod habent in propria natura videndo Verbum: sic una, & eadem secundum essentiam est cognitio matutina, & vespertina, differens solum secundum cognita. Si verò cognitio vespertina dicatur, secundum quod Angeli cognoscunt esse rerum, quod habent in propria natura per formas innatas, sic alia est cognitio matutina, & vespertina. Et ita videtur intelligere Aug-

176 DISP. DE DIEBUS ANGELICIS AUGUSTIN.
gustinus, cum unam ponat imperfectam respectu alterius.

277 Ex qua Angelici P. doctrina habemus, quod si cognitio vespertina habeat duntaxat pro termino creaturam in propria natura, & non simul pro medio secundum speciem creatam ejus, sic non differunt secundum speciem matutina, & vespertina cognitio; cum etiam in Verbo Angelus propriam naturam creaturarum cognoscat. Si autem vespertina attingat creaturam pro termino, & in medio creato, hoc est specie creata, sic essentialiter differunt. Augustinus autem hoc secundo modo accipit vespertinam, ut constat illis verbis nuper relatis: *Multum interest inter cognitionem rei cujusque in Verbo, & cognitionem in propria natura, ut illud merito pertinet ad diem, hoc ad vesperam.* Magna ergo est, & essentialis inter has cognitiones differentia.

278 Hæc autem differentia inter matutinam, & vespertinam cognitionem sumitur à medio utriusque cognitionis, non autem ab objecto cognito, nisi ut cadit sub diverso medio. Quod satis insinuat Augustinus P. verbis relatis, & ibi cap. 22, per hæc verba: *In suo genere tanquam in vespere terminatum est: & fit vespera illius lucis, cum sita nuntium non in Verbo, sed in sua natura cognoscitur.* Ubi *ly in Verbo* relatè ad cognitionem matutinam, & *ly in proprio genere, & in propria natura*, respectu vespertinæ cognitionis, manifestè indicant medium utriusque. Cum igitur aliunde objectum ad specificandam, & distinguendam cognitionem concurrat, superest, ut eadem creatura, in quantum diversis medijs cognoscitur, specificet diversas cognitiones matutinam, & vespertinam.

279 Expressius adhuc hoc docet Angelicus Præcept. pluribus in locis. Quest. 8. de Veritate art. 16. in corp. hæc habet: *Sciendum tamen*, quod ista distinctio potest dupliciter intelligi. Uno modo ex parte rei cognitæ: Alio modo ex parte medijs cognoscendi. Ex parte quidem rei cognitæ, ut dicatur res in Verbo cognosci, quando cognoscitur esse ejus, quod habet in Verbo; in propria verò natura, secundum quod cognoscitur ipsum esse rei, quod habet in seipsa. Et hic non est conveniens intellectus, quia esse rei, quod habet in Verbo, non est aliud ab esse Verbi; quia, ut Anselmus dicit, creatura in creatore est creatrix essen-

ria. Unde hoc modo cognoscere creaturam in Verbo,
 non esset cognitio creaturæ, sed magis creatoris. Et ideo
 oportet hanc distinctionem intelligi ex parte mediæ cognos-
 cendi; ut dicatur res cognosci in Verbo, quando per ipsum
 Verbum ipsa res in propria natura cognoscitur; in propria
 verò natura, quando cognoscitur per formas aliquas
 creatas, rebus creatis proportionatas; sicut cum cognoscit
 per formas sibi inditas, vel etiam si per formas ac-
 quisitas cognosceret, quantum ad hoc pertinet, *nihil*
differt.

280 In his apertissimè docet D. Thomas, quòd
 cum dicitur, cognitio matutina est rei in Verbo, non debet
 intelligi, quòd res ut identificata cum Verbo, seu in quan-
 tum est ipsamet creatrix essentia, sit objectum cognitionis ma-
 tutinæ; sed propria natura rei, ut per essentiam Verbi mani-
 festata; alioqui matutina cognitio non diceretur cognitio re-
 ram in Verbo, sed potiùs cognitio ipsius Verbi. Rursus, ma-
 nifestè tradit rationem formalem differentialem inter utram-
 que cognitionem penes hoc, quòd matutina per Verbum
 tamquam medium, creaturas contempletur; vespertina au-
 tem, per formas creatas, & rebus proportionatas, seu Angelo
 ab initio inditas. Tota ergo differentia matutinæ, & vesper-
 tinæ in ratione cognitionis attenditur ex parte mediæ repræ-
 sentantis creaturas, ut manifestè docet S. Thomas q. 8. de
 veritate art. 17. in argum. *Sed contra*, dicens: *Cognitio ma-
 tutina, & vespertina distinguuntur per creatum, & increa-
 tum*, intellige medium; objectum enim in utràque est crea-
 rum. Et in corp. ait: *Dicendum, quòd de cognitione matutina,
 & vespertina dupliciter loqui possumus. Uno modo quantum
 ad id, quod cognitionis est; & sic inter utramque nihil cadit
 medium. Cognitio enim matutina à vespertina distinguitur, ut
 supra dictum est, per medium cognoscendi: quod quidem, si crea-
 tum est, facit cognitionem vespertinam quocumque modo: si au-
 tem increatum, facit cognitionem matutinam.* Patet ergo,
 quòd unicum formale distinctivum matutinæ cognitionis à
 vespertina est medium utriusque; quòd scilicet matutina per
 medium increatum, nempe Verbum, cognoscit creaturas;
 vespertina autem per medium creatum, quodlibet illud sit,
 sive species innata Angeli, sive acquisita; quia ut vidimus nu-

per ex D. Thoma, nihil refert quantum ad hoc, qualitas speciei, modo creata sit.

281 Idem docet S. Doct. q. 4. de pot. art. 2. ad 10. dicens: *Cognitio*, qua videt Angelus res in propria natura, qua dicitur vespertina, fit per speciem intelligibilem creatam, & inhaerentem: *Cognitio* verò, qua videt res in Verbo, qua dicitur matutina, fit per essentiam Verbi, qua non est *inhaerens*. Vide ipsum ibi identidem hanc doctrinam repetentem. Maneat ergo fixum, quòd formalis differentia, in ratione cognitionis, inter matutinam, & vespertinam, pensanda est penes utriusque medium, hoc est, penes creatum, & increatum.

282 Hinc deduces, quòd nihil cadit medium inter utramque, secundum rationem cognitionis; ut q. 8. de verit. art. 17. dicit S. Thomas. At *si considerentur* (inquit ibidem S. Doctor) *quantum* ad rationem matutini, & vespertini, sic cadit inter ea aliquid medium duplici ratione. Primò, quia mane, & vespere sunt partes diei; dies autem est in Angelis per illustrationem gratiæ, secundum Augustinum: unde non se extendunt ultra cognitionem gratuitam bonorum Angelorum: & sic naturalis cognitio est præter has duas. Secundò, quia vespere, in quantum huiusmodi, terminatur ad mane, & mane ad vespere. Unde cognitio rerum in propria natura non qualibet potest dici vespertina, sed illa tantum, quæ refertur in laudem creatoris; sic enim vespere reddit ad mane: & sic cognitio dæmonum, quam habent de rebus, nec est matutina, nec vespertina, sed solummodo cognitio gratuita, quæ est in *Angelis beatis*. Licet ergo matutina cognitio, & vespertina in ratione cognitionis unice differant per medium creatum, & increatum; ac per consequens nihil sit medium inter illas: nihilominus, in ratione matutinæ, & vespertinæ important, quòd sint gratuita; proindeque cadit inter ipsas medium, cognitio nempe dæmonum, quæ nec est matutina, nec vespertina, proprie loquendo, propter duplicem rationem à D. Thoma assignatam.

283 Ex huiusque dictis colliges, cujus ordinis sint prædictæ cognitiones. Et quidem quantum ad matutinam, apertissime deducitur, esse supernaturalem in sua entitate, &

specie, ipsam nempe visionem beatam. Unde Augustinus P. 11. de Civit. Dei cap. 7. ait: *Lucem illam, & diem non esse, nisi sanctam civitatem in sanctis Angelis, & spiritibus beatis, de qua dicit Apostolus: Quae sursum est Hierusalem, quae est Mater nostra, aeterna in caelis.* Ergo dies ille est in spiritibus beatis. Ergo saltem cognitio matutina, quae potior est illius diei pars, est visio beata. Præterea id ipsum patet; quia secundum Augustinum Par. cognitio matutina, perfectissima est in Angelo, & rerum in Verbo: ergo visio beata. Rursus: Cognitio matutina subsequitur in Angelo ad conversionem in Deum; in præmiumque illius datur ipsi: unde Augustinus P. inquit, quod Angelus ex vespertina profecit in matutinam; & 11. de Civit. Dei cap. 7. *Scientia creature, comparatione scientia creatoris, quodammodo vesperscit; itemque lucefcit, & mane fit, cum & ipsa refertur ad laudem, dilectionemque creatoris.* Atqui cognitio, quae ad laudem dilectionemque creatoris subsequitur, & qua lucefcit Angelus, tamquam præmio dilectionis, ipsiusque fructu, & profectu, est visio beata; ergo.

284 Unde Angelicus P. 1. p. q. 58. art. 6. ad 2. ait: *Dicendum, quod matutina, & vespertina cognitio ad diem pertinet, id est ad Angelos illuminatos, qui sunt distincti à tenebris, id est, à malis Angelis. Angeli autem boni cognoscunt creaturam, non in ea figuntur, quod esset tenebrescere, & noctem fieri: sed hoc ipsum referunt in laudem Dei; in quo, sicut in principio, omnia cognoscunt. Et ideo post vesperam non ponitur nox, sed mane; ita quod mane sit finis precedentis diei, & principium sequentis, in quantum Angeli cognitionem precedentis operis ad laudem Dei referunt.* Ergo cognitio matutina, & vespertina ad Angelos illuminatos, & ut à malis distinctos pertinent. Atqui Angeli mali solum penes cognitionem, & visionem beatam distinguuntur à malis, in genere cognitionis; quippe omnem naturalem cognitionem, & etiam fidei habuerunt Angeli mali: ergo.

285 Clarius adhuc hoc ipsum docet Angelicus P. 1. p. q. 62. art. 1. ad 3. verbis relatis num. 270: ubi preme illa verba in fine: *Et hæc proprie dicitur cognitio matutina.* Patet etiam ex auctoritatibus ipsius nuper relatis, ubi cognitionem matutinam à vespertina distinguit ex parte medij penes

creatum, & increatum, scilicet, Verbum divinum, & speciem creatam. Quoniam cognitio, ad quam Verbum divinum, seu divina essentia fecundat intellectum creatum, est visio beata: ergo hæc est cognitio matutina. Denique idem docet frequenter S. Doctor, q. 4. de pot. art. 2. & alibi.

286 Major difficultas occurrit circa vespertinam; quoniam Augustinus P. expressè de illa non determinat, quòd sit ordinis supernaturalis, nec oppositum; sed duntaxat dicit, quòd est cognitio creaturæ *in proprio genere, in suo genere, in propria natura, & in seipsa*. Potest autem esse hujusmodi cognitio vel naturalis, & per species innatas, vel supernaturalis, & per species infusas supernaturales; vel scientiam infusam ordinis supernaturalis, quæ est appendix, & corollarium beatitudinis in sententia D. Thomæ. Nec quòd Augustinus P. dicat, quòd ille dies est in Angelis sanctis, & spiritibus beatis, probat, vespertinam cognitionem esse supernaturalem; quoniam in beatis etiam est cognitio naturalis, tum sui ipsius, tum aliarum creaturarum: ita quòd Angelus seipsum semper actu intelligit; quia se intelligit per essentiam suam, qua semper informatur, ut ait Ang. P. q. 8. de verit. art. 14. ad 6: unde Angeli beati habent naturalem cognitionem sui per suam essentiam. Habent etiam cognitionem aliarum creaturarum per species earum, ut expressè asserit idem S. Doctor q. 4. de pot. art. 2. ad 25. Licet ergo matutina, & vespertina cognitio sit in Angelis beatis, ut asserit Augustinus P. non illicò inferitur: ergo vespertina est supernaturalis: neque sequitur: ergo est naturalis; utràque enim cognitione Angeli beati vident creaturas per species creatas modo dicto.

287 Angelicus Præceptor q. 8. de verit. art. 17. in cap. videtur sentire, quòd vespertina sit supernaturalis, cum ait: *Unde non se extendunt ultra cognitionem gratuitam*; (loquitur de matutina, & vespertina ex professione) & in fine corporis concludit: *Et sic cognitio dæmonum, quam habent de rebus, nec est matutina, nec vespertina, sed solummodo cognitio gratuita, quæ est in Angelis beatis*. Sed cognitio gratuita est supernaturalis: ergo vespertina est supernaturalis.

288 Veruntamen cum distinctione resolvendam esse difficultatem judico. Et dico primò, quòd si vespertina Angeli cognitio consideretur in ordine ad formationem sui

Iplius per gratiam, & dona supernaturalia; sic vespertina Angeli cognitio supernaturalis est; quia objectum eius, nempe gratia, ordinis superni est: nequit autem cognitio naturalis objectum supernaturale attingere, & clarè cognoscere; quippe specificativum, & specificatum debent esse in eodem ordine. At in ordine ad formationem cæterarum creaturarum verosimiliàs mihi apparet, quòd vespertina sit naturalis ordinis; quippe objectum eius, nempe formatio cælorum, per productionem firmamenti designata, & reliquæ formationes supra num. 48. & sæpè ex Augustino Parente in discursu disputationis determinatæ in operibus quinque dierum post primum, sunt ordinis naturæ. Habet item Angelus species innatas, & naturales entitativè, representativas harum creaturarum in propria natura, & proportionatas prædictis objectis: Non ergo est necessitas, ut vespertinam quinque dierum post primum, supernaturalem asseramus. Neque enim ex parte objecti, supernaturalis est: Neque etiam ex parte mediij: ergo ex nullo capite; quoniam ex his sumitur supernaturalitas cognitionis: & quoties neutrum horum excedit capacitatem naturæ, non est confugiendum ad cognitionem, & speciem supernaturalis ordinis.

289 Praterè: Supernaturalitas in cognitione, & amore, intranea, & essentialis differentia est: Unde Thomistæ nullam virtutem proximè contentivam, & facultatem proximè operativam agnoscut in viribus naturæ respectu visionis beatæ, actus charitatis, fidei &c. sed duntaxat per modum potentia. Nunc sic: Sed vespertina cognitio in ratione cognitionis, se extendit ad omnem cognitionem infra matutinam, sic quòd nihil cadit medium inter utramque, ut expressè asserit S. Thomas, tum in argum. *sed contra* articuli 17. q. 8. de verit. tum in principio corporis articuli: & infra matutinam in Angelis sanctis, & spiritibus beatis plures sunt naturales cognitiones creaturarum in propria natura: ergo cum in ratione cognitionis omnes ille vespertinae sint secundum D. Thomam; & aliunde supernaturalitas sit intranea differentia in ratione cognitionis; consequens est, quòd supernaturalitas non sit de conceptu vespertinae cognitionis, licet aliquando vespertina contrahatur per supernaturalitatem. Ex quo duntaxat inferitur, quòd vespertina indifferens sit ad hoc,

hoc, ut per conceptum naturalitatis, vel supernaturalitatis contrahatur; non autem, quod determinatè supernaturalis sit.

290 Ad rationem autem dubitandi ex D. Thomæ propositam respondeo, quod certè cognitio vespertina in ratione vespertinæ gratuita est, & supernaturalis, verùm non præcisè entitative, & in recto, sed de connotato; vel etiam in recto, si objectum illius supernaturale sit, v. g. vespertinæ primi diei, ut terminatur ad Angelum gratia, & donis supernaturalibus illustratum. Explico solutionem exemplo actus virtutis morales, v. g. largitionis elemosynæ, qui entitative in se, & quoad speciem virtutis, ordinis naturalis est; at in ratione meriti, supernaturalis est, media relatione charitatis ipsum ad finem vitæ æternæ ordinantis; neque enim aliter actus virtutis misericordiæ posset proportionari cum præmio supernaturali vitæ æternæ. Similiter dicendum censeo in præsentì. Cognitio enim vespertina Angeli relatè ad formationem colorum considerata, neque ex objecto, neque ex medio, cum extra Universum Angelus cognoscit opus firmamenti, habet unde supernaturalis debeat judicari. Unde entitative, quoad speciem, & in recto, naturalis est, cum nec ex parte objecti, nec ex parte mediij excedat facultatem, & virtutem naturalem Angeli. At quia vespere refertur ad mane, & Angelus, ut inquit Augustinus P. ex vespertina profecit ad matutinam, & visionem beatam, referendo se, & suam cognitionem in laudem creatoris, & Verbi; ex quo disponitur ad recipiendam matutinam: hinc de connotato importat prædicta cognitio relationem charitatis, quam sequitur in Angelo visio beata, & matutina cognitio in ratione præmij vespertinæ, ut sic relatæ in laudem creatoris.

291 Nec amplius, ut opinor, sentit Angelicus P. q. 8. de veritate art. 17. in corpore; ait enim ibi: *Unde cognitio rerum in propria natura non qualibet potest dici vespertina; sed illa tantum, quæ refertur in laudem creatoris.* Ubi considerandum est, quod Angelicus P. supernaturalitatis rationem in vespertina, in quantum tali, non assignat ex parte objecti, nec ex parte mediij, nec ex parte principij, ex quibus, vel aliquo eorum, provenit supernaturalitas in ope-

ra-

tatione; sed ex parte relationis charitatis in laudem Dei, quæ prorsus extranea differentia est ad constituendum actum intellectus in aliqua determinata linea, vel specie, quoad rectum intellectiois. Unde signanter dixerat ibi in principio articuli S. Thomas, quod *quantum ad id, quod cognitionis est*, nihil cadit medium inter utramque, hoc est, matutinam, & vespertinam. Non ergo sentit D. Thomas, quod vespertina entitativè, in recto, & quoad speciem actus, sit supernaturalis, sed ex parte relationis, & imperij charitatis, & de connotato. Nec quod vespere terminetur ad mane, amplius convincit; quoniam vespertina, adjuncta relatione ad laudem Dei, redditur connexa cum matutina; quippè in Angelo ad meritum, quod præcipuè in relatione charitatis consistit, immediatè sequitur mane, seu visio beata, tamquam præmiun, ut sæpè docet D. Thomas.

292 Fundo amplius solutionem in D. Thoma, qui ibi ad primum sic ait: *Cognitio rerum in propria natura semper est vespertina. Nec relatio ejus ad cognitionem in Verbo facit eam matutinam, sed facit eam terminari ad matutinam.* Nunc sic: Ang. Præc. ibi in corp. articuli in tantum dixit cognitionem vespertinam esse gratuitam, in quantum vespere terminatur ad mane; sed juxta eundem verbis relatis, quod facit vespertinam terminari ad matutinam, est relatio ejus: ergo hæc reddit illam gratuitam. Clariùs adhuc docet D. Thomas q. 8. de veritate, art. 16. ad 6. vespertinam adhuc respectu Angeli ut instructi naturalibus donis, esse naturalem in recto, & quoad speciem, solùmque fieri gratuitam, & supernaturalem media relatione charitatis. *Dicendum*, inquit, *quod cognitio matutina præcedit vespertinam ordine naturæ respectu unius, & ejusdem rei; sed respectu diversarum rerum vespertina cognitio prioris, intelligitur esse prior cognitione matutina posterioris, prout in cognitione attenditur ordo respectu rerum cognitarum.* Et ideò Gen. 1. vespere ante mane ponitur hac necessitate, quia opus primi diei est lux, quam Augustinus intelligit spirituales naturam, quæ illuminatur per *conversionem* ad Verbum. Angelus autem seipsum primò in seipso cognovit naturali cognitione, & in se cognito, non in seipso permanet, quasi seipso fruens, & in se finem ponens, sic enim nox factus est.

set, ut Angeli, qui peccaverunt; sed cognitionem suam in laudem Dei retulit, & sic ex sui cognitione conversus est in Verbi contemplationem, in quo est mane secundū diei, secundū quōd in Verbo accepit cognitionem sequentis creatura, scilicet, firmamenti. Ecce in Angelo naturalis cognitio sui ipsius, relatione duntaxat ad laudem Verbi addita, est vespertina cognitio primi diei juxta D. Thomam, & ad contemplationem naturalem sui ipsius cum prædicta relatione, sequitur mane sequentis diei. Ergo vespertina, quoad rectum naturalis est. Vide D. Thomam ibi ad 8.

293 Hinc patet etiam solutio similis doctrinæ D. Thomæ q. 4. de pot. art. 2. ad 15. quia loquitur S. Thomas de cognitione vespertina, in quantum fit gratuita per gratiam sanctificantem, media relatione charitatis, ut patet ex ibidem dictis à D. Thomæ: *Non enim, inquit, qualibet cognitio rerum in propria natura potest dici vespertina, sed illa tantum, que refertur ad laudem creatoris.* Idem eisdem verbis docuerat solutione ad 14.

194 Colliges etiam, falsam esse opinionem eorum, qui Augustinum P. matutinam cognitionem in aliqua cognitione via statuisse sentiunt; ponit siquidem illam, ut supra ex ipso dictum est, in *sanctis Angelis, & spiritibus beatis.* Falsa etiam deprehenditur opinio illorum, qui matutinam in relatione in laudem Dei constituunt: Quoniam hujusmodi relatio, ut dictum est, extra differentias de linea cognitionis est, & pertinet ad voluntatem formaliter: unde nec matutinam, nec vespertinam formaliter in ratione cognitionis constituit, sed duntaxat à vespertina, seu cognitione rerum in propria natura, connotatur, ut ipsa ad matutinam terminetur, cum ipsaque connectatur, ut expressè asserit S. Thomæ q. 8. de veritate art. 17. ad 1. *Cognitio, inquit, rerum in propria natura, semper est vespertina. Nec relatio ejus ad cognitionem in Verbo facit eam matutinam, sed facit eam terminari ad matutinam. Non ergo dicitur, quòd ex hoc Angelus cognitionem matutinam habeat, quia cognitionem rerum in propria natura ad Verbum referat, quasi ipsa cognitio relata, sit ipsa cognitio matutina, sed quia ex hoc, quòd refert, speretur cognitionem matutinam accipere.*

295 Colliges etiam, quòd non rectè aliqui distinguunt

habet cognitionem Angeli in vespertinam, matutinam, & meridianam. Quoniam Angeli cognitio in ordine ad constitutendum diem solum dividitur penes illam, quæ est per medium creatum, & increatum, ut supra ex utroque SS. Doctore dictum est. Unde omnis illa, quæ fit per medium creatum, dicitur vespertina: illa autem quæ fit per medium increatum, matutina, vel etiam diurna, ut manifestè docet D. Thomas q. 8. de veritate art. 17. ad 4. dicens: *Augustinus vocat cognitionem matutinam, quæ est in plena luce: unde continet sub se meridianam. Unde quandoque nominat eam diurnam, quandoque autem matutinam.* Et addit S. Doctor, ibi, quòd *omnis cognitio intellectus Angelici habet tenebras admixtas ex parte cognoscentis. Unde nulla cognitio intellectus Angelici potest dici meridiana, sed sola cognitio, qua Deus cognoscit omnia in seipso.* Vide D. Thomam q. 4. de pot. art. 2. Potest etiam aliter meridies in cognitione Angeli assignari, non quidem multiplicando cognitionem ipsius, sed intransitive in ipsa cognitione matutina, quatenus hæc terminatur ad ipsum Deum, ut D. Th. 1. p. q. 58. art. 6. ad 2. innuere videtur, dicens: *Vel potest meridies referri ad cognitionem ipsius Dei, quæ non habet principium, nec finem.*

§. III.

EXPEDIUNTUR ALIQUÆ DIFFICULTATES
circa præmissa occurrentes.

296 **D**IXIMUS supra num. 270. ex D. Thoma, quòd Angelus naturali cognitione cognoscit res in Verbo; sed matutina est cognitio rerum in Verbo: ergo hæc non est præcisè supernaturalis. Idem habet S. Doct. q. 4. de pot. art. 2. ad 25. Respondeo, quòd certè Angelus cognoscit res in Verbo naturali cognitione, sed *imperfecte*, ut in utroque allegato loco dicit Angelicus P. Cognitio autem matutina perfectissima est in Angelo, & in plena luce, ut nuper ex D. Thoma dictum est, & per medium increatum, quod unice ad cognitionem supernaturalem, & visionem beatam potest deservire. Unde Augustinus P. dicit, quòd *dies est in sanctis Angelis, & spiritibus*

bus beatis : ergo saltem præcipua ejus pars, nempe matutina, non est naturalis cognitio, sed supernaturalis, utpote ad beatitudinem Angeli pertinens. Hinc Angelicus P. ibi concludit, dicens : *Et hæc*, (videlicet, cognitio gloriæ) *proprie dicitur cognitio matutina*. Quod si ex hoc vellis inferre, quòd illa naturalis cognitio saltem improprie dicetur matutina ; transeat consequens : & secundùm hanc cognitionem imperfectam Verbi, & creaturarum in ipso, verificabitur illud mane, quod Isaias Lucifero concessit, dum dixit : *Quomodo cecidisti de cælo Lucifer, qui mane oriebaris ?*

297 Diximus etiam supra, quòd matutina est visio beata, ac per consequens una numero entitativè cognitio est ; quia in Verbo non sunt volubiles Angelorum cogitationes. Ex quo dabitari posset, quomodo dies possunt multiplicari sub illa, ut sexies mane repetatur, juxta exigentiam literæ Moyſis Gen. 1. ? Sed de hoc infra, cum de formatione dierum §. sequenti. Dabitari etiam posset, utrum sicut matutina unica numero est, ita etiam pariter vespertina in omnibus diebus unica sit, an multiplex ? Sed de hoc etiam infra latè agendam. Interim breviter dico, quòd si vespertina cognitionem supernaturalem, & naturalem importat, proculdubio plurificatur. Quot autem assignandæ sint cognitiones in hoc eventu, intra determinabo. Et certè Angelicus P. q. 4. de pot. art. 2. ad 8. duplicem saltem numero cognitionem ex parte vespertina assignat, dicens : *Angelus triplicem cognitionem habet de rebus, videlicet, prout sunt in Verbo, prout sunt in mente ejus, & prout sunt in propria natura. Prima vocatur cognitio matutina, alie due sub vespertina cognitione comprehenduntur*. Vide ipsam ibi ad 10. ubi simul esse in Angelo triplicem hanc cognitionem ex processu ostendit S. Doctor.

298 Quòd autem ex quo matutina unica sit numero, non inferatur, vespertina pariter debere esse unicam, optimè probat Exim. D. lib. 1. de Op. 6. dier. cap. 10. num. 13. dicens : *At verò extra Verbum non una tantum, sed multiplex potest esse cognitio : ergo potest esse multiplex vespertina ; & ita cessat æquiparatio inter illa duo membra, scilicet, quòd sicut una numero est cognitio matutina, &*

visio beata, ita unica pariter debeat esse vespertina. Nam in omni latitudine summum, & perfectum, unum est; imperfecta verò multiplicantur, quia ab illa summa perfectione multipliciter receditur. At sanè matutina cognitio attingit summum gradum perfectionis cognitionis creaturarum, vespertina verò dicit defectuosam cognitionem: ergo licet illa una tantùm sit, hæc multiplicari potest.

299 At, inquis, si multiplicantur vespertinæ, quomodo unum diem constituunt? Hoc etiam infra examinandum. Breviter tamen dico; quòd unum diem constituunt, unitate ordinis; nam sicut opera sex dierum, quæ sunt objecta illarum cognitionum, ordinem habent inter se, & ad unum totum Universum, quod constituunt; ita illæ cognitiones Angelicæ, ut ad ipsa opera sex dierum terminatæ, unum diem conficiunt unitate ordinis, seu potiùs unum vespere. Sicut etiam vespertina, & matutina, quia ordinatè se habent, & vespertina terminatur ad matutinam, unum diem constituunt, sicut dicit Angelicus P. q. 4. de pot. art. 2. ad 10.

300 Præterea contra divisionem matutinæ, & vespertinæ cognitionis argues: diximus enim, quòd matutina est, qua cognoscantur res in Verbo, & per essentiam Verbi: vespertina verò, qua creaturæ per species creatas cognoscuntur; hæc autem non videtur adæquata divisio, ita ut nihil cadat medium inter hujusmodi cognitiones; quippè per matutinam necdum creaturæ attinguntur, verùm & ipse Deus, immò primò, & principaliùs. Et per speciem etiam creatam cognoscitur ipse Deus, ut de Angelo supra diximus ex D. Thoma cognoscere Verbum per ejus similitudinem in sua natura relucentem: & similiter homines ex creaturis assurgunt ad creatoris cognitionem, secundùm Apostolum dicentem: *Invisibilia ejus à creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur.* Sed neutra harum cognitionum est creaturæ per creatorem, vel creaturæ per creaturam: ergo.

301 Respondeo, quòd ut supra ex D. Thoma dictum est, matutina, & vespertina unicè distinguuntur, quoad formale cognitionis, ex parte medij penes creatum, & in-
creatum. Unde omnis cognitio attingens objectum per me-

ñium increatum, seu essentiam Verbi, est matutina; proindeque cognitio ipsius Dei per Verbum matutina est, vel si mavis, meridiana dici potest, ut nuper ex D. Thoma dictum est. Unde etiam septimus dies, qui non habet pro objecto creaturam, sed quietem Dei in seipso, seu beatitudinem Dei, habet mane, ut ex utroque Mag. infra dicam. Similiter cognitio creatoris per creaturam vespertina est; quia per medium creatum attingit Deum; quæ cognitio comparative ad illam, qua in lumine Dei videbimus lumen indeficiens, *decoloratior est*, & *vesperascit*, ut inquit Augustinus P. supra citatus; quæ item lucefcit, & mane fit, cum ad laudem creatoris affurgitur, hoc est, meretur ex hoc cognitionem matutinam accipere, ut ex D. Thoma dictum est.

302 Quæres denique circa matutinam, & vespertinam, quo ordine se habeant inter se? Num videlicet vespertina præcedat matutinam, vel potius è converso? & an illa prioritas sit durationis, an ve ordinis naturæ, vel dignitatis? Pro dubij resolutione recollenda sunt superius dicta ex D. Thoma, quòd, nimirum, non omnis cognitio extra Verbum, & per speciem creatam, dicitur vespertina propriè, & formaliter; quoniam vespere in quantum tale *revertit ad mane*, ut ait Augustinus P. 11. de Civitate Dei cap. 7. vel *terminatur ad mane*, ut diximus ex D. Thoma, vi relationis charitatis, cognitionem extra Verbum in laudem ipsius referentis. Unde in dæmone non fuit propriè vespere, nec mane. Cognitio ergo vespertina est gratuita modo explicato. Si autem quælibet cognitio per medium creatum esset propriè vespertina, proculdubio hac duratione præviffet matutinam.

303 Sciendum est etiam, quòd vespertina potest considerari dupliciter. Primò, secundum quòd importat cognitionem per medium creatum, & relationem in laudem Verbi. Secundò, ut dicitur vespertina secundi diei, tertij &c. Aliter autem dicendum cenfeo de illa in prima consideratione; aliter in secunda. In hac enim necessario supponit vespere secundi diei, v. g. primum diem adequatè constitutum; neque enim secundus, vel tertius dies propriè numeratur, quin præcedat primus, vel secundus. unde quaque abfolutus. Unde ordine saltem numerali vespertina cognitio tertij diei supponit mane secundi.

304 Rursus, quantum ad prioritatem dignitatis, citra dubium est, matutinam, priorem esse vespertina. Multum quippe interest, ut inquit Augustinus P. inter cognitionem rei cujusque in Verbo, & in propria natura; & per se manifestum est, quoniam in Verbo luce plena & per essentiam, videtur creatura; & per medium creatum in luce participata, & veluti quadam scintilla à luce per essentiam decisa: ergo ibi melius, & perfectius, quam hic cognoscitur creatura. Quibus præmissis, decisio dubij partim pendet ex resolutione alterius, quando nimirum facta sit glorificatio Angeli? Circa quod quidam censent, quòd in secundo instanti, in quo beatitudinem meruit Angelus per conversionem sui plenè liberam, & deliberatam ad Deum, pro posteriori signo ejusdem instantis accepit præmium suæ beatitudinis per visionem beatam: in qua sententia nulla urique intercedere potuit duratio inter vespertinam, & matutinam, juxta præmissa ex D. Thoma, quòd nempe vespertina requirit prædictam relationem, ut terminetur ad mane. Quidam verò autumant, quòd Angeli pro instanti meritum subsequenti, sunt glorificati.

305 Dico ergo primò: *Vespertina cognitio primæ diei aliquam prioritatem importat respectu matutine.* Sic docet Augustinus Parens 4. de Gen. ad lit. cap. 22. dicens: *Ut si lux ista, quæ primitus creata est, non corporalis, sed spiritalis est, sicut post tenebras facta est &c. ita & post vespertinam fiat mane, cum post cognitionem suæ propriae naturæ, quæ non est, quod Deus, referat se ad laudandum lucem, quæ ipse Deus est, cujus contemplatione formatur.* Et infra: *Ut vespertina primæ diei sit etiam sui cognitione, non se esse, quod Deus est. Mane autem post vespertinam hanc, quo concluditur dies unus, &c.* Quibus aperte docet Augustinus P. priorem fuisse cognitionem sui, seu vespertinam in Angelo, quam matutinam; hoc enim sonant illa verba: *Mane autem post vespertinam hanc.* Præterea: quia Augustinus P. inquit, quòd Angelus ex vespertina profecit in matutinam, vel ut ait D. Th. q. 8. de verit. art. 17. ad 1. ex hoc quòd Angelus refert vespertinam, meretur accipere matutinam; sed meritum, & profectus ad matutinam præcedit matutinam; quippe est via, & ascendencia ad illam; neque enim beati proficiunt, & merentur

in statu beatitudinis, qui est terminus meriti, & profectus ad illam: ergo vespertina cognitio primi diei aliqua prioritate anteverrit matutinam.

306 De vespere autem aliorum dierum aliter loquendum est, & dicendum, quod vespertina cognitio omnium subsequenti dierum, secundum se sumpta, & quatenus importat cognitionem per medium creatum, & relationem in laudem creatoris, precedit matutinam omnium dierum; secus autem, si consideretur, secundum quod actu constituit secundum, tertium, & reliquos dies. Prima pars asserti suadetur; cognitio namque vespertina in recto & formaliter, juxta præmissa, importat notitiam rerum extra Verbum, & per medium creatum, de connotato autem meritum relationis charitatis in laudem Verbi; sed utrumque in Angelo præcessit ejus glorificationem, seu visionem beatam, ut infra ostendam: ergo.

307 Assertum quoad secundam partem patet ex nuper dictis. Et ulterius probatur ex D. Thoma q. 8. de verit. art. 16. ad 6. dicente: *Cognitio matutina precedit vespertinam ordine nature respectu unius, & ejusdem rei; sed respectu diversarum rerum vespertina cognitio prioris intelligitur esse prior cognitione matutina posterioris, prout in cognitione attenditur ordo respectu rerum cognitarum. Et ideo Gen. 1. vespere ante mane ponitur hac necessitate, quia opus primi diei est lux, quam Augustinus intelligit spiritualem naturam, que illuminatur per conjunctionem ad Verbum. Angelus autem seipsum primo in seipso cognovit naturali cognitione, & in se cognito, non in seipso permansit :: sed cognitionem suam in laudem Dei retulit. Et sic ex sui contemplatione conversus est in Verbi contemplationem, in quo est mane sequentis diei. Sicut autem videmus in tempore continuo, quod idem nunc est duorum temporum, prout est finis præteriti, & principium futuri; ita matutina cognitio secundi diei est primæ diei terminus, & secundæ diei initium. Idem docet S. Doctor q. 4. de pot. art. 2. ad 13.*

308 Habemus ergo ex S. Thoma ad mentem Augustini P. quod in numeratione dierum prior est cognitio vespertina primi diei; & è converso matutina cognitio secundi diei est primi diei terminus, & initium secundi: ergo secundus dies incipit à mane: ergo vespertina cognitio in se-

cun-

Tundo die posterior est matutina, & sic de reliquis. Sed de hoc amplius §. sequenti.

309 Sed contra primam partem secundi asserti opponens Augustinum P. 4. de Gen. ad lit. cap. 24. dicentem: *Cum Sancti Angeli, quibus post resurrectionem coequabimur, si viam, que nobis Christus factus est, usque in finem tenuerimus, semper videant faciem Dei, Verboque ejus unigenito filio, sicut Patri equalis est, perfruantur, in quibus primò omnium creata est sapientia: proculdubio universam creaturam, in qua ipsi sunt principaliter conditi, in ipso Verbo Dei prius noverunt, in quo sunt omnium, que temporaliter facta sunt, eterne rationes, tamquam in eo, per quod facta sunt omnia; ac deinde in ipsa creatura. Et ibi cap. 32: Mens verò Angelica, inquit, pura charitate inherens Verbo Dei, posteaquam illo ordine creata est, ut preccederet cetera, prius ea vidit in Verbo Dei faciendâ, quàm facta sunt; ac sic prius in ejus fiebant cognitione, cum Deus dicebat, ut fierent, quàm in propria natura: que itidem facta in seipsis etiam cognovit, minori utique notitia, que vespera dicta est. Hæc Augustinus P. in quibus si premas illa verba: *In ipso Verbo Dei prius noverunt :: & deinde in ipsa creatura: & illa: Prius ea vidit in Verbo Dei faciendâ, quàm facta sunt, manifestè colliges, quòd absolute priorem statuit matutinam cognitionem omnium creaturarum præter Angelum, quàm vespertinam eandem: ergo.**

310 Respondeo, quòd Augustinus P. locis allegatis loquitur de cognitione Angeli in beatitudine jam constituti, ut apertè indicant illa verba: *Cum Sancti Angeli, quibus post resurrectionem coequabimur, si viam, que Christus est tenuerimus.* Manifestum autem est, quòd si finaliter in via, quæ nobis Christus est, perseveraverimus, non quibuscumque Angelis, sed beatis coequabimur. Angeli verò in beatitudine constituti, cum cognoscant creaturas eo ordine, quo ipsæ habent esse; & absolute prius sit esse, quod habent creaturæ in primordiali suo principio, quod est Verbum, per quod facta sunt omnia, quàm in propria natura; hinc Angelus simul videns res in Verbo, & in propria natura, prius dicitur ordine naturæ cognoscere creaturas in Verbo, quàm in propria natura; eò quòd cognoscit illas ordine, quo habent

sent esse in omni statu; & prius habent esse absolute in Verbo, supremo earum Artifice, quam in seipsis. Unde rectè ait Augustinus P. quòd prius ea vidit Angelus in Verbo fienda, quam in propria natura: prius, inquam, prioritate naturæ, non duratione; & fienda in Verbo vidit, sic enim pertinent ad Artificem earum, ut in ipso cognoscatur. Non autem negat Augustinus P. quòd Angeli ante glorificationem ipsorum cognoverint creaturas, immò cognovisse, cognitionem que in laudem creatoris retulisse, multoties asserit S. P.

311 At, inquis, si hoc ita est, etiam Angelus, prius seipsum cognovit in Verbo fiendum, quam in seipso; quippè Angelus in Verbo se cognoscit, & esse ejus prius fuit in Verbo, quam in propria natura. Ergo primus dies habuit mane, seu cognitionem primæ creaturæ in Verbo, & per prius ad vespere; eò quòd ordine naturæ prius est esse Angeli in Verbo. Atqui hoc est contra Augustinum P. & D. Th. ergo. Respondeo, quòd dispar est ratio de Angelo, & cæteris creaturis; licèt enim Angelus videns res in Verbo, seipsum etiam in ipso cognoscat, tamen in hoc ipso, quod dicitur, Angelum cognoscere creaturas, & seipsum in Verbo, involvitur repugnantia, ut prius Angelus se in Verbo cognoscat, quam in propria natura; quoniam in Angelo cognitio rerum in Verbo supponit existentiam ipsius extra Verbum in propria natura; alioqui prius esset factus in esse intentionali, & cognoscitivo, quam in esse existenti, & naturali: cum ergo in Angelo nulla sit assignabilis duratio, vel prioritas, in qua seipsum in se non cognoscat; quippè esse, & substantia ejus semper actuat intellectum ipsius ad sui cognitionem, consequens est, quòd illa propositio, *Angelus cognoscit res in Verbo*, supponat pro aliquo priori cognitionem Angeli in seipso, sicut & esse suum in propria natura ex parte subjecti præferat. Unde in Angelo, absolute & in quocunque statu consideretur, prius est cognitio sui in propria natura, quam in Verbo. At cum Angelus consideratur cognoscens alias creaturas in Verbo, existentia earum, & ipsarum cognitio in propria natura, non reduplicatur ex parte illius propositionis; & licèt re vera supponatur, omninò de materiali se habet respectu Angeli creaturas in Verbo cognoscentis. Unde pro hoc statu cum Angeli cognitio conformetur cum esse

rei pro omni statu, & prius res habeat absolute esse in Verbo, hinc etiam prius intelligitur cognitio Angeli terminata ad esse rei in Verbo, quam in propria natura. Unde dispar est ratio in Angelo, sc. , & alia in Verbo cognoscente, quoad prioritatem cognitionis in Verbo, & in propria natura. Vide D. Th. q. 4. de pot. art. 2. ad 18.

312 Ad aliud in dubio propositum, quamnam, videlicet, sit prioritas inter has cognitiones, an durationis, vel potius naturæ? Dicendum cenfeo juxta duplicem opinionem nuper memoratam: Quod si Angelus in secundo instanti, quo meritum beatitudinis elicuit, pro posteriori ejusdem instantis præmium æternæ fœlicitatis accepit, sic vespertina in illo, solum ordine naturæ prævit matutinam. Si autem Angelus in tertio instanti fuit glorificatus, tunc vespertina etiam duratione præcessit matutinam. Et nota, quod loquimur de vespertina, quatenus præcisè importat cognitionem rerum per medium creatum, & relationem in laudem Verbi. Positio hæc ex dictis sit satis perspicua quoad primam partem. Quoniam cognitio creaturarum relata ad laudem creatoris ex propria electione, & deliberatione, meritoria que vitæ æternæ, non datur in Angelo usque ad secundum instans: si ergo in illomet secundo instanti, quo Angelus hujusmodi meritoriam relationem posuit, præmium visionis beatæ accepit, hæc solum ordine naturæ ad illam posterior fuit.

313 Secunda pars conclusionis patet etiam ex dictis; quoniam in secundo instanti fuerunt omnia requisita ad vespertinam in ratione cognitionis, & quoad connotatum relationis charitatis: ergo in illo fuit vespertina: si ergo matutinam in sequenti instanti recepit Angelus, consequens est, quod illa hanc duratione præcesserit. Sed nota, quod non loquimur de vespertina, ut est acta in Angelis beatis, & ut diem acta constituit, sed in ratione cognitionis, & quoad connotatum relationis in laudem Dei. Nec immorandum arbitror in examine illius difficultatis de tempore glorificationis Angeli, modò non contendas, illam in primo instanti fuisse factam; disputatio enim hæc à præsentis instituto extranea est, & ad tractatum de Angelis pertinens. Hoc unum moneo, quod quæcumque ex dictis opinionibus eligatur, cum illa fœderantur omnes doctrinæ Aug. P. circa propositum, licet melius secundum posteriora.

314 Sed dices : quòd Augustinus P. sæpè docet, quòd Angeli sancti simul habent vespere, & mane : ergo vespertina non præcedit matutinam. Sed hæc difficultas infra latè est examinanda. Pro nunc solùm adverte, quòd Augustinus P. loquitur de Angelis beatis, in quibus vespertina conjungitur matutinæ ; & pro hoc statu simul duratione vident creaturas, tum in Verbo, & per medium increatum, tum in propria natura, & per medium creatum ; cæterùm cum ordine nuper explicato, & quem esse rei habuit pro diverso statu. Potest etiam dici (nec improbabiliter, ut opinor) quòd in Angelis beatis simul duratione sunt vespertina, & matutina, sed non simul inceperunt, sed vespertina, quippè meritoria matutinæ media charitatis relatione, ipsam matutinam præcessit. Unde Augustinus P. inquit, quòd Angelus ex vespertina profecit in matutinam : in beatitudine autem, ut nuper arguebamus, nec est meritum, nec profectus in præmium, sed fruitio præmij & summi boni.

§. IV.

FORMANTUR DIES ANGELICI AD MENTEM

Parentis Augustini.

§15 **V**IDIMUS suprà num. 48. & à num. 117. & 183. & deinceps, & à num. 227. & passim in toto hoc opusculo, quòd Augustinus P. illam clausulam in frontispitio Scripturæ S. positam: *In principio creavit Deus cælum, & terram*, intelligit de productione informis materiæ omnis creaturæ, sic quòd per cælum, accipiat creaturam spiritualem informem, per terram autem, materiam primam omnium corporalium creaturarum, cujus informitas, & vastitas amplius manifestetur per hoc, quòd à Moyse ostendatur inanis, invisibilis, tenebrosa, aquisque cooperta : post autem per opus sex dierum indicaretur formatio universæ creaturæ, ut suprà numero 48. ex Augustino P. dictum est : Primo nempe die, formatio creaturæ spiritualis, & supremæ, per productionem lucis. Secundo, formatio creaturæ corporalis supremæ, per productionem firmamenti. Tertio, formatio omnium elemento-

rum, per congregationem aquarum, & apparitionem aridæ, & productio plantarum virtualiter, feminaliter, & causaliter. Quarto, ornatus cœlorum, per productionem luminarium actu, quoniam non habent cœli virtutem productivam luminarium, sicut terra plantarum: neque corpora cœlestia sunt transmutabilia, ut ex ipsis fiant luminaria; sicut plantæ, & mixta fiunt ex terra, & aqua. Quinto, avium, & piscium productio feminaliter, ut art. 3. conclusione 1. dictum est. Sexto denique, animalium terrestrium, & hominis generatio etiam causaliter, potentialiter, & feminaliter.

316 Hæc autem omnia, ut etiam art. 3. & 4. dictum est, ponit Augustinus P. simul, modo ibi explicato, in prima rerum institutione producta, ita ut inter creationem informis materiæ, ejusdemque formationem, non mediaverit temporalis aliqua mora, sed duntaxat prioritas naturæ, quatenus id, ex quo aliquid fit, præcedit id, quod inde fit, ut inter vocem, & cantum contingit. Sciendum etiam, quòd sicut Scriptura S. non computat diem pro cœli, & terræ creatione, sic nec Augustinus P. literæ scrutatur rigidissimus, diem aliquem in ordine ad creationem informis materiæ constituit, sed relatè ad formationem omnis creaturæ, ut sic exactiùs se accommodaret ordini narrationis Moysis. Et sicut inter formationem unius, & alterius creaturæ non agnoscit Augustinus P. temporalem successiõnem, sic nec in diebus pro illis connumeratis admittit aliquam successivam durationem, sed unius, & ejusdem diei sextuplam, vel septuplicem sex operum Dei, & quietis ipsius præsentationem, mentibus Angelorum factam.

317 Quia ergo, ut dixi, dies creationis mundi connumerat Augustinus P. in ordine ad formationem creaturarum, & primam omnium adstruit formationem Angeli, qui sicut prior omnium est creatus, sic & congruebat, ut priùs intelligeretur formatus: operæ pretium est determinare, quæ informitas fuerit in Angelo, sub qua pro priori naturæ consideretur in potentia ad formationem. Pro quo sciendum, quòd nulla est in Angelo potentialitas, vel materia in ordine ad aliquam formam substantialem; est enim Angelus substantia spiritualis completa, expers omnis materiæ. Quod hac irrefragabili ratione ostendit D. Thomas 1. p. q. 51. art. 1:

Quod enim accidit alicui nature, non invenitur universaliter in illa natura; sicut habere alas, quia non est de ratione animalis, non convenit omni animali. Cum autem intelligere non sit actus corporis, nec alicujus virtutis corporea, ut infra patebit; habere corpus unitum non est de ratione substantie spiritualis, in quantum hujusmodi, sed accidit alicui substantie intellectuali, propter aliquid aliud: sicut humane anime competit uniri corpori, quia est imperfecta, & in potentia existens in genere intellectualium substantiarum, non habens in sui natura plenitudinem scientie, sed acquirens eam per sensus corporeos à sensibilibus rebus, ut infra dicitur. In quocumque autem genere invenitur aliquid imperfectum, oportet præexistere aliquid perfectum in genere illo. Sunt igitur aliqua substantie perfectæ intellectuales in natura intellectuali, non indigentes acquirere scientiam à sensibilibus rebus. Non igitur omnes substantie intellectuales sunt unitæ corporibus, sed aliqua sunt à corporibus separata, & has dicimus Angelos.

318 At verò creatura spiritualis Angelica, licet omninò expers corporalis materiæ, tamen quia finita est, & limitata, ac per consequens non identificans secum ultimam suam actualitatem, & perfectionem, ad plura est in potentia; ad suam, nimirum, existentiam, & subsistentiam, cum quibus veram compositionem facit naturam, & substantiam Angelicam. Insuper, cum in ordine intelligibili non sit identicè sua ultima actualitas, intelligitur formabilis, tum speciebus intelligibilibus, tum ipsa intelligentione; sicut enim Angelus non est suum esse, ita nec est suum intelligere; hoc enim proprium est Dei, qui in universalissima ratione entis est suum esse, proindeque habet plenitudinem essendi, & ultimam actualitatem secum identificatam in omni linea perfectionis simpliciter simplicis, ut tenet communis Theologia.

319 Enimverò Augustinus P. non constituit diem, nec cognitionem matutinam, aut vespertinam per ordinem ad hanc formationem, sed in ordine ad formationem gratiæ, ut ex dictis patet, & ulterius expressè docet D. Thomas q. 4. de pot. art. 2. ad 11. dicens: *Formatio autem spiritualis nature est per hoc, quòd illuminatur, ut adhareat Verbo, non quidem per gloriam perfectam, cum qua creata non fuit, sed*

sed per gratiam perfectam, cum qua creata fuit. Nunc fiet dies, & mane & vespere constituuntur in Angelo relatè ad opus, quod quolibet die ponitur à Moyse, factum à Deo; sed in opere primi diei intelligitur per lucem formatio Angeli, quæ juxta D. Thomam intelligitur facta per hoc, quod Angeli adhæreant Verbo per gratiam perfectam: ergo formatio Angeli, quæ pertinet ad primum diem, per dona gratiæ intelligitur facta.

320 Hinc colliges, quòd verosimilius apparet, cognitionem vespertinam Angeli respectu sui, esse supernaturalem; quia objectum ejus, nempe Angelus gratia formatus, supernaturale est pro formali: cum ergo actus sumat speciem ab objecto formali ejusdem, consequens est, quòd vespertina primi diei supernaturalis sit. Quòd ex eo etiam suadetur, quia non est assignabilis species ordinis naturæ representans illud complexum, quippè gratia excedit omnes vires, & facultates naturæ. Quibus præmissis.

321 Præclarissimus N. P. Augustinus licèt pluribus locis diem Angelicum ex vespere, ac mane, in ordine ad sex genera rerum primitus productarum, constituat, disertius tamen, & clariùs hoc præstat lib. 4. de Gen. ad lit. cap. 22. dicens: *Si lux ista, quæ primitus creata est, non corporalis, sed spiritualis est, sicut post tenebras facta est, ubi intelligitur à sua quadam informitate ad creatorem conversa, atque formatam ita & post vespeream fiat mane; cum post cognitionem suæ propriæ naturæ, quæ non est, quòd Deus, refert se ad laudandum lucem, quòd ipse Deus est, cujus contemplatione formatur. Et quia ceteræ creaturæ, quæ infra ipsum fiunt, sine cognitione ejus non fiunt; propterea nimirum idem dies ubique repetitur, ut ejus repetitione fiant tot dies, quotiens distinguuntur rerum genera creaturarum, perfectione senarij numeri terminanda: ut vespera primi diei sit etiam sui cognitione, non se esse, quòd Deus est: mane autem post vespeream hanc, quòd concluditur dies unus, & inchoatur secundus, conversio sit ejus, quæ id, quòd creata est, ad laudem referat creatoris, & percipiat de Verbo Dei cognitionem creaturæ, quæ post ipsam fit, hoc est firmamenti: quòd in ejus cognitione fit priùs, cum dicitur, & sic est factum, deinde in natura ipsius firmamenti, quòd conditur, cum additur postea, jam dicto & sic est factum: & fecit Deus fir-*

mamentum. Deinde fit vespera illius lucis, cum ipsam firmamentum non in Verbo Dei, sicut antè, sed in ipsa ejus natura cognoscit. *Quæ cognitio, quoniam minor est, rectè vespere nomine significatur: post quam fit mane, quo concluditur secundus dies, & incipit tertius: in quo itidem mane conversio est lucis hujus, idest, diei hujus, ad laudandum Deum, quod operatus sit firmamentum, & percipiendam de Verbo ejus cognitionem creature, qua condenda est post firmamentum. Ac per hoc, cum dicit Deus: Congregetur aqua, quæ est sub cælo in collectionem unam, & appareat arida; cognoscit hoc illa lux in Verbo Dei, quo id dicitur: & idè sequitur, & sic est factum, hoc est, in ejus cognitione ex Verbo Dei. Deinde cum additur: & congregata est aqua, &c. cum jam dictum esset: & sic factum est, in suo genere ipsa creatura fit. Quæ item, cum in suo genere facta cognoscitur ab ea luce, quæ jam in Verbo Dei facienda cognoverat, fit tertio vespera: & inde hoc modo cætera usque ad mane, & post vesperam sexti diei.*

322 His, inquam, disertius suam mentem aperit præexcelsus Parens. Cæterum quia in ejus verbis quispiam hæere poterit, ea placeat enucleare, ut formatio dierum postmodum ad mentem ejus lucidior valeat apparere. Sciendum igitur, quod Augustinus P. primis verbis docet, quomodo facta sit formatio Angeli, cujus informitas antè primum diem per tenebras fuerat in Scriptura indicata: per conversionem, scilicet, ad creatorem; conversionem, inquam, liberam, & meritoriam. Quod satis indicant verba Augustini P. ibi: *Ad creatorem conversa, atque formata.* Quod autem hæc conversio sit libera, & meritoria, innuunt illa verba: *Cum post cognitionem sue proprie nature, quæ non est, quod Deus, refert se ad laudandum lucem, quod ipse Deus est, cujus contemplatione formatur.* Hæc autem relatio Angeli in laudem Dei, ex eo orta, quod se creaturam cognoscens, ac per consequens jure optimo creatori subjiciendum, *refert se ad laudandum lucem, quod ipse Deus est,* manifestum est, quod est conversio Angeli boni, discretiva à malo, qui non sic consideravit propriam excellentiam Deo subjiciendam, sed potiùs nulli subordinandam, ut eleganter explicat Augustinus P. II. de Civit. D. cap. 33. dicens: *Nos tamen has duas Angelicas societates, unam fruentem Deo, alteram tumentem typho: unam cui dicitur, Ado-*
rate

rate cum omnes Angeli ejus: aliam, cujus princeps dicit, *Hæc omnia tibi dabo, si prostratus adoraveris me: unam Dei sancto amore flagrantem, alteram propria celsitudinis immundo amore fumantem: & quoniam, sicut scriptum est, Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam, illam in cælis cælorum habitantem; istam, inde dejectam, in hoc infimo aereo cælo tumultuantem: illam luminosa pietate tranquillam, istam tenebrosi cupiditatibus turbulentam: illam Dei nutu clementer subvenientem, justè ulciscentem, istam suo fastu subdendi, & nocendi libidine exestuantem; illam, ut quantum vult, consulat, Dei bonitatis ministram, istam, ne quantum vult, noceat, Dei potestate frenatam: illam huic illudentem, ut nolens profit persecutionibus suis, hanc illi invidentem, cum peregrinos colligit suos. Ecce discrimen pulchrum Angelorum bonorum, & malorum fuisse, & egregiè à P. N. explicatum, in quo inter alia invenitur intenta quoad præsens differentia, illis verbis: *Unam Dei sancto amore flagrantem, alteram propria celsitudinis immundo amore fumantem.**

323

Mox statuit Augustinus Parens, quòd Angelus habuit notitiam omnium creaturarum, dicens: *Et quia ceteræ creaturæ, quæ infra ipsum fiunt, sine cognitione ejus non fiunt.* Pro quo etiam vide D. Th. 1. p. q. 55. art. 2. in corp. & ad 1. Est ex hoc infert S. Doctor, quòd propterea in Scriptura Gen. 1. ubique idem dies repetitur, ut ejus repetitione fiant tot dies, quotiens distinguuntur rerum genera creaturarum, perfectione senarij numeri terminanda. Ubi considerandum est, quòd Augustinus Parens unum diem constituit in prima rerum institutione, ex cujus repetitione fiant tot dies, quot in Scriptura S. numerantur, scilicet, sex, vel septem: sex, nimirum, si illum diem repetas in ordine ad sex genera rerum creaturarum, quæ senario primo perfecto numero terminantur; quibus additur septimus, cum cognitio Angelica ad quietem Dei contemplandam refertur, de qua requie Dei ex proposito infra agendum. Ponit quidem unum & eundem diem Augustinus Parens, & profectò, ut strictius se narrationi Moylis accingeret, qui *factum vespere, & mane unum diem* commemorat: quod ponderatione dignum apparet; quippè secundum diem, tertium, & sic deinceps usque ad septimum, numeraturus, præmissit *Moyfes diem unum; cum potius videatur præ-*

figere debuisset *primum*, cui recto numerandi ordine sequerentur, & annexerentur secundus, tertius, & sic usque ad septem dies; hic enim est in hujusmodi numeris ordinalibus numerandi modus, ut compertum est: secus autem si calculatio fienda esset secundum numeralia nomina primitivæ speciei, ut unum, duo tria, &c. Cùm ergo Moyses unum diem ante secundum, tertium, &c. præfixerit, manifestum est, quòd diem subjectivè, & ex parte ipsius diei secundum intrinseca ejusdem, non divisit, seu multiplicavit; alioqui in subsequenti- bus congruentius dixisset, & numerasset, sequendo ordinem nominum numeralium primitivæ speciei, scilicet, duo, tres &c. Unum ergo, & eundem numero diem, quoad intrinseca, & formalia ejus, Moyses proposuit in prima rerum institutione, quem postmodum nobis rudioribus, & tardioribus ad intelligendum, in ordine ad sex genera rerum primitivè productarum, & quietem Dei, multiplicaret.

324 Quod insinuare videtur Augustinus P. in Imperfecto de Gen. ad lit. cap. 7. dicens: *Ita ergo fortassè dictum est, & facta est vespere, & factum est mane dies unus: sicut ratione prospicitur, ita fieri debere à Deo, ut posse, non ita ut sit temporalibus tractibus. Nam in ipsa ratione operationem contemplatus est in Spiritu S. qui dixit: Qui manet in æternum, creavit omnia simul. Sed commodissimè in illo libro, quasi morarum per intervalla factarum à Deo rerum digesta narratio est, ut ipsa dispositio, quæ ab infirmioribus animis contemplatione stabili videri non poterat, per hujusmodi ordinem sermonis exposita, quasi istis oculis cerneretur.*

325 Hunc unicum diem in ordine ad senarium primum numerum perfectum, in quo comprehenduntur omnia primitivè à Deo in numero, pondere, & mensura producta, & disposita, repetit Scriptura S. Gen. 1. & secundum Augustinum multiplicatur hic dies, prout manifestationem cognitionis Angelicæ, ad sex genere rerum terminatam, importat. Unde illa distinctio dierum potius est objectiva, & ex parte rerum, quæ repræsentantur menti Angelicæ, tum in Verbo, tum in propria natura, quàm subjectiva, & ex parte lucis manifestantis; ad quod designandum, ut dixi, postquam diem *unum* ex vespere, & mane constitutum, proposuerat

pri-

primò Moyſes, non fuit profectus in numeratione nominibus numeralibus primitivæ ſpeciei, ut initium numerandi exigere videbatur, dicendo nimirum, *facto vespere & mane, facti ſunt duo dies*; ſic enim dierum enumeratione faceret numerum, & multiplicationem ſubjectivam ex parte lucis manifeſtantis, & diem conſtituentis, juxta regulam dialecticorum, quòd, nimiùm, *nomina numeralia primitivæ ſpeciei, ut unum, duo tres, &c. adjuncta ſubſtantivo, numerant principaliter formas*; ſed ordinem numerandi invertit Moyſes, declinando ad nomina numeralia ordinalia, ſcilicet, *ſecundus, tertius, &c.* utique ut agnoſceremus, ipſum dies ſubjectivè, & ex parte lucis non multiplicaffe, ſed objectivè, & ex parte termini, luce, & cognitione angelica manifeſtati. Quafi diceret: Hic unicus dies, quem lucis productione conſtitui, creaturas omnes, ordine, & in ſapientia à Deo in ſenario primo perfectò numero in rerum prima inſtitutione conditas, ordine etiam manifeſtabat menti Angelicæ; & propterea illius unius diei ſenariam repræſentationem nominibus numeralibus ordinalibus hunc ordinem designantibus propoſui, ut dies ex parte lucis non multiplicetis, ſed ex parte objecti, & termini luce manifeſtati. Hanc conſiderationem, alicujus Doctòris auctoritate fulcitam proponere deſiderabam; ſed nullum inveni, qui me ſuo patrocinio foveret: enimverò, niſi me philauicia fallit, illam ſatis in narratione Moyſis, in nominum numeralium energia, & dialecticorum regula fundatam judico.

326 Dierum enumerationem ſenarij numeri perfectione terminatam, docet Auguſtinus Parens literæ Moyſis exactiſſimus ſcrutator. Unde oportet hujusmodi perfectionem ſenarij numeri ex eodem explicare. Igitur Auguſtinus P. lib. 4. de Gen. ad lit. cap. 2. ſic ad propoſitum loquitur: Alij ſunt numeri, quorum partes ſimul ductæ, minorem ſummam faciunt: alij verò ampliorem: alij denique, qui ſuis partibus ſimul ductis ita complentur, quarum ſumma, nec citrà inſiſtat, nec ultra excreſcat, ſed ad tantum occurrat, quantus eſt ipſe numerus, cujus partes ſunt. Primi generis numeri dicuntur imperfecti, ſecundi generis pluſquamperfecti, tertij generis perfecti. Exemplum primi eſt in quaternario, in quo dimidia ejus pars aliquota, eſt duo; quarta ejuſdem, eſt

Cc

unum;

unum; tertiam verò partem aliquotam non habet hic numerus, nec est designabilis: junge ergo illas partes aliquotas quaternarij, & duc illas in summam, profectò non quaternarium numerum deduces, sed ternarium, infra illum existentem; proptereaque ille numerus est imperfectus. Similem combinationem facies in binario, ternario, & quinario numero, & idem liquidò, ac in quaternario, deprehendes.

327 Exemplum secundi fit in duodenario numero: hujus duodecima pars aliquota est unum, sexta duo, quarta tria, tertia quatuor, dimidia sex: numerà ergo, & reduc in summam dictas partes aliquotas, sanè non duodenarium numerum deduces, sed summam usque ad numerum decimum sextum excreseces, & protrahes. Exemplum tertij fit in senario numero, cujus tres sunt partes aliquotæ, nimirum, sexta ejus pars, quæ est unum; tertia, nempe duo; dimidia, scilicet, tria: junge autem in summam has partes, & ex illis senarium numerum, cujus sunt partes, conficies, & complebis, ita ut, nec illum excedant, nec citra ipsum consistant, sed illum adæquent, & compleant; unum enim si duobus jungas, tria faciunt, tribus autem si tria addas, senarium numerum constitues. Est ergo senarius numerus primus perfectus; quippè suis partibus aliquotis, simul ductis, completus; quòd si alios numeros infra ipsum existentes mediteris, hoc in illis minimè invenies. Perfectio autem hujus numeri resplendet in alia ejusdem partium combinatione, multiplicando, nimirum, ejus partes aliquotas, quæ etiam sic totum senarium complent; quoniam sexies unum, sunt sex; & bis tria, sunt sex; & ter duo, sunt sex. Undique ergo concluditur, quòd senarius numerus est primus perfectus.

328 Sed sciendum ex B. Alberto Magno, lib. de 4. coarqvævis q. 72. art. 9. ad ultimum, quòd hujusmodi senarij numeri perfectio ab Augustino assignata est, secundum quòd perfectus numerus dividitur contra diminutum, & abundantem; & in hac consideratione est primus numerus perfectus, quidquid sit, an in alia sit alius perfectus; quod propterea noto, quia Eximius Suarez, & alij contra Augustinum P. ex eo arguunt, quòd denarius numerus, & alij etiam sunt perfecti, ac per hoc ex perfectione senarij nullum argumentum fieri potest pro sententia Augustiniana. At hoc argumentum

imprimis non procedit contra Augustinum P. ea ratione, quæ ipse in numeris determinat perfectionem; quoniam in denario non est assignare hujus numeri adæquationem ex suis partibus aliquotis simul sumptis; in illo enim duntaxat est decima pars aliquota, nempe unum; & dimidia pars, scilicet, quinque; neque enim est determinabilis alia pars aliquota hujus numeri, aut tertia, vel quarta, vel quinta, aut sexta, ut consideranti patebit: hæ autem partes simul junctæ à toto infra ipsum latissimè distant. Unde licet alia sit in alio ordine denarij numeri perfectio, quam studiosus in Bongo de myst. num. significatione videre poterit, tamen in consideratione, sub qua Augustinus Parens numerorum perfectionem attendit, & quam nuper ex B. Alb. Magn. determinavimus, non habet perfectionem denarius numerus, sed est imperfectus, sicut duodenarius est plusquam perfectus. Sed accipe pro majori luce solutionis M. P. Augustini verba initio præcitati cap. 2. *Invenimus senarium numerum primum esse perfectum ea ratione, quod suis partibus compleatur. Sunt enim & alij numeræ alijs causis, rationibusque perfecti. Proinde istam senarium ea ratione perfectam dicimus, quod suis partibus compleatur, talibus duntaxat partibus, quæ multiplicatæ possint consummare numerum, cujus partes sunt.* Præterea: Augustinus Parens propterea prima Dei opera, in numero, pondere, & mensura ab ipso condita, ad senarium numerum asserit cum Scriptura S. esse reducta, quia illa sunt prima Dei perfecta opera, & hic inter numeros pariter est primus perfectus, sicque & opera Dei in se evadunt in essendo perfecta, & simul in primo perfecto numero comprehensa. Unde congruens adest ab Augustino assignata primorum operum Dei ad primum senarium perfectum numerum correspondentia; & quidem conformiter ad Scripturam S. quæ sex diebus claudit sex genera & classes rerum à Deo in principio conditas, quas Aug. P. modo num. 48. dicto distribuit, tum penes formationem informis materiæ, tum penes ornatum partium Universi.

329 Ex his ita præmissis descendit August. P. in formationem dierum, dicens: *Ut vespera primi diei sit etiam sui cognitione, non se esse, quod Deus est.* Ubi notandum, quod à vespera incipit Aug. P. diem constituere; & merito

quidem, quoniam & Moyses hujusmodi seriem observavit; dicens: *Et factum est vespere, & mane dies unus.* Et sanè hujusmodi inceptio in formatione dierum congruentius, & melius intelligitur secundum expositionem Augustini P. quam aliorum PP. dies creationis mundi naturales constituentium; quoniam in his, ut supra num. 221. & 243. dictum est, naturalior inceptiois modus est à mane, non autem à vespere: è contra autem, si excogitetur Augustini P. placitum, dies illos angelicos, & spirituales statuentis, convenientissimè exordiuntur à vespere dies; quoniam, ut §. antecedenti statutum est, vespertina cognitio in Angelo necessariò fuit prior matutina cognitione, saltim respectu primi diei. Rigidius ergo, & strictius se accommodat narrationi Moyse August. P. quam alij Patres.

330 *Mane autem post vespere hanc, (prosequitur Augustinus) quo concluditur dies unus, & inchoatur secundus, conversio fit ejus, qua id quod creata est, ad laudem referat creatoris, & percipiat de Verbo Dei cognitionem creaturae, que post ipsam fit, hoc est firmamenti: quod in ejus cognitione fit prius, cum dicitur, & sic est factum: deinde in natura ipsius firmamenti, quod conditur, cum additur postea, jam dicto, & sic est factum, & fecit Deus firmamentum.* Ubi etiam notandum est, quòd August. P. mane illius diei non constituit in cognitione Angeli, relatè ad objectum vespertinæ cognitionis, scilicet, sui ipsius, sed in ordine ad firmamentum, ut in Verbo cognitum; & percipiat, inquit, de Verbo Dei, cognitionem creaturae, que post ipsam fit, hoc est firmamenti. Cujus ratio est, quòd Aug. P. sentit, primum diem non habuisse mane, sicut nec septimus habet vespere: quod infra patefiet, cum difficultates contra formationem Augustinianam dierum enodabo. Insuper difficultatem ingeret dictum illud Augustini, quòd nempe, firmamentum prius fit in cognitione Angeli, & postea in natura ipsius firmamenti: in quo antilogia apparet dictorum Augustini, quippè ipse docet frequenter, Angelos, firmamentum &c. simul à Deo in principio prodijisse: non ergo prius fiebat firmamentum in mente Angeli, quàm in propria natura. Hoc dubium infra etiam examinandum est, interim dico, dupliciter intelligi posse, quòd firmamentum prius fit in mente Angeli, quàm in se ipso; pri-
mò

mò per hoc, quòd Deus Angelo in sui primo ortu indiderit species representativas firmamenti, cæterarumque omnium creaturarum corporalium; cùm ergo Angelus, licèt simu tempore cùm firmamento creatus, priùs tamen natura à Deo emanaverit, prior enim omnium creata est sapientia, hinc etiam priùs intentionaliter, & in sui specie intentionaliter fuit firmamentum in mente Angeli. Vel etiam, conformiter ad dicta num. 310. & 311. dici potest, quòd Augustinus P. loquitur de Angelo in beatitudine constituto, & prout sic priùs cognoscit res in Verbo, quàm in propria natura: vide ibi, & in toto §. dicta.

331 Deinde (inquit ibi S. Doctor) fit vesper illius lucis, cùm ipsum firmamentum non in Verbo Dei, sicut antè, sed in ipsa ejus natura cognoscit. Quæ cognitio, quoniam minor est, rectè vespere nomine significatur. Ubi advertis, quòd licèt Augustinus P. vesperam primi diei ante mane constituat, tamen in secundo die è converso accidere docet; quoniam mane secundi diei incipere dixerat à cognitione firmamenti in Verbo, & vespere illius docet fieri deinde, hoc est, post mane illius, cùm scilicèt, firmamentum non in Verbo Dei, sicut antè, (nota etiam, ly sicut antè) sed in ipsa ejus natura cognoscit. Hujus etiam rationem insinuavi in expeditione difficultatum contra cognitionem matutinam, & vespertinam, vide ibi dicta. Illis verbis: Quæ cognitio, quoniam minor est &c. confirmat Augustinus P. quæ supra de cognitione matutina, & vespertina dicta sunt.

332 In reliquis verbis auctoritatis ex Augustino propositæ, nihil speciale advertendum occurrit, proptereaque ab ejus ulteriori elucidatione supersedeo, & dies Augustinianos ex ejus doctrina, jam discussa, formare progredior. Priùs tamen tamquam corollarium precedentis Augustini P. doctrinæ, infero, Eximium Doct. lib. 1. de Opere sex dierum cap. 11. num. 16. non processisse ad mentem Augustini, cùm dies sic composuit: Angelus, inquit, cognoscendo se in se, conficit primam vesperam cognoscendo autem se in Verbo, fit primum mane, & consurgit primus dies: cognoscendo autem firmamentum in ipso, vel in Verbo fit secunda vespera, vel secundum mane, & completur dies

dies secundus, & sic de cæteris. Fateor, me aliquando in hac opinione fuisse, eo ductus fundamento, quòd Augustinus P. diem eundem sexies repetit in ordine ad sex genera rerum primis producta, & ab Angelo, tum in Verbo, tum in propria natura cognita; cum ergo primum genus creaturarum obtineat Angelus, hinc primum diem constitui meditabar per hoc, quòd Angelus se in se cognosceret, & post relationem suæ cognitionis in laudem Dei, ab ipso acciperet cognitionem sui in Verbo, quæ esset proinde cognitio matutina primi diei.

333 Fallebar tamen; quoniam mane, quod Augustinus Parens agnoscit immediatè in Angelo ad cognitionem vespertinam sui secutum, est cognitio firmamenti in Verbo, ut evidenter innuunt illa verba: *Mane autem post vespèram hanc, quo concluditur dies unus, & inchoatur secundus; conversio sit ejus, qua id quòd creata est, ad laudem referat creatoris, & percipiat de Verbo diei cognitionem creature, que post ipsam sit, hoc est, firmamenti.* Ergo mane quod in Angelo sequitur ad vespèram hanc, scilicet, ad cognitionem sui, qua se in se cognoscit, de qua ibi loquitur, est cognitio firmamenti in Verbo, quam Augustinus Parens immediatè subjungit ad illam vespèram; & de illa dicit, quòd ex ipsa concluditur dies unus, & inchoatur secundus: ergo mane unius diei, & initium secundi, seu cognitio matutina est cognitio firmamenti in Verbo, non autem sui; quippè Augustinus Parens hic ex proposito dies ex vespertina, & matutina cognitione creaturarum constituens, nec ullam mentionem, nec verbum facit de cognitione Angeli in Verbo relatè ad esse, quod ipse Angelus habet in Verbo: ergo mane primi diei non conficitur ex cognitione, qua Angelus se in Verbo cognoscit, ut Suarius contendit. Quo præmissis, duo facienda restant: primò formatio omnium dierum creationis mundi ad mentem M.P. Augustini: Secundò enodatio difficultatum contra illam insurgentium: pro primo.

STATUITUR CONCLUSIO PRO FORMATIONE
dierum Angelicorum Augustinianorum.

tens in cognitione Angeli, qua seipsum in se cognoscit Angelus, cui adjungitur relatio ipsius in laudem Dei, ut proximè succedat ipsi mane, cum eoque connectatur. Assertio, quantum ad rationem formalem vespertinæ cognitionis, patet ex verbis Augustini, nuper expensis, nimirum his: *Ut vespera primi diei sit etiam sui cognitione, non se esse, quod Deus est.* At quantum ad relationem illius cognitionis in laudem Dei, veluti connotatum necessarium, ut illi succedat mane, sitque formaliter illa cognitio vespertina, patet ex dictis §. præcedenti, & innuit hic Aug. P. illis verbis: *Conversio sit ejus, qua id quod creata est, ad laudem referat, creatoris.* Manifestum autem est, quod conversio ipsa in Angelo, formaliter, & intransitivè non est cognitio matutina, nec vespertina; quippè est actus voluntatis, & relatio charitatis: est ergo connotatum vespertinæ, & dispositio ad proficiendum ex vespertina in matutinam. Unde, ut hoc innotesceret, signanter subjungit Augustinus Pater: *Et percipiat de Verbo Dei cognitionem creature, que post ipsam sit, hoc est firmamenti.* Vespere primi diei statuto, sciendum est, quod hic dies secundum Augustinum mane non habet, sicut nec septimus vespere. Primum in Augustino non inveni, aut saltem invenisse non memini: secundum autem expressè docet Augustinus P. lib. 4. de Gen. ad lit. cap. 26. dicens: *Hujus ergo diei, cujus & vespera, & mane secundum supradictam rationem accipi potest, sexta repetitione consummata est universa creatura; factumque est mane, quo finiretur sextus dies, & indè inciperet septimus, vesperam non habiturus; quia Dei requies non est creatura.*

335 At licet Augustinus Pater, expressè non asserat, primum diem non habuisse mane, tamen D. Thomas multoties ad mentem Augustini hoc docuit, ut videre est q. 4. de pot. art. 2. ad 13. his verbis: *Unde sicut prima dies habet tantum vespere, ita septima dies, que significat contemplationem Dei, habet tantum mane:* & ibi ad 15. sic: *Unde significanter primus dies dicitur habuisse solum vespere, & non mane.* Idem docet multoties Angelicus Præceptor. Vide ipsum q. 8. de verit. art. 16. ad 8. & in 2. dist. 12. q. 1. art. 3. ad 7. Sed tamen hoc cum distinctione accipiendum, & intelligendum arbitror, sic nimirum, quod primus dies non habeat

mane, relatē ad unum, & idem opus, & objectum, ad quod cognitio vespertina primi diei terminatur, nempe Angelum; cuius ratio, secundū positionem Augustini, est, quia cū mane naturaliter præcedat vespere, ut ex dictis art. præced. manifestum est, & hoc in Angelo contingere non potuerit; neque enim prius se in Verbo fiendum potuit cognoscere Angelus, quā se jam in seipso factum agnosceret; quoniam Angelus prius debet intelligi in esse naturali in se constitutus, ad quod esse naturaliter sequitur cognitio sui ipsius in se, quā se cognoscat in Verbo; hinc respectu sui ipsius non potuit habere mane: non quidem quia se non cognoverit in Verbo, postquam visionem beatam assecutus est, sed quia in ordine ad constituendum primum diem hæc cognitio sui in Verbo non potuit esse prior, quā sui ipsius in se contemplatio ad laudem Verbi relata, in quo consistit vespertina cognitio primi diei: & hoc erat necessarium, ut prima dies in ordine ad objectum vespertinæ cognitionis habuisset mane.

336 Quod autem mane naturali ordine debeat præcedere vespere, ut propterea primus dies non potuerit habere mane respectu objecti cognitionis vespertinæ, patet ex Angelico P. quæst. 8. de veritate art. 16. in corp. dicente: *Sicut autem in die naturali mane est diei principium, vespere vero finis; ita in cognitione Angeli respectu ejusdem rei est considerare principium, & finem secundum ordinem rei cognita: principium autem cujuslibet rei est in sua causa, à qua fluit; terminus autem ipsius est in ipsa re, ad quam actio causa producentis terminatur. Unde primitiva alicujus rei cognitio est, secundum quod consideratur in sua causa, quæ est Verbum æternum: unde cognitio rerum in Verbo dicitur matutina cognitio. Ultima autem rei cognitio est, secundum quod cognoscitur in seipso, & talis cognitio dicitur vespertina.* Hæc Angelicus P. ex quibus sic: Ergo sicut in die naturali mane est principium diei, ita in die Angelico, & spiritali principium diei, seu cognitio matutina, vel rerum in Verbo, est prior vespertina, & initium diei. Ergo ubi assignari non potest respectu alicujus objecti per prius cognitio ipsius in Verbo, quā ejusdem in se, non potest esse cognitio matutina relatē ad idem objectum. Atqui Angelus non potuit se prius

in Verbo cognoscere, quàm in se: ergo matutinam non habuit respectu sui: ergo primus dies mane non habuit respectu Angeli. Et rursus inferitur: ergo Scriptura S. congruenter à vespere numerationem dierum exorditur. Cum ergo in die luce Solis constituto è conuerso deberet accidere; quippè, ut art. 4. dictum est, Sol incipit moveri ab Oriente; hinc Augustinus convenienter in expositione dierum creationis mundi ad dies Angelicos confugit, quos à vespere incipere debere recta ratio convincit.

337 Verum enim verò licèt primus dies non habeat mane respectu ejusdem operis, nempe formationis Angeli, absolute tamen illi mane assignandum videtur, ut sex dies cum vespere & mane in Scriptura S. memoratos conficere possimus: quod mane respectu sequentis operis assignandum apparet, cujus cognitio in Verbo sit finis primi diei, & initium sequentis. Sic docere videtur Ang. P. ad mentem Augustini pluribus locis, ex quibus clariora eligam. Igitur D. Thomas q. 8. de veritate art. 16. ad 6. hæc habet ad propositum: *Sicut autem videmus in tempore continuo, quòd idem nunc est duorum temporum, prout est finis præteriti, & initium futuri; ita matutina cognitio secundæ diei est prima diei terminus, & secundæ diei initium; & sic deinceps usque ad diem septimum.* Rogo nunc: estne cognitio matutina secundæ diei, nempe cognitio firmamenti in Verbo, terminus primæ diei in ratione partis vespertinæ? Minimè; quoniam cognitio rerum in Verbo semper est matutina, ut ex dictis compertum est. Cum ergo aliunde hujusmodi cognitio adstruatur à D. Th. ut terminus primi diei, & in die angelico partes ejusdem sint vel vespertina, vel matutina cognitio, superest, quòd, cum terminus sit, & pars primi diei, sit mane ejusdem. Nec huic discursui obest doctrina nam præcedenti data; quoniam illa intelligenda est de mane respectu unius, & ejusdem operis, ut mox ex D. Thoma dicam. Idem eisdem verbis docet D. Thomas, q. 4. de creatione, art. 2. ad 13. & 1. p. q. 58. art. 6. ad 2. ait: *Et ideo post vesperam non ponitur nox, sed mane, ita quòd mane sit finis præcedentis diei, & principium sequentis, in quantum Angeli cognitionem præcedentis operis ad laudem Dei referunt.* In his verbis eandem reflexionem facies.

Ang. P. q. 4. de pot. art. 2. ad 15. & alibi sæpè dicentis: *Unde significanter dicitur primus dies habuisse solum vespere, & non mane.* Ergo inconsequenter assignatum est mane primi diei. Sed ibi manifestè loquitur D. Thomas de cognitione matutina Angeli respectu sui ipsius, ut consideranti illa verba ibi, *ided sui ipsius cognitionem matutinam non habuit*, patebit. Negat ergo D. Thomas Angelo cognitionem matutinam respectu sui ipsius.

339 Veruntamen prædictum iudicium, seu potius imaginationem meam, non ita firmo, quòd oppositum, nempe quòd dies primus absolutè non habeat mane, verius non existimem; quoniam attenta distributione dierum ab Ang. P. in ordine ad sex genera rerum primitus productarum, & menti Angelicæ præsentatarum, facta, consequenter videntur distinguendi dies, penes distinctionem objectorum, secundùm quòd hæc menti Angelicæ præsentantur: si ergo primus ordo, & genus rerum, nempe naturæ angelicæ, non præsentatur menti ipsius Angeli modo requisito, ut ejus cognitio in Verbo possit mane primi diei constituere, necessariò relinquitur, quòd absolutè primus dies mane non habuerit, illud quippè in ordine ad primum opus foret assignandum, nempe in ordine ad formationem Angeli, ut in Verbo cognitam. Hinc etiam Scriptura S. non dicit: *Factum est vespere, & mane dies primus*, sed, *Factum est vespere, & mane dies unus*: forsitan, ut innueret, primum diem, quem tacitè, quoad rationem *primi diei*, præterijt, mane non habuisse, sed solum vespere: quòd vespere transiit in mane, cum Angelus suam cognitionem retulit in laudem Dei, ex quo meruit matutinam, seu visionem beatam accipere, quæ esset mane omnium dierum: & quia unica est in se illa visio, unus proinde esset dies ex vespere, & illo mane constitutus, solumque penes objecta illius esset ordo, & numerus, ut illud mane sexies, vel septies repeteretur in ordine ad sex genera rerum, quæ in Verbo cognoscebat.

340 Ad fundamentum in oppositum, quòd, nempe, cognitio firmamenti in Verbo sit initium, seu mane secundi diei, & primi diei terminus. Respondeo, quòd est terminus primi diei, non in ratione partis ipsius primi diei,

per modum matutinæ, vel vespertinæ cognitionis illius; sed est terminus primi diei in ratione præmij correspondentis merito relationis charitatis, importatæ in vespertina cognitione primi diei. Unde Augustinus P. & Ang. Præcept. frequenter dicunt, quòd *Angelus ex vespertina profectus in matutinam*: hoc est, meruit matutinam ex eo, quòd vespertinam retulerit in laudem Dei. Manifestum autem est, quòd meritum, & præmium ad invicem per modum viæ, & termini comparantur: unde matutina secundi diei est terminus vespertinæ primi per modum præmij.

341 Primo ergo die sine mane constituto, jam assignare oportet partes sequentium dierum in ordine ad propria objecta eorum. Itaque secundi diei mane, ejusdemque initium, est cognitio Angeli, ad firmamentum in Verbo terminata, secundum quòd hæc creatura corporalis suprema in Verbo cognoscitur; vespere autem ejusdem, cognitio firmamenti in se, seu extra Verbum, & per speciem creatam, secundum quòd supra de cognitione matutina, & vespertina determinatum est: & hujusmodi cognitio importat relationem sui in laudem Dei, non quidem in recto, & de formali, sed de connotato, ut dictum est. Dixi, mane esse initium secundi diei, quòd videtur invertere ordinem, quo cœpimus numerare dies à vespere primi diei. Cur ergo, rogas, hoc ita? Respondeo, quòd ad mentem Augustini Parentis formamus dies; ipse autem sic in enumeratione dierum procedit, ut num. 330. & 331. illa verba: *Et inchoatur secundus & deinde fit vespera illius diei*, denotant. Et rursus, ut ex Angelico P. n. 336. dictum est, *mane naturali ordine precedit vespere*. Ex quibus sic: ergo ubicumque respectu alicujus diei assignetur mane, oportet, quòd in illo prius sit ordine naturæ mane, quàm vespere; sed secundus dies habet mane: ergo in illo prius est mane, quàm vespere.

342 Ueberior autem hujus rei causa assignatur ab Angelico P. pluribus in locis. Igitur S. Thomas q. 8. de verit. art. 16. in corp. sic ait: *Sicut enim presentatio lucis corporalis super hæc inferiora diem facit temporalem: sic presentatio, vel operatio luminis mentis Angelicæ super res creatas, diem facit spiritualem. Et secundum hoc multi dies distinguuntur, quòd intellectus Angeli diversis rerum generibus cog-*

noscedis comparatur. Et sic ordo diei non fuit ordo temporis, sed ordo nature, qui in cognitione Angeli attenditur secundum ordinem cognitorum ad invicem, prout alterum altero est prius natura. Sicut autem in die naturali mane est diei principium, vespere verò finis; ita in cognitione Angeli respectu ejusdem rei est considerare principium, & finem secundum ordinem rei cognita: principium autem cujuslibet rei est in sua causa, à qua fluit: terminus autem ipsius est in ipsa re, ad quam actio causa producentis terminatur: Unde primitiva alicujus rei cognitio est, secundum quòd consideratur in sua causa, quæ est Verbum æternum: unde cognitio rerum in Verbo dicitur matutina cognitio. Ultima autem rei cognitio est, secundum quòd cognoscitur in seipsa, & talis cognitio dicitur vespertina. Ex quibus sic: Ergo juxta D. Thomam sicut in die temporali mane est principium diei, vespere verò finis; ita in die Angelico principium, & finem diei est considerare secundum ordinem rei cognita; sed teste eodem, & secundum veritatem, principium cujuslibet rei est in sua causa, & primum principium in causa prima, quæ est Verbum æternum: ergo mane & principium diei Angelicæ est secundum quòd res cognoscitur in Verbo: ergo mane precedit vespere in ordine ad constituendum diem Angelicum. Pater consequentia; quia prioritas, & posterioritas in his cognitionibus juxta D. Thomam attenditur secundum quòd est similis ordo in objectis in essendo: Cùm ergo res in essendo, absolute prior sit in sua prima causa, à qua fluit, quàm in se; hinc pariter respectu intellectus Angelici, res secundum ordinem, quem habent in essendo, cognoscentis, prior est cognitio matutina, quàm vespertina, respectu ejusdem objecti.

343 Dixi, respectu intellectus, res secundum ordinem, quem habent in essendo, cognoscentis; quoniam cùm intellectus creatus ex creaturis assurgit ad cognitionem creatoris, & creaturarum in ipso, certè prius contemplatur creaturam in se, quàm secundum esse, quod habet in sua causa: at hæc scientia est à posteriori, ut ita dicam, in præsentem loquimur de intellectu attingente creaturam per creaturam, ut supra cum Augustino P. dictum est, & rursus creaturam etiam in se. In intellectu autem, utrumque illud esse

Cognoscete, absolute prior est cognitio rerum in Verbo, quàm ipsarum in seipsis; quia prius habet esse objectum cognitum ibi, scilicet in Verbo, quàm in se. Relinquitur ergo, quòd convenientissimè Augustinus Parens in secundo die prius natura statuerit mane, quàm vespere. Idem docet Angelicus Præceptor 1. p. q. 58. art. 6. in corp. dicens: *Sicut autem in die consueto mane est principium diei, vespere autem terminus: ita cognitio ipsius primordialis esse rerum, dicitur cognitio matutina: & hæc est secundum quòd res sunt in Verbo. Cognitio autem ipsius esse rei creata, secundum quòd in propria natura consistit, dicitur cognitio vespertina. Nam esse rerum fuit à Verbo, sicut à quodam primordiali principio: & hic effluxus terminatur ad esse rerum, quod in propria natura habet. Et ibi ad primum: Vespere, & mane accipiuntur secundum similitudinem principij, & termini.* Idem discursus formari potest ex his verbis, ac ex antecedenti doctrina Divi Thomæ, seu potiùs eadem doctrina hic à D. Thoma firmata.

344 Tertium diem sic ex Augustino P. conficies: Angelus postquàm cognitionem firmamenti retulit in laudem Dei, accipit in Verbo cognitionem creaturæ, quæ condenda est post firmamentum: quod opus ad formationem firmamenti ordine naturæ immediatè secutum, est formatio elementi aquæ, indicata in *congregatione aquarum*; & terræ, insinuata in *apparitione aride*; & plantarum germinatio in feminali ratione earum, secundùm determinata juxta Augustinum P. art. 3. & cognitio formationis harum creaturarum in primordiali earum principio, nempe Verbo divino, est cognitio matutina hujus tertij diei. Vespertina autem, cognitio earundem in propria natura, & relata in laudem Verbi, ex qua meretur Angelus accipere cognitionem in Verbo operis immediatè sequentis, nempe ornatus cælorum per productionem luminarium: Quorum cognitio in Verbo est mane quarti diei; cognitio autem eorundem in propria natura, vespere ejusdem. Similiter quintus dies incipit in cognitione ornatus aquarum, aërisque per productionem avium, & piscium, in Verbo; & horum cognitio in se, facit vespertinam ejusdem. Sextus denique dies constituitur ex mane, quod est cognitio ornatus infimæ partis Universi, nempe terræ, per hoc quòd animalia terrestria cum homine in ea fienda

da, cognoscerentur in Verbo; quæ item in se facta tamquam in vespere, & sine, & termino actionis divinæ, in se posterius natura contemplarentur ab Angelo; & modo dicto referrent Angeli hanc cognitionem in laudem Verbi, in quo jam non acciperent cognitionem sequentis creaturæ, quippè hæc consummata fuerant sexto die. At, inquis, si sexto die consummavit Deus sua ope & dies in ordine ad creaturas constituitur, jam septimum diem non est quo conficiamus?

345 Pro solvenda difficultate proposita sciendum, & investigandum est, quid significet completio divinorum operum, quæ illo die à Moyse narratur, & requies Dei, & sanctificatio diei septimi. Circa primum Angelicus Præceptor 1. p. q. 73. art. 1. ad 2. notat, quòd completio divinorum operum secundum aliam translationem attribuitur sextæ diei. Quo admissio, in septimo die nihil ad completionem Universi de novo factum intelligi oportet; quoniam sexto die jam erat mundus completus. At suslinendo nostræ Vulgatæ, & translationis memorata expressionem, utrobique dictum verum esse tenendum est, cum distinctione tamen, qua ibi utitur S. Thomas, ut, nimirum, quantum ad integritatem partium Universi, sexto diei adscribatur consummatio, & completio divinorum operum: at quantum ad administrationem, operationem, & propagationem Universi, septimo diei tribuatur inchoatio completionis partium ipsius. Hæc solutio videtur ex Augustino P. 4. de Gen. ad lit. cap. 12. desumpta; ubi postquam cap. antecedenti, dicta septimi diei, & Evangelij, ubi dicitur: *Pater meus usque modo operatur*, in sensu spiritali explicuerat, & conciliaverat; ad literam loca illa fœderans, ait: *Potest etiam intelligi, Deum requievisse à condendis generibus creature, quia ultra non condidit aliqua genera nova: deinceps autem usque nunc, & ultra operatur eorundem generum administrationem, quæ tunc instituta sunt.* Et in fine capitis concludit: *Quapropter sic accipimus Deum requievisse ab omnibus operibus suis, quæ fecit, ut jam novam naturam ulterius nullam conderet; non utique ut quod conderat, continere, & gubernare cessaret. Unde & illud verum est, quòd in septimo die requievit Deus, & illud, quòd usque nunc ope-*

operatur. Ecce eandem Angelici P. doctrinam ad explicandam completionem divinatorum operum, & sexto die, & septimo, aliter tamen, & aliter factam, qua & conciliantur dicta alterius illius translationis, & nostræ Vulgatæ, & simul dicta septimi diei, & Evangelij.

346 Quantum ad secundum, nempe, significationem quietis septimi diei, plura convenienter intelligi posse differit Augustinus P. 4. de Gen. ad lit. à cap. 8. ubi priùs rejicit tamquam absurdum, dicere, quòd Deus à labore quasi fatigatus in condendo Universo requieverit; dicendo quippè, & volèdo cuncta creavit. Nec minùs deliramentum reputat dicere, seu potius desipere, quòd aliqua causa in cogitando, & disponendo fabricam mundi, ipsum molestaverit; incomparabilis namque, & ineffabilis rerum condendarum apud Deum est facultas, atque facilitas. Et mox capite 9. probabiliter dici posse judicat Sanctissimus P. quòd Deus in se requievit, quatenùs nos in ipso quiescere fecit dono, & muneribus gratiæ, dicens: *Quid restat, ut intelligamus, nisi fortè creatura rationali, in qua & hominem creavit, in seipso requiem præbuisse, post ejus perfectionem, per donum Spiritus S. per quem diffunditur charitas in cordibus nostris, ut illuc feramur appetitu desiderij, quòd cum pervenerimus, requiescamus, id est, nihil amplius requiramus? Sicut enim rectè dicitur Deum facere, quidquid ipso in nobis operante fecerimus: ita rectè Deus dicitur requiescere, cum ejus munere requiescimus. Hoc quidem rectè intelligimus, quia & verum est, & non magna intentione indiget, ut videamur ita dicere requiescere Deum, cum nos requiescere facit; sicut dicitur cognoscere, cum efficit ut cognoscamus. Neque enim Deus temporaliter cognoscit, quod antea non noverat: & tamen dicit ad Abraham: Nunc cognovi, quoniam times Deum. Ubi quid aliud accipimus, nisi, nunc feci, ut cognosceretur. His locutionum modis, cum ea, quæ non accidunt Deo, tamquam illi accidant, loquimur; eum facere agnoscimus, ut nobis accidant, ea duntaxat, quæ laudabilia sunt. Vide ipsum ibi ulterius rem prosequentem, exemplisque expositionem hanc comprobantem. Et nota, quòd hæc intelligentia secundum figuram methonimix procedit, quæ tamen non obest, ut expositio sit literalis; rem enim gestam per voces*

proprie illam manifestantes declarat, & ad intentionem Auctoris procedit, ut consideranti patebit.

347 Veruntamen cap. 10. licet hanc expositionem quibusdam sufficientem reputet Augustinus, tamen ulterius requiem Dei in seipso scrutandam esse docet; & cap. 12. illam explicat per verba num. 345. allegata; & demum quasi ex mente propria cap. 15. requiem Dei in seipso septimo die significari, docet Augustinus P. Ex mente, inquam, propria, quod indicant illa verba in fine capitali precedentis: *Dicam sanè quod sentio, hæc duo indubitata præloquens, nec Deum, velut post laborem, desideratum ve negotij finem, temporali quadam requie delectatum: (neque enim, ut dixerat initio illius cap. cum creavit, defessus, nec cum cessavit, refectus est.) Nec has literas tanta auctoritate merito præ eminentes, frustra, falsòque dixisse, quòd Deus ab omnibus operibus suis, quæ fecit, septimo die requieverit, eaque causa eundem diem sanctificaverit. Quibus præmissis, sic habet cap. sequenti: Nimirum ergo quia vitium est, & infirmitas anima, ita suis operibus delectari, ut prius in ipsis, quam in se requiescat ab eis: cum proculdubio melius aliquid in illa sit, quo ea facta sunt, quam quæ facta sunt: insinuat nobis per hanc Scripturam, qua dicitur, requievit ab omnibus operibus suis, quæ fecit, nullo opere suo sic delectatus, quasi faciendi ejus eguerit, vel minor futurus, nisi fecisset, vel beator cum fecisset. Quia enim ex illo ita est quiddam ex illo est, ut ei debeat quod est, ipse autem nulli, quod ex ipso est, debeat quod beatus est, se rebus, quas fecit, diligendo præposuit: non sanctificans diem, quo ea facienda inchoavit, nec illum, quo ea perfecit, ne illis vel faciendis, vel factis auctum ejus gaudium videretur: sed eum, quo ab ipsis in seipso requieverit. Et ipse quidem numquam ista requie caruit, sed nobis eam per diem septimum ostendit: hinc etiam significans, non percipi requiem suam nisi à perfectis, eum ad eam intimandam non deputavit diem, nisi qui perfectionem omnium rerum sequebatur. Nam qui semper est quietus, tunc nobis requievit, cum se requievisse monstravit.*

348 Requievit ergo Deus septimo die ab operibus suis, hoc est, non in operibus suis, quasi ad sui oblectamen-

tum ea fecerit, in seipso plenam satietatem omnium desiderabilium non habens; nullius quippè indigus erat, qui sibi sufficientissimus: unde nec minor fuisset, si ea non fecisset, nec beator, cum fecisset: non ergo ex factis auctum est ejus gaudium. Nec oppositum innuunt illa Proverb. verba: *Delectabar per singulos dies, ludens coram eo omni tempore, ludens in orbe terrarum, & delitiæ meæ esse cum filiis hominum:* Quia lusus iste, delectatio, & delitiæ, nihil aliud important, quam complacentiam, quam Deus in communicatione bonitatis, & summæ largitatis suæ ad extra habet; in quo nulla accrescit ei bonitas, qua fruatur, sed potius ex summa bonitate, & perfectione ejus participant creaturæ, quidquid bonitatis, & perfectionis est in illis. Unde motivum illius delectationis Dei est sua bonitas in creaturis tum in ordine naturæ, tum gratiæ, diffusa; suaque sapientia, qua cuncta disposuit in numero, pondere, & mensura, attingens a fine usque ad finem fortiter, & disponens omnia suaviter. Hinc Deus illa requie, summaque fœlicitate nunquam caruit; sed illam post consummationem suorum operum ad extra manifestavit, ostendens simul, suam beatitudinem non in operibus ab ipso conditis consistere; quippè nullam bonitatem summæ ipsius bonitati, & perfectioni aggerant: sed in seipso, qui est ipsamet plenitudo essendi, & origo, & fons omnis perfectionis creaturæ; ut & nos pariter discamus non in operibus ejus, aut nostris quiescere, sed in ipso Deo, qui omnium primum principium, & ultimus finis est. Habemus ergo, quid Moyses septimo die per requiem Dei ab operibus suis innotescere voluit.

349 Sequitur demum sanctificatio diei septimæ, quam præ alijs sanctificari docet ibi Augustinus Par. propter requiem Dei septimo die significatam. Igitur cap. 14. ejusdem lib. 4. ait: *Nos voluit Deus per scripturam suam ad quietis exhortari desiderium, intimando nobis, eum diem se sanctificasse, in quo quievit ab omnibus operibus suis. Nam nusquam omnium sex dierum, quibus creata sunt omnia, legitur aliquid sanctificasse, nec ante ipsos sex dies, ubi scriptum est, In principio fecit Deus cælum, & terram, additum est: & sanctificavit: sed diem istum, in quo quievit ab omnibus operibus suis, que fecit, sanctificare voluit, tanquam & apud*

ipsum, qui nihil in opere suo laborat, plus quies, quam operatio valeat. Hoc quidem in hominibus Evangelium nobis intimat, ubi Salvator noster meliorem partem dicit Maria, quod sedens ad pedes ejus requiescebat in verbo ejus, quam Marthe; quamvis propter obsequium, quo ei ministrabat, circa multa occupata, & licet bonum opus operantis. Ergo quia Deus septimo die quietem suam manifestavit, ideo septimum diem sanctificari voluit; & nos quieti ejus & divinorum contemplationi vacare debere, & inhianter ad consecutionem ejus aspirare, docuit.

250 Sic intelligit Augustinum P. S. Thomas pluribus in locis, clarius autem, & diffusius se explicat q. 4. de pot. art. 2. ad 5. dicens: Septima verò dies est ipsa cognitio Angeli ad quietem Artificis relata, dicitur enim secundum Augustinum Deus septima die quievit, in quantum quietem propriam, qua in seipso à rebus factis quievit, & beatus existit, creaturis non indigens, sed sibi ipse per se sufficiens, menti Angelica monstravit, cujus cognitionem diem appellat. Et dicitur ab opere die septima cessasse, quia postea nihil novum fecit, quod aliquo modo in operibus sex dierum non precesserit, vel materialiter, vel causaliter, vel secundum aliquam similitudinem speciei, vel generis. Et quia post omnia opera condita Deus septima die in seipso quievit, propter hoc Scriptura, & lex precipit septimam diem sanctificari. Nam sanctificatio cujuslibet rei in hoc maxime consistit, quod in Deo requiescit: unde res Deo dicata, ut tabernaculum, vasa, ministri, sanctae dicuntur: dies autem septimus est ad Dei cultum dedicatus: ideo sanctificatus dicitur, ut, scilicet, sicut Deus, qui sex rerum genera condidit, & menti Angelica monstravit, non in ipsis rebus conditis, quasi in fine quievit, sed à rebus conditis in seipso, in quo sua beatitudo consistit, permansit; cum non sit beatus ex eo, quod res fecerit, sed ex hoc, quod in se ipso sufficientiam habens, rebus factis non indiget: Ita etiam, & nos, non in ejus operibus, aut nostris, discamus, sicut in fine quiescere, sed ab operibus in ipso Deo, in quo nostra beatitudo consistit, quiescamus; propter hoc enim institutum est, ut homo sex diebus laborans in operibus proprijs, septima die quiesceret, sicuti divino, & quieti divinae contemplationis vacans, in qua sanctificatio hominis maxime consistit. En doctrinam Augusti-

ni P. hincſque de ceſſatione divinorum operum, quiete Dei, & ſanctificatione diei ſeptimi, luculenter traditam, & egregie explicatam, & propterea illam non ampliùs expendo.

351 Hinc jam liquidò conſtat, & colligitur expeditio difficultatis num. 344. in fine propoſitæ; dicendum eſt enim ad mentem Auguſtini P. & D. Thomæ, quòd ſeptima dies conſtituitur per hoc, quòd Deus quietem, & felicitàtem ſuam menti Angelicæ præſentavit, & monſtravit; quæ Dei beatitudo, quia nec formaliter, nec objective creaturam aliquam involvit, & cognitio veſpertina eſt creaturæ in ſe, vel in propria natura contemplatio; propterea illa dies veſperam non habet, ut ex Auguſtino P. ſuprà dictum eſt, ſed mane tantùm; quia ſumma felicità Dei non in creatura aliqua, ſed in Verbo ipſius duntaxat poteſt manifeſtari: ſi enim, Apoſtolo atteſtante, *nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcendit* gaudium, & felicità, quam Deus diligentibus ſe præparavit; quanto minùs ipſius Dei ſummam quietem, & beatitatem medium aliquod creatum manifeſtare quibit? Unde ſolùm ſex priores dies, in quibus Deus aliquam creaturam primitus, & de novo condidit, conſtituantur cognitione Angelica ad creaturas in propria natura relata: non autem ſeptimus, qui non deputatur pro primitiva alicujus creaturæ conditione, ſed pro requie Dei, & diei ſanctificatione.

S. V.

EXPEDIUNTUR DIFFICULTATES

ex formatione dierum Angelicorum ſuprà tradita pullulantes.

352

CCURRIT primò difficultas circa præmiſſa, quòd primæ diei mane negavimus ex Auguſtino P. & D. Thomæ; quod videtur Scripturæ S. repugnare; ibi enim ſexies repetitur veſpere, & mane; & ruruſus ſeptimus dies ſeorſim, ſine diſtinctione veſpentina, & matutinae partis diei, additur: cum ergo ſex primi dies in ordine ad ſex genera rerum primitus producta conſtituantur, & diſtinguantur, & primum genus, &

classis creaturarum sit Angelus, consequens est, quòd etiam dies illi pro spiritualibus, & Angelicis sint accipiendi, non possint Scripturæ S. secundum positionem Augustini adaptari; quippè exclusa matutina cognitione in ordine ad Angelum, non est excogitabile aliquod genus creaturarum, in ordine ad quod illud mane repetatur: quoniam duntaxat remanent quinque genera, seu classes in Scriptura S. à firmamento usque ad hominem inclusivè, memorata: ergo formatio dierum ab Augustino P. posita, cum exclusione matutinae cognitionis primæ diei in ordine ad Angelum in Verbo cognitum, Scripturæ S. non quadrat: ergo admittenda non est.

353 Argumentum hoc, etsi appareat gravissimum, tamen in æquivoco laborat, & non procedit in recta intelligentia positionis Augustini P. quòd sic ostendo, & simul æquivocationem detego. Igitur verum est, quòd in Scriptura S. ante septimum diem, qui est quietis, & sanctificationis, sexies vespere, & mane invenitur repetitum: at observatione dignum est, quòd Scriptura S. illos dies nominibus numeralibus ordinalibus numeratura, diei secundo non præmissit *primum*, ut ipse ordo numerandi exposcebat, & num. 324. & deinceps notavimus; sed diei secundo præfixit *unum diem*, ibi: *Factum est vespere & mane dies unus*. Utrique, ut agnosceremus illos sex dies esse unum diem, & quoad constitutum intrinsicum diei non plurificari. Ex quo fit, quòd mane illud primo loco in Scriptura S. positum, constituensque diem illum unicum, est mane omnium dierum, non sui multiplicatione quoad entitatem, sed diversa terminatione ad distincta objecta ordinem inter se habentia: & ex repetitione illius cognitionis matutinae, toties repetitur dies, quotiens distinguuntur rerum genera creaturarum in Verbo cognita, ut ait Augustinus P. num. 321. citatus, ibi: *Et quia cetera creature, que infra ipsum sunt, sine cognitione ejus non fiunt; propterea, nimirum, idem dies ubique repetitur*: preme illa verba, *idem dies*. Unde illud *mane* in uno illo die positum, non ponit in numero cum mane secundi diei, nec tertij &c. sed potius sub illo unico mane, in ordine ad distincta objecta in Verbo prius cognita, quam in propria natura, numerantur dies, & mane, & vespere, ordine, quo in Scriptura S. memorantur.

354 Sub illo autem unico mane illius unius diei, non potest designari primum mane in ordine ad Angelum, ut in Verbo cognitum, ut ex Angelico P. à num. 342. sufficienter ostensum est; non quia Angelus seipsum in Verbo non cognoverit; sed quia hæc cognitio, sui extra Verbum, & in propria natura cognitionem non præcessit, quod exigebat ordo matutinæ, & vespertinæ cognitionis, ut, scilicet, prior sit matutina, quàm vespertina, respectu ejusdem objecti; quia matutina attenditur penes primordiale esse rei, quod ipsi convenit in Verbo, tamquam in primo, & supremo Artifice; vespertina verò, secundùm ultimum esse rei, quod habet res in propria natura. Quia ergo Angelus prius se in propria natura, & secundùm ultimum esse cognovit, & sui cognitionem in laudem Verbi retulit, propterea vespere illius, seu vespertina cognitio Angeli matutinam præcessit: proindeque in illo mane unius, & ejusdem diei, non est assignare mane in ordine ad Angelum, ut in Verbo cognitum: & propterea Scriptura S. primum diem cum mane silentio præterijt, nec illum unum diem nomine primi diei appellavit.

355 Ex quibus liquidò constat ad argumentum solutio, & patet ejusdem æquivocatio. Dicimus enim, quòd estò sexies ibi repetatur mane ante septimum diem, non infertur ex hoc, primum diem habuisse mane; quoniam mane positum in illo uno die non ponit in numero cum mane secundi diei, nec tertij &c. sed significatur ibi unus dies quoad intrinsecum, & formale diei, cujus mane repetendum est in ordine ad diversa objecta in Verbo cognita; & secundùm hoc numeratio omnium dierum facienda est sub unico illo mane: non annectendo ipsum cæteris in numerando, sed sub ipso ordinem ad diversa objecta considerando, secundùm quòd ipsa in Verbo cognoscuntur ordine fienda. Cùm ergo in illo mane unius diei non possit verificari respectu ipsius Angeli attingentia in Verbo, modo necessario, ut constituat mane primi diei, hoc est, relatè ad Angelum; quoniam, ut ex D. Thoma s. antecedenti dictum est, mane naturali ordine præcedit vespere, & in diebus Angelicis mane & vespere designantur, secundùm quòd Angelus cognoscit res penes esse primordiale in Verbo, & ultimum esse

esse earundem in se: & Angelus non potuit prius se cognoscere in Verbo, penes esse primordiale sui in ipso, quam se cognoverit in propria natura jam factum; quippe ad esse Angeli immediatè, & necessariò sequitur cognitio sui, eò quòd substantia ipsius sufficienter actuat mentem Angelicam ad sui contemplationem; & in Angelis bonis præcessit etiam relatio sui in laudem Dei ad ipsorum glorificationem: hinc illud unicum mane non potuit constituere mane primi diei, hoc est, relatè ad Angelum. Nec in littera Genesis aliquid huic solutioni obstans invenio.

356 Sed dices: Secundus dies supponit primum: ergo ante mane secundi diei præcessit mane primi diei. Patet consequentia; quoniam sicut dies ex vespere, & mane constituitur; ita secundus dies ex secundo vespere, & secundo mane conficitur; neque enim secundum in aliquo ordine completum est invenire, quin primum plenè in eodem ordine constitutum præcesserit; atqui dies plenè ex vespere, & mane, tamquam sui partibus adæquatis completur: ergo secundus dies ex secundo vespere, & mane constitutus, supponit primum ex eisdem partibus completum: ergo cum Scriptura S. apertè dicat: *Factum est vespere & mane dies secundus*, consequens est, quòd implicite innuat, quòd præcessit primus ex eisdem partibus adæquatè completus.

357 Respondeo, distinguendo consequens: præcessit mane primi diei in ratione termini vespere primi diei, concedo: in ratione matutine in ordine ad idem opus, vel objectum, nego. Solutio sumitur ex verbis D. Thomæ num. 337. allegatis, ubi comparat matutinam cognitionem secundi diei respectu primi diei & secundi, *nunc* indivisibili nostri temporis, quod est finis partis præteritæ, & initium futuræ. Sicut ergo *nunc* nostri temporis est terminus partis præteritæ, & initium futuræ; sic matutina cognitio secundi diei est terminus primi diei, & initium secundi. Et in quantum est terminus primi diei præcedit mane secundi diei; quippe secundum, absolute supponit terminatum, & suis terminis clausum, primum in aliquo ordine. Et denique sicut *nunc* nostri temporis est terminus partis præteritæ, non in ratione partis temporis, sed in ratione mediæ annectentis, & ordinatis partem præteritam cum futura; ita mane secundi diei
non

non est terminus primi diei in ratione partis constituentis primum diem, sed in ratione terminantis illum, & ordinantis seriem dierum. Unde mane, quod supponit secundi diei matutina cognitio, non est mane primi diei in quantum tale respectu primi diei, sed in ratione termini; quatenus vespere *recurrat ad mane, & terminatur ad mane*, ut ex utroque SS. Doctore dictum est.

358 Secundò occurrit difficultas ex eo, quòd suprà ex utroque SS. Doct. determinatum est, unicum esse diem creationis mundi subjectivè, solùmque objectivè multiplicari. Ex quo inferitur, quòd subjectivè, & ex parte cognitionis non multiplicetur: ergo unicum est mane, & unicum vespere omnium dierum creationis mundi: ergo unica cognitio matutina, & vespertina: ergo unica cognitione cognoscit Angelus omnia opera sex dierum in Verbo, & similiter eadem extra Verbum per aliam unicam cognitionem. Hoc autem licèt verum teneat ex parte matutinæ, res in Verbo, ubi non sunt ex hoc in illud volubiles cogitationes nostræ, cognoscantis; agrè tamen percipitur in vespertina; quoniam eatenus matutina unica esse potest, quatenus habet pro medio cognitionis ipsum Verbum, quod est unum, & multiplex; unum in se formaliter, & subjectivè: multiplex autem representativè, quatenus summa sua, & infinita luce, & claritudine potest manifestare plures idæas, & imitabilitates suæ perfectionis à creaturis. At vespertina cognitio non potest omnia opera sex dierum, unica in se existens, contemplari; cùm habeat medium creatum, finitum, & limitatum; atque adeò ad representandum, & manifestandum objecta determinatæ lineæ, & sphæræ destinatum. Unde in Angelis sunt species diversæ, à Deo in principio suæ creationis inditæ, ut medijs illis, cùm voluerint, possint ad cognoscendum res diversi generis se applicare.

359 Rursus: vespertina cognitio primi diei, cùm terminetur ad Angelum gratia ornatam, (hæc fuit formatio Angeli, quòd, nempe adhereret Deo, non per gloriam perfectam, sed per gratiam perfectam, ut suprà ex D. Thoma dictum est) debet esse ordinis supernaturalis; vespertina autem aliorum dierum debet adstrui entitativè naturalis, quippe habet objectum naturalis ordinis, nempe, formationem

cælorum, & elementorum, eorundemque ornatum; & similiter species ordinis naturalis, Angelo à Deo in sui primo esse inditas: unica autem cognitio nequit simul esse naturalis, & supernaturalis: ergo vespertina Angeli cognitio multiplicanda est ad constituendum sex dies; proindeque non poterit simul esse in mente Angeli matutina, & vespertina cognitio sex genera rerum attingens. Hoc autem manifestè opponitur litteræ Augustini P. pluribus in locis. Nam 4. de Gen. ad lit. cap. 29. in principio movet Augustinus P. dubitationem de modo cognitionis Angelorum, num videlicet simul, an alternatim cognoscant creaturas in Verbo, & in se, dicens: *Quamobrem potest aliquis fortassè mecum disputando certare, ut dicat sublimium cælorum Angelos non alternatim contueri, primò rationes creaturarum incommutabiliter in Verbi Dei incommutabili veritate, ac deinde ipsas creaturas, & tertio earum etiam in seipsis cognitionem ad laudem referre creatoris; sed eorum mentem mirabili facilitate hæc omnia simul posse.* Et in fine resolvit dicens: *Simul hoc totum possint, simul hoc totum faciant: possunt tamen, & faciunt. Simul ergo habent, & diem, & vesperam, & mane.* Quibus verbis apertissimè docet Augustinus P. quòd simul sunt in mente Angeli cognitio matutina, & vespertina.

360 Exim. Doct. lib. 1. de Opere sex dierum, cap. XI. num. 35. alia verba ad præsentem difficultatem adducit ex Augustino P. eodem lib. cap. 32. quæ sic se habent: *Non secundùm moras, sed secundùm potentiam spiritalem mentis Angelicæ, cuncta quæ voluerit, simul notitia facillimè comprehendente n.* Idem repetit Augustinus P. ibi, cap. 34. ubi in principio ait: *Quomodo ergo diximus, sexies repetitam illius lucis præsentiam per Angelicam cognitionem à vespere ad mane, cum ipsa tria simul, idest, & diem, & vesperam, & mane semel ei habere suffecerit: cum simul universam creaturam, sicut simul facta est, & in primis, atque incommutabilibus rationibus, per quas condita est, contempleretur propter diem, & in ejus ipsius natura cognosceret propter vesperam, & creatorem ex ipsa etiam inferiori cognitione propter mane laudaret? Aut quomodo precedebat mane, ut in Verbo cognosceret, quid esset Deo postea faciendum, id ipsum etiam consequenter vespere cognitura, si prius, & posterius*

rius nihil factum est, quia simul omnia facta sunt? Immo verò
 & prius, atque posterius, per sex dies, que memorata
 sunt, facta sunt; & simul omnia facta sunt: quia & hac Scrip-
 tura, quæ per memoratos dies narrat opera Dei, & ea, quæ
 simul Deum dicit fecisse omnia, verax est: & utraque una est:
 sed in rebus, in quibus, quid prius sit, vel posterius, interval-
 la temporum non demonstrant, quamvis utrumque dici possit,
 id est, & simul, & prius, & posterius, facilius tamen intelli-
 gitur, quòd dicitur simul, quàm quòd prius, & posterius. Hu-
 jus rei exemplum adjecit ibi S. D. in visu corporali, cum So-
 lem intuetur orientem, qui statim atque aciem in illum con-
 vertit, illicò jam in termino esse comperiet; cum tamen or-
 dine naturæ prius plurima media corpora inter Solem, & ip-
 sum conspicientem, attingat visio corporalis, per illaque
 transeat. Ex quo infert S. Parens: *Quòd si oculorum carna-
 lium acies celeritate tantum potest, quid mentis acies vel hu-
 mana, quanto magis Angelicæ? :: In his ergo (concludit)
 que simul facta sunt, nemo videt, quid prius, posteriusve fieri
 debuerit, nisi in illa Sapientia, per quam facta sunt omnia
 per ordinem simul.*

361 In his omnibus Augustinus P. manifestè do-
 cet, Angelum tum in Verbo, tum extra Verbum, & in pro-
 pria natura, simul omnium creaturarum notitiam habuisse, ut
 consideranti illa verba, cum simul universam creaturam, &c.
 patebit. Neque patet aditus ad hoc, quòd ibi S. D. contra
 seipsum arguit: non, inquam, adest recursus; quoniam ad
 hominem ex sua doctrina procedit, & solutio illam confir-
 mat, cum dicitur: *Quamvis utrumque dici possit, id est, &
 simul, & prius, & posterius, facilius tamen intelligitur, quòd
 dicitur simul, &c.* Preme etiam exemplum corporalis visio-
 nis, & illationem ex illo factam.

362 Statuto ergo, quòd sit de mente Augustini P.
 hujusmodi simultanea rerum cognitio in Angelo, sic arguit
 Exim. D. loco citato contra Augustini sententiam: Quod ve-
 rò ex parte vespertinæ cognitionis, vel non ita sit in aliqui-
 bus, & alijs sit incertum, probatur ex suprà dictis lib. 2. de
 cognitione Angelorum; quia Angeli non cognoscunt simul
 omnia, quæ per species in proprio genere cognoscere pos-
 sunt, quia non possunt cognoscere simul, nisi quæ per unam

speciem repræsentantur, & verisimilius est, multos esse Angelos, qui non possint per unam, & eandem speciem cœlium, & terram, spiritualia, & corporalia, & mixta omnia contemplari; imò credibilius est, paucos esse Angelos, qui tam universalem, & elevatum modum cognoscendi habeant naturalem: ergo ex hac parte non potuerunt Angeli in illo principio habere actualem cognitionem omnium operum sex dierum, & creationis mundi; quia nec per unum actum, quia non per unam speciem; nec per plures actus, quia hoc modo non possunt plura simul intueri. Aliundè verò etiam illi, si qui sunt, qui per unam speciem id facere possint, liberè utuntur illa, & idèd nemo potest, nisi divinando, affirmare, omnes habuisse illum actualem usum, statim ac conditi sunt. Similia objicit Joan. à Sancto Thoma de opere sex dierum quaest. 74. num. 8.

363 Plura continet argumentum, eaque difficillima, atque adèd diiigenti examine digna. Singula ergo ordine proposito sunt discutienda. Et quidem dies creationis mundi objectivè duntaxat esse multiplicandos, & subjectivè unum numero esse ostendimus s. præcedenti ex utroque S. Doctore; & etiam argumentum hoc ipsum ex parte matutina fatetur, propter rationem num. 358. insinuatam. Tota ergo difficultas sistit in vespertina, quam numero esse multiplicandam ex eo mihi certissimum apparet, quòd objecta vespertina hujusmodi distinctionem exigunt; quippè vespertina primi diei respicit Angelum gratia formatum: eò quòd, ut Ang. Præcept. sæpè repetit, *formatio spiritualis nature est per hoc, quòd illuminatur, ut adhareat Verbo Dei.* Cognitio ergo Angeli, ut ad suam formationem extra Verbum terminata, est supernaturalis, non enim est attingibilis gratia viribus nature: ergo vespertina primi diei per cognitionem Angeli seipsum gratia illustratum cognoscens, constituta, supernaturalis est. At è converso philosophandum censeo de vespertina reliquorum dierum; eò quòd tum objectum ejus, tum medium, tum potentia cognoscitiva, ex quibus, vel aliquo eorum, sumitur supernaturalitas in cognitione, sunt ordinis nature. Objectum quidem, quia vespertina secundæ diei constituitur per terminationem ad formationem cœlorum; tertiæ, per ordinem ad formationem

nem

nem elementorum; & denique tres ultimæ, per ordinem ad ornatum mundi corporalis, quæ omnia, manifestum est, intra limites naturæ esse comprehensa. Quantum ad medium etiam patet; sunt enim in mente Angeli species naturalis ordinis, representativæ omnium rerum naturalium, à Deo ab initio suæ creationis inditæ, ut ostendit Angelicus Præcept. ex Augustino P. in quæst. de cognitione Angelorum: & ut inquit Augustinus P. loco suprâ citato: *Prius Deus ostendebat Angelis, quod erat deinceps creaturus.* Deuique ex parte potentia, indubitatum est Angelum habere vires, & efficacitatem naturalem ad cognoscendum omnia objecta ordinis nature. Cum ergo hæc sint, quæ actum in specie constituunt, non est cur vespertina omnium dierum citra primum supernaturalis censeatur, nisi ad summum ex parte relationis charitatis, ut suprâ dictum est. Patet autem, quod cognitio supernaturalis, & naturalis, specie, & numero distinguuntur.

364 Quo præmisso, tria ingerunt difficultatem: Primò, quot sint illæ vespertinæ cognitiones multiplicatæ? Secundò, quomodo unum diem constituent? Tertio demum, quomodo simul sint, ut Augustinus P. asserit? Circa primum sciendum est, quod Angelus dupliciter potest creaturas extra Verbum cognoscere. Primò secundum quod cognoscendo se comprehensive, cognoscit omnia, quæ in ipso sunt; in Angelo autem sunt species omnium creaturarum, ut nuper dictum est: unde cognoscendo se, contemplatur pariter quodammodo omnes creaturas. Secundò, utendo specie representativa determinatæ creaturæ, & speculando in ea naturam propriam ejus clarè & distinctè, & secundum quod ab alia natura distinguitur. Si ergo primus modus cognoscendi sufficiat ad constituendam vespertinam, manifestum est, quod hæc in ordine ad omnia objecta naturalis ordinis, erit unica numero, ut docet Angelicus P. q. 4. de pot. art. 2. ad 9. dicens: *Angelus non potest in propria natura plura intelligere primò, & principaliter, sed benè potest intelligere ex consequenti, ut habent ordinem ad unum intelligibile. Et quia omnia, quæ sunt producta in propria natura, prius ordine nature secundum suas similitudines fuerunt menti Angelicæ impressa, Angelus cognoscendo se, simul quodammodo cognoscit illa se*

genera rerum, que inter se naturalem habent ordinem: nam cognoscendo se, cognoscit omnia, que habent esse in ipso.

365 Hujusmodi autem cognitionem sufficientem videtur reputare ibi Angelicus P. ad constituendum vespertinam, saltim quinque dierum post primum, ut colligitur ex argumento, quod ibi solvit D. Thomas, quod sic se habet: *Licet Angelus possit simul plura considerare in Verbo, non tamen simul potest plura intelligere in propria natura, cum per diversas species diversa in suis naturis intelligat: Si ergo quilibet sex dierum non solum habet mane, sed etiam vespere, oportebit in sex diebus aliquam successiorem considerare.* En argumentum ex diversis cognitionibus rerum in propria natura deducens successiorem inter vespertinas sex dierum, ac per consequens multiplicationem inter ipsas. Vel ergo solutio data satisfacit, vel non? Si primum: Ergo unica illa cognitio, modo dicto, sufficiens est ad omnes vespertinas, quas Angelum non posse simul unica cognitione habere, contendebat argumentum. Secundum autem non licet in controversiam reducere. Stando ergo huic solutioni, patet, quod duabus cognitionibus Angeli, vel tribus ad summum, clauditur numerus vespertinæ, quarum prima sit supernaturalis, ad formationem Angeli terminata: secunda naturalis ipsius Angeli, seipsum, & omnia in ipsius existentia per suam substantiam unica cognitione contemplantis: tertia verò, si datur, per proprias species creaturarum coordinatas ad plurium intellectionem sub una aliqua consideratione, de quo infra.

366 Verum fortassis quispiam insufficientem reputabit prædictam unicam cognitionem Angeli, cuncta sex dierum opera in speciebus eorum, prout præcisè in mente Angeli existunt, attingentem, ad constituendum vespertinam omnium dierum. Nec, ut verum fatear, sine fundamento; quoniam, ut ex Augustino P. supra num. 321. dictum est, & infra ampliùs declarabimus, per illam trinam repetitionem verbi *facere*, in Gen. 1. à Moyse factam, intelligitur triplex esse rerum indicatum: primum in Verbo, secundum in mente Angeli, tertium in propria natura. Angelus autem cognovit primæ institutionis rerum opera, necdum in Verbo Dei, & prout in mente ipsius Angeli, sed etiam prout in propria natura existentia: cognovit siquidem illa, prout à Deo
fue-

fuerunt producta, & non solum in mente Angeli, sed in propria natura fuerunt à Deo condita. Ut ergo perfectè cognoscerentur ab Angelo, debebat terminari ipsius cognitio ad opera sex dierum prout in propria natura. Manifestum autem est, quòd aliter se habent species rerum in mente Angeli existentes, ut connotant existentiam rei per illas representandam, quàm præcisè ab hac connotatione. Unde Angelus non potest futura cognoscere; quia non assimulantur actu formis eorum in mente Angeli existentibus; & nihilominus licèt Angelus futura contingentia non cognoscat, tamen earum formas in propria mente potest intelligere. Ergo cognitio creaturatum, prout ab Angelo cognoscuntur species earum in mente ipsius præcisè, valdè diminuta est, & , ut ita dicam, confusa; unde & Ang. P. dicit: *Simul quodammodo cognoscit illa sex genera rerum*: Nota ly *quodammodo*. Atqui vespertina, quippè ad ipsam formationem rerum, ex quæ res habent distinctionem, & speciem, terminata, debet pariter esse clara: ergo insufficiens apparet prædicta cognitio ad constituendam vespertinam omnium dierum. Rursus, ut ex D. Thoma supra §. 2. dictum est, vespertina, & matutina cognitio ex parte objecti cogniti duntaxat distinguuntur penes primordiale, & ultimum esse rei; sed cognitio Angeli, qua creaturas, prout in mente ejus existunt species ipsarum, attingit, non est penes ultimum esse rei: ergo idem, quod priùs.

367 Quia, inquam, propter hæc, & similia motiva, prædicta solutio videbitur fortè non omninò satisfacere, alia via responderi potest, dicendo, quòd vespertina terminatur ad esse rerum, non præcisè quatenus existit in mente Angeli secundam species creaturarum, verùm etiam prout habet res esse in propria natura, & per propriam speciem ejus representatur. Sed tunc insurgit difficultas; quia in Angelis inferioribus plures sunt species rerum Universum constituentium, & qualibet illarum unice potest elici cognitio attingens creaturam per determinatam illam speciem representatam; atque adèò ut Angelus cognoscat Universi creaturas per proprias species earum, oportet, quòd plures cognitiones eliciat: Angelus autem non potest simul plura cognoscere per proprias species ejusdem ordinis, alioqui enim

intellectus Angeli simul informaretur pluribus formis ejusdem rationis: Unde si plures sunt vespertinæ cognitiones sex dierum, nequeunt ad mentem Augustini P. illæ assignari.

368 Pro solutione sciendum est, quòd licet Angelus plura ut plura non possit simul intelligere, neque plures intellectiones ejusdem rationis, & per media ejusdem ordinis elicere; tamen potest plura simul cognoscere per diversas intellectiones, medijs diversi generis speciebus elicitas, & sibi invicem subordinatas, ut pluries expressè docet Angelicus P. & fufsius q. 4. de pot. art. 2. ad 10. dicens: *Si duse operationes procedant à formis diversorum generum, & diversarum rationum, & quarum una ordinatur ad aliam, quales sunt forma increata subsistens, & forma creata inherens, poterant esse simul. Et quia cognitio, qua videt Angelus res in propria natura, que dicitur vespertina, fit per speciem creatam & inherentem: cognitio verò, qua videt res in Verbo, que dicitur matutina, fit per essentiam Verbi, que non est inherens, que sunt alterius generis, & alterius ordinis, & una ordinatur ad alteram, utraque cognitio poterit esse simul. Nam species concreata inherens intellectui non repugnat unioni intellectus ad essentiam Verbi, que non actuat intellectum quantum ad esse, sed quantum ad intelligere, cum non sit ejusdem rationis, sed altioris ordinis: & ipsa species inherens, & quidquid perfectionis est in mente Angeli, est quasi materialis dispositio ad illam unionem, & visionem beatam, qua videntur res in Verbo: ideo sicut dispositio ad aliquam formam, & forma illa, possunt esse simul in actu perfecto, ita & species intelligibilis inherens, stat simul in actu perfecto cum unione ad essentiam Verbi. Unde &c.*

369 Habemus ergo ex D. Thoma, quòd Angelus simul potest habere plures cognitiones per species diversi generis, & ordinis, quarum una sit alteri subordinata, & dispositio ad aliam, vel ratio alterius, sicut cernere est in matutina, & vespertina. Unde cum vespertina primi diei sit supernaturalis, & aliorum dierum vespertina ordinis naturalis, ut supra dictum est; ex hac parte non erant simul impossibiles, si aliunde non sit repugnantia in cœxistentia simul.

multanea earum. Unde ibi Angel. P. pro exemplo hujus doctrina affert simile intellectus animæ Christi Domini, qui simul intelligit res in Verbo, & per species infusas, & per species acquisitas, quæ sunt diversi generis, & diversæ rationis, & una alteri subordinata. Atqui etiam cognitio vespertina naturalis, subordinata est cognitioni supernaturali, sicut omnia naturalia sunt veluti quædam dispositio materialis ad supernaturalia, ut inquit Angelicus P. Ergo si vespertina naturalis non multiplicetur, poterit coexistere vespertinae primi diei, & matutinae simul.

370 Non esse autem multiplicandam verosimilius censeo; ex eo quòd vespertina cognitio non est necessarium, quòd attingat omnes creaturas secundum omnes rationes particulares earum, & prout ad invicem comparata inter se distinguuntur, pluraque genera rerum in Universo constituunt: sed duntaxat secundum quòd mundum à Deo simul conditum, ordine tamen suæ sapientiæ in sex classes rerum distributum, & in senario primo perfecto numero, ab eo qui omnia in numero pondere, & mensura disposuit, clausum, constituunt; & diversas terminationes ad illas sex classes rerum principaliter mundum integrantes, importat. Et quidem quòd vespertina non sit multiplicanda ad quamlibet multiplicationem objectorum, etiam si hæc valde inter se differant quoad rationes particulares ipsorum, patet à simili dierum naturalium, qui diversis operibus à Deo condendis ab Adversarijs deputati censentur; & nihilominus in quolibet die est assignare diversa, & valde inter se distantia opera; ut videre est in sexto die, in quo animalium penè innumeræ species fuerunt productæ, & homo, qui longè illas in perfectione excedit: & hoc propterea, quia hæc omnia in uno aliquo conveniunt, nempe, in ornando infimam partem Universi. Similiter ergo hæc opera non sunt ad vespertinam Angeli cognitionem comparanda secundum illas rationes particulares, quibus ab invicem distinguuntur, sed secundum quòd in aliquo constituendo uniantur, ut in exemplo posito.

371 Posse autem Angelum plura, ut unum ali- quod constituunt, actu intelligere, expressè docet D. Thomas pluribus in locis; sufficiat tamen ejus doctrina q. 8. de verit.

Verit. art. 14. in corp. ubi ait : *Sciendum tamen, quòd ali-
quid est unum quodammodo, & alio modo multa : sicut con-
tinuum est unum acta, & in potentia multa. Et in hujusmodi
si intellectus, vel sensus feratur, ut est unum, simul videtur;
si autem, ut est multa, quòd est considerare unamquamque
partem secundum se, non sic potest totum videri. Et sic
etiam intellectus quando considerat propositionem, considerat
multa ut unum, & idè in quantum sunt unum, simul in-
telliguntur, dum intelligitur una propositio, que ex eis const-
tat; sed in quantum sunt multa, non possunt simul intel-
ligi, ut, scilicet, intellectus convertat se ad rationes singula-
rum secundum se intuendas. Unde Philosophus dicit in 6.
metaphysica : Dico autem simul, & seperatim intelligere affir-
mationem, & negationem, quasi non deinde, sed unum
quid sit. Non enim simul intelliguntur in quantum habent or-
dinem distinctionis ad invicem, sed in quantum uniuntur in
una propositione.*

372 At inquires : Hujusmodi partium Universi
cognitio, secundum quòd unum mundum constituunt, ad-
huc non videtur sufficiens, ad vespertinam omnium dierum
constituendam; quoniam valde confusa apparet, ut per
terminationem ad sex genera rerum distincta, sex dies con-
stituatur, ut supra num. 366. arguebamus : non enim per cog-
nitionem totius intelliguntur rationes singularum partium
secundum se; atqui vespertina cujuslibet diei clarè & dis-
tinctè videt extra Verbum opus illius diei, ut supra ex Au-
gustini P. dictis perspicuum est : ergo illa cognitio Angeli,
qua Universum ut quoddam totum, & unum aliquid est
cognoscens, simul ejus partes videt, insufficientis est ad con-
stituendam vespertinam omnium dierum.

373 Respondeo, quòd dupliciter Angelus potest
cognoscere Universum : Primò per unam speciem illud,
ut quoddam totum est, expressè representantem : & hac cog-
nitione, transeat, quòd non clarè, & distinctè, sed quasi
confusè percipiat rationes particulares partium, mundum
constituentium. Alio modo potest intelligere Universum
per plures species, coordinando illas ad invicem, & illis
inadequate utendo ad unam aliquam cognitionem, v. g. co-
ordinando species sex generum rerum Universum consti-
tuentium.

uentium, ad intelligendum diversitatem illorum sex generum rerum ad invicem comparatorum: & hoc modo unica cognitione, & sufficiente claritate potest Angelus habere vespertinam quinque dierum post primum. Quod autem hoc modo possit Angelus unica cognitione sex genera rerum primitus producta intelligere, docet Cayet. super art. 2. q. 58. primæ part. ubi contra tertiam conclusionem, quæ erat, quod *Angeli non possunt simul cognoscere naturaliter ea, quæ per diversas species innatas eis representantur*, objicit secundum argumentum sic: Angelus cognoscit, & ponit differentiam inter cognita per diversas species, puta inter animal, & lapidem: ergo simul cognoscit per diversas species. Et tenet sequela ex doctrina 2. de anima in cap. de sensu communi. Et augetur difficultas ex hoc capite; quia non videtur valere processus factus ad concludendam hanc conclusionem, eò quod stat aliqua cognosci ut unum intelligibile, pro quanto cognoscuntur, ut comparata ad invicem secundum diversitatem, & tamen per diversas species. Cui objectioni sic respondet: *Discernere inter intelligibilia disparatarum specierum est unum intelligere, & non per diversas species absolute, sed per diversas species, ut ad unum relativum intelligibile coeunt. Nec propterea insufficiens, aut falsus fuit processus, quo unitas intelligibilis ex unitate speciei adequata declarata est: Quoniam quid regulariter exigat unitas intelligibilis, tractabatur, & tractari debet. Exceptio enim hæc nota est, & idè nihil officit universali regulæ, quæ traditur, & tradenda est de cognoscibili absolute. Et similiter de speciebus disparatis absolute sumptis: respectiva namque constat utrumque exigere extremum.* Hæc profundissimus Doctor, quem sequitur Joan. à S. Thoma ad eundem art.

374

Ex quibus constat, quod Angelus simul, & unica cognitione, & per diversas species, non quidem absolute, sed ut ad unum intelligibile relativum coeunt, & coordinantur, potest discernere inter intelligibilia disparatarum specierum; quia hoc est quodammodo unum intelligere. Angelus autem proculdubio habet species quodlibet opus primæ institutionis rerum seorsim, & secundum se representantes, vel secundum quod plura in formando aliquam partem Universi conveniunt, vel in quantum in ornanda aliqua ejus-

dem parte uniuntur : Poterit ergo Angelus cōordinando illas species unica cognitione videre diversitatem sex generum rerum in constituendo hoc Universum, & relationem, & harmoniam, quam diversimodè mundum integrando important. Atqui ad vespertinam omnium dierum hoc modo præcisè pertinet partium Universi extra Verbum cognitio: ergo unica cognitione naturali poterit sufficienti claritate cognoscere opera ad naturalem cognitionem in prima rerum institutione pertinentia. Subsumpta patet ex dictis num. 370 : non enim pertinet ad vespertinam cognoscere secundum se quælibet objecta particularia in quolibet opere sex dierum inventa, quantumvis inter se distantia; sed cognoscere illam rationem, in qua uniuntur per ordinem ad aliquod unum integrum opus, ut à simili ibi in contraria sententia ostendimus.

375 Hinc jam patet solutio difficultatis primæ num. 364. propositæ. Dicendum enim est, quòd vespertina omnium dierum duplex est: Prima supernaturalis per ordinem ad formationem Angeli, quæ fuit per gratiæ illustrationem, ut adhereret Verbo Dei, facta. Secunda naturalis ordinis, ad quinque opera post primum, modo nuper ex Cayetano dicto, terminata, cognoscendo sufficienti claritate diversitatem illorum operum penes constituendum unum Universum, & relationem, & elegantem harmoniam, quam inter se quantum ad hoc munus important.

376 Verùm dices: Hujusmodi specierum coordinatio ad intelligendam diversitatem sex operum Dei in principio, dato quòd fieri possit ab Angelo, liberè, & prorsus voluntariè ad hoc se applicaret: Unde ergo constat quòd liberè se determinando Angelus illa objecta unica cognitione vidit? Respondeo, quòd licèt hoc nobis revelatum non sit, tamen sufficiens conjectura, & recta ratio persuadent; quoniam Angeli sunt superiores hoc mundo corporali, necdum in essendo, verùm etiam in cognoscendo; regunt enim, movent, & administrant creaturas corporales: unde & *administratorij spiritus* ab Scriptura S. nuncupantur; quod munus implere non possent, nisi mundum corporalem perfectè cognoscerent.

377. Non est autem credibile, quòd Angeli à prin-
ci-

cipio non applicarent se ad cognoscenda illa, quæ ipsorum ministerio sunt commissa. Si enim homo, teste D. Thoma, 1. p. q. 94. art. 3. in corp. quia fuit principium aliorum hominum, non solum via generationis naturalis, sed etiam per instructionem, & gubernationem, habuit scientiam omnium, in quibus natus est homo instrui: unde habuit scientiam omnium, quæ naturaliter sciri possunt, & etiam eorum, quæ ad finem supernaturalem consequendum necessaria sunt: & hanc scientiam ab initio brevissimo tempore circa multa ad actum secundum reduxit, ut constat ex eo, quod nomina animalibus in specie, & numero pænè infinitis imposuit, quæ cum essent naturis rerum congruentia, consequenter scientiam actualem naturæ cujuscumque animalis habuit: Si, inquam, homo tam multa à principio brevissimo temporis intervallo cognovit actualiter, quanto magis Angelus, eadem ratione ex parte ministerij mundi corporalis sibi comissi, cum perspicacissimi esset ingenij, haberetque species creaturarum mundum constituentium, se applicaret ad cognoscendum Universum, diversitatemque, & ordinem partium ipsius, coordinando ad hoc species sibi cum suo esse à Deo inditas? *Hoc enim rerum ordo habet* inquit S. Th. 1. p. q. 57. art. 2. in corp. *quod quanto aliquid est superius, habet virtutem magis unitam, & ad plura se extendentem.* Si ergo homo statim à principio, modo sibi possibili, se applicuit ad cognoscenda illa, quæ sibi erant subdita, suoque regimini commissa: Cur hoc denegetur Angelo respectu suorum inferiorum, ejusque ministerio deputatorum? Angelus ergo & potuit Universi partes, modo ex Cayetano dicto, cognoscere à principio, & illas utique cognovit.

378 Ad secundam difficultatem num. 364. propositam, quomodo, nimirum, unum diem constituat subjective, & ex parte manifestationis, vespertina cognitio, si multiplicatur? Respondeo, quod constituunt illæ duæ cognitiones vespertinæ unum diem unitate ordinis, qui ordo resplendet in vespertina tum subjective, & ex parte cognitionum, tum objective, & ex parte rerum cognitarum: Ex parte quidem cognitionis in eo, quod naturalis cognitio Angeli tum sui ipsius, tum formationis, & ornatus cæterarum creaturarum, ordinatur, tamquam materialis dispositio, ad cognitionem

supernaturalem formationis sui per illustrationem gratiæ; ut enim supra num. 368. ex D. Thoma dictum est, species creaturarum, & quidquid perfectionis est in mente Angeli, est quasi materialis dispositio ad illam unionem, & visionem beatam: ergo etiam ad semen illius, nempe gratiam. Ea autem, quæ huiusmodi ordinem habent, optimè possunt unum aliquid constituere, ut docet Angel. Præcept. q. 4. de pot. art. 2. ad 19. dicens: *Et idèd quando Angelus videt Deum per essentiam, & seipsum & alia per species concreatas, quodammodo intelligit unum. Sicut quia lumen est ratio videndi colorem; propter hoc, quando oculus videt lumen, & colorem, videt quodammodo unum visibile. Et quamvis ille operationes sint realiter distincte, cum operatio, qua videt Deum, semper maneat, & mensuretur æternitate participata; operatio etiam, qua intelligit se, semper maneat, & mensuretur ævo; operatio verò, qua intelligit alia per species innatas non semper maneat, sed alteri succedat: tamen quia una ordinatur ad aliam, & una est quasi ratio formalis alterius, idèd sunt quodammodo unum; quia ubi est unum propter aliud, ibi est tantum unum, ut dicitur 2. topic. & propter hoc illa operationes, quarum una ordinatur ad aliam, possunt esse simul, & unum totum constituere. Ergo cognitiones Angeli ordinatè se habentes, etiam si una alteri succedat, unum aliquod constituunt: ergo multo melius, si simul in mente Angeli existant, modò ordinatæ sint (neque enim aliter simul existent) unum diem constituent. Quòd autem illæ cognitiones ex parte objecti ordinatæ sint, abundè ostensum est supra, præcipuè art. 3.*

379 Hinc jam patet solutio tertiæ difficultatis num. 364. propositæ, quòd, nimirum, si multiplicantur vespertinæ, quomodo simul sint? Simul enim sunt in mente Angeli duæ illæ vespertinæ, necdum simultate ordinis, verum etiam durationis; quoniam procedunt ex speciebus diversi generis, sibi que invicem subordinatis, ut dictum est. Unde optimè verificantur dicta Augustini P. quòd, scilicet, *simul hoc totum possint, simul hoc totum faciant, possunt tamen, & faciunt. Simul ergo habent & diem, & vespertinam, & mane...: secundum potentiam spiritalem mentis Angelicæ, cuncta que voluerit, notitia facillima comprehendentem...: melius tamen intelligitur, quòd dicitur simul, &c.*

380 Nec oppositum probat ratio Eximij D. quoniam in primis possumus dicere, quod quilibet Angelus potest omnia sibi inferiora unica specie, & cognitione intelligere, ut ipse lib. 2. de cognit. Angel. cap. 16. dicit, Cayetanum docuisse, quem sequitur Joan. à Sancto Thoma de Angelis disp. 21. art. 4. num. 26. Si autem nolit huic solutioni acquiescere P. Suarez, confugiendum est ad doctrinam supra ex Cayetano, de coordinatione specierum ad cognoscendum unica cognitione plura objecta, datam; & dicendum, quod per unam speciem adæquatam, licet per plures inadæquate sumptas, una tamen cognitione Angelus cognovit plura objecta Univerſum constituenta, secundum diversitatem, quam in illo conficiendo important. Et concedimus, quod liberè utuntur Angeli speciebus mundum se inferiorem repræsentatibus; nec tamen propterea divinando, sed cum fundamento numero 376. insinuato, dicimus, Angelum ab initio se applicuisse ad cognoscendas creaturas Univerſi sibi subditi, nempe mundum corporalem, cum ordine, harmonia, & dispositione partium, à sapientia Dei in bonum & pulchritudinem Univerſi præfixa, & ad ostendenda sua attributa, mirabiliter coordinata; quippè Angelus his omnibus, & natura, & ministerio, & ordine Univerſi erat præpositus: Unde maxime verosimile est, quod ad contemplanda prædicta omnia suam mentem ab initio applicaret. Et simul etiam novit, se à Deo simul condente naturam, & largiente gratiam, omnè lapide pretioso, hoc est, gratia, donisque supernaturalibus, fuisse ornatum; omnemque cœlestium spirituum cœtum similibus beneficijs, & muneribus divina largitate copiosissime fuisse ditatum; Quoniam & hoc per fidem novit primus homo: immò uterque, nempe, Angelus, & homo, verosimilius est, quod ad gratiam recipiendam pro priori naturæ se disposuit: quippè uterque adultus creatus fuit, & Deo volenti justificare, consensus; est enim sanctificatio creaturæ rationalis quoddam matrimonium spiritale inter Deum, & creaturam spiritualem, in quo utriusque contrahentis consensus requiritur: unde Augustinus P. inquit: *Qui fecit te sine te, non justificavit te sine te.* Novit ergo quilibet Angelus se, & omnes in gratia fuisse à Deo constitutos in principio. Quod etiam demonstrat obligatio in ipsis existens, ad repen-

dendum Deo gratias de accepto beneficio; quod ab initio præstitit Angelis; casto siquidem amore Deo adhæserunt, ex quo facti sunt, ut inquit Augustinus P. in cujus phrasi castus amor, dilectio charitatis supernaturalis est. Simul ergo duplici prædicta operatione habuerunt Angeli vespertinam omnium dierum.

381 At, inquis, quomodo cum his fœderabimus dictum Augustini P. num. 359. laudatum: *Simul ergo habent, & diem, & vesperam, & mane?* Quoniam Angelus per fidem duntaxat potuit cognoscere à principio, se in gratia fuisse constitutum; fides autem, adveniente clara Dei visione, evacuabitur, quippè ejus cognitio obscuritatem præferret, quæ cum claritate intuitivæ visionis incompatibilis est: unde ex his tribus, quæ nunc manent, nempe, fides, spes, charitas, hæc est, quæ nunquam excedit, sive fides evacuabitur, sive scientia destruetur. Cùm ergo matutina sit clara Dei visio, consequens est, quòd non coëxistat simul cognitioni fidei, qua Angelus se gratia illustratum cognovit. Respondeo primò, quòd, ut ex D. Thoma supra num. 378. dictum est, licet operatio, qua Angelus alia à se per speciem propriam cognoscit, non sit in eadem duratione, qua se cognoscit, sed hæc alteri succedat; quia tamen tum illa, tum hæc ad visionem claram Dei ordinantur, & hæc est quasi ratio illius, ideò sunt quodammodo unum; quia ubi est unum propter aliud, ibi est tantum unum: & propter hoc illa operationes, quarum una ordinatur ad aliam, possunt esse simul, & unum totum constituere. Possunt ergo unum diem conficere, & de facto constituunt omnes cognitiones tum naturales, tum supernaturales Angeli, in laudem Dei relatæ, & extra Verbum habitæ, quia ad invicem, & ad visionem claram Dei sunt ordinatæ; manifestum autem est, quòd quæ aliquod unum constituunt, in quantum illud unum conficiunt, simul sunt. Unde cognitio fidei in Angelo, ut relatæ ad laudem Dei, cùm ordinem importet ad visionem claram Dei, licet ipsi non coëxistat in eadem duratione, tamen ordine unum cum illa potest constituere, & prout sic simul esse.

382 Verùm fortassis contendes, hujusmodi simultatem non esse ab Augustino P. intentam locis citatis;

Quoniam ibi eam simultatem adstruit S. Doctor, inter diem, & vesperam, & mane, quæ alternationem ab eis excludat, ut colligitur illis verbis dubitationis Augustini num. 359. positis, *non alternatim contueri* &c. sed inter cognitionem fidei, visionemque beatam, est vera alternatio, ut ex dictis patet: ergo. Respondeo, quòd Augustinus P. ibi, & sequentibus auctoritatibus loquitur de Angelo jam in beatitudine constituto, ubi certè matutina, seu meridiana, & vespertina, simul sunt simultate alternationem excludente, ut ex dictis manifestum est; simul enim in Verbo omnia conueniunt, & etiam extra Verbum, modo supra ex Cayetano explicato, perpetuòque illam cognitionem in laudem Dei referunt: unde simul habent hæc omnia. Quòd autem Augustinus P. loquatur de Angelis Deo jam fruentibus, patet ex ipso ibi illis verbis, *ut dicat, sublimium cœlorum Angelos non alternatim contueri primò rationes creaturarum incommutabiliter in Verbi Dei incommutabili veritate, ac deinde ipsas creaturas.* Manifestum autem est, Angelos in Verbi Dei incommutabili veritate solùm visione beata contemplari rationes creaturarum incommutabiliter; extra Verbum enim volubiles sunt ex hoc in hoc cognitiones Angelorum pro libertate ipsorum, dempta cognitione sui, quæ immutabiliter conuenit Angelo, mediante sua essentia gerente vices speciei. Concedimus ergo, quòd Angeli beati simul duratione habent & diem, & vesperam, & mane; licet enim Angeli beati creaturas per proprias species, & in se ipsis, media cognitione fidei non attingant, nihilominus cognitione vespertina creaturarum non careant; quippè loco cognitionis fidei, quæ erat vespertina viæ, subrogratur in patria cognitio supernaturalis per scientiam infusam habitam: & hæc quidem quantum ad entitatem cognitionis à cognitione per fidem habitam distinguitur, minimè verò in ratione vespertinæ; quia utraque cum fidei, tum scientifica cognitio, creaturas per medium creaturæ attingit, & in laudem creatoris refertur, quòd tantùm pertinet ad conceptum cognitionis vespertinæ in quantum talis: unde rectè saluatur, quòd Angelus simul, & in eadem duratione utraq; gaudeat cognitione, matutina, videlicet, & vespertina.

geli simul habent diem, & vespertinam, & mane, quomodo ipse alibi ait, quod *Angelus ex vespertina profecit in matutinam*? Neque enim perceptibilis est in Angelis Deum videntibus, profectus, & meritum, quod est via, & tendentia ad visionis beatæ, & gratiæ consummatæ terminum. Respondet, quod certè Angeli in beatitudine non proficiunt, neque merentur, quippè status beatitudinis non est status merendi, meritum enim ad viam pertinet; sed est status gaudij, & fruitionis præmij. At cum Augustinus P. inquit, quod *Angelus ex vespertina profecit in matutinam*, non loquitur de vespertina, quam Angeli habent in patria, sed de vespertina eorum, ut viatorum, cui quidem optimè congruit ratio profectus, & tendentiæ in beatitudinis præmium. Quocirca advertet, quod ut supra ostensum est, sub vespertina comprehenditur omnis cognitio Angeli per medium creatam habitæ, & in laudem creatoris relata. Unde Angelicus Præcept. ut supra num. 275. vidimus, cognitionem, qua Angeli cognoscunt creaturas, prout habent esse in mentibus ipsorum, & qua ipsas cognoscunt secundum esse, quod habent in propria natura, sub vespertina comprehendit. Vide etiam verba S. Doctoris num. 297. posita. Ex quibus habemus, quod cum Augustinus P. dicit, quod *Angelus ex vespertina profecit in matutinam*, loquitur de vespertina via, non de vespertina patriæ, quæ unicè est simul duratione cum visione beatæ.

384 Ex dictis inter solvendam præsentem difficultatem inferes: dies Angelicos non distingui penes diversas cognitiones Angelicas, nec ex parte cognitionis matutinæ, nec ex parte vespertinæ. Non primum, quia cognitio matutina est visio beatæ, quæ una numero est in quolibet Angelo, ut patet. Nec secundum; quia ex parte vespertinæ ad summum assignari possunt tres cognitiones: Prima, quæ Angelus se in esse naturali per suam essentiam contempletur, & simul alias creaturas ex consequenti, prout sunt in mente Angeli, ut supra ex D. Thoma dictum est. Secunda, quæ Angelus unica cognitione omnia se inferiora, ac per consequens mundum corporalem, speculetur, sive unica specie, ut ex Mag. à Sancto Thoma supra dictum est; vel unica etiam cognitione, licet diversis speciebus coordinatis, & dif-

dispositis; ut inadæquatè ad diversorum objectorum manifestationem, secundùm diversitatem eorum, & respectum ad invicem in constituendo Universum, concurrant, ut ex Cayetano dictum est. Tertia denique, cognitio fidei, qua Angelus sui illustrationem, ut Deo adhereret per gratiam, cognovit, cui in Patria subrogatur cognitio Angeli per scientiam infusam, quæ est appendix, & consecrarium beatitudinis, ut frequenter docet S. Thomas. Nec insuper harum cognitionum multiplicatio, de formali se habet ad multiplicandam vespertinam qua talem; hæc enim pro formali, ut sæpè ex utroque SS. Doctore dictum est, solùm importat cognitionem Angeli per medium creatum, & relationem in laudem creatoris, vi cujus *vespere recurrit in mane*, ut ex Augustino P. dictum est: vel *terminatur ad mane*, ut loquitur S. Thomas. Utrumque autem verificatur in recensitis omnibus cognitionibus; sicut etiam ordo unius ad aliam, & omnium ad unam, nempe matutinam, ut ex D. Thoma explicatum est. Restat ergo, quòd illa multiplicatio prorsus materialis sit ad multiplicandam vespertinam qua talem, & omninò impertinens ad multiplicandos dies formaliter, secundùm numerum illarum cognitionum.

385 Hinc colliges, quòd argumentum Joann. à S. Thoma in præsentì quæst. num. 8. ex eo petitum, quòd non est assignabilis Angelus, qui sex cognitionibus cognosceret extra Verbum sex genera rerum primitus à Deo producta, quippè hoc est divinare: Colliges, inquam, quòd hoc argumentum à prædicto Auctore & alijs immeritò objicitur contra Augustinum P. ut à D. Thoma explicatum: & divinando procedit contra sententiam Augustini P. Neque enim uspiam invenitur ab Augustino P. dictum, quòd dies creationis mundi ex parte sex cognitionum Angeli multiplicentur, sed duntaxat ex parte objecti: immò expressè asserit, quòd illi dies fuerunt unus dies; & manifestè innuit, hanc unitatem se tenere ex parte cognitionis, duntaxatque ex parte objecti multiplicari, ut patet ex testimonio ejusdem num. 321. allegato, illis verbis: *Et quia ceteræ creatura, que infra ipsum fiunt, sine cognitione ejus non fiunt; propterea, nimirum, idem dies ubique repetitur, (nota, idem dies) ut ejus repetitione fiant tot dies, quotiens distinguuntur rerum gene-*

na creaturarum, perfectione senarij numeri terminanda. Ergo unicum diem adstruit Aug. P. in prima rerum institutione, & illius repetitione multiplicat dies, à Moyse initio Genesis memoratos. Ergo ex illo multiplicantur dies creationis mundi, in ordine ad quod fit repetitio illius unius diei; sed repetitio illius diei fit ab Augustino P. in ordine ad sex genera rerum creaturarum, quæ objectivè comparantur ad cognitionem matutinam, & vespertinam, diem illum, secundum Augustinum, constituentem: ergo non subjectivè, & ex parte cognitionum distinguuntur, & multiplicantur illi dies, sed objectivè, & ex parte rerum creaturarum. Idem colligitur ex verbis Augustini P. nuper relatis: *Simul hoc totum possint::: simul ergo habent & diem, & vespem, & mane.* Ubi nota, S. Doct. non dixisse Angelum simul habere dies, sed diem; profectò ut innuat unitatem illius diei subjectivè, & quoad formalia ipsius constitutiva.

386 Angel. P. pluribus in locis ad hunc sensum intelligit Augustinum P. ut videre est 1. p. q. 74. art. 2. in corp. his verbis: *Et sic distinguitur dies secundum naturalem ordinem rerum cognitarum, non secundum successionem cognitionis, aut secundum successionem productionis rerum.* Et q. 4. de pot. art. 2. in corp. inquit: *Idem consequenter ponit, quòd per omnes illos septem dies, unus dies intelligatur, ipsa, scilicet, Angelorum cognitio, & numerus ille ad rerum cognitarum distinctionem pertineat, magis quàm ad distinctionem dierum.* Et ibi ad 7: *Dicendum, inquit, quòd solutio patet ex dictis: quia dies illi non distinguuntur secundum distinctionem angelicæ cognitionis, sed penes distinctionem primorum operum ad cognitionem angelicam relatorum. Et ita distinctio operum, & non distinctio cognitionum, facit distinctionem illorum dierum; & ita illi sex dies distinguuntur secundum quòd lumen mentis angelicæ sex generibus rerum cognoscendis applicatur.* Idem docet S. D. ubicumque rem hanc versat. Ergo in casum jaciuntur contra Augustinum P. illa omnia argumenta, quæ probare contendunt, quòd in Angelis, sive superioribus, sive medijs, vel inferioribus, non possunt, nisi divinando, assignari sex cognitiones in ordine ad sex genera rerum primitus producta, ad constituendos sex dies creationis mundi. Neque enim Augustinus P. neque fidelissimus
ejus

ejus interpretes D. Thomas, ad hujusmodi multiplicationem cognitionum angelicarum pro illis diebus distinguendis, vel multiplicandis confugiunt; quinimò expressè contrarium asserunt. Hinc etiam colliges, quòd ad rem non pertinet, quòd dies ex Augustino P. in omnibus Angelis sanctis, & spiritibus beatis constituantur, ac per consequens tot sint matutinae, & vespertinae, quot sunt Angeli boni, ac spiritus beati; ut exinde inferas, quòd tot sunt dies, quot Angeli beati, ut contendebat argumentum, quòd verbis nuper relatis solvit Angelicus P. Non, inquam, obest; quippè illa distinctio omninò materialis est: Quòd enim de formali se habet in ordine ad constituendum diem, est quòd res creatæ menti angelicæ, tam per medium increatum, tam per speciem creatam præsententur; huic autem negotio omninò accedit, quòd sint plures Angeli, quibus creaturæ in Verbo, & extra ipsum manifestentur.

387 Tertiò oritur difficultas ex præmissis. Diximus enim supra, quòd vespera primi diei præcessit mane; in reliquis autem diebus è converso matutina cognitio vespertinam prævit, ut expressè docet Augustinus P. num. 321. relatus, ibi: *Mane autem post vesperam hanc, quo concluditur dies unus, & inchoatur secundus &c.* Et infra: *Deinde fit vespera illius lucis, cum ipsum firmamentum non in Verbo Dei, sicut ante, sed in ipsa ejus natura cognoscit.* Ubi, si premas illa verba, *mane, quo concluditur dies unus, & inchoatur secundus*: & deinde *fit vespera, cum firmamentum in ipsa ejus natura cognoscit*, manifestè inferes, quòd secundus dies incipit à mane, & terminatur vespere; ergo matutina in illa die prior est vespertina secundum Augustinum P. Et 2. de Gen. ad lit. cap. 8. ait S. P. quòd *sanctis Angelis suis prius Deus ostendebat, quòd erat deinceps creaturus.* Et alibi: *prius ea vidit in Verbo Dei*; ergo idem quòd prius.

388 Statuta ergo hac differentia, arguit contra illam Exim. Doctor lib. 1. de Opere sex dier. cap. 11. num. 38; quòd *Angelus in primo instanti creationis suæ, non solum unusquisque seipsum, sed etiam omnes alios, nec solum alios spiritus, sed etiam cælos, & alia corporalia actu contemplari potuerunt, unusquisque secundum suam virtutem, & species, quas in eodem instanti, & prius etiam natura, quàm in actum*

aliquem cognoscendi prodirent, acceperunt. Ergo in illo instanti habuerant cognitionem vespertinam non tantum sui, sed etiam aliorum Angelorum, & corporum. (Sistamus hic tantisper, & examinemus, num consequenter hoc ad dicta ab ipso Suario ibi num. 35. asseratur; ibi enim arguit contra Augustinum P. objectione ex ipso num. 362. proposita, qua in summa contendit, quod Angelus simul non potest omnia ab ipso nuper recensita, nec una, nec multiplici cognitione contemplari; hic ex opposito arguit contra Augustinum P. ergo videtur, quod minus consequenter contra Augustinum P. procedit.) Et simili modo sancti Angeli in secundo instanti (prosequitur Exim. D.) non tantum cognitionem sui, sed etiam omnem aliam cognitionem creaturarum, quam habebant, in laudem Dei retulerunt: ergo prius etiam tempore, & natura habuerunt vespertinam cognitionem omnium rerum, quas postea viderunt in Verbo; ergo non magis in primo die antecessit vespertina cognitio, quam in ceteris diebus. Et infra num. 39. ait: In alijs vero diebus ordo, quo dicitur matutina cognitio precedere, non satis apparet, qualis sit, nec in qua causalitate fundetur; nam cognitio vespertina etiam quoad opera aliorum dierum naturalis est, & quantum est ex se, prior est cognitione supernaturali, praesertim matutina, ut explicavi. E contrario vero in nullo genere causa praeter finalem, dici potest esse effectus cognitionis matutinae, quia non consequitur ad illam, sed ad principia naturae, nec matutina disponit ad vespertinam, sed potius e converso. Hac ibi Exim. Doctor.

389 Hoc argumentum jam supra num. 310. sufficienter enodavimus: ibi, & num. sequenti dicta vide. Et ulterius declaratur solutio ex verbis D. Thomae, num. 307. relatis, ubi respectu unius & ejusdem rei priorem esse docet matutinam vespertina, prout attenditur in cognitione ordo respectu rerum cognitarum; hic autem ordo ex parte rerum cognitarum est penes primordiale, & ultimum esse rei, ut ex eodem S. D. num. 275. dictum est, ibi: *Cognitio ipsius primordialis esse rei dicitur cognitio matutina: & haec est secundum quod res sunt in Verbo. Cognitio autem ipsius esse rei creata, secundum quod in propria natura consistit, dicitur cognitio vespertina. Nam esse rerum fuit à Verbo, sicut à quodam primordiali principio: & hic effluxus terminatur ad esse*

Primum, quod in propria natura habet. Unde ad argumentum dicimus, quòd quando Augustinus P. dicit, matutinam in cæteris diebus post primum, præcedere vespertinam ordine naturæ, intelligendus est de Angelis jam glorificatis, ut num. 310. ex ejusdem verbis collegimus. Et hujusmodi prioritas in matutina respectu vespertinæ attenditur penes ordinem cognitionum ad res cognitæ, secundum quòd primordiale esse rei prius est in Verbo, in quo matutina, res cognoscit, quàm in propria natura, in qua vespertina creaturas contemplatur. Certè ante glorificationem Angelorum, præsertim in secundo instanti, fuerunt omnia requisita ad cognitionem vespertinam, & quoad rationem cognitionis, & quoad rationem vespertinæ ut sic; hoc est, cognitio per medium creatum omnium creaturarum, & relatio in laudem creatoris: proindeque vespertina omnium dierum, quoad substantiam; cæterum cum adhuc non esset in Angelis prima cognitio matutina, scilicet visio firmamenti in Verbo, quæ est primæ diei terminus, & secundæ diei initium; consequenter nec vespertina secundi diei, tertij, &c. formaliter ut talium.

390 Ut enim assignetur vespertina secundi diei, & reliquorum, necesse est, juxta præmissa circa matutinam, & vespertinam cognitionem, quòd primus dies supponatur perfectè absolutus; neque enim potest secundus vesper designari, quin primus præcesserit; ut enim §. præcedenti dictum est, hæc nomina primus, secundus, tertius &c. ordinalia sunt. Unde non defectu alicujus intrinseci in ratione cognitionis, nec defectu relationis, dicitur, quòd vesperæ secundi, & reliquorum dierum non præcessit mane, sed defectu ordinis numeralis; quia, inquam, adhuc in primo, & secundo instanti Angelorum non erat unicus ille dies, sub quo numeranda essent vespertinæ, & matutinæ cognitiones: propterea, sicut nondum erat primus, & secundus dies, ita nec secundus, nec tertius vesper. Adveniente autem matutina, seu visione beata, cum Angelus videat res secundum esse primordiale, & ultimum simul, respectu rerum cognitarum prius dicitur mane, quàm vesper, quia objectum matutinæ est secundum primordiale esse rei in Verbo; & vespertinæ, secundum ultimum esse ejusdem in propria natura. Unde sicut Augustinus P. versans illud: *Qui mane rapis*
præ-

pradam, ad vesperam dividit ascas, inquit: Mane, & vespere posita sunt pro eo, ac si diceretur, prius & postea; sic in cognitione relatè ad objectum, mane & vespere posita sunt pro eo, ac si diceretur, prius & postea.

391 Quare autem mane non habeat primus dies, ac per consequens, primum vespere non sit posterius natura ad matutinam cognitionem, s. precedenti fusè dictum est: ibi dicta vide, & præcipuè quod præsens spectat num. 311. Patet etiam ex his solutio ad id, quod num. 39. citato addit Exim. Doct. in quo nimirum consistat ordo iste prioritatis, & in qua causalitate fundetur? Dicimus enim, quod prædictus ordo attenditur ex parte rerum cognitarum, ut ex D. Thoma explicuimus, non ex parte cognitionum, licet in his sit etiam ordo supra explicatus. Unde non est ordo causalitatis ex parte cognitionum, sed ordo essendi ex parte objecti, & secundum causalitatem, & effluxum à primo omnium Artifice, & terminationem hujusmodi processus in propria natura.

392 Aliud inconueniens deducit Exim. Doctor ibi num. 40. contra formationem dierum Angelicorum ex eo, quod juxta discursum Augustini vix intelligitur, quando consummentur singuli dies; nam de primo ait incipere à vespertina, quæ interveniente relatione in laudem creatoris ascendit in mane. Quod si hoc ita est, vel secundus etiam dies incipiet à vespera, & terminabitur per mane, & sic usque ad sextam, ac subinde etiam septimus dies incipiet à vespera, quod Augustinus negat 4. lib. de Gen. ad lit. & sæpè alibi. Vel dicendam erit, in eodem mane, in quo primus dies consummatum intrinsecè, incipere secundum diem per cognitionem matutinam firmamenti, seu operis secundi diei, & consequenter secundum diem finiri in cognitione vespertina ejusdem operis, vel ut jam relata in laudem creatoris, vel secundum se expectata: ac subinde quod per relationem operis secundi diei, idest, firmamenti cogniti per vespertinam cognitionem ejusdem diei, tertius dies jam incipiat, & ad meridiem perveniat per matutinam cognitionem operis ejusdem diei, & in ea consummetur. Utrumque enim horum videtur habere inconueniens, videlicet, quod simul compleatur primus dies per matutinam cognitionem

lucis, & incipiat secundus dies per matutinam etiam cognitionem firmamenti: nam siue illæ duæ cognitiones matutinæ intelligantur omninò simul sine ullo ordine, siue cum aliqua prioritare, & ordine, non rectè cohærent, vel coordinantur. Item, quia alias dies secundus sine relatione sui operis in laudem Dei pertransiuit, si talis laus ad initium tertij diei jam pertinet, vel si ad vitandum hoc inconueniens dicatur, in illo terminari intrinsecè secundum diem, jam ille secundus dies incipiet intrinsecè à mane, quo prima dies consummatur, & finietur intrinsecè in altero mane, quo inchoatur tertius dies, quod etiam profequendo metaphoram, monstruosum videtur.

393 Respondeo, quòd hoc inconueniens in falso supposito fundatur; quòd, scilicèt, primus dies, qui certè à vespere in doctrina Augustini P. quin & Moysis, incipit, habeat mane in quo terminetur, tamquam in parte constituyente primum diem per modum matutinæ cognitionis primi operis, nempe lucis; quod patet ex illis verbis Eximij Doct. *quod simul compleatur primus dies per matutinam cognitionem lucis.* Hoc autem negandum est in principijs Augustini P. & D. Thomæ, ut supra à num. 330. fusè ostensum est. Vide dicta num. 332. & deinceps, præcipuè num. 339. Quo præmissis, dicendum est: quòd certè primus dies incipit à vespere, propter rationes in formatione dierum ex Augustino P. & D. Thoma assignatas; (sic etiam incipit Moyses numerare dies creationis mundi: unde in hoc magis se accingit Augustinus P. narrationi Moysis.) Et hoc vespere terminatur ad mane: non quidem, quod sit matutinæ cognitio primi diei; sed ad mane, quod sit cognitio matutina secundi diei, hoc est firmamenti in Verbo, ut ex Augustino P. num. 330. dictum est. Hoc autem mane est terminus primi diei, non in ratione partis diei, hoc est in ratione cognitionis matutinæ, sed eo modo quo nunc nostri temporis est terminus partis præteritæ, & initium futuræ, quo exemplo utitur Angelicus P. supra citatus num. 307. & alibi. Unde primus dies non terminatur intrinsecè in illo mane tamquam parte diei primi, sed tamquam termino continuativo primi diei cum reliquis subsequentijs. Cur autem in cæteris diebus invertatur ordo penes hoc, quòd mane

in illis sit prius vespera, nuper dedimus ex D. Thoma. Cur verò septimus dies vesperam non habeat, diximus ex Augustino P. in formatione septimi diei.

394 Inceptio ergo, & terminatio dierum, secundum præmissa in formatione dierum, sic assignanda est: Primus dies incipit à vespere, hoc est, à vespertina cognitione Angeli, qua se in ordine naturali cognito, & etiam ut gratia ornato, refert se in laudem creatoris ex propria electione: & hic dies in ordine ad Angelum in hac cognitione clauditur; quippè licet se in Verbo cognoscat, tamen naturali ordine in Angelo hac cognitio posterior est ad sui cognitionem utroque modo jam dicto; proptereaque hac cognitio sui in Verbo non constituit mane primi diei; quia mane, in ordine ad idem opus, naturali ordine præcedit vesperam, ut supra ex D. Thoma dictum est. Licet ergo illud vespere terminetur ad mane, hoc mane terminativum illius primæ vesperæ, est mane secundi diei, quod est continuativum illius vesperæ in ratione termini, & simul pars secundi diei in ratione principij ejusdem. Unde secundus dies incipit à mane, & terminatur in vespera ejusdem diei, & ex relatione illius operis secundi diei, nempe firmamenti, accipit mane tertiij diei, quod sit principium illius, & hic terminatur in vespertina ejusdem; & sic usque ad septimum diem, hoc est, cognitionem quietis Dei in se, & beatitudinis ejusdem, ejus cognitio sequitur ad relationem in laudem Dei cognitionis operis sexti diei; in quo sanè nullam metaphoram, nec monstrositatem invenio, nec, quod magis est, D. Thomas tanta pollens perspicacitate, unquam reperit.

395 Argues præterea ex eodem aliud inconveniens; quòd nempe ex matutina secundum Aug. P. posita in visione beata, non possunt multiplicari dies per ordinem ad sex genera rerum; cum ex parte rerum cognitarum nulla ratio talis distinctionis, ordinis, aut numeri dari possit. Cum enim inquit ibi num. 37. firmamentum factum secundo die, dicatur esse cælum, in quo sunt stellæ, & non possit videri cælum in Verbo, non visis stellis; cur matutina cognitio harum rerum in duas, & interposita cognitione maris, & terræ ab aquis discoopertæ, fuisset in illa metaphorica narratione divisa? Eademque difficultas in cognitione vespertina considerari

potest, maximè cum opera illorum dierum, quoad cognitionem in proprio genere nullam habeant connexionem, nec dependentiam, nec ex se postulent unam vel plures cognitiones; sed juxta virtutem cognoscentis, & media, seu species, per quas cognoscit, simul, & sine ordine temporis, vel naturæ, cognosci possunt.

396 Confirmatur hoc ex eodem ibi num. 41. Quia, inquit, juxta illam quasi parabolam, vel metaphoricam interpretationem, nulla conveniens ratio numeri, & ordinis sex dierum dari potest: nec septima dies potest commodè explicari. Probatum primum, quia Augustinus nullam aliam reddit rationem, nisi perfectionem senarij numeri; vel quia sex sunt gradus, seu ordines rerum cognitarum. At neutra ratio satisfacit. Non prima, quia alij sunt numeri, vel æquè, vel magis perfecti, ut denarius &c. Præterquamquod non sufficit numerum esse perfectum, ut rebus numeratis tribuatur, nisi in rebus ipsis verum supponatur fundamentum, quod hic non invenitur, ut patebit alteram rationem refutando. Quod ex parte jam fecimus. Nam si firmamentum factum secundo die fuit verum cælum octavum, aut nonum, certè alij cæli planetarum, & astra ipsa, Sol, Luna, & stellæ non sunt res alterius generis, vel ordinis inter se: ergo in talibus rebus non erat fundamentum numerandi tales dies. E contrario verò volatilia, & aquatilia non minùs distinguuntur inter se, quàm à brutis terrestribus; & homo plus distat ab his omnibus, quàm omnia illa inter se, cum sit secundum differentiam ultimam excellentioris ordinis: Cur ergo cognitio matutina volatilium, & aquatilium simul in uno die cesset, & cognitio matutina brutorum terrestrium intelligatur posterior, & in distincta die? Vel cur cognitio matutina hominis non multo magis per se constituit novum diem, distinctum à cognitione brutorum, quàm horum cognitio à volatilium cognitione matutina separetur? Atque hinc probatum relinquitur secundum punctum de ordine. Et addit præterea, quod sicut Angeli, quia sunt excellentissima creaturæ, constituunt, vel pertinent ad primum diem; stando huic rationi, per ordinem ad hominem, qui magis accedit in perfectione ad Angelum, deberet constitui secundus dies.

397 Tertium denique membrum argumenti de septimo die sic probat: Quia si isti dies distinguuntur per repetitionem ejusdem cognitionis matutinae in ordine ad varia opera Dei; ad numerandum septimum diem, necessarium est assignare opus septimum, distinctumque ab operibus sex dierum, in cujus cognitione septima dies posita sit: & cum secundum Augustinum illa dies non habeat vesperam; oportebit, ut illud opus per vespertinam cognitionem non cognoscatur. At nihil horum dici potest probabiliter: ergo juxta illos analogicos dies non potest septimus dies numerari.

398 Respondeo, negando antecedens. Ad probationem dico, quod per firmamentum secundo die factum, necdum significatur caelum, in quo sunt stellæ, verum omnes cæli quoad formationem eorum, ut art. 3. concl. 2. fuisse ex Augustino P. ostensum est. Et concedo, quod cæli non videantur in Verbo, quin simul & stellæ in ipso videantur: nec tamen ex hoc sequitur, quod matutina cognitio luminarium pertineat ad cognitionem matutinam cælorum, seu firmamenti. Pro cujus declaratione sciendum, quod Augustinus P. dividit, & multiplicat dies objectivè, & ex parte creaturarum, eo ordine, ac distributione, qua à Moysè declarantur opera primæ institutionis rerum à Deo emanasse. Ordo autem, & effluxus rerum in principio, à Moysè descriptus, est, quod primò processerunt à Deo suprema, & Angelica creatura, & materia prima omnium corporalium: Quarum prima ratione suæ celsitudinis, & sublimitatis, nomine cæli fuit significata: secunda verò nomine terræ, aquæ &c. ut supra art. 3. dictum est. Unde Aug. P. 12. confes. inquit: *Duo fecisti Domine ab initio: unum prope te, scilicet, Angelum: & aliud prope nihil, nempe, materiam primam.* Et ibidem: *Nonne tu docuisti me, quod priusquam istam informem materiam formarès, non erat aliquid, non color, non corpus, non figura, non spiritus, non tamen omninò nihil; erat enim quadam informitas sine ulla specie.* Unde rectè intelligitur, quod Sapientia 11. dicitur: *Qui fecisti mundum de informi materia.* Vide congruentia s hujus intelligentiæ, art. 3. jam citato.

399 Creatis igitur primo loco, Angelo, (prior enim omnium creata est Sapientia) & materia prima (fecit enim Deus mundum ex invisa materia, prius autem est illud ex quo ali-

aliquid fit, quam quod inde fit) ut Scriptura Scripturam S. exponendo, intelligit August. P. prima verba Moyſis: *In principio creavit Deus Cælum, & terram*, proſequitur ſacer hiſtoriographus Moyſes, & notificat primo loco formationem primæ, & ſupremæ creaturæ per productionem lucis; per quod intelligitur Angelus per gratiam illuminatus, ut ſuo creatori caſto amore adhæreret. Deinde ordine, quem conſpicimus corporalia inter ſe habere, designat Moyſes formationem, & ornatum eorum: formationem quidem cœli primò, per productionem firmamenti: formationem verò elementorum per congregationem aquarum, & apparitionem aridæ: & in hoc opere conſummatur partium Univerſi conſtitutio, quoad earum eſſe, formationem, & diſtinctionem. Poſtmodum autem in ultimo triduo designatur partium Univerſi ornatuſ, ordine, quem ſervant inter ſe: Primò ornatuſ cœlorum, per productionem luminarium: deinde partis mediæ Univerſi venuſtatio, per volatilia, & natatilia: & demum pars infima decoratur, per animalia terreſtria, & hominem.

400 Obſervandum eſt etiam, quòd licèt hæc omnia (demptis mixtis) ſimul ab initio fuerint actu, & in ſe producta, ut art. 3. oſenſum eſt, tamen ordine ſe habent inter ſe, ut ibid. dictum eſt: ſicque priùs intelligitur in Angelo eſſe ejus naturale, quàm gratia ipſi ab initio infuſa: & ſimiliter in corporalibus, prior natura eſt materia prima, quàm ejus formatio; & hæc prior eſt, quàm ornatuſ, & venuſtatuſ. Hinc jam palàm deducitur, cur cognitio luminarium, & ſtellarum in Verbo, non pertineat ad matutinam cognitionem Angeli, qua in ipſo Verbo videt firmamentum; cum enim Angeluſ videat creaturas in Verbo, tamquam ſupremo earum Artifice, ut ab ipſo fiendat, & ſecundùm ordinem ſapientiæ, quo ab ipſo emanabunt, & habebunt inter ſe eſſe: & creaturæ priùs habituræ ſint ſuum eſſe ſubſtantiale per proprias ipſarum formas, quàm ornentur, & venuſtentur proprio decore: & aliunde luminaria ſint ornamenta cœlorum; propterea priùs natura intelligitur in viſione beata Angeli, reſ in Verbo ordine quo fiendæ ſunt cognoſcentiſ, terminatio ad formationem cœlorum, per productionem firmamenti indicatam, quàm ad luminaria, quæ ſunt ornamenta ipſorum: & priùs etiam terminatur ad formationem elementorum; quia opus formatio-

his omnium partium Universi, naturali ordine præcedit opus ornatus cujusvis partis ejusdem. Convenienter ergo in visione beata Angeli, res in Verbo cognoscentis relatè ad ordinem, quo ab ipso Verbo in auras lucis hujus proditura sunt, prius intelligitur terminatio ad formationem firmamenti, & cœlorum omnium, quàm terminatio ad luminaria, quæ sunt ornamenta eorum; & prius etiam terminatio ad formationem elementorum, quàm ad luminaria; quippè opus ornatus supponit plenè absolutum opus formationis, cui superaccrescit ornatus. Patet ergo cur in sententia Augustini P. cognitio luminarium in Verbo non pertineat ad matutinam cognitionem firmamenti. Et etiam ex parte vespertinæ relatè ad objectum cognitum idem ordo consideratur, sive sit cognitio vespertina una numero, sive plures; ut enim ex utroque SS. Doctore supra dictum est, distinctio dierum non attenditur penes distinctionem cognitionum; sed secundùm ordinem primorum operum Dei, ad cognitionem matutinam & vespertinam Angeli relatorum.

401 Ad confirmationem imprimis dicimus, quòd gratis, & sine ullo fundamento asseritur parabolica, & metaphorica interpretatio Augustini P. tunc enim esset metaphorica, cum procederet secundùm translaticiam vocum à propria ad impropriam significationem earum acceptionem; longè autem aliter fit interpretatio Augustini P. ut ex dictis art. 2. & 3. & sæpè in discursu opusculi constat. Utrum autem sit exigentia in litera, ut lucem, diem, & vesperam, & mane Gen. 1. secundùm significationem ab Augustino P. intentam, accipiamus, §. sequenti discutiemus.

402 Insuper, antecedens confirmationis quoad omnes ejus partes negandum est. Ad probationem concedimus, quòd Augustinus P. sæpè recurrit pro numeratione sex dierum ad sex classes, & ordines rerum, in senario primo perfecto numero comprehensas: Convenientissimè sanè; quoniam ut ipse 11. de Civit. Dei inquit: *Numeri ratio contemnenda nequaquam est, que in multis sacrarum Scripturarum locis, quàm magni sit aestimanda, elucet diligenter intuentibus. Nec frustra in laudibus Dei dictum est: Omnia in mensura, & numero, & pondere disposuisti.* Quia ergo omnia in numero à supremo conditore facta in Scriptura S. legimus,

consideratione dignus est numerus operum Dei in principio; laudabiliterque scrutatur ab Augustino P. ratio senarij numeri, in quo est comprehensa fabrica hujus mundi. Et quod in oppositum assumitur hic à Suario, solutum est supra numero 328. Quibus addendum est, quòd omnis operatio, saltem ex parte effectus, semper habet mensuram, & numerum: ergo prima opera perfectissima Dei, in mensura & numero disposita, habent mensuram, & numerum primum perfectissimum. Unde sicut Philosophus 2. de cælo & mundo probat, quòd primum corpus debet habere primam figuram, scilicet, sphericam, dicens: *Primo corporum prima figurarum correspondet: ergo cælum superius, est sphericum*: Sic & nos deducimus: *Prima opera Dei in numero & mensura sunt disposita; sed primus numerus perfectus est senarius: ergo prima opera Dei in primo numero senario perfectò continentur.*

403 At, inquit Exim. D. debet esse in rebus verum fundamentum, ut ipsis prædictus numerus perfectus, præ alijs perfectis etiam, adscribatur: quod non est assignabile in sententia August. Parentis: & probat primò, ex eo quòd firmamentum, quod est cælum octavum, & alij cæli planetarum, & Sol, Luna, & stellæ, non sunt res alterius generis. Respondeo, quòd unitas, vel diversitas alicujus classis, vel generis rerum primæ institutionis mundi, non est pensanda penes quamlibet unitatem, vel distinctionem rerum, sed duntaxat penes opus creationis, distinctionis seu formationis, & ornatus vel venustationis. Quæ doctrina etiam ipsis Adversarijs familiaris est. Et videri potest in D. Thoma 1. p. pluribus in locis, sed latius q. 70. art. 1. & in Exim. D. lib. 2. de op. 6. dierum in principio num. 2: licet ibi omninò non quadræt ipsi hujusmodi divisio, quatenus censet, quòd non distinguitur perfectè & omninò opus distinctionis ab opere ornatus, qui etiam fit distinguendo; concedit tamen ibi ad finem, quòd ratione & habitudine distinguantur illa duo; nam ornatus dicitur per habitudinem ad rem, quæ formatur, seu perficitur: distinctio verò est quasi relatio consequens habitudinem ad alia; quod sufficit ad nostrum intentum.

404 Ex hac doctrina infero sic ad propositum: Ergo distinctio operum Dei in prima rerum institutione, & di-

visio eorum, & dierum ad ipsorum productionem deputatio, fienda est penes ordinem rerum inter se, quantum ad opus creationis, distinctionis, & ornatus. (Nota, quod operi creationis nec Scriptura S. nec Augustinus P. strictissimus literæ sectator, diem adscribunt.) Ergo secundum quod conveniunt, vel differunt aliqua penes formationem seu distinctionem, & ornatum, consideranda est unitas, vel differentia operum Dei in prima rerum institutione. Atqui quantum ad hoc pulcherrimè, & conformiter ad narrationem Moysis, & habito fundamento ex parte rerum, numerat Augustinus P. sex classes, & ordines rerum in prima mundi institutione; dividit enim Universum in tres partes, supremam, nempe Angelicam naturam: mediam, scilicet, corpora cœlestia; & infimam, nempe, elementa: & horum trium formationi deputat tres primos dies; primum formationi Angeli: secundam formationi cœlorum: tertium formationi elementorum: & similiter ordinatissimè distribuit ornatum partium Universi in ultimo triduo, destinando quartum diem, ornatui partis supremæ mundi corporalis, scilicet, cœlorum: (Angeli ornantur, & formantur simul per dona gratiæ.) Quintum, ad venustationem partis mediæ, per aquatilia, & volatilia: & sextum denique, ad ornatum partis infimæ, per animalia terrestria, & hominem: ergo cum fundamento in re, ad sex classes reducit Augustinus P. opera primitus à Deo producta; quippè omnia recensita, in sex diebus à Moysè intelligit fuisse indicata, ut fusè art. 3. ostensum est.

405 Ad primam probationem in contrarium dicimus, aliud genus, & ordinem constituere opus firmamenti, ac opus luminarium; primum enim significat formationem cœlorum; secundum autem, ornamentum ipsorum: quæ duo saltim ratione, & habitudine differunt, ut ex Suario dictum est. Unde licet in ratione corporum cœlestium incorruptibilium unum genus constituant; tamen in consideratione prædicta, ad diversam classem rerum primæ institutionis spectant. Ad secundam probationem dicimus, quod volatilium, & aquatilium distinctio, ad rem non pertinet, ut distincti dies deputentur eorum productioni; quoniam ut dictum est, quod in rebus aliquam classem, & ordinem Uni-

verſi principaliter quantum ad præſens conſtituit, eſt quòd convenient in aliqua mundi parte formanda & diſtinguenda, vel ornanda: piſces autem, & aves adunantur ad ornandum partem mediam mundi corporalis, ſcilicet, aquam, & aërem: unde quantumcumque inter ſe differant ad invicem comparata; in ordine ad partem, quam perficiunt, & veniunt, unum aliquod genus conſtituunt. Solutio patet ex D. Thoma q. 4. de pot. art. 2. ad 34. ubi ait: *Productio animalium recitatur ſolum ſecundum quòd ſunt in ornatum partium mundi: & ideò dies productionis animalium diſtinguuntur ſolum ſecundum hanc convenientiam, vel differentiam, qua conveniunt, vel differunt in ornando aliquam partem mundi: ignis autem, & aer, quia non diſtinguuntur à vulgo, inter partes mundi non ſunt expreſſè nominata à Moyſe, ſed computantur cum medio, ſcilicet aqua, maxime quantum ad inferiorem aeris partem. Ideò avibus, & piſcibus, quæ pertinent ad ornatum aquæ, & aeris quantum ad inferiorem huius partem, quæ convenit cum aqua, deputatur una dies. Hæc D. Thomas, ex quibus patet ſolutio, & ſimul præcavetur replica, quæ poterat fieri ex eo, quòd aër eſt pars diſtincta ab aqua &c.*

406 Potèſt etiàm dici ex D. Thoma ibi, quòd piſces, & aves conveniunt multum inter ſe, quantum ad materiam, ex qua fiunt; quia dicuntur conſtare ex aqua: piſces quidem quantum ad id, quod in ipſa aqua ipſius eſt: aves autem, quantum ad id, quod in ea ſubtilius eſt, quod quidem in vaporem reſolutum, eſt quaſi medium inter aërem, & aquam: & propter hoc aves in aera elevantur, & piſces gurgiti remittuntur. Unde in hymno Eccleſiæ, ſer. 5. ſic canitur:

	<i>Magna Deus potentia,</i>	
	<i>qui fertili natos aqua,</i>	
	<i>partim relinquis gurgiti,</i>	
	<i>partim levas in aera.</i>	

Cum ergo animalia deputentur diverſis diebus, vel uni, ſecundum unitatem, vel diverſitatem materiæ, ex qua corpus eorum producitur: quia piſces, & aves ex aquis ortum ducunt, propterea unum genus conſtituunt, & una dies deputatur productioni eorum, Idem

407 Idem dicendum de animalibus terrestribus, & homine; conveniunt enim in ornanda infima parte Universi, nempe terra: & hoc principaliter attenditur ad constituendum aliquod genus, vel classem rerum Universi, relatè ad dies pro illis computandos, non autem dignitas, & perfectio entitativa rerum, ut docet Angel. Præcept. ibi ad 33. dicens, quòd *productio horum animalium cum pertineant ad ornatum partium Universi, ordinatur secundum ordinem illarum partium, que eis ornantur, magis quàm secundum propriam dignitatem.* Et sanè discere vellem ab Adversarijs, quem ordinem statuunt inter animalia, ut quædam ex illis ad quintum diem pertinere dicantur, quædam verò ad sextum: Quoniam manifestum est, quòd ab illo, qui cuncta ordine & in sapientia disposuit, animalia etiam quædam quinto diei, quædam sexto, ratione alicujus ordinis deputata sunt. Quis ergo est iste ordo, ratione cujus quædam ad sextum diem, quædam ad quintum pertinent? Quoniam si ad invicem comparentur, valdè inter se distare inveniuntur, quin, & magnam pugnam, & antypatiam habere: Si autem ad hominem; certè omnia illi subjiciuntur, ad ipsumque, tanquam omnium Principem, & Dominum, ordinantur: ceterùm ex hoc inferitur, quòd eodem die cuncta animalia ante hominem producerentur, utpote ad ipsum ordinata: quod cum è converso acciderit, consequens est, quòd animalium productioni non deputatur unus, vel diversus dies, secundum ordinem, quem habent ad invicem comparata, ne relatè ad hominem considerata. Restat ergo, quòd in illis, quantum ad præsens, solum attenditur ordo, & convenientia in ornando partem aliquam mundi. Patet consequentia; quia illa opera sunt opera ornatus: ergo unitas in illis attenditur penes munus ornandi, & secundum ordinem sub hoc manere importatum; sed ordo iste in opere ornatus specificatur, dividitur, & multiplicatur à termino ipsius, id est, à re ornata: ergo secundum divisionem partis mundi, quæ ornatur, distinguendum est opus ornatus. Hinc homo quamvis natura præstans, & dignitate cunctis terrestribus animalibus eminens, quia opus ornatus terræ est, sicut illa, propterea unum opus ornatus facit cum ipsis.

inctionis, & ornatus, liquidò constat, cur cog nitio lumi-
narium in Verbo, non pertineat ad matutinam cognitionem
firmamenti. Patet etiam ratio, quare diversitas aquatilium,
& volatilium non constituat diversum genus operis ornatus,
ad distinctam matutinam, vel vespertinam cognitionem per-
tinens. Et similiter homo non ponit in numero cum animalibus
terrestribus, quantum ad constituendum ornatum terræ.
Cum ergo matutina in Verbo, & vespertina extra ipsum, ter-
minentur ad opera primæ institutionis rerum, secundum or-
dinem, quem ipsa in constituendo Universo inter se habent;
& illa tum in opere distinctionis, tum ornatus (quibus danta-
xat in Scriptura S. adscribuntur dies) sex genera rerum per-
ficiant, supra ex Augustino P. explicata, & inter se mirifi-
cum ordinem, etiam jam declaratum, servantia; hinc est,
quòd in sententia Augustini P. ordo, & ratio senarij nume-
ri cum fundamento ex parte objecti convenientissimè desig-
natur, & ratione illius in matutina & vespertina sex termi-
nationes ad sex genera rerum, ordine se se consequentia, dis-
tinguuntur; proindeque dies ex parte rei cognitæ multipli-
cantur ordine, & in hac multiplicatione senarium numerum
non excedunt. Ultimum membrum argumenti Suarij jam
suprà à num. 345. discussum est, & præcipuè num. 351.

409 Tota superiùs tradita doctrina fundata est in
Augustino P. 4. de Gen. ad lit. cap. 2. ubi ordinem, & cor-
respondentiam primorum operum Dei ad senarium primum
perfectum numerum, sic explicat, dicens: *Magis autem in
istum numerum intentus fio, cum considero etiam ordinem ope-
rum ipsorum. Sicut enim idem numerus gradatim partibus in
trigonum surgit; nam ita se sequuntur unum, duo, tria, ut
nullus alius interponi possit, quæ singula senarij sunt partes,
quibus constat, unum sexta, duo tertia, tria dimidia: ita uno
die facta est lux, duobus autem sequentibus, fabrica mundi hu-
jus: uno, superior pars, idest firmamentum; altero, inferior,
idest mare, & terra. Sed partem superiorem nullis animalium
alimentis ditavit, quia ea non ibi producturus erat: inferiorem
verò, plantis, & necessarijs animalium cibus ornavit, qui eorum
victui deservirent. Reliquis verò tribus diebus ea creata sunt,
quæ intra universitatem istam visibilibus suis congruis
motibus agerentur: Primò in firmamento luminaria, quia prius*

erat factum firmamentum: Deinde in inferiori animantia, sicut ordo ipse poscebat, uno die aquarum, alio terrarum: Quapropter cum eum legimus, sex diebus omnia fecisse, & senarium numerum considerantes, invenimus esse perfectum, atque ita creaturarum ordinem curare, ut etiam ipsarum partium, quibus iste numerus perficitur, appareat quasi gradata distinctio. Hæc Augustinus P. quæ si attentè consideres, invenies, cum fundamento in re sex ordines, & classes rerum, ad primum senarium perfectum numerum correspondentes, in primis operibus Dei ipsum excogitasse, seu potius sex genera rerum Mosaicæ narrationis, senario numero accommodasse.

410 Argues deinde ex eodem Mag. Suarez ibi num. 34. Nam vel lux facta primo die, simul est facta cum cælo, & terra, vel post aliquam moram realis durationis, & successione? Si primum dicatur, sequitur, Angelos in primo instanti suæ creationis fuisse beatos, quod doctrinæ Augustini in alijs locis repugnat. Et probatur sequela, nam Augustinus vult, lucem factam primo die esse vel naturam angelicam, vel lumen gloriæ illi collatum, vel utrumque: nam esse naturam ipsam sentit in Imperfecto super Gen. cap. 5: esse autem lumen beatificum, sentit primo de Gen. ad lit. cap. 2: utrumque autem conjungit cap. 9. & in cap. 17. sentit, Angelorum creationem quoad substantiam intelligi posse nomine cæli, quoad formationem autem gloriæ, significari per lumen: Quod etiam lib. 4. cap. 22. confirmat. Et lib. 11. de Civit. Dei cap. 19. & 20. sentit, divisionem lucis à tenebris, fuisse inter sanctos Angelos, & malos. Et lib. 1. contra Adversarium legis, & prophet. cap. 12. dicit, per illam lucem intelligi posse Angelos, qui semper vident faciem Dei. Si ergo hoc ita est, & illa lux facta est simul in principio cum cælo & terra, tunc jam fuerunt sancti Angeli beati. Si autem ad vitandum hoc inconveniens dicatur, sicut nos suprâ diximus, lucem illam non esse factam in primo instanti creationis, sed post aliquam moram, licet sit facta primo die; à fortiori dicere poterimus, terram non esse discoopertam aquis in principio, sed post tempus aliquod: ergo eadem ratione sine inconvenienti dici poterit, factum esse id opus post temporales dies, ac subinde illos dies esse veros, & naturales; quia eadem est ratio de cæteris operibus: & admissa aliqua mora, & successione, nul-

Jun

lum majus inconueniens ostendi potest in diurna mora, quam in alia, ut in cap. sequenti latius expendemus. Hæc Exim. Doctor. Similia objicit Joan. à S. Thoma.

411 Et confirmari potest argumentum sequenti ratiocinio, fundato in litera, quam sequitur August. P. Itaque ubi nostra Vulgata ait Gen. 2: *Isæ sunt generationes cœli, & terræ, quando create sunt, in die quo fecit Dominus Deus cœlum, & terram*, litera, quam in usu habet Augustinus P. sic loquitur: *Hic est liber creatura cœli, & terræ, cum factus est dies, fecit Deus cœlum, & terram, &c.* ut videri potest lib. 5. de Gen. ad lit. in principio primi capituli, & alibi sæpè. Ex quo loco confirmat ibi Augustinus P. suam sententiam de unitate diei creationis mundi; & simul docet, aliter accipi debere hic cœlum, & terram, quam in principio cap. primi Geneseos: Ibi nimirum, sicut sæpè dictum est, de creatione Angeli nomine cœli, & de creatione materiæ informis nomine terræ: *Hic autem*, inquit ibi, *illud cœlum commemoratum est, quod cum creasset Deus, firmamentum vocavit, cum omnibus, quæ in illo sunt: & ea terra, quæ cum abyssu in unum obtinet locum, cum omnibus, quæ in ea sunt.* Et rursus ibi ad finem capituli docet Augustinus P. quòd idem sit sensus in illis verbis, siue antepositur illa clausula, *cum factus est dies*, siue postpositur alteri; ac per consequens periade erit dicere: *Hic est liber creatura cœli, & terræ, cum factus est dies*; ac si scriberet: *Cum factus est dies, fecit Deus cœlum, & terram.*

412 Ex quibus sic argumentor: Ergo cum factus est dies, fecit Deus cœlum, & terram: ergo dies creationis fuerunt simul cum cœlo, & terra: ergo cognitio matutina, & vespertina Angeli, quibus Augustinus P. illum diem constituit, fuerunt à principio in Angelo; atqui matutina, juxta præmissa ex utroque S. Doctore, est visio beata: ergo Angeli in beatitudine supernaturali sunt creati; sed hoc est contra Aug. P. ut §. 2. hujus articuli ex ipso ostensum est: ergo Augustinus P. non sibi constat. Omnia patent ex suprâ determinatis.

413 Argumentum petit, ut examinemus, quid intellexerit Augustinus P. per lucem primo die factam; quod licet §. sequenti sit ex professo declarandum, tamen in præsentibus, præcipuè locis objectis quid senserit Augustinus P. est investigandum; quod, ordinem in argumento propositum aduan-

do præstare curabo. Igitur ad dilemma propositum dico, quòd mox infra examinandum est, num lux primo die creata, simul fuerit facta cum cælo, & terra. Cæterum admitto simultatem productionis lucis primi diei pro nunc, ut discutiam doctrinam Augustini P. in locis allegatis inter probandam sequentem: & nego istam. Ad probationem, nego quòd Augustinus P. per lucem primi diei intelligat naturam Angelicam. Nec oppositum docet in Imperfecto de Gen. ad lit. cap. 5. cum dicit: *Et fortasè quod querunt homines, quando Angeli facti sunt, ipsi significantur hac luce, brevissimè quidem, sed convenientissimè, & decentissimè.* Quoniam secundum Augustinum P. Angeli productio dupliciter facta à Moyse significatur: Primò informis, cæli nomine; ut in eodem lib. cap. 3. insinuaverat Augustinus P. dicens: *Fortasè quippè non incongruè in comparatione invisibilis creatura omne visibile terra dicitur, ut illa cæli nomine nuncupetur;* & statim movet quaestionem, utrum jam distincta, & composita omnia dixerit cælum, & terram, an ipsam primò informem universitatis materiem? & resolvere videtur, quòd de productione informis creaturæ intelligendum est; fundans suam positionem in illis verbis Sap. 11. *Qui fecisti mundum de informi materia.* Hanc informatam Angeli, priusquam per conversionem ad Deum formaretur, indicat Augustinus P. auctoritate num. 321. allegata, & alibi sæpè, ut in discursu Opusculi dictum est ex utroque S. D. Secundò indicatur à Moyse productio Angeli jam formati, in creatione lucis; ut num. citato, & frequenter ex Augustino P. & D. Thoma dictum est. Loquitur ergo Augustinus P. in illo cap. 5. Imperfecti de Gen. ad lit. de hac secunda productione Angeli, seu potiùs de ipsius formatione per illustrationem gratiæ, ut adhæreret Verbo Dei.

414 Negro item, quòd lucem primo die factam, intelligat Augustinus P. lumen beatificum; quoniam verba Augustini P. lib. 1. de Gen. ad lit. cap. 2. nec leviter hoc insinuant. Quoniam ibi S. P. sequentem difficultatem versat: An videlicet Deus dixerit, *fiat lux*, temporaliter; an in Verbi æternitate? Capite autem antecedenti eandem doctrinam delecterat, quam nos num. precedenti expendimus, dicens: *An utriusque informatas (scilicet creaturæ spiritualis, & corporalis) his etiam posterioribus verbis significatur. Corporalis qui-*
deus

dem eò quòd dictum est, terra erat invisibilis, & incomposita spiritualis autem, eò quòd dictum est, tenebræ erant super abyssum: ut transacto verbo, tenebrosam abyssum intelligamus naturam vitæ informem, nisi convertatur ad creatorem: quo solo modo formari potest, ut non sit abyssus: & illuminari, ut non sit tenebrosa. Et quomodo dictum est, tenebræ erant super abyssum? An quia non erat lux? quæ si esset, utique superesset, & tamquam superfunderetur. Quod tunc fit in creatura spiritali, cum convertitur ad incommutabile, & incomparabile lumen, quod Deus est. In his, inquam, Aug. P. doctrinam à nobis suprâ traditam confirmat; creaturam enim spirituales, nomine cœli significatam differit ibi, informem tamen; quæ informitas per tenebras, quæ erant super abyssum intelligeretur; formatio autem per conversionem ad creatorem fieret, qua illuminatur, ut non sit tenebrosa spiritalis creatura. Notandum tamen, quòd cum dicit Augustinus P. quòd Angelus conversione ad Deum illuminatur, locutio non est intransitiva, & formalis, sed transitiva, & causalis; neque enim conversio est formaliter, & intransitivè lux; quippè est actus voluntatis, quæ est potentia cœca, & sequens ductum, & lucem rationis; sed est actus vi meritoria gaudens ad ulterioris intellectus irradiationis, & lucis consecutionem. Unde in tantum potest dici, conversione Angelum illuminari, in quantum relatio charitatis, & conversio ejus meretur præmium vitæ æternæ, quod importat lumen gloriæ per modum virtutis ad ipsam visionem beatam, & hanc de formali. Manifestum autem est, quòd illa duratio viæ Angeli, & in qua meretur visionem claræ Dei, & lumen ad ipsam, per conversionem ad Deum, est duratio, in qua Angelus nondum est formaliter lumine gloriæ perfusus. Non ergo Augustinus P. ibi asseruit, Angelum lumine gloriæ formari.

415 Rursum cap. 3. ibi movet quæstionem de luce primi diei, dicens: *Et quid est lux ipsa, quæ facta est, utrum spirituale quid, an corporale? Si enim spirituale, potest ipsa esse prima creatura, jam hoc dicto perfecta, quæ primò cælum appellata est, cum dictum est, in principio fecit Deus cælum, & terram: ut quod dixit Deus, fiat lux, & facta est lux, eam revocante ad se creatore, conversio ejus facta, atque illuminata intelligatur.* In his etiam Augustinus P. consequenter in om-

nibus procedens, eandem repetit doctrinam: & verba ejus simili reflexione sunt digna; quoniam per *ly, fiat lux, & facta est lux*, creatura spiritalis angelica intelligitur perfecta, Deo ipsam ad se revocante, convertente, & illuminante: quæ illuminatio ad conversionem sequatur, & per posterius ad conversionem, tamquam præmium ejus conferatur, modo nuper explicato.

416 In cap. 9. ad finem, sequentia habet Augustinus P. quæ alludere possint ad Suarij dictam, quòd, scilicet, in hoc cap. utrumque junxit August. P: *Si autem, inquit, lux, quæ primum dicta est ut fiat, & facta est, etiam primatum creatura tenere intelligenda est, ipsa est intellectualis vita: quæ nisi ad creatorem illuminanda converteretur, fluitaret informiter. Cum autem conversa, & illuminata est, factum est quòd in Verbo Dei dictum est, fiat lux.* Verùm neque hæc verba August. P. denotant, Angelum in productione lucis, simul gratia, conversione ad Deum, & lumine gloriæ, fuisse formatum; quòd enim dicit, quòd *nisi ad creatorem illuminanda converteretur, fluitaret informiter*, verum est, & ita contigit in Angelis desertoribus, qui superbia tumidi, & à propria excellentia allekti, ad se potius quàm ad Deum fuerunt conversi; proptereaque non fuerunt illuminati, sed potius nox teterrima, & tenebrosa umbra, ad eorum aversionem à Deo, fuit mox subsecuta. Quòd autem additur, *cum autem conversa, & illuminata est, factum est quòd in verbo Dei dictum est, fiat lux*, non debet intelligi, quòd tunc Angelus quoad substantiam factus sit, & simul ad Deum conversus, & lumine gloriæ perfusus. Non, inquam, tunc primò Angelum quoad substantiam productum intelligit Augustinus P. Quoniam primam Angeli creationem in productione cæli fuisse indicatam, præmiserat ibi in principio illius cap. dicens: *Atque illud ante omnem diem fecisse intelligitur, quòd dictum est, in principio fecit Deus cælum, & terram: ut cæli nomine intelligatur spiritalis jam facta & formata creatura, tamquam cælum cæli hujus, quòd in corporalibus summum est.* Ergo prima Angeli productio, cæli nomine in principio creati, significata est: Cum ergo Aug. P. dicit, quòd lucis primi diei nomine indicata est vita spiritalis Angeli ad Deum conversa, atque illuminata, non loquitur de prima Angeli productione quoad

quoad substantiam, sed de ejus productione penes ipsius formationem modo dicto; ergo non conjungit utrumque, nempe creationem substantiæ Angeli, & illius formationem per lumen gloriæ.

417 Nec hærendum est illis verbis ultimæ auctoritatis, nempe, *ut cæli nomine intelligatur creatura spiritalis jam facta, & formata*, ut ex illis inferas: ergo jam cæli nomine indicata fuerat creatura spiritalis simul facta, atque formata: ergo in productione lucis superflue rursus significatur Angeli formatio; quippè jam præsupponebatur secundum Augustinum P. prædicta formatio, cæli nomine manifestata; proindeque actum ageret Moyses, idemque bis repeteret, utique non sine erroris vel confusionis præjudicio, & occasione. Non, inquam, hoc dicis obest; quoniam in Angelo multiplex formatio distinguenda est in ordine gratiæ: Prima per primam gratiæ sanctificantis infusionem: Secunda per adhesionem ad Deum, & conversionem plenè deliberatam in ipsum ex propria applicatione, & electione: Tertia denique, per gloriæ perfectæ assecutionem. Prima affuit omnibus Angelis à primo instanti creationis eorum; ut enim §. secundo hujus art. in principio dictum est ex Aug. P. Deus Angelum creavit natura perfectam, gratia justum, Deoque casto amore, ex quo factus est, adherentem. Unde maxime sibi constat Augustinus P. cum hic formationem cum creatione Angeli conjungit, si tamen intelligatur de prima formatione Angeli, modo explicato. At secunda formatio nõ affuit Angelo à principio creationis suæ; tunc enim Deo specialiter ad primum actum, titulo Auctoris ipsius, movente, & applicante, illum castum amorem elicit Angelus; postea in secundo instanti ex propria applicatione, & plena deliberatione & electione vel ad Deum plena libertate conversurus, vel propria excellentia nimis inordinatè fruituras, ut postea in Angelis bonis, & malis dissimilis declaravit eventus. Tertia denique formatio Angeli fuit facta in ipsius glorificatione, quæ in probabiliori sententia usque ad tertium instans Angelicum fuit dilata. Unde cum Aug. P. inquit, quod *cæli nomine intelligitur spiritalis jam facta, & formata creatura*, loquitur de prima formatione, non de duplici subsequenti. Eodem sensu est accipiendus Au-
gul-

Augustinus P. cap. 17. illius lib. 1. Verba autem ejusdem lib. 4. cap. 22. supra num. 322. expendimus conformiter ad mox dicenda. Et eodem modo est intelligendus Augustinus P. locis citatis ex lib. de Civitate Dei, & contra Adversarium legis & Prophetarum.

418 Hæc, admissa prima dilemmatis parte, dixi, ut ostenderem, Augustinum P. locis citatis non conjunxisse simul eadem duratione formationem Angeli per gratiam, liberam & deliberatam conversionem ejus ad Deum, & glorificationem ipsius; non autem quòd in ea sim sententia, ut Augustinus P. senserit, quòd conversio Angeli, quam vult nomine lucis significari, simul fuerit facta cum cœlo, & terra; quoniam, ut opinor, conversio illa ad mentem Augustini P. est libera relatio charitatis meritoria vitæ æternæ, proindeque primò discretiva inter Angelos bonos, & malos. Fundo hanc positionem in consideratione facta num. 322. in littera Augustini P. tum etiam in verbis ex ipso cap. 9. lib. 1. de Gen. ibi: *Si autem lux, quæ primùm dicta est, ut fiat, & facta est, etiam primatum creaturarum tenere intelligenda est, ipsa est intellectualis vita: quæ nisi ad creatorem illuminanda converteretur, fluitaret informiter.* Quænam autem, rogo, est intellectualis vitæ ad creatorem conversio, ut ab ipso ulterius illuminetur, quam nisi ponat, fluitet informiter? Non alia sanè, quàm meritoria vitæ æternæ, cum eaque connexa; quippè conversio, vel castus amor Angeli in primo instanti, utpotè ex speciali Dei motione, & applicatione proveniens, non est sufficiens, saltem ex ordinatione divina, ut intuitu illius illuminatio gloriæ tribuatur Angelo, proindeque adhuc viator, & fluitans, vel fluctuans pro libero arbitrio ad extrema contrarietatis consideratur Angelus post illum amorem, ut exitus quorundam demonstravit. Idem frequenter videre est in Augustino P. & Angelico Præcept.

419 Et rursus moveor ad prædictam opinionem, & intelligentiam Augustini P. ex eo, quòd, ut supra sæpè dictum est, conversio, & relatio charitatis in Angelo requiritur, ut naturalis ejus cognitio obtineat rationem vespertinæ, quia vespere, in quantum tale, terminatur ad mane, seu visionem beatam: vespertina autem terminatur ad ma-
cui-

tutinam, cum ipsaque connectitur vi conversionis Angeli, relationisque charitatis liberæ, & ex propria electione meritoria; ob cujus defectum in Angelis malis nec fuit mane, nec vespere propriè. Atqui conversio de qua loquitur Augustinus P. est hujusmodi, ut patet ex auctoritate ejus, quæ habetur num. 321. ergo loquitur Augustinus P. de conversione Angeli meritoria vitæ æternæ, & plenè libera; sed hæc non fuit in Angelo in primo instanti: ergo conversio Angeli, quam Augustinus P. nomine lucis vult accipi, non fuit simul facta cum cælo, & terra. Hoc autem statuto, solum restant expedienda in argumento, quæ faciant contra secundam dilemmatis partem.

420 Igitur concedo, quòd prædicta conversio, lucis nomine significata, non fuit simul facta cum cælo, & terra; & nego sequelam de duratione interposita inter productionem terræ, & discoopertionem ab aquis, &c. Ut autem discrimen inter utrumque extremum assignem, præ oculis habenda est doctrina D. Thomæ ex Aug. P. Igitur prima p. q. 69, art. 2. in corp. ait, quòd *illis primis diebus condidit Deus creaturam originaliter, vel causaliter, à quo opere postmodum requievit. Qui tamen postmodum secundum administrationem rerum conditarum per opus propagationis usquemodò operatur.* Et 1. p. q. 62. art. 3. in corp. statuit, Angelos fuisse in gratia conditos, & probat ex Aug. P. dicens: *Sic enim videmus, quòd omnia, quæ processu temporis per opus divine providentiæ creata à Deo operante sunt producta, in prima rerum conditione producta sunt secundum quasdam seminales rationes, ut Aug. dicit super Gen. ad lit. lib. 5. & 8. sicut arbores, & animalia, & alia hujusmodi. Manifestum est autem, quòd gratia gratum faciens hoc modo comparatur ad beatitudinem, sicut ratio seminalis in natura ad effectum naturalem. Unde 1. Joan. 3. gratia semen Dei nominatur. Sicut igitur secundum opinionem Aug. supponitur, quòd statim in prima creatione corporalis creature, indita sunt ei seminales rationes omnium naturalium effectuum, ita statim à principio sunt Angeli creati in gratia.* Ex qua Ang. Præcept. ex Aug. P. data doctrina sic ad propositum infero: Ergo in prima rerum institutione distinguendum est inter opus creationis rerum ad mundi constitutionem pertinentium, & opus

propagationis, & administrationis earundem; & primò statuendum est opus creationis, in illoque feminaliter quod ad opus propagationis, & administrationis spectat; postmodum autem decursu, & successu temporis, actualis effluxus, & processus administrationis: ergo hæc in Angelis etiam modo dicto sunt stabilienda: ergo Angelus in prima sui à Deo emanatione evasit in naturalibus perfectus, & simul habuit virtutem, & rationem feminalem in ordine ad operationes, ad ipsius administrationem ex divina ordinatione pertinentes: cum ergo Angelus ex dispensatione divina ad finem supernaturalis beatitudinis fuerit ordinatus, consequenter cum principio, & semine vitæ æternæ fuit creatus: ergo cum gratiâ, quæ est semen Dei.

421 Et rursus: Ergo sic se habuit Angelus cum feminali ratione vitæ æternæ in ordine ad illam, sicut terra cum virtute feminali in ordine ad plantas, & earum ultimum complementum, nempe fructus. Nunc sic: sed terra non germinavit plantas à primo instanti productionis suæ, quia hoc ad opus propagationis, & administrationis rerum, decursu temporis exequendum, pertinebat: quod opus distinctum est ab opere creationis, ipsoque posterius: ergo Angelus licet à primo instanti suæ creationis aliquam operationem gratiæ propter expeditissimam suam potentiam, qua ab initio fuit præditus, elicuerit, non tamen plenè sufficientem ad affectionem sui finis, ad quem opere administrationis, & divinæ ordinationis, proprio merito pervenire debebat: unde conversio illa, qua Angelus secundum Aug. P. ex vespertina profecit in matutinam, non pertinet ad opus creationis, vel ad primum instans: ergo non fuit simul cum productione cœli, & terræ. Unde Ang. P. 1. parte q. 62. art. 1. ad 2. ait: quod *creatura corporalis statim à principio suæ creationis habere non potuit perfectionem, ad quam per suam operationem perducitur. Unde secundum Aug. germinatio plantarum ex terra non statim fuit in primis operibus, in quibus virtus sola germinativa plantarum data est terra. Et similiter creatura angelica in principio suæ creationis habuit perfectionem suæ nature, non autem perfectionem ad quam per suam operationem pervenire debebat. Nota, non autem perfectionem, ad quam per suam operationem perducitur, & pervenire debebat, & pa-*

ritatem germinationis plantarum: ex quibus inferes, quòd licet ibi intentum D. Thomæ sit, quòd Angeli non fuerunt in beatitudine supernaturali creati; tamen ratio, & paritas probant pariter de conversione meritoria beatitudinis ex propria electione.

422 Discoopertio autem terræ, & congregationes aquarum, pertinent ad opus institutionis naturæ, & non ad opus propagationis, ut art. 3. ostensum est. Hinc patet disparitas inter utrumque extremum argumenti; & dicimus, quòd quia conversio illa meritoria vitæ æternæ in Angelo, nomine lucis primi diei significata, non pertinet ad primam rerum institutionem, sed ad administrationem Angeli, & productionem ipsius ad finem vitæ æternæ, propterea fuit successio inter productionem Angeli, cœli, & terræ &c. & conversionem meritoriam vitæ æternæ ex propria applicatione proventientem. E contra autem, quia discoopertio terræ ab aquis, & congregatio aquarum, qua significatur formatio horum elementorum secundum Augustinum, pertinet ad primam rerum institutionem, & creationem, & *qui vivit in æternum creavit omnia simul*, idè non fuit successio inter hæc, & alia primæ institutionis opera. Unde sicut tertio die productio plantarum, & quinto, & sexto productio animantium, solum fuit seminaliter; & relatè ad opus creationis in primo instanti factum, solum per anticipatam locutionem verificantur de illis à Moyse in opere creationis dicta: sic etiam dicta de Angelo, quantum ad ea, quæ ad ipsius administrationem pertinent.

423 Pro solutione confirmationis argumenti sciendum est primò, quòd dies creationis mundi non debent usurpari pro mensura rei productæ, ut bene notavit Cayer. Non enim dicit Scriptura S. Hoc vel illo die factum est tale, vel tale opus; sed facto opere, adjicit: *Et factum est vespere, & mane dies unus, vel secundus &c.* Et licet nostra Vulgata capite 2. Gen. oppositum videatur innuere illis verbis: *In die quo fecit Dominus Deus cœlum, & terram, &c.* tamen hoc in primis ab omnibus solvi debet; neque enim Genesim primo, creationi cœli & terræ diem deputavit Moyses; alioqui septem essent, vel octo, dies creationis mundi. Unde optimè observat Augustinus P. lib. 1. de Gen. ad lit. quòd ante om-

nem diem memorat Scriptura S. creationem cœli, & terræ. Et quidem jure optimo; quoniam sive dies sit naturalis, sive Angelicus, necesse est, quòd significatum hujus nominis *cœlum* præsupponatur dierum constitutioni; eò quòd dies naturalis sit integra revolutione primi orbis mobilis: si ergo per cœlum accipiantur corporales orbis mundi corporalis, supremaque ejus pars, manifestum est, quòd sicut mobile præcedit motum, sic pariter cœlum corporale diem naturalem. Si autem dies cognitionibus angelicis constituantur, evidens etiam est, quòd esse Angeli debet illos aliqua ratione præire: & tunc productio substantiæ Angeli indicatur secundum August. P. nomine cœli. Illud ergo, *in die quo fecit Dominus Deus cœlum, & terram*, non est accipiendum, quòd dies fuerit mensura creationis cœli, & terræ; quippè mensuratum ut tale, nullo pacto est prius sua mensura. Unde illud *in die*, ad summum potest designare simultatem aliquam diei cum creatione cœli, & terræ; diei, inquam, si naturalis sit, quatenus cum primo mobili simul extrinsecè incœpit motus uniformis illius, & orbis Solaris, ab Oriente in Occidentem: si autem Angelicus excogiretur, modo fratim explicando.

424 Notanda etiam, & recolenda sunt quæ §. 2. hujus art. circa matutinam, & vespertinam ex Aug. P. & D. Thoma dicta sunt; quòd nimirum matutina est per medium increatum, & ipsa visio beata, & vespertina importat, modo §. 3. explicato, relationem meritoriam vitæ æternæ. Vide etiam dicta §. 4. Angelus autem licet à primo instanti suæ creationis viderit Verbum, & res in ipso, per speciem Verbi in sua natura relucentem, ut §. 2. hujus art. ex D. Thoma dictum est; tamen, ut ipsemet ibi inquit, nec hac cognitione fuit Angelus perfectè beatus, nec illa propriè est cognitio matutina: quæ non pertinet ad principium institutionis rerum, ea ratione, qua nec beatitudo perfectæ Angeli, sed magis ad rerum decursum, quo per divinam providentiam gubernantur, ut inquit S. Thomas q. 4. de pot. art. 2. ad 11. Vide etiam ipsum ibi ad 25. præcipuè in finè, ubi notanda sunt illa verba S. D: *Sed eis affuit à principio* (loquitur de beatifica perfectæ visione) *quando beati facti sunt per conversionem perfectam ad bonum.* Ergo cum Augustinus P. dicit, quòd *illi dies à principio fuerant, & Angeli ex quo facti sunt Verbi*
æter-

eternitate sancta perfuuntur, & quod dies simul cum cælo & terra fuerant, (licet hæc omnia de beatitudine naturali Angeli, ejusque perfecta cognitione naturali verificentur) non loquitur S. Doctor de cognitione gloriæ, & beatitudinis perfectæ, & simpliciter, relatè ad primum instans Angeli: sed illud à principio accipiendum est, quando beati facti sunt per conversionem perfectam ad incommutabile bonum. Preme etiam illud per conversionem perfectam, quod manifestè innuit, primam Angeli conversionem, & castum amorem, quo statim atque factus est, Deo adhæsit, non fuisse perfectum, nec cum perfectâ beatitudine connexum.

425 Jam ergo ex his ad confirmationem argumenti, quatenus fundatur in litera Gen. 2. qua utitur Augustinus Parens, & in expositione ab ipso ibi adjuncta, respondeo cum distinctione exponendo illa verba, *cum factus est dies, fecit Deus cælum, & terram, vel fecit Deus cælum, & terram, cum factus est dies*: Simul cum cælo, & terra, seu à principio fecit diem objectivè, & ex parte rei, quæ luce est illuminanda, concedo: subjectivè, & ex parte lucis, subdividuo: simul cum cælo & terra seminaliter, virtualiter, & causaliter, concedo: actu, & formaliter, nego. Solutio patet ex dictis; quoniam dies angelici secundum Aug. P. cognitione matutina, & vespertina conficiuntur, ut locis nuper citatis dictum est: & ut ibidem ex Augustino P. & D. Thoma ostensum est, & etiam articulo 3. licet à principio simul fuerit objectum illarum cognitionum, nempe formatio Angeli per gratiæ infusionem, & creaturarum corporalium per formarum substantialium impressionem; tamen in primo instanti Angelorum, non fuit propriè cognitio matutina, quæ est visio gloriæ perfectæ; nec vespertina, qua talis, quia hæc redit in mane, & terminatur ad mane, quod fit media conversione perfecta Angeli ad incommutabile bonum: & conversio Angeli in primo instanti non fuit perfecta, quia non processit ex propria, & deliberata electione ipsius, sed ex speciali motione, & applicatione Dei, & sine libertate contrarietatis. Unde dies prædictis cognitionibus coalescens, non fuit à principio formaliter & perfecte: quippe Angelus non fuit in primo instanti beatus, neque item perfecte ad Deum conversus, quod utrumque, juxta determinata locis citatis, ad diem forma-

liter constituendum requiritur. Solùm ergo fuerunt illi dies ex parte objecti simul in principio, quatenus fuerunt sex genera rerum, menti angelicæ in Verbo præsentanda, & extra Verbum per speciem creatam attingenda.

426 Potest autem dici, quòd etiam aliquomodo fuerunt in primo instanti angelico illi dies subjective, sed non actu, & formaliter, bene verò virtualiter, & feminaliter. Quoniam Angeli in gratia sunt creati, *erat enim Deus simul condens naturam, & largiens gratiam*, ut inquit Aug. P. 11. de Civit. Dei: gratia autem est semen gloriæ, & *fons aquæ salientis in vitam æternam*, ut dicitur Joan. 4: unde feminaliter continet vitam æternam, visionem beatam, seu cognitionem matutinam, & etiam conversionem perfectam ad incommutabile bonum, nomine saltus in vitam æternam ab Scriptura S. significatam: ac per consequens fuerunt etiam feminaliter illi dies. Neque aliter pertinent dies angelici ad primam rerum institutionem; quoniam important operationes pertinentes ad mundi angelici gubernationem, & administrationem per divinam providentiam: & huiusmodi operationes, ut ex D. Thoma nuper dictum est, fuerunt in prima rerum institutione duntaxat causaliter, feminaliter, & virtualiter, non autem formaliter, ut patet in germinatione plantarum. Unde cum dicit Augustinus P. quòd fuerunt à principio, intelligendum est, quòd fuerunt feminaliter: vel ut ex D. Thoma nuper dictum est, *à principio, ex quo beati facti sunt* per conversionem perfectam ad bonum: ad eum modum, quo ipse Augustinus P. intelligit 11. de Civit. Dei cap. 15. illud, *ab initio diabolus peccat, non ab initio ex quo creatus est, sed ab initio peccati, quod ab ipsius superbia coepit esse peccatum*. Similiter ab initio dies esse coeperunt, non ex quo Angeli facti sunt, (nisi ad summum feminaliter) sed ex quo beati facti sunt.

427 Dices, lux illa primi diei formaliter constituit diem, facit enim divisionem lucis à tenebris, importatque vespere, & mane: ergo illi dies fuerunt formaliter à principio. Respondeo, quòd multipliciter potest intelligi lux illa faciens divisionem à tenebris juxta multiplicem lucis, & tenebrarum acceptionem. Si enim lux accipiatur pro gratia, *sicut cum dicitur: Eratis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux*

lux in domino, sic in primo instanti fuit facta in Angelo hæc divisio per gratiæ infusionem: & tunc tenebræ important in Angelo naturalem informitatem ipsius in ordine gratiæ, solum prioritate naturæ & ordinis præcedentem in ipso: & in hoc sensu in primo instanti, ut dixi, facta est divisio lucis à tenebris. Si autem lux significet conversionem Angeli ad incommutabile bonum ex propria electione, divisio lucis facta intelligitur primò in secundo instanti: & tunc per tenebras intelligitur peccatum Angelorum malorum; proindeque relatè ad primum instans prædicta divisio solum in præscientia Dei intelligitur facta: & Scriptura S. anticipatè discrimen inter Angelos bonos, & malos præsignans accipienda est, ut docet Augustinus P. 11. de Civit. Dei cap. 19. dicens: *Solus quippè illa ista discernere potuit, qui potuit etiam priusquam caderent, præscire casuros, & lumine privatos veritatis, in tenebrosa superbia remansuros.*

428 Ubi ergo Augustinus P. per lucem primi diei intelligit conversionem perfectam Angeli ad incommutabile bonum, prima divisio lucis à tenebris facta intelligitur formaliter in secundo instanti, ac per consequens in præscientia dictum est, & *divisit lucem à tenebris*, & est anticipata locutio relatè ad primum instans Angeli. Si autem alicubi accipit nomine lucis primam gratiæ infusionem, divisio ipsius à tenebris in primo instanti perfecta est. Si denique lucis nomine accipiat Angelum perfectè illuminatum, & Verbi incommutabili veritate rationes rerum immutabiliter intuentem, & contemplantem, etiam hoc modo in Scriptura S. relatè ad primum instans, in præscientia Dei, & per anticipatam locutionem, intelligitur discrimen, & divisio inter Angelos beatos luce Verbi illuminatos, & malos culpabiliter illa privatos. Augustinus autem vaga illa inquirendi, & dicendi ratione super caput 1. Gen. triplici illo modo diversis locis fuisse locutum arbitror, ut consideranti diversas ejus locutiones, & expressiones patebit, quas, ne lectorem gravem, omitto. Cæterum quemcumque sensum ex præmissis excogites, litera Moyse rectè intelligitur, & dies lucè constituta sive seminaliter, sive meritoriè, sive formaliter verificatur.

Solutionis monendum censeo, quòd non est majns inconveniens in eo, quòd dies creationis mundi ad primam rerum institutionem solàm pertineant causaliter, & seminaliter, non autem formaliter, & actu, quàm in eo quòd productio mixtorum omnium sic facta intelligatur. Quoniam in primis, ut præmissum est, illi dies non ponuntur à Moysè ut mensura creationis rerum, quod poterat esse impedimento, ut solùm ad rerum administrationem, & non potiùs ad ipsarum primam institutionem pertinerent. Aliundè adest congruentia, ut dies illi accipiantur in Scriptura S. tamquam aliquid ad Angelorum administrationem, & gubernationem spectans: quod sic persuadeo ad mentem Aug. P. Quoniam ipse vult, & ostendit, quòd à Moysè non est prætermissa Angelorum genesis: ergo sicut à Moysè memoratur rerum corporalium series, quantum ad ea quæ pertinent ad primam mundi corporalis institutionem, & simul etiam quoad ea quæ spectant ad ipsius administrationem; sic congruit, ut memipisset pariter Angelorum, secundùm substantiam eorum, ut constituit Universum, & quoad operationem illorum, quæ ad ipsorum administrationem, gubernationem, & perductionem ad proprium finem, pertinet. Atqui hoc non aliter præstitisse intelligi potest, quam significando nomine cœli primum, secundum autem nomine lucis, ut Augustinus P. vult: ergo sic oportet, ut accipiamus literam Moysis. Nunc sic: sed non inconvenit, ut ad mundi corporalis institutionem pertinentia, actu & formaliter simul intelligantur in primo instanti producta; quæ autem ad ipsius propagationem & administrationem attinent, seminaliter in primo instanti, actu autem & formaliter postmodùm successivè, & per temporum cursum, ut art. 3. dictum est: ergo similiter in Angelo substantia ejus ad mundi constitutionem pertinens, simul cum alijs partibus principalibus adstrui debet producta cum seminali ratione, & virtute ad consecutionem proprii finis supernaturalis per propriam operationem, quem postea successu suarum operationum adipiscatur.

430 Dices contra solutionem confirmationis: Ergo dies creationis mundi non fuerunt formaliter, & subjectivè à primo instanti Angeli: ergo nec cognitio matutina, nec vespertina, quæ tales: ergo hæc fuerunt duratione posteriori ad

primam rerum institutionem. Sed hoc est contra Aug. P. num. 270. citatum, ubi ait, quod *Sanctis in prima lucis productione formatis, prius Deus ostendebat, quod erat deinceps creaturus*: ergo res posterius ad cognitionem Angeli fuerunt creata. Hoc argumentum ex parte loco citato numeris sequentibus manet solutum, & quantum ad verba objecta uberiùs adhuc diluitur ex D. Thoma q. 4. de pot. art. 2. ad 10. ubi ait S. Doct: *Dicendum quod posito quod omnia simul sunt creata in materia, & forma, Angelus dicitur habuisse cognitionem creature corporalis fiende; non quia creatura corporalis esset tempore futura, sed quia cognoscebatur ut futura, prout considerabatur in causa, in qua erat, ut ex ea posset procedere: sicut qui cognoscit anciam in artifice, ex quo fit, potest dici, cognoscere eam ut futuram. Cognitio enim in Verbo vocatur matutina, sive res sit jam facta, sive fienda: & indifferenter se habet ad presentia, & futura, quia est conformis divinæ cognitioni, qua cognoscit omnia simpliciter antequam fiant, sicut postquam facta sunt. Et tamen omnis cognitio rei in Verbo est rei, ut fienda, sive sit res jam facta sive non; ita ut ly fiendum non dicat tempus, sed exitum creature à creatore; sicut est cognitio artificiatum in arte, que est ejus secundum suum fieri, quamvis etiam ipsum artificiatum jam sit factum. Unde quamvis creatura corporalis simul sit facta cum natura spiritali, dicitur tamen Angelus accepisse in Verbo cognitionem ipsius ut fienda, ratione jam dicta. Eandem doctrinam repetit in solut. ad 16.*

431 Pulchra hæc ad intentum doctrina, deducta videtur ex Augustino P. 4. de Gen. ad lit. cap. 24. ubi ait: *Non manet angelica scientia in eo, quod creatum est, quin hoc continuò referat in ejus laudem, atque claritatem, in quo id non factum esse, sed faciendum fuisse cognoscitur, in qua veritate stando dies est.* Preme illa verba, *in quo id non factum esse, sed faciendum fuisse cognoscitur*; ac si diceret: cognitio rerum, ut in Verbo, sub hac tendentia non attingit res ut factas, sed ut fiendas; quia in Verbo sunt tamquam in supremo rerum artifice, ad quem pertinent creature secundum rationes idæales ipsarum, ut fiendæ, & à Verbo fluendæ. Præterea, ut loco num. præcedenti citato, & alibi sæpè dictum est, Augustinus P. in illis, & similibus verbis loquitur de

Angelis beatis, & fruētib; Verbo, & respectu ipsorum in tali statu, sicut se habent res ad esse, ita se habent ad cognosci, & manifestari cognitione angelica: res autem in ordine ad suum esse considerata, prius existit in arte divina, quæ est sapientia genita, per quam facta sunt omnia: deinde per species earum in mente angelica, quæ sicut inter ceteras creaturas primatum obtinet in essendo, sic etiam omnium species representativas simul cum suo esse accepit: & denique in propria natura. Unde hoc etiam ordine comparatur ad cognitionem angelicam; sicque postquam Verbi perfectam contemplationem assecutus est Angelus, prius natura vidit creaturas in Verbo, quam in propria natura.

432 Objicies deinde, quod sex dies supra numeravimus in ordine ad sex genera rerum primitus producta, & angelicæ cognitioni tum in Verbo, tum in propria natura presentata; in propria, inquam, natura, non præcisè quatenus hæc per suam speciem est in mente angelica, sed secundum quod est extra animam, & in re posita penes ultimum esse suum; sed Angeli à principio non potuerunt extra Verbum habere notitiam omnium illorum generum prout in propria natura: ergo. Maj. est ex dictis in hoc art. manifesta. Min. prob. Quoniam ut art. 3. dictum est, plantæ, & animalia, & mixta omnia non fuerunt in prima rerum institutione actu in propria natura producta, sed extra opus sex dierum decursu temporum in species proprias erant opere administrationis, & propagationis rerum, producenda; sed Angelus res non cognoscit in propria natura, donec ipsæ in se habeant esse; non enim se habent æqualiter species Angeli ad præsentia, & futura, ut supra ex D. Thoma dictum est, sed debent connotare esse actuale rerum, ut actu illis sint similes, ipsasque representent: ergo.

433 Respondeo, concessa maj. negando min. vel claritatis gratia, illam distingo: non potuerunt habere Angeli notitiam rerum prout in propria natura actu, vel virtualiter existente, extra Verbum, & mentem angelicam, nego: præcisè secundum actuale, & formale esse, subdistingo: respectu partium principalium Universi, nego; relatè ad mixta, & ad mundi propagationem pertinentia, concedo. Itaque, ut art. 3. dictum est, quia sex rerum genera à principio in prima

rerum institutione, quodammodo habuerunt esse extra Verbum, & mentem Angeli: quædam actu, & formaliter, ea, nimirum, quæ ad veram, & rigorosam creationem spectant, ut Angeli, elementa, & luminaria: quædam verò causaliter, seminaliter, & potentialiter. Unde quamoptimè secundum hoc esse ab Angelo potuerunt cognosci extra Verbum, & mentem angelicam; & quidem sufficienti claritate; cum enim Angeli comprehensivè cognoscant elementa, & virtutes seminales in eis residentes: & istarum quælibet sit ratio, & virtus determinata ad hanc speciem præ illa, & præcontentiva hujus effectus præ illo; consequens est, quòd Angeli cognoscentes elementa cum seminalibus rationibus mixtorum, quæ proprias naturas ipsorum in se præhabent, pariter clarè & distinctè ipsa mixta intelligant. Unde ut supra à num. 82. & deinceps ex Augustino P. & N. Philippo Abbate dictum est, in seminali ratione, & opere inchoato existit natura rei, & latet ibi mirabili modo, ac in plenaria sui consummatione. Ergo respectu intellectus objectum comprehendentis, & plenè quantum ad ea, quæ in ipso latent, penetrantis, cognitio seminalis rationis mixtorum, est clara, & manifesta notitia naturæ ipsorum: ergo Angelus elementa, & virtutes seminales mixtorum comprehendens, apertissimè videt in ipsis propriam naturam mixtorum.

434 At, inquis, estò pro vespertina cognitione, & in propria natura mixtorum, sufficiat cognitio seminalis rationis eorum, quomodo homo ab ipsa attingetur, cum ejus ratio seminalis in materia corporali non supponatur; quippè anima hominis, à qua ipse speciem, & naturam propriam sumit, est omninò elevata, & transcendens ordinem corporalem? Duplici solutione art. 3. ultimo argumento contra primam conclusionem data, occurri potest huic replicæ: Primò dicendo, quòd licèt homo quantum ad animam in seminali ratione elementorum in prima rerum institutione non præexistat; existit tamen in suo simili, nempe Angelo: Unde Angelus cognoscens se, pariter cognoscit animam rationalem sibi similem.

435 Sed dices primò: Non potuit à principio in Angelo esse similitudo cum anima rationali, quæ nondum exitebat; similitudo enim cum sit vera relatio, exigit coëxist-

tentiam extremorum relatorum. Oppones secundo: Cognitio sui ipsius in Angelo pertinet ad primum diem: Si ergo Angelus cognoscendo se cognovit animam sibi similem, cognitio animæ, & hominis non ad sextum diem, sed ad primum erit revocanda: hoc autem est contra Moysis narrationem, hominem sextæ diei deputantis: ergo. Ad primum respondeo, quod certè à primo instanti non fuit similitudo inter Angelum, & animam rationalem, relativè sumpta; fuit nihilominus similitudo fundamentaliter accepta, & hoc sufficit ad propositum. Ad secundum respondeo, quod tamen Angelus eadem cognitione, qua se cognoscit, animam sibi similem intelligat; tamen cognitio sui ad primum diem pertinet, animæ autem ad sextum. Cujus ratio est, quia, ut dictum est sapè, dies non multiplicat Augustinus P. subjectivè, & ex parte cognitionum, sed objective, & ex parte rerum cognitarum, & secundum ordinem quem habent inter se sex genera rerum Universum constituentium. Unde cum in hoc ordine primatum teneat Angelus, prior omnium creatus, cognitio ejus ad primum diem spectat: anima autem simul cum Angelo cognita, in Universi ordine ad infimum gradum pertinet; quia in quantum hominem constituit, ad ornatum elementi terræ, quod imum est in Universo, spectat: unde in cognitione Angeli ad res Universi, ordine, quo illud constituunt, terminata, ultima ejus terminatio ad hominem intelligitur directa.

436 Secunda solutio loco citato data, est quod anima secundum se considerata, certè transcendit omnem corporalem ordinem: at quoad inesse, seu unionem dependet à materia, & in seminali ratione unius hominis alterum producentis continetur. Cum ergo omnium effectuum corporaliū, quæ corporaliter vi agentis naturalis, & ipsius efficacia producuntur, seminales rationes in elementis à principio continerentur, consequens est, quod etiam anima quantum ad inesse, in potentia materiæ corporalis præexisteret, atque aded ab Angelo, sicut cætera mixta, posset cognosci. Anima autem hominis non in quantum per se subsistens est, sed maxime & præcipuè in quantum pars hominis est, pertinet ad constitutionem Universi; quia ex se pars hominis est, & ordinatur ad unionem cum corpore, ut hominem cum ipso consti-

situat, & ipsum constituendo, infimam mundi corporalis partem venisset. Cum ergo anima ad sextum diem pertineat, ut terræ ornamentum est, & in tantum ipsam venisset, in quantum unita corpori hominem constituit; hinc quoad considerationem, qua inter prima opera Dei computatur, potius importet inesse, secundum quod à materia dependet, quam per se subsistere, sub quo conceptu non continetur in potentia materiae. Hæc solutio deducitur ex doctrinis ex D. Thoma, Cayet. & Bañez ibi datis, illamque prima solidiorum reputo.

SIB.

S. VI.

SIB.

DIES ANGELICOS JUXTA EXIGENTIAM LITERÆ

*Moyſis, & secundum literalem ejus intelligentiam,
fuisse ab Augustino P. excogitatos,
propugnatur.*

437 **B**IPARTITA est in titulo proposita assertio. Primæ pars enuntiat, in litera Moyſis esse fundamentum, ut dies ab ipso in genesi mundi positos, spirituales, & angelicos intelligamus. Secunda affirmat, quod sic accipiendo dies Augustinus P. sensum literalem Moyſis sectatur. Nec in hac secunda parte assertio- nis multum immorandum censeo; quoniam literalis sensus, ut art. 1. num. 2. & deinceps dictum est, ille est, quem Auctor intendit, & secundum proprietatem vocum in Scriptura S. traditur: quod autem si dies spirituales, & angelici accipiantur, & similiter vespere, & mane, Scriptura S. proprietate sermonis loquatur, manifestum est ex dictis art. 2. Dies enim luce manifestante constituitur, & mane lucis accessum ad suam plenitudinem, vespere verò, ipsius decrementum significant: Ubi ergo verior, & certior manifestatio, ibi erit verior, & certior lux; atqui in mente angelica est manifestatio; & quidem cum in Verbo creaturas cognoscit, manifestatio in plena luce Verbi; cum verò in seipsis, & in specie creata, in luce inferiori: ergo ibi est verè, & propriè lux, & dies, & vespere, & mane, immò cum majori proprietate, quam in luce materiali Solis. Vide dicta toto art. 2. & præsertim ex Augustino P., S. Dionysio, & D. Thoma.

Quod

438 Quòd verò ad intentionem Auctoris fiat interpretatio Augustini P. de diebus angelicis, pendet ex resolutione, seu probatione primæ partis assertionis. Pro cuius ostensione præmonendum est, quòd ad intentionem Moysis pertinere judicandum est, quòd in sua narratione, & historia generis mundi, Angelorum meminerit, ipsosque omninò non prætermisserit, neque silentio præterierit. Suppositio hæc patet ex Augustino P. num. 118. allegato: ibi ex ipso dicta vide, & etiam §. præcedenti. Negat tamen Basilus Magn. hom. 1. Hexam. & S. Chrysoft. hom. 2. in Gen. Moysen Angelorum mentionem fecisse in sua historia. Quorum ille hujus rei causam ex eo assignat, quòd Hebraei, quibus Moyses scribebat, ad intelligendum angelicos sublimium cælorum spiritus, inepti erant; verba S. Doct. sunt: *Erat enim aliquid, ut videtur, & ante hunc mundum, quòd mente quidem percipi potest, & omissum est autem, neque de ipso quidquam est dictum; propterea quòd qui initiantur, adhuc ut parvuli, ad cognoscendum inepti sunt.* Et S. Chrysostomus ibi eandem causam repetens, aliamque de præcautione idolatriæ addens, ait: *Et vide quantum docendo nostræ parvitati se attemperet. Nihil de invisibilibus virtutibus disserit, neque dicit: in principio fecit Deus Angelos, vel Archangelos. Non simpliciter, neque temerè hanc nobis doctrine viam paravit: Judæis enim loquebatur, qui toti presentibus rebus inhiabant, neque spirituale quidquam comprehendere valebant. Itaque eos à sensibilibus ad cognoscendum Universi Opificem inducit, ut ex creaturis fabricatorem mundi discerent, adorent creatorem omnium, & non in creaturis ipsis permaneant, & quiescant. Nam cum licet hæc ita facta sint, non intermiserunt ex creaturis Deos facere, & divinum honorem foedissimis brutis exhibere: in quam non amentiam incidissent, nisi tanta erga nos humilitate, & attemperatione fuisset usus?*

439 Confirmat hoc ibi S. Doctor ex differentia styli Apost. Pauli, qui cum Atheniensibus Gentilibus disputans, à visibilibus doctrinam cæpit, & eis sic dixit: *Deus qui fecit mundum, & omnia, quæ in eo sunt, hic cæli, & terre cum sit dominus, non in manufactis habitat templis, nec humanis manibus colitur.* Ad Colossenses autem scribens, qui jam rudimentis nostræ fidei erant magis instructi, sic altiori fer-

mone loquitur: *Quia in ipso creata sunt omnia, quæ in cælis sunt, & quæ in terra, visibilia, & invisibilia, sive Throni, sive Dominations, sive Principatus, sive Potestates, omnia per illam, & in illo creata sunt.* Ergo convenientissimè Moy- ses genituram Angelorum Hebræis reticuit, & quia erant rudes, & obesi ingenij: & quia idolatriæ valdè dediti. Si enim Dei cultum, in Egypto crocodilis, & canibus, ac simijs exhibuerunt; quanto magis Angelorum excellentissimam naturam, ut Deum coluissent, si ipsam Moyfes illis manifestasset? Non ergo oportuit, quòd Moyfes rudi populo Hebræorum, Angelos exprimeret.

440 At licèt hujusmodi congruentiæ satis plausibilem reddant opinionem præclarissimorum horum PP. verosimilior tamen apparet sententia Augustini P. Quoniam in primis ægrè percipitur, quòd Moyfes, præmittendo Angelos, suo maneri in historica narratione genesis mundi satisfecerit: ut enim lib. 2. Machab. cap. 2. in fine dicitur: *Intellectum colligere, & ordinare sermonem, & curiosius partes singulas quasque disquirere, historia congruit auctori.* Ergo ut Moyfes in narratione creationis mundi, historici munus expleret, congruebat, ut singulas ejus partes, præsertim principales, manifestaret; atqui Angeli, ut art. 3. fuisse ostensum est, sunt præcipua Universi portio: ergo oportuit, quòd Moyfes Angelorum in sua historia meminerit. Rursus: Moyfes Gen. 2. *Deum ab omnibus operibus suis requievissè*, dixit. An ne Angeli sunt opus Dei? Utrique; est enim visibilium, & invisibilium conditor Deus. Qui ergo Deum ab omnibus operibus suis die septimo requievissè dixit, & opera à Deo facta immediatè antè nuntiavit, satis apertè declaravit, se etiam Angelos inter illa opera enumerasse.

441 Nec motiva in contrarium assignata, urgent. Non primum; quoniam quòd Hebræi ad cognoscendum Angelos essent inepti, non debet in causa esse, ut Moyfes illos reticuerit, sicut quòd Chrysoctomi perspicacissimum ingenium lateat (quanto magis Hebræorum imbecillum captum) quid nomine firmamenti secundi diei sit accipiendum, ut ingenuè fateatur humilis Doctor in præmio videndus, in causa non debet esse, ut Moyfes illud silentio præteriret. Quoniam Sacer historiographus, ut art. 3. ex Aug. Torniello

Dicitur est, omnibus debitor factus, omnium intelligentiæ se accommodavit, & quantum cuique conveniens erat manifestavit: Sapientibusque quædam obscura, & difficilia, ad *redomandam labore superbiam*, ut inquit Augustinus P. reliquit; insipientibus autem, & barbaris Hebræis sufficienter consuluit, dum creationem omnium dicto, & imperio omnipotentissimo Dei factam in tempore, apertissimè declaravit. Hoc autem, & nihil amplius desideratur in historia Moysis quantum ad intentum ipsius circa instructionem rudium Hebræorum; ut enim ibidem num. 211. ex Augustino P. dictum est, intentio Moysis, quantum ad Hebræos, fuit instructio populi contra errores, qui illis temporibus circumferebantur circa Auctorem, & tempus creationis mundi: utrumque autem horum explicatissimè præstitit Moyses accommodando se ruditati eorum. Quod ergo Judæi Angelos non possent cognoscere, non obest, quominus Moyses illos manifestaret; sicut alia multa insinuavit, quæ secudum Hebræi rudes, verum nec acutissimi PP. plenè comprehendunt, ut in discursu Opusculi sæpè dictum est.

442 Nec secundum motivum omninò oppositum convincit, immò (venia, & pace tanti P.) non subsistit. Primum ex eo mihi persuasum habeo, quòd propterea Angeli, juxta Chrysostomum, à Moysè Hebræis non fuerunt manifestati, ut præcluderet illis aditum idolatriæ, ad quam erant valdè propensi. Hæc autem ratio potius in oppositum movet; nihil enim magis avertit aliquem ab hac turpissima idolatriæ culpa, quàm consideratio de eo, quòd res creata est, & ab alio dependens, ex nihilo habens esse, & in nihilum tendens quantum est ex se. Ergo quantumcumque Angeli sint excellentissimæ naturæ, modò à Moysè assererentur à Deo Opt. Max. creati, prorsus præcideret Hebræis occasionem idolatriæ: & ab opposito, si Angelorum creationem omisisset, cum ad eorum notitiam Hebræi pervenirent, minori culpa adorationem numinis illis tribuissent: ergo motivum retrahendi Judæos ab idolatria, non convincit ad statuendum, Moysen Angelorum ob hanc causam non meminisse.

443 Rursus, neque verum est, nec subsistit, quòd Moyses Angelos in sua historia reticuit. Quoniam Genesis

cap. 3. in fine, Cherubim memoravit, dicens: *Et collocavit ante paradisum voluptatis Cherubim, & flammeum gladium, atque versatilem ad custodiendam viam ligni vite.* Et ibi cap. 16. expressa Angeli fit mentio, cum dicitur: *Cumque invenisset eam* (loquitur de Agar persecutionem Sarai fugiente) *Angelus Domini &c.* & paulo post: *Dixitque ei Angelus Domini.* Item cap. 19. expressè nominatur, ibi: *Venerunt duo Angeli Sodomam vespere.* Et iterum: *Cogebant cum Angeli.* Pluribus etiam Geneseos locis Angeli membrantur, ut videre est, cap. 21. 22. 24. 28. & passim in alijs. Ergo convenientissimum fuit, quòd antea creationis ipsius meminerit; alioqui errore decepti Judæi, ignorantisque genituram Angeli, facillimè idolatrasent, Angelosque ut Deos coluissent. Ut ergo hoc gravissimum inconveniens vitetur, dicendum est, quòd Moyses creationem Angelorum 1. cap. Genesim insinuavit, quæ ab idolatria maximè quemque avertit, ut nuper dictum est. Unde Deuteronom. 4. hæc causa intimatur à Moysse Hebræis, ut non adorarent astra cæli, cum dicitur: *Ne fortè elevatis oculis ad cælum, videas Solem, & Lunam, & omnia astra cæli, & errore deceptus adores ea, & colas quæ creavit Dominus Deus tuus in ministerium cunctis gentibus, quæ sub cælo sunt.* Quia ergo astra, & luminaria à Deo facta sunt, & hominibus in ministerium data sunt, propterea non sunt numinis adoratione digna. Sufficeret ergo, quòd Moyses Angelos à Deo creatos indicasset, ut Judæis occasionem idolatriæ præcaveret; immò ut dictum est, si hoc à primo capite suæ historiæ non præstitisset, potius occasionem hujus sceleris dedisset, cum non longè post Cherubinum memorasset.

444 Nec discrimen illud Apóstoli cum Atheniensibus disputantis, & ad Colossenses scribentis, aliquid amplius convincit; quoniam etiam Atheniensibus notitiam creationis Angelorum saltim implicite dedit, in eo, quòd mundum cum omnibus, quæ in eo sunt, à Deo conditum asseruit: cum ergo Angeli in Universo sint, tamquam partes principales, consequenter eorum productionem, vel creationem satis insinuavit, cum omnia à Deo fuisse condita expressit. Et licet intentio Apóstoli fuerit Atheniensium instructio, sicut & Moysis Hebræorum eruditio, tamen finis principalis

utriusque erat longè diversus; quoniam Apostolus unius Dei notitiam principaliter tradere contendebat, occasione desumpta ex illo epigraphe, *ignoto Deo*, numini Atheniensium affixo, ostendens, illum Deum se ipsis prædicaturum, & manifestaturum, quem ignorantes colebant, quique erat creator omnium, quæ in mundo sunt, ac proinde solus ipse adoratione dignus. Moysis autem scopus in præfenti erat historica narratio originis, & creationis mundi: ad expeditionem autem plenam hujus muneris, ut ex textu Machabæorum constat, requiritur, quòd historiographas partes singulas quasque materiæ, quam narrandam assumit, diligenter disquirat: ergo oportuit, quòd Angelos, qui sunt Universi partes principales, in sua historia recenseret, illorumque creationem cum cæteris creaturis texeret.

445 At rogas, quibus verbis Moyses Angelorum generationem indicavit? Respondeo, quòd ut §. præcedenti, & in toto hoc art. sæpè dictum est, Angelus potest quoad substantiam ejus, veluti informis, relatè ad formationem gratiæ, & donorum supernaturalium considerari, & ut formatus gratia, & conversione ad Deum. Si primo modo accipiatur, cæli nomine significatur ejus productio, ut §. præcedenti ex Augustino P. dictum est, & ejus informitas abyssi nomine: Congruentissimè quidem, quoniam prior omnium creata est sapientia, idest, intellectualis angelica natura: ergo prior omnium ejus creatio debuit à Moyse commemorari: ergo nomine cæli, primo loco in Scriptura positi.

446 Verùm, inquires, nomine cæli metaphoricè significatur Angelus, ut art. 3. dictum est; inconueniens autem est, quòd historica narratio Moysis à metaphoris, ab historico sensu alienis, exordiri afferatur: non ergo cæli nomine, Angeli creatio congruè designatur. Respondeo, quòd cæli nomine frequenter ex usu Scripturæ S. aliquid sublime, celsum, & elevatum consuevit significari. Hinc in psalmo, *cælum cæli Domino*, dicitur: & *cælum mihi sedes est*, quod intelligit Albertus Magnus, tract. 3. de 4. coxquavis q. 10. art. 2. ad 2. de beatis, in quibus quiescit Deus: & ibi in corp. dicit, quòd cælum Trinitatis ipse Deus est: & art. 3. docet, quòd in hoc cælo nihil est, nisi Pater, & Filius, & Spiritus S. Et etiam, quòd cælum dicitur per continentiam

Virtutis salvantis omnia sub ipsa contenta. Unde secundum hunc usum Scripturæ S. optimè quadrat Angelis nomen cœli; sunt enim creaturæ supremæ, transcendentes omnem ordinem rerum corporalium, sublimium cœlorum spiritus, supra Empyreum elevati, & sua tandem virtute corpora continentes, regentes, atque salvantes. Ex hac ergo parte congruè Moyfes Angelos cœli nomine significavit.

447 Et licèt attenda vocis significatione propria, metaphoricè dicatur hoc nomen de Angelo, tamen non omninò opponitur historicæ narrationi, quòd quandoque vocibus, metaphoricè rem significantibus, utatur: ut permittit Ascanius, nobis in hac parte contrarius, tom. 1. in Gen. fol. 428. dicens: *Munas historici est, usitata vocum significatione res gestas enarrare, metaphoricæque voces rarò adhibere, allegoricas nunquam.* Unde non inconvenit, quòd nomine cœli Moyfes Angeli creationem expresserit; quia in primis usitata est in Scriptura hujusmodi acceptio prædicti nominis; & aliunde rarò Moyfes utitur in sua historia, secundum intelligentiam Augustini P. vocibus metaphoricis, allegorijis nunquam.

448 At, inquis, quòd primæ voces, quibus Moyfes suam historiam exorditur, metaphoricæ sint, inconveniens videtur intolerabile. Respondeo, quòd stando maximè ab Adversarijs sæpè inculcatæ, necdum est hoc tolerabile, verùm convenientissimam, & utile. Quoniam Moyfes instruebat de prima rerum institutione populum rudem: ergo convenientissimum erat, ut illorum exiguitati, & mentis crassitudini, quantum fas erat, condescenderet. Nunc sic sed crassa mens Judæorum nequibat naturam Angelorum plenè comprehendere: ergo oportebat, quòd non uteretur nominibus naturam angelicam plenè exprimentibus, sed alia voce, rem maximè notam, & Angelis quodammodo similem, significante: cum ergo cœlum significet rem corporali visu spectabilem, & in sublimitate, continentia, & influenza Angelo similem, convenienter Moyfes expressit Hebræis cœli nomine Angelos. Unde eadem ratione, materiam invisam, ex qua, Sap. 11. dicitur, Deum fecisse mundum, nominibus terræ & aquæ, propter similitudinem cum materia prima, notificavit. Habemus ergo, & quòd oportuit,

ut Moyſes Hebrais Angelorum creationem manifeſtaverit, & quòd hoc congruenter, & prudentiſſimè cœli nomine præſtitit.

449 Reſtat nunc, ut inveſtigemus, ubinam ejus formationem expreſſerit? Magn. P. Auguſt. locis toto hoc Opufculo ſæpè citatis, & frequenter alibi docet, Angeli formationem à Moyſe nomine lucis fuiſſe ſignificatam: formationem, inquam, præcipuè per converſionem ad Deum plenè liberam, viſionis beatæ, atque vitæ æternæ meritoriam. Expreſſius habetur in ipſo hæc intelligentia lib. 4. de Gen. ad lit. cap. 22. ubi poſtquam lib. 1. cap. 10. 11. 12. ac 16. late, ſolidèque eam oſtenderat, & eadem fundamenta lib. 4. cap. 21. epilogo reaſſumpſerat; his demum cap. citato concludit verbis: *Sed quoniam lux corporalis, antequam fieret cœlum, quòd firmamentum vocatur, in quo etiam luminaria facta ſunt, quo circuitu, vel quo proceſſu, & reſeſſu vices diei, & noctis exhibere potuerit, non invenimus, iſtam queſtionem relinquere non debemus ſine aliqua noſtra prolatione ſententiæ.* (Nota ſine prolatione noſtra ſententiæ, propter eos, qui dicunt, ſententiæ de luce ſpiritualeſ primi diei, deque diebus angelicis creationis mundi, non fuiſſe ab Auguſtino P. aſſertam, ſed diſputativè duntaxat traditam, cujus oppoſitum manifeſtè enuntiant verba allegata.) *Ut ſi lux iſta, que primitus creata eſt, non corporalis, ſed ſpiritualeſ eſt: ſicut poſt tenebras facta eſt, ubi intelligitur à ſua quadam inſormitate ad creatorem converſa, atque formata: ita & poſt vespèram fiat mane, cum poſt cognitionem ſuæ propriæ nature, que non eſt, quòd Deus, refert ſe ad laudandum lucem, quòd ipſe Deus eſt, cujus contemplatione formatur.* Converſio autem Angeli, de qua hic Auguſtino P., debet ad mentem ejus accipi plenè libera, & vitæ æternæ meritoria, ut ſuprà num. 322. & alibi ſæpè oſtenſum eſt. Ex quo fit, quòd ulterior illa Angeli formatio per contemplationem perfectam Verbi, ibi ab Auguſtino P. aſſerta, eſt poſterior duratione ad primam, cujus terminus eſt, & præmium; perſpicuum enim eſt, quòd non poteſt Angelus ſimul eſſe in termino, & in via ad ipſum.

450 Quòd autem expoſitio hæc ſit literalis, & ſecundum propriam ſignificationem verborum, efficaciter perſua-

suadet Augustinus P. ibi cap. 28. dicens: *Nec quisquam arbitretur illud, quod dixi de luce spirituali, & de condito die spirituali, & angelica creatura; & de contemplatione, quam habet in Verbo Dei; & de cognitione, qua in seipsa creatura cognoscitur, ejusque relatione ad laudem incommutabilis veritatis :: non jam proprie, sed quasi figuratè, atque allegoricè convenire ad intelligendum diem, & vesperam, & mane. Sed aliter quidem, quam in hac consuetudine quotidiana lucis hujus, & corporalis: non tamen tamquam hic proprie, ibi figuratè. Ubi enim melior, & certior lux, ibi verior etiam dies: Cur ergo non tam verior vespera, & verius mane? Nam si in istis diebus habet quandam declinationem suam lux in Occasum, quam vesperæ nomine significamus; & ad Ortum iterum reditum, quod mane dicimus: cur & illic vesperam non dicamus, cum à contemplatione Creatoris creatura despicitur, & mane, cum à cognitione creature in laudem creatoris assurgitur? Neque enim, & Christus Dominus sic dicitur lux, quomodo dicitur lapis; sed illud proprie, hoc utique figuratè. Huic probationi Augustini Par. adjungendæ sunt cæteræ art. 2. latè exhibitæ, ex quibus patet, quòd sensus Augustini P. literalis est, quippè ex propria verborum significatione procedens.*

451 Sequitur Augustinum P. Eucherius Comment. in Gen. lib. 1. cap. 2. ubi ad literam transcribit probationem Aug. num. 118. relatam, & concludit: *Nihil enim mirum, si in operibus sex dierum Angeli lucis significatione creati intelliguntur: ante omnem enim creaturam facti sunt; quia prior omnium creata est sapientia: qui propterea dicuntur sapientia, inherendo, scilicet, æternæ sapientia. V. Beda Expositione in Gen. totus Augustinianus est, cum dicit: Spiritu-
alis autem facta est lux, cum dixit, fiat lux, idest, Angeli, & Virtutes cælestes, de quibus dicitur: prior omnium creata est sapientia. Hac autem ipsa spiritualis creatura, cælum appellata est, cum dictum est: In principio creavit Deus cælum, & terram: Ut quod dixit Deus, fiat lux, & facta est lux: eandem ad se revocando creaturam, conversio illius facta esse, atque illuminata intelligatur. Et lib. de sex dierum creatione, docet, quòd lux primi diei est invisibilis, angelica videlicet creatura: & quòd ista creatio temporalis est, quia in principio creavit Deus cælum & terram: & facta est lux, inquit, idest, crea-*

creatio angelica quia illi tunc cognoverunt agnoscere, vel intelligere creatorem suum (intellige, fructuose, hoc est, se subijciendos esse creatori.) Et mox affert, & refertur discrimen inter opus primi diei, & secundi, quantum ad hoc, quod postquam Scriptura S. dixit primo die, & facta est lux, non repetit: & fecit Deus lucem, sicut in secundo die additur ad factum est ita, & fecit Deus firmamentum; super quod discrimen eandem doctrinam, statim ex Augustino P. assignandam, tradit, dicens: Jam non erat opus, hoc de Angelis iterum repetere, quia illi tunc, sicut diximus, conversi fuerunt ad cognoscendum creatorem suum. Cum enim aeterna illa, & immutabilis, quae non est facta, sed genita sapientia, in spirituales, atque rationalem creaturam se transfert (sicut in animas sanctas, ut illuminati lucere possint) fit in eis quaedam luculenta rationis affectio, quae potest accipi, facta lux, cum dixerit Deus, fiat lux. Jam erat spiritualis creatio, quae caeli nomine significata est; cum scriptum sit: In principio creavit Deus caelum, & terram: non caeli corporei, sed caeli incorporei, in quo intelliguntur omnes sancti Angeli.

452 S. Ilidorus de Summo bono lib. 1. cap. 10. Augustini P. sententiam 11. de Civit. Dei cap. 19. & 20. his verbis epilogat: Ego dominus formans lucem, & creans tenebras: sed quia angelica natura, quae non est praevaricata, lux dicitur: illa autem, quae praevaricata est, tenebrarum nomine nuncupatur: inde & in principio lux à tenebris dividitur. Sed quia & hos, & illos Deus creavit, ideo dicitur, formans lucem, & creans tenebras. Veruntamen bonos Angelos non tantum creans, sed etiam formans: malos verò creans tantum, non formans. Glossa Ordinaria ex Aug. P. hæc habet: Lux primo die facta, spiritualis, vel corporalis intelligitur. Si spiritualis, non illa Patri coeterna, per quam facta sint omnia: sed de qua dicitur Ecclesiastici 1. Prior omnium creata est Sapientia, id est, spiritualis, & angelica vita, quae informiter fluctuat, nisi ad creatorem conversa; quae potest esse prima creatura, & coelum dicta, cum dicitur: In principio creavit Deus coelum, & terram: sed ad Creatorem conversa, cum dicitur, fiat lux, & facta est lux.

453 Rupertus Abbas comment. in Genes. capite 10. postquam probaverat, quod lux prima non potest

test accipi pro aliqua qualitate accidentaria, ex eo quòd dies ille primus, omnium dierum coryphæus, assereretur omnium dierum pauperrimus; cùm alijs diebus productio substantialis esse rei adscribatur, huic autem accidentis creatio, concludit: *Melius magni, & nominatissimi Patres intellexerunt naturam angelicam lucis nomine significatam. Eorum sensum rationabiler magis approbamus, & sequimur, angelicam creaturam rectè lucem esse appellatam, lucem intellectualem, lucem, inquam, non solum quia vim discernendi habentem, verùm etiam, quia veri, & incircumscriptæ luminis gratia refulgentem.*

454 Alexander Aletis part. 2. q. 49. memb. 1. per illud verbum *fiat lux* intelligendam esse effectiorem gratuiam Angeli, docet sequentibus verbis: *Dicendum, quòd intelligitur de conditione gratuita: cùm primò creati essent, cùm dicitur, creavit cælum, sicut vult Augustinus in 11. confess. facti autem, idest, formati formatione gratiæ, cùm conversi sunt per intellectum, & affectum, & hoc intelligitur ibi fiat lux.* Vidimus etiam art. 3. Albertum Magn. & D. Thomam magis inclinare in sententiam Augustini P.

455 Ex dictis ergo duo manifestè colliguntur. Primum, quòd formatio Angeli, productione lucis significata, est conversio Angeli ad incommutabile bonum gratuita, & plene libera, ut satis indicant verba Augustini P. num. 449. relata, loquitur enim ibi de formatione conversionis, quæ cognitio Angeli redditur vespertina, seu ratione cujus *vespere recurrit ad mane*, seu ad cognitionem Verbi, in cuius contemplatione ultimò formatur Angelus: atqui hujusmodi conversio est plene libera, gratuita, & meritoria vitæ æternæ; secus autem conversio illa communis, qua omnes Angeli, ex quo facti sunt, gratia ornati sunt, & casto amore Deo adhaeserunt; quoniam ad illam non fuit subsequuta in omnibus ultima contemplationis Verbi perfecta formatio, atque maturina claræ visionis Dei cognitio, sed in quibusdam nox tæterrina, in penam superbiæ eorum à Deo inflicta: ergo. Secundum est, quòd sic intellexerunt Augustinum P. magni, & nominatissimi PP. Hidorus, Beda, Rupertus, Eucherius Lugdun. D. Thomas, Albertus Magnus, & Glossa Ordinaria, Aletis, & alij, ut eorum dicta consideranti manifestum erit.

456 Hinc consequenter Augustinus P. divisionem lucis à tenebris intellexit secretionem inter Angelos bonos, & malos, quæ consistit in hoc, quòd Angeli boni, se à Deo factos intelligentes, retulerunt in laudem creatoris; è contrà verò Angelus malus, superbia tumidus, propriam excellentiam non fuisse Deo subjiendam, petulanter iudicavit, atque dixit, *in cœlum conscendam, super astra cœli exaltabo solium meum, similis ero Altissimo.* Separationem hanc, & discrimen inter Angelos bonos, & malos disertius explicat Augustinus Parens II. de Civitate Dei, cap. 19. dicens; *Non mihi videtur ab operibus Dei absurda sententia, si cum lux illa prima facta est, Angeli creati intelliguntur, & inter sanctos Angelos, & immundos fuisse discretum, ubi dictum est: & divisit Deus inter lucem, & tenebras: & vocavit Deus lucem diem, & tenebras vocavit noctem. Solus quippè ille ista discernere potuit, qui potuit etiam, priusquam caderent, præscire casuros, & lum. ne privatos veritatis, in tenebrosa superbia remansuros. Nam inter istum nobis notissimum diem, & noctem, idest, inter hanc lucem, & has tenebras, vulgatissima sensibus nostris luminaria, ut dividerent, imperavit: sicut, inquit, luminaria in firmamento cœli, ut luceat sup. terram, & dividant inter diem, & noctem:: & dividerent lucem, & tenebras. Inter illam verò lucem, quæ sancta societas Angelorum est, illustratione veritatis intelligibiliter fulgens, & ei contrarias tenebras, idest, malorum Angelorum aversorum à luce teterrimas mentes, ipse dividere potuit: cui etiam futurum non natura, sed voluntatis malum, occultum, aut incertum esse non potuit. Ubi notandum, quòd malum, vel peccatum Angelorum futurum significatur per divisionem lucis à tenebris, relatè ad primum instans, in quo prævidebat Deus, Angelorum, æqualiter in gratia conditorum, quosdam in amore Dei remansuros, quosdam verò per superbiam casuros.*

457 Sequuntur Augustinum P. quantum ad hoc nominatissimi PP. nuper citati: duorum tantum clariora testimonia proferam. V. Beda quæstionibus in Genes. hæc habet: *Deus bona, & incommutabili voluntate creavit omnes Angelos bonos; sed quia ex his quosdam per superbiam præsciebat casuros, per incommutabilitatem præscientiæ suæ divisit inter*

bonos, & malos. Malos igitur appellans tenebras; bonos appellans lucem: in his dicens, quia boni sunt: in illis nullatenus dicens; ne peccata, quae erant tenebrae, approbare videretur. Rupertus Comment. in Gen. lib. 1. cap. 13. Et divisit (inquit) lucem, & tenebras. Divisio ista lucis, & tenebrarum, terribile Dei iudicium super Diabolum esse factum insinuat. De quo Psalm. Tu terribilis es (inquit) & quis resistet tibi? Ex tunc ira tua. Tanquam diceret: Quis tibi resistere potest, cum ex quo tibi quis resistit, ex tunc terribilis exardescat ira tua? Nam ex quo Diabolus resistit, id est, resistere voluit tibi; tu iratus es, & resistere non potuit: cecidit enim Angelus, & factus est Diabolus. Hoc terribile iudicium per divisionem insinuat lucis, & tenebrarum: Quae enim sunt istae tenebrae, nisi omnes Angeli Satanae cum eodem suo principe? Has utique tenebras Deus lucemque divisit, quia malos Angelos à bonis separavit: divisit, inquam, separatione immutabili, ita ut nec isti, qui ceciderunt, resurgere: nec illi, qui cum peccare possent, peccando cadere noluerunt, ulterius unquam habeant, vel possint peccando cadere; Verba namque Dei caeli firmati sunt, & spiritu oris ejus omnis virtus eorum. Ista lux, isti sunt caeli. Lux, inquam, quam Deus à tenebris divisit, & caeli, quos Verbo suo, quos spiritu, id est amore suo, Deus firmavit; ut jam obscurari, vel dissolvi non possint: congregans sicut in utre aquas maris, ponens in thesauris abyssos, quae omnia secundum literam jam in illo exordio facta esse dubium non est. Ecce ad literam à Moyse tradita divisio lucis à tenebris: ad literam, inquam, quia & sic gesta sunt, & facta proprijs vocibus declarantur; ut art. 2. ostensum est.

458 Divisione lucis à tenebris sic intellecta, consequenter Augustinus P. luce Angelorum bonorum, diem constituit Angelicum, & spiritualement, modo supra ex ipso à num. 321. explicato, in quo itidem sequuntur Augustinum P. praeclarissimi Patres & Theologi nuper citati: sufficiat Isidori, & Bedae testimonia in medium adducere. Igitur S. Isidorus de summo bono cap. 10. sic ad intentum loquitur:
 „ Dies prior factus, Angeli sunt: quorum propter unitatem
 „ insinuandam, non dies primus, sed dies dictus est unus: &
 „ idcirco ipse repetitur semper in executione creaturae. Quia

dies, hoc est, natura Angelorum, quando creaturam ipsam contemplabatur, quodammodo vesperscebat: non autem permanendo in ejus creaturæ conspectu, sed laudem ejus ad Deum referens, eamque meliùs in divina ratione conspiciens, continuo mane fiebat. Si verò permaneret, neglecto creatore, in creaturæ aspectu; jam non vespera, sed nox utique fieret :: Dum se creatura meliùs in Deo, quàm in seipsa noverit; ipsa sui cognitio, quæ major in Deo est, dies, & lux dicitur. Cognitio verò sui in seipsa ad compensationem cognitionis illius, quæ est in Deo, quia longè inferior est, vespera nominatur. Ideòque post vesperam mane fiebat: Quia dum suam in se cognitionem sibi non satisfacere agnosceret; ut se meliùs nosse potuisset, ad Deum se se referebat creatura, in quo se diem agnoscendo, meliùs fieret. In duobus tamen videtur Isidorus ab Augustino P. dissiidere. Primum, quantum ad rationem, cur dies non dicatur *primus*, sed *unus*, quam Isidorus ad unitatem Angelorum reducit; Augustinus autem ad unitatem cognitionis, ut supra ostensum est. Secundum, in eo quòd primæ diei, seu cognitioni, qua Angelus se cognoscit, mane videtur attribuere, cum se meliùs in Verbo cognoscit; cujus oppositum ex Augustino P. & D. Thoma in formatione dierum probavimus. In cæteris verò Isidorus totus Augustinianus est.

459 V. Beda quæst. in Gen. hæc ad propositum habet: *Primum enim diem, spiritualem adstrues esse creaturam; & quomodo habuit vespere, & mane? Omnis namque creatura, antequam tempore suo fieret, in ipso Verbo Dei erat prius ab Angelis cognoscenda; & sic suo tempore facienda. Quapropter ipsa creatura cognitio in semetipsa, vespera erat, in Deo autem mane: quia plus videtur ipsa creatura in Domino, quàm in seipsa videtur creatura; plus scilicet, videtur in arte, qua facta est, quàm in seipsa, que facta est. Propterea ait Evangelista Joannes: Quod factum est, in ipso vita erat. Omnia ergo qua facta sunt, & vitam non habent, in ipso Verbo Dei vita sunt, in seipsa non sunt vita: Cælum, terra, lapis vitam non habent, & tamen in Domino vita sunt. Vivunt igitur in Deo sine initio, atque incommutabiliter omnes rationes creaturarum. Ac per hoc plus videntur ab An-*

gelis sanctis in Verbo Dei, ubi sunt vita, quam in seipso. Quia scientia Angelorum in comparatione Dei quodammodo vesperascit. Ergo primus in cognitione firmamenti: Secundus in cognitione discretionis terræ, ac maris: Tertius in cognitione Solis, Lunæ, & stellarum: Quartus in cognitione reptibilium, & animalium: Quintus in cognitione iumentorum, & ferarum, vel ipsius hominis: neque enim sextus diei unius, quem intelligimus spiritalem creaturam, idest, Angelicam, sexies facta cognitio, sexies fecit propter senarij numeri perfectionem. Duo etiam in his habentur Augustino P. advertentia. Primum, quod matutinam cognitionem non ad propriam rationem creaturarum terminatam in Verbo statuit, sed ad creaturam prout cum Deo identificatam, secundum quod est ipsa creatrix essentia, & vita, qua plures creature carent in propria natura: Augustinus autem, ut ex D. Thoma num. 279. dictum est, non sic accipit cognitionem creaturarum in Verbo. Secundum est, quod primum diem in ordine ad firmamentum constituit, quod Augustinus P. non concedit, ut ex ipso num. 321. patet.

460 Præmissa ergo Augustini P. & asseclaram ejus intelligentia, restat examinandum, utrum illa sit Scripturæ S. consecrata, sitque in ipsa fundamentum, & exigentia, ut sic accipiatur, & intelligatur? Affirmavimus cum Augustino P. & ut probationum pondus magis appareat, sciendum, quod verba Scripturæ S. (& maxime in præsentibus) seria, & accurata diligentia sunt scrutanda, idcirco quod plena sunt sensibus, & quod nec quidquam ibi superfluum sit, aut redundans, nec diminutum. Unde Doctor Maximus super illud ad Ephes. 3: *Alijs generationibus non est agnitum*, dicit, quod *singuli sermões, syllabæ, apices, & puncta in divinis Scripturis plena sunt sensibus*. Et Basilius Magnus homil. 10. Exam. inquit: *Ingens blasphemia est dicere, verbum aliquod in Scriptura redundare*. Et Chrysostomus hom. 11. in Gen. ait: *Diligenter Scriptura interpretanda est, non enim dictionem parvam, nec syllabam in divinis Scripturis contentam, inveniemus esse prætereundam*. Cyrillus lib. 2. super Joan. cap. 192. Nihil (inquit) ita parvum in Scripturis invenitur, quod magnam uti litatem nobis non pariat; omnia enim ad nostram doctrinam à sanctis viris scripta sunt. *Hæc Sanctorum doctri-*

no (inquit Sapientissimus Magister Bañez, in primam p. D. Thomæ q. 74. art. 3. §. sed in oppositum) quamquam in reliquis sacrarum literarum libris sit observanda; maxime tamen congruit huic presenti capiti Genes. 1. immò etiam 2. quoniam initium est sacrarum literarum, & nostræ fidei, qua credimus Deum Creatorem cœli & terre, & magnorum gratiæ mysteriorum secretum fundamentum. Equidem fateor, me nunquam satiari horum capitulorum repetita lectione: & quanto magis intelligo, tanto magis divinam sapientiam veneror, & ad sapius hæc ipsa legenda vehementer afficior. Eisdem affectiones erga secretissimam rem, quam ingenio impari tracto, ut verum fatear, ex quo Augustini P. sententiam Salmanticæ, filiali obligatione impellente, flagrantibusque enixè discipulis, pro imbecilli capiti vindicandam assumpsi, expertus sum; & quanto magis arduam hanc difficultatem placito subtili, ingenioso, & rationabilissimo Augustini P. decissam, ab Adversarijs despectam, gravissimisque, & tanto Pareni injurijs censuris inustam videbam, tanto magis animum inflammari, & ne capta relinquerem, gravissimo quodam pondere impelli sentiebam. An autem hujusmodi impulsus geniali-
intrepiditatis esset minus deliberatus motus; anve ineluctabilem fundamentorum positionis Augustiniana: à nuper relatis nominatissimis PP. & Theologis confirmata, amor? penes pium, & prudentem opusculi hujus lectorem sit judicium.

461 Firmissimam ergo ex Patribus statutam regulam ad praxim reducens, sic Augustinus Parens 2. de Gen. ad lit. cap. 8. profundissimè meditatur circa discrimen in Scriptura S. in opere primi diei, collato cum alijs, inventum; penes hoc, quòd in primo die bis tantum in productione lucis verbum fieri invenitur positum, cum dicitur: *Dixit Deus fiat lux, & facta est*: in productione autem firmamenti ter repetitur prædictum verbum: Primo dicitur: *fiat firmamentum*: deinde additur: *& fecit Deus firmamentum*: & tandem subditur: *& factum est ita*. Nunquid, inquit Aug. P. ibi cap. 7. etiam lux non per filium facta est, ubi prorsus nullo modo repetivit? Potuit enim, & illic ita dicere, & dixit Deus, fiat lux, & sic est factum: & fecit Deus lucem, & vidit quia bona est: Sed nullo modo repetens, posteaquam proposuit, & dixit Deus, fiat

fiat lux: nihil aliud intulit, nisi, & facta est lux; ac deinceps de placita luce, & divisa à tenebris, & utroque appellato nominibus suis, sine ulla repetitione narravit. Differentia ergo hæc, cum nihil redundans in Script. S. sine blasphemia dici possit, aliquid nobis innuit, & ad profundum scrutinium, attentamque considerationem, & examen provocat.

462 Augustinus P. citato cap. 8. subtilissimam, congruamque intentioni Auctoris, sequentem rationem discriminis assignat, dicens: *Quid sibi ergo vult in cæteris illa repetitio? An eo modo demonstratur primo die, quo lux facta est, conditionem spiritualis, & intellectualis creature lucis appellatione intimari? In qua natura intelliguntur omnes Angeli sancti, atque Virtutes: & propterea non repetit, factum, posteaquam dixit, facta est lux: quia non primo cognovit rationalis creatura conformationem suam, ac deinde formata est: sed in ipsa conformatione cognovit, hoc est, illustratione veritatis, ad quam conversa, formata est: cætera verò, que infra sunt, ita creantur, ut prius fiant in cognitione rationalis creature, ac deinde in genere suo. Quapropter lucis conditio prius est in Verbo Dei secundum rationem, qua condita est, hoc est, in cœterna Patris Sapientia, ac deinde in ipsa lucis conditione secundum naturam, qua condita est; illic non facta, sed genita, hic vero facta, quia ex informitate formata: & ideo dixit Deus, fiat lux, & facta est lux: ut quod ibi erat in Verbo Dei, hic esset in opere. Conditio verò cœli prius erat in Verbo Dei secundum genitam Sapientiam: deinde facta est in creatura spiritali, hoc est, in cognitione Angelorum, secundum creatam in illis sapientiam; deinde quod cœlum factum est, ut esset etiam ipsa cœli creatura in genere proprio: Sic & discretio, vel species aquarum, atque terrarum, sic nature lignorum, & herbarum, sic luminaria cœli, sic animantia orta ex aquis, & terra.*

463 Et mox addit: *Quemadmodum ergo ratio, qua creatura conditur, prior est in Verbo Dei, quam in ipsa creatura, que conditur: sic & ejusdem rationis cognitio prius fit in creatura intellectuali, que peccato tenebrata non est, ac deinde ipsa cognitio creatura postea in genere proprio. Et denique ibi subjungit: Quapropter jam luce facta, in qua intelligimus ab æterna luce formatam rationalem creaturam, cum in cæ-*
ris

vis creandis rebus audimus, & dixit Deus, fiat, intelligamus ad eternitatem Verbi Dei recurrentem Scripturæ intentionem: Cùm verò audimus, & sic est factum, intelligamus in creatura intellectuali factam cognitionem rationis, quæ in Verbo Dei est, condende creaturæ: ut in ea natura prius quodammodo facta sit, quæ anteriore quodam motu in ipso Verbo Dei prior faciendam esse cognovit: ut postremò cum audimus repeti, ac dici, quòd fecit Deus, jam intelligamus, in suo genere fieri ipsam creaturam. Porro cùm audimus, & vidit Deus, quia bonum est, intelligamus, benignitati Dei placuisse quòd factum est, ut pro modo sui generis maneret, quòd placuit ut fieret, cùm Spiritus Dei superferebatur super aquas.

464 Hæc Augustinus Parens, in quibus trinam illam repetitionem verbi facere non esse inanem in reliquis operibus post primum, ex eo efficacissimè, & rationabiliter ostendit, quòd per quamlibet earum, esse & productio rei in aliquo statu designatur. Primò per ly: *dixit Deus, fiat firmamentum*, v. g. exprimitur processus creaturæ in Verbo, quòd ab æterno per dictionem, locutionem, & generationem à Patre procedit, tamquam sapientia genita, & ars factiva creaturarum; omnia enim per ipsum facta sunt; & in quo resident rationes rerum, & ipsarum ideæ, tamquam in exemplari Artificis, sibi rationem rei fiendæ mente concipientis, ibi non factæ, sed congenitæ, ut pulchrè cecinit Boëtius in lib. de consolatione.

*Tu cuncta superno
ducis ab exemplo, pulchrum pulcherrimus ipse
mundum mente gerens, similique ab imagine formans.*

Cùm ergo res primum suum esse habeat in prima causa, in qua est, ut fiat; rectè primo loco in Scriptura S. per ly: *Dixit Deus, fiat*, intelligitur processus creaturæ in primo suo Artifice, nempe Verbo, in cujus æterna generatione à Patre, simul sunt creaturæ congenitæ, hoc est, fluxerunt in Verbi mente in rationibus idæalibus, & exemplaribus ipsarum. Deinde cùm dicitur, & factum est ita, designatur effluxus creaturæ à Deo in mente Angelica: utique convenientissimè; quoniam prior omnium creata est sapientia, hoc est angelica natura, purè declarans in se ipsa, ut inquit Dionysius, num.

253. citatus, sicut possibile est, bonitatem, quæ est in abditis: & ut sapientia creata à sapientia genita processit; cui subinde ab initio, cum esset perspicacissimi ingenij, notitiam omnium creaturarum Deus communicavit, ut s. præcedenti fuisse ostensum est. Unde ex hac Augustini P. doctrina infert D. Th. 1. p. q. 55. art. 2. quod Angelis Deus à principio indidit species omnium creaturarum representativas. Ergo sicut Angelus prius, saltem natura, cæteris creaturis est conditus; ita omnes in ipso intentionaliter prius fuerunt conditæ, quam essent in propria natura productæ: ergo convenienter per ly, *factum est ita*, in Script. S. manifestatur secundo loco conditio creaturæ in mente Angeli: & demum tertio per ly, & *fecit Deus firmamentum*, optimè declaratur ultimum esse, quod creatura habet in propria natura, cum ab omnibus suis causis extrahitur.

465 Hinc jam clarè percipitur, cur bis tantum de luce verbum *facere* repetitur in Scriptura S. quia, nimirum Angelus duntaxat potest intelligi fieri in Verbo, & in propria natura; non autem, priusquam in se fiat, in mente intellectualis naturæ producitur; quia cum ipse Angelus sit prima intellectualis natura, & hæc ordine naturæ prior sit in esse naturali, quam in esse intentionali; idcirco non fit prius intentionaliter, quam in propria natura, atque adeò primò à Moyse describitur in Verbi æternitate esse Angeli, cum dicitur, *fiat lux*: & demum in propria natura per ly, *facta est lux*.

466 Declaratur ampliùs hæc doctrina sequenti ratiocinio: Verbum *facere* tendentiam agentis ad esse rei terminatam designat: ergo, ut repetitio hujus verbi non sit supervacanea, & redundans, necessarium est, quòd ubicumque repetatur, novum esse rei designet, alioqui actum ageret; sed in Scriptura S. in opere primi dici bis ponitur: ergo duplex esse rei, ad quod actio agentis terminetur, denotat. Sed nulli aptius hoc duplex esse lucis, quod est opus dici primi, quam in Verbo Dei, & in propria natura invenitur, immò nec alicubi tale esse, præter duplicem assignatum statum, potest excogitari: ergo verbum *facere*, primo die bis positum, demonstrat esse lucis in Verbo, Patri coeterno, tamquam in supremo Artifice, in quo erat, ut fieret, & in propria natu-

ra, in qua temporaliter est creata. Nunc sic: sed in historia generis Universi oportuit, ut fieret à Moyse Angelorum mentio, tum quoad substantiam eorum, tum quoad ipsorum conformationem per conversionem ad suum Creatorem, ut ab ipso illuminati, beatè, semperque viverent; quippè Angeli sunt principalis pars Universi, & historia Auctori congruit singulas quasque partes materix assumptæ disquirere, ut ex 2. Machab. constat: ergo Moyse, ut suo numeri plene satisfaceret, Angelos, & quoad substantiam, & quoad formationem ipsorum expressit. Atqui Angelorum prima productio rectè, & convenienter nomine cœli à Moyse Hebræis notificatur; est enim primum, quod à Deo fuisse creatum, à Moyse describitur, & prior omnium creata sapientia in eadem Scriptura manifestè legitur, & invenitur; & similiter prior omnium debuit formari Angelus, qui prior omnium fuerat creatus: in opere autem formationis primo loco lucis productio memoratur: ergo Angelus lucis productione significatur formatus, cujus prima productio cœli nomine fuerat indicata. Nunc sic: sed Moyse luce illa, antequam fierent cœli luminaria, ponit jam diem constitutum: ergo exigentia est in ejus litera, ut dies spirituales intelligantur. Omnia patent ex nuper dictis, & suprâ determinatis.

467 Similiter discurrendum est in opere firmamenti, & reliquorum dierum, addita illa repetitione verbi *facere*, in qua solum potest significari tendentia ipsius ad ponendum rem in esse intentionali in mente Angeli; neque enim alibi potest assignari tertium esse firmamenti, præter esse quod habet in Verbo, & in propria natura: ergo illa tertia repetitio denotat firmamentum fuisse factum in mente Angeli; & similiter in operibus aliorum dierum: ergo in Angelis fuit manifestatio operum sex dierum secundum cognitionem ipsorum: ergo in ipsis exitit lux, sua manifestatione diem constituens: ergo dies angelici, & spirituales cum fundamento in litera Moyse sunt ab Augustino P. excogitati. Hæ omnes illationes nim accipiunt ex reflexione ab Augustino P. in textu primi & secundi diei facta: & ampliùs elucidantur ex dictis circa formationem dierum ad mentem ipsius. Antecedens autem docetur à D. Thoma 1. p. quasi. 55. art. 2. in corpore, & à
Joan.

Joan. à Sancto Thoma, & alijs Thomistis super hunc art.
 468 Quod cum ita sit, miror, prælaudatum M. à S. Thoma,
 & alios Thomistas, prædictam doctrinam Augustini P. pro fir-
 manda sua positione de luce spirituali primi diei, & diebus
 Angelicis, ab ipso ex Scripturæ S. visceribus, & ad intentio-
 nem Moyſis erutam, ad probandam impressionem specie-
 rum omnium creaturarum in mente angelica ab initio factam,
 validam cum D. Thoma reputare; & nihilominus, cum rem
 præsentem versant, Augustini P. sententiam, hac reflexione
 solida, alijsque gravissimis fundamentis munitam, tamquam
 metaphoricam expositionem, & à sensu Scripturæ alienam,
 respuere. Si namque metaphorica est illa interpretatio repe-
 titioſis verbi *facere*, sumendo illud de productione rerum in
 menti Angeli, minus idonea erit ad firmandam conclusionem
 Theologicam, quam ex doctrina illa Augustiniana loco cita-
 to & alibi D. Thomas, & ejus discipuli persuadent; ut enim
 art. 1. dictum est, Theologi Scholastici sensui literali, ex quo
 firmum sumitur argumentum, innitantur. Si ergo valida, &
 non metaphorica est prædicta interpretatio ad intentum as-
 signatum, cur non ad Augustini P. propositum?

469 Dices primò ex D. Thoma 1. p. q. 74. art. 3.
 ad 5. ex alijs Sanctis Patribus: quòd illa trina repetitio aliud
 longè diversum denotat: primum, videlicet, *Dixit Deus,*
fiat, imperium Dei: Secundum, scilicet, *factum est ita*,
 completionem operis. Tertium denique, nempe, *& fecit Deus*,
 additur ad præcavendum errorem eorum, qui dicturi erant,
 mundum corporalem à Deo per Angelos fuisse creatum.
 Verba S. Doct. sunt: *Secundum alios verò potest dici*, (præ-
 miserat Augustini P. expositionem, quam nuper expendi-
 mus.) *quòd in hoc, quòd dicitur, dixit Deus, fiat, importa-
 tur imperium Dei de faciendo: per hoc autem, quòd dicitur,*
*factum est, importatur complementum operis. Oportuit au-
 tem ut subderetur, quomodo factura fuit: præcipuè propter*
illos, qui dixerunt, omnia visibilia per Angelos facta. Et idè
ad hoc removendum subditur, quòd ipse Deus fecit. Unde
in singulis operibus, postquam dicitur, & factum est, aliquis
actus Dei subditur, vel fecit, vel distinxit, vel vocavit, vel
aliquid hujusmodi.

470 Expositio hæc certè gravissima est, & literæ satis

consentanea: verum conformior apparet Augustini P. intelligentia, propter argumenta nuper ex reflexione Augustini P. deducta: & secundam eam salvantur omnia in aliorum Patrum sensu recensita: & commodius vitatur inconveniens superflua, & inanis repetitionis illius verbi *facere*. Singula seorsim sunt percurranda, & discussione diligenti enucleanda. Et quantum ad primum manifestum est, quod Augustinus P. per primam illam clausulam, *Dixit Deus, fiat lux, ad aeternitatem Verbi Dei recurrentem sermonem* intelligens, in primis accingit se rigidissime proprietati locutionis Scripturae Subi per dictionem, & locutionem Patris declaratur aeterna Verbi divini generatio, ut cum dicitur: *Dixit Dominus Domino meo*: & aliunde huiusmodi dictione satis congrue declaratur, quod in ipso Verbo dictio Dei importat tendentiam ad creaturas, ut a Verbo fiendas; ut enim num. 34. ex D. Thoma dictum est, Verbum divinum procedit a Patre, *ut expressivum Patris, & creaturarum, & expressivum, & factivum entium, non entium autem expressivum, & manifestationum*: unde & ex cognitione omnium possibilium procedere asseritur a Thomistis. Et denique in hoc apparet non spernenda harmonia, & consonantia inter exordia veteris, & novi testamenti, cum Deus per Moysen Genesis primo Verbi generationem, & in ipso omnium creaturarum, ut ab eo fiendarum, primam emanationem indicavit; postmodum per Joannem in principio Evangelij clarius hoc ipsum demonstraturus, cum diceret: *Omnia per ipsum* (hoc est per Verbum a Patre genitum) *facta sunt*. Et: *quod factum est, in ipso vita erat*; hoc est, in ipso tamquam in exemplari, & supremo omnium Artifice, erat a Patre per aeternam generationem acceptum; & secundum quod in Verbo erat res fienda, ipsa aeterna vita Verbi erat. Ergo convenientissime Augustinus P. illud, *dixit Deus, fiat hoc*, vel illud, ad aeternam Verbi generationem refert, in quo ab aeterno simul a Patre emanarent, tamquam in supremo Artifice, omnium creaturarum idaeales rationes. Et simul cum hoc salvatur in ipsa expressione imperium, quod praesferre videtur illud, *dixit Deus, fiat*; quoniam Deus ab aeterno dicto suo omnipotentissimo cum Verbum genuit, simul imperavit, ut per ipsum in tempore fierent omnia; dixit enim, & facta sunt: imperavit,

inquam, non Filio, qui æqualis ipsi Patri ab eo genitus est, sed simul cum Filio, & Spiritu Sancto imperium constituit, ut creaturæ in tempore ad ejus nutum emanarent. Ergo expositio Augustini Parentis, & doctrinam Scripturæ S. inharentem, & aliorum Patrum sensum compatiens, statuit: ergo verosimilior habenda est.

471 Quantum ad secundum, quod scilicet, per *ly factum est ita*, ut alij Patres contendunt, intelligenda sit completio operis in se, cum distinctione admittendum est; ut, scilicet, si postmodum non addatur in Scriptura S. *& fecit Deus*, ut in primo die contingit, verum sit, ut ex Augustino P. dictum est: at verò si postea additur illa expressio, convenientiorem judico Augustini expositionem. Quod sic ostendo evertendo tertiam solutionis partem ex Patribus assignatam; quoniam aut diminutè in opere primi diei Moyses sine illa expressione processit; vel si hoc non admittatur, superflue, & redundanter in alijs operibus illam addidit. Dices cum D. Thoma ibi ex alijs Patribus, quod Moyses in primo opere, post illud *& facta est lux*, addidit aliquid æquivalens, vel idem significans, ac illud *& fecit Deus*, nempe, *divisit Deus lucem à tenebris, & vocavit Deus lucem diem*. Sed contrà; quoniam ad intentum Auctorum solutionis *ly divisit lucem à tenebris*, non æquivaleret, nec idem significat, ac prædictæ aliæ expressiones; illud namque *& fecit Deus*, juxta ipsos, ad intentionem Moysis, eò tendit, ut manifestet, Deum esse immediatum, & unicum Auctorem visibilibus; sed divisionis lucis à tenebris, in ipsorum sensu, non est unica causa Deus; facit enim illam divisionem formaliter ipsamet lux per immediatam oppositionem cum tenebris: ergo *ly divisit lucem à tenebris* non denotat, quod Auctores solutionis contendunt.

472 Præterea: sicut in opere primi diei, postquam dicitur *& facta est lux*, additur divisio lucis à tenebris, & quod *vocavit Deus lucem diem*; ita in opere firmamenti ultra illam trinam repetitionem, quam versamus, divisio aquarum facta ab ipso firmamento, nomenque cœli ipsi impositum, referantur: ergo aliud quid distinctum significat ad intentionem Moysis illud *& fecit Deus*, quam aliæ expressiones memoratæ; alioquin superflue additum esset ibi *& fecit Deus*.

Ulterius: quòd Deus nomina rebus imponat, non denotat ipsum esse unicum rei Auctorem: Sic Jacob Israël nominavit; & Abram, ulterius Abraham nominari præcepit; quin in his specialis, & unicus aliquis influxus Dei erga substantiam horum Heroarum designetur. Demum, ad vitandum errorem in solutione citatam, sufficiebat, quòd in quolibet opere diceretur *Dixit Deus, fiat hoc vel illud*, & continuò adderetur *Et factum est ita*; alioqui non sufficeret hoc in productione lucis; ut enim ostensum est, cætera ibi addita non denotant, quòd Deus sit unicus Auctor lucis: non quidem illa duo jam discussa; nec aliud, quòd ibi superest examinandum, scilicet, *vidit Deus lucem, quòd esset bona*, quippè hoc approbationem, & complacentiam Dei in opere facto, omnibus annuentibus, significat.

473 Ex his amplius confirmatur ratio Augustini P. Quoniam nisi trina illa repetitio modo ab Augustino P. intento accipiatur, una ex illis, quippè novam tendentiam ad novum esse rei importans, redundans est: cùm ergo hoc dici nequeat, oportet, quòd cùm bis tantùm in Scriptura ponitur, significet tendentiam verbi *facere* ad creaturam in Verbo, & in propria natura: & cùm tertio additur, tendentiam ad esse creaturæ in mente angelicâ. Atqui si lux primi diei materialis esset, cùm hæc etiam fiat in mente angelica, sicut ceteræ creaturæ, deberet similiter in ejus productione trina illa repetitio inveniri: ergo cùm tantùm bis ponatur, satis sufficienter indicatur in Scriptura, quòd ibi de Angeli formatione fit mentio, qui non potuit in ejus cognitione priùs fieri, quàm in propria natura: ergo in litera est exigentia, ut lux illa, & dies, de Angeli formatione, & cognitione accipiantur.

474 Dices ulterius ex Doct. Exim. Suarez lib. I. de Op. sex dier. cap. 11. num. 38. quòd ponderatio Augustini P. non vincit: Quoniam si ad rem, inquit, spectemus, etiam si per lucem intelligamus Angelos, illi non tantùm habent esse in Verbo, sed etiam facti sunt in mentibus angelicis, sicut res aliæ, per impressionem specierum: ergo in hoc parva, vel nulla est differentia inter opus primi diei, & reliquorum. Accedit, quòd res non dicuntur propriè fieri in Verbo Dei, licet in illo sint *engine*nter, & *objectivè*, tamquam in *arte*,

arte, vel idæa; & ideò cum dicitur, *fiat lux*, vel *firmamentum*, non est sensus, quòd fiat in Verbo Dei, sed quòd fiat in se: & hoc ipsum ostenditur, cum dicitur & *facta est lux*; declaratur enim efficacia imperij divini, quod imperium non est aliud, quàm voluntas Dei, quæ per verbum imperandi significatur. Quòd verò in opere secundi diei addatur & *fecit Deus*, non intelligitur, idest, fecit in mentibus Angelorum; nam hæc est planè metaphorica, & voluntaria interpretatio sine fundamento in litera. Unde, ut opinor, non habet peculiare mysterium: sed additum est ad explicandum meliùs munus firmamenti, quod fuit dividere aquas ab aquis. Unde in tertio die non est additum simile Verbum; quia secundùm contextum non erat necessarium: In quarto autem die repetitum est, quia ad majorem operis explicationem erat commodum: In quinto verò die omissum est verbum & *factum est ita*, solùmque dicitur, *dixit Deus, producant aque*, & infra, *creavitque Deus cæte grandia* &c. In sexta verò die paululum immutantur verba, & de homine solùm dicitur *faciamus hominem*, quo significatur internum consilium; & postea declaratur executio, cum subjungitur: *creavit Deus hominem*. Tota ergo illa differentia inter opus primi diei, & cæterorum non subsistit.

475 Respondeo ad primum, quòd certè in mentibus Angelorum facti sunt etiam alij Angeli per impressionem specierum, ut docet S. Thom. 1. p. q. 56. art. 2. ex Augustino P. in 2. super Gen. ad lit. Sed propterea in productione Angelorum, vel eorum formatione, hujusmodi productio non declaratur, quia priùs debuit Angelus in esse naturali manifestari, quàm secundùm quòd in ipso fiunt alię creaturæ in esse intentionali. Productio autem Angelo in esse naturali, jam ultimatam esse ejus intelligitur consummatum; & ideò non repetitur in ejus productione & *fecit Deus*; quia licet impressio specierum per posterius ordine naturæ ad productionem in propria natura Angeli fuerit facta; tamen quia hujusmodi effectus est veluti appendix substantiæ Angeli, & ejus complementum, propterea in productione ipsius non repetitur. Ad secundum concedimus, quòd res non dicuntur propriè fieri in Verbo; quippè idem sunt in ipso ac ipsum, & vita ipsa Verbi. Unde Augustinus dicit, quòd

quod illic non facta, sed genita, hic verò facta, quia ex in-
formitate formata. Caterum ibi sunt ut fienda, & ut fluant
à Verbo, veluti supremo Artifice: & hoc significatur, cum
primò dicitur, *fit lux*. Ad illud quod additur, quòd impe-
rium Dei ibi significatur, jam supra dictum est.

476 Quod verò dicitur, interpretationem Augusti-
ni P. de impressione specierum, vel factione firmamenti in
mente Angeli, planè metaphoricam esse, voluntariam, & si-
ne fundamento in littera: nescio quo fundamento ab Exim.
& alioqui mitissimo Auctore, profertur. Quoniam proprium,
& non metaphoricum est hoc dictum: *intellectus intelligendo
fit omnia*: & similiter per impressionem specierum, fit sal-
tim in actu primo, & intentionaliter id, quod species nata
est representare; species enim rei in esse representativo, &
intentionali, est ipsamet res, cujus similitudo est. Unde in-
tellectus intelligendo bobem, fit bos, intelligendo lapidem,
lapis, &c. & similiter cum habet speciem, idem dicitur in ac-
tu primo: sicut qui habet habitum alicujus scientiæ, licèt ac-
tu non demonstret, ab illo habitu denominatur talis, & cum
acquirat philosophiam, v. g. dicitur fieri Philosophus: Cur
ergo non dicetur propriè fieri firmamentum in mente Ange-
li, cum ipsi species firmamenti imprimitur, vel intellectus
ejus ad cognitionem firmamenti applicatur? Non ergo cen-
senda est metaphorica illa locutio. Habet autem Augustinus
P. gravissimum fundamentum in littera ad hujusmodi inter-
pretationem. Quoniam triplex factio in opere firmamenti
exprimitur: ergo triplicem tendentiam in ordine ad triplex
verum esse reale designat. Atqui non est excogitabile illud
triplex esse rei distinctum, nisi in Verbo, in mente Angeli, &
in propria natura; & aliunde congruum erat, quòd species,
& similitudo, quæ erat in sapientia increata rei fiendæ, ut ab
ipsa produceretur, menti angelicæ, & sapientiæ creatæ im-
primeretur; non quidem in ratione idealis formæ, per quam
Angelus constitueretur creaturarum corporalium artifex, sed
qua redderetur potens creaturas cognoscere: ergo per ali-
quam factionem ex illis tribus denotatur productio firma-
menti in mente Angeli: ergo cum fundamento in littera pro-
cedit Augustinus P.

superfluum, nec sensu vacans, imò quodlibet verbum plenum sit sensibus: & in productione lucis non sit additum, & *fecit Deus*, benè verò in productione firmamenti: cur hic actum agere, & jam dictum iterum illud verbum repetere censetur? præsertim cum proprium significatum, & distinctum, & cum fundamento in re illi ab Augustino P. assignetur, ut ostensum est. Habet ergo verbum illud peculiare mysterium, & non denotat unicè additionem factam ad explicandum meliùs munus firmamenti, quod est dividere aquas ab aquis; hoc enim munus jam sufficienter fuerat explicatum, priùsquam à Moyse diceretur & *fecit Deus firmamentum*, cum dixit *fiat firmamentum in medio aquarum*, & *dividat aquas ab aquis*; quia secundùm hanc Doctorem, cum dicitur *fiat firmamentum*, non est sensus, quòd fiat in Verbo, sed quòd fiat in se: ergo juxta Suarium, priùsquam dicatur, & *fecit Deus firmamentum*, jam hoc intelligitur in se, faciens actu divisionem aquarum: ergo superflue additur factio firmamenti dividētis aquas ab aquis. Vel cur etiam hoc ipsum in productione lucis non additur ad explicandum meliùs divisionem lucis à tenebris?

478 Ad id, quòd additur, quòd nimirum tertio die hujusmodi verbum non additur, quia secundùm contextum non erat necessarium. Respondeo, quòd licet in nostra Vulgata de opere congregationis aquarum, postquam dicitur & *factum est ita*, non addatur & *fecit Deus*, &c. tamen in littera, qua utitur Augustinus P. simile additum legitur, ut videre est in ipso 2. de Gen. ad lit. cap. 7. dicente: *Sed tamen ibi posteaquam dixit, & factum est sic: tunc repetiit dicens, & congregata est aqua, que sub celo est.* Ergo Scriptura S. illud additum tertio die non prætermisit: quòd licet in Vulgata non exprimatür immediatè ad congregationem aquarum, tamen in opere illius diei illa trina repetitio post omnia illius diei ponitur; dicitur enim ibi: *Germinet terra herbam virentem*, & subditur post: & *factum est ita*; & demum subjungitur: & *protulit terra herbam virentem*: ecce trinam illam repetitionem in opere tertie diei, qua licet expressè & immediatè afficiat plantarum productionem; quia tamen istæ cum terra, & aqua integrum unum opus tertij diei constituunt, propterea saltim implicite totum opus trina illa repetitione de-

determinatur. Vide Aug. P. ibi cap. 11. Et quod dicit Suar-
 rius, quarto die repetitum esse, quia ad majorem operis ex-
 plicationem erat commodum. Cur, rogo, non esset similiter
 ad majorem explicationem lucis primi diei commodum illud
 additum, quod ibi deest? Quoniam difficilius percipitur lux
 primi diei secundum eius positionem, quam sequitur Eximius
 Doctor, ut art. 3. dictum est, quam operis quarti diei mune-
 ra, post tertiam illam repetitionem posita; ibi enim sic dici-
 tur: *Fecitque Deus duo luminaria magna: luminare majus, ut
 præesset diei: & luminare minus, ut præesset nocti: & stellas.
 Et posuit eas in firmamento cæli, ut lucerent super terram: &
 præessent diei, ac nocti, & dividerent lucem ac tenebras.* Hæc
 autem omnia sunt notissima, sensibusque obvia; quæ autem
 de luce primi diei à Recentioribus, & etiam antiquis Patri-
 bus dicuntur, valde sunt à sensibus remota: ergo magis ex-
 plicatione indigebat, quam opus quarti diei. His autem non
 obstantibus, ibi non fit dicta repetitio: ergo aliquod myste-
 rium diligenti discussione dignum indicat ibi illa omisio, &
 in cæteris dicti verbi repetitio.

479 Quod verò dicitur, quinto die omisum esse,
 & factum est ita; certè in Vulgata non invenitur, habetur
 autem in litera, quam sequitur Augustinus P. ut patet ex ip-
 so in Imperfecto de Gen. ad lit. cap. 14. ubi dicitur: *Eji-
 ciant aquæ reptilia animarum vivarum, & volatilia volantia
 super terram sub firmamento cæli: & sic factum est.* Vide
 etiam ipsum 3. de Gen. ad lit. cap. 1. Ecce quod in vulgata
 omittitur, hic ab Augustino P. ponitur: ergo etiam in quin-
 to die illa trina repetitio invenitur: quæ in Vulgata etiam
 potest subaudiri, cum post illam repetitionem, *creavit Deus
 cate grandia &c.* subditur: *quam producerant aquæ in species
 suas.* Ubi convenienter subintelligitur illud *factum est ita:*
 hoc est, in mente Angeli productæ fuerant, vel si mavis, in
 propria natura. Denique in opere sextæ diei illa trina repe-
 titio quantum ad bestias terræ manifestè invenitur; & etiam
 de homine, de quo primò dicitur, *faciamus hominem ad ima-
 ginem, & similitudinem nostram;* & post additur: *& creavit
 Deus hominem ad imaginem suam;* & demum post omnia il-
 lius diei subditur: *& factum est ita,* quod omnia opera illius
 diei afficit, & determinat: ergo in omnibus operibus post
 pri-

primum, illa tria repetitio invenitur: ergo subsistit differentia illa inter opus primi diei, & reliquorum.

480 Secundo probatur ex Augustino P. positionem ejus de luce spirituali, & diebus angelicis in litera Moysis fundari. Quoniam in primo die approbatio operis immediatè ad ejus productionem subjungitur, in reliquis autem operibus, post omnia illis diebus memorata, præcipuè in quarto die: Hoc autem aliquid consideratione dignum inquit, juxta regulam supra ex Patribus præfixam. Præexcelsus ergo Augustinus P. hujusmodi differentia causam, suo perspicacissimo ingenio dignam, solidissimamque doctrinam continentem, assignat lib. 11. de Civit. Dei cap. 20. dicens: *Denique nec illud prætereundum est silentio, quòd ubi dixit Deus: fiat lux, & facta est lux: continuò subjunctum est: & vidit Deus lucem, quia bona est: non posteaquam separavit lucem, & tenebras, & vocavit lucem diem, & tenebras noctem; ne simul cum luce, etiam talibus tenebris testimonium placitè sui perhibuisse videretur. Nam ubi tenebra inculpabiles sunt, inter quas, & lucem istam, his oculis conspicuam, luminaria cæli dividunt, non antè, sed post inferitur, & vidit Deus, quia bonum est: & posuit, inquit, illa in firmamento cæli lucere super terram, & præesse diei, & nocti, & separavit inter lucem, & tenebras. Et vidit Deus, quia bonum est. Utrumque placuit, quia utrumque sine peccato est. Ubi autem dixit Deus: fiat lux, & facta est lux: statim sequitur, & vidit Deus lucem, quia bona est. Et postmodum inferitur: & separavit Deus inter lucem, & tenebras: vocavitque Deus lucem diem, & tenebras noctem. Non hoc loco additum est, & vidit Deus, quia bonum est: ne utrumque appellaretur bonum, cum esset horum alterum malum vitio proprio, non natura. Et idè sola ibi lux placuit conditori: tenebra autem angelica, & si fuerant ordinanda, non tamen fuerant approbanda.*

481 Præclarissima hæc Augustini P. doctrina, tametsi clarissima, & quam quisquis benè affectus, & dispositus legerit, illicò, ut opinor, amplectetur; sic breviter ad formam reducitur: Illud, *vidit Deus, quia bonum est*, in operibus Dei positum, testimonium beneplaciti Dei, approbationisque ipsius erga opus, supra quod fertur, importat: ergo ubicumque ponatur, bonitatem operis, qua Deo placuit,

ut fieret, & factum approbaret, significat; neque enim Deus nisi quod bonum est approbat: peccata autem improbat, licet illa permittat, & vitio arbitrij creati commissa, ordinet. Et è contrà, ubi Moyses in operibus creationis, aliquo opere approbato, aliorum, quæ eodem die commemorantur, approbationem prætermittit, signum est, quòd ibi aliquid invenitur, quod bonum non sit, & Dei beneplacito dignum. Atqui in opere primi diei luci productæ beneplacitum Dei subjungitur, cum statim dicitur: *Et vidit Deus lucem, quòd esset bona*; ad illud autem, quod ibi additur, nempe: *Et divisit lucem à tenebris: appellavitque lucem diem, & tenebras noctem*, similis approbatio non subjungitur: ergo lux primò facta bona est, & placens Deo: in divisione autem lucis à tenebris, & die & nocte, aliquid est, quod laude Dei dignum non est. Nunc sic; sed tenebræ, & nox naturalis bona sunt, quippè quarto die à Deo laudantur, ubi post divisionem lucis, & tenebrarum, diei, & noctis, super hæc omnia divina approbatio memoratur: ergo illæ tenebræ, & illa nox, quæ prima die non approbantur, non sunt tenebræ, & nox naturalis, sed tenebræ, & nox spiritualis, & peccatum Angelorum à luce Verbi averforum, inter quos, & Angelos bonos divisit Deus; bonos lucem & diem appellans; malos autem tenebras & noctem. Nam ubi tenebræ inculpabiles sunt, ut in quarto die, non ante illas, sed post infertur, & *vidit Deus, qui a bonum est*: ergo lux illis tenebris opposita, & faciens diem, est lux spiritualis: ergo in litera Moysis est fundamentum ad positionem Augustinianam.

482 Confirmat subtilem hanc Augustini P. intelligentiam Rupertus Abbas Comment. in Gen. cap. 18. dicens: *Diligenter animadvertendum. Prius vidit lucem, quòd esset bona, & deinde dividens lucem, & tenebras, condigna singulis imposuit vocabula. Si literæ ordinem ita contextuisset: Dicit Deus, fiat lux, & facta est lux; divisitque lucem, & tenebras, appellavitque lucem diem, & tenebras noctem; & vidit Deus, quòd esset bonum; putaremus tenebras, & noctem hic eo modo dici, quo in die quarto dictum est: fiant luminaria in firmamento coeli, & dividant diem, & noctem; sive ut item inferius dicitur, lucem, & tenebras: quorum utique divisio bonum est, ut possis (juxta psalmistam) tenebris, & facta nocte, in*

ipsa pertranseant omnes bestia sylva: orto autem Sole exeat homo ad opus suum, nocturna refectus quiete. Nunc autem tenebras à laude boni seclufit: Primum enim, ut jam dictum est, dixit, quia vidit Deus lucem, quòd esset bona, & deinde divisit, & utrisque nomina invicem optata dedit, quia lucem diem, & tenebras noctem appellavit. Ergo iste tenebrae sunt ejusmodi, in quibus nihil intelligitur boni. Et quidem tenebrae, de quibus istam lucem splendescere iussit, bonum aliquod erant in providentia Dei, quemadmodum lignum, & ferrum bonum est in manu periti Artificis.

483 Cùm ergo in litera Moysis sit exigentia, ut lux illa primi diei spiritualis intelligatur, & similiter tenebrae, hinc consequenter idem est ibi fundamentum ad accipiendum dies Angelicos, & spirituales, luce illa constitutos; dies, inquam, non subjectivè, & ex parte lucis multiplicatos, sed objectivè, & ex parte operum cognitorum, ut in formatione dierum ex Aug. P. latè dictum est, & ampliùs patet ex ipso 11. de Civit. Dei, cap. 9. ubi postquam probaverat Angelorum genesis non esse à Moysè prætermittam, sic inserit: Nimirum ergo si ad istorum dierum opera Dei pertinent Angeli, ipsi sunt lux illa, quae diei nomen accepit, cujus unitas ut commendaretur, non est dictum, dies primus, sed dies unus. Nec alius est dies secundus, aut tertius, aut ceteri, sed idem ipse unus ad implendum senarium, vel septenarium numerum repetitus est, propter senariam vel septenariam cognitionem: senariam, scilicet, optum, quae fecit Deus, & septenariam quietis Dei. Cùm enim dixit Deus: fiat lux, & facta est lux, si rectè in hac luce creatio intelligitur Angelorum, profectò facti sunt participes lucis aeternae, quae est ipsa incommutabilis sapientia Dei, per quam facta sunt omnia, quem dicimus Unigenitum filium Dei, ut ea luce illuminati, qua creati fierent lux, & vocarentur dies participatione incommutabilis lucis, & diei, quod est Verbum Dei, per quod & ipsi, & omnia facta sunt. Lumen quippè verum, quod ill uminat omnem hominem in hunc mundum venientem, hoc ill uminat & omnem Angelum mundum, ut sit lux, non in seipso, sed in Deo, à quo si avertitur Angelus, fit immundus, sicut sunt omnes qui vocantur immundi spiritus; nec jam lux in Domino, sed in seipsis tenebrae, privati participatione lucis aeternae. Mali enim nulla

natura est, sed amissio boni mali nomen accepit.

484 Probatur denique Augustini P. positio ex litera Moysis. Quoniam facer historiographus dies incipit à vespera numerare, quod, stando regula à Patribus præfixa, non leve inditium est, Moysen dies spirituales & angelicos voluisse indicare; dies enim naturales non à vespera exordiantur, sed à mane, ut art. 4. ostensum est; bene verò dies spirituales, & Angelicæ, ut art. 5. in formatione dierum dictum est: ergo cum Moyses partem vespertinam diei matutina præmissit, nisi temerè asseratur, casu id contigisse, ut diceret: *Factum est vespere, & mane dies unus*, certè aliquid speciale in illis diebus, ad differentiam horum usitatorum, innotescere voluit: utique se narrare dies, qui à vespera incipiunt; atqui hi sunt angelici, qui à naturali cognitione in laudem Dei relata incipiunt, quod utrumque in Angelo matutinam cognitionem, seu visionem beatam præcessit: ergo in litera Moysis est fundamentum, & exigentia, ut dies creationis mundi spirituales intelligantur. Faciunt etiam pro huiusmodi assertione omnia, quæ art. 4. & sæpè in discursu Opusculi diximus; si enim dies creationis mundi non fuerunt naturales, sufficienti inductione infertur, fuisse Angelicos, ut ibi dictam est.

485 Dices: Huiusmodi positionem invertere ordinem narrationis Moysis, ipsumque distrahere, & divertere: Quoniam ad historiam Moysis pertinet narratio primæ institutionis Universi, partiumque ipsum constituentium distributio: interpretatio autem Augustini P. licet qua parte asserit, Angelorum creationem debuisse à Moysè commemorari, sit conformis huic intentioni; quia Angeli sunt partes principales Universi: tamen quoad ea, quæ ad constitutionem dierum statuit, nempe, cognitionem gratuitam creaturarum, conversionem liberam, & meritoriam ad Deum, & tandem Verbi perfectam contemplationem, & fruitionem; hæc, inquam, omnia in expositione Augustiniana inclusa, non pertinent ad primam rerum institutionem, in qua naturæ rerum productarum narratur, non autem ea, quæ ad ordinem gratiæ, & assèctionem ultimi finis creaturæ primitivæ conditæ, expectant: cum ergo omnia pro constituendis diebus recensita, ad consecutionem ultimi finis in Angelo per-

tinēant, & hæc non ad primam rerum institutionem, sed ad mundi administrationem, & gubernationem spectent; consequens est, quòd Augustini P. interpretatio ordinem historiae Moysis invertat, & Scripturæ sensum distrahatur.

436 Pro solutione videnda sunt dicta supra à num. 420. & deinceps; & ex ibi determinatis respondeo, quòd Moyses, ædum in sua historia, quæ ad mundi constitutionem spectant, memoravit; verum etiam, quæ ad mundi administrationem pertinent; cum hac tamen differentia, quòd illa actu simul ab initio in eodem instanti facta sunt accipienda secundum Augustinum P. hæc autem in prima rerum institutione seminaliter, causaliter, & potentialiter. Unde Angelorum productio simul cum cæteris partibus principalibus Universi facta quoad substantiam intelligenda est; converso autem libera, & meritoria ad Deum, ultimique finis affectio, pro illo primo instanti, seminaliter, & causaliter, media gratia, quæ est semper Dei; sicut in alijs rebus corporalibus, mundum visibilem propagantibus, videre est, juxta dicta ex Augustino P. art. 3. Unde sicut tertio, quinto, & sexto die, mixtorum mundum corporalem propagantium, & ad ipsius administrationem pertinentium, fit mentio, & de illis, quasi jam productis, per anticipatam locutionem fit sermo, cum adhuc pro primo instanti illa omnia in seminalibus ipsorum rationibus essent contenta; ita in opere primi diei, relatè ad primum instans productionis Angelorum, omnia pro diebus Angelicis formaliter sumptis recensita, per anticipatam locutionem dicta sunt accipienda, & in præsentia Dei jam facta, ut docet Augustinus P. 11. de Civit. Dei cap. 19. relat. num. 456. post autem duratione sequenti, ad mundi gubernationem pertinenti, actu formaliter, & in se. Nec Scripturæ sensus distrahitur per hoc quòd ibi ea, quæ ad mundi gubernationem pertinent, memorentur, ut gratia, &c. Quoniam etiam in hominis productione insinuat gratia infusio, ut docet Mellis. D. Bernard. serm. de Annunt. dicens: *Ad imaginem, & similitudinem Dei factus est homo: in imagine arbitrij libertatem, virtutes habens in similitudine. Et similitudo quidem perijt, verumtamen in imagine pertransit homo: imago supidens in gehenna ipsi pri potest, non occuri, andare, non deleri.* Ecce juxta Mellis.

Autum Bernardum, gratiæ infusionem, & virtutum, & donorum elargitionem primo Parenti factam, Moyses significavit, in eo quod Deus Adamum ad similitudinem suam creasse dixit. Idem docent S. Basilius hom. 10. in Exam. & Amb. lib. 6. exam. cap. 7. & 8. Ergo non inconuenit, immò maxime congruit, quod Moyses tum justificationem Angelorum, tum hominis iustificationem in sua historia indicaverit, cum de utroque ageret; quoniam uterque in gratia creatus est: quod de Angelis §. 2. hujus art. ostensum est; de homine vero docet D. Th. 1. p. q. 95. art. 1. & probat ex Aug. P. in arg. *sed contra*: & in corp. ex illo Ecclesiast. 7: *Deus fecit hominem rectum*. Nec hoc derogat sensui literali; quoniam *litera gesta docet*: quæ ergo in primis operibus Dei gesta sunt, rectè ad literam intelliguntur, modò proprijs vocibus significantur; propriè autem significatur gratiâ nomine lucis, juxta illud: *Eratis aliquando tenebrae, nunc autem lux in Domino*: Deus autem lux est per essentiam, & creatura rationalis mediâ gratiâ fit lux per participationem: ergo congruè lucis nomine significantur in Angelis dona gratiæ. Pariter etiam similitudo hominis ad Deum, cum proprietate verificatur per donum gratiæ, qua fit homo Deiformis, diuinæ confors naturæ, & Deus per participationem.

§. ULTIMUS.

SOLVUNTUR ALIQUÆ OBJECTIONES

*contra assertionem præcedentem
occurrentes.*

487 **O**BJICIES 1. ex eo, quod Augustinus P. contra regulam ab ipso præscriptam videtur exponere Scripturam Sacram; Nam S. P. 11. de Civit. Dei cap. 19. hunc modum in obscuris, & difficilibus Scripturæ S. locis intelligendis observandum proponit, ut, inquit, *quod in obscuro loco intelligitur, vel attestacione rerum manifestarum, vel alijs locis minime dubijs afferatur*. Ergo licet mens Moysis quantum ad dies creationis mundi, sit nobis obscura, & dubia; si tamen alijs

102

locis Scripturæ S. nobis redditur manifestata, Scripturæ S. seipsam exponenti, & non alijs peregrinis intelligentijs standum est. Sed in Scriptura S. manifestatur alibi ab eodem Moyse qualitas dierum creationis mundi, fuisseque naturales declaratur: ergo intelligentia Augustini P. de diebus angelicis, & luce spiritali, suslinenda non est. Antecedens eam doctrinam continet, quæ statim posito documento credi debet; quis eam dubitet expositionem Scripturæ S. obscurè traditæ, ex aperto ejusdem testimonio, præcipuè circa subjectam materiam loquente, factam, esse infallibilem interpretandi regulam, quippè à Deo, qui nec fallere potest, nec falli, referatam? Consequentia infertur. Subsumpta probatur ex illo clarissimo testimonio Exodi 20. ubi dicitur: *Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua: septimo autem die sabbatum Domini Dei tui est: & statim causa subditur: Sex enim diebus fecit Dominus cælum, & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt.* Ecce Moyse dies creationis mundi ex professo memorans, sex enumerat: Augustinus ergo P. unum diem fuisse asserens, manifestè contradicit Moyse. Rursus, dies sex in fabrica Universi à Deo consumptos, fuisse naturales, etiam apertè traditur à Moyse: cum in causali observantiæ sabbati, de eisdem diebus, vel ejusdem qualitatis, loquatur, ac sunt dies, in quibus operari, & servilibus operibus vacari, Judæis permittebatur: atqui hi sunt naturales, & materiales: ergo & illi. Hac seorsim discutienda pro nunc propono, assumptum ampliùs mox profecutus.

488 Respondeo, quòd certè regula Augustini P. pro exponendis S. Scripturis in locis obscuris ex eisdem Scripturæ apertis testimonijs, firmissima, & tutior est; at à qua minimè deviat Augustinus P. in præsentì: quinimò ipsam strictissimè observat, ut ex suprâ ad mentem ejus determinatis clarissimè demonstratur. Quoniam Augustinus P. imprimis diem unicum ex aperto testimonio Scripturæ S. determinat: quippè Moyse luce facta, & inter ipsam, & tenebras divisione statuta, refert, lucem diem fuisse appellatam, & tenebras noctem, & illicò subjungit: *Facturaque est vespere, & mane dies unus.* Habemus ergo clarissimo testimonio Moyse in primis operibus Dei diem unum.

Hunc

Hanc autem ab ipso ibi in numeratione dierum, subjective & ex parte lucis manifestantis non multiplicari, argumentum mihi irrefragabile est, quod Moyses in numerandis diebus non fuit persecutus nominibus numeralibus primitivæ speciei, scilicet, *duo, tres &c.* sed numeralibus ordinalibus, ut *secundus, tertius &c.* An ne hoc mysterio & speciali sensu vacat? Minimè, secundum doctrinam PP. §. præcedenti statutam. At quis erit opportunus specialis sensus variationis nominum numeralium in illis diebus, ut primò Moyses à numerali primitivæ speciei, *unus*, incipiat, & deinceps ordinalibus prosequatur? Sanè non alius, quàm ille, quem præfert proprietas illorum nominum, quæ in literali sensu maximè attendenda est: hæc autem, ut in formatione dierum dictum est, ex regula dialecticorum talis est, ut nomina numeralia primitivæ speciei, ut *unus, duo, tres &c.* adjuncta substantivo, numerent principaliter formas; dies autem nomen substantivum est: si ergo Moyses in numeratione dierum prædictis nominibus fuisset persecutus, manifestum est, quod dies formaliter, & ex parte lucis manifestantis multiplicasset.

489 At nomina numeralia ordinalia ex se duntaxat ordinem in re numerata important, neque formas multiplicent: unde in die illo unico repetitionem ejusdem cum ordine factam significant; quæ repetitio fit in ordine ad sex classes, & genera rerum se se in Universo ordine consequentium, ut in discursu hujus opusculi sæpè dictum est: Ergo Augustinus P. Scripturæ verba rigidissimè observans, & eadem cum alijs ejusdem conferens, & proprietatem locutionis & significationis verborum attendens, *diem unum* creationis Universi constituit; unum, inquam, subjective & ex parte formæ, plures autem objective & ex parte rei manifestatæ. Insuper hanc unitatem ex contextu Scripturæ prima opera recapitulantis, manifestè colligit, & format; sic enim Gen. 2. habetur: *Hæ sunt generationes cæli, & terræ, in die quo creavit Dominus Deus cælum, & terram, & omne virgultum agri &c.* Ecce unicum diem fuisse creationis omnium manifestè asserit Moyses: ergo Augustinus P. Scripturam S. se ipsa expositam reddit: ergo in sua regula maximè constans invenitur quantum ad præsens.

and 490 Nec oppositum evincitur ex testimonio Exodi
 20 ut ex solutione Angelici P. num. 192. data constat, quam
 Adversarij, argumentum hoc (teste Afcanio ab ipso primo
 objectum) ponderantes, silentio prætereunt; fortassè quia,
 quo illam evertant, minimè inveniunt. Vide loco citato, &
 deinceps dicta, quibus consequenter ad nuper dicta adden-
 dum est: Quòd ibi Moyses duntaxat multiplicat dies crea-
 tionis mundi objectivè & ex parte rei manifestatæ, non au-
 tem subjectivè & ex parte formæ, quantumvis nomine nume-
 rali primitivæ speciei designentur: quod ex alio ejusdem
 Scripturæ claro testimonio comprobatur, & quidem circa
 subjctam materiam; Quoniam idem præceptum sabbatismi
 inducitur Deuter. 5. v. 13. ac Exodi 20. his verbis: *Sex die-
 bus operaberis, & facies omnia opera tua, septimus dies sab-
 bati est, idest, requies Domini Dei tui.* Ubi considerandum
 est, quòd Scriptura S. septimum diem ex professo explicans,
 non dicit: *Septimus dies sabbati est, in quo requies est Do-
 mini, vel in quo requievit Dominus ab operibus suis:* in quo
 modo loquendi significaretur, quòd sabbatum est dies
 distinctus à reliquis, secundùm quòd dies importat de formali,
 hoc est, prout numerat aliam illustrationem lucis; sed dici-
 tur: *Septimus dies sabbati est, idest, requies Domini Dei tui:*
 ubi objectam vel res ad diem spectans designatur. Ex qua
 differentia sic argumentor: Sic se habet requies Domini ad
 sabbatum, sicut lucis productio ad primum diem, & firma-
 menti ad secundum &c.; sed sabbatum in septima die non
 ponitur in Scriptura secundùm quòd numerat novam & dis-
 tinctam lucem, sed prout numerat distinctum objectum: er-
 go nec dies productioni lucis, & firmamenti deputatus, nu-
 merat aliam lucem, & formam constitutivam diei: ergo illi
 dies non distinguuntur ex parte formæ, & lucis: ergo dunta-
 xat ex parte rerum productarum, & quietis Dei.

491 Rursus: Septima dies juxta Scripturam S.
sabbati est, idest, requies Domini; sed dies pro formali re-
 quies Domini non est; quippè opus Dei & creatura est: Deus
 autem in creaturis non requiescit, sed ab ipsis in se ipso, ut
 ex Augustino P. in formatione diei septimi ostensum est: er-
 go septimus dies non accipitur in illo textu pro luce mani-
 festante, sed pro objecto tali luci præsentato, & per illam

manifestato. Cùm ergo eadem ratio sit de reliquis diebus relatè ad opera ipsis attributa, ac de sabbato respectivè ad requiem Dei; hinc fit, quòd Scriptura S. seipsam exponente, ibi dies objectivè tantùm multiplicatos debeamus intelligere, non verò multiplicatam dierum ex parte lucis, & formæ constitutivæ diei. Unde nomen illud numerale primitivæ speciei, nempe *sex*, ratione illius, cui adjungitur, non permittitur significare, quòd ex se natum est determinare, scilicet multiplicationem formarum, ut sepè in multis propositionibus contingit. Tam longè ergo abest, ut textus Exodi, qui conformiter ad locum Deuteronomij intelligendus est, & est Achilles Adversariorum, obsit positioni Augustini P. quòd potius, debita reflexione consideratus, illam confirmat.

492 Nec quòd dies, in quibus opera servilia Hebræis permittuntur, sint materiales, & usuales, probat, quòd pariter dies creationis mundi, pro causa sabbatismi ibi assignati, debeant esse corporales; ut enim loco nuper citato diximus, motivum Judæos ad colendum sabbatum excitans in illa causali Moyse, non est ratio formalis dierum, qui ibi memorantur, sed opera, quæ diebus adscribuntur; in his enim, & non in illis formaliter beneficium creationis rerum, homini divina largitate & beneficentia famulantium, & ex hoc ad cultum Dei, & observantiam sabbati ipsum allicientium, invenitur, ut ex N. Zanh, & Aug. Torniello explicatum est. Et ut verum fatear, cùm formale motivum gratitudinis sit beneficium, & hoc in prima rerum institutione non in diebus formaliter sumptis, benè verò in operibus illis adscriptis erga homines resplendeat; nulla utique in diebus apparet conducentia, & allicientia ad movendum Hebræos ad gratiarum actionem pro accepto beneficio; benè verò in omnibus operibus Dei, quæ omnia propter hominem sunt facta, & saltem ex divina dispensatione ad ipsius utilitatem ordinata. Sensus ergo illius causalis est: Quia sex genera rerum mundum constituentium, in prima rerum institutione condita, in ordine ad sex dies manifestata, ex dispensatione & largitate Dei ad vestram utilitatem, ò Judæi, sunt producta; & illis factis, Deus non illis, sed in seipso ab illis requievit; propterea vos in memoriam hujus tam grandis be-

beneficij, postquam sex diebus servilibus operibus victui necessarijs vacaveritis, septimum diem cultui Dei dedicabitis, & in ipso requiem vestram requiretis, non autem in operibus vestris, aut etiam Dei; quippè in nullo eorum, sed solum in Deo est plenum satiativum appetitus rationalis.

493 Hinc evanescent variæ ponderationes, & exaggerationes Adversariorum in textu Exodi 20. fundatæ: Quid enim consequentia habet, (inquit à Sancto Thoma in præfenti) quòd sex diebus operemur, quia sex cognitionibus Angeli intellexerunt opera facta à Deo in uno die? Dico, quòd consequentia, & causalis Moysis non sistit in hoc, quòd propterea debeamus sex diebus laborare, septimo autem quieti divina contemplationis vacare, qua sex cognitionibus Angeli intellexerint opera facta à Deo. Quoniam imprimis non sex cognitionibus intellexerunt Angeli prima opera Dei, sed modo quo supra ex Augustino P. dictum est. Et deinde ratio formalis motiva in causali Moysis, nõ consistit in diebus pro formalissimò nego suppositum, quòd nempe, dies formaliter sumptos multiplicet: Sed ut nuper dictum est, causalis Moysis, & ratio consequentiæ consistit in beneficio, in sex operibus Dei, menti Angelicæ à principio præsentatis, resplendente, & ex hoc homines ad cultum, & gratiarum actionem inducente. Unde ad sensum Augustini Parentis, à pralaudato M. non causa pro causa assumitur in litera Moysis, & falsum Augustino P. imputatur quantum ad distinctionem sex cognitionum pro intelligendis sex operibus Dei; quæ non alternatim, sed simul noctia facillima comprehendit Angelus, ut ex S. P. dictum est. Nec vim addunt Joannis à Sancto Thoma, & Pererij expressiones; quòd nimirum explicatissimè, ac distinctissimè Moyses sex dies numeraverit, & quid quoque eorum Deus fecit, manifestaverit. Quoniam Moyses & unum diem, & sex memoravit; & illum unum diem, explicatissimè ab ipso primo loco positum, non debere subjective multiplicari, sufficienter in seipse narrationis suæ indicavit, cum in numeratione dierum nomina numeralia ordinalia introduxit, & cap. 2. unum diem creationis omnium repetivit. Nec in die, tamquam mensura productionis rerum, opera Dei facta narravit; sed facto opere, diem addidit, seu potius repetivit.

494 Nec insuper, quòd ille dies unicus, in Sanctis Angelis constitutus, & in ordine ad sex genera rerum objective tantum multiplicatus, Hebræis esset ignotus, inconueniens est adeò intolerabile, ut Adversarijs apparet; ut enim e: Augustino P. & alijs nominatissimis Patribus, & ex litera exigentia ostensum est, oportuit quòd Moyfes Angelorum meminerit, & illius productionem veluti informem primò nomine cæli significaverit, & deinde in opere formationis & distinctionis, etiam primo loco formationem ipsius per lucis productionem indicaverit, ut Angeli per conversionem ad lucis incommutabilis contemplationem, lux fierent per participationem æternæ lucis & per essentiam: cum ergo luce hac primi diei Moyfes diem illum unum conficiat, consequenter necdum non est intolerabile, quòd Moyfes huiusmodi diem Judæis proponeret, verum omnimodis conuenientissimum. Nec quidquam refert, quòd rudes Hebræi ad intelligendum illum essent inepti; quoniam, ut sæpè dictum est, Moyfes in sua historia multa intexuit, nedum rudibus Hebræis inaccessa, verum etiam Patribus perspicacissimis, & ingeniosis Doctoribus imperceptibilia: exemplum sæpè repetitum est in opere secundi, & quarti diei, & pluribus alijs. Denique Angel. Præcept. Albertus Magnus, & alij doctissimi Theologi, Augustini P. doctrinam sustinuerunt: non ergo est omninò intolerabilis, nec *contraria Augustino sententia* (ut inquit Pererius in præsentis disput. num. 181.) *certa ac indubitata veritatis.*

495 Quod autem dicunt, huiusmodi dies solum metaphoricè aprari posse Scripturæ S. falsum deprehenditur ex Augustiniano argumento. Dies enim luce constituitur: ergo ubi verior & certior lux, ibi verior etiam dies: in spiritualibus autem verior, & certior invenitur lux, quia verius fit manifestatio, quam huiusmodi nomen significat, ut videre est in toto art. 2. Quod verò inquit à Sancto Thoma, mirum esse, quòd in toto reliquo Scripturæ corpore, neque dies, nec vespere, neque mane, sumantur pro diebus angelicis, sed solum pro humanis & temporalibus, & in hoc capite, quod est totius Scripturæ frontispicium, nobis proponantur dies cum tanta expressione, & cum tanta distinctione suarum partium vespere, & mane; & tamen quòd non de-
bea-

Scimus id intelligere de diebus usualibus, sicut in reliqua Scriptura, sed de angelicis & intelligibilibus nobis incognitis. Respondeo, id mirum non debere fieri propter dicta. Et insuper falsum est, quòd in toto Scriptura corpore, dies, vespere, & mane, pro humanis & usualibus diebus sumantur, ut ostensum est ex eadem Scriptura S. num. 259. Quibus addi potest illud psal. 54. *Vesperè & manè, & meridie narrabo, & annuntiabo, & exaudies vocem meam*, quòd intelligit Aug. P. 4. de Gen. ad lit. cap. 30. loqui Regium Vatem, de diebus Patriæ, significans (inquit) *quid sine temporum vicibus perageretur in Patria, cui ejus peregrinatio suspirabat*: ergo in Scriptura S. dies, & vespere & mane non semper pro diebus humanis, & usualibus accipiuntur.

496 Gravior adhuc, & intolerabilior est censura P. Vazquez tom. 2. in 1. p. q. 58. disp. 221. cap. 3. num. 16. ubi postquam Augustino Parenti tribuit sententiam de eo quòd omnia creata sunt simul in Angeli cognitione matutina, & vespertina, sicut ipse quoque existimat, in principio mundi omnia simul facta esse; sequens tulit de Aug. P. iudicium, quantum ad præsens: *Nec mirum, inquit, est, Doctissimum Virum in hac re non tam rectè philosophatum fuisse, quando contra communem sententiam, & Scripturae sensum, existimavit omnia simul à Deo condita fuisse, & sola intellectione Angeli dies illos Genesis distinxit*. Certè dictum hoc irreverenter contra August. Par. Ecclesiæ firmissimam columnam, & fundamentum, pronuntiatum est. Videtur enim Augustini P. expositionem ab omni Scripturae sensu alienam taxare, cum absolutè, & indefinitè asserat ipsam contra Scripturae sensum procedere: in quo omnium quos viderim, iudicium ingeniosus P. excessit. Alij namque inter quos Eximius Suarez, mitius, & modestius ab Augustini P. expositione recedunt: non quidem negantes illam Scripturae in omni sensu adversari; sed duntaxat ipsam Scripturae literaliter acceptæ aptari non posse iudicantes. Quia tamen mei Instituti non est, censuras contra sententiam Augustini P. cum dispendio modestiæ vindicare; sed ipsam gravium fundamentorum pondere enucleare, & Scripturae S. in literalis sensu congruam persuadere; propterea nollem apologeticum stylum cum scholastico, quem hucusque sequi con-

natus sum, immiscere. Unde sat erit Vazquij dictum nominatissimorum Patrum, & Doctorum judicio oppositum, quin & domestico celebri viro adversum ostendere. Igitur Jacobus Masenius è Societati Jesu in præfatione sui libri, intitulati: *D. Augustinus controversiarum fidei hujus temporis, ex sola S. Scriptura, juxta orthodoxæ Apostolicæque Ecclesiæ mentem, Arbitrator, & decissor optimus*; ita scripsit: *Vetus ultimorum seculorum Ecclesia omnium consensione orthodoxa fuit; optimusque illius fidei interpres D. Augustinus semper ab omni posteritate est habitus. Hunc igitur Doctorem certum est à Spiritu veritatis minimè fuisse destitutum. Quare & apertissimum relinquitur, ab Augustino neminem posse deflectere in Sacrarum literarum expositione, quin simul ab orthodoxa Ecclesia, & Spiritu veritatis deficiat.* Ergo Jacobi Masenij judicio, ab Augustino in Sacrarum literarum expositione deflectere, est ab orthodoxa Ecclesia, & Spiritu veritatis deficere. An ergo contra Scripturæ sensum Doctor Spiritu veritatis plenus Scripturam S. exponere, fas erit vel suspirari? Multo ergo minus asseverare. An veritatis Doctor à Vazquio emmendabitur? Minimè. Sed qui Doctorem tantum corrigere audet, audiat Martinum V. serm. de transfat. corp. S. Monicæ sic loquentem: *Quicumque de fide, de Religione aliquid superent, omnibus in ore erat Augustinus, ut nihil pendè ex Sacris literis possit nisi eo duce intelligi, nihil nisi eo interprete explicari:: Idem nobis Prophetarum oracula, idem Apostolorum voces refert, idem omnium Scripturarum sensum exprimit.* (Omnium Scripturarum sensum exprimit: ergo in nullo contra Scripturam processit.) *Unus postremò omnium Patrum, Sapientumque ingenia, ac studia exhibet. Si veritatem quaris, si doctrinam, si pietatem: Quis doctior? Quis justior? Quis, ut ita dicam, sanctior Augustino?*

497 Quo præmisso, Augustini P. sententiam quantum ad simultaneam rerum productionem in prima earum institutione, cum distinctione tamen art. 3. explicata, esse consentaneam Scripturæ S. & quidem ad literam acceptæ, docent Procopius, num. 121. videndus: & Philo Judæus num. 123. relatus. Lege etiam num. 124. crism Angelici P. inter Patrum de hac re sententias: & Albertum Magnum, num. sequen-

quenti: quibus magis arrisit Augustini P. positio; utique quia Scripturæ magis consonat. Vide etiam num. 127. iudicium D. Bonaventuræ. Consensit Cayeranus quantum ad idem. Sententiam autem Augustini P. quoad intelligentiam de luce spirituali, & de diebus angelicis, quippè Scripturæ S. inhærentem, secuti sunt S. Isidorus, Beda, Rupertus, Eucherius, & alij à num. 451. videndi; ex quibus Rupertus meliorem intelligentiam esse dixit Augustinianam, & etiam Albertus Magnus, & D. Thomas. Et denique non esse contra sensum Scripturæ S. Augustini P. sententiam, immò valde in ipsa fundatam ostendimus ex Augustino P. à num. 461. & etiam art. 3. & 4. Ergòne dicemus, quòd Augustinum P. & citatos præclarissimos omnes Patres sensum Scripturæ latuit? Anne Vazquius sensum Scripturæ novit, quem Augustinus P. ignoravit? Rursus, cum, ut art. 1. ex D. Thoma & alijs dictum est, in Scripturæ eadem litera, plures esse etiam literales sensus contingat; cur non aliquem illorum saltem attigisse Augustini acumen erit libenter fatendum, præsertim cum rem hanc pluribus locis diligentissimè fuerit versatus? Restat ergo, ut cum Angelico P. Alberto Magno, & alijs asseramus, quòd utrumque sensum (scilicet & Augustini P. & aliorum SS.) circumstantia literæ patitur; proindeque utrumque ut literalem habendum esse: vel si aliquis noluerit Divi Thomæ iudicio acquiescere, saltem ob reverentiam tanto P. debitam, teneatur concedere, quòd Augustinus P. & celeberrimi Patres nuper memorati, aliquem verum sensum Scripturæ S. sunt affecti, qui literalem supponat, ut modestiùs fatetur Exim. Suarez, & alij in præsentì.

498 Arguere etiam solent adversarij, & vitio subtilitatis inurere interpretationem Augustini Parentis. Quod argumentum de operibus Hilarij jamdiu quidam objecerunt N. Philippo, ut constat ex ejus epistola 6. his verbis: *Cum autem Apostolus legis mandet omnia, quæ bona sunt, teneris vos tamen librum Hilarij, in quo multa dici perfectissimè non negatis, respuendum penitus hesitatione postposita judicatis, pro eo quòd eum in aliquibus reprehenibilem aestimatis. Librum etiam quem idem Hilarius super Matheum scribit, propter quasdam sententias, quæ in eo, ut dicitis, vel falsæ, vel scrupulose sunt, non probatis; ex quo datis intelligi, quia si-*
cut.

ut id quod falsum est, sic illud quod scrupulosum est reprobandum. Ad quod apertius demonstrandum subjungitis: *Abundant Catholici simplices libri, ut jure scrupulosi propter offensam debeant evitari, cum dicat Apost. ad Coloss. 2: Nemo vos seducat in subtilitate sermonis. Patet quia simplices libros, id est ad intelligendum planos & faciles, vultis solummodo lectitari; scrupulosos verò, id est subtiles & difficiles evitari: ne scilicet in illam seductionis offensam incurratur, à qua sibi præcavera Colossenses Apostolus vel jubet, vel hortatur.* Ecce idem argumentum contra libros Hilarij objectum, quod plures adversus Augustinum etiam opponunt; licet quidam ex illis Doctor Balacios in 2. dist. 12. disp. 1. fol. 153. subtilitatem Augustinianam tolerandam existimet, si Moyses propter Augustinum scripsisset, dicens: *Ceterum si Moyses propter Augustinum illud caput 1. Geneseos scriberet, ego amarem expositionem Augustinianam. Verum quia non propter Augustinum, sed ad rudem scribebat populum, &c.*

499 Respondeo, quòd certè interpretatio Augustini P. subtilis est, at minimè per hoc seductioni obnoxia, sed solida, & in Scripturarum testimonijs, validissimis rationibus, reflexionibus in serie literæ & contextu factis, firmissimè fundata; atque adeò procul abest seductionis crimen ab expositione Augustiniana: quinimò ipsa magis vindicat Scripturam S. ab irrisione infidelium, ut ex Angelico Præcept. locis nuper citatis dictum est: Scriptura autem S. non subtilitatibus vitiosis, nec seductionibus, ab irrisione infidelium rectè vindicatur; immò ex hoc manifesta illis irrisionis occasio tribueretur; cum naturali solertia possent captiosam subtilitatis expositionis artem detegere, & exinde jure expositionem respuendam convincere. Si ergò subtilis expositio Augustini P. juxta D. Thomam apta est, ut Scriptura ab irrisione infidelium vindicetur, utique quia solidissima est, & ad convincendam infideles congrua: ac proinde etiam literalis; quippè ex hoc sensu firmum contra infideles, & hæreticos in Scriptura sanitur argumentum.

500 Nec Apostolus subtilitates solidas, sanamque doctrinam continentés, uspiam aut legere, vel audire prohibuit, ut optimè ostendit N. Philippus ibi: *Nunquid etiam (inquit) debent, quæ scrupulosa, & subtilia sunt, evitari, vel*
for-

forte lecta, & non intellecta inconsulto iudicio reprobari, eisque pro vitio ipsa scrupulositas, & subtilitas imputari, & non inde multo potius, multoque reverentius honorari? Quis unquam hoc Apostolus, quis vir Apostolicus vel dixit, vel scripsit ut videlicet libri simplices legantur; scrupulosi vero, & subtiles iure propter offensam (ut scribitis) non legantur? Cum in subtilitate sermonis Colossenses non seduci Apostolus pramonebat, nunquid eos ad hoc inducere cupiebat, ut legere scripta scrupulosa, & subtilia recusarent, simplicia tantum legerent? Hoc nimirum non videtur lectionis illius series continere, ut intendat eos à lectione subtilium removere: immò in ea sollicitum se ostendit Apostolus, ut Colossenses plenius instruantur, ne quasi rudes, & simplices, à Pseudoapostolis subtiliter loquentibus seducantur: Volo (inquit) vos scire, qualem sollicitudinem habeam pro vobis, & pro his qui sunt Laodicia, ut consolentur corda ipsorum, instructi in charitate, & in omnes divitias plenitudinis intellectus, in agnitione mysterij Patris Christi Jesu. Qui ergo studet eos in omni divitias plenitudinis intellectus instruere, ut mysterium Dei Patris, quod est Verbum caro factum, possint agnoscere; non vult eos lectione librorum simplicium esse contentos; sed in his, qui abscondita mysteria Dei Patris continent, sic intentos, ut hereticorum possint argumentationibus resistere, & subtiles eorum tendiculas librorum subtilium sententijs fortioribus destruere. Propter quod subjungit: Hoc autem dico, ut nemo vos seducat in subtilitate sermonis: & paulo post: Videte ne quis vos decipiat, per philosophiam, & inanem fallaciam: & supra: Non cessamus (inquit) pro vobis orantes, & postulantes, ut impleamini agnitione voluntatis ejus in omni sapientia, & intellectu spiritali.

301 Vult Apostolus (prosequitur idem assumptum) Colossenses in omni sapientia & intellectu proficere legendo & intelligendo subtilia, subtilibus argumentis prudenter resistere; alioquin frustra vel hanc illis, vel alias alijs epistolas scriberet, si non scrupulosa, & difficilia, & legi, & intelligi peroptaret. Plerumque enim tam subtilia scribit, ut non facile, nisi à sapientibus, & spiritalibus capiuntur; plerumque tam scrupulosa, ut multi non capiendo, in errorem precipites seducantur. ¶ Licet autem Apostolicis, & Evangelicis literis

tanta subtilitas, tantus inesse scrupulus cognoscatur; non est tam in consilij, ut propter eorum offensam lectio respiciatur: immo et necesse est multo diligentius insistatur; ut querendo & pulsando prudens lector competentens illius intelligentiam assequatur. Sic scripta Hilarij, quamvis scrupulosa, quamvis subtilia, non tamen, ut aestimo, debent contemptibilia judicari, eorumque lectio nec à sapientibus, nec à simplicibus penitus relegari, quia utrisque profectum illa non mediocriter ministrabit; dum & sapiens sapienter obscura penetrabit, & simplex foris remanens, humiliter eadem salutabit. Hæc subtiliter, eleganter, & solidè N. Philippus pro vindicanda subtili lectione, & fructuosa librorum Hilarij, quæ jure optimo debent aprari expositioni Augustini.

502 Si ergo subtilis doctrina epistolarum Pauli, & aliorum Apostolorum, quin & Evangelij, non debet evitari, sed assidua lectione, & prudenti diligentia continuè meditari; quia horum sacrorum librorum subtilis doctrina utilis est, & necessaria ad vitandam seductionem Pseudoapostolorum, & resistendum argumentis hæreticorum, & destruendum subtiles eorum tendiculas librorum subtilium fortioribus sententijs; cur Augustiniana interpretatio hæc omnia Divi Thomæ judicio, convenientissime præstans, ob subtilitatis offensam erit respuenda? Si Apostolus vult, Colossenses omni scientia esse instructos, ut subtilibus argumentis hæreticorum prudenter resistere possint; cur non oporteat catholicos varia, subtili, & in Scriptura fundata multiplici expositione esse munitos, ut sic, & Scriptura diversis intellectibus hominum conveniat, & per hoc etiam ab infidelibus facilius defendatur; dum si aliquid, quod quisque ex Scriptura S. velit intelligere, falsum apparuerit, ad alium ejus sensum possit haberi recursus, ut ex D. Th. & N. Philippo supra numeris 18. & 19. dictum est? Quamvis ergo subtilis sit expositio Augustiniana, tamen & sapientibus, & insipientibus debet aestimari utilis; & utrisque profectum ministrabit, dum & sapiens sapienter obscura penetrabit, & simplex foris remaneas humiliter eadem salutabit.

503 Rursus: cum Scriptura sic loquatur, (teste Augustino P. 5. de Gen. ad lit. cap. 3.) *ut altitudine superbos irrideat, profunditate attentos terreat, veritate magnos pascat,*

est, affabilitate parvulos nutriet: & juxta Gregorium Magnum, S. Scriptura *fluvius sit, in quo agnus peditat, & elephas natat*: Cur Magnum P. Augustinum veritatis subtiliter ab ipso in Scriptura S. inventæ fortiori alimento, alijsque debilioribus non apto, Scripturam S. pascere non intelligemus? Scriptura enim S. cibum cuique congruentem materna benignitate porrigit, ut perbellè cecinir eruditus Picorius.

*Lac capit hic infans, panem robustior etas;
Nec caret optato curvæ senectæ cibo.*

Unde robustum Augustini ingenium in mensa abundantissima historiæ profundissimæ Moysis sumit panem sibi congruentem, dum alijs debilioribus lac duntaxat ministratur in eadem. Quædam enim verba familiaria præfert ibi Scriptura S. quæ laici, & parvuli, quasi agni simplices intelligunt, etiam non elevati à terra, sed peditantes, & se tenentes in terra: & sub illis verbis familiaribus latent profundissimi sensus, ut elephantes, idest, magni, & subriles clerici, & Patres, natent, & non possint ibi fundum attingere. Ergo oportet, quòd ibi sit subtilis interpretatio; utpote quia subtilis, & profunda est Moyses narratio. Unde & alij Patres plures habent ibi subtiles expositiones, ut art. 3. sapè dictum est. Hoc ergo attendens Augustinus P. multiplici etiam sensu Script. S. Gen. 1. in libris de Gen. ad lit. exposuit, ut ipse lib. 1. cap. 20. ait: *Ad hoc enim considerandum, & observandum, librum Geneseos multipliciter, quantum potui, enucleavi, proculque sententias de verbis ad exercitationem nostram obscure positas, non aliquid unum temerè affirmans cum præjudicio alterius expositionis fert asidè melioris, ut pro modulo suo eligat quisque quod capere possit: ubi autem quid intelligere non potest, Scriptura Dei det honorem, sibi timorem.* (Discant hic obiter plures, qui suis interpretationibus cum aliarum præjudicio adèdè firmiter, & tenaciter adherent, se ab Augustini regula, & exemplo deviare.)

304 Restat ergo, quòd interpretatio Augustini P. necdum non sit respicienda quia subtilis, verùm ex hoc ipso maxime extollenda; quia ad vindicandam Scripturam S. ab irrisione infidelium, & contra ipsos arguendum, valdè utilis

est. Quod verò additur ex Palacios, certè commendat partim expositionem Augustini P. qua parte asserit, quòd sensus ab Augustino P. assertus est acumini ipsius accommodatus; & verè ita est. Cæterùm falsum est, quòd Moyses non propter Augustinum, sed ad rudes duntaxat Judæos fuerit locutus; ut enim suprâ art. 3. ex Aug. Tornielo dictum est, Moyses omnibus debitor factus, omnibus scripsit, cunctisque, quantum cuique satis erat, se accommodavit. Unde rudibus quædam plana & facilia dedit, quòd, videlicet, Deus opificium mundi se solo liberè in tempore produxit. Quædam verò obscurè ad nostram exercitationem tradidit, in quorum intelligentiâ Spiritus S. qui ubi vult spirat, & quando vult, quibusdam planiorem, quibusdam subtiliorem, profundiorè, & latentiorè sensum aperuit, uti piè credimus Augustino P. concessisse. Cùm igitur quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sint, & hæc Scripturarum doctrina tunc nobis proficiat, cùm à Sanctis Patribus enucleata proponitur, inter quos Aquilæ cognomen non immeritò obtinet Augustinus Parens; hinc Moyses præcipuè propter Augustinum P. scripsit, ut videlicet, ipsius sensu elucidata, nobis fieret perceptibilis Mosaica historia.

505 Argues præterea: Quia Augustini P. interpretatio nimis innititur rationibus: unde & *rationabilior* æstimatur ab Ang. P. Alb. M. Bonaventura, & alijs; atqui Scriptura S. non est investigatione rationis exponenda, dicit enim Amb. de Sacramentis: *Tolle rationem ubi fides queritur: piscatoribus creditur, non Dialecticis*; in expositione autem Scripturæ fides queritur, ut dicitur Joan. ultimo: *Hæc autem scripta sunt, ut credatis*: ergo Augustini expositio amplectenda non est. Maj. est certa, ut ex discursu Opusculi constat. Min. patet auctoritate Ambrosij, & rursus docetur à Greg. M. in hom. Pentec: *Fides (inquit) non habet meritum, cui humana ratio prebet experimentum*: & ab Aug. P. 16. de Civit. Dei, cap. 31. ubi dicit: *Divino intonante præcepto obedendum est, non disputandum*: Ergo sensus, & intelligentiâ Scripturæ S. non est rationibus eruenda, sed auctoritatibus comprehenda. Atqui auctoritas magis facit pro expositione Augustino P. contraria: ergo.

His duo sunt consideranda: Primum, quod ad fidem pertinet in ea. Secundum, quod fidem supponit, & intelligentiam creditarum rerum requirit. Quantum ad primum ratio humana dupliciter potest se habere: Primo, ut fidei prævia, & ut motivum cui fides innitatur: Secundo, ut fidei pedissequa, & declarans veritatem, & credibilitatem rei revelate. Certè primo modo verum tenent dicta Sanctorum PP. allegata, & in hoc sensu sunt accipienda: secundo autem modo ratio humana valdè utilis est ad persuadendum, quòd ea, quæ ex motivo divinæ revelationis credimus, humanæ rationi, quæ est participatio legis æternæ, sunt consona: in quo sensu accipitur à Theologis illud Psalmistæ: *Testimonia tua credibilia facta sunt nimis*; hoc est, divinorum eloquiorum credibilitas humana ratione demonstrabilis est. Unde & 1. Petri 3. dicitur: *Parati reddere rationem de ea, quæ in nobis est, fide, & sps.* & ad Timoth. 1. *Potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt, arguere.* Quare Augustinus P. 2. de Ordine dicit: *Ad discendum dupliciter ducimur, auctoritate, & ratione.* Per expositionem autem Scripturæ S. ducimur ad discendum eam: unde congruè postquam Deo revelanti, & testimonio ejus ab Ecclesia accepto, assensum præbemus, ratione & doctrina Patrum instruiamur, ut firmitus in fide permancamus, & hæreticorum tendiculas destruemus, in quo valdè laborant Theologi.

507

Quantum ad secundum etiam duplici assignato modo potest se habere humana ratio: & si primo se habeat, periculosè proceditur in expositione: si autem secundo modo, convenientissimè. Unde Augustinus P. de vera relig. inquit: *Quod credimus, debetur auctoritati: quod intelligimus, debetur rationi.* Expositio ergo S. Scripturæ prima intentione debet potius fieri auctoritatibus, quam ratione: secunda verò intentione debet etiam diligentissimè investigari ratione. Auctoritatibus autem exponi debent loca obscura Scripturæ S. ex quibusdam alijs clarioribus dictis ejusdem Scripturæ; ut docet Aug. P. 2. de Doctrina Christ. dicens: *Ad obscuriores lectiones illustrandas de manifestationibus sumantur exempla; & quedam certarum sententiarum testimonia incertis auferant dubitationem.* Et maxime sumenda sunt talia, quæ, illa quæ obscura sunt, circumstant in eadem materia.

508 Respondeo ergo ex his ad argumentum, quod Augustinus P. non præcisè humanis rationibus innixus tuam interpretationem excogitavit, sed præcipuè Scripturæ S. testimonijs illam firmavit; immò ex locis clarioribus obscuriora loca declaravit. Quoniam caput 1. Gen. ut ex dictis à principio hujus Opusculi constat, obscurissimum est, & velantar à Seraphim priora operum Dei: Scripturæ autem hujus velamen auferit ex alijs Scripturis manifestationibus. Pro quo primò supponit, quod fide tenendam est in illo; ut videre est in 1. cap. Imperfecti de Gen. ad lit. nempe: *Deum Patrem omnipotentem universam creaturam fecisse, atque construxisse per Filium suam unigenitum :: sive visibilem, sive invisibilem de nihilo. :: Creaturam omnem neque consubstantialem Deo, nec coeternam dici, aut credi debere*: ac per consequens in tempore, vel simul cum tempore cuncta à Deo fluxisse. Hoc autem, & nihil amplius expressè credendum à Moyse proponitur, nisi etiam quod à Deo omnia facta sunt valde bona. Quid autem significet lux illa primigenia, aut firmamentum, & alia hujusmodi, hoc ad exercitium nostram, & ob fines, & judicia inscrutabilia Dei, hominum disputationi tradidit, *ut non inveniat homo opus, quod operatus est Deus ab initio usque ad finem*, ut dicitur Ecclesiast. 3. Unde fide certum est, Deum fecisse lucem: qualis autem sit illa lux remorum est à sensibus nostris. Similiter, firmamentum à Deo esse factum iudicata veritas est: sed quid tandem esse dicendum sit, determinare non audeat Chrysostomus; & ad hunc modum sunt alia obscurissima.

509 Et quantum ad ea, quæ hucusque tractavimus, licet constet, dicto, & imperio Dei fuisse omnia condita; at tamen simul, vel successivè emanaverint à Deo creaturæ, littera Gen. 1. non declaravit; neque enim verbum habet, quod vel successiōnem, vel simultatem in processu rerum à Deo significet: quam obscuritatem illustrat Augustinus P. ex manifesto Ecclesiast. loco: *Qui vivit in æternum, creavit omnia simul*: & ex Gen. 2: ergo loca obscura Scripturæ S. ex clarioribus ipsius testimonijs illustrat Augustinus P. Rursus: Cælum & terram primò omnino creasse Deum memorat Moyse: quem locum, obscurum reddunt verba secundi, & tertij diei; nam etiam firmamentum Deus vocavit cælum,

Scardam terram: Unde investigandum superest, quid cœ-
 lum & terra primo loco significant; quid secundo, & tertio
 die. Augustinus ergo P. ex locis apertis Scripturæ clarè
 deducit, cœlum primò creatum, esse Angelum; quoniam
 Scriptura aperte dicit, quòd *prior omnium creata est Sapien-*
tia, hoc est intellectualis natura; & similiter terram & aquam
 significare materiam informem; quoniam Sap. 11. dicitur:
Qui fecisti mundum de informi materia; ex quo inferitur,
 quòd cum id ex quo aliquid fit, sit prius illo, quòd exinde
 fit, prius debuit manifestari in Scriptura hæc materia rerum
 corporaliã, quàm formatio rerum secundum species pro-
 prias. Proindeque Scripturam seipsa explicans, foederat
 Augustinus P. eisdem antilogias; & colligit, quòd secundo
 die aliud est cœlum quòd producitur, ab illo, quòd in prin-
 cipio creatum memoratur: illud nempe spirituale, & angeli-
 cum; hoc verò materiale, & corporeum; & similiter aliud
 terra, & aqua in principio creata, aliud aqua tertia die ex-
 pressa significat: ibi nimirum informitatem materiæ, vel
 materiam informem, hic autem ipsa elementa visibilia.

510 Præterea lux primo die facta legitur, diemque
 constituens: illam autem obscurè positam ad faciendum diem,
 manifestè indicat opus quarti diei, ubi ad hujusmodi effectum
 luminaria narrantur creata. Quòd attendens Augustinus P.
 egregiè antilogiam vitare contendit, per hoc quòd lux primò
 diei sit formatio primæ creaturæ per hoc quòd adhæreat Ver-
 bo Dei, ut ab ipso illuminetur: Convenientissimè quidem;
 quoniam à primò die incipit opus formationis, & distinctio-
 nis, prius autem formari, & distingui debuit, qui prior crea-
 tus fuit, nempe Angelus; angelica ergo fuit illa prima lux,
 & angelicus dies ille unus per ipsam configuratus: ac proinde
 distincta fuit lux illa à luce, & die quarti operis. Ergo &
 Scripturam seipsa Augustinus P. exponit, & antilogias appa-
 rentes convenienter conciliat.

511 Quo factò, suis positionibus congruentissimas
 rationes adjungit ex vera philosophia, & humanis conjectu-
 ris, quas in discursu opusculi pro captu ponderavimus. Hu-
 jusmodi autem processus verè theologicus est, & laudabilis;
 quinimò oppositam reprobat V. Beda in lib. 2. de ele-
 ment: Philosophia in principio, ubi rejiciens sententiam po-
 nen;

nentium aq̄as veras super cœlos, ait: *Nihil miserius esse, quàm dicere, illud est quia. Deus illud facere potuit, neque ostendere rationem, quare hoc sit, neque utilitatem, ad quam hoc sit.* Augustinus ergo Parens congruis rationibus suam expositionem firmans, sanamque fidem narrationis Mosaicæ salvans, convenientissimè procedit.

Hæc sunt, quæ in vetusta, gravi, arduaque controversia inter Patres, Theologosque contentiosè exagitata, pro vindicando excelsam Augustini P. interpretationem, (clarissimum certè Augustinianum ingenij monumentum) ex ejusdem eminentissima doctrina, & Angelici Præceptoris intelligentia, excerpere potui; ut mens tanti Parentis magis patefacta clarifcat, & sententiam, quam obsoletam, p̄nè mortuam, & dieterijs, censurisque tanto Patri indignissimis conspurcatam videbam, debito honori restitutam, magis magisque pij Augustini cultores venerarentur; & ne ipsam quia subtiliorem reformidarent amplecti, cùm solidissima subtilitatis fundamenta, aliquantulum enucleata conspicerent. Fateor, quòd Provinciam meis viribus imparè assumpsi, ut pro dignitate Augustinianam præexcelsam positionem factam tectamque tuerer; verùm forsam erit, ut meus hic qualiscumque labor, & affectionis erga Augustinianam interpretationem specimen, ingeniosiores excitet ad supplendum ea, quæ pauperculo huic opusculo desunt, & plenam expeditionem assequatur Augustini solida, atque subtilis doctrina; quod si nactus fuero, inter fœlices profectò connumeratùs gloriabor, *gloria enim hominis ex honore Patris sui*, ut dicitur Ecclesiastici 3. v. 13.

Jam ergo, ut promissis stemus, ultimum in divisione opusculi promissum impleamus.

Pro quo sit.

☞ ☞ ☞ ☞ ☞ ☞

☞ ☞ ☞ ☞ ☞

☞ ☞

☞ ☞

329

ARTICULUS SEXTUS.

*EXPONITUR AD LITERAM TEXTUS MOYSIS
GEN. I. JUXTA MENTEM PARENTIS
AUGUSTINI.*

CORNUTA facie, micantissimoque circumfusa fulgore sese ostendit Moyses in hoc suæ historiæ frontispicio, ita ut sicut olim eam Israelitæ non nisi velamine opertam intueri poterant, sic Sancti Patres, & Sacri Expositores hanc Moysis de orbis emolitione narrationem contemplantes, ipsam densissima caligine obvolutam inveniant, & sensum ejus abstrusum, & velamine obtectum, determinare reformident: sensum, inquam, literalem, quem haud incongruè faciem appellaverim; quippè facies ea est, in quam primùm oculos conjicimus, ut quis unusquisque sit, agnoscamus: facies ergo in Scripturæ S. investigatione ille erit, qui primò omnium scrutandus est; hæc autem facies, vel sensus, est literalis, utpote omnium aliarum interpretationem basis, & fundamentum, ut ex dictis art. 1. conspicuum est. Verùm unde, rogas, tantus fulgor in faciem Moysis? Unde tanta profunditas, adedque latens intelligentia in sermonibus genesis Mundi? Brevi dicam: Ex consortio, & colloquio Dei, cum quo quadraginta diebus, & totidem noctibus demoratus Moyses, eumque facie ad faciem, & , ut præclarissimi PP. Basilius, & Chrysostomus autamant, clarissima visione, licet raptim, & per transennam intuitus, aded coruscans, & micantissimus evasit, ut præ nimio fulgore non possent Hebræi in faciem ejus intendere; hinc pariter ejus scripta, & præsertim Gen. exordia, aded splendescencia apparent, & altissimam veluti divinam locutionem ostentant, ut quemadmodum qui oculorum aciem in lucidum Solem injiciunt, sæpè ex nimio illius, suisque viribus impari fulgore, obrui contingit, ut certam rerum speciem, formamque non distinguant; haud aliter qui faciem hanc Moysis, seu orbis effectiois historiam splendescentem admodum contemplari ausi sunt, quamvis præstantissimi ingenij, imenso rerum supernarum fulgore hallucinati, in infinitas

ferè deciderint interpretationes, nec plenè quisquam diffinire ausus sit sensum, & certam historiarum Moysis intelligentiam, ut ex dictis in principio Disputationis patet. Quis ergo nobis auferet velamen istud, ut faciem Moysis, hoc est, sensum literalem historiarum ejus possimus inspicere? Quis ediceret tam profundum, & occultum sermonem, linguamque nobis ignotam, à Moysè ex consortio Dei haustam? Sanè non alij, quàm qui Deo virtutum meritis, & orationis assiduitate familiares, ab ipsoque suorum arcanorum participes divina largitate, & dignatione fuerint effecti. Hi sunt SS. PP. quos D. Opt. Max. ineffabili providentia sua luminaria Ecclesiarum constituit, ut abdita Scripturarum secreta mortalibus patefcerent; inter quos Aquilæ cognomen non immeritò Augustinus P. obtinuit: Unde congruè in præsentì pro Duce, & luce propositi opusculi ipsum licebit assumere; quippè Aquilæ hoc præ ceteris animalibus privilegium dignoscitur esse concessum, quòd Solis radios recto ore patiatur, filiosque suos legitimos in eo probare, quòd in Solem possint aciem firmiter injicere; ut si secùs faciant, veluti adulterinos despiciant, ut Author est Claudianus, dum ait:

*Protinùs implumes convertit ad æthera nidos,
 & recto flammam imperat ore pati.
 Consulit ardentem radios, & luce magistra,
 naturam, vires, ingeniumque probat.
 Degeneres refugo torsit qui lumine visus,
 unguibus hunc sevis ira paterna ferit.
 Exploratores oculis qui pertulit ignes,
 sustinuitque acie nobiliore diem,
 Nutritur, volucrumque potens, & fulminis hæres,
 gesturus summo tela trisulca Jovi.*

Ergo ad Aquilam Aug. P. præcipuè pertinebit, & cornutam, splendescentemque historiarum Moysis faciem, hoc est, sensum literalem recto ore conspiciere, & filios suos ad sui imitationem provocare, & ad hauriendos Mosaicos fulgores convertere, & quos imbecilles ad hujusmodi functionem invenierit, ut adulterinos reprobare. Absit autem, ut me filium suum, licet indignum, degenerem inveniat Doctorum Aquila

la Augustinus Patens. Sed age, ut ejus doctrinam in ar duo opere tutissimam, rationabilem, subtilem, & intentioni Moyses inherentem totis nisibus insequendam, tutandamque pro modulo assumam. Verum sæpe sæpius repetita præmissa cautela, ut videlicet, nemini præjudicium in hujusmodi doctrinæ Augustinianæ prælatione inferam, sed omnium Patrum sententias literæ consentaneas judicem. Scopus ergo hujus postremi articuli erit, textum primi Geneseos capituli litera-liter ad mentem Augustini P. explauare, simulque ostendere, omnia in superiori disputatione determinata minimè contextui Moyses obviare, quinimò valdè intentioni Auctoris congruere. Quod subjiciendo literæ Augustini P. verba præstare curabo, ipsiusque expositionem à quorundam objectionibus vindicare conabor. Ut autem, quod promitto, foeliciter assequar, Deus Opt. Max. enixè est exorandus, in cujus nomine, & sub protectione Augustini P. exordiar in potentias Domini, in mundi Genesi à Moyses enarratas, introire. Sit ergo.

G. I.

PRIMUS VERSICULUS HISTORIÆ

Moyse exponitur.

IN PRINCIPIO CREAVIT DEUS COELUM, ET TERRAM.
 Hic describit Moyses primæ creaturæ à primo omnium conditore emanationem: unde duo præcipue in hac clausula diligenter sunt scrutanda; unum ex parte principij, alterum ex parte termini. Et quidem ex parte principij sentit Augustinus P. quod declarantur personæ Patris, & Filij: unde sensus est: Pater in Filio, qui est Dei sapientia, in qua, David perhibente, fecisse Deus creditur omnia, creavit cælum, & terram. Sic August. P. 11. de Civit. Dei, cap. 32. dicens: *Atque illud, quod dictum est, in principio, non ita dictum, tamquam primum hoc factum sit, cum antè fecerit Angelos, sed quia omnia in Sapientia fecit, quod est Verbum ejus, & ipsum Scriptura principium nominavit: sicut ipse in Evangelio Judæis quærentibus, quis esset, respondit, se esse principium: Non è contrario referam conten-*

tione: & maxime quia hoc me delectat plurimum, quod etiam in summo exordio sancti libri Genesios Trinitas commendatur. Cum enim ita dicit: In principio fecit Deus cælum, & terram: ut Pater fecisse intelligatur in Filio, sicut attestatur psal. ubi legitur: quàm magnificata sunt opera tua Domine, omnia in sapientia fecisti: convenientissime paulò post commemoratur Spiritus Sanctus. Cum enim dictum esset, qualera terram Deus primitus fecerit, vel quam molem, materiamvè future constructionis mundi, cæli & terra nomine nuncupaverit, subjiciendo, & addendo: terra autem erat invisibilis, & incomposita, & tenebra super abyssum: mox ut Trinitatis commemoratio compleretur, & Spiritus, inquit, Dei ferebatur super aquas. Idem docet August. P. lib. 1. contra Adversarium legis & Prophetarum cap. 2. dicens: Aut certe quia in principio sibi coeterno fecit Deus cælum, & terram: hoc est, in Unigenito Filio. Ipse enim est Sapientia, de qua dicit Apostolus, Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam. Et de Deo, qui fecit cælum, & terram, dicitur in psal: Omnia in sapientia fecisti. Aut si de psalmo iste non vult accipere testimonium, Apostolum audiat de Christo loquentem: Quia in ipso condita sunt omnia in cælo, & in terra, visibilia, & invisibilia. Et 19. confess. ait: Verum est enim Domine, fecisse te cælum, & terram: & verum est, principium esse Sapientiam tuam, in qua fecisti omnia.

3 Hac Aug. P. in quibus vides, sanctissimum Doct. suam interpretationem ex Scriptura deduxisse; seu potius Scripturam Sacram se ipsam exponentem reddidisse: Cum enim Moyses Deum principium & effectorem Cæli & terræ hic commemoret, & alibi in Scriptura disertis verbis, Deum in Filio cuncta condidisse habeatur; & insuper ex certissima Theologia actiones Dei ad extra toti Trinitati communes esse liquido demonstratur; consequenter optimè resolvit Aug. P. quod cum à Moysse Deum in principio fecisse cælum, & terram enunciatur, & paulò infra Spiritus Dei superferri aquis declaratur, totius Trinitatis consensus ad creaturarum productionem denotatur; ita ut Dei nomine Pater intelligatur; principij verò, Filius; & Spiritus S. per vocabulum *spiritus* accipiat. Favent Augustiniana huic interpretationi symbolum fidei, & echo exordiorum utriusque testamenti; nam

in symbolo *Patrem omnipotentem creatorem cœli, & terræ, visibilibus omnium, & invisibilibus* profiteamur: Ergo cum in historia Moyses audimus, Deum cœlum, & terram creasse, congruè intelligimus utriusque à Patre effluxum. Et in Evangelio Joannes omnia à Verbo creata demonstrat, dum ait: *Omnia per ipsum facta sunt*. Ergo cum Moyses dicat, in principio fecisse Deum cœlum, & terram; & principium appellari Verbum Dei, ex Scripturæ usu, & ipsius Christi de se ipso testimonio comprobetur; consequens est, quod per *principium* emanatio creaturarum à Filio designetur. Constat ergo ex symboli, & Evangelij resonantia, quod expositio Augustini P. quantum ad expressiones Patris, & Filij in prima rerum institutione firmissima est. Et etiam quantum ad concursum Spiritus Sancti constat ex illo Pauli: *Ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia*, quod juxta Augustinum P. apud D. Thom. ad illa verba Joann: *Omnia per ipsum facta sunt*, lect. 2. denotat totius Trinitatis concursum ad cunctorum productionem; ita ut, *ex quo omnia*, significet Patris influxum; *per quem omnia*, Filij; & *in quo omnia*, Spiritus Sancti. Sed de hoc latius infra.

4 Consentiunt Aug. P. quantum ad hanc expositionem, Tert. lib. adversus Hermog. cap. 2. Orig. super Gen. hom. 1. Amb. exam. lib. 1. cap. 14. Clemens Alexandrinus lib. 6. Strom. Beda in Gen. & lib. de 6. dieb. creat. & Rnp. Comment. in Gen. lib. 1. cap. 3. Sciendum autem est, quod hæc locutiones, *Pater in Filio*, & *Pater per Filium*, quantum ad præsens attinet, sibi æquipollent; quoniam particula *in* quandoque in Script. S. sumitur pro *per*: quando nimirum cadit supra *principium*, & hoc significat *Filium*. Hinc in hebraica phrasi præpositionem *in* pro eo quod est *per*, frequentissimè usurpari dicitur, ut ait Alcan. tom. 1. in Gen. fol. 57. Unde ad Hebræos 1. cum dicitur: *Novissimè locutus est nobis in Filio*, sensus est, locutus est per Filium, qui antè locutus fuerat per Prophetas. Et psalm. 121. *stat pax in virtute tua*, idest, per virtutem tuam. Atqui principium hic pro Filio accipitur: ergo præpositio *in* æquivalet præpositioni *per*.

5 Quomodo autem intelligendum sit, cum dicitur, *Patrem per Filium operari*, docet Angelic. Præcept. in illud
Joan:

Joann: Omnia per ipsum facta sunt, lect. 2. ubi: Sciendum, inquit, quod quando dicitur, aliquid per aliquem fieri, hæc prepositio per, denotat causalitatem in obliquo respectu operationis aliquomodo, sed diversimodè; cum enim operatio secundum modum significandi consideretur media inter operantem, & operatum, potest considerari ipsa operatio dupliciter. Uno modo secundum quod exit ab operante, qui est causa ipsius actionis: Alio modo secundum quod terminatur ad operatum. Quandoque ergo prepositio per significat causam operationis, secundum quod exit ab operante: Quandoque autem secundum quod terminatur ad operatum. Causam autem operationis secundum quod exit ab operante, significat, quando illud quod significatur per obliquum, est causa operanti, quod operetur, vel efficiens, vel formalis: formalis quidem, sicut ignis calefacit per calorem; est enim calor causa formalis calefactionis ignis: Causa verò movens, seu efficiens, ut secunda agentia operantur per prima; ut si dicam, quod Balibus operatur per Regem, quia rex est causa efficiens Balibo, quod operetur. Et hoc modo intellexit Valentinus, omnia facta esse per Verbum: ac si Verbum esset causa conditori, ut omnia faceret. Causalitatem verò operationis secundum quod terminatur ad operatum importat hæc prepositio per, quando illud, quod significatur per ipsam causalitatem, non est causa ipsa, quod operetur, sed est causa operationis, secundum quod terminatur ad operatum. Sicut cum dico, carpentarius facit scannum per securim, quæ non est causa carpentario, quod operetur, sed ponimus esse causam, quod scannum fiat ab operante. Sic ergo cum dicitur: Omnia per ipsum facta sunt, si ly per denotet efficientem causam, seu moventem Patrem ad operandum, dicendum est, quod Pater nihil operatur per Filium, sed per se ipsum omnia operetur, ut dictum est. Si ly per denotet causam formalem, sic cum Pater operetur per sapientiam suam, quæ est sua essentia, operatur per suam sapientiam, sicut operatur per suam essentiam; & quia sapientia, & virtus Patris attribuitur Filio 1. ad Corinth. 1. dicimus Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam, idèd appropriatè dicimus, quod Pater omnia operatur per Filium, id est per sapientiam suam. Et idèd dicit Augustinus quod hoc, quod dicitur: ex quo omnia, appropriatur Patri: per quem omnia, Filio: in quo omnia, Spiritu Sancto.

6 „ Si verò *ly per*, prosequitur Ang. Doctor, *denotat*
 „ *causalitatem* ex parte operati, tunc hoc quòd dicimus, Pa-
 „ trem omnia operari per Filium, non est appropriatum
 „ Verbo, sed proprium ejus: Quia hoc quòd est causa crea-
 „ turarum, habet ab alio, scilicet à Patre, à quo habet esse;
 „ nec tamen propter hoc sequitur, ipsum esse instrumentum
 „ Patris, licet omne, quod movetur ab alio ad aliquid ope-
 „ randum, rationem instrumenti habeat. Cùm autem dico,
 „ aliquem operari per virtutem receptam ab alio, potest du-
 „ pliciter intelligi: Uno modo, quòd eadem numero sit vir-
 „ tus, & dantis, & accipientis; & hoc modo qui operatur per
 „ virtutem acceptam ab alio, non est minor, sed aequalis ei,
 „ à quo accipit. Quia ergo Pater eandem virtutem, quam
 „ habet, dat Filio, per quam Filius operatur; cùm dicitur
 „ Pater operari per Filium, propter hoc Filius non est dicen-
 „ dus minor Patre, nec instrumentum ejus: sed hoc sequitur,
 „ in illis, qui non eandem virtutem accipiunt ab aliquo,
 „ sed aliam, & creatam. Sic ergo patet, quòd Spiritus Sanc-
 „ tus, nec Filius est causa Patri, quòd operetur, neque Pa-
 „ tris minister, seu instrumentum, ut deliravit Origenes.
 „ Si autem rectè considerentur Verba prædicta, *omnia per*
 „ *ipsum facta sunt*, evidenter apparet, Evangelistam pro-
 „ prijsimè fuisse locutum: Quicumque enim aliquid facit,
 „ oportet, quòd illud præconciplat in sua sapientia, quæ est
 „ forma, & ratio rei factæ, sicut forma in mente Artificis
 „ præconcepta, est ratio arcæ faciendæ. Sic ergo Deus nihil
 „ facit, nisi per conceptum sui intellectus, qui est Sapiëntia
 „ ab æterno concepta, scilicet Dei Verbum, & Dei Filius; &
 „ idè impossibile est, quòd aliquid faciat, nisi per Filium.
 „ Unde Augustinus de Trin. dicit, quòd Verbum est ars
 „ plena omnium rationum viventium; & sic patet, quòd om-
 „ nia, quæ Pater facit, facit per ipsum. Notandum autem
 „ secundùm Chrysost. quòd omnia, quæ Moyses per mul-
 „ ta enumerat in productione rerum à Deo, dicens, dixit
 „ Dominus, fiat lux, & fiat firmamentum &c. hæc omnia
 „ Evangelista excedens, uno verbo comprehendit, dicens:
 „ *Omnia per ipsum facta sunt*. Cujus ratio est, quia Moyses
 „ tradere volebat emanationem creaturarum à Deo, & idè
 „ singillatim enumerat: Joannes verò ad altiorem festinans

, materiam, in hoc libro intendit nos inducere specialiter in cognitionem ipsius Creatoris. Vide etiam D. Thomam in 2. dist. 13. q. 1. art. 5. & 1. p. q. 36. art. 3.

7. Hæc Angelic. Præcept. quibus mirificè explicat, quomodo Pater operatur per Filium; non quòd Filius sit Patri causa efficiens ad operandum: sed quoniam Pater per sapientiam operatur, quæ Filio appropriatur, qui secundum Apoll. est Dei virtus, & Dei sapientia. Habemus etiam ex Aug. P. quomodo approprietur cuilibet ex divinis personis opus creationis, quod commune est toti Trinitati; ita ut *ex quo omnia*, adscribatur Patri; *per quem omnia*, Filio; & *in quo omnia*, Spiritui Sancto. Patri quidem in ratione effectivæ causæ, ex potentia; Filio in ratione exemplaris, & afficientis artificis, ex sapientia; Spiritui Sancto in ratione causæ finalis, ex bonitate. Insuper habemus ex doctrina D. Thom. quòd si *ly per* denotet causalitatem ex parte operati, tunc hoc quod est, Patrem operari per Filium, non est appropriatum Filio, sed proprium; quoniam estò accipiat virtutem operandi à Patre, ipsa tamen virtus in utroque eadem numero est; quia Pater unigenito Filio suo gignendo dedit omnia per identitatem præter esse Patrem: unde æquè principaliter operatur, ac Pater, & non ut instrumentum; similiter Spiritus Sanctus. Verumtamen singula singulis attribuendo, Patri præcipuè in ratione omnipotentis primò tribuitur cunctarum rerum efficientia; quoniam ipsi ex quodam ordine primò convenit divina essentia, ex qua Deus est omnipotens. Filio in ratione artificis tribuitur mundi structura; quoniam ipsi tribuitur sapientia, & functiones intellectus: unde ad ipsum pertinent omnium rerum idæ; cum enim Pater, in quo coæterna cunctarum rerum inerant semina, se ipsum intelligens, Verbum produxit, in eo etiam idæ, sive formas cunctarum rerum expressit. Hæc igitur idæ, sive exemplaria Filius detulit, ut res determinatas formas consequerentur, quæ quidem formæ, licèt in rebus multiplices sint, unum tamen extant in divina essentia, ab ipsa indistinctæ, ut docet D. Thom. 1. p. q. 15. art. 2. Insuper Filio, ut artifici, competit rebus conditis sapientiam suam effundere, hoc est ordinare, & disponere; quoniam *Sapientia*, ut dicitur Sapientia 8. *attingit à fine usque ad finem fortiter*, hoc est à suprema usque

que ad infimam creaturam, & disponit omnia suaviter, id est, res secundum congruentes earum naturas, connexionem, ordinem, dispositionem, concatenationem, situm, & mutuam dependentiam, & causalitatem ordinavit. Spiritus Sanctus denique, cui voluntatis munera dantur, ex amoris & charitatis redundantia ad productionem rerum cunctarum se ipsum allexit; & à Deo producta, amoris nexu copulat, & in ipsum tamquam in finem ordinat.

8 Sed rogas, cum hæc aded certa sint, cur in Symbolo fidei rerum Universi productio Patri duntaxat adscribitur, cum expressè dicitur: *Credo in unum Deum Patrem omnipotentem, creatorem Cæli, & terræ?* Respondeo, quòd cum ab ea causa, quæ potior videtur, sumi soleat denominatio, & quamvis in orbis productione, & sapientia, & charitas splendeant, clariùs tamen emicet omnipotentia, quæ attribuitur Patri; propterea non Filio, & Spiritui Sancto adscribitur in Symbolo fidei mundi productio, sed Patri ratione omnipotentia. Vel etiam, cum creatio emanet à Deo, in quantum est unus in essentia, essentia autem, licet tribus personis communis sit, ex ordine tamen ita primò conveniat Patri, ut Filius à Patre, & Spiritus Sanctus ab utroque illam hauriat; ideirò creationis opus ipsi Patri convenienter attribuitur. Utraque solutio desumpta est ex D. Thom. 1. p. q. 45. art. 6. in corp. & ad 2.

9 Sciendum etiam est pro clariori expositionis Augustiniana luce ex Ang. Præcept. ad illa verba, *In principio erat verbum* Joann. 1. *Quòd cum ly principium importet habitudinem quandam ad alia, necesse est invenire principium in omnibus in quibus est ordo. Invenitur autem ordo in quantitatibus, & secundum hoc dicitur principium in numeris, & longitudine; puta lineæ. Invenitur etiam ordo in tempore; & secundum hoc dicitur principium temporis, & durationis. Et invenitur ordo in disciplinis; & hic est duplex, secundum naturam, & quoad nos: Invenitur & ordo in productione rei, & secundum hoc principium dicitur ex parte generati, scilicet ipsa pars generati, seu facti; sicut fundamentum dicitur principium domus; vel ex parte facientis, & sic est triplex principium, scilicet intentionis, quod & finis, quod movet agentem; rationis, quod est ipsa forma in men-*

te artificis : & executionis , quod est potentia operans.
 10 Ex his acceptionibus duplex in presenti potest
 huic nomini *principium* adaptari, scilicet secundum quod im-
 portat ordinem ex parte facientis , & temporis & durationis
 ex parte facti. Primum patet ex dictis , juxta doctrinam Au-
 gustini P. Secundum colligit Ang. P. in cap. 1. Joann. lect.
 11. ad medium, & lect. 4. in principio ex verbo temporis præ-
 teriti perfecti *creavit*, quod verbum temporalia , & termina-
 ta significat, ad differentiam præteriti imperfecti, quod dura-
 tionem æternam sine determinatione temporis, vel alicujus
 durationis consuevit designare in Scripturis Sacris : Unde ad
 innotescendam æternam Verbi generationem à Patre usus est
 Evangelista verbo præteriti imperfecti, *erat*, dicens : *In
 principio erat Verbum*. E contra Moyses ad denotandum tem-
 poralem creaturarum à Deo processum ex parte facti, posuit
 verbum præteriti perfecti *creavit*. Sensus ergo in hac accep-
 tione est : In principio, hoc est, in temporis exordio, crea-
 vit Deus cælum, & terram ; scilicet tempus ipsum cum pri-
 mis operibus concreando : ut insinuare videtur Augustinus
 P. lib. 1. de Gen. contra Manich. cap. 2. *Non ergo*, inquit,
possumus dicere, fuisse aliquod tempus, quando Deus nondum
aliquid fecerat. Quomodo enim erat tempus, quod Deus non
fecerat, cum omnium temporum ipse sit fabricator? Et si tem-
pus cum cælo & terra esse cœpit, non potest inveniri tempus,
quando Deus nondum fecerat cælum, & terram. Tempus ergo
 cum cælo & terra esse cœpit : ergo est aliquid concreatum
 cum cælo, & terra.

11 Sed notandum cum Ang. P. 1. p. q. 46. art. 3.
 ad 1. quod non dicuntur, in principio temporis res creata, qua-
 si principium temporis, creationis sit mensura ; sed quia simul
 cum tempore cælum & terra creata sunt. Unde primum instans
 temporis (inquit ibi Cayet.) *etsi non fuerit mensurans crea-*
tionem, fuit tamen coexistens creationi, que instanti temporis
discreti, quo mensurantur operationes spirituales, ut infra pa-
tebit, mensurata est. Hinc colligitur, rectè dixisse Aug. P. 11.
 de Civit. D. cap. 6. quod mundus potius cum tempore, quàm
 in tempore est factus : Porro, inquit, *si literæ Sacre, maxi-*
mèque veraces, ita dicunt, in principio fecisse Deum cælum,
& terram, ut nihil antea fecisse intelligatur ; quia hoc potius in
 prin-

principio fecisse diceretur, siquid fecisset ante cetera cuncta, quæ fecit, procul dubio non est mirus factus in tempore, sed cum tempore. Quod enim fit in tempore, & post aliquid fit, & ante aliquod tempus; post id quod præteritum est, ante id quod futurum est: Nullum autem posset esse præteritum, quia nulla erat creatura, cujus mutabilibus motibus ageretur. Cum tempore autem factus est mundus, si in ejus conditione factus est mutabilis motus. Rectè, inquam, Augustinus P. ista docuit; quoniam tempus est numerus & mensura motus: ergo ut mundus in tempore potius quàm cum tempore fuisset productus, oporteret quòd ejus effedionem præcessisset mobile aliquod, & motus, & mensurans motum; ut enim inquit Philosoph. quod in anima est tempus, extra animam est motus: Unde ad tempus duo sunt necessaria, motus nempe, qui mensurari possit, & mens ipsa, quæ motum metiatur, & numeret. Cùm ergo ante productionem Cæli, & terræ nullum fuisset mobile, nec motus, consequenter non potuerunt ista in tempore produci, sed ad summum cum tempore; sic quòd cæli cum suo esse simul motum, saltim uniformem, reciperent.

12

Desideras autem scire, utrum expositio hæc ad literam procedat? Et videtur quòd non; si namque nomine principij Filius hic intelligatur, sensus magis propheticus, & mysticus videtur, quàm literalis & proprius; ut sentit D. Hierom. lib. quart. Hebraic. in Gen. dicens: *Magis itaque secundum sensum, quàm secundum verbi translationem de Christo accipi potest, qui tam in ipso fronte Geneseos, quæ caput omnium librorum est, quàm etiam in principio Joann. Evang. cæli, & terræ conditor approbatur. Unde & in psalt. de se ipso ait: In capite libri scriptum est de me; id est, in principio Geneseos; & in Evang. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil.* Ergo Verbum seu Filius, juxta Hierom. est principium secundum mysticum sensum. Respondeo, quòd hoc nomen principium propriè dicitur de Filio; quoniam significatum secundum se hujus vocis propriè in Filio reperitur; significat enim, à quo aliquid est. Citra dubium autem est, quòd à Filio aliquid procedit, tum ad intra, nempe Spiritus S. tum ad extra, nimirum omnes creaturæ; atqui tunc aliquod nomen propriè dicitur de aliquo, cùm sig-

nificatum ejus secundum se invenitur propriè in eo, de quo nomen dicitur, ut art. 2. ex Cayetano dictum est: ergo. Præterea, Angel. Præc. 1. p. q. 13. art. 11. argum. *sed contra*, ex eo probat, hoc nomen *qui est*, esse proprium Dei, quòd Moyfi quærenti, quod esset nomen ejus, respondit Dominus: *Ego sum, qui sum; sic dices eis: qui est, misit me ad vos.* Sed etiam Christus Dominus Joann. 8. Judæis quærentibus, quis esset? respondit: *Principium, qui & loquor vobis:* Vel ergo illatio D. Thomæ loco citato non est bona: vel nos à simili rectè inferimus, quòd Christus Dominus, vel Filius propriè dicitur *principium*. Rursum, D. Thomas 1. p. q. 46. art. 3. in corp. hanc expositionem, *in principio*, id est, *in Filio*, datam esse docet ad excludendum errorem illorum, qui duo esse principia creationis dixerunt; sed expositio ad excludendum errorem deserviens, literalis est, ut art. 1. ostendimus: ergo. Verba D. Thomæ ibi referam, quia plura ex superius dictis confirmant: *Dicendum*, inquit, *quòd illud verbum Gen. 1. In principio creavit Deus cælum, & terram, tripliciter exponitur ad excludendam triplicem errorem. Quidam enim posuerunt, mundum semper fuisse, & tempus non habere principium: & ad hoc excludendum exponitur: in principio, scilicet temporis. Quidam verò posuerunt, duo esse creationis principia, unum bonorum, aliud malorum: & ad hoc excludendum exponitur, in principio, id est in Filio. Sicut enim principium effectivum appropriatur Patri propter potentiam, ita principium exemplare appropriatur Filio propter sapientiam; ut sicut dicitur: Omnia in sapientia fecisti, ita intelligatur, Deum omnia fecisse in principio, id est, in Filio: secundum illud Apost. ad Colos. 1. in ipso, scilicet in Filio, condita sunt universa. Alij verò dixerunt, corporalia esse creata à Deo mediantibus creaturis spiritualibus: & ad hoc excludendum exponitur, in principio creavit Deus cælum, & terram, id est, ante omnia. Quatuor enim ponuntur simul creata, scilicet, cælum Empyreum, materia corporalis, que nomine terre intelligitur, tempus, & natura Angelica. Hæc D. Thomas, ex quibus rursus infero: ergo illæ tres expositiones, nimirum, *in principio*, id est, *in Filio*, & *in principio temporis*, & *ante omnia*, sunt literales; quippè quia utiles sunt ad excludendum tres prædictos errores. Abundet ergo in suo*

laudabili sensu D. Max. litera scrutator egregius; nobis tamen liceat contrarium sentire cum utroque Sanctissimo D. Augustino, & Thoma, qui testimonijs apertissimis Script. S. iunxi, & validissimis congruentiæ rationibus muniti, suam positionem nobis proponunt.

13 Sciendum tamen ex Augustino P. in Imperfecta de Gen. ad lit. cap. 3. quòd Filius cum nominatur *principium*, debet intelligi tale, non sine principio, sed de principio, ut etiam præmonuimus nuper ex D. Thoma. Verba Augustini P. ibi sunt: *Secundùm historiam autem queritur, quid sit in principio; id est, utrum in principio temporis, an in principio, in ipsa Sapientia Dei, quia & ipse Dei Filius principium se dixit, quando ei dictum est, tu quis es? & dixit: principium, qui & loquor vobis. Est enim principium sine principio & est principium cum alio principio. Principium sine principio solus Pater est; idè ex uno principio esse omnia credimus. Filius autem ita principium est, ut de Patre sit. Advertendum denique ex eodem M. P. 5. de Trinit. cap. 14. quòd relative ad creaturam, Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus, sunt unum principium, sicut unus creator.*

14 CREAVIT. Quid hoc verbum ex parte facti denotet, supra ex D. Thom. dictum est, nempe temporalem rerum à Deo emanationem. Et rursus manifestum est, quòd hoc loco creaturarum ex nihilo productionem significat; quoniam ex usitato Patrum, & Scholasticorum more, *creare* proprie importat, aliquid ex nihilo efficere; *facere* verò, ex aliqua re præjacentente producere. Sic Mag. Sent. in 2. dist. 1. dicens: *Creator est, qui de nihilo aliquid facit; & creare est de nihilo aliquid facere; Facere verò non modò de nihilo aliquid operari, sed etiam de materia. Unde & homo, & Angelus dicitur aliquid facere, sed non creare; vocaturque factor, sive artifex, sed non creator. Hoc enim nomen soli Deo proprie congruit, qui & de nihilo quedam, & de aliquo aliqua facit. Ipsa est ergo creator, & opifex, & factor: sed creationis nomen sibi proprie retinuit; alia verò etiam creaturis communicavit. In Script. tamen sæpè creator accipitur, tanquam factor; & creare, tanquam facere, sine distinctione significationis. Cum ergo primum opus Dei nullam supponat materiam, ex qua fiat; alioqui non esset absolutè primum, cum supponeret aliud prius:*

necessum est, quòd illud sit creatum. Unde Deus in prima rerum institutione uniuersalem rationem entis ex non ente produxit; quòd est proprius terminus creationis; consequenterque non solum formas ut agentia particularia, verum etiam materiam illarum produxit.

15 Nec obest, quòd in productione cœti, & hominis usus sit Moyses verbo creationis, cum tamen hæc animalia non sint ex nihilo facta. Non inquam refert, quoniam ipse narrationis contextus sufficienter declarat, ibi verbum *creare* (quòd in Scrip. S. sæpè pro facere accipitur, ut ex Mag. dictum est.) non debere pro vera creatione usurpari. Præmiserat enim Moyses in opere quintæ dici: *producant aqua reptile*: & in opere sextæ dici: *faciamus hominem*, &c. Ubi *producant* relatè ad reptilia ex aqua facta; & verbum *facere* respectu hominis, satis indicant, ibi non esse sermonem de vera & propria utriusque creatione; unde cum postea subdit Moyses: *Creauitque Deus cœte grandia: & creauit hominem*, sufficere iter declarat, quomodo sit accipiendum verbum *creare*. At in creatione cœli, & terræ nullum est antecedens, aut consequens in serie narrationis Moysis, quòd verbum *creare* ampliet, aut extendat ad latitudinem cuiuscumque productionis, cum absolutè sit de prima entis creati à Deo emanatione prima enuntiatio.

16 COELUM, ET TERRAM. His verbis intelligit Augustinus P. Moysen insinuare productionem creaturæ spiritalis angelicæ informis, quam vult significari nomine cœli; & creaturæ corporalis pariter informis, quam designavit nomine terræ; ut videre est in disputatione art. 3. num. 42. & deinceps, & ibi in solutione 1. argum. contra 2. conclusionem, & deinceps, & art. 4. & 5. Primum fundat præcipuè Augustinus P. in eo, quòd non oportuit, Moysen primorum Dei operum historicum primam & præcipuam Uniuersæ creaturam, nempe Angelos, reticuisse; Si autem illorum meminisset, decuit, ut primò omnium Angelos memorauerit, sicut primò omnium conditi sunt; *Prior enim omnium creata est sapientia*. Cum ergo in effluxu creaturarum à Deo primo loco constituat Moyses cœlum, conuenienter Aug. P. hic cœli nomine Angelum intellexit. Secundum, scilicet, terræ nomine hic materiam informem corporaliū creaturarum usur-

usurpari debere, ex eo persuadet Aug. P. quòd Sap. iii. dicitur: *Omnipotens manus tua creavit orbem terrarum de materia invisâ.* Ergo ex materia invisâ condidit Deus orbem terrarum, seu mundum corporalem. Cùm ergo id, ex quo aliquid fit, prius sit, quàm quod inde fit; hinc Moytes mundi corporalis fabricam ordine, quippè in sapientia, à Deo conditam, enarraturus, & per partes manifestaturus, recto ordine præmissit materiam, ex qua omnia corporalia in aspectabiles species essent proditura: sicut ergo Angelos quia primò creatos Script. S. alibi evidenter manifestat, ante omnes alias creaturas Moytes commemoravit; sic convenientissimè, quia eadem Script. S. evidenter attestante, Deus orbem terrarum condidit ex informi materia, mentionem invisæ materiæ creaturis corporalibus, ex ea fiendis, præmissit, quam nomine terræ, ex notissimis & similibus ignota manifestando, notificavit. Pro quo vide dicta locis nuper citatis.

17 Confirmat hanc positionem Augustinianam doctrina D. Bonavent. & Alenf. art. 3. num. 114. & 115. tradita. Quia juxta hos præclarissimos DD. *creatio, ut distinguitur à facere, respicit materiam: factio verò formas distinctas.* Ergo cùm Moytes productionem cœli, & terræ verbo creationis expressit, postmodum verbo factionis creaturas singulas secundum species proprias enarraturus, manifestè insinuavit, se in exordio historię suæ informitatem creaturæ vòluisse designare, & mentionem eorum, quæ ad veram creationem pertinent, facere; hujusmodi autem sunt Angelus, qui non ex præjacente materia fuit factus, & materia primæ ergo.

18 Notandum tamen, quod sæpè in disputatione dictum est, nimirum, informitatem Angeli, & materiam primam corporalium, non præcessisse duratione formationem; formatam quippè creavit Deus materiam; *Dei enim perfecta sunt opera*, ut dicitur Dent. 32. Sed Scriptura divisit loquendi temporibus, quod Deus faciendi temporibus non divisit, ut docet Aug. P. lib. 1. de Gen. ad lit. cap. 15. dicens: *Non informis materia formatis rebus tempore prior est, cùm sit utrumque simul concreatum, & unde factum est, & quod factum est. Sicut enim vox materia est verborum, verba verò formatam vocem indicant: non autem qui loquitur, prius emit-*

tit informem vocem, quam possit postea colligere, atque in verba formare: ita creator Deus non priorem tempore fecit informem materiam, & eam postea per ordinem quarumcumque naturarum, quasi secunda consideratione formavit, formatam quippè creavit materiam. Sed quia illud unde fit aliquid, etsi non tempore, tamen quidam origine prius est, quàm illud, quod inde fit; potuit dividere Script. loquendi temporibus, quod Deus facienda temporibus non divisit. Si enim queratur, utrum vocem de verbis, an de voce verba faciamus, non facile quisquam ita tardo ingenio reperitur, qui non potius verba fieri de voce respondeat.

19 Verùm inquires contra Augustinianam expositionem, quòd improprie Moyse significaret Angelos, & informem materiam nominibus cœli, & terræ; quod alienum est à munere historici, & declinat ad Poëtarum stylam, qui rem metaphoris extollere consueverunt, orationemque suam translationibus exornare. Moyse autem narratio historica communiter ab omnibus, contra Originem, censetur: ergo inconvenienter ad metaphoricæ locutiones in ejus literalis expositione recurritur.

20 Respondeo, quòd cœli nomine frequenter in Scriptura S. quod sublime, celsum, & elevatum est, significatur: unde quandoque Deus ipse hoc nomine nuncupatur, ut constat ex illo Luciferi superbientis dicto: *In cœlum conscendam*, hoc est, usque ad solium Trinitatis: & ex illo: *Cœlum mihi sedes est*, id est, in se ipso Deus quietem, sedem, & locum habet: quippè à nullo extra se ambiri, contineri, aut circumscribi valet. Quandoque etiam Angeli, cœli nuncupantur; ut cum Psalmista inquit: *Cœli enarrant gloriam Dei*. Poterat ergo hic similiter cœlum pro angelica natura usurpari. Nec omnino improprie; quoniam cœlum à celando, & occultando dicitur, teste Calepino, eò quòd inferiora omnia cœlet, & tegat: Angeli autem, cum sint supra omnes alias creaturas, non incongruè omnes illas celare, tegere, & circumscribere dicitur; quinimò sua virtute corpora cœlestia movendo, atque regendo, omnia quodammodo sub se ambire rectè judicatur: Angelus ergo sufficienti proprietate cœli nomine à Moyse nuncupatur. Pro quo amplius vide dicta art. 3. in solut. argum. contra 2. conclu. & art. 5. Si autem adhuc

adhuc insistas, & contendas, quòd in hac nominis acceptio-
ne non servatur omnis proprietates: transeat; neque enim His-
torici munus est, in omnibus vocibus rigorosam propieta-
tem servare; sed frequenter illas in propria significatione
usurpare, raròque ad metaphoras divertere: quòd si aliquan-
do cum aliqua congruentia metaphoris utatur, nullum in hoc
vitium detegitur, sed potiùs conveniens hujusmodi stylus
invenitur. Est autem congruens ratio, ut Moyses rudi popu-
lo condescendens, sublimium Angelorum naturam, crassis
Hebræorum mentibus inaccessam, aliquo ipsis notissimo,
nempe cælo, cum Angelis in sublimitate similitudinem ha-
bente, manifestaret, vel insinuaret: & postmodùm DD. SS.
in intelligentia profundi sermonis Mosaicæ fructuosè labo-
rantes, eloquiorumque divinarum coherentiam profundissi-
mè meditates, hujusmodi expositionem subtilissimè inve-
nient: ergo convenienter Moyses usus fuit cæli vocabulo
ad productionem Angeli notificandam.

21. Quantum ad aliud nomen locis citatis ostensum
est ex utroque Sancto D. quòd informis materia, ex qua fac-
ta sunt omnia corporalia, convenienter fuit à Moysse nomine
terræ significata. Nec mireris, quòd improprie dicto nomine
materia prima sit appellata; cum ipsi proprium nomen nun-
quam sit inventum, & adaptatum; immò nec tale aliquod
adaptabile est; quoniam nomen est mentis conceptus nota-
men: quod ergo ex proprijs non parit in ipsa mente noti-
tiam, & conceptum sui, cur habebit proprium vocabulum?
Materia autem prima ex se non habet speciem, nec ideam;
neque enim est quid, nec quantum, nec quale, nec denique
aliquid eorum, per quæ ens determinatur: unde ex se non
habet in mente proprium conceptum; proindeque nec no-
men, aut sui esse designativum. Hinc varijs nominibus Phi-
losophi materiam primam nuncuparunt; quidam enim illam
appellarunt hyle, alij chaos, alij propenihil, alij materia
prima &c. Nullum autem horum est proprium designativum
quidditatis materiæ, sed duntaxat secundùm quamdam simi-
litudinem, vel analogiam in illius cognitionem ducit; & hoc
etiam modo terræ nomine significatur materia, ut infra am-
plius explicabimus.

22. Illud tandem pro expeditione, & complemento

hujus versiculi diligenter examinandum est, cur Script. S. non utatur eisdem verbis in opere creationis, ac in reliquis? In prima enim cœli & terræ creatione absolute dicit Moyses: *In principio creavit Deus cœlum, & terram;* in reliquis autem; ad factionem operis, dictionem & locutionem Dei præmittit, dum ait: *Dixit Deus, fiat lux: fiat firmamentum, &c.* Hanc difficultatem excitavit August. P. 1. de Gen. ad lit. cap. 2. & solvit dicens: *An cum primum fiebat informitas materie, sive spiritualis, sive corporalis, non erat dicendum, dixit Deus fiat: Quia formam Verbi semper Patri coherentem, quo sempiternè Deus dicit omnia, neque sono vocis, neque cogitatione tempora sonorum volvente, sed coeterna sibi luce à se genitæ Sapientie non imitatur imperfectio, cum dissimilis ab eo, quod summè, & primitus est, informitate quadam tendit ad nihilum: sed tunc imitatur Verbi formam, semper, atque incommutabiliter Patri coherentem, cum & ipsa pro sui generis conversione ad id, quod verè semper est, id est, ad creatorem, sue substantia formam capit, & sit perfectæ creatura: ut in eo, quod Script. narrat, dixit Deus, fiat, intelligamus Dei dictum incorporeum in natura Verbi ejus coeterni revocantis ad se imperfectionem creature, ut non sit informis, sed formatur secundum singula, quæ per ordinem exequitur.*

23 Et ibi cap. 4. inquit S. D: *Filij commemoratio non ita fit, quia Verbum, sed etiam quia principium est, cum dicitur: In principio, fecit Deus cœlum, & terram: exordium quippè creature insinuat adhuc in informitate imperfectio- nis: fit autem Filij commemoratio, quod etiam Verbum est; eò quod scriptum est: Dicit Deus, fiat; ut per id, quod principium est, insinuet exordium creature existentis ab illo, adhuc imperfectè: per id autem, quod Verbum est, insinuet perfectionem creature revocata ad eam, ut formaretur inherendo creatori, & pro suo genere imitando formam sempiternè, atque incommutabiliter inherentem Patri, à quo statim hoc est quod ille. Non enim habet informem vitam Verbum Filius, cui non solum hoc est esse, quod vivere, sed etiam hoc est ei vivere, quod est sapienter, & beatè vivere.*

24 Sublimem hanc Aug. P. doctrinam sic enucleat D. Thom. 1. p. q. 74. art. 3. ad 1: *Dicendam, inquit, quod secundum Aug. persona Filij commemoratur tam in prima*

rerum creatione, quàm in rerum distinctione, & ornatus
 aliter tamen, & aliter. Distinctio enim, & ornatus pertinet
 ad rerum formationem. Sicut autem formatio artificiato-
 rum est per formam artis, quæ est in mente artificis, quæ
 potest dici intelligibile verbum ipsius; ita formatio totius
 creaturæ est per Verbum Dei: & idè in opere distinctio-
 nis, & ornatus fit mentio de Verbo. In creatione autem
 commemoratur Filius, ut principium, cum dicitur: In prin-
 cipio creavit Deus: quia per creationem intelligitur *pro-*
ductio informis materiae. Et clarius in 2. dist. 12. art. 5. ad 5.
 hoc ipsam explicat: *Dicendum*, inquit, quòd verbum pro-
 priè loquendo importat rationem formæ exemplaris ad
 creaturas, eò quòd verbum est ars, ut Augustinus dicit 4.
 super Gen. ad litteram cap. 6. & idè in scenario dierum, ubi
 formatio creaturæ narratur, convenienter mentio de Ver-
 bo fit. Ubi autem narratur productio informis materiæ, Fi-
 lius ostenditur causa, ut principium, & non ut Verbum:
 unde diversimodè utrobique totius Trinitatis casualitas
 ostenditur: In creatione siquidem informis materiæ desig-
 natur Pater nomine Dei, qui creavit; Filius nomine prin-
 cipij; Spiritus Sanctus nomine proprio, cum dicitur; Spi-
 ritus domini ferebatur super aquas. In formatione verò re-
 rum, significatur Pater, ut dicens; Filius, ut Verbum; Spi-
 ritus Sanctus, ut benignitas, qua approbatur, quod factum
 erat: eodem namque amore, quo Deus voluit, ut creatura
 fieret, ei placuit, ut maneret.

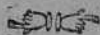
25 Hæc ex Augustino P. D. Thom. quibus elegan-
 ter ostendit rationem differentiz inter utramque expressio-
 nem Scripturæ S. quæ ad hoc devolvitur, quòd in prima
 clausula ex parte operis significatur productio materiæ in-
 formis; & idè ex parte causæ Filius non Verbi nomine, sed
 principij habitudine exprimitur; quæ expressio ex parte effi-
 cientis non denotat præcisè tendentiam ad formationem, vel
 ornatum termini, sed duntaxat positionem ipsius in rerum
 natura. Ac è contrà in opere formationis & distinctionis, ex
 parte Filij tendentia ad creaturam in ratione Verbi manifes-
 tatur; quippè verbum propriè loquendo importat rationem
 formæ exemplaris creaturarum, eò quòd verbum est ars se-
 cundùm Aug. & rei veritatem; ergo cum formatio creaturæ

In Script. S. indicatur, quia imitatio formæ, & rationis idææ-
lis, in principio effectivo residentis, in rerum natura ponitur;
ideitico habitudo causa sub expressione, & formalitate Verbi
significatur.

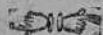
26 Benè verum est (ut obiter instantiam præcludam)
quòd materia prima secundùm Aug. simul duratione cum
forma fuit producta: unde videtur, quòd debuit etiam fieri
mentio Verbi in ejus creatione. Cæterùm licèt Deus simul
duratione cum materia cõcreaverit formam, Scriptura divisit
loquendi temporibus, quod Deus faciendi temporibus non
divisit, ut inquit Augustinus Parens: unde & nos etiam licèt
simul concipiamus materiam esse cum forma, non tamen si-
mul significamus ea. Quia ergo priùs Moyses materie infor-
mis creationem narravit, & postea formationem & distinc-
tionem expressit; propterea nomine principij usus fuit ex
parte efficientis respectu creatio- is materie informis, in quo
nomine non exprimitur tendentia ad imprimendum formam
mente præconceptam in effectû; quia *principium* ex terminis
præscindit ab hoc, quòd agat ex præconcepta idæa, seu forma
exemplari rei fienda, ut videre est in agentibus intellectu ca-
rentibus: efficiens autem in ratione *Verbi* præferret tenden-
tiam ad imprimendum formam præconceptam in artificiato:
unde ex parte rei productæ in ratione formali termini impor-
tat impressiõnem formæ.

27 Insuper ex parte efficientis in formatione crea-
turarum explicatur in ratione *Verbi* specialis conducentia ad
formandas diversas creaturas, quæ non significatur in forma-
litate *Principij*; quoniam efficiens præcisè in ratione princi-
prij indifferenter se habet ad hoc, quòd agat in determinatum
effectum, à forma qua in se constituitur, vel ut agat ex for-
ma præconcepta: unde non exprimit conducentiam specialem
ad produccionem diversarum formarum. Efficiens autem in
ratione *artificis*, & *verbi*, potest diversos effectus producere,
quia non agit, ut determinatum à forma, qua in suo esse
constituitur; sed secundùm ideam, speciem, seu formam exem-
plarem liberè ab ipso excogitatam: unde ad nutum volunta-
tis suæ eligit, & format species & exemplaria diversarum re-
rum, quas ad extra producat. Sic Deus enim plures mundos
potuisse liberè producere, hunc unicum condidit, & his
præ

præ alijs speciebus eadem libertate exornavit: unde ratio verbi specialem conducentiam præferret ad mundi varietatem, & ornatam ex diversis speciebus. Licet ergo in Filio *Principium & Verbum* idem sint, tamen inspecta utriusque ratione formali, diversa conducentia invenitur in uno, ac in alio, respectu termini in formali ratione talis. Ut patet in intellectu, & voluntate, quæ in Deo realiter identificantur; quia tamen ratio formalis utriusque in ordine ad operationem, diversam conducentiam importat; propterea diversi effectus, & operationes de illis prædicantur. Unde verum est dicere, *intellectus in Deo intelligit*; falsum autem, *intellectus vult*. Similiter in præsentī diversam conducentiam importat ratio verbi, ac ratio principij, relatè ad opus, ut formatum, vel ut informe, ut dictum est.

§. II.

SECUNDUS VERSICULUS EXPONITUR.

128 **T**ERRA AUTEM ERAT INANIS, ET VAGUA, ET
 TENEBRÆ ERANT SUPER FACIEM ABYSSI: ET
 SPIRITUS DEI FEREBATUR SUPER AQUAS. Aug.
 P. plures adducit ex mente aliorum hujus loci interpretatio-
 nes 12. Confess. Verùm materiæ primæ informitatem his ex-
 plicari, docuit in Imperfecto de Gen. ad lit. cap. 4. dicens:
 „ *An sic melius intelligitur*, ut in hac executione rursus ea-
 „ dem rerum materies commendaretur, quæ superius cæli &
 „ terræ nomine nancupata est? Ut iste sit sensus: In princi-
 „ pio fecit Deus cælum, & terram: hoc autem, quod cælum
 „ & terra dictum est, terra erat invisibilis, & incomposita, &
 „ tenebræ super abyssum: id est, quod cælum & terra appel-
 „ latum est, materies erat confusa quædam, de qua mundus,
 „ qui duabus maximè partibus, cælo scilicet & terra constar,
 „ digestis elementis, & accepta forma fabricaretur. Quæ con-
 „ fusio materiæ sic potuit insinuari populari intelligentiæ, si
 „ diceretur terra invisibilis, vel incomposita, vel inordinata,
 „ *vel imparata*. Et de Gen. ad lit. lib. 1. cap. 13: *Terra autem*,
 „ *inquit, erat invisibilis*, & incomposita, & tenebræ erant su-
 „ per abyssum, & spiritus Dei superferebatur super aquas:

ut excepto quod ibi positum est de spiritu Dei, cetera quidem rerum visibilibus vocabula; sed ad illam informitatem, ut tardioribus poterat, insinuandam, dicta intelligamus; quia hæc duo elementa, id est, terra & aqua, ad aliud quid faciendum operantium manibus tractabiliora sunt cæteris; & ideo congruentius istis nominibus illa *insinuatur informitas*. Et de Gen. contra Manich. lib. 1. cap. 7. dicitur: *Hanc ceteris & hinc informem materiam, etiam terram invisibilem, atque incompositam voluit appellare; quia inter omnia elementa mundi terra videtur minus speciosa, quam cetera; invisibilem autem dixit, propter obscuritatem; & incompositam, propter informitatem.*

29 Subscribunt Augustino P. Eucherius, & Beda; quorum ille lib. 1. com. in Gen. hæc habet: *Terra autem invisibilis erat, & incomposita, id est, adhuc informis erat ipsa materia, quia necdum ex ea cælum, & terra, necdum omnia formata erant, quæ formari restabant. Hæc enim materia de nihilo facta, præcessit tamen res ex se factas; non quidem æternitate, vel tempore, sicut præcedit lignum arcam; sed sola origine, sicut præcedit vox verbum, vel sonus cantum; nam qui vivit in æternum creavit omnia simul.* Hæc ex Aug. desumpta esse manifestum est, ut verba ejus superius posita legenti patebit. Beda exposit. in cap. 1. Gen. *Terra, inquit, erat inanis, & vacua &c. quibus verbis videtur significare informitatem materiae corporalis; terra enim & aqua operantibus tractabiliora sunt cæteris.* Hæc etiam doctrina planè Augustiniana est.

30 Itaque Aug. P. in superioribus verbis ideo terra & aquæ nomine, materiam primam aptè rudibus explicari docuit, quia materia prima est ex qua fiunt omnia, & in hoc maximam similitudinem, & omnibus notam habent cum illa terra, & aqua, quæ manibus omnium tractabiliora sunt ad fabricandum, quæ arte ab hominibus fiunt. Insuper, ut amplius materiae proprietatem Moyses rudibus explicaret, illam nomine terra jam insinuatam, rursus invisibilem, & incompositam appellavit; quia sicut materia ex se nullam speciositatem habet, ita inter cetera elementa terra videtur minus speciosa. Præterea, invisibilis appellatur, propter obscuritatem; & incomposita, propter informitatem,

31 Celebriores Scholastici Augustinum P. in hac parte secuti, similes causas assignarunt pro re presenti. Ang. Præc. q. 4. de potentia art. 2. ad 31. hac habet: *Non enim poterat Moyses rudi populo loquens, primam materiam exprimere, nisi sub similitudine rerum eis notarum, & quæ sunt propinquiora informitati, utpote plus de materia habentia, & minus de forma: Unde & sub multiplici similitudine eam exprimit, non vocans eam tantum terram, vel aquam, sed terram & aquam; nè si alterum tantum expressisset, crederetur veraciter illud esse materiam primam: Habet tamen similitudinem cum terra in quantum substatur, & substat formis; sicut terra plantis, & alijs rebus: Terra etiam inter omnia elementa minus habet de specie, cum sit elementum concretius multam habens de materia, & parum de forma. Habet etiam similitudinem cum aqua, in quantum est apta nata recipere diversas formas; humidum enim, quod convenit aquæ, est benè receptibile, & terminabile. Et secundum hoc terra dicitur inanis, & vacua, vel invisibilis, & incomposita; quia materia per formam cognoscitur: unde in se considerata dicitur invisibilis, id est, non cognoscibilis, & inanis, in quantum forma est finis, in quem tendit appetitus materiæ; inane enim dicitur, quod est suo fine privatum. Vide etiam D. Thom. ibi art. 1. ad 2. & ad 7.*

32 Albertus Magnus p. 2. de 4. co. quævis q. 12. art. 11. sequentia docuit: *Querendum, secundum quas proprietates materia prima vocetur terra, & abysus, & aqua. Dicendum, quod una proprietas materiæ est retinere formam; & secundum hanc dicitur terra, ed quod omnia, que faciunt retentionem, sunt in terra. Retentionem autem faciunt tria, scilicet, soliditas, ut dispositio; siccitas autem, ut materia; & frigiditas, ut efficiens. Et idè dicit Avicena, quod vis retentiva vigorem suscipit à frigido, & siccò. Secunda proprietas materiæ est recipere: & secundum hanc proprietatem dicitur aqua, quia humidum aquæ non est terminabile in se, sed terminatur ad quamlibet figuram tangentis. Tertia proprietas materiæ est non subsistere actu; & hanc habet in quantum est subjecta privationi: & secundum hanc dicitur abysus, ab eo quod est sine, & basis, basis enim materiæ, super quam fundatur ejus esse secundum actum, est forma substantialis.*

33 Alexander de Ales in summa q. 45. mem. 3. sequentes assignavit illorum nominum rationes, dicens: *Ex diversis rationibus materia prima diversa sortitur vocabula. Est enim potentia materia receptiva; quae deficit in genere potentiae respectu potentiae activae, vel simpliciter, vel secundum quid: & quantum ad hoc habet rationem terrae: terra enim inter omnia elementa minus habet de ratione activi. Item dicitur abyssus, id est, sine candore; quia sine specie & pulchritudine: ut ostendatur defectus ex parte speciositatis. Dicitur est aqua, quia aqua male terminabilis termino proprio, bene alieno: ita materia bene terminabilis per formam, & debitam dispositionem: ex defectu ergo terminationis dicitur est aqua; quia de facili ductilis & fluxibilis subiacebat operanti, ut de ea omnia formarentur: & à primo agente daretur ei virtus per formam, species per distinctionem, terminatio per ornatum, & summa scilicet potentia, sapientia, & bonitate.*

34 Sanctus Bonavent. in 2. dist. 12. in textu, propter has rationes informitatem materiae dictis nominibus explicari docuit: *Insinuatur, inquit, ipsa materia informis istis tribus nominibus sub triplici conditione se habere in comparatione ad formam. Ipsa enim materia dat formae fixationem; & propter hoc appellatur nomine terrae, quae inter cetera elementa plus habet de stabilitate. Ipsa enim materia à forma recipit speciositatem, & completionem, & per se est quasi tenebra; & ideo signatur nomine abyssi tenebrose. Ipsa quoque materia ad formam habet aptitudinem, & inclinationem; & ita quamdam fluxionem, quae significatur nomine aquae. Haec omnes interpretationes, quantum ad propositum, in id ipsum incidunt; quoniam quævis illarum cum aliqua allusione proprietates materiae explicat: illa tamen quæ à D. Thom. traditur, magis inhaeret sententiae Augustini Parentis.*

35 Ceterum hanc expositionem ex eo plures rejiciendam autumant, quod ad peregrinos sensus, & maxime Hebraeis obscuros, licetam detorqueat, Scripturam penitus renitente, & in contrarium reclamante. Verum hoc inconveniens satis in superioribus art. 3. & sæpe in discursu Disput. ostendimus minimè subsistere, Scripturamque in contrarium nullatenus reclamare; quinimò illam literam Moysis congrue

gtere, & narrationis contextum sponte sua admittere, & exigere, ex echo ejusdem Sacræ Scripturæ alibi deduci, abundè ostendimus. Quippè Sapientiæ 11. dicitur, Deum Orbem terrarum, seu Universum ex informi materia plasmasse: unde oportuit, ut Moyses illius meminerit, Hebræisq; rudibus, aliquo ipsis notissimo proprietates materiæ demonstraverit, quod non potuit convenientiùs præstare aliter, quàm accipiendo literam ejus secundùm expositionem Augustinianam.

36 Ostendimus ex August. P. quid significant in litera Moysis terræ inanitas, & vacuitas, abyssi que tenebrositas. Nunc oportet declarare energiam illius verbi *erat*; diximus enim ex D. Thom. cùm verbum *creavit* explicuimus, quòd hoc verbum *erat*, durationem æternam sine determinatione temporis significat, ad differentiam verbi præteriti perfecti *fecit, fuit, creavit, &c.* Hinc autem inferri videtur, quòd materia prima terræ inanis, abyssi tenebrose, & aquarum nomine significata, fuisset ab æterno; qui fuit error Hermogenis apud Tertulianum lib. contra ipsum & Manichæorum, ut scribit Aug. P. lib. 1. de Gen. contra Manichæos cap. 3. ubi dicit, quòd inconsequentia arguunt Scripturam Manichæi ex eo quòd terra per verbum *erat* designatur æterna; & aliunde per verbum *creavit* notificatur temporaliter facta. Verba August. sunt: *Quod autem sequitur in lib. Geneseos: Terra erat invisibilis, & incomposita; sic reprehendunt Manichæi, ut dicant: Quomodo fecit Deus in principio cælum, & terram, si jam terra erat invisibilis, & incomposita? Ita cùm volunt Scripturas divinas priùs vituperare, quàm nosse, etiam res apertissimas non intelligunt, Quid enim manifestius dici potuit, quàm hoc dictum est: In principio fecit Deus cælum, & terram, terra autem erat invisibilis, & incomposita; id est, in principio fecit Deus cælum, & terram; terra autem ipsa, quam fecit Deus, invisibilis erat, & incomposita, antequàm Deus omnium rerum formas locis, & sedibus suis ordinata distinctione disponderet: antequàm diceret: fiat lux, fiat firmamentum, & congregentur aque, & appareat arida, &c. Que in eodem lib. sic exponuntur per ordinem, quem admodum possint ea parvuli capere, que omnia continent tam magna mysteria, ut quisquis ea didicerit, omnium hereticorum vanitatem vel*

doleat, quia homines sunt; vel derideat, quia superbi sunt. Vide etiam de hoc ipsum in Imperfecto de Gen. ad litteram cap. 4.

37 Tertulianus lib. adversus Hermogenem cap. 27. sic illum impugnat: *Terra erat invisibilis, & rudis. Sed tu, ò Hermogene, supercilio capitis, & nutu digiti altiùs tollens, & quasi retrò jactans: erat, inquis, quasi semper fuerit, scilicet innata, & infecta; & idcirco materia credenda. At ego sine ullo lenocinio pronuntiationis, simpliciter respondebo, de omni re dici posse, erat, etiam de ea, quæ facta, quæ nata sit, quæ aliquando non fuerit, & quæ materia non sit. Omne enim quod habet esse, unde habeat, sive per initium, sive sine initio, hoc ipso quod est, etiam erat dicitur. Cui competit prima verbi positio in diffinitionem, ejusdem etiam declinatio verbi decurret in relationem. Est diffinitionis caput erat, relationis facit. Idem docet Ambrosius lib. 1. Exam. cap. 7. dicens: *Terra autem erat invisibilis, & incomposita. Quid est, erat, nisi nè fortè in infinitum, & sine principio extendant opinionem suam, & dicant: Ecce quia materia, id est hyle, sicut Philosophi dicunt, etiam secundum Scripturam divinam non habuit initium. Verum hoc dicentibus respondebis, quia scriptum est; erat autem Cain operarius terre: & de eo qui Jubal dictus est, habet Scriptura: hic erat pater, qui demonstravit psalterium, & citharam: & homo erat in Ausitide regione, cui nomen Job. Desinant ergo quæstiones movere de verbo, cum præmiserit Moyses, quia fecit Deus terram. Erat ergo ex quo factus est. Vide etiam Theodoretum q. 4. in Gen. & Procopium Coment. in Gen. cap. 1.**

38 Et omnium ratio ad hoc præcipuè devolvitur, quòd Moyses verbo præteriti imperfecti erat, præmiserat verbum præteriti perfecti fecit, vel creavit, quod temporalem rei emanationem designat. Unde licet verbum erat, nulla antecedenti, concomitanti, aut subsequenti restrictione coarctatum, sicut Joannis 1. de Verbo Divino asseritur, æternitatem significet, ut ibi D. Thomas notavit; tamen si antecedenter de re quam verbum erat afficit, temporalis productio per verbum præteriti perfecti fuerit determinata, minime æternitatem in re adjuncta significat. Cum ergo de eadem

dem terra Moyſes antea præmiſiſſet per verbum *creavit* productionem cœli, & terræ, nullum reſtat fundamentum in Scriptura, Hermogenis & Manichæorum deliramento.

39 Dubitari etiam poteſt, ubinam Moyſes inſinua-
verit informitatem Angeli? Diximus enim in 1. verſiculo ex
Auguſt. P. quòd per cœlum & terram in principio creata,
intelligitur productio naturæ ſpiritualis angelicæ informis,
cœli nomine ſignificatæ; & materiæ primæ, indicatæ per ter-
ram. Sicut ergo informitas materiæ primæ omnium corpora-
lium fuit à Moyſe explicata, ita oportuit, quòd etiam infor-
mitatem naturæ angelicæ manifeſtaverit. Per quid ergo, ro-
gas, hujusmodi informitatem Moyſes deſignavit?

40 Reſpondeo, quòd per tenebras, quæ erant ſuper
faciem abyſſi. Sic docet Auguſtinus P. 12. Confefs. cap. 17.
dicens: *Quid ſi dicat & alius, cœlum & terram quidem inviſi-
bilem, viſibilemque naturam, non indecenter appellatam, ac
per hoc univerſam creaturam, quam fecit in ſapientia, id eſt
in principio, Deus, hujusmodi duobus vocabulis eſſe compre-
henſam; verumtamen quia non de ipſa ſubſtantia Dei, ſed ex ni-
bilo cuncta ſunt, quia non ſunt id ipſum quod Deus, & ineſt
quedam mutabilitas omnibus; ſive maneat, ſicut æterna do-
mus Dei, ſive mutantur, ſicut anima hominis, & corpus; com-
munem omnium rerum inviſibilem, viſibilemque materiam,
adhuc informem, ſed certè formabilem; unde fieret cœlum, &
terra, id eſt inviſibilis, atque viſibilis jam utraque formata
creatura, his nominibus enuntiata, quibus appellaretur terra
inviſibilis, & incompoſita, & tenebræ ſuper abyſſum: eà diſ-
tinctione, ut terra inviſibilis, & incompoſita intelligatur ma-
teries corporalis ante qualitatem formæ; tenebræ autem ſuper
abyſſum, ſpiritualis materies ante cohibitionem quaſi fluentis
immoderationis, & ante illuminationem ſapientiæ? Ergo juxta
Auguſtinum P. non indecèrer, immò convenienter per cœ-
lum & terram ſignificatur initio narrationis Moyſis produc-
tio informis materiæ ſpiritualis, & corporalis; quarum primæ
per tenebras ſuper abyſſum indicatur, & alia per terram in-
viſibilem & incompoſitam intelligitur.*

41 Congruè quidem per tenebras intelligit Auguſ-
tinus P. informitatem creaturæ ſpiritualis; quoniam forma-
tio ſpiritualis naturæ, juxta dicta ex ipſo & alijs PP. art. 5.

per lucis productionem significatur; qua luce intelligitur conversio creaturæ spiritualis ad incommutabile bonum: ergo informitas in Angelo idem est, ac carentia illuminationis, ut adhæreat Verbo Dei; atqui carentia lucis rectè tenebrarum nomine nuncupatur: ergo convenienter à Moyse per tenebras carentia illuminationis naturæ angelicæ, ut Verbo adhæreat, indicatur. Hæc intelligentia totur accipit ex dictis toto art. 5. præsertim §. 6. ubi ostendimus, Moyſis literam exigere intelligentiam Aug. P. de luce spirituali & angelica in primo die.

42 In autoritate Augustini P. quispiam offendiculum inveniet in eo, quod videtur statuere, vel concedere materiam spiritualem, illis verbis: *Tenebra autem super abyssum, spiritualis materies, &c.* Cæterum sciendum, quod non loquitur ibi Sanctus Doct. de materia spirituali, ex qua educatur Angelus quoad substantiam, & formam specificam; de hæc enim licet disputativè tractet lib. 5. de Gen. ad literam, tamen absolutè illam non admittit. Accipit ergo spiritualem materiam pro natura completa angelica, ut est in potentia ad illuminationem sapientiæ, ut scilicet, adhæreat Verbo Dei, & Sapientiæ increatæ, aqua illuminatur; sin autem, fluitat immoderantiæ fluctibus, ut ait ibi Aug. P. Sciendum etiam, quod quandoque Augustinus P. per tenebrosam abyssum intelligit etiam informitatem materiæ rerum corporalium, ut in Imperfecto de Gen. ad literam cap. 4. & alibi sæpè: sed frequentius in usu habet Sanctissimus Parens expositionem supra adhibitam, ut videre est 1. de Gen. ad literam; & sequuntur ipsum Anselmus Laudunensis in glossa Interlineali, & etiam glossa ordinaria.

43 Id demum, quod in versiculo ponitur, nempe, *Spiritus domini ferebatur super aquas*, de Spiritu Sancto intelligit Augustinus P. in Imperfecto de Gen. ad literam cap. 4. & à fortiori sic accipiendum autumat consequenter ad superius determinata, dicens: *Si autem univèrsa creaturæ, id est, intellectualis, & animalis, & corporalis materia creditur illo aquæ vocabulo enuntiata, nullo modo hoc loco spiritus Dei potest, nisi ille incommutabilis, & Sanctus intelligi, qui ferebatur super materiam omnium rerum, quas fecit, & condidit Deus.* Atqui aquæ & terræ vocabulo, ut ex Augustino dictum est,

est, debet hic accipi informitas materia: ergo Spiritus Sanctus hic debet intelligi; qui superfertur aquis, id est, materia informi; quia ex beneplacito suo, non autem ex necessitate naturæ, tum materiam creaverat, tum etiam illi formas indiderat: omnesque creaturas, quas propter semetipsum Deus operatus est, ad se pro uniuscuiusque modulo convertebat, ut docet Augustinus P. 1. de Gen. ad literam cap. 5. dicens: *Et spiritus Dei ferebatur super aquam: quia sive aque nomine appellare voluit totam corporalem materiam, ut eo modo insinuaret unde facta & formata sint omnia, qua in suis generibus jam dignoscere possumus, appellans aquam, quia ex humida natura videmus omnia in terra per species varias formari, atque concrefcere; sive spirituales vitam quandam ante formam conversionis quasi fluitantem: superferebatur utique spiritus Dei, quia subiacebat, scilicet, bonæ voluntati Creatoris, quidquid illud erat, quod formandum, perficiendumque invenerat; ut dicente Deo in Verbo suo, fiat lux: in bona voluntate, hoc est, in beneplacito ejus, pro modulo sui generis maneret quod factum est.*

44

Et ibi cap. 7. hæc habet Sanct. Doctor: *Sed cur commemoratur prius quamvis imperfecta creatura, postea commemorantur Spiritus Dei: prius dicente Scriptura: terra autem erat invisibilis, & incomposita, & tenebre erant super faciem abyssi: ac deinde infertur: & Spiritus Dei ferebatur super aquas? An quoniam egenus, atque indigus amor ita diligit, ut rebus quas diligit, subjiciatur, propterea cum commemoratur imperfecta creatura, Spiritus Dei, in quo ejus sancta benevolentia, dilectioque intelligitur, superferri dicitur, non faciendo opera sua per indigentiam necessitatem, potius quam per abundantiam beneficentiæ, Deus amare putaretur? Cujus rei memor Apost. diciturus de charitate, supereminentem viam demonstraturum se ait: & in alio loco, supereminentem, inquit, scientiæ charitatem Christi. Cum ergo sic oporteret insinuare Spiritum Dei, ut superferri diceretur, commodius factum est, ut prius insinuaretur aliquid inchoatum, cui superferri diceretur: non autem loco, sed omnia superante, ac præcellente potentia. Quæ explicans D. Th. 1. p. q. 74. art. 3. ad 4. hæc habet: *Sed secundum Sanctos per spiritum domini intelligitur Spiritus Sanctus, qui dicitur superferri a que,**

id est, materia informi secundum Augustinum, nè faciendo opera sua; propter indigentia necessitatem putaretur Deus amare. Indigentia enim amor à rebus, quas diligit, subjicitur. Commodè autem factum est, ut prius insinuaratur aliquid inchoatum, cui superferri diceretur. Non enim superferretur loco, sed præexcellente potentia, ut Augustinus dicit 1. super Gen. ad literam.

45 Verùm inquis: si Spiritus Sancti, sicut & Patris, & Filij sit mentio in opere creationis, similiter debuit fieri in opere distinctionis, & formationis; utrobique enim par militat ratio: quippè omnia opera ad extra sunt toti Trinitati communia, quod insinuat juxta Augustinum P. in illo Apostoli: *Ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia.* Cùm ergo in opere formationis non memoretur Spiritus S. consequens est, quòd nec in opere creationis nomine Spiritus domini, sit accipiendus Spiritus Sanctus. Respondeo, quòd in utroque opere sit mentio Spiritus Sancti; utrobique enim eadem est ratio. Fit quidem in opere creationis modo nuper ex August. explicato. In opere autem formationis notificatur Spiritus Sanct. per amorem, & complacentiam, qua opus à Deo factum ab ipso approbatur; quoniam Spiritus Sanct. ex proprietate notionali amor est: ergo ubicumque fertur, amore fertur: *Duo autem sunt, inquit August. P. 1. de Gen. ad lit. cap. 8. propter quod amat Deus creaturam suam, ut sit, & ut maneat. Ut ergo esset quod maneret, Spiritus domini superferrebatur super aquam: ut autem maneret, vidit Deus, quia bonum est.* Pulcherrimam hanc Augustinianam doctrinam sic expendit D. Thom. 1. p. q. 74. art. 3. ad 3. *Considerandum, inquit, quòd Spiritus Sancti. amor est. Duo autem sunt, ut August. dicit, propter quæ Deus amat creaturam suam, scilicet, ut sit, & ut permaneat. Ut ergo esset quod permaneret, dicitur, quòd Spiritus Dei ferrebatur super aquas, secundum quòd per aquam materia informis intelligitur: sicut amor artificis fertur super materiam aliquam, ut ex ea formet opus. Ut autem maneret, quòd fecerat, dicitur: Vidit Deus, quòd esset bonum: In hoc enim significatur quedam complacentia Dei Opificis in re facta, non quòd alio modo cognosceret, aut placeret ei creatura jam facta, quàm antequam faceret. Et sic in utroque opere creationis, & formationis.*

Trinitas personarum insinuat. In creatione quidem persona Patris per Deum creatorem, Persona Filij per principium, in quo creavit: Spiritus Sanctus, qui superfertur aquis. In formatione verò persona Patris in Deo dicente: persona verò Filij in Verbo, quo dicitur: persona Spiritus Sancti in conspectu, qua vidit Deus esse bonum, quod factura erat. Claret ergo ex utroque Sanctissimo DD. quòd Spiritus domini, vel Spiritus Sanctus, in utroque opere commemoratur. Sequuntur August. P. in hac parte gravissimi PP. & DD. Eucher. Beda, Rup. Albert. M. & alij.

46 Sed contra hanc interpretationem Aug. P. & aliorum, tria obstat videntur. Primum; quòd non semper *spiritus domini* nomine, Scriptura S. Spiritum S. declarant. Secundum, quòd non videtur decens, ut Spiritus illè S. superfertur licentetur, cum hoc corporibus proprium esse inveniat, repugnantque illi summa, & immensa substantia spirituali, quæ ubique est, & cuncta vivificat. Tertium denique est, quòd Judæis, quibus hæc scribebat Moyses, nondum esset reſeratum ineffabile hoc Trinitatis beatissimæ mysterium: in casum ergo illud Moyses hic insinuat.

47 Respondeo ad primum, quòd certe in Script. S. multoties nomine spiritus Domini, non Spiritus S. sed aliqua creatura, puta Angelus, vel etiam ventus, appellatur. At etiam hujusmodi nomine Spiritus Sanctus consuevit in eadem Script. nuncupari: ut Job. 26i *Spiritus Domine ornavit celos.* Et Sapient. 1. *Spiritus Domini replevit orbem terrarum.* Quando autem de Spiritu S. quando verò de creatura hoc nomen accipiendum sit, ex circumstantia literæ, intentione Authoris, Scriptura echo venandum est, & rationis indagine scrutandum. Hæc verò omnia simul conspirant in præſenti pro interpretatione Augustiniana. Rationis quidem scrutinium; quoniam, ut supra dictum est, operationes ad extra communes sunt toti Trinitati: ubi ergo fit mentio Patris, & Filij in productione alicujus creaturæ, oportet, quòd pariter Spiritus Sanctus commemoretur; atqui in primæ rerum institutione Patris, & Filij, mentio invenitur, ut ostensum est ergo etiam Spiritus S. Confirmat etiam manifestè expositionem Aug. Scriptura S. echo, quoniam cum alijs in locis Scriptura S. opificium mundi memorant, Spiritum Sanctum

aperte declarant; David liquidem psalm. 32. cum dixisset: *Verbo Domini caeli firmati sunt*, adjunxit: *Et Spiritu oris ejus omnis virtus eorum*. Et psalm. 103. ad primam rerum institutionem respiciens, inquit: *Emitte Spiritum tuum*, & *creabuntur*, & *renovabis faciem terra*. Patet hoc ipsum ex testimonijs Sap. & Job, nuper memoratis. Denique ex circumstantia literæ, & intentione Authoris idem colligitur; quoniam, ut supra ex D. Thom. diximus, illud *in principio*, interpretatur, *Pater in Filio*, ut excludatur hæreticorum error, dicentium, quòd duo fuerant creationis principia: ergo intentio Authoris fuit, Patrem, & Filium in opere creationis manifestare ad excludendum errores infidelium; sed hæretici ex sensu literali Scripturæ S. sunt confutandi: qui sensus literalis est, quem Author intendit: ergo intentio Authoris est Patrem, & Filium in primis operibus Dei manifestare: ergo etiam Spiritum Sanctum; quoniam functiones ad extra omnibus divinis personis æquè conveniunt.

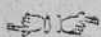
48 Accedit, quòd tam Scriptura S. quàm PP. & Ecclesia, rerum omnium vivificationem & animationem semper Spiritui Sanct. adscribunt: credendum ergo non est, quòd Scripturæ, quoties rerum Universi effectioem memorant, Spiritum Sanct. non recenseant, vel quòd Moyles in ipsa opificij mundi historia eum suppresserit, atque vivificationem primævam enarrans, ipsius summi vivificatoris non meminisset. Hoc, inquam, PP. supra memorati senserunt. Idem denique Ecclesia statuit, cum in benedictione fontium ita canit: *Tu super aquas, faturus eas, ferebaris*. Et post in oratione; *Deus, cujus Spiritus super aquas inter ipsa mundi primordia ferebatur*.

49 Ad 2. patet responsio ex doctrina data Aug. P. neque enim Spiritus Sanct. ferri localiter credendum est; quippè quia semper ubique intimè præfens est: *In ipso enim vivimus, movemur, & sumus*. Sed dicitur superferri, aut ferri super aquas præcellenti potentia. Manus quippè fuit Spiritus Sanct. superferri super illud chaos, ut superferretur voluntas artificis ligno, vel cuicumque materiæ sui artificij. Quam superlationem apprimè explicat Eucherius in præfenti dicens, quòd *superferebatur aquis Spiritus, non pervagatione, sed potestate; non localiter, sed potentialiter; non per*

spa

spatia locorum, sed potentia sublimitatis suæ. Et ut exemplo Aug. P. utar, non ut contentus superferatur Spiritus, quasi oleum aquæ; sed sicut lux splendida Solis, aut Lunæ his diffunditur corporibus, quæ illuminantur ab ipsis. Et Tostatus hic inquit: *Voluntas, & mens Dei opificis ferebatur super aquas, quasi mente agitans, quæcumque statuerat ex aquis efformare, ad similitudinem Opificis, spectantis materiam sibi substratam; quemadmodum ex ea effingere possit opus ad similitudinem ejus exemplaris, quod mente perceperat.* Denique, ut supra notatum est, Spiritus Sancti amor est, & voluntas æterna: ut ergo amor est, fovebat; hoc est, amoris divini nexum, quo vivificantur cuncta, impertiebatur: ut autem voluntas est, ferebatur ad opus illud præstantissimum exequendum, mundumque omnibus numeris absolutum, & pulcherrimum fabricandum, & perficiendum.

50 Ad 3. dicendum, quod estò Judæi ignorassent ineffabile mysterium Trinitatis, non obest quominus illud Moyse in sua historia insinuaverit; ut enim art. 3. & 5. fusè ostensum est, non omnia quæ Moyse narravit, rudium Hebræorum captivi obvia censenda sunt; quinimò & subtilissimis PP. plura ex illis inaccessa esse, ex ipsis ibi dictum est, & etiam art. 1. Unde non est mirum, quod altissimum hoc nostræ fidei mysterium, Judæis ignotum, Moyse in sua historia texeret; eò vel maximè quia ut ex Augustino Tornielo art. 3. num. 196. dictum est, benè noverat Sacer Vates, quod omnibus debitor factus, omnibus scribebat, cunctisque, quantum cuique satis erat, de mundi opificio revelandum fuerat. Præsciis ergo Moyse, quod non modò Judæi, verùm etiam novæ legis Patres, & DD. in suæ historiæ profunda scrutatione, laudabilique studio, varios sensus, & literæ consentaneos faissent assecuturi, & his notum futurum mirabile Trinitatis beatissimæ mysterium; hinc omnibus, & singulis congruentem cibum in sua historia præparavit; ut scilicet Judæi nomine *Dei, Principij, & Spiritus*, Deum ut unum acciperent; sic enim duntaxat ipsis erat notus, & dicta nomina quippe essentialia, Deo ut unus est, conveniunt: Christiani verò, qui Deum necdum ut unum, verùm etiam ut Trinum cognoscunt, dicta nomina non solum ut essentialia, verùm etiam ut notionalia, & personis appropriata, accipere possent.

EXPONITUR VERSICULUS TERTIUS.

SI DIXITQUE DEUS, FIAT LUX, ET FACTA EST LUX.
 Præmissa in primis versiculis utriusque crea-
 turæ, spiritualis nempe, & corporalis crea-
 tione secundum informitatem materiæ, pergit
 Moyse notificare formationem utriusque; & primò angelicæ
 naturæ, quæ sicut primò omnium creata est, oportuit, ut
 priùs etiam formaretur. In quo opere, sicut etiam in reliquis
 creaturis formandis, Augustinus P. sentit, quòd sicut Moy-
 ses in opere creationis Trinitatis beatissimæ meminit; sic in
 formatione cujuslibet eandem memoravit; ut apertissime
 docet 1. de Gen. ad lit. cap. 6. dicens: *Et quemadmodum in
 ipso exordio inchoata creatura, quæ cæli, & terra nomine,
 propter hoc quod de illa perficiendum erat, commemorata est,
 Trinitas insinuat creatoris; nam dicente Scriptura: In
 principio fecit Deus cælum, & terram, intelligimus Patrem in
 Dei nomine, & Filium in principij nomine; qui non Patris,
 sed per se ipsum creata primitus, ac potissimum spiritua-
 li creatura, & consequenter etiam universa creatura princi-
 pium est; dicente autem Scriptura, & Spiritus Dei ferebatur
 super aquas, completam commemorationem Trinitatis agnos-
 cimus: ita & in conversione, atque perfectione creatura, ut
 rerum species digerantur, eadem Trinitas insinuat: Verbum
 Dei scilicet, & Verbi generator, cum dicitur, dixit Deus: &
 sancta bonitas, in qua Deo placet quidquid ei pro sue na-
 turæ modulo perfectum placet, cum dicitur: Vidit Deus quia
 bonum est. Quapropter Augustinus Pater hoc loco illud di-
 xit, ad ipsam Verbum Dei æternum retulit, ut Moyse hoc
 verbo significare velit, Deum cuncta Verbo suo unigenito
 effecisse. Convenientissimè sanè; quoniam hanc intelligen-
 tiam confirmat Scripturæ Sacræ echo, dicente Psalmista:
Ipse dixit & facta sunt. & Joan. 1. de Verbo dicitur: *Omnia
 per ipsum facta sunt.* Cum ergo Moyse dictionem, & locu-
 tionem Dei formationi creaturæ præfigit, ipsum Verbum Dei
 æternum, quo Pater dicit, insinuavit.*

52. FIAT LUX. Hic Augustinus P. processum lucis in exemplari ejusdem, nempe in Verbo, intelligit; quoniam Filius procedit à Patre, ut Verbum ejus, & Artifex in quo sunt exemplaria omnium creaturarum; ibi non facta, sed intransitive in eadem Verbi generatione congenita, & cum conditori placuerit, in proprias & aspectabiles species erucenda, ut late dictum est ex Aug. P. in disput. discursu, præcipue art. 5. quæ ne molestiâ lectorem gravem, hic non repetam.

53. ET FACTA EST LUX. Id est, in propria natura lux facta est, quæ erat in Verbo Dei ut fienda. Verùm rogas, cum in cæteris fiendis rebus ter verbum *facere* repetat Scriptura, cur bis hic duntaxat ponitur? Sed hujus difficultatis amplissimam habes solutionem loco citato, num. 46. & deinceps, ex Aug. P. ibi dicta vide; & etiam quid lucis nominæ sit intelligendum, nempe spiritualis natura ad suum creatorem conversa, atque formata; quæ formatio rectè lucis nomine significatur, ut etiam ibi ostensum est, & quidem ad literam, & cum proprietate sermonis. Quæ obstate videntur huic expositioni late enodavimus loco citato.

54. Id demùm hic notandum restat, & dictis loco citato addendum, quòd nempe, aliud est in Deo dicere Verbum, aliud dicere Verbo, seu per Verbum. Dicere Verbum est gignere Verbum illud æternum, & increatum; de quo David psalm. 2: *Ego hodie genui te*; & hoc dicere est Patris tantum, cum sit notionale. Dicere Verbo, seu per Verbum, non est naturà gignere; sed ex beneplacito, quòd in Verbo Æterno insitum erat ut fieret, mandare ut fiat. Et hoc modo intelligitur illud psalm. 32: *Verbo domini caeli firmati sunt*. Et illud Joann. 1: *Omnia per ipsam facta sunt*. Et hoc modo dicere non est Patris tantum, sed totius SS. Trinitatis; quandoquidem est actus indicativus practici illius intellectus, includens, vel concomitans amorem, approbationem, & beneplacitum. De quo vide Aug. P. in Imperfecto de Gen. ad lit. cap. 5. ad medium. Ad rem ergo ex his infero, quòd si ly *dicis Deus fiat*, referatur ad Verbum, ut præcisè in illo tamquam exemplari creaturarum, & artifice, sunt rationes, idæ, & formæ rerum; sic illud *dicere* est proprium Patris: si autem referatur ad emanationem creaturarum ad extra, & secundum quòd

quòd ponitur in propria natura, sic dicere commune est toti Trinitati. Primum patet ex eo, quòd ad formalem rationem Verbi pertinet continentia rerum tamquam in exemplaribus, ut supra ex utroque SS. Doct. dictum est in expositione 1. vers. Secundum etiam patet ex ibidem dictis. Illud etiam hic ex Aug. P. in Imperfecto de Gen. ad lit. cap. 5. notare oportet, quòd illud dixit, factum est, placuit, seu vidit quia bonum est, convenienter potest imperium, potentiam, & benignitatem significare. *Quid enim convenientius (inquit ibi) de Deo dicitur, quantum inter homines dici potest, quam cum ita ponitur, dixit, factum est, placuit: ita ut in eo quòd dixit, imperium ejus intelligatur: in eo quòd factum est, potentia: in eo quòd placuit, benignitas: sicut ineffabilia per hominem hominibus, ita ut omnibus prodesent, dici debuerunt.*

S. IV.

QUARTUS VERSICULUS EXPONITUR.

55 **E**T VIDIT DEUS LUCEM, QUOD ESSET BONA ET DIVISIT LUCEM A TENEBRIS. Augustinus P. primis illis verbis, *vidit Deus &c.* approbationem operis facti, per amorem & complacentiam Spiritus Sancti, cui placuit ut res facta maneret, intelligit; ut in expositione secundi, & tertij versiculi dictum est. Et norandum, quòd Deus facta luce, illam continuo approbat, non autem postquam illam à tenebris separavit, & vocavit lucem diem, & tenebras noctem. Cujus pulcherrimam rationem dedimus art. 5. §. 6. num. 480. & seq. ex Aug. P. 11. de Civit. D. cap. 20. qua ad hoc devolvitur, quòd, videlicet, per tenebras Scriptura S. Angelos malos, & superbie tenebris fœdatos, designavit, quorum peccatum licet à Deo esset ordinandum, minimè tamen approbandum. Confirmat subtilem suam, solidamque interpretationem ex opere quarti diei, ubi mater à luce producta, & die nocteque naturali memorata, subjungit Scriptura horum omnium approbationem, dicens: *Et vidit Deus, quòd esset bonum.* Quid ergo aliud in causa esse poterit, ut ibi simul cum luce & die nox etiam commendetur, hic autem tenebræ & nox laudem Dei

non mereantur? Sanè nihil aliud, quàm quòd per tenebras & noctem hic peccatum, quod à Deo non est, insinuatur, ibi autem nox, quæ sine peccato est, significatur. Quod enim à Deo est, bonum est, & ab ipso approbatur; vidit enim Deus *sancta, que fecerat, & erant valde bona.* Cùm ergo Deus non sibi placeat in tenebris, divisione lucis ab ipsis, nocteque hic memoratis; manifestum est, quòd hæc à Deo non sunt, proindeque ibi peccatum indicatur, quod sine ipso factum est, ut dicit Aug. P. versans illud Joan. 1. *& sine ipso factum est nihil.*

56 Divisionem ergo lucis à tenebris intelligit sic August. P. divisit lucem à tenebris, hoc est, separavit SS. Angelos à desertoribus. De quo vide Augustini P. dicta loco citato, & ipsum 11. de Civit. D. cap. 19. Sequuntur Aug. P. Eucher. Beda, Rupersus, & Glossa. Aliam interpretationem verbis Script. S. satis congruentem, & hucusque dictis germanam proponit Aug. P. his verbis *divisit lucem à tenebris*, lib. 1. de Gen. ad lit. cap. 17. usque scilicet Moyses per talem divisionem significet distinctionem rei formatæ ab informi: *An divisio quidem lucis, (inquit) à tenebris distinctio est, jam rei formatæ ab informi; appellatio verd diei, ac noctis, insinuatio distributionis est, qua significetur nihil Deum inordinatum relinqueret?*

§. V.

EXPONITUR VERSICULUS QUINTUS.

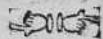
57 **A**PPELLAVITQUE LUCEM DIEM, ET TENEBRAS NOCTEM: FACTUMQUE EST VESPERE, ET MANE DIES UNUS. Aug. P. *vocavit, seu appellavit, exponit pro eo, quod disposuit, ut congruè vocari possit.* Sic in Imperfecto de Gen. ad lit. cap. 6. dicens: *Fortasse ergo ipsa divisisse inter lucem, & tenebras, hoc est, vocasse lucem diem, & tenebras noctem; ut hoc sit ordinasse ista, quod vocasse.* In eadem sententia fuit V. Beda expositione in Gen. ubi hæc docet: *Appellatio autem diei, & noctis, distinctionis insinuatio est.* Et post: *Quod autem dicitur, vocavit Deus lucem diem, & tenebras vocavit noctem, qua lingua vocavit? Vocavit autem diem est, quia vocari fecit, quia sic*
dis-

distinxit omnia, ut discerni possent, & nomina accipere. Ratio hujus expositionis insinuata est art. 3. num. 188. Confirmat Ang. Præc. hanc expositionem 1. p. q. 69. art. 1. ad ultimum dicens: *Intelligitur autem ubique per hoc quod dicitur vocavit, id est, dedit naturam vel proprietatem, ut possit sic vocari.* Ergo oportuit, quod formato Angelo per illuminationem, ut adhereret Verbo, tunc nomen diei, qui est lucis effectus, acciperet; hoc est, disponderetur ipsa formatione, & distinctione, ut sic posset nominari. Et similiter Angelus malus superbiâ tumidus, & à luce veritatis aversus, disponderetur, ut congruè noctis vocabulum subiret.

§8 Quid hic diei, & noctis, vespere, & mane nomine, sit intelligendum, dedimus ex Aug. P. & alijs PP. art. 5. ibi dicta sunt recolenda, ut fastidium inanis repetitionis vitemus. Dedimus item ibidem, cur potius hic dicatur *factum est vespere, & mane dies unus*, quàm *primus*. Pro quo vide dicta §. 4. num. 323. & seq.

§. VI.

VERSICULUS SEXTUS EXPONITUR.

§9 **D**IXIT QUOQUE DEUS, FIAT FIRMAMENTUM IN MEDIO AQUARUM, ET DIVIDAT AQUAS AB AQUIS. Formata Angelica suprema creatura luce, hoc est, conversione ad suam creatorem, qua illuminatur, ut sit lux; pergit Moyses enarrare formationem creaturæ corporalis; & quia inter corporales creaturas prima, & suprema sunt corpora cœlestia, propterea sicut primo omnium absolute formata est spiritalis creatura, quia prior absolute est condita, ceterisque perfectior; ita prius etiam formantur in opere distinctionis corpora cœlestia, quorum formatio significatur nomine firmamenti. Prius tamen quàm de hujusmodi formatione differamus, præsupponendum est, tum pro opere hujus diei, tum aliorum, quod in omnibus *ly dixit Deus*, intelligendum est sicut versiculo tertio ex Aug. P. explicuimus, quod, scilicet, memoratur Verbum Dei, ut demonstraretur nihil condi potuisse, quin prius fuerit in Verbo; ut docet Aug. P. 2. de Gen. ad lit. cap. 6.

di-

dicens: *An eo ipso, quod scriptum est, fiat firmamentum, hoc ipsa dictio Verbum est Patris Unigenitus Filius, in quo sunt omnia, que creantur, etiam antequam creentur; & quidquid in illo est, vita est; & vita utique creature, quia quidquid per eum factum est, in ipso vita est, & vita utique creatrix; sub illo autem creatura? Aliter ergo in illo sunt ea, que per illum facta sunt, qui regit, & continet ea: aliter autem in illo sunt ea, que ipse est. Ipse enim vita est, qua ita in illo est, ut ipse sit; quoniam ipsa vita est lux hominum. Quia ergo nihil creari posset, siue ante tempora, quod quidem non est creatori coeternum, siue ab exordio temporum, siue in aliquo tempore, cuius creandi ratio, si tamen ratio rectè dicitur, non in Dei Verbo Patri æterno coeterni vitæ viveret; propterea Scriptura priusquam insinuet unquamque creaturam ex ordine, que conditam dicit, respicit ad Dei Verbum, prius ponens & dicit Deus, fiat illud. Non enim invenit ullam causam rei creande, quam in Verbo Dei non invenit creari debuisse. Non ergo Deus sciens dicit, fiat illa, vel illa creatura, quotiens in hoc libro repetitur, & dicit Deus. Unum quippè Verbum ille genuit, in quo dicit omnia, priusquam facta sint singula. Sed eloquium scribens descendens ad parvulorum capacitatem, dum insinuat singillatim genera creaturarum, per singula respicit uniuscujusque generis æternam rationem in Verbo Dei. Nec illa repetita, ille tamen repetit, dixit Deus.*

60 Recolenda est etiam differentia inter *creare*, & *facere* supra prænotata. Et etiam quæ de significato hujus nominis *firmamentum* diximus art. 3. concl. 2. à num. 164. Quo supposito Aug. P. per productionem firmamenti intelligit impressionem formarum corporum cœlestium in materia informi eorum, ut docet 2. de Gen. ad lit. cap. 10. ubi hanc disceptationem proponit de mobilitate cœlorum: *De motu*
 ,, inquit, *etiam cœli* nonnulli fratres quæstionem movent
 ,, utrum stet, an moveatur: quia si moveretur, (inquiunt) quo
 ,, modo firmamentum est? Si autem stat, quomodo sidera
 ,, quæ in illo fixa creduntur, ab Oriente in Occidentem cin-
 ,, cumeunt? *Et resolvit ibi.* Hoc sanè noverint, nec nomen
 ,, firmamenti cogere, ut stare cœli patemus: firmamentum
 ,, enim non propter stationem, sed propter firmitatem, aut
 ,, propter intransgressibilem terminum superiorum & infe-

riorum aquarum vocatum *intelligere licet*. Ergo Aug. P. hoc loco per firmamentum astrigerum cœlum intelligit; alioqui enim illa dilemmatis pars, quæ ex motu astrorum, aut siderum assumptum concludere nititur, ab Augustino negaretur.

61 Clariùs adhuc Augustinus P. hoc ipsum docuit in de Civit. Dei cap. 9. ubi probans, Angelorum mentionem non fuisse à Moysè secundo die factam, sic ait: *Nunquidnam secundo? Nec hoc quidem: tunc enim firmamentum factum est inter aquas superiores, & inferiores, cœlumque appellatum est: in quo firmamento facta sunt sidera quarto die.* Et hanc esse mentem Aug. P. expressè habet D. Thom. 1. p. q. 69. art. 1. in corpore dicens: *Unde secundo loco tangitur formatio superiorum corporum, cum dicitur, fiat firmamentum. Per quod intelligitur impressio formæ cœlestis in materiam informem, non priùs existentem tempore, sed origine tantum.*

62 Hanc interpretationem procedere juxta exigentiam literæ convincit ipse contextus; quoniam firmamentum hujus diei Scriptura S. cœlum appellavit: licet autem cœlum multoties pro spatio etiam aeris usurperetur, tamen principaliter hic pro astrigero debere accipi, Moysis contextus declarat; cum stellas in firmamento cœli collocatas quarto die, (utique in ipso, quod secundo de commemoraverat) asserit. Hoc autem admissio, congruens adest ratio, ut cæteri orbis cœlestes hac die intelligantur producti; quoniam ut arguebamus art. 5. diversi dies in Scriptura Gen. 1. pro diversitate operum in formanda, aut ornanda aliqua parte Universi deputantur: cum ergo omnes orbis cœlestes in unam naturam conveniant, supremamque unam mundi corporalis partem constituent; consequens est, quòd si cœlum astrigerum ad secundum diem expectat, etiam reliqui ad eundem pertineant.

63 Amplius confirmat Augustinianam expositionem ipsa Scripturarum S. harmonia, quæ ad indagandam aliquem ejus sensum validissima est. David igitur psal. 18. sic cecinit: *Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum ejus annuntiat firmamentum.* Et Sapiens Eccles. 43. ait: *Altitudinis firmamentum pulchritudo ejus, species cœli in visione glo-*

nie. Si horum locorum contextum attentè consideres, manifestè invenies, in illis Script. S. loqui de cœlis supernis, & sydereis; maximè in secundo loco, in quo cum solem laudasset Sapiens, astra in firmamento esse contestatus est, dicens: *Vas astrorum in excelsis in firmamento cœli resplendens gloriose, species cœli gloria stellarum.* Ergo ex coherentia Script. S. optimè colligitur intelligentia Aug. P.

64 IN MEDIUM AQUARUM; ET DIVIDAT AQUAS AB AQUIS. Vastissimus est hic aquarum pelagus, & qui vix sine naufragio navigari potest, quoniam quæstio de aquis supra firmamentum locatis, tot sententijs perplexa est, quot ferè sunt PP. & DD. SS. qui eam tractaverunt. Cæterùm, ut mei instituti ratio postulat, expositionem Augustinianam in medium afferam, eamque pro modulo enucleare curabo, libentissimè ferens, ut alij PP. in suo laudabili sensu abundant. Sciendum igitur est, quòd ut suprà ex Aug. P. dictum est, aquarum nomine Moyses hic sepè informitatem materiæ usurpavit. Rursus præmonendum, quòd Aug. P. lib. 2. de Gen. ad lit. cap. 1. sequentem proponit difficultatem circa aquas, quæ sunt super firmamentum: *Utrum autem (inquit) nunc, cum dicitur fiat firmamentum, illud cœlum fiat, quod excedit aeris omnia, ejusque omnem altitudinem, ubi etiam stelle, luminariaque constituuntur quarto die; an ipse aer vocetur firmamentum, queri meritò potest. Multi enim asserunt, istarum aquarum naturam super syderum cœlum esse non posse, quòd sic habeant ordinatum pondus suum, ut vel super terram fluint, vel in aere terris proximo vaporaliter ferantur.* Et prosequitur ibi S. Doct. adducens pro negativa sententia pondus, & naturam elementorum, vi cujus aqua supereminet terræ, aer aquæ, & ignis aeri: quapropter difficile, inquit, credi potest, quòd aquæ super sydereum cœlum consistant. Deinde commendat opinionem eorum, qui firmamenti nomine spatium aeris intelligebant, eò quòd propositam difficultatem optimè solvit, & posito documento statim credi potest. Post quæ omnia concludit, aquas ibi esse, vel in subtilissimos vapores confusas, vel glaciali soliditate constrictas, & concretas. Et addit cap. 5. *Quoquomodo autem, & qualeslibet aque ibi sint, esse eas ibi minimè dubitemus: major est quippè Scripturæ hujus auctoritas, quam omnis humani inge-*

in capite. Ergo aquas esse supra firmamentum fateatur Aug. P. aut certe inerefragabili Scriptura motus, sit et iudicium de qualitate earum suspendat.

65 Enimvero non omnino indecisam reliquit Aug. P. quaestionem illam, sed ipsam conformiter ab eodem alibi statuta, resolvit in Imperfecto de Gen. ad lit. cap. 8. dicens: *Dixit Deus fiat firmamentum in medio aquarum, & sit dividens inter aquam, & aquam & c: Utrum aquae tales sint supra firmamentum, quales sub firmamento istae visibiles: an quia illam aquam videtur significare, supra quam Spiritus ferchatur, & eam intelligebimus esse ipsum mundi materiam, (preme illud intelligebamus, ne nobis objicias Augustinum P. haec non ex propria mente loquutum.) haec etiam hoc loco firmamento interposito discreta credenda est, ut inferior sit materia corporalis, superior animalis? (hic etiam nota, quod Augustinus P. vocat materiam animale Angelum informem, sicut eundem Magnus Greg. appellat rationale animal; neuter tamen sentit Angelum proprie natura animalis constare.) Hoc enim firmamentum dicit, quod Caelum postea vocavit.*

66 Et lib. 1. de Gen. contra Manich. cap. 11. dicit: *Tamen quod diversa sunt aquae, ut aliae essent super firmamentum, & aliae sub firmamento, quoniam materiam illam dicebamus nomine aquae nominatam, credo sub firmamento caeli materiam corporalem rerum visibiliarum, ab illa incorporali rerum invisibilium fuisse discretam. Cum enim caelum sit corpus pulcherrimum, omnis invisibilis creatura excedit etiam pulchritudinem caeli; & ideo fortasse super caelum esse dicuntur aquae invisibiles, quae a paucis intelliguntur, non locorum sedibus, sed dignitate naturae superare caelum; quamquam de hac re nihil temere affirmandum est: obscura est enim, & remota a sensibus hominum. Sed quoquomodo se habeant, antequam intelligantur, credenda sunt. Haec Augustinus P. quibus, ut dixi, conformiter ad positionem suam de eo quod aquarum nomine in exordio historiae Moysis intelligenda est materia informis; consequenter etiam aquarum superiorum nomine Angelos informes interpretatus est, inferiorum vero, materiam primam corporalem; & inter utramque, divisionem factam, cum superioribus corporibus proprias formas, speciesque impresit.*

67 Verum hanc interpretationem ex eo rejiciendam quispiam putabit, quod secundum illam non verificatur, Moysen vocibus in populari significatione fuisse ussum, quod exigit historiarum series, & narratio. Ceterum jam in disputatione sæpius ostensum est, Moysen in sua historia non fuisse ussum vocibus in vulgari, popularique significatione, nisi in eis, quæ ad fidem creationis mundi, Authorisque ejusdem pertinent: in cæteris autem plurima disputationi hominum tradidit. Præterea, instantiam patitur hæc objectio in sententia, quam tenet D. Thom. in 2. sent. dist. 14. q. 1. quod nimirum per aquas super firmamentum, intelligitur cælum crystallinum, quod vocatur aqueum propter convenientiam cum veris aquis elementaribus in diaphaneitate. In hac enim expositione nonne Moyses ussus est nomine aque in vulgari, & propria significatione? Minimè; quoniam fatetur S. Thomas loco citato, cælum crystallinum dici aqueum, non quia naturam aquarum habeat, sed propter similitudinem in diaphaneitate cum veris aquis: ergo metaphoricè, & per translationem duntaxat dicitur aqueum cælum crystallinum: ergo non in populari significatione; quippe hoc cælum vulgo est profus ignoratum, & absconditum. Si ergo his Expositoribus licet, voces Moysis ad metaphoricæ significationes deflectere; cur ex hoc capite rejiciendam autumat expositionem Augustinianam, quod nimirum, hæc nomina lux, dies, nox, vespere, & mane, & aquas, ad significationem vulgo, & populari intelligentiæ ignoratam, extendat; præcipue cum illas in propria, & non metaphorica significatione usurpet? Ergo hujusmodi aquarum acceptio non est cur ab his Auctoribus respiciatur.

68 Illud denique circa hanc clausulam occurrit difficultissimum, quod si firmamenti nomine cælum astrigerum intelligatur, ut ex textu quarti diei satis aperte colligitur, & innuere videtur Augustinus P. 11. de Civit. D. cap. 9. quid tunc nomine aquarum super firmamentum sit intelligendum: an, scilicet, quod sint veræ aquæ, an metaphoricæ? Decisio hujus difficultatis maximè pendet ex principiis philosophicis. Et videtur, quod secundum dogmata Aristotelica non possint esse veræ aquæ super firmamentum, hoc est, super cælum astrigerum; aquæ, inquam, elementales. Quoniam

Peripatetici autem, Cælum non esse de natura quatuor elementorum, sed quintum corpus elementaribus qualitatibus prorsus destitutum; proindeque non possunt esse super firmamentum veræ aquæ elementares de natura quatuor elementorum juxta Aristotelica principia. At secundum Platonicos, qui censent, Cælos esse de natura quatuor elementorum, posset quam optime sustineri, veras aquas elementares supra cælum existere.

69 Veruntamen in proposita difficultate à philosophicis opinionibus recedendum censeo, & litera, & sententia Moysis sedulo incumbendum, ipsiusque sinceram intelligentiam ex alijs Scripturæ S. locis, & antiquorum PP. oraculis eruendam. Illud igitur primò asserendum cum Augustino P. censeo, quòd super firmamentum sunt veræ aquæ, qualeslibet, aut quoquomodo ibi sint. Sic sentit Augustinus P. lib. 2. de Gen. ad lit. cap. 5. dicens: *Quoquomodo autem, & qualeslibet aque ibi sint, esse eas ibi minime dubitemus, major est quippè Scripturæ hujus auctoritas, quam omnis humani ingenij capacitas.* Positionem hanc Augustinianam firmant varia Scripturarum S. testimonia, quæ sunt echo, & mirifica resonantia seriæ asseverationis Moysis de aquarum supra firmamentum existentia. Igitur Reg. Vates psal. 148. dicit: *Laudate eum cæli cælorum, & aque omnes, quæ super cælos sunt, laudent nomen Domini.* Quæ verba clarissima videntur esse echo verborum istorum Moysis: *fiat firmamentum in medio aquarum & dividat aquas ab aquis &c.* Ad propositum eleganter hoc expendit Ascan. in præsentia, dicens: *David siquidem accuratè cunctas creaturas ad repèdendam Deo Opifici gratiarum actionem de præclaro creationis munere excitat: duosque choros, seu classes rerum tum cælestium, tum subcælestium sejunctim evocat. In primis que cælestia invitatur, dicens: laudate Dominum de cælis: atque in hac classe connectit Angelos, Virtutes, Solem, Lunam, Stellas, cælos cælorum, & aquas super cælum confidentes. In altera verò subcælestia nominatim compellat, cum ait: laudate dominam de terra &c. In hac autem complicat dracones, abyssos, ignea, & grandinem, nivem, glaciem, spiritus procellarum, montes, colles, ligna, cedros, bestias, pecora, serpentes, volucres, Reges, populos, Principes, Judices, virgines, juvenes, senes. Quis igitur*
Psal.

Psalmographi nostri mirificum ordinem non admiretur? Quis non ex his aliquas esse supercelestes aquas, ab impressionibus in aere, atque ab halitibus longè diversis, intelligat? Ex tribus certè convincitur, Davidem hoc loco testificari, quod aquae illae super stelliferos orbis confideant: Primum, ex eo quod in classe caelestium, non subcaelestium eas locarit. Deinde, quia cum prius aquas, quae super celos sunt, unà cum caelestibus rebus evocasset; postea cum subcaelestibus, grādinem, glaciem, nivē, quae impressiones sunt in sublimi factae, invitavit: diversa igitur omninò haec sunt, nempe supercelestes aquae, aereaeque impressiones. Quomodo enim haec in diversa classe, si idē esse sanxisset, Prophetam intexuisset? Tandem quoniam clarè atque d'illucidè protulit; Laudate eum caeli caelorum; & post subjecit: Et aquae omnes, quae super caelos sunt. Porro caeli caelorum nomine supremum caelum capit; phrasi enim Hebraica, quae in aliquo genere praestantissima sunt, hujusmodi verborum congeminatione significantur; ut cum ajunt: Cantica Cantorum, praestantissima inter cantica intelligunt, & Sancta Sanctorum, abditissima, ac sanctissima inter sancta. Quamobrem & Prophetarum verborum, nempe caeli caelorum, conduplicazione, praestantissimos caelorum, supremosque super astriferos dubio procul accepit; & cum post haec statim subjecerit: & aquae omnes quae super caelo sunt, profectò per hos caelos (ordine id exigente) non aereos infimos, sed astriferos, qui medij sunt, intellexit.

70 Id ipsum contextatur Canticum trium puerarum, dicens: Benedicite aquae omnes, quae super caelos sunt, Domino. Ubi eadem reflexio ex Alcan. facta, iteranda est. Eadem resonantia nostri textus invenitur in psalmo 103. ubi David plura magnificentiae Dei monumenta ad extollendum Deum recensens, haec habet: Confessionem, & decorem induisti, amictus lumine sicut vestimento: extendens caelum sicut pellem, qui tegis aquis superiora ejus. Ubi dum ait: extendens caelum sicut pellem, cum de caelo sydereo, vel superiori, minimè autem de aereo loquatur. Psalmista, consequenter aquas superiora hujus caeli regentes accipit, non aquas elementales, vel vaporabiles, sed quae sine super caelum astriferum.

71 Nec efficaciam hujus argumenti effugies, si per aquas, quae sunt supra firmamentum accipere velis caelum

crystallinum, aquarum nomine appellatum propter similitudinem cum aquis in diaphaneitate. Quoniam prædictum cœlum, non nisi metaphorice, aquarum nomine potest significari: in redibile autem apparet, quod prædictis locis Scriptura S. cunctas creaturas seriatim ad laudem Dei provocans, cœteras creaturas proprio nomine appeller, cœlum autem crystallinum metaphorico vocabulo significet. Ne ergo hoc incommodam deglutiamas, asserendum est, aquas in illis locis proprio nomine significari; subindeque veras aquas supra astrigeram cœlum, seu firmamentum, existere. Denique pro hac sententia stant præclarissimi Ecclesiæ PP. Basil. Ambros. Hilarius, Tert. Chrysost. Cyril. Hieron. Epiphani. Eucher. Theodoret. Damasc. & alij, qui possunt videri in Ascen. ad hunc locum Moysis.

72 At sciscitaris, cujus naturæ sint illæ aquæ supercœlestes? Pro solutione iterum moneo, quod stando Philosophorum opinionibus, si Peripateticum agas, profectò illæ aquæ super firmamentum non sunt elementares, sed improprie dicendæ sunt aquæ, ut docet D. Thomas ex Dion. loco citato ex 2. sent. Si autem Platonis dogmata placeant, cum Ambrosio & alijs asserendum, esse elementales. Nobis autem, qui Augustino in omnibus consentimus, placeat ejus sententiam determinare, & philosophicas disputationes ad scholas remittere.

73 Dicendum igitur, quod aquæ illæ supercœlestes ad fidem potius pertinent, quam ad rationis indaginem. Asserunt hoc suadet textus Moysis, qui ex resonantia cantus Davidici sufficienter ad intentum manet explicatus. Insuper docetur à præexcellso Augustino enarratione in psal. 103: *Qui protegit aquis superiora ejus. Et hoc legimus, & ad litteram bene intelligitur, quando enim fuit, ut fieret firmamentum inter aquas, & aquas, factum est, ut sint aquæ inferiores, quæ perfundunt terram, & sint aquæ superiores remote ab aspectibus, tamen fidei commendatæ, & aquæ, inquit, quæ super cœlos sunt, laudent nomen Domini, quoniam ipse dixit, & facta sunt, ipse mandavit, & creata sunt. Ergo explicatus est sensus ad litteram: protegit enim in aquis superiora ejus.* Hæc Augustini P. verba clarissima sunt pro conclusione; si enim aquæ supercœlestes remote sunt ab aspectibus nostris, fidei-

que commendata, frustra rationes pro illarum investigatione conquiruntur. Et rursus infero: Ergo de his aquis, sicuti nostræ commendatis, ad literam exponitur textus Psalmistæ, quem ibi versat Augustinus, quique echo est verborum Mōyſis, quæ hic explicamus: ergo ibi propriè, & non metaphoricè sunt aquæ; quippe sensus literalis ex propriè significatis per voces desumitur: patet ergo ex Augustino P. utramque assertum nuper positum.

74 Sciendum est demùm, quòd licet natura aquarum supercœlestium determinate reformidem, tum quia nec ipsam Aug. P. ausus fuit assertivè determinare; tum etiam quia utrinque validissima pro quacumque contradictionis parte argumenta præmunt: tamen illud quod ex pondere elementorum quidam apud Aug. P. 2. super Gen. ad lit. cap. 1. desumunt, nullius ponderis esse contra opinionem, aquas super astringerem cœlum collocantem, etòd sint elementales, optimè demonstrat Aug. P. 11. de Civit. D. cap. ultimo, dicens: *Sed hi, qui in nomine aquarum, quæ super cœlos sunt, Angelos intelligi volunt, ponderibus elementorum inveniuntur. & idèd non putant aquarum fluidam, gravemque naturam in superioribus mundi locis potuisse constitui: qui secundum rationes suas, si ipsi hominem facere possent, non ei pituitam, quæ in elementis corporis nostri aquarum vicem obtinet, in capite ponerent; ibi enim sedes est phlegmatis: secundum Dei opus, utique aptissimè: secundum istorum autem conjecturam tam absurdè, ut si hoc nosciremus, & in hoc libro similiter scriptum esset, quòd Deus humorem fluidum, & frigidum, ac per hoc gravem, in superiore omnibus cæteris humani corporis parte posuerit, isti trutinatores elementorum nequaquam crederent, Et si auctoritati ejusdem Scripturæ subditi essent, aliquid aliud ex hoc intelligendum esse censerent.*

75 Ecce argumentum ex pondere elementorum desumptum, ad negandum aquas elementales supra firmamentum, ingeniosè, & eleganter ab Augustino P. solutum ex assimilatione inter utrumque mundum, Megacosmum, videlicet, seu magnum, & Mycrocosmum; seu parvum. Si enim in Mycrocosmo, seu homine, in suprema ejus parte collocatur phlegma, seu pituita, quæ in elementis corporis nostri aquarum vicem obtinet; & huic non obstat, quominus ponere,

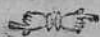
derosius sit hoc elementum alijs, quibus homo constat: cur in Magno Mundo idem obstabit? Rursus, si Supremus Opifex, hominis optimo temperamento consulens, in medio corporis, in corde nempe, sedem caliditatis constituit, in supremo autem, videlicet capite, humiditatis domicilium collocavit; cur non ita philosophari licebit in Megacosmo, propter eandem rationem, nimirum propter commodum Universi, secundum rationem causarum, quas Ambrosius, & alij assignant, scilicet, ad temperandum ardorem cœlorum, seu causa nobis ignata? Tandem experimento constat, quod aquæ, quæ suapte natura terræ eminent, illamque ambit undique possulant; propter commoditatem animalium terrestrium, hominumque terram habitantium, in unum locum sunt congregatæ: ut docet D. Th. q. 4. de pot. art. 1. ad 4. Similiter ergo propter commoditates Universi, Authori ipsius planè perspectas, nobisque prorsus ignotas, potuit Deus, immò fecisse credendum est, ut aquæ essent super cœlos. Credere ergo oportet veras aquas esse super firmamentum, & non curiosius causas hujusmodi collocationis aquarum discutere.

§. VII.

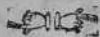
VERSICULUS SEPTIMUS EXPONITUR.

76 **E**T FECIT DEUS FIRMAMENTUM, DIVISITQUE
 AQUAS, QUÆ ERANT SUB FIRMAMENTO AB
 HIS, QUÆ ERANT SUPER FIRMAMENTUM: ET
 FACTUM EST ITA. Hic notandum primò, quòd
 illam trinam repetitionem *fiat, fecit, & factum est ita*, Aug.
 P. secundum aliam literam hoc ordine legit, ut primò dica-
 tur *fiat*, deinde, *factum est ita*, & demùm, *fecit Deus*. Scien-
 dum est 2, quòd Augustinus P. illam trinam repetitionem sic
 intelligit, ut per *fiat*, accipiatur emanatio creaturarum in
 Verbo, intransitive ad processum ipsius Verbi à Patre; per
factum est ita, accipiatur productio earum in apprehensione
 angelica secundum esse intentionale, & species representati-
 vas ipsarum; & denique per *fecit Deus*, effluxus creatura-
 rum ad extra, & in propria natura. Quod idem placitum
 potest verificari secundum seriem nostræ Vulgatæ, accipien-
 do

do per *fiat*, esse rerum in Verbo; per *fecit*, esse in mente angelica; & per *factum est*, in propria natura: de quo late egimus art. 5. ibi dicta vide. Cur autem de luce duntaxat bis Verbum *facere* reperatur, dedimus ibidem, num. 461. & sequent. Et præter authoritates Augustini P. ibi positas, causam hujus rei declarantes, id ipsum docet Beda in Gen. dicens: *Cum autem addidit: & fecit Deus: cur in creatione lucis non dictum est, & fecit Deus? Quia primo die, quo facta est lux, conditio creature spiritualis intimatur: in qua natura intelliguntur sancti Angeli, & Virtutes. Et propterea non repetitur, quia non primò recognovit creatura spiritualis conformationem suam, & deinde formata est; sed in ipsa sua conformatione cognovit: hoc est, in illustratione veritatis, ad quam conversa formata est. Cetera verò ita creantur, ut prius fiant in cognitione rationalis creature, ac deinde in genere suo: & ideo dicitur: factum est ita, hoc est, in cognitione spiritualis creature, ac deinde repetitur: & fecit Deus, hoc est, in genere suo.* Breviùs idem habet Hugo Carenensis in Postillis: *Vel in primo, Dei præscientia; in secundo, Angelorum notitia; in tertio productio ad esse. Non ita dictam est de luce, quia Angeli natura prius fuit in Dei præscientia; secundo in sui essentia; unde tantum bis dictum est, fiat lux, & facta est lux.* Clausula illa *divisitque aquas, &c.* easdem suscipit interpretationes, quas supra exponendò ly *in medio aquarum*; memoravi; & nihil præterea occurrit addendum.

6. VIII.

EXPONITUR VERSUS OCTAVUS.

77 **E**T VOCAVIT DEUS FIRMAMENTUM COELUM, ET FACTUM EST VESPERE, ET MANE DIES SECUNDUS. Pro explicatione primæ clausulæ recolenda sunt dicta ad versiculum quintum; quibus hic illud duntaxat addendum, quòd cum multa firmamenti nomine intelligi posse differnerimus; ad determinandum quid hoc nomine in præsentì innotescere voluisset Moyses, addidit; *& vocavit Deus firmamentum celum*, ut scilicet, distingueret ab his, quæ firmamenta vocari possunt, &

cœli non sunt. Sic Augustinus P. in Imperfecto de Gen. cap. 9. dicens: *Et vocavit Deus firmamentum celum; quod de vocatione superioris dictum est, (nempe cap. 6.) hic quoque considerari potest: non enim omnis firmamentum celum est. Ultima clausula conformiter ad dicta articulo 5. intelligenda est. Dubitari hic potest, cur dicatur: factum est vespere, & mane dies secundus, cum videatur dici debuisse: & factum vespere & mane, fuerant duo dies; hanc enim numerandi modum exigebat Moylis narratio; quoniam in productione lucis dixerat: factum est vespere & mane dies unus, cui non secundus est annexendus, sed duos; quippe hic est naturalis processus in nominibus numeralibus primitivæ speciei, nempe unum, duo, tria &c. Sed difficultas hæc enodata manet art. 5. §. 4. num. 323. & deinceps.*

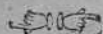
78 Rogas præterea, cur approbatio operis non inferitur in opere secundi diei, neque sit mentio Spiritus S. Respondeo, quod certè Vulgata non habet in opere hujus diei illa verba, *vidit Deus, quod esset bonum*, in quò significatur approbatio operis, ut dictum est; habet tamen litera, quam legit, & in usu habet Aug. P. ut patet ex ipso lib. 2. de Genes. ad literam cap. 1. ubi ait: *Et dixit Deus, fiat firmamentum in medio aquarum, & sit dividens inter aquam, & aquam: & sic factum est. Et fecit Deus firmamentum, & divisit Deus inter aquam, que erat infra firmamentum, & inter aquam, que erat supra firmamentum: Et vocavit Deus firmamentum Cælum, & vidit Deus, quia bonum est; & facta est vespere, & factum est mane dies secundus.* Ecce verba in Vulgata omissa, manifestè in litera, quam legit Augustinus, expressa; quæ sic explicat Augustinus P. ibi cap. 6. dicens: *Cum verò audimus, & vidit Deus quia bonum est: intelligimus in benignitate spiritus ejus, non quasi cognitum posteaquam factum est placuisse: sed potius in ea bonitate placuisse ut maneret factum, ubi placebat ut fieret.* Et cap. 8. hæc ipsa repetit: *Porro cum audimus, & vidit Deus, quia bonum est; intelligimus benignitati Dei placuisse, quod factum est, ut pro modo sui generis maneret, quod placuit ut fieret, cum Spiritus Dei susperferebatur super aquam.*

79 Si autem quæras causam, cur in Vulgata omitatur approbatio operis secundi diei, triplicem invenies in

D. Thom. 1. p. q. 74. art. 3. ad 3. ex Rabbi Moyse, quarum secunda, supra determinatis accommodatior, sic habet: *Quia distinctio, que ponitur secunda die, est de his, que non sunt manifesta populo. Ideo hujusmodi approbatione Scriptura non utitur.* Accommodatior, inquam, est hæc ratio doctrinæ supra traditæ; quoniam opus divisionis aquarum, maxime quantum ad aquas superiores, remota est à sensibus nostris, & ad fidem pertinet. Cur denique approbatio in litera septuaginta Interpretum post omnia illius diei ponatur, ex doctrina ad versum 4. tradita colligendum est.

§. IX.

VERSICULUS NONUS EXPONITUR.

80 **D**IXIT VERO DEUS, CONGREGENTUR AQUÆ, QUÆ SUB COELO SUNT, IN LOCUM UNUM, ET APPAREAT ARIDA, ET FACTUM EST ITA. Hic à Moyse elementorum formatio describitur secundum Aug. P. Recto quidem ordine; quoniam secundum ordinem sapientiæ, in qua Deus condidit omnia, post cælorum formationem, qui inter partes principales Universi supremum locum obtinent; congruebat, ut elementorum formatio mox subjungeretur. Hoc opus unico die comprehenditur, licet elementa sint diversæ naturæ; quoniam, ut dixi art. 5. §. 5. à num. 403. dies non adscribuntur productioni rerum, secundum quod creaturæ ad invicem comparatæ distinguuntur; sed penes hoc, quod in constituenda vel ornanda aliqua principali parte mundi conveniunt. Mundus autem in tres partes principales dividitur: in supremam, quæ ambit omnes hierarchias, & choros Angelorum; mediam, quæ omnes cælestes orbes complectitur; & infimam, quæ ex quatuor elementis constat. Rectè ergo Moyse, postquam formationem Angelorum primo die, & cælorum in secundo, præmisit, ad formationem elementorum descendit, ut ex dictis in disput. conspicuum est, præsertim num. 48. Vide ibi verba Augustini P.

81 Congruum autem erit mentem M. Par, licet satis claram, amplius ex D. Thom. 1. p. q. 69. art. 1. in

corp. aperire: Dicendum, inquit, quoddam hic oportet aliter dicere secundam expositionem Augustini, & aliorum sanctorum. Augustinus enim in omnibus his operibus non ponit durationis ordinem, sed solum originis, & nature. Dicit enim creatam naturam spirituales informem, & naturam corporalem absque omni forma: quam dicit primo significari nomine terre, & aquae: non quia haec informitas formationem praecesserit tempore, sed origine tantum. Neque una formatio secundum eum praecessit aliam duratione, sed solum nature ordine. Secundum quem ordinem necesse fuit, ut primo poneretur formatio supremam naturam, scilicet spiritualis, per hoc quoddam legitur prima die lux facta. Sicut autem spiritualis natura praeminet corporali, ita superiora corpora praeminent inferioribus. Unde secundo loco tangitur formatio superiorum corporum, cum dicitur, fiat firmamentum; per quod intelligitur impressio formae caelestis in materiam informem, non prius existentem tempore, sed origine tantum. Tertio vero loco ponitur impressio formarum elementarium in materiam informem, non tempore, sed origine praecedentem. Unde per hoc quoddam dicitur, congregentur aquae, & appareat arida, intelligitur, quoddam materiae corporali impressa est forma substantialis aquae, per quam competit sibi talis motus: & forma substantialis terra, per quam competit sibi sic videri. Habemus ergo ex utroque Sancto D. quoddam per congregationem aquarum, & apparitionem aridae, intelligitur impressio formarum elementarium in materiam informem earum.

82 Verum, si hoc ita est, cur, rogas, Script. S. non videtur verbo factionis, quod formationem rerum significare, supra statimus? Respondeo ex Aug. P. 2. de Gen. ad lit. cap. 11. quoddam propterea dictum est: congregentur aquae, & non fiant, sicut dixerat, fiat firmamentum, quoddam imbecilliores sunt formae elementorum, quam formae caelorum. Verba Aug. sunt: Et quoniam per enumerationem dierum jam ex informi quaeque formata numerantur, & ex ista corporali materia jam factum caelum narraverat, cujus multum distat species a terrenis; jam quod ex ea formandum in rerum infima parte restabat, voluit sub his verbis in rerum creandarum ordinem inferre, ut dicebatur, fiat: non acceptura ista residua informitate talem speciem, qualem acceperat caelum, sed jam inferiorem, &

*infirmiorem, atque infortitati proximam: ut his potius ver-
bis, cum dicitur, congregentur aqua, & appareat arida, acce-
perint haec duo species proprias istas notissimas, nobisque trac-
tabiles, aqua, mobilem, terra immobilem: & ideo de illa dictum
est, congregetur: de hac autem, appareat: aqua enim est labili-
ter fluxa, terra autem stabiliter fixa. Sequitur Augustinum
Beda, lib. de 6. dier. creat. & quaest. in Gen. Gloss. Ord. Et
explicat ipsum S. Thom. 1. p. q. 69. art. 1. ad 1. & Alex.
Halensis p. 2. q. 51. memb. 1.*

83 IN LOCUM UNUM. Hoc est, in unam formam,
exponit August. P. in Imperf. de Gen. ad lit. cap. 10. *Vis ipsa
formae commendatur nomine unitatis, hoc est enim verè forma-
ri, in unum aliquid redigi; quoniam summè unum est omnis
forma principium.*

ET FACTUM EST ITA, hoc est, in mente angelica,
explicat August. P. in Imperfect. de Gen. cap. 10: *Et sic
factum est, inquit, etiam hoc fortassè in rationibus intellectu-
alis naturae prius factum est, ut postea quod dicitur: & congre-
gata est aqua in congregationem unam, & apparuit arida, non
superflud additum videatur, cum jam dictum esset: & sic fac-
tum est; sed ut post rationalem, & incorpoream operationem
intelligeremus etiam corporalem sequutam. Hic nota, quod
tertia repetitio in Vulgata omissa, manifestè ponitur in lite-
ra, quam sequitur Aug. P. ut patet in autoritate posita, illis
verbis: & congregata est aqua in congregationem unam, &
apparuit arida. Vide etiam dicta art. 5. in solut. arg. ex ob-
servazione Exim. Suar. contra reflexionem Aug. P. circa tri-
tam repetitionem verbi *facere*, & præcipuè num. 478.*

* * * 9. X. * * *
VERSICULUS DECIMUS EXPONITUR.

84 **E**T VOCAVIT DEUS ARIDAM TERRAM, CON-
GREGATIONESQUE AQUARUM APPELLAVIT
MARIA. ET VIDIT DEUS QUOD ESSET BONUM.
*Vocavit, id est, formavit, ut explicat Augusti-
nus Pater in Imperfecto de Genesi ad literam capite 10:
Ipsam autem distinctionem, inquit, atque formationem fuisse
vocationem Dei, non absurdè intelligi potest. Et D. Thom.*

1. p. q. 69. art. 1. in corpore: *Intelligitur autem, inquit, ubi-
 que per hoc, quod dicitur, vocavit; id est, dedit naturam, vel
 proprietatem, ut possit sic vocari.* Vel rursus *vocavit* potest
 sic ex Aug. P. loco citato interpretari: hoc est, nomina im-
 posuit, ut æquivocationem tolleret; cùm non omne aridum
 ,, sit terra. Verba Aug. sunt: *Et vocavit Deus aridam, Ter-
 ,, ram; congregationem aquæ, Mare vocavit.* Adhuc nobis-
 ,, cùm facit illa causa vocabulorum: non enim omnis aqua,
 ,, mare: aut omne aridum, terra. Ergo quæ aqua esset, &
 ,, quæ arida, vocabulis *segregandum fuit.* Ergo ut differen-
 tia inter significata horum nominum *terra, & aqua,* tum in
 opere creationis, tum in opere hujus diei, designaretur, à
 Moyse hic additæ sunt prædictæ appellationes. Differen-
 tiam autem significari in utroque loco explicat Aug. P. lib. 2.
 de Gen. ad lit. cap. 11. dicens: *In principio creavit Deus*
 ,, cælum, & terram: nihil aliud his verbis, quàm materiæ
 ,, corporalis informitatem insinuare voluisse, eligens eam
 ,, usitatus appellare, quàm obscurius. Si tamen tardo intel-
 ,, lextui non subrepat, ut materiam, & speciem, quia verbis
 ,, Scriptura separat, conetur duo hæc etiam tempore separa-
 ,, re, tamquam prius fuerit materia, & ei temporis intervallo
 ,, interposito, postea sit addita species: cùm Deus hæc simul
 ,, creaverit, materiamque formatam instituerit, cujus in-
 ,, formitatem usitato, ut dixi, vocabulo, vel terræ, vel aquæ
 ,, Scriptura prædixit. Terra enim, & aqua etiam suis quali-
 ,, tatibus id existentia quod videmus, tamen propter facilem
 ,, corruptionem propinquiora sunt eidem informitati, quàm
 ,, cœlestia corpora. Et quoniam per enumerationem dierum
 ,, jam ex informi quæquæ formata numerantur, & ex ista cor-
 ,, porali materia jam factum cælum narraverat, cujus mul-
 ,, tam distat species à terrenis; jam quod ex ea formandum
 ,, in rerum infima parte restabat, voluit sub his verbis in re-
 ,, rum creandarum ordinem inferere, ut diceretur, fiat: non
 ,, acceptura ista residua informitate talem speciem, qua-
 ,, lem acceperat cælum; sed jam inferiorem, & infirmiore, &
 ,, atque informitati proximam: ut his potius verbis, cùm
 ,, dicitur congregentur aquæ, & appareat arida, accepe-
 ,, rint hæc duo species proprias istas notissimas, nobisque
 ,, tractabiles, aqua mobilem, terra immobilem: & ideo de
 illa

„ illa dictum est, congregetur: de hac, appareat: aqua enim
 „ labiliter fluxa, terra *stabiliter fixa*. Terra ergo, & aqua
 in principio posita, significant juxta Aug. P. materiam infor-
 mem; hic autem, species nobis notissimas elementorum.
 Vide etiam de hac vocatione dicta art. 3. ad 1. arg.
 contra 2. conclus. Illud, & *vidit Deus* &c. idem significat,
 ac in cæteris operibus.

S. XI.

EXPONITUR VERSICULUS UNDECIMUS.

85 **E**T AIT: GERMINET TERRA HERBAM VIREN-
 TEM, ET FACIENTEM SEMEN, ET LIGNUM
 POMIFERUM FACIENS FRUCTUM IUXTA GE-
 NUS SUUM, CUIUS SEMEN IN SEMETIPSO
 SIT SUPER TERRAM. ET FACTUM EST ITA. Pauca hic oc-
 currunt addenda dictis art. 3. concl. 1. ibi enim ad longum
 discussa est litera hæc ad mentem Aug. P. Augustinus itaque
 censet plantas hac die fuisse in terra seminaliter, & casualiter
 productas: unde *germinet terra herbam virentem* &c. inter-
 pretatur, hoc est, *germinandi accipiat virtutem*. Fundamen-
 ta gravissima hujus expositionis dedimus loco citato: pro
 ampliori tamen hujus rei intelligentia aliqua sunt animadver-
 tenda. Sciendum igitur primò, quòd plantarum productioni
 non adscribitur dies distinctus à productione elemento-
 rum, i scircò quòd cum plantæ, terræ sint fixæ, non debue-
 runt ab ipsa separari origine, ut docet Aug. P. lib. 2. de Gen.
 ad lit. cap. 12. dicens: *Hic moderamen ordinatoris* adverten-
 „ dum est, ut quoniam distincta quædam creatura est herba-
 „ ram, atque lignorum, ab specie terrarum, & aquarum, ut
 „ in elementis numerari non possit, seorsum de illis dicere-
 „ tur, ut exirent, & seorsum illis redderentur illa solita, ut
 „ diceretur: & factum est sic, ac deinde repeteretur, quòd
 „ factum est: seorsum quoque indicaretur, Deum vidisse,
 „ quia bonum est: tamen quia fixa radicibus, continuantur
 „ terris, & connectuntur, ista quoque ad eundem diem
 „ pertinere voluerit. Et in Imperfecto de Gen. ad lit. cap. 11.
 22 hæc habet ad propositū: *Hæc autem omnia* ita supra terram
 sunt,

„ sunt, ut ipsi terræ radicibus cohæreant, & ei continen-
 „ tur, & rursus quodammodo separentur: propterea hujus
 „ naturæ significationem in ista narratione servatam arbi-
 „ tror, quia, & eodem die facta sunt, quo terra apparuit;
 „ & tamen iterum dixit Deus, ut terra germinaret: & iterum
 „ dictum est: *Et sic factum est.* In his Augustinus P. duo do-
 „ cet, scilicet, cur plantarum seorsim à terra productio memo-
 „ retur; quia nimirum, licet terræ fixæ sint, nihilominus ab
 „ elemento terræ distinguuntur: & cur eodem die cum terra
 „ producantur; quia nempe terræ radicibus inhaerent.

86 Sciendum est secundò, quòd terræ tertio die in-
 „ ditiæ sunt virtutes seminales plantarum, non solum earum, quæ
 „ fructiferæ, & proficua sunt homini, verum etiam earum, quæ
 „ noxia sunt, & inutiles; quæ, si homo non peccasset, innocua
 „ essent. Sic Aug. P. lib. 3. de Gen. ad lit. cap. 18. dicens:
 „ *Et de spinis quidem, & tribulis absoluta potest esse respon-*
 „ *sio, quia post peccatum dictum est homini de terra: spinas,*
 „ *& tribulos pariet tibi. Nec tamen facile dicendum est,*
 „ *tunc coepisse ista oriri ex terra, fortassis enim quoniam in*
 „ *ipsis quoque generibus seminum multæ reperiuntur utili-*
 „ *tates, poterant habere locum suum sine ulla pœna hominis.*
 „ *Sed ut in agris, in quibus jam pœnaliter laborabat, etiam*
 „ *ista nascerentur, hoc ad cumulum pœna valere credi potest,*
 „ *cùm possent alibi nasci, vel ad avium pecorumque pascus,*
 „ *vel ad ipsorum hominum aliquos usus. Quamquàm & ille*
 „ *sensus abhorret ab his verbis, quo ita intelligitur dictum:*
 „ *spinas, & tribulos pariet tibi: ut hæc etiam antea terra*
 „ *pariens, non tamen homini pareret ad laborem, sed cuius-*
 „ *que modi animalibus convenientem cibum; sunt enim*
 „ *quæ his generibus, & mollioribus, & aridioribus commo-*
 „ *dè suaviterque vescantur. Tunc autem coepit ista homi-*
 „ *ni parere ad arduosum negotium, cùm post peccatum*
 „ *cepit in terra laborare; non quòd alijs locis hæc antea nas-*
 „ *cerentur, & post in agris, quos homo ad capiendas fruges*
 „ *coleret; sed ut prius, & postea in eisdem locis: prius ta-*
 „ *men non homini, post autem homini, ut hoc significetur,*
 „ *quòd additum est, tibi; quia non est dictum: spinas, &*
 „ *tribulos pariet, sed pariet tibi: id est, ut tibi jam ista nas-*
 „ *ci incipiant ad laborem, quæ ad pascum tantummodo alijs*
 „ ani-

animalibus antea nascabantur. Idem docet D. Thom. 1. p. q. 69. art. 2. ad 2. *Dicendum*, inquit, quod ante etiam illam maledictionem, spinæ, & tribuli producti erant, vel virtute, vel actu: sed non erant producti homini in pœnam, ut scilicet terra, quam propter cibum coleret, infructuosa quædam, & noxia germinaret. Unde dictum est signanter: *germinavit tibi*.

87 Nec omninò infructuosæ dicendæ sunt planta, quæ homini non profunt ad esum, cum plura afferant commoda ipsi, ut docet Aug. P. lib. 3. de Gen. ad lit. cap. 18. dicens: *Talis etiam* quæstio de spinis, & tribulis solet oboriri, & de quibusdam lignis infructuosis, vel cur, vel quando creata sunt, cum Deus dixerit: producat terra herban pabuli seminantem semen, & lignum fructiferum faciens fructum. Sed qui ita moventur, non intelligunt saltem de usitatis formalis humani juris, quemadmodum appelleretur ususfructus. Utilitas enim quædam frequentium in fructus nomine consideratur. Quantæ autem sint utilitates, siue manifestæ, siue occultæ omnium, quæ terra gignens radicis alit, & ipsi quædam intæantur, & ab expertis *cetera inquirent*. Experimur autem quasdam plantas, alioqui homini ad esum noxias, ipsi ad alios usus esse proficuas; puta ad vincendum, pro imprimendis figuris, ad præstandam umbram, ad jumentorum pabulum, ad medicamenta humana, ad pabulum ignis, ad exornandam terram, ad extruendas naves, & ad plures alios usus, ut enim supra art. 3. num. 196. ex Aug. Torniello diximus, omnia ad commoditatem hominis divina mirabili dispensatione sunt ordinata, siue magna, siue parva.

88 JUXTA GENUS SUUM, id est, juxta naturam suam specificam, ad eam propagandam. Sic explicat Aug. P. in Imperfecto de Gen. ad lit. cap. 11. dicens: *Ut germinet terra herbam pabuli ferentem semor secundum genus suum, & similitudinem, & lignum fructiferum faciens fructum cujus semen sit in se secundum suam similitudinem. Quod de luce illa, & firmamento, & aquis, & arida, dictum non est: non enim habet lux successionis propaginem, aut cœlum de alio cœlo nascitur, aut terra, aut mare alia maria, & alias terras gignunt, quæ succedant. Hic ergo dicendum fuit, ferentem semen*

secundam genus suam, & similitudinem, & cuius semen sit in se secundum suam similitudinem, ubi similitudo nascentium pratercuntis similitudinem servat. Unde constat etiam cur producta luce, caelis, & elementis, non sit additum iuxta genus suum; quia nimirum haec omnia sibi similia non gignunt, ut eorum natura perpetuo conservetur; quia secundum suam naturam haec omnia incorruptibilia sunt. E contrario autem plantae, quia corruptibiles sunt, sibi similia, ut conserventur, gignunt. Et factum est ita, jam saepe explicatum est, quid significet.

§. XII.

VERSICULUS DUODECIMUS EXPONITUR.

89 **E**T PROTULIT TERRA HERBAM VIRENTEM, ET FACIENTEM SEMEN IUXTA GENUS SUUM, LIGNUMQUE FACIENS FRUCTUM, ET HABENS UNUMQUODQUE SEMENTEM SECUNDUM SPECIEM SUAM. ET VIDIT DEUS, QUOD ESSET BONUM. In hac tertia repetitione, ut articulo quinto ostendimus, intelligenda est productio plantarum, & earum esse extra Verbum, & mentem Angelicam; non tamen secundum esse actuale in propria natura, sed secundum rationem feminalem, ut diximus art. 3. à num. 48. & deinceps. Fundat praecipue Aug. P. suam interpretationem in textu Gen. 2. ubi Moyses recapitulando opus sex dierum dicit, in illis fuisse productas plantas, antequam orientur in terra: ergo & plantae in opere sex dierum fuerunt productae, & pro tunc nondum erant in terra ortae: ergo tantumdem fuerunt in sui praeseminata ratione; neque enim aliter potuerunt produci, antequam exorirentur in terra. Clausula illa, & vidit Deus, quod esset bonum approbationem operis jam facti significat.

**

§. XIII.

**

VERSICULUS DECIMUSTERTIUS EXPLICATUR.

90 **E**T FACTUM EST VESPERE, ET MANE DIES TERTIUS. Versiculus iste intelligendus est, sicut quintus. Hic agitari solet celebris illa, & palchra quaestio, nimirum, quo tempore anni mundus fuerit conditus? occasione desumpta ex textu hujus diei, quo dicitur plantas cum semine ad sui similis productionem fuisse conditas: ex quo inferri videtur, quod cum in plurimis plantis semen ad similiam generationem in fracta resideat, cum illo fuerint plantae primitus productae. Hinc insuper quidam inferunt, quod quia naturali ordine plantae tempore autumnali fructibus venustantur, consequenter in æquinoctio autumnali mundus fuerit conditus; quoniam Deus in mundi emolitione se gerebat ut Auctor naturalis, rerumque naturis se accommodans. E contra alij gravissimis fundamentis ducti, asserunt, quod in æquinoctio vernali. Hanc disputationem pro dignitate tractare alienum à meo instituto censeo, praesertim cum fundamentum pro prima sententia assignatum non procedat juxta Augustini P. dogmata, qui censuit, plantas non cum fructibus in opere sex dierum fuisse productas, immò nec in se ipsis actu de terra ortas, sed duntaxat in seminali ratione causaliter; & post in rerum administratione, & gubernatione, actualiter, & formaliter. Quid tamen Augustinus P. in hoc puncto sensisse videatur, breviter ex eodem proponam.

91 Itaque Aug. P. in ea fuit sententia, quod mundus in æquinoctio vernali fuit productus. Sic in eq. ex novo testamento q. 55. ubi inquirens: Cur Christus Dominus permetteret, se crucifixi octavo Kalendas Aprilis, quo tempore pascha acturi erant Judaei? Respondet, *quod omnia propriis locis, & temporibus egit Salvator. Ut enim omnia se voluntate Patris rectè condidisse doceret, tunc voluit passione sua mundum redimere, & reformare, quando eum & creaverat, id est, in æquinoctio, unde mundus initium cepit, & dies super noctem increfcere. Sed æquinoctium, ex quo dies incipiunt*

crescere, est æquinoctium vernale: ergo juxta Augustinum P. mundus in æquinoctio vernali fuit conditus, in quo & à Christo Domino fuit redemptus.

92 In eadem sententia fuit S. Ambrosius lib. 1. Exam. cap. 4. ubi primam congruentiam nostri asserti sic proponit: *in hoc ergo principio mensium cælum & terram fecit, quod inde mundi capi oportebat exordium, ubi erat opportuna omnibus verna temperies.* Ergo in mense, quo incipit verna temperies, scilicet, Martio, mundus exordium habuit. Secundam rationem reddit S. Doct. dicens: *Unde & annus mundi imaginem nascentis expressit, ut post hibernas glacies, atque hiemales caligines, serenior solito verni temporis splendor eluceat. Dedit ergo formam futuris annorum curricularis mundi primus exortus, ut ea lege annorum vices surgerent, atque initio cujusque anni produceret terra nova seminum germina, quò primùm Dominus Deus dixerat: germinet terra.* Ergo eo tempore fuit mundus conditus, quo terra nova seminum germina ex sese emittit; sed hoc est tempus vernale: ergo. Tertia ratio S. Doct. est: *Nam etsi quocumque tempore, inquit, & Deo jubere promptum fuit, & terra obedire natura, ut inter hibernas glacies, & hiemales pruinas, cælestis imperij fotu germinans terra fetum produceret; non erat tamen dispositionis æternæ, rigido stricta gelu in virides subito fructus laxare arva, atque horrentibus pruinis florulenta misceri.* Ergo ut ostenderet Scriptura veris tempora in constitutione mundi, ait: *Mensis hic (intellige Martium) vobis initium mensium, primus est vobis in mensibus anni.* Exod. 12. *primum mensem vernum tempus appellans.* Decebat enim principium anni principium esse generationis, & ipsam generationem mollioribus auris foveri: neque enim possent tenera rerum exordia, aut asperioris laborem tolerare frigoris, aut torrentis ætus injuriam sustinere. Pulcherrimis his rationibus adjungit illam, quam ex Aug. P. supra dedimus, in qua conveniunt alij SS. PP. docentes, quòd eodem tempore Christus Dominus fuit conceptus, atque pro nobis Crucifixus, quo mundus est conditus.

93 Altera quæstio solet hic exagitari: Cur videlicet Moyses, elementorum genesis recensens, aeris, & ignis non meminerit? Caterùm hæc difficultas communis est, & æque

faceffit negotium pro quacumque expositione ; quapropter in omnium sententia solvi potest ex D. Thom. 1. p. q. 74. art. 1. ad 2. ubi, *dicendum*, inquit, *quòd ignis, & aer, quia non distinguuntur à vulgo, inter partes mundi non sùnt expresse nominata à Moyse: sed computantur cum medio, scilicet aqua, maximè quantum ad inferiorem aeris partem. Quantum verò ad superiorem computantur cum cælo, ut Augustinus dicit.*

§. XIV.

VERSICULUS DECIMUSQUARTUS EXPONITUR.

94 **D**IXIT AUTEM DEUS : FIAN T LUMINARIA IN FIRMAMENTO COELI, ET DIVIDANT DIEM, AC NOCTEM, ET SINT IN SIGNA, ET TEMPORA, ET DIES, ET ANNOS. Postquam Moyses ante omnem diem cælum & terram à Deo profiliisse dixerat ; id est, creaturam spiritualem informem, & materiam primam omnium corporalium, ut exponit Augustinus P. Postquam tribus primis diebus partium principalium Universi, nimirum Angelorum, cælorum, atque elementorum formationem declaraverat ; recto tramite procedit ad enarrandam mundi hujus venustationem, & ornatum. Mundi, inquam, visibilis, & corporalis ; nam Angelus lucis formatione jam plenè prima die fuerat perfectus, modo art. 5. §. 5. & 6. fusè explicato. Hujusmodi autem visibilis mundi decoratio in tribus ejus partibus facta memoratur in Scriptura Sacra : in suprema, videlicet cælo ; in media, nempe aère, & aqua ; & infima, scilicet terra. Unde ordine, quem servant inter se prædictæ Universi partes principales, cuilibet earum adscribitur pro suo ornatu una dies : prima supremæ ; secunda, mediæ ; tertia denique, infimæ. Quo præmissò, & omiâ explicatione primorum verborum versiculi, nè acta agamus ; antequam opus hujus diei exponamus, oportet, ut illam questionem, quam Moysis narrationis ordo statim offert, exagitemus. Cur nimirum Sacer Historicus post plantas tertio die productas, quarto die Solem, Lunam, & Stellam fuisse conditas memoret ; cum potius è converso rectior appareat series, ob præstantiam luminarium relatè ad plantas ; & quia cæli

beneficio luminarium præstant erga mixta suum influxum. Diversi diversas assignarunt hujus ordinis causas. Philo in de mundi Opificio dixit, hoc ita à Deo fuisse provisum, ne Solem plantarum Auctorem mortales crederent, & colerent. In eadem sententia fuerunt Basil. Mag. hom. 4. Exam. lib. 4. cap. 1. Chrysoft. homil. 6. in Gen. & alij.

95 Idem Philo loco citato, quaternarij numeri excellentiam attendens, dixit, quarto die res præstantes condidisse. Athanasius qq. in Gen. q. 85. hanc rationem reddidit: Ut lucem tridui primi coruscantissimam ante animalium procreationem Deus temperaret. Procopius comment. in Gen. cap. 1. causam assignavit, ut, videlicet, præparato homini convivio lucernæ accenderentur. Petrus Comestor in Scholastica historia cap. 6. dixit: Ornatur prius cælum, quàm terra; quia luminaria ad specimen spectant, quoniam motu prædita; non germina, quia fixa. Sequuti sunt hanc sententiam Albertus Magu. Lyranus, & Tostatus. S. Thomas ad mentem aliorum PP. 1. p. q. 70. art. 1. dixit, propterea cælum primò ornari, quia primò fuit creatum, & primò etiam distinctum; plantas enim non reputat ad ornatum pertinere; quia terræ sunt radicibus affixæ, & in ea motum localem non habent: unde potius ad complementum distinctionis terræ pertinent.

96 Augustinus P. quem sequuntur Beda, Junilius, Magister, Glossa Ordinaria, & Interlinearis, egregiam hanc causam reddidit lib. 2. de Gen. ad lit. cap. 13. quia, scilicet, in exornando mundo, juxta ordinem discretionis ejus, superior pars erat prius veniendanda. Plantæ autem, cum sint radicibus terræ infixæ, & motum localem non habeant, propterea non computantur inter ornamenta mundi, sed potius ad complementum terræ expectant. Et etiam ut luminaribus illustraretur terra, fieretque habitatoribus ejus commoda: Verba Augustini sunt: *An potius quoniam* primùm facta intelligitur lucis nomine spiritualis creaturæ formatio, con-
 33 quens erat, ut corporalis quoque creatura, id est, mundus
 34 iste visibilis fieret: qui factus est biduo propter duas partes
 35 suas maximas, quibus constat universus mundus, cælum
 36 scilicet & terram: secundùm hanc rationis collationem,
 37 qua & ipsa universa creatura spiritualis, & corporalis sæpè

„ cœlum & terra nominatur : ita ut globus quoque iste tur-
 „ bulentioris aëris terrenæ parti deputetur : exhalationibus
 „ quippè humidis corporascit; si quid verò tranquilli aëris
 „ est, ubi ventosi, atque procellosi motus non possunt exis-
 „ tere, ad cœlestem partem pertineat. Post hanc Universita-
 „ tem molis corporeæ fabricatam, quæ uno loco tota est,
 „ quo locatus est mundus, consequens erat, ut impleretur
 „ partibus intra Universum, quæ de loco in locum congruis
 „ motibus agerentur: cujus generis herbæ, atque arbores
 „ non sunt; radicibus quippè ista fixa sunt terræ; & quam-
 „ vis habeant motus incrementorum suorum, de locis tamen
 „ proprijs non moventur nisi suis; sed ubi fixa sunt, illic
 „ alantur, & crescunt: propterea magis pertinent ad terram,
 „ quàm ad genera rerum, quæ in aquis, & terris moventur.
 „ Quia ergo visibili mundo constituendo, hoc est, cœlo &
 „ terræ, duo sunt attributi dies; restat ut his mobilibus, &
 „ visibilibus partibus, quæ creantur intra illum, tres dies re-
 „ liqui deputentur. Et quia sicut prius cœlum factum est, ita
 „ prius est ornandum hujusmodi partibus suis; quarto die
 „ fiunt sydera, quibus super terram lucentibus, habitatio
 „ quoque illustretur inferior, ne habitatores ejus in habita-
 „ tionem tenebrosam inducantur; & idè quia infirma cor-
 „ pora inferiorum habitatorum, succedente motibus quiete
 „ reparantur, factum est, ut circumvente Sole, diei noctisque
 „ vicissitudine, propter vicissitudinem dormiendi & vigi-
 „ landi potirentur: nox verò illa non indecora remaneret, sed
 „ lux ac syderum luce, & ipsos consolaretur homines, qui-
 „ bus plerumque operandi etiam est nocturna necessitas, &
 „ quibusdam animalibus, quæ lucem Solis ferre non possunt,
 „ ad sufficientiam temperaretur. Hæc S. P. quæ non discrepant
 „ à congruentijs quorundam ex suprâ memoratis, quæ elegan-
 „ ter explicant ordinem productionis rerum, causamque con-
 „ ditionis plantarum præviè ad luminarium creationem.

97 Præmissa ergo causa, cur quarto die luminaria
 post plantarum productionem sint creata; restat ut literam ex
 Ang. exponamus. Luminarium ergo productionem non ac-
 cipit Ang. P. quarto die secundum præseminatam rationem
 ipsorum, sicut sentit de plantis in opere tertij diei; neque
 enim cœli habent seminalis rationem luminarium, sicut

terra plantarum, ut ex ipso art. 3. dictum est. Et rursus non adest in contextu literæ exigentia, ut idem asseramus de luminariis, ac de plantis, ut ex ibidem dictis manifestum est. Actu ergo intelligenda sunt astra omnia quarto die secundum visibiles species producta; quandoquidem pertinent ad veram creationem, & qui vivit in æternum creavit omnia simul. Et quidem quoad substantiam, & primitivam emanationem à Deo fuerunt luminaria quarto die producta, & non quoad aliquam novam dispositionem eorum, ut art. 3. conclu. 2. ostensum est, & manifestè docet Augustinus P. locis ibi, & art. 4. & 5. citatis.

98 Sequuti sunt hanc Aug. P. sententiam Eucher. comment. in Gen. cap. 5. Beda lib. de sex dierum creatione, & expositione in Gen. Rupertus comment. in Gen. lib. 1. cap. 42. Explicavit D. Thom. eandem 1. p. q. 70. art. 1. Denique sententia hæc inter PP. antiquos communissima fuit, licet de modo productionis disidium inter ipsos fuerit; adèò ut sententiæ illæ, sive quòd hic repetitur Solis creatio, primo die effecta; & absolvuntur Luna, & stellæ prima die incoactæ, ut dixit Sthenchus in Cosmopeia; sive quòd aëtherum corpora receperunt lucis plenitudinem, motum retrogradum, & virtutem ad diversos effectus mirificos, ut dixit Dionysius Chartusianus enarratione in Gen. à 12. & Pererius comment. in Gen. lib. 1. Sive quòd Solis creatio hac die commemoratur, & Luna syderaque de novo producuntur, ut sentit Catherinus in 1. cap. Gen. sive quòd hac die Sol, Luna, & astra exactam susceperunt condensationem, & lucem, ut docuit Ægidius 2. part. Exam. cap. 31. Sive quòd Sol, Luna, & astra acceperunt determinatam virtutem ad particulares effectus, ut docuit ex Dionysio, S. Thomas 1. p. q. 70. art. 1. ad 2. aut denique quòd Sol adeptus fuit quarta die virtutem ad influendum, astra verò, & Luna primum suum esse, ut dixit Bielmius: Sententiæ, inquam, istæ omnes, ut inquit Ascarnius ad hunc locum, trecentis ab hinc ferè annis enatæ sunt, quæ ducentis sibi Peripateticam Philosophiam, cælos ex quinta essentia congestos adstruentem, prælegerunt, & haud mediocriter dissident à Moyse litera. Restat ergo, ut Augustini P. positio, asserens, quòd hac quarta die luminaria primitus sint producta, & quòd lux primo die memorata omninò fue-

rit alterius naturæ, quam lux Solis, cæterorumque luminarium, firmior sit, ac Scripturæ S. accommodatior; quippè vidimus art. 4. & 5. quàm peregrinas sententias elegerit diversi Authores, ut Augustini argumentum ex textu quarti diei desumptum, ad probandum suum de luce primi diei assertum, effugerent.

99 IN FIRMAMENTO COELI. Hoc est, in tota cœlesti machina, exponit Augustinus P. in Imperf. de Gen. ad lic. cap. 12. dicens: *Fiant in firmamento cœli luminaria, ut luceant: utrum de fixis tantum dictum est syderibus, an etiam de vagis? Sed duo luminaria, majus, & minus, inter vaga sydera numerantur. Quomodo ergo facta sunt omnia, cum singulos suos vel globos, vel circulos vaga singula queque possideant? An quoniam in Scripturis, & cœlos multos legimus, & cœlum, sicut in hoc loco, cum dicitur firmamentum cœlum, intelligendum est, omnem istam ætheream machinam dici, quæ omnia substantia continet, sub qua pari, & tranquillæ aeris serenitas viget, sub qua item iste aer turbulentus, & procellosus agitatur.* Idem docuit Alexander Alesius, 2. p. summæ Theolog. q. 52. memb. 1. ubi dicendum, inquit, quòd firmamentum hic accipitur pro toto corpore, in quo sunt stelle fixæ, & quæ dicuntur erraticæ: unde continet hic septem spheras secundum Philosophos, scilicet cœlum stellatum, & cœlos, in quibus sunt septem planeta.

100 ET DIVIDANT DIEM, ET NOCTEM. Postquam Moyse productionem luminarium, sedemque, vel subjectum ipsorum declaraverat, subdit, & manifestat munera eorum, vel propter quid facta sint. Et licet creatura aliqua corporalis, ut inquit S. Thom. 1. par. q. 70. art. 2. possit dici esse facta, vel propter actum proprium, vel propter aliam creaturam, vel propter totum Universum, vel propter gloriam Dei; tamen Moyse, ut populum ab idolatria revocaret, illam solum causam tetigit, secundum quod sunt facta ad utilitatem hominum. Unde dicitur Deuter. 4. *Nè fortè elevatis oculis ad cœlum videas Solem, & Lunam, & omnia astra cœlis, & errore deceptus adores ea, & colas, quæ creavit Dominus Deus in ministerium cunctis gentibus.* Primum ergo munus, illudque generalissimum, quod hac quarta die luminariibus concecit summus Opifex in utilitatem hominis, fuit dividere

inter diem & noctem, ut partes sunt diei naturalis. Sic docet Augustinus P. in Imperfect. de Gen. ad lit. cap. 12: *Ut luceant super terram, & dividant inter diem, & noctem. Nonne jam Deus diviserat inter lucem, & tenebras, & vocaverat lucem diem, & tenebras vocaverat noctem? Ex quo apparet eum inter diem & noctem divisisse. Quid sibi nunc vult, quod dicitur de luminariibus: & dividant inter diem, & noctem? An ita nunc fit ista divisio per luminaria, ut hominibus nota sit etiam carnalibus oculis ad rerum istarum contemplationem utentibus? Ita verò Deus eam fecit ante circumitum luminariam, ut videri nisi à paucis sano spiritu, & serena ratione non possit? Sequitur Augustinum Rupertus comment. in Gen. lib. 1. cap. 44.*

101 Vel ista divisio inter diem & noctem vicissitudinem temporum significat quarta die, contrapositive ad divisionem primo die factam, qua inter formationem, & informitatem rerum, & earum speciem, & formationem facta fuit, ut docet ibi August. P. dicens: *An inter alium diem, & aliam noctem divisit Deus, id est, inter speciem, quam imprimebat illi informitati, & informitatem, quæ adhuc formanda restabat? Alius verò est iste dies, & alia nox, quorum volvente cælo vicissitudo animadvertitur, quæ fieri non posset, nisi Solis ortu, & occasu. Vel divisit inter rerum species, & privationes, prima die; nunc autem inter micantem diem, & obscuram noctem, ut docet Augustinus P. loco citato, & 2. de Gen. ad lit. cap. 14.*

102 Verùm, inquit Ascenius, hæc apprimè dicta sunt ab Augustino, & asseclis, qui primordiali die non micantem hanc lucem corpoream, sed Angelum, spiritualement naturam, lucis nomine significari existimabant. Quæ quidem, etsi ingenij præstantiam, acumenque, & eruditionem indicant; tamen non tantùm longè abcedunt à literæ sensu, sed & ipsum evertunt, atque dum tres præscos dies alterius generis à diebus subsequendis adstruunt, Moysen, haud rectè, seu eleganter historici munus obire demonstrant; cum ipsum eadem serie enarrationis, ipsdemque vocibus diei & noctis, vespere & mane eadem methodo prolatis, tam diversa, & repugnantia, quinimò captu difficilla, & impersecta nobis explicare asserunt. Deinde & metaphora illa, diei

nomen ad statum Angelorum, seu rerum species, & noctis ad Demones, & rerum informitatem referentes, improprie, & inelegantes omnibus apparent.

103 Respondeo, quod Augustinus P. minimè abcedit à literæ sensu, cum illam modo dicto explicat; quinimò maximè se accommodat intenti oni Moyſis, ipsius contextui, & consonantiæ Scripturæ S. in alijs locis, ut art. 4. & 5. sæpè sæpius ostensum est. Neque alterius generis fuisse tres dies ultimos à primis tribus diebus Augustinus asserit, sed potius omnes sex, vel septem creationis dies, ejusdem rationis statuit, ut art. 5. in formatione dierum ex ipſo statuimus, & etiam art. 4. num. 241. observavimus. Quippè aliud est, quod à principio, Sole simul cum cæteris operibus creationis producto, dies naturales illicò inceperint; aliud longè diversum, quod dies à Moyſe Gen. 1. enumerati, fuerint naturales, etiam illi, quos Sole condito recensuit. Primum est verum; ac secundum non est necessariò admittendum. Unde voces illas diei & noctis, vespere & mane, eadem methòdo prolatas, diversa & repugnantia significare Augustinus non docuit. Nec denique metaphora ulla invenitur in eo, quod Aug. P. dies, & mane, & vespere ad spiritualia extendat, ut art. 2. & 5. ostensum est.

104 ET SINT IN SIGNA. Hoc est, prognosticas ut scilicet per astra cognoscatur aliqua dispositio futura in tempore, puta serenitatis, tempestatis, famis, fertilitatis &c. Sic Aug. P. lib. 2. de Gen. ad lit. cap. 14. dicens: *An aliqua alia ratio sit horum verborum vestiganda? Quis tantum secretum facillè irrumpat, & qua signa dicat, cum dicit de syderibus, & sint in signa? Neque enim illa dicit, que observare vanitatis est; sed utique utilia, & hujus vitæ vñsibus necessaria, que vel nauta observant in gubernando, vel omnes homines ad previdendas aeris qualitates per æstatem, & hiemem, & ævumnalem, vernalemque temperiem. Et nimium hæc vocat tempora, qua per sydera sunt, non spatia morarum, sed vicissitudinis afflictionum cœli hujus. His consonat Angel. Præc. 1. p. q. 70. art. 2. in corp. cujus doctrinam dedimus art. 4. num. 229. Verba D. Thomæ sunt: Tertio, quantum ad opportunitatem negotiorum, & operum: in quantum ex luminaribus cœli accipitur significatio*

pluviosis temporis, vel sereni, quæ sunt apta diversis negotijs. Et quantum ad hoc dicitur & sunt in signa. Et hoc est secundum manus astrorum erga hominis beneficium.

105 Sed sciendum est ex Aug. P. 5. de Civit. Dei cap. 1. quod stellæ nec causæ nec signa sunt humanarum actionum: Illi verò, inquit, qui positionem stellarum quodammodo decernentium qualis quisque sit, & quid ei proveniat boni, quid ve mali accidat, ex Dei voluntate suspendunt; si easdem stellas putant habere hanc potestatem traditam sibi à summa illius potestate, ut volentes ista decernant: magnam cælo facium injuriam, in cuius velut clarissima senatu, ac splendidissima curia opinantur scelera facienda decerni: qualia si aliquatæ terrena civitas decrevisset, genere humano decernente fuerat evitanda. Quale deinde iudicium de hominum factis Deo relinquitur, quibus cælestis necessitas adhibetur, cum Dominus ille sit, & syderum, & hominum? Aut si non dicunt, stellas, accepta quidem potestate à summo Deo, arbitrio suo ista decernere, sed in talibus necessitatibus ingerendis illius omninò iussa complere: itane de ipso Deo sentiendum est, quod indignissimum visum est de stellarum voluntate sentire? Quod si dicuntur stella significare potius ista, quàm facere: ut quasi locutio quædam sit illa positio prædicens futura, non agens: non enim mediocriter doctorum hominum fuit ista sententia: non quidem ita solent loqui Mathematici, ut verbi gratia, dicant, Mars ita positus homicidam significat; sed homicidam non facit. Idem docet Aug. P. lib. 2. de Gen. ad lit. cap. 17. ubi Astrologos acriter redarguit. Communis est inter PP. & Catholicos DD. hæc sententia. Unde Angel. Præc. 1. p. q. 70. art. 2. ad 1. dicit, quod luminaria sunt in signa corporalium transmutationum, non autem eorum, quæ dependent ex libero arbitrio. Hinc in proverbium abiit: Sapiens dominabitur astris.

106 ET TEMPORA. Id est, in articulos temporum, seu dici partes. Sic explicat Aug. P. 2. de Gen. ad lit. cap. 14. dicens: Sed cerè hora, & dies, & anni, quos usitatè nominamus, non fierent nisi motibus syderum. Itaque si hoc modo intelligamus tempora, dies, & annos, ut tempora articulos quosdam, quos per horologia computamus, vel in cælo notissimos, cum ab Oriente usque ad meridianam altitudinem Sol in-

sur-

surgit, atque inde rursus usque in Occidentem vergit, ut possit deinceps adverti vel luna, vel aliquod syderus ab Oriente statim post occasum Solis emergere &c. Vel potest significare ista clausula munus ad faciendam quatuor anni tempora, ut docet Aug. P. in Imperfec. de Gen. ad lit. cap. 13. dicens. An in signis dixit, quibus certum iter significatur navigandi: in temporibus autem, velut est verum tempus, & æstas, & autumnus, & hyems, quia & ista circumacta syderum variantur, suasque vices, atque ordinem servant: in diebus autem, & in annis, sicut expositum jam est accipiendum? Utilitas, & beneficium hominum in hoc munere astrorum clarissimum est; quoniam dono veris omnes fruges virescunt; æstatis, maturescunt; autumnus, decidunt, & colliguntur; & denique hyemis beneficio, ad novos partus sese terra accingit.

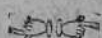
107 ET DIES. Hoc est, ad dies naturales efficiendos rotatione Solis, & non solum ad præsidendum illis, ut quidam dixerunt. Sic Aug. P. lib. 2. de Gen. ad lit. cap. 14. dicens: *Dies autem totos Solis ab Oriente usque ad Occidentem circumitus.* Verum inquis, inanis videtur repetitio ista & dies in narratione Moysis; cum antea jam dixerit, & dividant diem ac noctem. Respondeo, quod ibi Moyses diem duntaxat artificialem, nocti contrapositam declaravit: hic autem diem naturalem, qui totam Solis, & astrorum fixorum revolutionem importat, designat.

108 ET ANNOS. Hoc est Solares, lunares, & stellarum. Sic Aug. P. lib. 2. de Gen. ad lit. cap. 14. dicens: *Annos vero vel istos usitatos Solis anfractus, non cum ad Orientem quod quotidie facit, sed cum ad eadem loca syderum redit, quod non facit nisi peractis trecentis sexaginta quinque diebus, & sex horis, id est, quadrante totius diei, qua pars quater ducta, cogit interponi unum diem, quem Romani byffextum vocant, ut ad eundem circuitum redeatur: vel etiam majores, & occultiores annos: nam completis aliorum syderum spatij, majores anni fieri dicuntur. Si ergo ita intelligamus tempora, dies, & annos, nemo dubitat, hæc syderibus & luminaribus fieri.* Astrorum erga homines beneficentia in faciendis annis nobilissima est. Hic notandam cum Aug. P. in Imperfec. de Gen. ad lit. cap. 13. quod Moyses ob id non denominavit

mensēs, quōd mensis verē, & propriē annus lunaris censeatur: *Nam enim, inquit, dixit, & mensibus; quia fortasī mensis, annus est lune.*

S. XV.

VERSICULUS DECIMUSQUINTUS EXPONITUR.

109 **U**T LUCEANT IN FIRMAMENTO COELI, ET ILLUMINENT TERRAM. ET FACTUM EST ITA. Aug. P. de Gen. Imperfect. cap. 13. legit: *Et sint in splendore, & in firmamento caeli, ut luceant super terram.* Idem autem sonare videtur utraque lectio. Et sensus est: ut luceant, non aequaliter. Sic docet Aug. P. lib. 2. de Gen. ad lit. cap. 16. ubi hoc probat ex Apost. 1. ad Cor. 15. dicente: *Alia gloria Solis, alia gloria Lune, & alia gloria stellarum; stellæ enim à stella differunt in gloria.* Et post discussionem evasionis quorundam, concludit dicens: *Sed dicant quod volunt de cælo, alieni à Patre, qui est in cælis. Nobis autem de intervallis, & magnitudine syderum subtilius aliquid querere, talique inquisitioni rebus gravioribus & melioribus necessarium tempus impendere, nec expedit, nec congruit. Et melius credimus ea esse cæteris majora luminaria, quæ S. Scriptura ita commendat: Et fecit Deus duo luminaria magna, quæ tamen non sunt equalia; nam consequenter dicit, cum ea cæteris preposuerit, inter seipsa differre: ait enim, luminare majus in inchoationem diei, & luminare minus in inchoationem noctis. Certe enim vel hoc concedant oculis nostris, ut ea manifestum sit amplius cæteris lucere super terram, nec diem clarere nisi luce Solis, nec noctem tot stellis apparentibus ita lucere si Luna desit, quemadmodum presentia illustratur.*

110 Et notandum, quōd ly & sint in splendore, & in firmamento caeli, ut luceant super terram, ut legit Aug. P. hic non repetitur ad denotandam quōd ferant semen ad similitudinem productionem, sed ut fiant, & sint. Sic habet Mag. P. in Imperfect. de Gen. ad lit. cap. 13. dicens: *Et sint in splendore, & in firmamento caeli, ut luceant super terram: cur putamus esse repetitum? An quemadmodum est de stirpibus, ut*

ferant semen, & sit in eis semen secundum genus suum, & similitudinem: ita è contrario dictum est de luminariibus, Fiant, & sint, id est, fiant, & non gignant, sed ipsa sint, & sic factum est? Ordo ille servatur, & fecit Deus duo luminaria, luminare majus initium diei, & luminare minus initium noctis, & stellas.

III ET ILLUMINENT TERRAM. His verbis designatur utilitas luminarium erga homines quantum ad visum, ut explicat Aug. Præc. 1. p. q. 70. art. 2. in corp. dicens: *Primo enim provenit utilitas hominibus ex luminariibus quantum ad visum, qui est directivus in operibus, & maxime utilis ad cognoscendas res; & quantum ad hoc dicitur, ut luceant in firmamento, & illuminent terram. Et factum est ita, id est, in mente Angelica, ut art. 5. dictum est.*

§. XVI.

VERSICULUS DECIMUSSEXTUS, ET SEQUENTES
usque vigesimum exponuntur.

III2 **F**ECITQUE DEUS DUO LUMINARIA MAGNA: LUMINARE MAJUS UT PRÆSET DIEI: ET LUMINARE MINUS UT PRÆSET NOCTI: ET STELLAS.
Tertia hæc repetitio luminarium productionem actû & formaliter in propria natura significat, ut ex Aug. P. in superioribus sæpè dictum est. *Luminaria magna*, id est, luce, super stellas, ut nuper ex Aug. P. 2. de Gen. ad lit. cap. 16. dictum est. *Luminare majus, ut præset diei*. Majus dicitur luce, ut expositum est. *Ut præset diei*: id est, lucis eminentia; ut docet Aug. P. in Imperfect. de Gen. ad lit. cap. 13. dicens: *Ut præsent diei ac nocti. Distinctum è at initium diei, & initium noctis, quod hic exponit dicendo, præsent diei, & nocti: ergo initium illud, principatum intelligere debemus, quia & in die nihil est inter illa, que videntur, Sole excellentius; & in nocte nihil Luna, vel stellis.* Unde, *ut præset diei* sic accipiendum est, ut sit in dominium, principatum, & potestatem diei; quòd præsentia sua Sol diem efficiat, adèd ut dies esse nequeat, nisi ex præsentia ipsius Solis, qui in dominationem, & potestatem, ut Princeps diem agat. Hinc pro-

venit, quoddam sua superexcellenti, & dominante luce cuncta operetur, quae in die fieri conspiciunt; quod videlicet illuminet, calefaciat, gignat, vegetet, foveat, exhilaret; quae quidem partes sunt Principis, dominantis, & potestate fun- gentis.

113 LUMINARE MINUS. Consequenter ad dicta, ly *minus* de minoritate in luce intelligendum est. An autem Luna à Sole lucem emendi et, an à se illam habeat, Aug. P. ex mente aliorum refert enarratione in psal. 10. Lunam à Sole illuminari: *Alij autem dicunt, non habere Lunam lumen proprium, sed à Sole illustrari.* Hanc sententiam approbat D. Thom. in 2. dist. 15. q. 1. ubi, *dicendum, inquit, quoddam sicut Philosophi probant, & etiam Dionysius asserit in 4. cap. de Divin. Nomin. à Sole illuminantur omnia corpora, & superiora, & inferiora, & non tantum Luna. Nec tamen hoc impedit, quin alia corpora luminaria dicantur: quia cum lumen Solis, ut Dionysius dicit, recipiatur diversimodè diversis in corporibus secundum eorum proportionem; quaedam corpora recipiunt lumen praedictum, ut lucentia, & radios emittentia, sicut Luna, & stellae; & talia possunt luminaria, & vasa luminis dici: quaedam autem recipiunt, non ut radios ex se emittentia; & hoc dupliciter, vel in profundo, ut aer; vel in superficie, ut corpora opaca; quorum neutrum luminare dici potest.* Quantum denique nocti dominetur Luna virtute, & efficacia, omnibus compertum est; Luna enim noctis regina est, & mirificos in ea exercet influxus, & multum solacium affert hominibus pro nocturnis negotijs ex- plendis.

114 ET STELLAS. Hic etiam primam stellarum à Deo emanationem debemus accipere, ut docet Aug. P. de Gen. Imperfect. c. 11. p. 3. dicens: *Et posuit illa Deus in firmamento caeli ut luce- ret super terram.* Quomodo dixit, *fiant* in firmamento: & quomodo nunc dicit, *fecit Deus luminaria, & posuit in firmamento:* quasi extra sint facta, & post ibi posita, cum jam dictum sit, ut ibi fierent? An hinc etiam atque etiam significatur, non ita Deum fecisse, ut homines solent, sed ita narratur, ut hominibus potuit; scilicet, ut apud homines aliud sit fecit, aliud posuit: apud Deum autem utrumque idem sit, qui faciundo ponit, &

ponendo fecit? Utilitas stellarum erga homines explicatur ab Aug. P. lib. 2. de Gen. ad lit. cap. 13. his verbis: *Ne nox indecora remaneret, sed Luna, & syderibus consolarentur homines, quibus operandi nocturna necessitas incumberet.*

VERSICULUS 17. nihil habet speciali discussione dignum præter jam ex Aug. P. determinata, diximus enim ex ipso, quod *ly posuit eas in firmamento*, perinde est apud eum, ac *fecit*; ponendo enim fecit, & faciendo posuit; licet hominibus, quasi duæ res significantur. *Ut lucerent super terram, & præfessent diem, ac nocti &c.* Per hæc officium generale luminariam iteratum significatur; quod propterea repetitur, ut beneficium omnium præstantissimum hominibus commendetur, ut magis mortalium memoriæ mandaretur. Duo etiam versiculi sequentes jam sæpè explicati manent; & significant approbationem operis, & consummationem ejusdem. Sed cave, ne diem istum quartum, naturalem intelligas; quoniam ut supra notatum est, licet dies naturales à productione luminariam ceperint, Moyses tamen illos in operibus sex dierum non recensuit.

§. XVII.

VERSICULUS VIGESIMUS EXPONITUR.

116 **D**IXIT ETIAM DEUS: PRODUCANT AQUÆ REPTILE ANIMÆ VIVENTIS, ET VOLATILE SUPER TERRAM SUB FIRMAMENTO COELI. Post quatuor supremæ partis mundi corporalis, procedit S. historicus Moyses ad enarrandum ornatum mediæ partis ejusdem, aeris scilicet, per volatilia; & aquæ, per natailia. Unde Aug. P. lib. 3. de Gen. ad lit. cap. 1. dicit: *Nunc in inferiore parte mundi, ea que spiritu vitæ moventur, sunt, & primum aquarum, quod aeris qualitati proximum elementum est: quia huic cælo, in quo sunt luminaria, ita vicinus est aer, ut & ipsa cæli nomen acceperit, sed nescio utrum etiam firmamentum possit vocari. Verùm ante expositionem operis quintæ diei aliqua præmittenda sunt. Primum, quod elementum ignis, cælo Lunæ contiguum,*

non est capax ornatus, propter summan edacitatem suam; qua cuncta consumeret: unde nec Scriptura S. illius partis mundi meminit, nec ornatus ejusdem. Ratio ultimi est jam assignata. Primi autem ea est, quod Moyses terræ & aquarum nomine cuncta elementa compendio perstrinxit. Sciendum est secundò, quod productio avium, & piscium facta fuit hac die secundum rationem feminalem horum animantium, ut art. 3. ex Aug. P. fuse ostensum est: unde anticipata locutione jam facta ista narrantur à Moysse quinta die. Sciendum est tertio, quod in illis verbis dixit etiam Deus, Scriptura S. præcavet errorem Platonis, quem his verbis memorat Aug. P. 12. de Civit. Dei cap. 26: *Ita sane Plato nominos & à summo Deo factos deos, effectores esse voluit animalium ceterorum, ut immortalem partem ab ipso sumerent, ipsi vero mortalem attexerent; proinde animarum nostrarum eos creatores esse voluit, sed corporum.* Quem errorem hoc Moysis testimonio impugnat: ibi dicens: *Et si Deus,* quod asserit, ducit Plato commemorat, sicut universi mundi, ita cunctorum animalium species æterna intelligentia continebat, quomodo non ipse cuncta condebat? An aliquorum esse, se artifex nollet, quorum efficiendorum artem ineffabilis ejus, & ineffabiliter laudabilis mens haberet? Merito igitur vera religio, mundi universi cum, animalium quoque univerforum, hoc est, & animarum, & corporum conditionem, agnoscit, & predicat.

117 Quibus præmissis, Aug. P. ly *producant aquæ* sic intelligit, hoc est, producendi accipiant virtutem, ut art. 3. ex ipso dictum est. Hic dubitari solet, ex qua materia fuerint productæ aves, & pisces? Resolutio difficultatis habetur in D. Thom. 1. p. q. 71. art. unico, ubi cum distinctione respondet ad 2. dicens, *quæ corpora avium, & piscium possunt dupliciter considerari. Uno modo secundum se: & sic necesse est, quod in eis magis terre elementum dominetur: quia ad hoc quod fiat comperatio mixtionis in corpore animalis, necesse est, quod quantitative abundet in eo elementum, quod est minus activum, scilicet terra. Sed si considerentur secundum quod sunt nata moveri talibus motibus, sic habent affinitatem quamdam cum corporibus, in quibus moventur. Et sic eorum generatio*

hic describitur. Unde cum hac distinctione optime fœderantur textus Gen. 2. ubi dicitur: *Productis igitur de humo cum suis animantibus*, & litera hujus diei, nempe *producant aquæ reptile*; ita ut qua parte hæc animalia habent motum in aqua, & aere, his elementis consent; qua parte autem in illis est materia apta mixtioni, fiat ex terra.

118. REPTILE. Hic pisces omnes sub nomine *reptile*, vel *reptilium* Moyfes appellavit; idcirco quod eorum genera omnia reptent, vel semper, vel ut in plurimum, & magis propriè. Unde Aug. P. lib. 3. de Gen. ad lit. cap. 8. ait: *Quamquam enim sint & animalia terrestria, que reptant super terram, tamen ex multo majore numero pedibus moventur, & tam pauca fortasè in terris repunt, quam pauca in aquis gradiuntur.* Et D. Thom. 1. p. q. 71. hoc argumentum proposuit: *Non omnes pisces reptant in aquis, cum quidam habeant pedes: non ergo sufficienter productio piscium designatur in hoc quod dicitur, producant aquæ reptile animæ viventis.* Respondet: Ad quartum dicens, quod natura de uno extremo ad aliud transit per media. Et idè inter cœlestia & aquatica animalia sunt quædam media, quæ communicant cum utrisque, & computantur cum illis, cum quibus magis communicant, secundum id, quod cum eis communicant, non secundum id, quod communicant cum alio extremo. Tamen, ut includantur omnia hujusmodi, quæ habent aliquid speciale inter pisces, subjungit, postquam dixerat, producant aquæ reptile animæ viventis: *Creavit Deus ceto grandia*, Dicendum ergo, quod generica voce omnia genera piscium reptilia appellantur, in quantum reptare, & pedibus solis ambulare, vel alis volare, invicem distinguuntur: quæ enim parvis pedibus, vel in mari, vel extrâ ambulant, ut crocodili, & similes, non tantum pedibus, sed ventre etiam se impellunt: quapropter, cum piscium omnes classes, vel pedibus careant, vel saltem illos debiles habeant, consequens est, ut *reptilia*, hoc est, sine pedibus, vel cum illis debilibus, appellari queant.

119. ANIME VIVENTIS. Dixit hic Moyfes *animæ viventis*, ut animam sensibilem denotaret, quæ sola videtur vivere; ut docet Aug. P. in Imperfect. de Gen. cap. 13. di-

cens: *Ejiciant aquae reptilia animarum vivarum. Cur additum est, vivarum? An possunt esse anima, nisi vivant? An istam manifestiorem vitam commendare voluit, quae inest animalibus sentientibus, quoniam stipes ea carent?* Sequitur Augustinum P. Cayetanus hæc adjiciens: *Et dixit animæ vitæ, vulgo sermonem conformando. Vulgus enim non existimat vivere, nisi ea, quæ sentiunt. Propter hoc enim animæ vitæ non attribuit superius vegetabilibus, sed reservavit animalibus; ex sensu siquidem, & motu locali manifestatur anima viva in talibus motibus manifestis: ad differentiam siquidem vegetativæ animæ, dixit animæ vitæ, tanquam vegetabilia vivant non per animam, sed per viriditatem. Unde hic viventis, pro sentientis accipiendum est.*

120 ET VOLATILE SUPER TERRAM. Hic primò disquirendum, cur aves simul cum piscibus produci memorentur? August. P. lib. 3. de Gen. ad lit. cap. 7. hanc rationem dedit: *Aquarum enim natura bipartitum locum sortita est: inferiorem scilicet, in unda labili; superiorem verò in aura stabili; illum deputatum natantibus, istam volantibus.* Causa ergo ea est, quòd inter aquam, & aërem, quæ hoc die exornantur, magna est sympathia; utrumque enim est humidum, utrumque molle, utrumque permeabile, utrumque perspicuum, utrumque simul illustratum, vel obscuratum, utrumque ventis agitato, ac concitato videmus, ut rectè observat hic Ascanius: quare utrumque simul locupletari, venustarique debuit. Rursus, ambo media sunt elementa. Tandem, tum aves, tum pisces animantibus terrestribus longè sunt ignobiliores, proceduntque ex aquis, ut exornent elementa lucis susceptibilia.

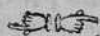
121 Dices: aves quiescunt in terra: ergo potiùs ad terræ ornamentum, quàm aeris pertinent. Respondeo, quòd animalia illius partis Universi dicuntur ornamenta, in qua proprium motum habent; aves autem, licet in terra quiescant, manifestum est, suum motum in aere exercere. Sic Albertus Magn. lib. de 4. coæquævis q. 12. art. 15. dicens: *Quòd motus avium est in aere, & quies in terra: & istud elementum dicitur ornari illo genere animalis, quod est locus motus ejus, & non quietis. Unde plantæ à SS. dicuntur non pertinere ad ornatum, quia immobiles sunt secundùm locum: omnia*

nia enim natatilia generaliter pertinent ad ornatum aquæ: & volatilia ad ornatum aeris: & gressibilia ad ornatum terræ. Natatilia enim non natant, nisi in aqua: & volatilia non volant, nisi in aere: & gressibilia non gradiuntur, nisi in terra.

122 SUB FIRMAMENTO COELI. Augustinus P. legit secundum firmamentum; & dicitur secundum firmamentum, & non in firmamento, quia in hoc aère humido, qui est fecus illum supernum, producuntur aves. Sic August. P. 3. de Gen. ad lit. cap. 7. dicens: Cum dixisset Script. *Educant aquæ reptilia animarum vivarum, & volatilia, inquit, super terram: addidit sanè dicens: secundum firmamentum cœli; in quo potest aliquanto manifestius apparere illud, quod antea videbatur obscurum. Non enim ait, in firmamento cœli, sicut de luminaribus: sed volantia, inquit, super terram, secundum firmamentum cœli: quia videlicet hoc caliginosum, & humidum spatium, in quo aves volant, illi spatio contiguum est, ubi volare non possunt: quod jam merito tranquillitatis, & quietis pertinet ad firmamentum cœli. In cœlo ergo volant aves, sed in isto, quod ille psalmus etiam terræ nomine includit: propter quod cœlum vocantur multis locis volatilia cœli, non tamen in firmamento, sed secundum firmamentum.*

S. XVIII.

VERSICULUS VIGESIMUS PRIMUS
exponitur.

123 **C**REAVITQUE DEUS CETE GRANDIA, ET OMNEM ANIMAM VIVENTEM, ATQUE MOTABILEM, QUAM PRODUXERANT AQUÆ IN SPECIES SUAS, ET OMNE VOLATILE SECUNDUM GENUS SUUM. ET VIDIT DEUS QUOD ESSET BONUM. Hic verbum *creare* non est accipiendum rigorosè, ut diximus ad versiculû primum, & ingeniosè notat Cayetanus Comment. in Gen. dicens: *Ubi perspicaciter advertite, quòd non absolutè dicit, quòd Deus creavit hæc, quemadmodum absolutè dixerat, quòd creavit cœlos, & terram; sed adiungit, quam reptificaverunt aquæ; ad significandum, quòd non*

non creavit ex nihilo, sed illam et Deus creavit, que aque reptilificaverunt: Ut intelligamus, quod Deus effecit illa mediantibus aquis. Nota etiam, quod Deus hic Auctor ceti memoratur, ad præcavendum errorem Platonis dicentis, à Deo dijs secundis demandatam fuisse animalium productionem; de quo vide ex Augustino P. dicta, ad illa verba *producant aque reptile*. Unde sensus illorum verborum est: Deus ut agens principale, non de nihilo, ut cælum & terram, sed de præjacenti materia, sua virtute disposita, creavit, hoc est, fecit, plasmavit, & maxima, ut cete sunt, & omnem viventem animam, motabilemque, hoc est, omnes pisces, cujuscumque generis sint, & omne motabile, hoc est, volucres. Et notandum, quod cetorum nomine intelligitur omne genus vastorum piscium, ut docet Theodoretus in Catena dicens: *Cete ergo ea omnia vocat, que inter aquea vasta sunt, quamquam eorum quoddam sit discrimen; quamobrem addidit, magna*. Nota etiam, quod dicitur animam viventem à primo actu animæ, qui est vita; & motabilem, à secundo, qui est motus; ut docet Albertus Magnus r. p. summa q. 12. art. 15. In *species suas*, dicitur tantum de his, que per propagationem reparantur, ut docet Augustinus P. in Imperfecto, cap. 14. dicens: *Memineribus sanè, secundum suum genus* (idem intelligendum per *ly in species suas*.) de his creaturis dici, que feminali propagine reparantur: nam de herbis jam hoc, & de arboribus dictum est. Et vidit Deus quod esset bonum, hoc est, approbavit opus jam factum, ut sæpe dictum est.

§. XIX.

VERSIQULUS VIGESIMUS SECUNDUS
exponitur.

124 **B**ENEDIXITQUE EIS, DICENS: CRESCITE, ET
MULTIFICAMINI, ET REPLETE AQUAS MA-
RIS: AVESQUE MULTIPLICENTUR SUPER TER-
RAM: Benedictio hæc ad uberem propagationem
data his animalibus conferetur ab Aug. P. in Imperfecto, cap. 15.
*Benedictionem, inquit, ad fecunditatem valere voluit, que in
successione prolis apparet, ut ea benedictione, qua infusa*

☉ *mortalia creata sunt, genus suum nascendo custodiant.*

125 Quid benedictio hæc dictioni, & productioni animalium addat, & quam largum donum ipsis animalibus conferat, egregie explicat Alcanius ad hunc locum dicens: „ *Perpendo quatuor diversa admodum in Scripturis S. reperi-*
 „ *ri: dicere, & non dicere; benedicere, & maledicere. Rursum*
 „ *hæc in Dei, hominisve ore, diversa admodum denotare.*
 „ *Dicere Dei, facere est; dixit Deus, fiat, & factum est. Non*
 „ *dicere, non facere est. Quare quæ non dixit, nec facta sunt;*
 „ *omnia enim per Verbum facta sunt, & sine ipso factum est*
 „ *nihil. Benedicere verò est augere, & res ad quid melius,*
 „ *quàm ut sint, promovere. Maledicere autem in peius ut de-*
 „ *cidant, permittere, quàm ut non sint. Nam sicuti cum*
 „ *Deus dixit, fecit, & ea quæ fecit bona sunt; quandoquidem*
 „ *de cunctis Dei operibus per Verbum effectis scriptum est,*
 „ *vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona: ita*
 „ *cum benedicit, quod optimum est efficit; & quando male-*
 „ *dicit, quod pessimum est permittit. Cum igitur Deus sen-*
 „ *sibilia rationis expertia creans dixit, dedit illis esse; cum*
 „ *benedixit, aliud quid perfectius, quàm esse, superaddidit,*
 „ *quod illorum natura, ac conditio maximè exigebat, quod*
 „ *est perennitas. Nam congestis rebus ex elementis, ob id-*
 „ *que corruptioni, & interitui obnoxijis, superintulit pepe-*
 „ *titatem formarum, seu specierum, eamque non simplicem,*
 „ *sed ubertate, & affluentia, ac omnium bonorum prosperi-*
 „ *tate insignem; quod quidem esse longè præstantius est, &*
 „ *excellētius, quàm esse singulare. Cum maledixit, ad eum*
 „ *corrumpere permisit calamitatum, & malorum cumulum,*
 „ *quo melius illis non esse foret. Animæ verò, & Angeli, quia*
 „ *spiritus sunt, cum Deus dixit, naturale ipsis esse imperti-*
 „ *tus est; cum benedixit, superaddidit & gratiam, & post glo-*
 „ *riam; quæ nobilior, perfectiusque esse conferunt, quàm*
 „ *naturæ, cum præter existentiam, divinum ferè quoddam*
 „ *esse largiantur. Rursum, quando Angelum, & animam ma-*
 „ *ledixit, ita exigentibus gravissimis eorum erratis, adeò*
 „ *eos damnavit, ut quamvis esse ipsorum non diruerit, ad*
 „ *tantas tamen ærumnas, & talem dolorum acervum eos de-*
 „ *pulit, ut acerbior & mollior, quàm non esse existimeret,*

„ juxta illud : Melius illi erat, si natus non fuisset homo ille:
 „ cùm in infernum detrufsi pœnarum acerbitatibus aded
 „ plectantur, ut non vivere sibi ad fœlicitatem deputarent.
 „ Cæterùm quod ad nostrum propositum expectat, benedic-
 „ tio hæc à Deo avibus, piscibusque collata, non ineptè pro-
 „ fectò perpetuitatem specificam, ac copiam uberrimam illis
 „ tributam *significare videtur*. Hæc pro præfenti Augusti-
 „ niana textus intelligentia aptiffimè dicta judico.

126 Sed rogas, cur benedixerit Deus avibus, & pis-
 cibus, & non plantis. Responfio Augustini P. est, quòd ger-
 minibus sensu carentibus præceptum illud, *crescite, & multi-
 plicamini*, iudici non debuerit. Sic docet in Imperfect. de
 Gen. cap. 15. dicens: *Sed cùm etiam stipites nascendo te-
 neant similitudinem prætereuntium, cur non eas benedixit? An
 quia sensu carent, qui rationi vicinus est?* S. Thomas videtur
 hanc rationem sequutus 1. p. q. 72. art. unico ad 4. dicens:
*Planta verò nullum habent propagandæ prolis affectum, ac sine
 ullo sensu generant. Unde indigne judicate sunt benedictionis
 verbis*. Fortassis etiam hujus rei causa erit, quòd mox germi-
 na maledicenda essent.

127 CRESCITE, ET MULTIPLICAMINI. Hæc impe-
 rativa expressio confirmat expositionem præcedentium ver-
 borum ab Aug. P. datam: quoniam supervacaneum est præ-
 ceptum multiplicationis, ubi voluntaria non est coitio ad
 multiplicandum: ut docet Aug. P. 3. de Gen. ad lit. cap. 13.
 dicens: *An fortè que nullum haberent propagandæ prolis af-
 fectum, ac sine ullo sensu generarent, indigna judicavit illis
 benedictionis verbis crescite &c.* Quomodo autem præceptum
 Domini ad aves, & pisces, nondum in se actu existentes, di-
 rigi intelligatur, art. 3. num. 79. ex Aug. P. dictum est. *Ver-
 de ibi, & in sequentibus dicta. Versiculus sequens sic habet:*
*Et factum est vespere, & mane dies quintus. Quis sit
 hic dies, & quod vespere, & mane art. 5.
 dictum est.*

VERSICULUS VIGESIMUSQUARTUS EXPONITUR.

128 **D**IXIT QUOQUE DEUS: PRODUCAT TERRA ANI-
 MAM VIVENTEM IN GENERE SUO, IU-
 MENTA, ET REPTILIA, ET BESTIAS TER-
 RÆ SECUNDUM SPECIES SUAS. FACTUMQUE
 EST ITA. Postquam cœlum, quod supremum est inter cor-
 poralis mundi principales partes, quarto die luminaribus
 fuerat venustatum; quinto autem pars media, aer nempe, &
 aqua, piscibus, & avibus exornata; jam nunc consequens erat,
 inquit Aug. P. lib. 3. de Gen. ad lit. cap. 11. *Ut alteram*
partem, quæ propriè terra dicitur, infimi hujus loci, quem
totum cum omnibus abyssi, & nebuloso aere universali-
ter vocabulo terræ alibi Scriptura complectitur, ornaret
animalibus suis. Verùm quare animalia hoc die cum homine
 producantur; cùm homo ratione sit præditus, animalia au-
 tem terrestria rationis sint expertia? Caterùm causam hujus
 rei dedimus art. 5. quia nimiràm, dies productioni rerum
 destinantur, secundùm quòd res vel ad distinctionem, & for-
 mationem, vel ad ornatum alicujus partis principalis ordi-
 nantur, & non secundùm, quòd se invicem in perfectione ex-
 cedunt. Vel etiam, quia utraque ex terra facta sunt, ut supra
 ex utroque S. D. dicebamus. Et nota, quòd hic animalium
 terrestrium, hominumque productio causaliter accipienda
 est; sicut de plantis tertio die, & de avibus, & piscibus quin-
 to die, ex Augustino dictum est. Quantum ad materiam ex
 qua animalium terrestrium, & hominis, citra dubium est,
 fuisse terram; dicitur enim hic de animalibus: *Producat ter-*
ra animam viventem; & cap. 2: *Productis igitur de humo*
cunctis animantibus. Et de homine ibidem: *Donec revertaris*
in terram, de qua sumptus es.

129 Occurrit hic dubium, qua ratione dicatur: *Pro-*
ducat terra animam viventem; cùm in productione avium, &
 piscium dictum sit: *producant aquæ reptile animæ viventis.*
 Respondeo ex D. Thom. 1. p. q. 72. art. unico ad 1. ubi ait:
Sed terrena animalia vocat animam viventem, propter per-

„ fectionem vitæ in eis; ac si pisces sint corpora habentia ali-
 „ quid animæ, terrestria verò animalia propter perfectionem
 „ vitæ sint quasi animæ dominantes *corporibus*. *In genere*
suo, eodem modo intelligendum est, ac supra in plantarum
 productione.

130 JUMENTA, ET REPTILIA, ET BESTIAS
 TERRÆ. Hic Moyses *quadrupedia*, quæ ad escam sunt homi-
 ni, non tamen sub hominis cura; *reptilia*, serpentes; *bestias*,
 feras; *pecora*, quæ in usu, & sub cura hominis sunt, designa-
 vit: ut intelligit Aug. P. 3. de Gen. ad lit. cap. 11. dicens:
 „ *Et manifesta quidem* sunt animalium genera, quæ in ver-
 „ bo Dei terra produxit. Sed quia sæpè nomine pecorum, vel
 „ nomine bestiarum animalia omnia rationis expertia solent
 „ intelligi; meritò quaritur, quas nunc proprie bestias, &
 „ quæ nunc pecora dicat. Et reptilia quidem, sive reptilia
 „ terrena, non est dubitandum, quòd omnes serpentes intelli-
 „ gi voluit, quamquam, & bestiarum dici possint, pecorum
 „ autem nomen non usitatè serpentibus convenit. Rursum,
 „ leonibus, & pardis, & tigribus, & lupis, & vulpibus,
 „ canibus etiam, & simijs, atque id generis cæteris, usita-
 „ tè convenit vocabulum bestiarum. Pecorum autem no-
 „ men his animalibus accommodatiùs aptari solet, quæ
 „ sunt in usu hominum: sive adjuvandis laboribus, ut bo-
 „ ves, & equi, &c: sive ad lanificium, vel ad vescendum,
 „ ut oves, & fues. Quid ergo sunt quadrupedia? Quamquam
 „ enim hæc omnia, præter quædam serpencia, quatuor pedi-
 „ bus gradientur; nisi tamen hoc proprio nomine quadam
 „ vellet intelligi, non utique hic etiam quadrupedia nomi-
 „ naret, quamvis de his in repetitione tacuerit. An cervi, &
 „ damulæ, & onagri, & apri, quia neque illis bestijs, ubi
 „ leones sunt, conjungi possunt, similes enim sunt illis pe-
 „ coribus; neque tamen sub humana cura sunt; propriè qua-
 „ drupedia nuncupata sunt: quasi reliqua essent hæc anima-
 „ lia, quibus ista appellatio, generalis quidem cum multis
 „ propter numerum pedum, sed tamen speciali *significatio-
 ne tribueretur?*

131 Sequitur Aug. P. D. Thomas 1. p. q. 72. art.
 unico ad secundum, dicens: *Quod per jumenta, vel pecora*
 „ intelliguntur animalia domestica, quæ homini serviunt
 „ qua-

qualitercumque. Per bestias autem intelliguntur animalia
sava, ut ursi & leones. Per reptilia verò, animalia, quæ
vel non habent pedes, quibus eleventur à terra, ut serpen-
tes: vel habent breves, quibus parùm elevantur, ut lacerte,
& formicæ. Sed quia sunt quædam animalia, quæ sub nullo
horum comprehenduntur, ut cervi, & caprei, ut etiam is-
ta comprehenderentur, *addidit, quadrupedia.*

132 Vel quia ter Scriptura repetiit *secundum ge-
nus*, tria genera animalium significavit. Sic Aug. P. loco nu-
per citato dicens: *An quia ter dixit secundum genus suum*
tria quædam genera nos invitât attendere? Primò, se-
cundum genus quadrupedia, & reptilia, ubi arbitror sig-
nificatum quæ quadrupedia dixerit, scilicet, quæ in gene-
re sunt reptilium, sicut sunt lacerti, stelliones, & si quid
hujusmodi est. Idèdque in repetitione quadrupedum no-
men non iteravit, quia reptilium vocabulo fortassè com-
plexus est: unde ibi non simpliciter ait, reptilia; sed addi-
dit, omnia reptilia terræ. Idèd terræ, quia sunt & aqua-
rum; & idèd omnia, ut illic intelligantur, quæ quatuor
etiam pedibus nituntur, quæ superius quadrupedum nomi-
ne propriè significata sunt. Bestias autem, de quibus item
ait, secundum genus, quidquid ore, aut etiam ungibus
sevit, exceptis serpentibus. Pecora verò, de quibus ter-
tiò ait, secundum genus, quæ neutra vî lacerant, sed aut
cornibus, aut ne hoc quidem. Prædixi enim, & quadru-
pedum nomen quàm latè pateat, ipso pedum numero faci-
lè agnosci; & nomine pecorum, vel bestiarum, omne irra-
tionale animal aliquando comprehendi. Sed etiam ferarum
vocabulum solet in latina lingua tantundem valere: non
idèd tamen negligenda fuit consideratio, quomodo possint
hæc nomina, quæ non frustra in hoc Scripturarum loco po-
sita sunt, etiam speciali distinctione discerni; quod in
usu loquendi quotidiano facile *animadverti possit.* Nota,
quòd Aug. P. prædictam trinam repetitionem observavit se-
cundum literam. quam ipse legit; Vulgata autem bis
habet, *in genere suo*, bisque, *secundum*
species suas.

VERSICULUS VIGESIMUSQUINTUS

exponitur.

133 **E**T FECIT DEUS BESTIAS TERRE IUXTA SPECIES SUAS, ET IUMENTA, ET OMNE REPTILE TERRE IN GENERE SUO, ET VIDIT DEUS QUOD ESSET BONUM. Hęc tertia repetitio quid denotet, dedimus abunde art. 3. & 5. Et nota, quod licet reptile memoretur quinto die factum, & propterea hic inutiliter videatur repetitum; tamen aliud esse genus reptilium quinti diei, ac sexti, satis aperte declarat Scriptura, cum addit, *terre*, ad distinguendum à reptili aquarum; ut etiam advertit Aug. P. verbis nuper relatis.

134 ET VIDIT DEUS QUOD ESSET BONUM. Supposito, quod hac verba approbationem operis facti significant, quæri potest: Utrum Dei approbatio supra animantia, etiam noxia, cadat? Responsio est affirmativa ex Aug. P. de Gen. contra Manichæos cap. 16. dicente: *Et certe omnia animalia, aut utilia nobis sunt, aut pernicioſa, aut ſi perſua. Adverſus utilia non habent quid dicant. De pernicioſis autem, vel punimur, vel exercemur, vel terremur, ut non vitam iſtam multis periculis & laboribus ſubditam, ſed aliam meliorem, ubi ſecuritas ſumma eſt, diligamus, & deſideremus, & eam nobis pietatis meritis comparemus. De ſuperfluis verò quid nobis eſt quærere? Si tibi diſplicet quod non profunt, placeat quod non obſunt: quia etſi domui noſtra non ſunt neceſſaria, eis tamen completur huius univerſitatis integritas, quæ multò major eſt, quàm domus noſtra, & multò melior. Hanc enim multò meliùs adminiſtrat Deus, quàm unusquiſque noſtrum domum ſuam. Uſurpa ergo utilia, cave pernicioſa, relinque ſuperflua. S. Thom. 1. p. q. 72. art. unico ad 6. uſus fuit eleganti hac doctrina Aug. dicens, quod Auguſtinus dicit in primo ſuper Gen. contra Manich. quod ſi in alicuius opificis officinam imperitus intraverit, videt ibi multa inſtrumenta, quorum cauſas ignorat: & ſi multum eſt inſipientis, ſuperflua putat. Jam verò ſi in fornacem intus reciderit,*

aut ferramento aliquo acuto se vulneraverit, noxia existimas ibi esse multa, quorum usum quia novit artifex, insipientiam ejus irridet. Sic in hoc mundo quidam audent multa reprehendere, quorum causas non vident. Multa enim, etsi domui nostra non sunt necessaria, in eis tamen completur universitatis integritas. Ecce causas egregias, ut quæ noxia nobis videntur, à Deo benedictionibus impleantur; quia nimirum quæ perniciofa sunt homines erudiunt, vel puniendo, vel terrendo, vel exercendo, quæ omnia tandem in hominis utilitatem cedunt; vel si illis utilia non sint, universitatis integritati proficua sunt; replent enim hunc mundum à Deo in numero, pondere, & mensura conditum, in quo elucet artificis sapientia, ut docet Aug. P. loco citato dicens: *In omnibus tamen cum mensuras, & numeros, & ordinem vides, artificem quere. Nec alium invenies, nisi ubi summa mensura, & summus numerus, & summus ordo est, id est, Deum, de quo verissimè dictum est, quòd omnia in mensura, & pondere, & numero disposuerit. Sic fortasè uberiores capies fructum, cum Deum laudas in humilitate formice, quam cum transis fluvium in alicujus jumentum altitulline.*

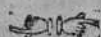
135 Rogas, cur quinto die aves, & pisces benedicantur, hujusmodi autem benedictio sexto die, productis animalibus terrestribus, omittatur? P. Aug. 3. de Gen. ad lit. cap. 13. causam reddidit dicens, quòd in uno creatura genere dicendum fuit, ut in cæteris consequenter intelligeretur, quæ generationibus crescunt. Et post: *Ubi propaganda prolis inesset affectus, ibi primùm hoc dixit, ut in terrenis animalibus, etiam non dictum intelligeretur. Causa hæc clarissima apparet: Cur autem producto homine, ipsum benedixerit, ibi explicat Augustinus P. dicens: Necessarium autem fuit hoc in homine repetere, ne quisquam diceret in officio gignendi filios ullum esse peccatum, sicut est in libidine, sive fornicandi, sive ipso conjugio immoderatiùs abutendi. Angelic. Præcept. communis Magistri Aug. N. doctrinam sequutus I. p. q. 72. art. unico ad 4. hæc habet: *Dicendum, quòd benedictio Dei dat virtutem multiplicandi per generationem. Et idè quod positum est in avibus & piscibus, quæ primò occurrunt, non fuit necessarium repeti in terrenis animalibus, sed intelligitur. In hominibus autem iteratur benedictio, quia in**

eis

eis est quedam specialis multiplicationis ratio, propter complendum numerum electorum: & ne quisquam diceret, in officio gignendi filios ullum esse peccatum.

§. XXII.

VERSICULUS VIGESIMUSSEXTUS

exponitur.

136 **E**T AIT: PACIAMUS HOMINEM AD IMAGINEM, ET SIMILITUDINEM NOSTRAM, ET PRÆSIT PISCIBUS MARIS, ET VOLATILIBUS COELI, ET BESTIIS, UNIVERSEQUE TERRÆ, OMNIQUE REPTILI, QUOD MOVETUR IN TERRA. *Considerandum* (inquit Augustinus P. in Imperfect. de Gen. ad lit. cap. 16.) *etiam illud quod in ceteris non dixit Deus, faciamus; ut hoc quoque modo voluerit Spiritus S. humane nature insinuare præstantiam.* Præstat enim homo cunctis, quæ in mundo corporali sunt, in multis: idcirco, quod omnium, quæ in eo sunt, veluti compendium, & epilogus existit, & quæ in ipso dispersa sunt, in se recolligit; cum omnium aliquid sit, etiam Angelorum. Constat enim corpore, & anima: anima autem in libero arbitrio, & spiritualitate, Angelum representat: in voluntate, quæ ceteras animæ potentias rapit, supremum cælum, quod sibi inferiores ad suum motum uniformiter girat: in concupiscibili, firmamentum. Rursus, septem passionum impulsu, septem varios planetarum motus: duplici intellectu, possibili nempe, & agente, duo luminaria magna, Solem, & Lunam: quinque sensibus, quinque errantes stellas præmonstrat. Præterea, ut inquit Greg. Magn. *habet commune esse cum lapidibus, vivere cum plantis, sentire cum brutis, intelligere cum Angelis.* Denique, idæalis mundi, seu Archetypi, imago, & similitudo est. Hinc homo delictum Dei Prover. 8. dictus rectè intelligitur: quoniam in ejus structura omne studium adhibuit: condens enim mundum *dixit tantum, & omnia facta sunt;* hominem formans, consilium adjecit, *faciamus hominem,*

137 Amplius prærogativam hominis commendat, quod omnia propter ipsum facta sunt; ut docet Augustinus P.

Opuscul. de diligendo Deo dicens: *Totum igitur bonum ho-*
minis erat: & quod factum est propter ipsum, & propter
quod factus est ipse. Omnia enim, ut ait Apostolus 1. ad
Corinth. 3. nostra sunt, superiora scilicet, æqualia, & infe-
riora. Superiora quidem nostra sunt ad perfruendum, ut
Deus Trinitas: æqualia nostra sunt ad conveniendum, sci-
licet Angeli, qui etsi modò sunt superiores nobis, in fu-
turo erunt æquales: & inferiora nostra sunt quæ ad usum
nobis sunt, sicut res dominorum dicuntur esse famulorum
non privatione à domino, sed quia sunt ad usum eorum.
 Dominium hoc hominis erga creaturas ad utendum eis, ex-
 plicatur egregiè à Mellif. Bernardo serm. 14. in psalm. *Qui*
habitat, ubi ait: *Facimus hominem ad imaginem, & simi-*
litudinem nostram. Quid verò postea? Et præsit piscibus
maris, & bestiis terræ &c. Nam & cœlestia sese elementa in
usus creasse tuos, antè docuerat. Nempe facta memoran-
tur, ut essent in signa, & tempora, & dies, & annos. Cui
putas? Nulli utique nisi tibi. Ceteræ siquidem omnes crea-
turæ, aut in nullo egēt his omnibus, aut non intelligunt ea.
Quā copiosus in hoc secūdo beneficio, quā liberalissimus
fuit? Quanta igitur largitus est ad sustentationem, quanta
ad eruditionem, quanta ad consolationem, quanta ex hoc
jam ad correptionem, quanta etiam ad delectationem?

138 Insuper præstantia hominis quantum ad dona
 supernaturalia, satis commendatur in Scriptura S. cū Eccl.
 7. dicitur: *Deus fecit hominem rectum. Quod exponens Au-*
 gustinus P. 14. de Civit. Dei cap. 11. subdit, id est, *bonæ*
voluntatis; in phrasi autem Augustiniana bonam voluntatem
 non facit nisi charitas: unde cum gratia, & charitate fuit crea-
 tus primus homo. Idem docet S. P. 6. de Gen. ad lit. cap. 24.
 Sed præcipuè audiendus est 14. de Civit. Dei cap. 26. ubi
 eleganter describit bonorum affluentiam, & malorum immu-
 nitatem, quibus primus homo, ex quo conditus est, donec
 peccavit, gaudebat. Dicit itaque ibi: *Vivebat itaque homo*
in paradiso sicut volebat, quamdiū volebat quod Deus iusserat.
Vivebat fruens Deo, ex quo bono erat bonus. Vivebat sine ulla
egestate: ita semper vivere habens in potestate. Cibus aderat,
ne esuriret, lignum vitæ, ne illum senectū dissolveret: nihil
corruptionis in corpore, vel ex corpore ullas molestias ullas
ejus

ejus sensibus ingerebat. Nullus intrinsecus morbus, nullus ietus metuebatur extrinsecus. Summa in carne sanitas; in anima tota tranquillitas. Sicut in paradiso nullus aestus, aut frigus; sic in ejus habitatore nulla ex cupiditate, vel timore accedebat bonæ voluntatis offensio. Nihil omnino triste, nihil erat inaniter lætum: gaudium verum perpetuabatur ex Deo, in quem flagrabat charitas ex corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta: atque inter se conjugum fida ex honesto amore societas, concors mentis corporisque vigilia, & mandati sine labore custodia. Non lassitudo fatigabat ociosum, non somnus premebat inuitum.

139 Hæc Aug. P. egregiè cumulum, & aggregationem bonorum status justitiæ originalis explicans: Quæ sic expendit Ang. Præc. Opusc. 2. cap. 185. Homo, inquit, in sui conditione taliter est institutus à Deo, ut corpus omnino esset animæ subiectum; rursusque inter partes animæ inferiores vires rationi absque repugnantia subjicerentur, & ipsa ratio hominis esset Deo subiecta. Ex hoc autem quòd corpus erat animæ subiectum, contingebat, quòd nulla passio in homine posset accidere, quæ dominio animæ supra corpus repugnaret; unde nec mors, nec infirmitas in homine locum habebat. Ex subiectione verò inferiorum virium ad rationem erat in homine omnimoda mentis tranquillitas; quia ratio humana nullis inordinatis passionibus turbabatur. Ex hoc verò quòd voluntas hominis erat Deo subiecta, homo referebat omnia in Deum, sicut in ultimum finem, in quo ejus justitia, & innocentia consistebat. Horum autem trium ultimum erat causa aliorum; non enim hoc erat ex natura corporis, si ejus componentia considerentur, quòd in eo dissolutio, sive quæcumque passio vite repugnans, locum non haberet; cum esset ex contrarijs elementis compositum. Similiter non erat ex natura animæ, quòd vires etiam sensibiles absque repugnantia rationi subjicerentur; cum vires sensibiles naturaliter moveantur in ea, quæ sunt delectabilia secundum sensum, quæ multoties recte rationi repugnant. Erat igitur hoc ex virtute superiori, scilicet Deo, qui sicut animam rationalem corpori conjunxit, omnem proportionem corporis & corponearum virtutum, cujusmodi sunt vires sensibiles, transcendens; ita dedit animæ rationali virtutem, ut supra conditionem corporis ipsum continere posset, & vires

sen-

sensibiles; secundum quoddam animæ rationali competebat. Ut igitur ratio inferiora sub se contineret, oportebat, quod ipsa firmiter sub Deo contineretur, à quo prædictam virtutem habebat supra conditionem nature. Fuit ergo homo sic institutus, ut nisi ratio ejus subduceretur à Deo, neque corpus ejus subdici poterat à nutu anime, neque vires sensibiles à rectitudine rationis: unde quadam immortalis vita, & impassibilis erat; quia scilicet, nec mori, nec pati poterat, si non peccaret; peccare verò poterat, voluntate ejus nondum confirmata per adeptionem ultimi finis; & sub hoc eventu poterat mori, & pati. Ecce præstantiam primi hominis in sui à Deo emanatione acceptam, ex utroque SS. Doct. apprimè explicatam.

140 *Cæterum rogas, cum ad eum homo cæteris rebus antecellat, cur postremò omnium conditus sit? Respondeo, quod multiplici ex causa. Primò, ut jam dictum est, quia ad ornatum terræ producitur, quæ est infimum elementum. Secundò, quia est perfectior omnibus mundam corporale constituantibus, & ex usu naturæ ab imperfectis ad perfectiora proceditur. Tertio, quia ut dominus piscium, avium, & terrestrium animalium producitur; & oportebat, ut subditi ejus dominio prævenirent. Quarto, quia omnia propter ipsum creata sunt; finis autem, licet prior sit in intentione, est tamen posterior in executione; & idè (inquit noster Philippus loco supra cit.) *cunctis, quæ ante eum, & propter eum fecerat, sic præfecit, quemadmodum fructus arbori judicio cultoris antefertur, cum in illius cultura, nisi propter prima, ejusdem cultoris diligentia non adfertur. Homo igitur, propter quem mundus factus est, ipsius mundi quodammodo fructus est; causa quidem, & utilitate prior, quamvis posterior tempore; sicut pomum longè utilius, et si posterius, procedit ex arbore. Quinto, quia Deus mundum condidit, ut hominis regiam, ut ex Aug. P. art. 3. dictum est; & propterea novissimus omnium homo fuit productus; cui mundus, ut habitatio, & amplissimum ejus imperium; cujus pavimentum, terra floribus decorata; cujus piscine, maria, lacus; cujus columnæ, montes & colles; cujus regumentum auratum, cælum; cujus lumina magna & parva, Sol, Luna, & stellæ; cujus subditi, animantia omnia; cujus pabulum herba esset. Hanc rationem dedit Gregorius Nazian. orat. in**

nov. Domin. dicens: Nil verò mirum, si homo novissimus prolatus est manu Dei, & imagine decoratus: oportebat enim, tamquam Regi, prius regiam constituere; & ita demùm Regem, omnibus jam stipatum, introducere. Tandem, quia homines quaedam mediâ est inter creaturas purè spirituales, & corporales; proindeque ab utroque extremo participans.

141 Cùm ergo omnibus recensitis prærogativis insignitus fuerit à Deo conditus primus homo, optimè infert M. Basil. hom. 10. in Hexam: *Brudire igitur hinc, ò homo, & discite, quanti unus tu existimandus venias. Neque enim generationem tuam velut pretij vulgaris, communi creaturarum mandato censuit attexendam. In Deo progreditur consultatio, quemadmodum tantum hoc animal provehi debeat ad vitam; faciamus ait: en consultat sapiens, & quid secum statuerit artifex, proponit discernendum. Reverendum, subdit Petrus Damianus, revera privilegium, nec ulli traditum creaturæ. Creatur illa sublimior numerositas Angelorum, & elementorum omnium ordinatur variata connexio; sed omnipotentis presentia opus tantum alta taciturnitate prospectat. Ut verò venit ad hominem, & nobilis creatura disponitur; accingit se Trinitas ad creandum, & consilium accipit Sapia, ut creature dignitas, creatoris privilegio clara esse monstraretur. His præmissis, verba quibus hominis creatio describitur, perscrutemur.*

142 FACIAMUS HOMINEM. Primò rejiciendus occurrit hic error Platonis in Thimæo, & Philonis in de mundi opificio, qui dixerunt, quòd *ly faciamus*, denotat Deum cum Angelis, tamquam cooperatores suis in hominis productione, locutionem. Contra quem errorem vide ex Aug. P. dicta num. 116. Et insuper ex contextu Moysis manifestè colligitur, solum Deum fuisse hominis Auctorem; dicitur enim ibi: *Et creavit Deus hominem ad imaginem, & similitudinem suam*; & rursus Eccles. 17. dicitur: *Deus de terra creavit hominem*.

143 Dicitur ergo hic *faciamus*, eidem, cui antea dictam fuerat *fiat*, scilicet Verbo; ut docet Augustinus P. in Imperfect. de Gen. ad lit. cap. 16. dicens: *Cui autem nunc dictum est, faciamus, nisi cui dicebatur in ceteris, fiat? Omnia*

nia enim per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Dicitur autem in productione hominis *faciamus*, in cæteris autem *fiat*; ut ipse homo, propter quem facta est Scriptura, cum in ea sui à Deo emanationem legeret, cognosceret, quòd ea, quæ Filius dicente Patre facit, etiam ipse Pater facit. Sic Aug. P. loco proximè citato, dicens: *An omnia, quæ facit*
 „ Pater, per Filium facit: & idèd nunc *faciamus* dictum est,
 „ ut ipsi homini, propter quem Scriptura facta est, ita in se
 „ ipso demonstraretur, ea quæ Filius dicente Patre facit, etiam
 „ ipsum Patrem facere: ut quod in cæteris dicebatur, *fiat*, &
 „ factum est, hic exponatur, non separatim fuisse dictionem,
 „ & separatim effectiõnem, sed utrumque simul, cum dicitur
 „ *hic, faciamus?*

144 Dicitur ulterius *faciamus*, ad insinuandam Trinitatem Personarum in Deo, ejus Trinitatis in essentia unitas infrà declararetur, cum dicitur: *Et fecit Deus hominem ad imaginem suam.* Sic Aug. P. 3. de Gen. ad lit. cap. 19. dicens: *Nunc tamen*, ut opera sex dierum nostra inquisitio pertractatioque concludat, hoc primùm breviter dicimus, non indifferenter accipiendum quòd in alijs operibus dicitur, dixit Deus *fiat*; hic autem dixit Deus: *faciamus* hominem ad imaginem, & similitudinem nostram: ad insinuandam scilicet, ut ita dicam, pluralitatem personarum propter Patrem, & Filium, & Spiritum S. Quam tamen Deitatis unitatem intelligendam statim admoget dicens, & fecit Deus hominem ad imaginem Dei: non quasi Pater ad imaginem Filij, aut Filius ad imaginem Patris; alioquin non verè dictum est, ad imaginem nostram, si ad Patris solius, aut Filij solius imaginem factus est homo: sed ita dictum, fecit Deus ad imaginem Dei, tamquam diceretur fecit Deus ad imaginem suam. Cum autem nunc dicitur, ad imaginem Dei, cum superius dictum sit, ad imaginem nostram: significatur, quòd non id agat illa pluralitas personarum, ut plures Deos, vel dicamus, vel credamus, vel intelligamus: sed Patrem, & Filium, & Spiritum S. propter quam Trinitatem dictum est, ad imaginem nostram, unum accipiamus Deum, propter quod dictum est *ad imaginem Dei.*

725 , ad ostendendam hominis dignitatem , & præstantiam ,
 ut ex Aug. P. dictum est , & ulterius docent Magn. Greg. &
 D. Thomas, quorum ille lib. 9. Moral. cap. 9. dicit : *Cum*
 ,, *hominem facere* decrevit, hoc, quod reverenter pensandum
 ,, est, præmittit dicens, faciamus hominem ad imaginem, &
 ,, similitudinem nostram, &c. ut videlicet, quia rationalis
 ,, natura condebatur, quasi cum consilio facta videretur. Qua-
 ,, si per studium de terra plasmatur, & inspiratione condito-
 ,, ris, in virtute spiritus vitalis erigitur : ut scilicet, non per
 ,, jussionis vocem, sed per dignitatis operationem existeret,
 ,, qui ad conditoris *imaginem sebat*. Et S. Thom. 1. p. q. 92.
 ,, art. 4. ad 1. *Dicendum*, inquit, *quod sicut* Augustinus dicit
 ,, in 6. super Gen. ad lit. cap. 12. non in hoc præminet ho-
 ,, mo alijs rebus, quod Deus fecit ipsum hominem, quasi alia
 ,, ipse non fecerit, cum scriptum sit: Opera manuum tuarum
 ,, sunt cæli; & alibi: Aridam fundaverunt manus ejus; sed in
 ,, hoc, quod ad imaginem Dei factus est homo. Utitur tamen
 ,, Scriptura in productione hominis speciali modo loquendi,
 ,, ad ostendendum quod alia propter hominem facta sunt. Ea
 ,, enim, quæ principaliter intendimus, cum majori delibera-
 ,, tione, & studio *consuevimus facere*. Idem habes in verbis
 D. Basilij, & Petri Damiani.

146 HOMINEM. In primis his productionis homi-
 nis verbis accipiendus est homo procedens in rationibus
 idealibus ejusdem, sicut de alijs mixtis dictum est art. 3. In
 repetitione autem productionis ejusdem emanatio in mente
 Angeli, & in propria natura. Et nota, quod simul in hac
 voce *homo* intelligitur, & comprehenditur mulier, quæ por-
 tio viri est, & satis innunt verba illa Moysis infra subjun-
 ta: *Masculum, & fœminam creavit eos.*

147 AD IMAGINEM, ET SIMILITUDINEM NOS-
 TRAM. Circa imaginem sciendum est primò ex Aug. P. lib.
 83. qq. q. 51. *Quod ubi est imago, continuè est similitudo, sed*
 ,, *ubi est similitudo, non continuè est imago.* Ex quo patet (in-
 ,, quit S. Thom. 1. p. q. 93. art. 1. in corpore) *quod simili-*
 ,, *tudo est de ratione imaginis, & imago aliquid addit supra*
 ,, *rationem similitudinis, scilicet, quod sit ex alio expressum.*
 ,, Imago enim dicitur ex eo, quod agitur ad imitationem al-
 ,, terius. Unde ovum quæcumque sit alteri ovo simile,

„ & æquale, quia tamen non est expressum ex illo, non dici-
 „ tur ad imaginem ejus. Æqualitas autem non est de ratione
 „ imaginis; quia ut Augustinus ibidem dicit, ubi est imago,
 „ non continuo est æqualitas, ut patet in imagine alicujus in
 „ speculo relucente: est tamen de ratione perfectæ imaginis;
 „ nam in perfecta imagine non deest aliquid imagini, quod
 „ inest illi, de quo expressa est. Manifestum est autem, quod
 „ in homine invenitur aliqua Dei similitudo, quæ deducitur,
 „ à Deo, sicut ab exemplari: non tamen est similitudo secun-
 „ dùm æqualitatem; quia in infinitum excedit exemplar hoc
 „ tale exemplatum. Et ideò in homine dicitur esse imago
 „ Dei, non tamen perfecta, sed imperfecta. Et hoc significat
 „ Scriptura, cùm dicit, hominem factum ad imaginem Dei;
 „ præpositio enim ad accessum quemdam significat, qui com-
 „ petit rei distanti.

148 Idem docet S. Doct. quantum ad hoc ultimum,
 1. p. q. 35. art. 11. ad 3. dicens: *Ad designandum in homine
 imperfectionem imaginis, homo non solum dicitur imago, sed
 ad imaginem, per quod motus quidam tendentis in perfectio-
 nem designatur. Sed de Filio Dei non potest dici, quod sit ad
 imaginem, quia est perfecta Patris imago.* Doctrinam hanc
 desumpsit D. Thom. ex Aug. P. lib. 7. de Trinit. cap. 9. ubi
 ait: *Non omnino æqualis fiebat illa imago Dei, tanquam non
 ab illo nata, sed ab eo creata, hujus rei significanda causa, ita
 imago est, ut ad imaginem sit, id est, non æquatur paritate,
 sed quadam similitudine accedit.*

149 Sciendum etiam ex D. Thom. 1. p. q. 93. art.
 4. quod cùm homo secundùm intellectualem naturam ad ima-
 ginem Dei esse dicatur, secundùm hoc est maxime ad imaginem
 Dei, secundùm quod intellectualis natura Deum maxime imi-
 tati potest. Imitatur autem intellectualis natura maxime
 Deum, quantum ad hoc quod Deus se ipsum intelligit, & amat.
 Unde imago Dei tripliciter potest considerari in homine. Uno
 quidem modo secundùm quod homo habet aptitudinem natura-
 lem ad intelligendum, & amandum Deum. Et hæc aptitu-
 do consistit in ipsa natura mentis, quæ est communis omnibus
 hominibus. Alio modo secundùm quod homo actu, vel ha-
 bita Deum cognoscit, & amat, sed tamen imperfectè.
 Et hæc est imago per conformitatem gratiæ. Tertio modo
 secun-

secundum quod homo Deum actu cognoscit, & amat perfectè. Et sic attenditur imago secundum similitudinem gloriæ. Unde super illud psalm. 4. Signatum est super nos lumen vultus tui Domine, Glossa distinguit triplicem imaginem, scilicet creationis, & recreationis, & similitudinis. Prima ergo imago invenitur in omnibus hominibus: Secunda, in iustis tantum: Tertia verò, solum in beatis. Habemus ergo ex utroque SS. Doct. quod homo est imago Dei, quia est in illo similitudo expressa à Deo; non tamen perfecta, quia summè excedit exemplaris perfectio exemplati excellentiam, & dignitatem: ad quod significandum signanter dictum est in Scriptura Sacra, quod homo est ad imaginem Dei factus, hoc est, non perfecta imago, sed imperfecta; quæ imperfectio per præpositionem *ad* denotatur, significat enim motum tendentis ad perfectionem. Habemus insuper ex D. Thom. quod secundum multiplicem similitudinem hominis ad Deum, & modum imitandi ipsum, multipliciter etiam dicitur imago Dei; tripliciter nempe, & secundum quod homo habet aptitudinem naturalem ad intelligendum, & amandum Dei, quæ omnibus hominibus inest. Secundò in quantum competit ei cognoscere, & amare Deum in ordine supernaturali, sed tamen imperfectè, & hoc competit homini iusto, qui sicut dicitur Filius Dei, sic etiam in hoc ordine est imago ipsius. Terriò denique, secundum quod perfectè, & actu intelligit, & amat Deum: & hæc similitudo propria est beatorum, juxta illud Joan: *Similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est.* Ex his modis similitudinis, & imaginis, solum duo primi competeabant homini in prima sui conditione, & sic intelligitur homo ad imaginem Dei factus.

150 Sed ex his inferri videtur, quod postquam homo dicitur est ad imaginem Dei conditus, superflue addi videtur, quod ad similitudinem Dei sit creatus; quippè ipsa imago similitudinem importare ex dictis Aug. P. & D. Thom. manifestam est. Caterùm aliquid addere imagini præmissæ ipsam similitudinem in litera Moysis, dicendum arbitror ex

151 August. P. lib. 83. qq. 7. 51. dicente: *Sunt qui non frustra*

152 *intelligunt, duo dicta esse, ad imaginem, & similitudinem,*

153 *cum si una res esset, unum nomen sufficere potuisset.* Duo

ergo significata habent *ly ad imaginem*, & *ly similitudinem*. Quæ autem illa sint, ut determinemus, sciendum ex D. Thom. 1. p. q. 93. art. 9. in corp. quòd similitudo potest considerari dupliciter in imagine; primò ut præambula ad imaginem, in quantum est communior, quàm imago. Secundò, ut pedisequa, in quantum significat quamdam imaginis perfectionem. Dicitur enim alicujus imaginem esse similem, vel non similem ei cujus est imago, quia perfectè, vel imperfectè repræsentat ipsum. Unde duplici modo potest similitudo ab imagine distingui, scilicet, ut præambula ad ipsam, in quantum scilicet, ratio communis, & superior ab inferiori ipsam determinante distinguitur. Secundò, in quantum pedisequa ad imaginem, supponens ipsam, addensque eidem perfectionem. Diximus autem ex D. Thom. quòd tripliciter dici potest in homine imago Dei, scilicet, secundum naturam mentis, & liberi arbitrij communis omnibus hominibus; & secundum dona gratuita in via imperfectè aptitudinem ad cognoscendum & amandum Deum importantia; & denique, secundum perfectam cognitionem & amorem Dei. Ex his autem prima imago etsi similitudinem importet, secunda addit primæ perfectionem, & tertia utriusque.

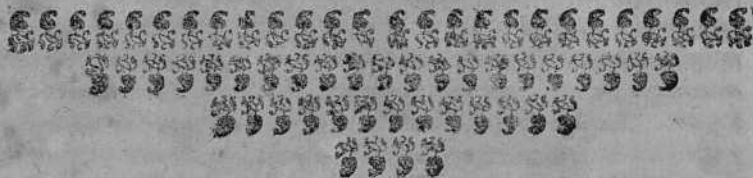
151 Dicimus ergo, quòd similitudo imagini addita in litera Moyse, non est similitudo imagini præambula, sed ad ipsam subsecuta, addensque imagini, quæ attenditur secundum liberum arbitrium, quæ est communis omnibus hominibus, similitudinem, & imaginem secundum dona gratuita ordinis supernaturalis: *Erat enim Deus*, ut inquit Aug. P. *simul condens naturam, & largiens gratiam*. Cùm ergo homo sit ad imaginem Dei secundum naturam, & in ordine gratiæ, convenienter Moyse postquam dixerat, hominem ad imaginem Dei creatum, addidit imagini similitudinem, ad denotandam duplicem recensitam rationem imaginis: & congruè etiam nomine similitudinis secundam rationem imaginis, nempe secundum dona gratuita, expressit; quia majorem similitudinem præferret ad Deum secunda imago, quàm prima; addit enim primæ similitudini plurima ornamenta gratiæ, donorumque supernaturalium, & venustatem status innocentie, supra ex utroque SS. Doct. explicatam. Sententia hæc manifestè docetur à Mellif. Doct. serm. 1. de Annuntiatione, di-

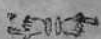
cente: *Ad imaginem, & similitudinem Dei factus est homo;*
 in imagine arbitrij libertatem, virtutes habens in similitu-
 dine; & similitudo quidem perijt, veruntamen in imagine
 pertransit homo: imago siquidem in gehenna ipsa uri po-
 test, non exuri; *ardere, non deleri.* Non ergo idem signific-
 cant in litera Moysis *ly ad imaginem,* & *ly ad similitudinem,*
 ac per consequens nihil superfluum in litera Moysis inveni-
 tur; quinimo duplex utriusque vocis significatum ab Aug.
 Bernardo, & Ang. Præc. convenientissimè excogitatur.

152. NOSTRAM. Hoc est, non Patris tantum, aut
 Filij, aut Spiritus S. solum, sed totius Trinitatis, ut docet
 Aug. P. 3. de Gen. ad lit. cap. 19. dicens: *Non-quasi Pater*
 ad imaginem Filij, aut Filius ad imaginem Patris, alioquin
 non verè dictum est, ad imaginem nostram, si ad Pa-
 tris solius, aut Filij solius imaginem *factus est homo.*

153. ET PRÆSIT PISCIBUS MARIS &c. In his om-
 nibus absolutè significatur principatus, & dominium homi-
 nis respectu omnium animalium, ut constat ex dictis SS. PP.
 supra hominis dignitatem explicando, adductis. At si confi-
 derentur ista verba, ut relata ad immediatè antecedentia, de-
 notant, quòd homini convenit principatus erga animalia, ex
 eo quòd est ad imaginem Dei factus, ut docet Aug. P. 3. de
 Gen. ad lit. cap. 20. dicens: *Hic etiam illud non est præ-*
 tercundum, quia cum dixisset, ad imaginem nostram, sta-
 tim subjunxit, & habeat potestatem piscium maris, & vo-
 latilium cæli, & cæterorum animalium rationis expertium;
 ut videlicet intelligamus, in eo factum hominem ad
 imaginem Dei, in quo irrationabilibus

animantibus ante-
cellit.

VERSICULUS VIGESIMUS SEPTIMUS
exponitur.

54 **E**T CREAVIT DEUS HOMINEM AD IMAGINEM
SUAM: AD IMAGINEM DEI CREAVIT ILLUM.
MASCULUM, ET FŒMINAM CREAVIT EOS.
Quid sit in hac creationis hominis, repetitione
intelligendum, ex Aug. P. art. 3. & 5. explicatum est. Dic-
tum etiam est ad versiculum primum, & vigesimum primum,
quod verbum *creare* in presenti non sumitur in rigorosa sig-
nificatione, pro rei ex nihilo productione; sed large, pro for-
matione ex præjacente materia. Explicatum etiam est, quid
significet illud *ad imaginem Dei*. Illud denique, *masculum, &*
fœminam creavit eos, dictum est, ne quisquam putaret, solum
hominem spiritualem & interiorem sexto die fuisse produc-
tum; ut docet Aug. P. 3. de Gen. ad lit. cap. 22. dicens:
Ne quisquam putaret, solum spiritum hominis factum, quam-
vis secundum solum spiritum fieret ad imaginem Dei, fecit
illum, inquit, masculum, & fœminam, ut jam etiam corpus
factum intelligatur.

155 Dubitari hic potest, cur hic masculum, & fœ-
minam determinaverit Moyses, cum in prima hominis pro-
ductione solum hominem in singulari memoraverit? Respon-
deo, quod prius in singulari productio hominis memoratur,
propter conjunctionis unitatem, & quia de viro mulier facta
est, & denique ne quisquam arbitraretur, in homine singulari
utrumque sexum factum. Sic Aug. P. 3. de Gen. ad lit. cap. 22.
dicens: *Rursum ne quisquam arbitraretur ita factum, ut in ho-*
mine singulari uterque sexus exprimeretur, sicut interdum nas-
cuntur, quos androginos vocant, ostendit se singularem num-
erum propter conjunctionis unitatem posuisse. Et quod de viro
mulier facta est, sicut postea manifestabitur, cum id quod hic
breviter dictum est, diligentius cœperit explicari: & ibid plu-
ralem numerum continuis subiecit, dicens: fecit eos, & bene-
dixit eos. Et nota, quod masculus, & femina hic memoran-
tur facta, cum tamen femina, non nisi post aliquod tempus à

creatione hominis fuerit ex costa Adæ edificata, ut constat ex dictis art. 3. num. 61. & 76. & seq. Hoc autem confirmat Aug. P. positionem ibi statutam, quod nimirum aliter producantur tunc primi homines, aliter postea; tunc causaliter, potentialiter, & seminaliter; post verò actu, & formaliter, ut cit. art. 3. conclus. 1. fuisse ostensum est.

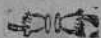
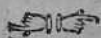
§. XXIII.

VERSICULUS VIGESIMUSOCTAVUS
exponitur.

156 **B**ENEDIXITQUE ILLIS DEUS, ET AIT: CRESCITE,
ET MULTIPLICAMINI, ET REplete TERRAM,
ET SUBIICITE EAM, ET DOMINAMINI PISCIBUS MARIS, ET VOLATILIBUS COELI, ET
UNIVERSIS ANIMANTIBUS, QUE MOVENTUR SUPER TERRAM. Quid Dei benedictio significet, & cur hominis productioni adjungatur, non autem pecorum, supra ad versum 25. ex Aug. P. dictum est; quia scilicet, homo longè præstantioris erat naturæ, quàm animantes, cum ad imaginem Dei conditus sit: & ut in officio gignendi filios omnis tolleretur peccati suspicio, ijs nimirum, qui legitimo matrimonio sunt conjuncti; & tandem quia benedictio hominibus communicata, animalia etiam ejusdem diei complectebatur. Et sciendum, quòd illud *crescite, & multiplicamini*, quidam intellexerunt de augmento, & multiplicatione spiritali, secundum illud psalmi: *Multiplicabis in anima mea virtutem*. At Augustinus P. 14. de Civit. Dei cap. 22. intelligit de dono nuptiarum, dicens: *Sed sicut evidentissimè apparet in diversi sexus corporibus, masculum, & foeminam ita creatos, ut prolem generando, crescerent, & multiplicarentur, & implerent terram: cui sententiæ tam evidenti, magnæ absurditatis est reluctari. Neque enim de spiritu qui imperat, & carne que obtemperat; aut de anima rationali, que regit, & irrationali cupiditate, que regitur: aut de virtute contemplativa que excellit, & de activa que subditur: aut de intellectu mentis, & sensu corporis: sed aperte de vinculo conjugali, quo iavicem sibi uterque sexus obstringitur, Dominus interrogatus, utrum licet quacumque*

que

que ex causa dimittere uxorem? Respondit, atque ait: Non legitis, quia qui fecit hominem ab initio, masculum, & feminam fecit eos, & dixit, propter hoc dimittet homo patrem, & matrem, & adhaerebit uxori suae, & erunt duo in carne una. Itaque jam non sunt duo, sed una caro; quod ergo Deus conjunxit, homo non separet. Certum est igitur masculum & feminam ita primitus institutos, ut nunc homines duo diversi sexus videmus, & novimus. In ceteris verbis dominium, & principatus hominis, de quo supra, repetitur.

VERSICULUS VIGESIMUSNONUS,
& trigessimus exponuntur.

57 **D**IXITQUE Deus: ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram, & universa ligna, quae habent in semetipsis sementem generis sui, ut sint vobis in escam: & cunctis animantibus terrae, omnique volucri caeli, & universis, quae moventur in terra, & in quibus est anima vivens, ut habeant ad vescendum. Et factum est ita. In his duobus versiculis nullum apparet offendiculum in intelligentia literae Moysis; manifestum est enim, quod cibis hominibus, & universis animantibus, à Deo provissus, intimatur: quapropter aliqua duntaxat notatu digna adjiciam. Sciendum est igitur primo, quod illud ecce dedi vobis, emphasim habet; significat enim, quantam Deus providentiam, & curam gegerit hominis, & animantium, quibus procius omnia, quae necessaria, vel opportuna, & commoda erant ad vivendum donaverit. Observandum etiam, quod in hoc, quod ligna ad escam dedit Deus hominibus, satis aperte innuere videtur Moyses, quod arbores cum fructibus creaverit Deus; neque enim arbores sine fructibus comederent primi homines. Sed tamen per anticipatam locutionem hoc die arbores inquantur productae cum fructibus, ut constat ex dictis art. 3. conclus. 1. praecipue in solut. argum. Observandum insuper est, quanta in statu innocentiae futura esset hominum in victu simplicitas, atque frugalitas; ut perspectum habeatur, quod tam multa, & varia,

quæ deinceps in cibo & potu quaesita, & reperta sunt, vel infirmitas, vel intemperantia hominum adinveniret; cum in illo primo statu tenuitate herbarum, & fructuum arborum duntaxat homines essent contenti.

158 Dubitabis cum Aug. P. 3. de Gen. ad lit. cap. 21: *Quomodo homo immortalis factus sit, & acceperit escam cum alijs animalibus herbam pabuli ferentem semen, & lignum fructiferum & herbam viridem? Si enim peccato mortalis effectus est, utique ante peccatum non indigebat talibus cibis: neque enim posset illud corpus fame corrumpi.* Difficilem esse hujus dubij solutionem, fatetur Aug. P. ibi: solvit tamen illam; cujus responsio ad hoc reducitur, quòd ciborum refectio optimè cum immortalitate componitur. Verba August. P. sunt: *Sed non etiam hoc quisquam dicere audebit, ciborum indigentiam, quibus reficiebantur, nisi mortalibus corporibus esse non posse.* Solutio hæc Aug. P. ex eo solida apparet, quòd Christus Dominus à mortuis resurrexit immortalis; *Christus enim resurgens ex mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur*, ut dicitur ad Rom. 6. v. 9. & nihilominus post resurrectionem cum discipulis manducavit, & bibit, ut legitur Act. 10. v. 40. & 41: *Hunc Deus suscitavit tertia die, & dedit eum manifestum fieri, non omni populo, sed testibus præordinatis à Deo: nobis, qui manducavimus, & bibimus cum illo, postquam resurrexit à mortuis: ergo usus ciborum non est in manducante mortalitatis argumentum.* Benè verum est, quòd post mortem Christus Dominus non ex indigentia, & necessitate manducavit eam Apostolus; sed ut ipsos de se certiores efficeret. At primi parentes aliter erant immortales in statu innocentia, ac Christus D. post resurrectionem; unde potuerunt ex indigentia cibum sumere.

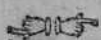
159 Pro quo sciendum est ex D. Thoma 1. p. q. 97. art. 1. in corp. quòd *aliquid potest dici incorruptibile tripliciter. Uno modo ex parte materie, eò scilicet, quòd vel non habet materiam, sicut Angelus, vel habet materiam, qua non est in potentia, nisi ad unam formam, sicut corpus cæleste: & hoc dicitur secundum naturam incorruptibile. Alio modo dicitur aliquid incorruptibile ex parte forme, quia scilicet, vel corruptibili per naturam inheret aliqua dispositio, per quam totali-*

ter à corruptione prohibetur: & hoc dicitur incorruptibile secundum gloriam; quia ut dicit Aug. in epist. ad Diosc. tam potenti natura Deus fecit animam, ut ex ejus beatitudine redundet in corpus plenitudo sanitatis, & incorruptionis vigor. Tertia modo dicitur aliquid incorruptibile ex parte causæ efficientis: & hoc modo homo in statu innocentia fuisset incorruptibilis, & immortalis; quia ut Aug. dicit in lib. de qq. nov. & veter. Testam. Deus hominem fecit, qui quoad non peccaret, immortalitate vigeret, ut ipse sibi auctor esset aut ad vitam, aut ad mortem. Non enim corpus ejus erat indissolubile per aliquam immortalitatis vigorem in eo existentem; sed inerat animæ vis quædam supernaturaliter divinitus data, per quam poterat corpus ab omni corruptione præservare, quoad ipsa Deo subiecta mansisset.

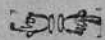
160 Aliter ergo Christus D. immortalis erat, & incorruptibilis post resurrectionem; quia scilicet, erat in eo aliqua dispositio redundans ex ejus beatitudine in corpus, tribuens ipsi sanitatis & incorruptionis vigorem: aliter primus Parens, scilicet, ex parte causæ efficientis; quatenus à Deo supernaturaliter donata erat animæ ipsius vis quædam, per quam poterat corpus ab omni corruptione præservare; non quidem quod vis illa, intransitive ad aliud, esset vigor præservativus à corruptione corporis; sed quia ratione illius poterat corpus optime regere, & quæ erant ad restaurandam deperditionem humidi per actionem caloris naturalis necessaria querere, de omnibusque incorruptioni necessarijs providere. Unde ut ex Aug. P. supra diximus: *cibus aderat, ne esuriret; potus, ne sitiret; & ligam vitam, ne senectus eum dissolveret.* Ex quibus patet, quod immortalitas primi hominis in statu innocentie non oberat, quominus cibus uteretur, ut ad vitæ conservationem necessarijs. Pro quo amplius vide D. Thom. loco citato art. 3. & 4.

161 ET FACTUM EST ITA. Notandum ex Aug. P. 3. de Gen. ad lit. cap. 23. quod hæc verba non debent referri ad omnia superius relata, quasi illa omnia actu & secundum visibiles species fuerint hac die producta. Verba, Aug. P. ibi sunt: *Nunc animadvertendum est, quod postquam dixit, & sic factum est: statim subjecit, & vidit Deus omnia, quæ fecit, & ecce bona valde: Ubi intelligitur po-*

testas, & facultas ipsa data naturæ humanæ sumendi ad
 cam pabulum agri, & fructus ligni. Ad hoc enim intulit,
 & sic est factum: quod ab illo loco inchoaverat, ubi ait:
 Et dixit Deus, ecce dedi vobis pabulum feminale &c. Nam
 si ad omnia, quæ suprà dicta sunt, retulerimus quod ait,
 & sic est factum: consequens erit, ut confiteamur, etiam
 crevisse illos jam, & multiplicatos implevisse terram in eo-
 dem sexto die, quod, eadem Scriptura testante, post mul-
 tos annos factum invenimus.

§. ULTIMUS.

VERSICULUS ULTIMUS EXPONITUR.

163 **V**IDITQUE DEUS CUNCTA, QUÆ FECERAT, ET
 ERANT VALDE BONA. ET FACTUM EST
 VESPERE, ET MANE DIES SEXTUS. Jam se-
 pè diximus, hæc & similia verba approbatio-
 nem operis facti significare; hic tamen occurrit difficultas,
 cur antea de quolibet opere seorsim dixerit Moyses: *vidit
 Deus quòd esset bonum*; nunc autem de omnibus simul, quòd
erant valde bona? Causam hujus differentix optimè assignavit
 Aug. P. 3. de Gen. ad lit. cap. 24. dicens: *Non enim frus-
 tra est additum, valde; quia & corporis membra etiam si sin-
 gula pulchra sunt, multò sunt tamen in universi corporis com-
 page omnia pulchriora. Quia oculus v. g. placitum, atque lau-
 datum, tamen si separatim à corpore videremus, non dicere-
 mus tam pulchrum, quàm in illa connexionem membrorum cum
 loco suo positus in universo corpore cerneretur.*

163 Occurrit etiam difficultas, cur homo seorsim
 post sui productionem non approbetur à Deo, sicut in eadem
 die bestia & pecora approbantur, & in quolibet alio die cæ-
 tera creatura; maximè cum homo præ cæteris ad imaginem
 Dei sit conditus? Movet hanc quæstionem Aug. P. loco
 proximè citato, & postquam aliquas rationes, ab ipso dispu-
 rativè assignatas, insufficientes ibi reputaverat, in eam tan-
 dem videtur propondere, quòd licet homo, quippè opus
 Dei, cujus perfecta sunt opera, perfectus etiam à Deo evase-
 rit; quia tamen præciebat Deus ipsam mox peccatorum;
 prop-

propterea videtur Moyſes reticuiſſe ipſius approbationem ſeorsim, ut quodammodo inſinuaret, ſtatim futurum, ut Deo per peccatum diſpliceret. Verba Auguſtini ſunt: *An quia præſciebat Deus hominem peccaturum, nec in ſue imaginis perfectione manſurum, non ſingillatim, ſed cum cæteris cum dicere voluit bonum, velut intimans quid eſſet futurum? Quia cum ea, que facta ſunt, in eo quòd facta ſunt, quantum acceperunt, manent: ſicut vel illa, que non peccaverunt, vel illa que peccare non poſſunt: & ſingula bona ſunt, & in univerſo bona valdè ſunt::: Ea verò, que peccando amittunt decus proprium, nullo tamen modo efficiunt, ut non etiam ipſa rectè ordinata cum toto, atque univerſo bona ſint. Homo igitur ante peccatum, & ſuo genere utique bonus erat: ſed Scriptura prætermiſit hoc dicere, ut illud potiùs diceret, quòd futurum aliquid prænuntiaret. Non enim falſum de illo dictum eſt. Què enim ſingillatim bonus eſt, magis utique cum omnibus bonus eſt. Non autem quando cum omnibus bonus eſt, ſequitur, ut etiam ſingillatim bonus ſit. Moderatum eſt itaque ut diceretur, & quòd in præſenti verum eſſet, & præſcientiam ſignificaret futuri. Deus enim naturarum optimus conditor, peccantium verò juſtiſſimus ordinator eſt: ut etiam ſiqua ſingillatim ſunt delinquendo deformia, ſemper tamen cum eis univerſitas pulchra ſit. Hæc, ut opinor, continent doctrinam, & cauſam ſuprà inſinuatam, cur Moyſes ſilentio præterierit hominis approbationem ſingillatim; & unicè addere videntur doctrinam inter Theologos communem, ex Aug. hauſtam, quòd nimirum, licèt Deus mala, & peccata non approbet, illa tamen juſtiſſimè ordinat, & cum eiſdem ſic ordinatis univerſitas pulcherrima eſt.*

164 Habet hanc doctrinam Auguſtinus P. lib. 11. de Civit. Dei, cap. 18. ubi pulchrè explicat commixtionem bonorum, & malorum in mundo ad ejus ornatum, & pulchritudinem pertinere: *Neque enim, inquit, Deus ullum novum, dico Angelorum, ſed vel hominum crearet, quem malum futurum eſſe præciſſet; niſi pariter noſſet quibus eos bonorum uſibus commodaret, atque ita ordinem ſæculorum, tamquam pulcherrimum carmen, etiam ex quibuſdam quæ, ſi antithetiſis honeſtaret. Antitheta enim, quæ appellantur in ornamentis elocutionis, ſunt decentiſſima, quæ latine*

appellantur opposita, vel quod expressius dicitur, contra-
 posita. His antithetis etiam Paulus Apost. in 2. ad Cor. 6.
 epist. illum locum suaviter explicat, ubi dicit: Per arma
 justitiæ à dextris, & à sinistris, per gloriam, & ignobilita-
 tem, per infamiam, & bonam famam, ut seductores, &
 veraces &c. Sicut ergo ista contraria contrarijs opposita
 sermonibus, pulchritudinem reddunt: ita quadam non ver-
 borum, sed rerum eloquentia, contrariorum oppositione
 sæculi pulchritudo componitur. Apertissimè hoc positum
 est in libro Ecclesiastici hoc modo: Contra malum bonum
 est, & contra mortem vita. Sic contra pium peccator. Et
 sic inuere in omnia opera Altissimi bina, & bina, *unum
 contra unum*. Hæc Aug. P. pulchritudinem Universo ex op-
 positione, & contradictione rerum proveniente, pulchrè
 explicans. Decor autem, & venustas ex mira creaturarum ad
 invicem consonantia, & discordi concordia Universo accres-
 cens, eleganter explicata manet ex N. Joanne Zanh art. 3. &
 num. 37. *Et factum est vespere, & mane dies sextus*. Satis
 in disputatione ad mentem Aug. P. examinavimus horum ver-
 borum significationem, quibus nihil in præsentì occurrit ad-
 dendum.

Hæc habui, quæ in expositionem 1. cap. Gen. ex M. D.
 Aug. pro virium mearum tenuitate proferrem. Plurima sanè,
 & maxima discussione digna, examinanda restant: sed quia non
 tam ex litera hujus cap. quàm ex sequentibus dubitandi ra-
 tionem sibi vendicant, literæ 1. cap. innixus, omittenda duxi.
 Hæc verò pauca, quæ scripsi, in Dei, ejusdemque Genitricis
 Mariz laudem, in M. P. & Legislatoris N. Aug. gloriam, in
 Augustinianæ doctrinæ obsequium, in Aug. discipulorum uti-
 litatem dicta sint. Et ut qui cepit, ipse perficiat, aureis verbis,
 quibus Augustinus libros de Trinitate concludit, Opusculò
 coronidem imponam: *Domine Deus Unus, Deus Trinitas,
 quæcumque dixi hic de tuo, agnoscant & tui:
 si quæ de meo, & tu ignosce,
 & tui. Amen.*

INDEX RERUM,

QUÆ IN HOC OPUSC. CONTINENTUR.

A

Aëris cur nō meminerit Moy.
fol. 388. n. 93.

Alegorie fructus post sensum
literalem capitur. fol. 16.
num. 22.

Affirmandi temeritas in re-
bus difficillimis Script. S.
fugienda. fol. 3.

Anima hominis 6. die in
aliquo simili secundum ge-
nus producta. fol. 63. n.
94. & seq.

Anima quoad unionem edu-
citur de potentia materiæ,
fol. 68. n. 100.

Anima continetur in poten-
tia materiæ quoad in esse,
non quoad esse. fol. 69.
n. 101.

Animæ duplex conceptus. fol.
69. n. 102.

Anima quomodo pertineat
ad mundi constitutionem.
fol. 276. n. 436.

Ambrosij rationes diluun-

eur. fol. 133. n. 204.

Animalia terrestria cur 6. die
cum homine producatur?
fol. 409. n. 128.

Animalia terrestria, & homo
ex qua materia? fol. 409.
n. 128.

In animalium terrestriū pro-
ductione cur dictam, pro-
ducat terra animam vi-
ventem; in product. autem
avian, & piscium, produ-
cāt aquæ reptile animæ vi-
ventis? f. 409. n. 129.

Animalia noxia, & superflua
quomodo tandem ad uti-
litatem hominis ordinata?
fol. 413. n. 134.

Angelus.

Angeli simul cum corpori-
bus cœlestibus fuerūt crea-
ti. f. 80. n. 118.

Non constituunt per se unum
Universum. fol. 96. num.
144.

Sunt partes integræ mun-
dum.

dum. fol. 99. n. 149.
Se habent in mundo, sicut
partes in corpore huma-
no. fol. 101. n. 152.
Congruè cœli nomine signi-
ficantur. fol. 120. n. 184.
& fol. 342. n. 16. & deinceps.
Primo omnium à Deo crean-
tur, & cur? f. 162. n. 253.
& deinceps.
Sunt Imago Dei &c. f. 163.
n. 253.
Sunt secundi splendores pri-
mi splendoris administri.
f. 168. n. 264.
In gratia fuerunt creati. fol.
168. n. 265. & seq.
Non fuerunt creati in beati-
tudine supernaturali. fol.
170. n. 267 & deinceps.
Creati fuerunt in beatitudine
naturali. f. 170. n. 268.
Cognoscunt res in Verbo natu-
rali cognitione, sed im-
perfectè. f. 185. n. 296.
Sunt expertes omnis materiæ.
f. 195. n. 317.
Non sunt suum esse, vel in-
telligere. fol. 196. n. 318.
Discrimen inter bonos, &
malos. f. 198. n. 322.
Habuerunt à principio noti-
tiam omnium rerum. fol.
199. n. 323.
Cognoscendo se, simul omnia
quodammodo cognoscunt.
f. 227. n. 364.
Possunt simul habere plures

cognitiones diversæ ratio-
nis. f. 230. n. 368.
Possunt unica cognitione at-
tingere plura, ut faciunt
unum. f. 231. n. 371.
Dupliciter possunt univer-
sum unica cognitione at-
tingere. f. 232. n. 373. &
deinceps.
Se applicuerunt liberè à prin-
cipio ad cognoscendum.
fol. 234. n. 376. & deinceps.
Ad recipiendam gratiam se
disposuisse vero simile. f.
237. n. 380.
In beatitudine simul habent
vespere, & mane. f. 239.
n. 382.
Ex vespertina profecerunt in
matutinam, quomodo
propositio vera? fol. 240.
n. 383.
Vident res in Verbo ordine
ex parte objecti relatè ad
cognitionem. fol. 251.
n. 400.
Conversione ad Deum illu-
minari, non est locutio
intransitiva, & formalis.
fol. 261. n. 414. & deinceps.
Sic se habent cum gratia ad
gloriam, sicut terra cum
virtute seminali ad plântas.
f. 265. n. 420. & seq.
Quomodo priùs viderint in
Verbo, quæ ab ipso erant
fienda. f. 273. n. 430. & seq.
Habere,

Habuerunt notitiam mixto-
rum in proprio genere,
priusquam hæc fierent in
se. f. 274. n. 433.

Ang. cur non significetur in
Script. S. ut in mente ejus-
dem factus. f. 301. n. 475.

Anselmus.

Anselmi sententia examina-
tur. fol. 136. n. 209.

Argumentum.

Argumentum firmum contra
infideles ex Script. S. lite-
rali sensu sumitur. fol. 4.
& fol. 6. n. 5. & 6.

Approbatio.

Approbatio cur operi 2. diei
non addatur. fol. 378. n.
78. & seq.

Approbatio 6. die noxia ani-
malia comprehendit. f. 412.
n. 134.

Approbatio omnium oper.
simul, quid importet dis-
tinctū ab operibus in par-
ticulari? f. 430. n. 162.

Aqua.

Super firmamentum quid. f.
371. a. n. 68.

Verè sūt aquæ super firmam.
f. 372. n. 69.

Non sunt cælum cristallinū.
f. 374. n. 71.

Aquæ supercœlestes ad fidem
pertinent. f. 374. n. 73.

Non posse esse veras aquas
super cælum astrigerum,
infelicitè probatur ex pō-
dere elementorum. f. 375.
n. 74. & seq.

Anticipata locutio.

Anticipata locutione narran-
tur plura Gen. 1. fol. 52.
n. 75. & seq. art. 3.

Aves.

Aves, & pisces ad eundem
diem pertinent. fol. 255.
n. 405. & 404. n. 120.

Ex aqua prodierunt. fol. 255.
num. 406. & fol. 402.
n. 117.

Cur aves ad ornatum aëris
pertineant. fol. 404. num.
121.

Cur præceptum multiplica-
tionis intinetur ipsi. fol.
408. n. 127.

Aug. P.

Augustinum P. sequuntur Ista-
dorus, Beda, Rupert. Eu-
cher. & in ejusdem sent.
inclinant Albert. Magn.
D. Thomas, & Alen. fol.
287. n. 455.

Non præcisè humanis ratio-
nibus firmat suam expo-
sitionem. fol. 326. n. 508.
& seq.

sicut avibus, & piscibus?
f. 413. n. 135.
Cur homini statim conferra-
tur? f. 413. n. 135.

B

S. Bonavent. valdè rationa-
bilem censet sent. Aug. P.
fol. 86. n. 127.

Ejusdem dicta discutuntur.
fol. 135. n. 208.

Bonitas lucis quid significet
in liter. Moy. fol. 364.
num. 55.

Bonum Universi in ejus in-
tegritate consistit. fol. 101.
num. 151.

Bonum Universi confurgit ex
ordine partium. fol. 101.
num. 151.

Bonorum, & malorum mix-
tio in Universo, ad ejus de-
corem confert. fol. 431.
num. 164.

Benedictio.

Benedictio animalium quid
significet? fol. 406. num.
124.

Quid dictioni & productioni
addat? fol. 407. n. 125.

Cur avibus, & piscibus data,
non autem plantis? f. 408.
num. 126.

Cur statim terrestribus ani-
malibus non conferatur?

C

Causa efficiens unica omniù
rerum in 1. earum insit.
Deus. f. 61. n. 90.

Cayetani opinio. fol. 87.
num. 128.

Opinio Mag. Cano. fol. 87.
num. 128.

Censura Peterij nimis rigi-
da. f. 98. n. 148.

Cete dicitur creati impro-
priè. f. 405. n. 123.

Ceti nomine quodcunque ge-
nus vastorum piscium ac-
cipitur. f. 406. n. 123.

Cælum.

Cælum in principio creatum
Angelis informis produc-
tionem designat. fol. 260.
n. 413. & fol. 262. num.
416. & fol. 342. num. 16.
& seq.

Quid ab Script. S. hoc nomi-
ne consueverit significari?
f. 282. n. 446. & f. 344.
num. 20.

Non omninò impropriè hoc
nomine significantur An-
geli. fol. 344. num. 20.

* * * *

Chris-

Christus Dominus.

Christus Dominus est lux vera, hoc est, non figuralis &c. fol. 25. num. 34. & seq.

Chrysofomus.

S. Chrysof. argum. solvitur. fol. 134. num. 206.

Classis.

Classes, & genera rerum, mandum constituentium, non sunt distinguenda penes quamcumque earum distinctionem. fol. 233. n. 403. & deinceps.

Sex classes rerum cum fundamento in re distinguuntur secundum exposit. P. Aug. f. 234. n. 404.

Cognitio.

Cognitio matutina, & vespertina explicantur. f. 174. n. 274. & deinceps.

Differentia inter utramque unde sumatur? fol. 176. n. 278. & seq.

Inter utramque in ratione cognitionis nihil cadit medium. fol. 178. n. 282.

Matutina entitativè supernaturalis est: vesp. verò permittit utrumque. f. 179. n. 283. & seq.

Vespertina de cōnotato importat relationem in laudem creatoris. fol. 182. num. 290.

Cognitio creatoris per creaturam vesp. est. fol. 189. num. 301.

Quo ordine se habeant mat. & vesp. fol. 188. à n. 302. & fol. 244. num. 389. & seq.

Vespertina multiplicatur. f. 226. num. 363.

Cognitio, qua Ang. omnes res in se ipso cognoscit, insufficientis videtur ad constituendum vespere omnium dierum. fol. 228. num. 366.

Cognitio unica numero sufficiens est ad constituendum vespere quinque dierum post primum. fol. 231. num. 370.

Vespertina non est multiplicanda ad quamlibet obsectorum multiplicationem. f. 231. n. 370.

Vespertina duplex. fol. 234. num. 375.

Plures cognitiones Angel. unum diem constituunt. fol. 235. à num. 378.

Cognitio naturalis, fidei, & gloriæ unum diem constituent. f. 238. n. 381.

Concordia.

Discors rerum mundi concordia admiranda. f. 29. n. 41.

Congregatio.

Congregatio aquarum, & apparitio aridæ significat impressionem formarum elementariū in materiam informem. fol. 116. num. 176. & fol. 280. n. 80.

Congregatio aquarum in locum unum, idest, in unam formam. f. 381. n. 83.

Connexio.

Connexio partium Mundi arcta, & eximia. fol. 29. n. 40.

Creare.

Creare, & facere distinguuntur. fol. 136. num. 208, & fol. 341. num. 14.

Creatio.

Creatio cur in symbolo fidei Patri duntaxat tribuatur? fol. 337. num. 8.

Creatio relatæ ad cetum, & hominem quomodo accipienda? f. 342. n. 15.

D

Dei perfecta sunt opera. f. 90.

num. 131. & fol. 96. num. 144.

Dicere verbum, & dicere verbo, quo differant? fol. 353. num. 54.

Delitiæ Dei esse cum filiis hominum, quomodo? fol. 217.

Dies.

Dies Gen. 2. non debet usurpari pro certo tempore. fol. 95. num. 141.

Dierum enumeratio non arguit successionem eorum, vel operum ad ipsos pertinentium. fol. 138. à num. 211.

Diei etymologiæ, & variæ acceptiones. fol. 144. à num. 219.

Dies creationis Mundi non fuerunt naturales. f. 148. n. 226. & seq.

Diem 4. pauperrimum reddunt, qui additionem novæ virtutis duntaxat in eo statuunt. fol. 154. n. 236.

Tres ultimi dies creationis, ejusdem rationis fuerunt cū primis. fol. 157. n. 241.

Dies spirituales necess. admittendi. f. 166. à n. 259.

Dies creationis Mundi non constituuntur luce increata. f. 167. n. 261.

Dies non computantur pro opere creationis, sed pro formatione, & distinctione

ne rerum. f. 197. à n. 316.
 Dies Angelici formantur ad mentem Aug. P. f. 197. à n. 321. & toto §.
 Dies creationis rerum subjective unus, & solum objective multiplicatus. fol. 199. à n. 323.
 Cur à vespere incipiunt? fol. 204. n. 329.
 Dies primus non importat cognitionem Aug. ad seipsum terminatam in Verbo. f. 205. n. 332.
 Dies primus non habuit mane, nec 7. vespere. fol. 207. à num 334.
 Dies 1. vespere incipit, reliqui à mane. f. 211. à n. 341.
 Diei secundo cur Moyles nõ præmiserit primum? fol. 220. n. 353.
 Dies Angelici non distinguuntur per diversas cognitiones. f. 240. n. 384.
 Dierum multiplicatio ad pluralitatem Angelorum secuta omninò materialis est. f. 243. n. 386.
 Dies non ponuntur Gen. 1. ut mensura creationis rerum. f. 267. n. 423.
 Dies non adscribitur creationi cœli, & terræ, & cur? f. 268. n. 423.
 Dies creationis Mundi quo sensu simul cum Aug. producti? f. 269. à n. 425.

Dies objective multiplicatur in textu Exodi 20. fol. 313. à n. 490.

Dies creationis Mundi quo sensu reddantur pro causa Sabbatismi Exodi 20. fol. 314. à n. 492.

Dies in tota Script. S. non accipiuntur pro humanis præcisè, & materialibus. f. 317. n. 495.

Dies cur repetitur in monumentis astrorum? fol. 397. n. 107.

Quod dies creationis mundi accipiantur in 1. instanti causaliter, non importat inconveniens. f. 272. n. 429.

Dignitas.

Dignitatem Scripturæ S. attestatur, quòd sub una littera plures sint sensus. fol. 13. n. 18.

Divisio.

Divisio aquarum quomodo facta per firmamentum. f. 112. n. 170.

Divisio lucis à tenebris primo die facta, multipliciter accipitur. fol. 270. n. 427.

Divisio lucis à tenebris quid significet? fol. 288. n. 456. & seq. & fol. 364. n. 55.

Divisio aquarum per firmamentum, quid significet? fol. 370. n. 65. & seq.

E

- Ecclesia in suis hymnis magis in usu habet communem PP. sent. de diebus creationis mundi, & cur ita? fol. 160. à n. 247.
- Ecclesia certificat nos de Scrip. S. & ejus sensu. fol. 15. n. 20.
- Efficiens in ratione principij. & in ratione verbi quo differant? fol. 348. n. 27.
- Elementa qualem influxum habuerint erga mixta. fol. 58. à n. 85.
- Emanationis creaturarum à Deo series non uno modo docetur à PP. fol. 72. à n. 105.
- Emanatio lucis à Sole frustra differtur quousque Sol perveniat ad statum influxivum fol. 106. n. 159.
- Æqualitas non est de ratione imaginis. fol. 420. n. 147.
- Evangelium non est in verbis Script. sed in sensu. fol. 23. n. 33.
- Eva extra opus sex dierum fuit actu producta. fol. 43. n. 61. & fol. 52. n. 76.

Expositio.

- Expositio 1. Script. S. historica debet esse, 2. mystica. fol. 21. n. 30.

Expositio Augustini P. de diebus Angelicis &c. magis ab irrisione infidelium Scrip. S. defendens, subtilior, & rationabilior est. fol. 84. n. 124. & seq.

Expositionem Aug. P. patitur circumstantia literæ. fol. 84. à n. 124.

Expositio aliorum PP. quo modo literæ magis consona. fol. 84. & 85. n. 124. & seq.

Expositio Aug. non solum sequitur viam philosophicam, sed etiam theologicam. fol. 86. n. 127.

Expositio B. Greg. coincidit ex parte cum sent. Aug. fol. 91. n. 134.

Expositio Aug. præfertur aliorum expositioni circa triuam repetitionem verbi *facere*. fol. 297. à n. 470.

Expositio Aug. non invertit, nec distrahit ordinem historici Moysis. fol. 309. n. 486.

Expositio Script. obscure, ex ejusdem apertioribus locis, optima. fol. 311. n. 488.

Sic procedit Augustinus ibidem, & deinceps. & fol. 325. n. 507.

Expositiones Aug. & aliorum PP. partim conveniunt, & partim differunt. fol. 88.

F

Facies hist. Moy. ejus sensus literalis. f. 329. n. 1.

Facere quid, ad differentiam *creare*, significet? fol. 341. n. 14.

Facimus. Gen. 1. v. 26. denotat Trinitatem personarum. fol. 419. n. 144.

Factum est ita in phrasi Moy. sis non semper productionem actualem rei in se dea notat. f. 49. n. 71.

Fœminæ creatio cur productioni hominis superaddatur. fol. 425. n. 154.

Filius dicitur principium de principio. f. 341. n. 13.

Filius cur sub ratione principij exprimat in opere creationis, in opere autem formationis sub ratione Verbi. f. 346. à n. 23.

Finis Moy. sis in historia creationis mundi. f. 140. n. 214.

Fiat, fecit, factum est, quid significet in historia Moy. sis. fol. 293. n. 463. & seq.

Firmamentum.

Firmamenti opus variè à PP. exponitur. f. 109. à n. 164.

Firmamentum cœlum sydereum. f. 111. n. 168.

Firmamenti opus impressio-

nem formarum cœlestium significat. ibi n. 169.

Firmamenti opus non fuit aliqua accidentalis immutatio, sive in cœlis, sive in regione aeris. f. 114. n. 173. & f. 117. n. 178.

Firmamentum ad distinctum diem pertinet, ac luminaria. fol. 254. n. 405.

Firmamentum vocavit cœlum, quid significet? fol. 377. n. 77.

Formatio.

Formatio Angeli fit conversione deliberata ipsius ad Verbum Dei. fol. 198. num. 322.

Formatio Angeli multiplex est distinguenda. f. 263. n. 417.

Formatio Angeli lucis nomine significata. f. 284. n. 449.

Formatio Angeli lucis productione facta, & dies spiritaliales, &c. ex propria sent. afferuntur ab Aug. f. 284. n. 449.

Formatio Angeli lucis nomine, & dies angelici &c. in literali sensu statuuntur ab Aug. P. f. 284. à n. 450.

G

Gregorij Nazianzeni ratio solvitur. f. 122. n. 202.

KKK

Gre-

Gregorij Magni ratio dilui-
tur. fol. 135. n. 207.

H

Harmonia, & consonantia
exordiorum veteris, & no-
vi testamenti. fol. 298. n.
470.

Historia.

Historia stricta est, & evagan-
di non habet libertatem.
f. 16. n. 22.

Historia Moysis non est in
omnibus iudium Hebræo-
rum captui accommoda-
ta. f. 137. n. 211.

Historia Moysis Angelorum
genetim non prætermisit.
f. 278. n. 438. & seq.

Historia Moysis exigit Aug.
P. expositionem. fol. 277.
toto § 6 & probatur a fol.
292. n. 461.

In historia Moysis duo con-
sideranda. f. 325. n. 506.

Historici munera. fol. 279. n.
440. & f. 283. n. 447.

Homo.

Homo quomodo à principio
in seminali ratione conti-
neretur. fol. 62. n. 92. & seq.
Verè generat hominem, quã-
vis nullam ipsius partem
causet quoad esse. fol. 67.
& n. 99.

Ad utilitatem hominis cunc-
ta ordinata. fol. 128. n.
196.

Homo, & animalia terrestria
ad idem opus pertinent.
f. 256. à n. 407.

Hominis præstantia commé-
datur in illis verbis, *facia-
mus hominem*, collatis cum
verbis productionis alia-
rum rerum. f. 414. n. 136.
& f. 420. n. 146

Homo in quibus præter cæ-
teris creaturis. fol. 414.
num. 136.

Hominis prærogativam, quæ
commendatur. fol. 415. n.
137. & f. 418. n. 141.

Hominis præstantia, quâ tum
ad dona supernaturalia.
f. 415. n. 138. & seq.

Homo novissimus omnium
producitur multiplices ex
causa. f. 417. n. 140.

Homo cur potius dicitur
creatus *ad imaginem Dei?*
quàm imago Dei? f. 421.
n. 147. & seq.

Homo multipliciter dicitur
imago, seu ad imaginem
Dei. f. 422. n. 149.

Homo postquam ad imagi-
nem Dei refertur creatus,
cur additur ad similitudi-
nem ipsius factus. f. 423.
n. 150. & deinceps.

Homini convenit principa-
tus super omnia, ex quo ad
imaginem Dei fuit crea-
tus. f. 424. n. 153. Ho-

Homo cur in singulari primò memoratur productus, & postea masculus, & fœmina exprimuntur. fol. 425. num. 155.

Primorum hominum quanta in victu simplicitas, & frugalitas? f. 426. n. 157.

Homini cur cibus præparatus, cum immortalis sit creatus? fol. 428. à num. 158.

Homo cur seorsim ab alijs operibus non approbetur. fol. 430. num. 163.

I

Ignis cur non meminere Moyse. f. 388. n. 93.

Ignis elementum non est capax ornatus. fol. 402. num. 116.

Io particula quandoque in Script. S. pro, per, accipitur, & sic in exordio historię Moyse. fol. 333. num. 4.

Inceptio, & terminatio dierum Angelicorum. f. 248. num. 394.

Imago.

Imago quid? & quid addat similitudini? fol. 420. num. 147.

Imago Dei multipliciter di-

citur in creatura rationali. f. 422. n. 149.

Imagini addit similitudo in productione hominis. fol. 422. n. 150. & seq.

Immortalitas primi hominis cujus generis. fol. 429. num. 160.

Incorruptibile aliquid multipliciter. f. 428. n. 159.

Intentio Auctoris multipoties in Script. S. profunda, & cur? fol. 9. num. 10.

Intentio Moyse in historia Genes. f. 28. n. 44.

Interpretatio aliqua ut dignoscatur, an sit literæ circūstantiæ accommodata, duo sunt observanda. f. 14. num. 20.

Interpretatio Augustiniana subtilis, at ex hoc minime seductioni obnoxia. f. 321. n. 449. & seq.

Jumenta, reptilia &c. quid designent in opere 6. dierum. fol. 410. num. 130. & seq.

L

Libertas Dei non magis ellicet in successiva rerum productione, quàm in simultanea. f. 142. & seq.

Litera Moyse Gen. 1. historia est, & literaliter exponenda; nec tamen propere, alij sensus excluden-

di. fol. 15. num. 21. & fol.
16. num. 22.

Locutio.

Locutio Dei quomodo ad
primos PP. nondum exis-
tentes, directa? f. 54. num.
79. & 80.

Locutio Dei Gen. 1. v. 26.
dicentis, *faciamus*, ad
quem dirigatur? fol. 418.
n. 143.

Luminaria.

Luminaria simul cum cœlis
acta creata. fol. 45. n. 64.

Luminaria quarti diei ma-
nera. fol. 150. num. 228.
& seq.

Luminaria quarto die quoad
substantiam, & non solum
quoad novam virtutem
producta. fol. 152. num.
232. & seq. & toto art. 4.

Luminaria cur post plantas
producta? f. 390. n. 96.

Luminaria non fuisse quarto
die quoad substantiam
producta, diversimode à
divertis asseritur; nulla ta-
men opinio earum est à
PP. antiquis edocta. fol.
392. num. 98.

Luminaria sunt quarto die
in firmamento cœli, hoc
est, in tota cœlesti machi-
na. f. 393. n. 99.

Luminaria propter quam

causam producta? fol. 393.
num. 100. & seq. usque ad
115.

Luminaria non prius extra
firmamentum producta, &
post in illo collocata. fol.
400. n. 114.

Lux.

Lux proprie in spiritualibus
dicitur. f. 18. n. 25. & to-
to art. 2.

Lux primo imposita ad sig-
nificandum lucem mate-
rialem, post modum exten-
sa ad significandam mani-
festationem in spirituali-
bus. f. 18. n. 26.

Lux multiplex. fol. 25. num.
34.

Lux à manifestatione dicitur.
fol. 20. num. 28. & f. 26.
num. 35.

Lux secundum virtutem prius,
& verius convenit spiri-
tualibus, quam sensibili-
bus. f. 26. n. 35.

Lux est qualitas activa con-
sequens formam substan-
tialem Solis, sicut calor
est qualitas activa conse-
quens formam substan-
tialem ignis. f. 101. n. 153.

Lux simul cum substantia So-
lis producta. fol. 107.
num. 153.

Lux proprietates Solis. f. 102.
num. 153.

Lu-

Lucis separatio à Sole miraculosa. fol. 103. n. 155.

Lux nō faciebat primum triduum per emissionem, & contractionem illuminationis. f. 103. n. 156.

Lux primitiva non fuit immaterialis. f. 104. n. 156.

Lux proprietas Solis pro primo instanti. fol. 105. num. 158.

Lux, ut manifestativa, proprietas Solis pro omni statu. f. 107. n. 158.

Lucis productio formationem Angeli per conversionem ad Deum, & non infusionem luminis gloriæ significat. fol. 261. num. 414.

Lucis productio, bis tantum verbo *fieri* repetitur, & cur? f. 292. à n. 461.

Lux 1. diei, mox ut facta est, & ante divisionem illius à tenebris approbatur; è contra lux 4. diei, & cur ita? fol. 303. n. 480. & seq.

Lucis bina productio. f. 363. n. 52. & 53.

Lucis, & aliorum operum discrimen in sui productione. f. 293. n. 462.

M

Mane, & vespere quid in die-

bus naturalibus. fol. 147. n. 224. & seq.

Mane unius diei est mane omnium dierum. fol. 220. num. 353.

Mane unius diei non dicitur tale, ut terminatur ad Angelum in Verbo. fol. 221. num. 354.

Mane diei unius non ponit in numero cum mane cæterorum. fol. 221. num. 355.

Mane secundi diei quomodo præsupponat mane primi diei? f. 222. n. 357.

Materiæ primæ proprietates, apte explicantur proprietatibus terræ. fol. 351. n. 31. & seq.

Materia spiritualis quomodo in Angelo. f. 356. n. 422.

Materia prima nō habet nomen prop. f. 345. n. 21.

Metaphorica vocis usurpatione cur Moyses convenser fuerit usus in principio Gen. fol. 283. num. 48.

Mira creaturarum mundi varietas. f. 28. n. 38.

Miraculum nullum fuit in rerum instit. fol. 103. num. 155.

Mixta seminaliter tantum 3. die producta. toto art. 3. & f. 383. à n. 85.

Moyses res simul factas per dies enumeravit, ut rudium

- diu captui se accommodaret. f. 139. n. 212.
- Moyſes potuit enucleariùs rerum à Deo proceſſum exprimere : ergo debuit, mala conſeq. fol. 139. num. 213.
- Moyſes in ſua hiſtoria ſapiètibuſ, & inſipientibuſ conſuluit. fol. 140. num. 214.
- Moyſes in lib. Gen. multoties Angelos memoravit. f. 208. n. 443.
- Moyſes ſua hiſtoriam etià propter Aug. ſcripſit. fol. 324. n. 504.
- Motabilis anima quid? fol. 406. num. 123.

Mundus.

- Mundus in tempore creatus. f. 27. n. 36.
- Mundus liberè, & non ex neceſſitate naturæ conditus. Ibidem.
- Mundi acceptio quintuplex. Ibi. n. 37.
- Mundi perfectionem tria cõmendant. f. 28. n. 38.
- Mundi partes in duplici differentia. f. 31. n. 46.
- Mundus quomodo perfectus cum ſola præcontinentia mixtorum in ſeminali ratione? f. 47. n. 68.
- Mundus quoad omnia potuit ſimul produci. fol. 71. num. 103.

- Mundus diſputationi hominum traditus. fol. 1. & fol. 71. num. 105.
- Mundus ſucceſſivè conditus docetur à multis PP. f. 73. à num. 106.
- Mundus ut ambit Angelos; coelos cum luminariſ, & elemèta cum ſua ſituatone &c. ſimul conditus fol. 89. & toto art.
- Mundus potiùs cum tempore, quàm in tempore fuit creatus. f. 338. n. 11.
- Mundus quo tempore anni productus? fol. 387. toto §. 13.

N

- Narratio Moyſis Gen. 1. non eſt figurativa, ſed hiſtorica. f. 9. n. 10.
- In Narratione rerum geſtarum res ipſe priùs intelligenda ſunt; tunc demum ſi quid aliud ſignificant, fol. 16. n. 23.
- Narratio Moyſis non eſt prophetica futurorum prænuntiatio. f. 43. n. 61.
- Natura rei quomodo in ſemine. f. 47. n. 68. & f. 56. n. 83.

Nomen,

- Nomen quando dicatur propriè, quando metaphoricè? f. 17. n. 24.

De aliquo nomine dupliciter convenit loqui. f. 18. num. 26.

Quæ nomina dicantur proprie de Deo, quamam metaphoricè? fol. 24. n. 34.

Nominum impostio quid designet Gen. primo? fol. 123. num. 188.

Nominum numeralium primitivæ speciei, & ordinalium energia, & differètia. fol. 200. n. 325. & seq.

Nomini numerali, *unus*, cur à Moyse annectantur numeralia ordinalia *secundus, tertius* &c. fol. 200. num. 325.

Numerus.

Numeri senarij perfectio. fol. 201. n. 326. & seq.

Numeri ratio non contemnenda in Script. fol. 252. num. 412.

Cur ad numerum senarium reducantur prima Dei opera? f. 253. n. 402. & seq. & f. 257. n. 409.

O

Omnipotentiam Dei magis commendat instantanea mundi productio, quam motosa, & successiva. fol. 118. n. 179.

Opus

Opus creationis intra 6. dies perfectum. fol. 44. n. 64.

Opus suum, vocat Deus opus creationis. f. 45. n. 65. & seq.

Opus administrationis seminaliter in opere creationis fuit factum. f. 266. n. 420.

Prima opera Dei undequaque perfecta, in senario primo perfecto num. sunt comprehensa. fol. 203. n. 328.

Opus creationis appropriatur seorsim cuilibet Personæ. f. 336. n. 7.

Opus tertiij diei cur non verbo factionis exprimitur, sicut formatio aliarum creaturarum. f. 380. n. 82.

Ordo.

Ordo rerum mundanarum admirandus. f. 39. n. 39.

Ordo naturæ duntaxat intercessit inter productionem informis materiæ, & formationem ejus. fol. 80. n. 117.

Ordo partium universi in quo consistat. f. 101. n. 151.

Ordo originis, & nature tantum, fuit servatus in productione divinorum operum. f. 130. n. 200. & fol. 142. n. 217.

Ordo successione impertinens

Sens est ad exaltandam di-
vinam sapientiam. f. 142.
n. 217. & seq.

Ordo effluxus creaturarum
à Deo. f. 250. n. 398. & seq.
& fol. 257. n. 409.

Ornatus.

Ornatus partium universi vi-
sibilem decorem impor-
tant. f. 156. n. 240.

P

Parabole.

In parabolis quid attenden-
dum. f. 12. n. 17. & seq.

Parabolæ, & dabilia anigma-
tum intelligentia non pos-
sunt ad auctoritatem dog-
matû proficere. f. 16. n. 22.

Partes.

Partes principales mundi in
æternum duraturæ. fol. 32.
n. 46.

Partes principales mundi si-
mul fuerunt productæ. fol.
80. & seq.

Pater.

Patrem per Filium operari,
quomodo accipiendum.
f. 233. n. 5. & seq.

Personæ.

Tres divinæ personæ unum
principium sunt relatæ ad
creaturam. f. 341. n. 13.

Plantæ.

Plantarum productioni cur
non adscribatur dies dis-
tinctus? fol. 383. n. 85.

Plantæ etiam noxiæ, & in-
fructiferæ 3. die fuerunt
feminaliter productæ. fol.
384. n. 86.

Plantæ non essent hominî
noxie, si ipse non peccas-
set. f. 384. n. 86.

Plantæ non sunt dicendæ in-
fructuosæ, quia hominî
non possunt. f. 385. n. 87.

Plantæ cur juxta genus suam
dicantur productæ, non
autem cæli luminaria, &c.
f. 385. n. 88.

Plato.

Platonis error circa produc-
tionem animalium expli-
catur. f. 402. n. 116.

Præcautio.

Præcautio idolatria Hebræo-
rum non est sufficiens mo-
rivi, ut Moyse Angelos
retiquerit. fol. 289. à num.
441.

Principium.

Principium quid significet in
exordio historię Moysi-
f. 301. n. 2. & seq.

Multipliciter dicitur. fol. 337.
num. 2. Da

Dupliciter accipitur in exordio Gen. f. 338. n. 10.

Proprie dicitur de Filio, & ad litteram, non precise secundum sensum spirituales. f. 339. n. 12.

Principium sine principio solus Pater. fol. 341. n. 13.

Proprie.

Dupliciter accipi potest, fol. 17. n. 24.

Q

Quiescere Deus dicitur, cum nos quiescere facit. f. 215. num. 346.

R

Ratio.

Rationis indagine eruitur multoties sensus Scrip. literalis, & cur? f. 7. n. 6.

Ratio dupliciter potest se habere circa ea, quae in Scrip. S. ad fidem pertinent. fol. 325. n. 506.

Dupliciter potest se habere etiam circa ea, quae fidem supponunt. fol. 325. n. 507.

Rationibus quomodo exponenda Scrip. S. f. 325. n. 507.

Reptile.

Reptilium nomine pisces omnes appellavit Moyses. f. 403. n. 118.

Reptilium productioni cur anima viventis subjungatur. f. 403. n. 119.

Repetitio.

Repetitio trina verbi *facere*, quid ad sensum aliorum PP. significet. fol. 297. n. 469.

Requies.

Requies, & sanctificatio diei 7. quid significet. f. 214. n. 345. & deinceps.

Requievit Deus, cum se requievisse monstravit. fol. 216. num. 347.

Rupertus.

Ruperti expositio textus Ecclesiast. 18. impugnatus ex Aug. f. 92. n. 135.

S

Sapientia.

Ad sapientiam Dei pertinet, quod nec totum separatim à partibus principalibus, nec partes separatas à toto producat. fol. 97. num. 146.

Sapientia Dei non magis
emicat in successione quā
naturæ ordine. f. 142. n.
217. & seq.

Sabbatismi præceptum cur
Judæis datum. fol. 125. &
129.

Sensus.

Sensus literalis 1. cap. Gen.
profundissimus, & difficil-
limus. f. 1. 2. & 3.

Sensus Scriptoræ quadruplex
fol. 5. num. 2.

Sensus literalis rigorosus ex
propria vocum significa-
tione usurpatur. f. 5. n. 3.

Sensus literalis in eodem tex-
tu Script. S. potest esse
multiplex. f. 5. n. 3. & f. 13.
n. 18. & 19.

Sensus literalis multiplex, cō-
fert, ut facilius contra in-
fideles Scrip. veritas de-
fendatur. f. 13. n. 18.

Nullus sensus eorum, quos
literæ circumstantia admit-
tit, excludendus. fol. 13.
n. 18. & seq.

Sensus literalis Scrip. pro-
funda scurratione inves-
tigandus. f. 6. n. 4. & seq.
& f. 8. n. 8. & 9.

Sensus parabolicus sub lite-
rali continetur. f. 12. n. 17.

Seminalis ratio mixtorum
ubi inveniatur? fol. 57.
num. 84.

Similitudo dupliciter se ha-

bet ad imaginem. f. 423.
num. 150.

Significatio propria vocum
qualis sit judicanda. fol. 5.
n. 3. & f. 6. n. 4.

Situs aquarum duplex. fol.
141. num. 215.

Scriptura Sacra.

Plerisque in locis parit diver-
sos intellectus, etiam lite-
rales. f. 2. & 3.

Scripturæ verba Gen. 1. ac-
curate scrutanda. fol. 291.
num. 460.

Script. S. diversis ingenijs
diversa ministrat. fol. 322.
n. 503.

Sol.

Soli jam existenti non super-
accrescit nova qualitas.
f. 106. n. 160.

Spiritus.

Spiritus Domini super
aquas, Spiritus S. intel-
ligitur. f. 356. n. 43. &
f. 359. n. 47.

Spiritus Domini quomodo
aquis superferri dicatur.
f. 357. n. 43. & seq. & f.
360. n. 49.

Stellæ nec signa, nec causæ
sunt humanarum actio-
num. f. 396. n. 105.

Spiritualis interpretatio se-
qui

qui debet ordinem histo-
riae fol. 11. num. 15. &
f. 15. n. 21.

D. Suarius.

Eximij Suarij dicta contra
expositionem Aug. super
trinam verbi *facere* repe-
titionem examinantur. f.
301. num. 475. & dein-
ceps.

Successio cur inter Angeli
productionem, & eius glo-
rificationem. sic. f. 267.
num. 422.

T

Temeritas affirmandi in re-
bus Scrip. obscuris pericu-
losa. f. 15. n. 20.

Tempus coeatum fuit cum
caelo & terra. fol. 338.
num. 10.

Tempus non est creationis
mensura. f. 338. n. 11.

Tenebrae lucem primige-
neam praevenientes, non
sunt materiales. fol. 122.
num. 186.

Tenebrae super factem abyssu
infortitatem Angeli de-
signant. fol. 355. num. 40.
& seq.

Terra

Terra, seu materia prima,

cur per verbum, *erat*,
non denotetur aeterna Gen.
1. v. 2. fol. 355. n. 36.

Terra inanis nomine mate-
riam t. significavit Moy-
ses. f. 121. n. 185.

Terra in principio creata,
materia prima intelligen-
tur. fol. 342. num. 16.
& seq.

Terra nomine apte rudibus
explicatur infortitas ma-
terig. f. 350. n. 30. & seq.

Trinitas Personarum.

Trinitatis Beatissima myste-
ria, Judaeis ignotum, cog-
nita a Moyle in primis operi-
bus Dei indicantur. fol.
301. num. 50. & fol. 331.
num. 2. & seq. & fol. 362.
num. 51.

Trina repetitio verbi *facere*,
quid significet in historia
Moysis. fol. 293. num.
465. & seq.

V

Verbum Dei non erat lux
falsa, non figuralis, non
participata; sed *lux vera*,
id est, *per essentiam*. f. 25.
num. 24.

Ex quo Verbum erat *lux vera*,
apte inferitur esse *ver-
bum* Deum. f. 25. n. 34.

Omnia in Verbo vita Verbi sunt. f. 92. n. 135.

Verbum divinum cur sub ratione *principij* exprimat in opere creationis, & in opere formationis sub ratione *Verbi*. f. 346. n. 23. & seq.

Verba Script. S. plena sunt sensibus. fol. 291. num. 460.

Verbum præteriti perfecti quid, ad differentiam verbi præteriti imperfecti, solet in Scripturis denotare? f. 338. n. 10. & f. 353. num. 36.

Omnis veritas, quæ salva

literæ circumstantia, potest Divinæ Scrip. aptari, est sensus ejus. f. 13. n. 18.

Verum multipliciter dicitur f. 25. n. 34.

Universi apparatus, copia, & varietas ad bonum, & utilitatem hominum ordinatur. f. 30. n. 42.

Universi omnia conducunt ad notitiam Dei, & rerum scientiam. Ibidem.

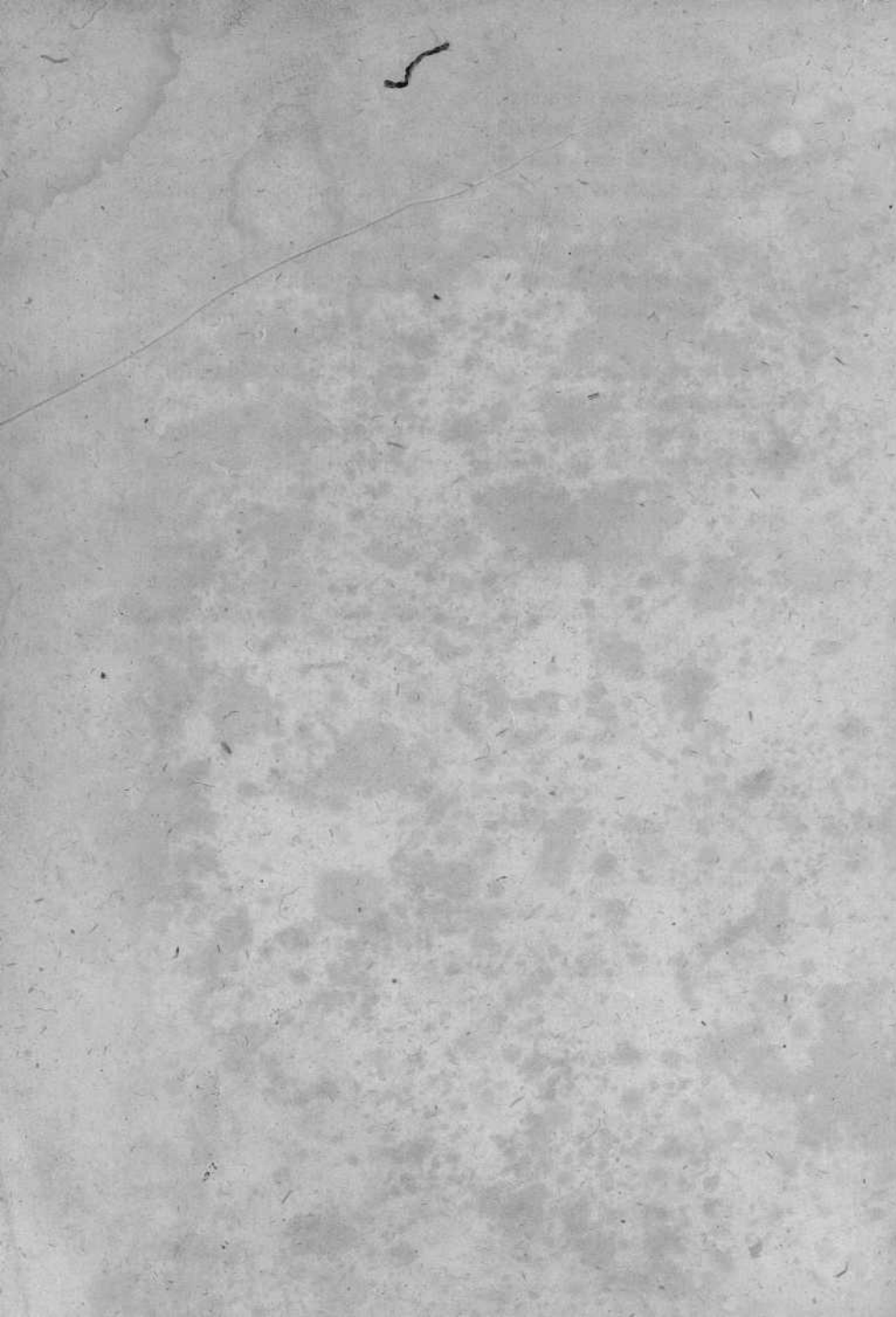
Universum veluti magna regia. f. 32. n. 46.

Vocavit, quid significet Gen. 1. v. 8. & 10. f. 377. n. 77. & fol. 381. num. 84. & f. 365. n. 57.

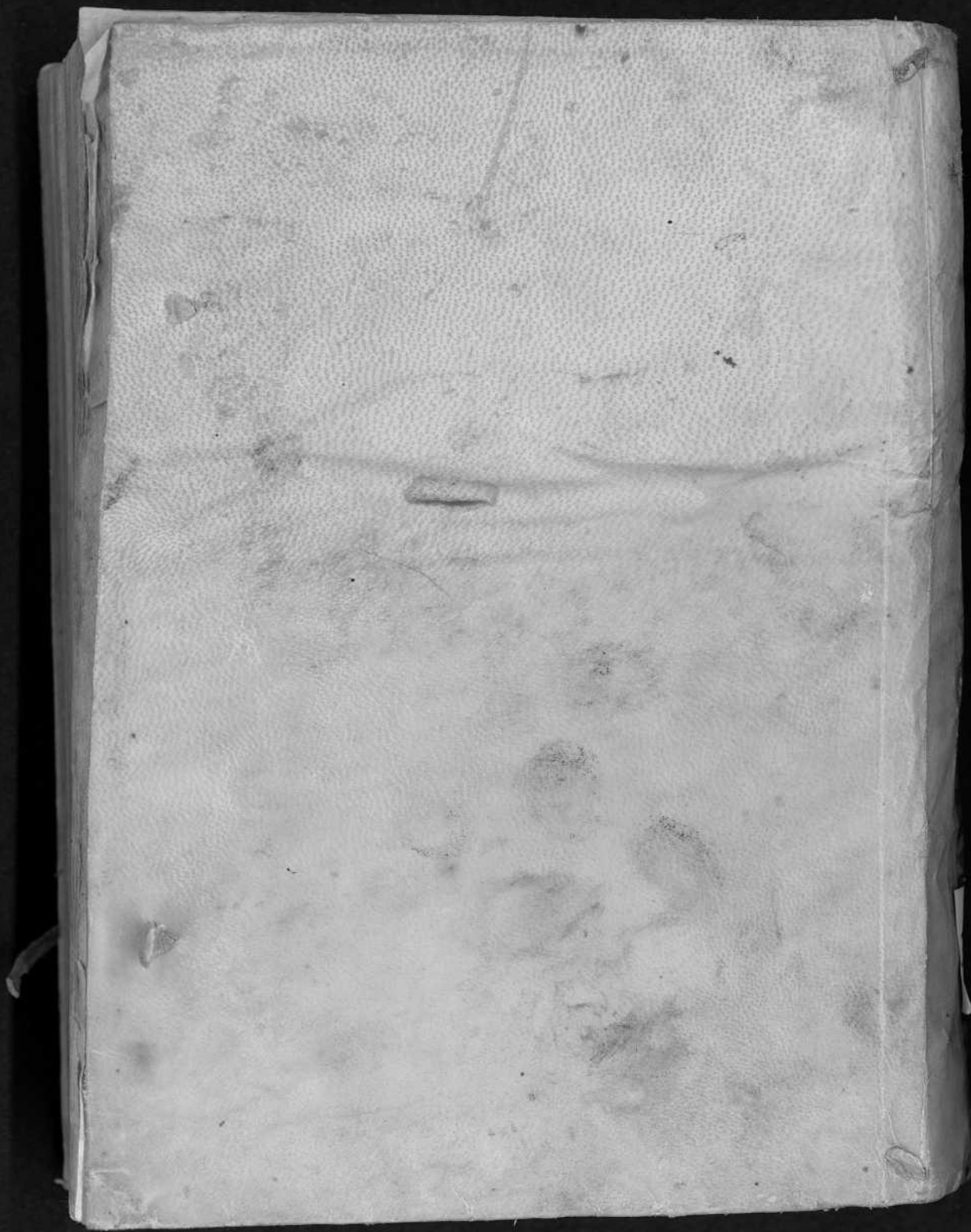
FINIS

3.324